HRVATI U RIMU.

PUTNE USPOMENE NA PRVO HRVATSKO NARODNO HODOČAŠĆE U RIM - ASIZ - LORET GODINE 1913.

NAPISAO

IVAN NEP. JEMERŠIĆ.

PRIRUČNA KNJIGA ZA HODOČASTNIKE I PUTNIKE U RIM.

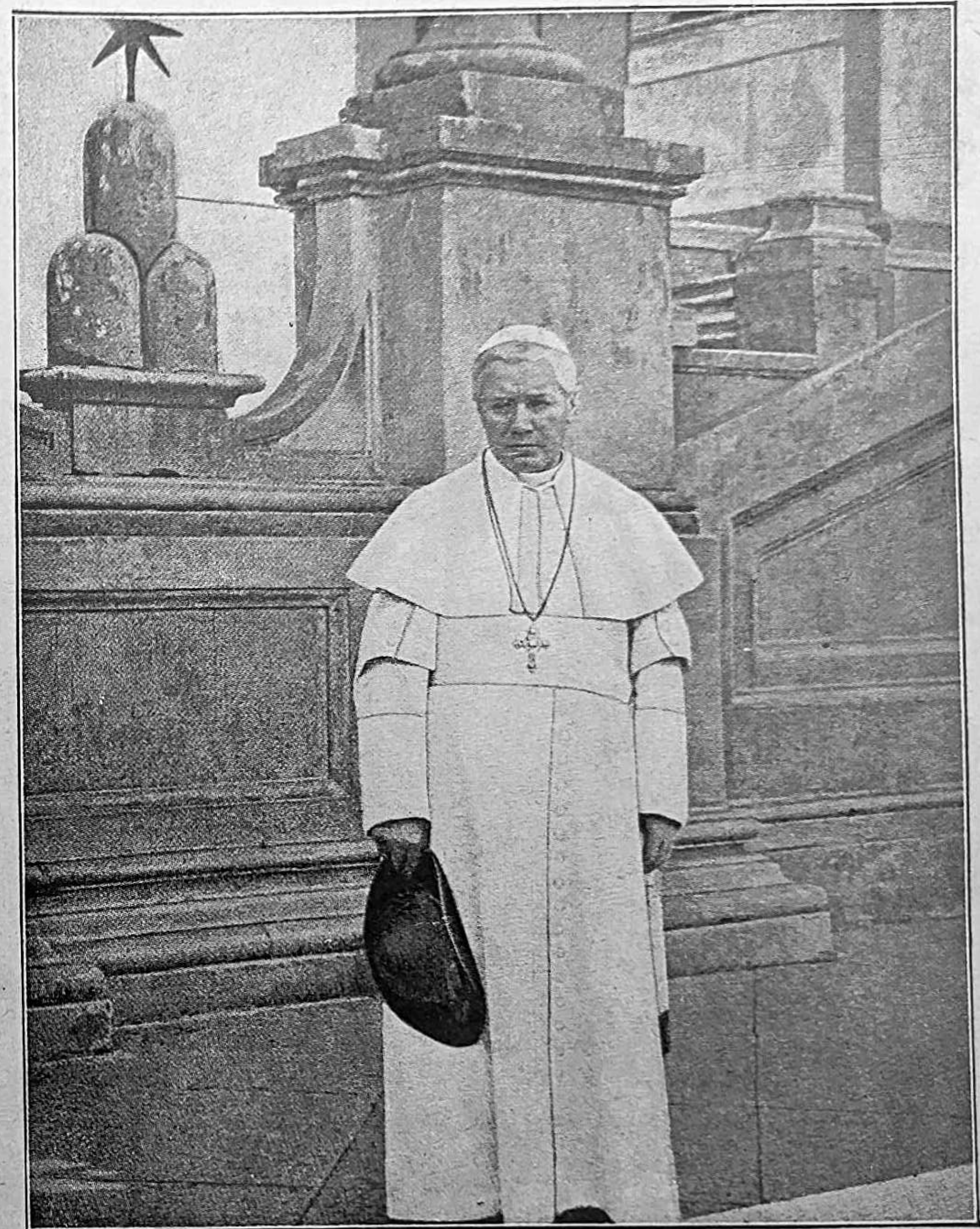
SA 202 SLIKE. TLORISOM RIMA I HRVATSKO—TALIJANSKIM RAZGOVORIMA U DODATKU.

VIROVITICA 1914.

IZDANO TISKOM LUKE BRALIĆA, A TROŠKOM SPISATELJA.

Errata corrige!

Prije nego vriedni čitatelj knjigu uzme da čita, molim ga, da olovkom izpravi neke netočnosti i krupnije tiskarske pogrješke, prema izpravcima, nalazećim se na strani 633. knjige.

Sveti Otac papa Pio X.

Prikazujem ovo djelo:

Uzajamnom medjusobnom poznavanju i sjedinjenju iztočne i zapadne Crkve!

„Ti si Petar (kamen), i na ovome kamenu, sazdat ću crkvu moju, i vrata je paklena ne će nadvladati."

Sv. Matej 16, 18.

„Imadem i drugih ovaca, što nisu iz ovoga ovčinjaka i ove valja mi privesti, i čuti će glas moj, i bit će jedan pastir i jedna ovčarnica."

Sv. Ivan 10, 16.

Isus predaje Petru ključeve.

„Štogodj razriešiš na zemlji, bit će razriešeno i na nebesima“. (Rieči sv. evangjelja).

„Ordinariatus Archidioecesis Zagrabiensis

Numerus 2204.

Nihil obstat

Dr. Josephus Pazman

censor.

IMPRIMATUR.

Datum Zagrabiae die 9. Martiis 1914.

† Antonius m. p.

Archiepiscopus-Coadjutor“

* * *

Vlastoručno pismo preuzvišenog gospodina dalmatinskog metropolite i Nadbiskupa u Zadru:

„Premda zabavljen raznim zvaničnim poslovima, to sam ipak sa velikim zanimanjem pročitao Vašu krasnu knjigu pod naslovom:

„Hrvati u Rimu“.

Našao sam u njoj toliko važnih i istinitih povjestničkih podataka, zanimivih obavjesti i krasnih umjetničkih ilustracija, te sam se morao osvjedočiti, da će Vaša marno napisana knjiga, dobro doći našemu hrvatskomu, katoličkomu i pobožnomu narodu. Moram takodjer istaknuti, kako iz svakoga lista napomenute knjige, proviruje sinovska ljubav i odanost napram svetoj Stolici, a to služi Vama na veliku čast, a biti će i na ustuk krivih nazora što se, žalibože, i u krajevima naše domovine šire proti Crkvi.

Zato najtoplije preporučam veleučeni gospodine Dekane, novi proizvod Vaše neumorne književne radinosti svakom, koji se želi izdaleka upoznati s vječnim gradom, a i onim, koji misle posjetiti Rim, jer će im Vaša knjiga biti od velike koristi za točno poznavanje rijedkih umjetnina, kojima papinska prestolnica nadkriljuje sve ostale gradove svijeta.

Primite uz srdačno čestitanje izraz iskrenog štovanja

Vama odanog u Kristu

Dra. Vinka Pulišića,

nadbiskupa.“

Zadar 19. veljače 1914.

Vlastoručno pismo presvietlog gospodina kneza-biskupa u Ljubljani:

„Pišete lepo, resnično, živahno in poljudno, zator Vašo zanimivo in poučno knjigo:

„Hrvati u Rimu“

priporočam tudi našim Slovencem, ki jo bodo gotovo čitali radi in z velikim pridom.

Anton Bonaventura
Dr. Jeglić,
škof ljubljanski

V Ljubljani 18. februarja 1914.

Priprava za hodočašće i put iz Hrvatske do Rima.

Čitatelju na prosudjivanje i razumievanje.

Tisuće i tisuće pera, opisivahu već Rim u svim jezicima staroga i novoga svieta. Knjigama, što govore o Rimu i Rimljanima, mogao bi sastaviti čitave knjižnice.

Veličinom povjesti, znanosti, spomenika i starina, nadmašio je Rim sav ostali sviet. I čitav ljudski viek, jedva bi dostajao, najizbrušenijemu i najmarljivijemu umu čovječjemu, da predoči Rim, kakav je bio i kakav jest... Sve njegove tajne podzemne i nadzemne, nitko nije kadar opisati i potanko proučiti. Tuj, — kako veli naš slavni historičar Kukuljević, —„leže zakopana djelovanja sviju ljudskih strasti, čuvstava, nazora i težnja. Tu se usredotočila zabluda fanatizam i obsjena ljudske vjere i najrazličitijega bogoštovja. Tuj je napokon sahranjeno sve, što sačinjava veličinu i kukavštinu dobro i zlo čovječjega života“.

Iz najrazličitijih krajeva svieta, već od pradavnih vremena, posjećivali su, a i još danas rado posjećuju stranci Italiju u obće, a napose Rim. Mnogi hoće, da poljube mjesto, gdje počivaju zemaljski ostanci prvaka apošlolskih; mnogi žele vidjeti mjesto, gdje su bacali „kršćane pred lavove“... Drugi opet putuju, jer da je putovanje Italijom „moderno“... Neki misle, da se i ne bi mogao čovjek ubrajati medj izobražene ljude, a da se nije šetao sa „Bädekerom“ u ruci po rimskom „Corsu“, — Janikulu, Pinčiju, Koloseju, Forumu i ne znam sve kojekuda. Zgodno veli uvaženi slovenski

pisac Dr. Karlin: „Tko ubrzo putuje Italijom, njemu ne ostaje u uspomeni ništa drugo, nego tamna magla, slike obrubljene raznim slanim računima, vrućim danima, prašnim putovima i zaprašenim željeznicama"...

I sam poznajem ljudi, a i vrlo uglednih i dobrih mojih prijatelja, koji su već možda i češće boravili u Italiji i Rimu, ali ostali su mlaki na sve, vratili se s puta, duševno umoreni i sami sobom nezadovoljni...

Od tolike mješavine raznih predočaba i utisaka, jedva im ostalo u glavi skoro išta ili ništa... Znadu tek, da su bili recimo u Rimu, da su vidjeli razne crkve, šetališta, palače i ulice, da su ovdje ovako, ondje onako, bili primljeni i podvoreni; pripovjedaju o talijanskom jelu i vinu. — I to im sva uspomena...

Drugi opet putuju svietom, jedino iz neke taštine, samo da se mogu pohvaliti, da su i oni tuj bili, a srce im i pamet kraj toga ostaje prazno. — Zaista u tom malo koristi. . . Mogli su ostati i kod kuče.

Za upoznati tudji sviet, zemlje i krajeve, traži se dosta vremena, a prije svega i duševne naobrazbe, navlastito čitanje i proučavanje onih krajeva, mjesta i zemalja, što ih namislismo pregledati... Posve će se n. pr., drugačije zagrijati za razmatranje stanovitog predmeta onaj, tko je o njemu i prije dosta čitao, nego li drugi, tko o njemu ni pojma nema. . . Onaj će taj predmet promatrati sa razumjevanjem i zanimanjem, dok će ovaj, proći kraj njega hladno i nehajno.

Uz predbježno znanje i poznavanje stvari, predmeti, kad ih čovjek zorno gleda, tek se duboko udube u dušu i čovjek ih nikada ne zaboravlja. . .

Mi Hrvati jedva da imademo zgodne priegledne priručne knjige, koja bi bila kadra čovjeka zainteresovati za put u Rim, a i druga znamenita mjesta Italije. . . Mnogi moji prijatelji širom domovine, a navlastito rimski hodo-

častnici, zamoliše me, e bih ja takovu knjigu sastavio ... Bio sam već četiri puta u Rimu, pa sam si i mnogo toga u svoj dnevnik pribilježivao, dok sam se i ravnao po rečenici: „Nulla dies sine linea!" ... Sada evo nadošlo je vrieme, da povodom velikog hrvatskog narodnog hodočašća u Rim — Asiz — Loret, — sve te bilježke pregledam, svestrano proučim, i da ih hodočastnicima ostavim na spomen, a budućim putnicima — u Rim, na čitanje i proučavanje ... Ako će ovaj moj golemi trud, koga zabaviti, veselit će me, a bit ću još i radostniji, ako će ga poučiti ... Žao bi mi bilo, da se tko kroz čitanje ovoga moga djela, dugočasi. — Ja ga tom nakanom, nisam sastavljao i pisao ...

Priznati moram, da sam mjestimice možda i odviše opisivanjem oduljio, a da sam u knjigu razvrstao sad ovo, sad ono. Učinio sam to namjerice, da knjiga ne bude suhoparna, jer uvieke opisivati samo rimske crkve, kojih imade, kako kažu, toliko, koliko u godini dana: 365, ne bi bilo u redu. To neprestano pripoviedanje o mramornim stupovima i žrtvenicima, o srebru i zlatu i dragom kamenju, možda bi i kome dosadjivalo . . . Ja sam tek izabrao i opisivao ono, što je najznamenitije u Rimu, i što sam i sam na vlastite uši čuo, i očima vidio, i onda u spisima proučio.

Ovu knjigu napisao sam za sve slojeve naroda, pa sam i neke stvari morao obširnije raztumačiti, da ljudi, koji o njima nisu nikad ništa čuli, upoznadu predmet, da sbog neznanja ne moraju izpitivati, što ovo ili ono znači. Drugi opet, da se rieše stida, koji bi im možda ovo izpitivanje spriečavao ... Imade naime ljudi, koji su u školama mnogo toga učili, pa su uslied briga i životnih prilika, kasnije i na mnogo toga zaboravili, a bilo bi ih stid, da oni školovani, tobože ne znadu za ovo ili ono. Svak si dakle može prema naobrazbi, iz ove knjige, izabrati ono, što ga najviše

zanima i što hoće da prouči. Stvarno kazalo na kraju knjige, bit će mu u tu svrhu, od nemale koristi. — Tko dodje kada u Rim, ne mora baš sve i istim redom promatrati, kao što sam ja to učinio. . . Može si prema svom boravku u Rimu, razdieliti gradivo i na mjesec i više dana . . . a može i jedan dan pogledati bilo ovo ili ono, a da drugo i ne gleda.

Valja znati, da u toj knjizi i nije sve izpisano. . . Uz put kraj onoga, što je tuj označeno, može pobožni hodočastnik, a i rimski putnik, naći još i premnogo zanimiva. U Rimu nema mjesta, a ni ulice, a da ne bi prikazivala znamenitu kakovu zgodu iz života bilo staroga, bilo novoga Rima. Što se pako napose tiče uspomene iz života svetačkoga, to skoro nema ni kamena, ni kuće, ni crkve, što ne bi pregazila noga kojega ugodnika Božjega. Svi ti sada žive u nebeskim naseljima, a njihovi grobovi i slike na oltarima, tek nam donašaju neku svetu utjehu i poziv, da sljedimo njihove stope

Razumjeva se, da će i budući hodočastnici u Rim — Asiz — Loret, — imati od knjige i najveće koristi, jer zapravo i knjiga u većem dielu, obradjuje hodočastničko zanimanje. . .

Uz stotine i stotine, raznih obzira, pisati i sastavljati ovakovo djelo, koje zasjeca gotovo u sve struke znanja i umjeća, „a iziskava u piscu vanrednu i temeljitu spremnost“, kako mi reče Don Ilija Ujević, nije baš lahak, a ni ugodan posao. Tu su dva široka polja: pogansko i kršćansko, — oba glasovita sa svojih vidikà. U drugu ruku pitam, gdje imade umjetnika i književnika na svietu, koji bi svojim perom svima i svakome udovoljio? Kome se ne bi prigovaralo? I uz najbolju pažnju, učini se sad ovdje, sad ondje i kakova pogrješka, a dok je nešto važna samo tek nuzgredno spomenuto, možda se o manje važnom, obširno raspreda. — Svak nedostatak molim ljubezno oprostiti. Čovjek može

pogriešiti. Neka nitko ne misli, e si ja utvaram, da sam ne znam kako veliko djelo sastavio . . . Imao sam tek dobru volju, da i time barem nešto uzkoristim hrvatskoj prosvjeti. — I medju korovom i kukoljem, uzbuja kadkada, po koje liepo i zdravo zrnce pšenice. A ako će tko kada i poslie moje smrti, baviti se putopisnim iztraživanjem i opisivanjem onoga, što će doživjeti i vidjeti, neka ispravi pogrješke moje, i neka nadopuni, što sam izostavio, a izostavi u čemu sam prevršio.

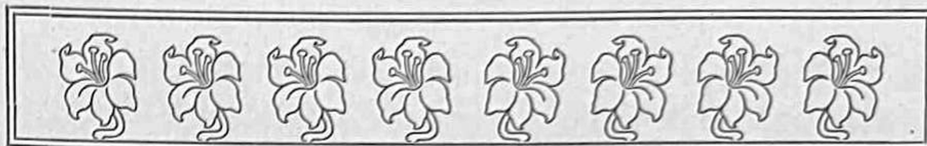
Ja želim, da ovo moje djelo, doprinese makar samo i kamečak k spoznanju istine, i k spoznanju najsavršenije organizacije na zemlji, a to je Crkva katolička. Velika ta organizacija puna je snage i života, makar da je napadaju dušmani i protivnici, već od njezina početka . . . Želim da dojmove sviju putnika u Rim, a i sadanjih i budućih hodočastnika, prožme i prožima uvieke, onaj duboki vjerski duh, koji se pokazuje plodonosnim na svakom koraku života . . . Tek ozbiljnom naukom i prosvjetom, možemo se medjusobno upoznati, a onda i triezno, a i muževno uzraditi na tome, da pripomognemo pobjedi uzvišene Ćirilo-metodejske ideje, pa da se dvie rodjene sestrice, iztočna i zapadna Crkva, što skorije opet nadju u toplom zagrljaju svoje Majke, koja ih rodila i Kristovim križem odkupila. Ja sam duboko uvjeren, da bi od toga i čitav hrvatski narod imao svestrane i velike koristi. S toga sam i prikazao ovo moje djelo: Uzajamnom medjusobnom poznavanju i sjedinjenju iztočne i zapadne Crkve . . .

Dok ovo pišem, čini mi se, kan da stojim osamljen pod širokim nebom, na uzvišenom mjestu. Preda mnom u neizmjernoj daljini, kan da se protegla zemlja, obasuta zlatnim suncem i u sjaju i krasoti veličanstvenih boja svoje jutarnje zore. I podnevni miomiris najdivnijeg cvieća, razblažuje svemirje njezino, dok je i sprovadja blagoslov posljednjih sunčanih trakova, s planina — i visočina naše pono-

site majke Hrvatske. – U tajnom sumračju večernjem, uz glasbu zvjezdovitog neba, — gledam na gori, sretnu kuću, gdje stoluje Petrov namjestnik — rimski papa, a klanja mu se iztok i zapad u jedinstvu vjere i priznavanju njegovog prvenstva.

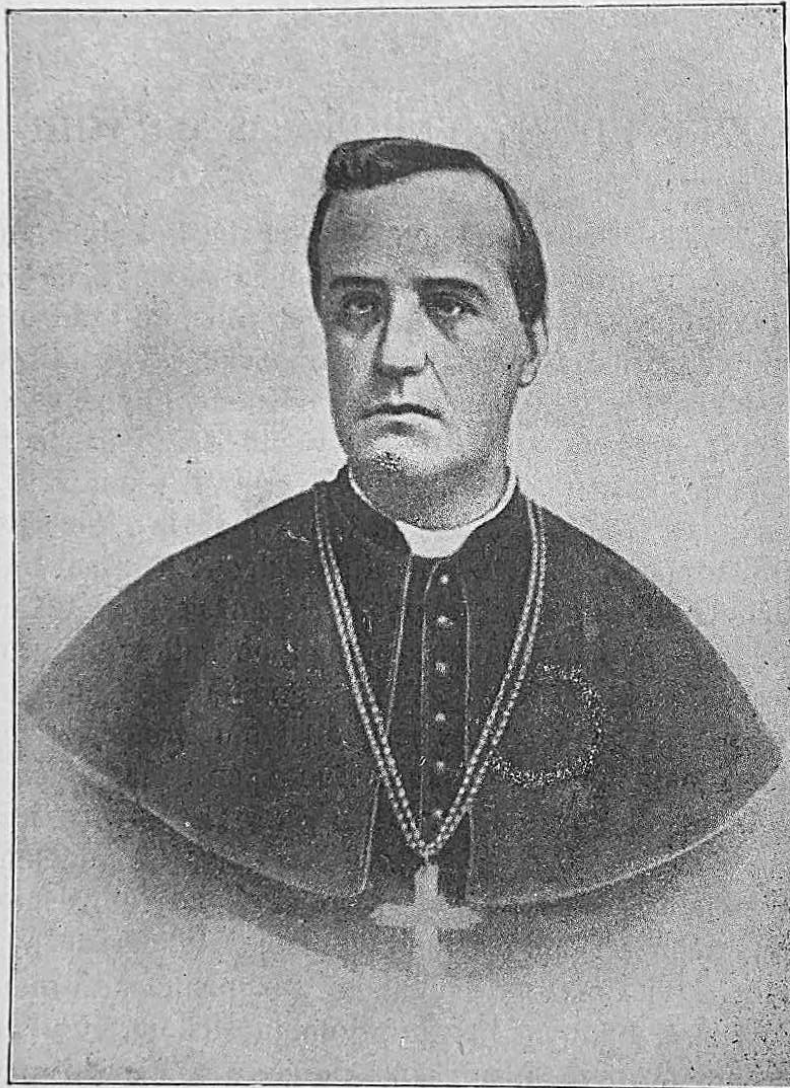
Ja dobro poznajem, u samoći svojoj, veliku odgovornost, jednostrano podmitanje i pogibao, kojom mi se s uzplahirenih i otrovanih duhova sa sviju strana prieti . . . Jedno samo želim, da ove moje rieči i čitavo ovo moje djelo, bude primito od Hrvata sviju vjera, kao glasnik dobre volje, kao odsjev jednoga svjetla, kao mala uspomena na stvari mnogo veće i dragocjenije . . . Neumrli Leo papa XIII. reče u svom govoru (Leo P. Sermo 11. de Passione Domini): „Succumbat ergo humana infirmitas gloriae Dei, et in explicandis operibus misericordiae ejus, imparem se semper inveniat“. — „Neka dakle podlegne ljudska slaboća slavi Božjoj i u prosvjetljivanju djela njezinog milosrdja, neka prizna svoj nedostatak“ . . .

Ivan Nep. Jemeršić.

Proglas i poziv na hodočašće u Rim.

Hrvatski narod uvieke odan svetoj rimskoj Stolici, nije nikada propustio nikake svečanije zgode, a da se s katolicima čitavog svieta, ne pridruži, bilo sad ovoj, bilo sad onoj, proslavi svoje majke katoličke Crkve ili izkazivanju ma kakove počasti namjestniku Kristovu i nasljedniku sv. Petra . . . Hrvati su češće i u većim družtvima, a i u čitavim hodočašćima, posjećivali vječni grad i putovali na poklonstva, sv. Otcu papi. Godine 1881., vodio ih u Rim slavni biskup Štrosmajer, da se Leonu XIII., zahvale na znamenitoj okružnici „Grande munus“, kojom je svete naše apostole Ćirila i Metodija, — podigao na prvi stupanj obćenitog poštivanja u čitavoj katoličkoj Crkvi . . . Isto godine 1888. nalazimo oveći broj Hrvata, gdje opet pod vodstvom Štrosmajerovim, uz nadbiskupa Štadlera, biskupa Buconjića i Markovića, te biskupa senjskog Posilovića i križevačkog Hranilovića, idu u poklonstvo sv. Otcu Leonu XIII., da proslave 50 godišnjicu biskupovanja velikog toga pape . . . Ovaj put putovasmo iz Zagreba, ravno željeznicom u Srce Italije. Vlak nas nosio predivnim krajevima na Ljubljanu, Nabresinu, Kormons, Udine, Mestre, Padovu, Ferraru, Bolonju, Pistoju, Fiorencu, kroz stotine prorova apeninskog gorja, u kraljevski papin Grad. — Bilo je to putovanje u mjesecu travnju, kad je sve odisalo, proljetnim čarom probudjene prirode . . Godine 1900. lipnja 27. nadje se veliko hrv. hodočašće u Rimu pod vodstvom preuzv. g. nadbiskupa Posilovića, i presvietlog biskupa

Biskup Dr. Antun Mahnić.
Predsjednik hrvatskog hodočašća u Rim.

Marcelića iz Dubrovnika, te presv. biskupa Krapca. Putovahu Hrvati u Rim, ako se ne varam, godine 1904., da se poklone novoizabranom papi svetom Otcu Pii X., a jednako i godine 1908., da mu uzčestitaju 50 godišnji jubilej, blagoslovnog svećeničkog života. A što je naravnije onda, da i godine 1913., u velikom broju pohrle u Rim, da proslave Konstantinov jubilej, i da sv. Otcu uzčestitaju 10 godišnjicu vladanja na stolici sv. Petra.

Visoko častni kapucini na Rieci, sa svojim prezaslužnim provincijalom O. Bernardinom, dadoše se i ovaj put na mučni posao, te uz riedki samopriegor i podpunu vještinu, na obćenito zadovoljstvo sviju, povedoše u Rim Hrvate iz sviju krajeva hrvatske otačbine . . . Pošto su preuzvišena i presvietla gospoda naši nadbiskupi i biskupi iz mnogih hrvatskih krajeva, već i zasebice tečajem godine, a i u posebnim družtvima, posjetili vječni grad i poklonili se i napose svetome Otcu, to sigurno svi, nemogući poći sada i opet osobno, podjoše s nama duhom i očinskim svojim blagoslovom. Osobno pako vodstvo i predsjedničtvo nad čitavim hodočašćem, bi zahvalno prepušteno presvietlom gospodinu biskupu krčkom Dru. Mahniću, koji se i ovaj put, kao i ono za velikog hodočašća u Lurd, velikodušno i požrtvovno primio te odlične, ali i težke časti i službe . . . Još ću spomenuti, da je s hodočašćem u Rim, bilo spojeno i hodočašće u Loret i Asiz, kakovom Hrvati još nikada prisustvovali nisu, zato i podpunim pravom prozvaše otci kapucini, ovo naše hodočašće i: „Prvim velikim hrvatskim narodnim hodočašćem u Rim — Loret — Asiz“, u koju svrhu izdadoše i sliedeće zanosne proglase:

„Hrvati katolici!“

Sav se kršćanski svijet veseli ovomu ljetu. A kako i ne?
Evo se šesnaest vijekova navršilo, otkada je progonjenomu, kšrćanstvu zasinulo zlatno sunce slobode.

Trista je godina trajalo progonstvo onih, koji ispovijedahu Krista, progonstvo, koje povjestnica bilježi crvenim slovima, jer napisana i zapečaćena potocima nedužno prolivene krvi kršćanske.

Ponosni su i oholi rimski carevi mislili u svojoj objesti, da će — jer je sva moć bila u njihovim rukama — uništiti i iskorjeniti prokleto za njih sjeme kršćana.

Ali se ljuto prevariše!

Križ, znak za njih najveće sramote, sve se više isticao, dok nije iza pobjede u blizini Milvijskoga mosta — zauzeo slavodobitno mjesto u cijelomu rimskomu carstvu.

Izdan je taj Edikt 13. lipnja, godine Gospodinove 313.

Dakle prije šesnaest vijekova.

* * *

Crkva hoće da na osobiti način proslavi taj preokret u povijesti kršćanstva.

Proglasila je Konstantinove svečanosti u vječnom Gradu Rimu, kao središtu vasionoga kršćanskoga svijeta — i posvuda, kuda je luč kršćanske vjere doprla -- sve do skrajnjih granica kruglje zemaljske.

Sveti je Otac Papa napose izrazio živu želju, *da vidi ove godine u središtu kršćanstva, u Rimu, što više svoje brojne djece iz svih krajeva svijeta.*

I vjerna se djeca odazvaše glasu svojega vrhovnoga Pastira, sv. Oca Pape Pija X. Rim je ove godine i opet postao ono, što je vazda bio i što je i sada, naime grad Kristova Namjestnika.

Francuzi, Talijani, Španjolci, Nijemci, Belgijanci, Austrijanci, Madžari, -- a bilo im na diku -- i naša braća Slovenci, pohrliše u Rim da zasvjedoče svoju sinovsku odanost Crkvi i Njezinu Namjesniku, sv. Ocu Papi.

Braće se Slovenaca našlo u Rimu preko 600! Svaka im čast i slava!

A mi katolici Hrvati?

Mi — **Predzidje kršćanstva** *— zar da izostanemo od tako velikoga slavlja?*

Mi -- po krvi braća onih junačkih naroda, što eto nedavno izvojevaše slavnu pobjedu nad polumjesecom, -- da ostanemo u kutu zaboravi i da se naše ime ni ne spomene u kolu tolikih naroda iz bliza i iz daleka, što se zaputiše u Rim?

Mi, koji smo snažnom i jakom mišicom svojih pradjedova odbijali kao čvrsti i nesavladivi nasip silnu bujicu nekrsta -- kroz vijekove, -- zar da se jedini ne veselimo tome slavlju i ne pohrlimo u Rim -- kao dobro uredjena vojska, -- te pokažemo cijelomu svijetu, da smo vrijedni sinovi još vrijednijih pradjedova i da nam punim pravom pripada dični naziv Bedema kršćanstva!!

Zar da katolika Hrvata, potomaka toli dičnih i slavnih pradjedova ne bude ove godine u Rimu?

Gdje bi nam bio hrvatski ponos, gdje hrvatska svijest!?

* * *

Hrvati katolici!

Istina da su teške okolnosti i prilike, u kojima se nalazimo.

Ali nijesu jednako manje teške okolnosti i prilike i za druge narodnosti u našoj monarhiji. I njih stoji velikih žrtava to putovanje. Ali ljubav prema sv. Ocu prevlada sve žrtve.

A možemo se pouzdano nadati, da će te žrtve -- i što budu veće -- uroditi većim blagoslovom za pojedinca, obitelj i -- čitavi mukotrpni hrvatski narod.

Hodočašća su u Lurd donijela za hrvatski narod i te koliko blagoslova, kojega se posljedice i sada opažaju.

A da Bog ne će izliti obilje svojih blagoslova na sve hodočasnike, a preko njih i na čitav hrvatski narod i ove svete godine? -- Pogotovo, kad je to vruća želja Kristova Namjestnika?

Crn bi nam obraz ostao i nevrjedni bi se sinovi tako slavnih pradjedova nazivali, kad se ne bi odazvali glasu Kristova Namjestnika.

Stoga neka jednodušan poklik iz tisuća i tisuća grla Hrvata katolika, dičnih potomaka lavskih pradjedova zaori diljem široke nam slavne domovine: Banovine, Slavonije, Dalmacije, Istre, Bosne i Hercegovine:

Hrvati u Rim!

Hrvati u Rim, središte kršćanstva, poškropljeno rumen-krvlju nebrojenih kršćanskih boraca, da poljubimo ono sveto tlo i da se -- oduševljeni novim žarom ljubavi za Boga i bližnjega -- pripravimo za nove borbe, ne više proti nekrstu, nego proti strašnoj aždaji današnjega vjerskoga nehajstva i nevjerstva!

Hrvati u Rim, da se poklonimo Namjestniku Kristovu u osobi Pape Pija X., da mu osobno zasvjedočimo svoju odanost i ljubav i da primimo njegov očinski blagoslov za sve naše mile i drage, -- za svu našu dragu -- potlačenu -- domovinu!

Konstantin Veliki izdaje „Milanski Proglas", kojim daje kršćanima vjersku slobodu god. 313. poslie Krista.

Hajdemo u Rim!

Kasnije izdan bi još i slijedeći proglas:

Hrvati katolici!

Još nas tek nekoliko dana dijeli od onoga blaženoga časa, kad će hrvatski narod — *Bedem kršćanstva* — iz svih rastrganih pokrajina pohrliti u Rim, da i on ove jubilarne godine posjeti ona sveta mjesta, natopljena krvlju sv. Apoštola prvaka i nebrojenih mučenika; — da se i on pokloni namjestniku Isusa Krista u osobi Pape Pija X.

Hrvati!

Pokažite i ovom svečanom prigodom, kada u središte kršćanskoga svijeta — Rim, — dolaze različiti narodi iz najudaljenijih krajeva svijeta, da i vi *postojite na kruglji zemaljskoj*, da ste dostojni sinovi svojih slavnih otaca! Zato u što većem broju pohrlite u Rim.

Hrvati!

Zar da jedinih *Hrvata*, potomaka svojih dičnih i slavnih pradjedova — ove godine, kad sva vjerna djeca katoličke Crkve, makar ih to putovanje stajalo još tolikih žrtava, rado i veselo hodočaste u Rim, — zar da jedinih junačkih Hrvata ne bude za ovoga slavlja cijeloga katoličkoga svijeta — u gradu Petrova Namjestnika?

Crn bi nam bio obraz i nevrijedni bi se sinovi tako slavnih pradjedova nazivali, kad se ne bi odazvali glasu Kristova Namjestnika i kad ne bi njegovo ljubezno i očinsko oko posred tolikih naroda zamijetilo i — hrvatskoga sokolskoga naroda!

Gdje bi nam bio hrvatski naš ponos, gdje hrvatska svijest?!

Još nešto hrvatski narode!

Na povratku iz Rima i Asiza, pohodit ćemo glasovito Svetište Majke Božje u *Loretu*.

Kako nam je poznato, svi narodi imaju u tome glasovitom Svetištu svoje posebne kapele, koje su na svoj trošak uresili i ukrasili. Osobito se ističe svojom ljepotom kapela Francuska i Njemačka. Nu ne zaostaje svojom ljepotom i milotom za njima ni kapela svetih slavenskih Apoštola: *sv. Ćirila i Metoda*, za koju je blagopokojni slavni mecena hrvatski, slavni biskup Juraj Strossmayer, preko 40.000 kruna — koliko nam je poznato — darovao.

Ta je kapela ovih dana dovršena.

Dne 5. kolovoza, na snježnu Gospu, bit će u prisutnosti hrvatskih hodočasnika svečano otvorena.

Evo što nam javlja tamošnji Apoštolski Penitencijar za hrvatski jezik, vlč. O. fr. Bernardo M. Kulić, franj. konventualac:

„Valja da znadete, da je naša ovdje slavenska kapela ss. Ćirila i Metoda jur pri kraju, a nastojao sam, da bude dovršena uprav ovih dana, tako da na dan dolaska hrvatskih hodočasnika bude svečano inaugurirana u prisustvu naših hodočasnika. Dekoracija je upravo majstorski izvedena, pravo remek-djelo!“

Hrvati katolici, pohrlimo u što većemu broju u vječni Grad-Rim, da prisustvujete u što većemu broju i ovoj svečanoj zgodi u starome svijetu!

Ako ikoji narod, a to hrvatski narod ima i te koliko razloga, da se ponosi svojom kapelom u Loretu.

Ona je ista Kućica svojim posjetom i trogodišnjim boravkom na Trsatu napose posvetila hrvatsko mučeničko tlo.

Koji je od naroda zadobio toliku milost i sreću?

Ali to još nije sve!

Hrvatski će narod prema izričitoj želji iz Rima (zato se i promijenio program hodočašća) — kao ni jedan drugi narod — prisustvovati ove jubilarne godine još posebnomu i rijetkomu slavlju: *desetoj godišnjici* — **koja pada na 3. kolovoza, kada će sv. Otac primiti hrvatske hodočasnike u poklonstvo** — *što je izabran za Papu slavno vladajući Papa, Pijo X.*

To je desetgodišnji jubilej njegovoga papovanja!

A evo će hrvatski narod doći tom prigodom u Rim, da sv. Ocu Papi čestita.

Kako će to razveseliti očinsko srce sv. Oca!

A razveselit će ga baš hrvatski narod.

Koji dakle katolik -- ako ima iole počitanja i ljubavi prema sv. Ocu, a prilike mu to dopuštaju, -- ne će pohrliti u Rim, da u ova tužna vremena teške kušnje ne razveseli njegovo očinsko Srce?

Tvrdji bi od kamena morao biti!

Hrvatski narode!

Evo ti svečanoga časa, evo osobite prigode da pohrliš iz svih krajeva mile nam domovine — koliko te više možeš -- sa svojim

biskupima na čelu u Grad sv. Oca, te Mu ovom svečanom prigodom zasvjedočiš svoju neograničenu ljubav, odanost i požrtvovnost.

Hrvati, u Rim središte kršćanstva!
Hrvati, u Rim sjedište Papinstva!
Hrvati, u Rim žarište katoličanstva!

Putni red:

Dne 30. srpnja:

Odlazak iz Rijeke velikim parobrodom ugarsko-hrvatskog društva „Salona“ u 7 sati 45 časaka. -- Objed ne će biti na parobrodu, nego će svaki hodočasnik ponijeti sa sobom nešto hrane ili će sam kupiti na parobrodu. To je radi toga učinjeno, da se izbjegne neredu, jer je za više stotina hodočasnika nemoguće prirediti objeda na parobrodu. U Ankonu (Jakin) dolazimo u 5 sati poslije podne. Na obali će nas dočekati posebni naš vlak, kojim ćemo se odvesti do velikog jakinskog kolodvora, gdje ćemo imati zajedničku večeru (dakako na račun organizatora). U 8 sati krećemo *posebnim brzim vlakom* prema vječnom gradu -- Rimu.

Dne 31. srpnja:

U Rim stižemo oko 6 sati u jutro. U kočijama će se i omnibusima hodočasnici odvesti u hotele. Oni će trećeg razreda većim dijelom odsjesti u poznatom svratištu sv. Marte, dok će oni II. i I. razreda odsjesti u hotelima.

Boravak u Rimu 31. srpnja, te 1., 2. i 3. kolovoza.

Za to vrieme pohadjanje i pregledavanje veličanstvenih rimskih crkava, glasovitih kršćanskih gradjevina i spomenika: katakomba (grobova mučenika), muzeja i slavoluka, kao Konstantinovoga slavoluka na „Forum romanum“.

Pozor hodočasnici! Organizator je hodočašća za hodočasnike, koji to hoće drage volje, izmislio posebnu polakšicu. Evo je: Tko želi, da u jedan dan u kočijama obidje svih sedam glasovitih rimskih bazilika: Sv. Petra, sv. Pavla, sv. Sebastijana, sv. Lovrinca, sv. Ivana Lateranskoga, sv. Križa Jerusolimskoga i sv. Marije od snijega -- morat će nadoplatiti hodočasnici I. razred 10 kr. -- II. razred 8 kr. -- III. razr. 5 kr. Objed će izletnici u kočijama imati na otvorenu polju

kod t. z. „Alle tre fontane“, gdje je sv. Pavlu odrubljena glava i gdje su na tri odskoka provrela na čudnovati način tri izvora. Ovom će prigodom izletnici u kočijama pohoditi i najglasovitije katakombe Kalistove.

Dne 3. kolovoza:

Odlazak iz Rima u 10 sati 40 časaka na večer.

Dne 4. kolovoza:

U 5 sati u jutro stižemo u slavni i romantični grad Asiz, rodno mjesto sv. Franje. S kolodvora krećemo u kočijama prema velikoj bazilici, gdje počivaju smrtni ostanci sv. Franje. Asiška je bazilika jedna od najljepših i najvećih umjetnina na svijetu. To su zapravo *tri crkve* jedna povrh druge: kripta (podzemna crkva), gdje je slavni grob sv. Franje i još dvije velike bazilike jedna povrh druge, ukrašene kistom najglasovitijih talijanskih umjetnika. -- Svečana sv. Misa, propovjed i zajednička sv. Pričest. Poslije objeda posjet glasovite kolijevke reda sv. Franje u Porcijunkuli. -- Odlazak iz Asiza u dva sata poslije podne. Dolazak u Ankonu (Jakin) na glavni kolodvor u 5 i po; odakle polazimo u Loret, kamo stižemo oko 6 i po. -- Večera i konak u hotelima.

Dne 5. kolovoza, na Snježnu Gospu u Loretu:

Ispovijedi u jutro, sv. Mise i sv. Pričesti u bazilici ili sv. Kućici. -- Zajutrak. -- Svečano otvorenje kapele slavenskih apoštola sv. Ćirila i Metoda u prisutnosti svih hodočasnika u 9 i po sati.

U 10 sati Pantifikalna sv. Misa i prigodna propovijed. -- Objed.

U 4 i po sata poslije podne odlazak iz Loreta u Ankonu, gdje će biti večera.

Odlazak iz Ankone u 8 i po sati na večer. -- Dolazak na Rijeku u 6 sati u jutro, 6 kolovoza. -- Zaključna prodovjed i *Tedeum* u kripti čč. oo. Kapucina.

Pozor dalmatinski hodočasnici!

Upozorujemo hodočasnike iz Dalmacije, da je Organizator, budući da nije nikako mogao isposlovati od parobrodarskog društva zgodnu svezu tako da se hodočasnici iz Spljeta i Rijeke nadju

Provincijal O. Bernardin Skrivanić.
Organizator hodočašća u Rimu. Glavni žrtvenik njegove crkve na Rieci.

barem približno u isto vrijeme u Ankoni -- bio silom te okolnosti primoran, da u samom interesu, reda i uspjeha hodočašća napusti prijašnju namisao i odredi, da svi hodočasnici krenu iz Rijeke.

Stoga upozorujemo sve hodočasnike iz Dalmacije, da dodju na Rijeku brzim parobrodom, koji stiže na Rijeku u utorak, dne 29. u 2 sata.

Cijene: Prvi razred K 200; drugi razred K 160; treći razred K 110.

Pod ovom cijenom razumijeva se sav trošak tamo i natrag, kao vožnja na parobrodu i vlaku, vožnja u omnibusima i kočijama s kolodvora i hotela i natrag i **potpuna opskrba za vrijeme čitavog putovanja.**

Upisivanje traje do 25. srpnja (jula). — Svaki, koji želi hodočastiti, neka odmah pošalje 10 kruna za upisninu, a može i čitavu svotu.

Putnici će biti razdijeljeni u posebne skupine, sa svojim vodičem. Zato neka se svaki za vremena izjavi, s kim želi putovati, da se mogu skupine prema volji ustanoviti.

Upisuje se kod Uredništva „Naše Gospe Lurdske“ na Rijeci.

Priprava na put.

Kad sam pročitao te liepe proglase naših dičnih kapucina, obuze i mene velika želja, da prisustvujem i opet hodočašću u Rim, makar da sam već i tri puta, od prije onamo polazio. Sada vukla me u Rim poglavito želja, da postignem plodove Konstantinovog jubileja, a htjedoh da i obavim u nekom smislu i duhovne vježbe, koje se i jedva gdje ljepše obaviti mogu, nego li u Rimu, gdje sve odiše posebnim duhom, a i svaki kamen i svaki spomenik, propovjeda uzvišenu nauku Kristovu, svakom čovjeku, koji hoće da se s njome posluži i da to razumije . . .

Putovao sam u Rim i s toga, da si osvježim dušu promatranjem veličajnih djela providnosti Božje i ruku ljudskih, pa da svoj sud o stanovitim predmetima izričem izvježbanim ukusom, i ako smijem reći, nekom umjetničkom izbrušenošću. Ovo stiče si čovjek, ne kraj zatvorenih vratiju i čitanjem, već više promatranjem svieta. Ko što mravac sakuplja trunke po svim krajevima svieta, da sagradi sebi kuću, tako valja da i čovjek potražuje svietom ono, što naobrazbu naobrazbom, umjetnost umjetnošću čini, a to je krasota. — — — Mnogo valja zapreka ukloniti, i mnogo truda u to uložiti prije, nego li čovjek može opravdano tvrditi: „Ovaj je predmet krasan, a onaj ružan“ . . . Nekome se svidja ovo, a drugome ono . . . Svak ali od obojice utvara si, da je sposoban reći: „To je krasno!“ Ipak tako nije. — Suglasje na kome počiva krasota, posljedak je

stanovitih zakona. Tko tih zakona ne razumije, za nj krasote u pravom smislu nema. — — Istina, vrlo je tegotan put, što vodi do spoznanja krasote, ali brižni i oštroumni putnik u promatranju svieta, nalazi takovo duševno veselje, da ovo jedino nadilazi nabožna molitva, što provrieva iz srca okriepljena milošću Božjom.

Ja sam u svojoj knjizi: „Hrvati u Lurdu“, što sam je izdao godine 1909., obširnije razpredao o tome, što razumjevamo pod hodočašćima i kakove se u tu svrhu zahtjevaju priprave . . . Upućujem vriedne čitatelje, da si to, ako ih zanima, ondje pročitaju . . . Tek nešto spomenut ću.

Valja znati, da hodočašća nisu nipošto izleti, za kakove udobnosti, već više djela samozataje i pokore. Tko nije o hodočašću pripravan na sve i najgore, tko bi htio u hodočašću tražiti samo rastresicu i zabavu, tomu će hodočašće težko moći udovoljavati. Za utjehu spomenut ću ipak, da na hodočastničkom trnju, cvatu i mnoge liepe ruže.

Sva se priprava za hodočašće dade stegnuti u par rieči: Što manje tereta na duši i što manje u rukama.

Tko putuje svietom, kad prekorači domaći prag, neka ostavi kod kuće pod ključem i zatvorene sve skrbi i svakidašnje borbe, neka se dade u sviet bezbrižno, mirnom savješću i veselom ćudi. Inače ne će u putovanju naći životne koristi i utjehe, već samo časovitu rastresicu, koja mu, kad se vrati na dom, ne će nipošto olakšati i zasladjivati dnevne brige.

Strpajmo u kovčeg ili budi kakvi zamotak samo ono, što je najnuždnije. Nositi sobom veliku prtljagu na putu, vrlo je nespačno, a i nije pametno . . . Uz jedno pošteno putno odjelo, dosta je, da mužkarci uzmu ogrtač, a ženske plašt ili veliki vuneni rubac. Inače dobro će doći, kefa za odjelo, češalj za vlasi, a možda i komad sapuna uz ručnik, da se čovjek i makar gdje malko osvježi i umije . . . Dobro je

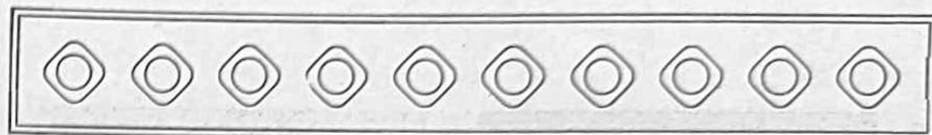
ponieti komad špage, igle i konca, pa možda i kaki nožić i škare. Može se dogoditi, da se čovjeku odkine puce ili ma gdje raztrga štogodj, pa si to onda može svak sam, lako urediti . . . . . Za slučaj slaboće u želudcu, dobro je uzeti sobom flašicu konjaka ili malage. Kome je želudac nježan, može uzeti komadičak čokolade, dok u protivnom, recimo, pilule „purgin", ili što slična . . . . Novca neka uzme svak toliko, koliko misli da će trebati. Tko više uzme i više će potrošiti . . . Zla su vremena. Preporuča se svakako štedljivost, a čuvaj i biele novce za crne dane.

Dobro je, ako čovjek znade i talijanski jezik, ili da barem najvažnije izreke nauči iz kakove priručne knjige. Kako pišem i za buduće putnike Italijom, a i hodočastnike, to sam i ja, na koncu ove knjige, zabilježio par najnuždnijih izreka. U Italiji slabo se prolazi s njemačkim jezikom. Mi Hrvati rado učimo strane jezike, pa će nam u danoj prilici dobro doći, ako naučimo i talijanski.

Tko zasebice putuje u Italiju ili Rim, svakako valja da imade posebni popratni list ili pašuš, dok hodočastnicima toga ne treba, osim u svrhu legitimacije, kad bi si dali poštom ili brzojavom dopremati novac.

Prema iztaknutom, udesio sam i ja svoju pripravu za put. Prije putovanja bio sam i nešto ozbiljnije bolestan, pa me i liečnici savjetovahu, da tako daleki put nikako nije za mene. Poslušnost je istina liepa krepost, a i ja je svakome najtoplije preporučam. — Ipak ovaj put, bio sam i sám i te kako neposlušan. — Ostavio sam i kuću i dom i udobnost, a nisam mario i za izgubljeno tjelesno zdravlje, jer mi duša ginula za nečim višim, što ne stoji ni u kakovom savezu sa tielom i sa dobrima ovoga svieta. —

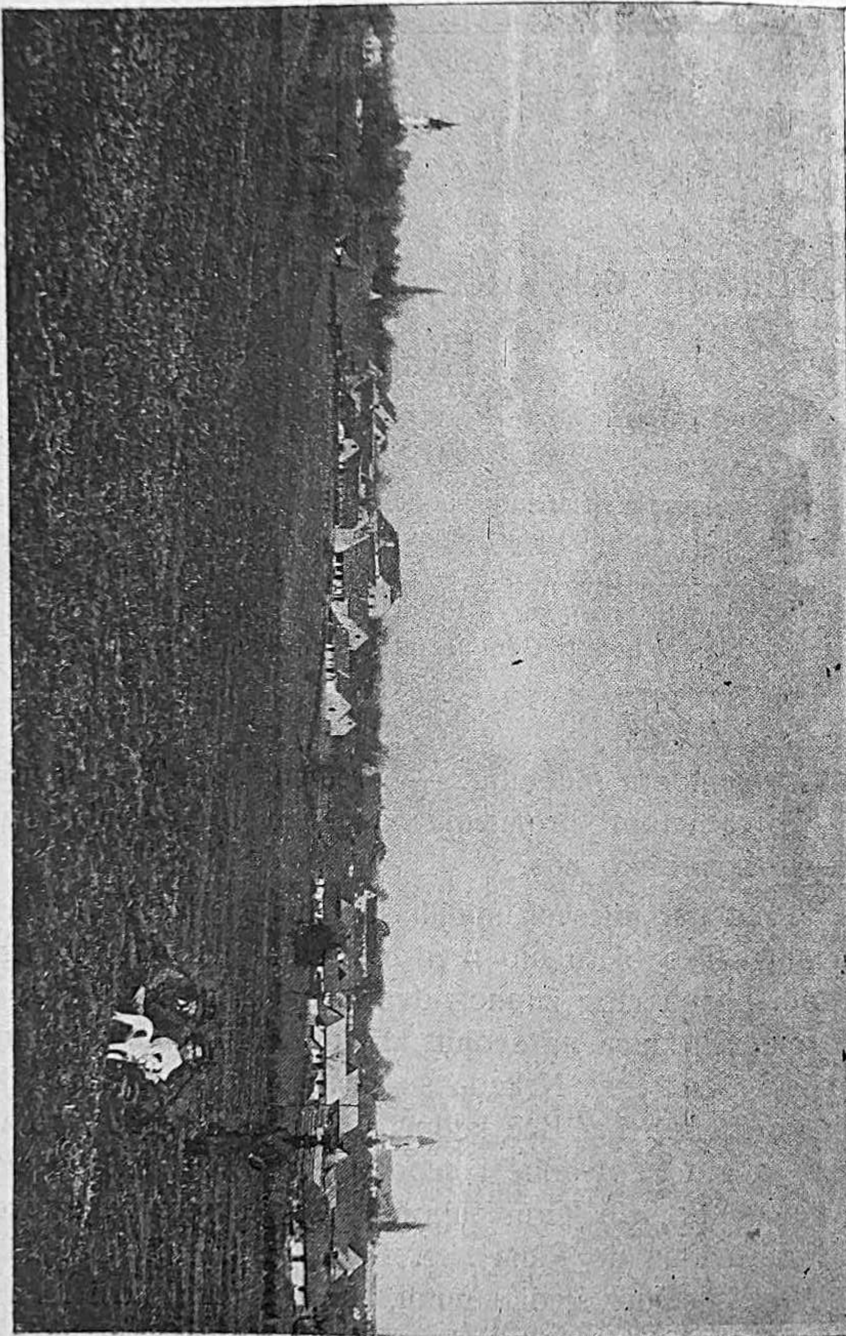

Odlazak od kuće, preko Zagreba na Rieku.

(Željeznica u Grubišnom-polju. — Razgovor o putovanju svietom. — Sprovod na kolodvoru u Bjelovaru. — U Križevcima i Zagrebu. — Gusta magla nad Hrvatskom. — Sastanak sa suputnicima. — Karlovac. — Propast naroda. — Promatranje prirode. — Dolazak na Rieku. — Stan u hotelu Continental na Sušaku. — Razgovor sa Hrvatima.) —

Taempora mutantur. — Vremena i ljudi se mienjaju, sa letom promjenljivog vremena, mienjaju se i stvari oko nas.

Pred par mjeseci, spojili su i moje mjesto sa čitavim svietom. Tko bi to bio pred nedavno mislio? U neposrednoj blizini mog župnog dvora, nalazi se kolodvor, odkale me željeznica na svojim krilima kano ukrala, i odniela u daleki sviet . . . Nekada su se morali ljudi voziti kod nas, i u Zagreb i u Beč kolima, a išlo se i pješke, po više dana, uz mnoge tegobe i nepogode vremena. Sada evo i biedno moje selo Grubišnopolje, spojeno je željeznicom, ako hoćeš i tja do Rima . . . Ne treba tuj više konja i foringe, već samo sjedi i putuj, kud te para nosi . . . A putovao sam i u dosta ugodnom družtvu, već i od kuće . . . Jedan gospodin liečnik, tumačio mi bakcile, koji radjaju

Grubišno-polje.

sušicom, dok mi veterinar razlagao blagodati Pasteurovog zavoda u Budimpešti, kamo da su baš danas odpremili, jedno nesretno, od biesnog psa ujedeno čeljade . . . Tamo negdje kod Severina, uljegao u naš vagon i neki odlični mjernik sa svojom duhovitom gospojom . . . . . Razgovarasmo i o tom, kako neki ljudi putuju svietom, pa ipak ništa ne znadu, gdje su bili i što su vidjeli . . . Bio čovjek medj Magjarima u Americi i došao u Hrvatsku. Naučio par rieči magjarski i mislio, da je to englezki . . . Sastao se iza par godina sa jednim Englezom i hoće, da s njime razgovara englezki. — Ovaj mu reče: Ta za Boga čovječe, vi govorite magjarski! . . . I još mu nije vjerovao, već je ostao u mnienju, da on zbilja govori englezki, a Englez da englezki ne razumije . . . Drugi slučaj . . . Bio čovjek u Parizu, a kad se vratio kući, pitali ga, što mu se tamo najviše svidja? To — reče, što i zadnji prosjak u Parizu govori francezki . . . . .

Oko 11 i pol sati, stigosmo na kolodvor u Bjelovaru. Ovdje vladala je silna strka, jer je baš predprošle noći bilo počinjeno, u gradu, grozno umorstvo na nekoj gospodji Ghillardi, majci željezničke kasirice. Vukli su je, mrtvu, odavle u poseban vagon na sahranjivanje — nekamo u Petrovaradin — kud li? . . . . Rodjaci jaukali i plakali, da je i nebo nad tugom proplakalo, i počelo prolievati suze u kapljicama sitne kiše . . .

Kad stigosmo u Križevce, već se počelo razvedrivati, a kad u četvrt na tri, dodjosmo u Zagreb, počelo je i sunce oštro pripaljivati prozore na željezničkim vagonima. Baš je bilo sparno, a i skoro nesnosno. Nisam nikud silazio. Za 20 časaka, kretao je brzovlak dalje, pa sam se protegnuo vagonom i zurio kroz prozor na Sljeme i zagrebačke gore, što su bile pokrivene lakom koprenom sive magle . . . . . I na tmurnom obzorju mile Hrvatske naše, stere se gusta

koprena magle, a kad će već jednom vedrina čiste hrvatske sviesti prošiknuti gore i planine, gradove i doline otačbine naše?! . .

Iz snatrenja prenulo me iznenada nekoliko putnika, od kojih bijahu neki i moji suputnici u Rim, a par njih putovalo i na svatbeni izlet, nekamo, u naše hrvatsko Primorje. Bilo i opet sve živo i veselo . . . Tamo od Karlovca dalje, nasladjivasmo se divnim krajevima, što ih presieca Kupa, Korana i Mrežnica. Bili bi to plodonosni i bogati krajevi, da imade više ruku i više uma za obradjivanje i da nije sve to izprekršteno pustoselinama, dok se je i narod odavle, u velike razbjegao u Ameriku. Liepa je ta naša hrvatska zemlja, ali jadna, kad gubimo narod i s narodom jezik. O kako je težko u lješinu hrvatskoga naroda udahnuti života, kad se već razpada i zaudara. Zalud sve pjesme, nagovori i knjige.

Tamo iza Gomirja i dalje od Ogulina, počele se već pred nama kriliti velike planine i šume, protkane crnogoricom. U Komorskim Moravicama, vlak je čekao koje 15 časaka, a ja se naslonih na okno i gledah sunce, kako se probijalo kroz guštik jedne visoke gorske kose, kan da miluje taj liepi, al ledeni kraj . . . Daje mu topli poljubac, al ogrijat ga ne može . . . Kamen ostaje kamen . . . I sunce ne može da kamen oživi. Mi Hrvati ipak uza sve jade i nevolje, ljubimo sunce, mi težimo za njegovom toplinom, mi vapimo: Oj sini, sini, sunce slobode i na naš dragi hrvatski kraj! — — — — Al sve — sve mi se čini, to zlatno sunce, jedva će nas moći ogrijati! ? . . . Sve više i više kamena oko nas.

Ubrzo projurismo umilna mjesta našeg ponositog gorskog kraja: — Delnice, Lokve, Fužine, Lič, dok nam se iza Plasa, pokazalo i naše divno hrvatsko more, a oko osam sati stigosmo i na Rieku. Mnogo sam puta već bio na Rieci, o njoj mnogo pisao i u hrvatskom saboru govorio.

Ništa me tuj ne veseli, pa s toga i podjoh ravno preko Rječine, na hrvatsku stranu Rieke na Sušak, i nadjoh si stan u prijatnom hotelu Continentalu, što ga rukovodi plemeniti i čestiti Hrvat — bivši učitelj gosp. Žagar.

Na otvorenoj terasi, sakupilo se tuj oko mene rodoljubno družtvance čestitih riečkih Hrvata, te se i dulje u noć, zabavljasmo ugodnim razgovorom naroda hrvatskoga.

Na Rieci i odavle morem u Ankonu.

(Sv. misa i izpovied na Trsatu. -- Pogled sa Trsata na Rieku i more. -- U crkvi kapucina. -- Sv. misa. -- Hodočastničke medaljice. -- Procesija na more. -- Barjaktar Zekan. -- Pozdrav biskupa Mahnića i Skrivanića. -- Pjevanje na rastanku --. „Salona“ odlazi. -- Razmatranje prirode. -- Pogled na Kastav i ostale primorske gradove. Otok raški, Arsia. -- Morski galebi i delfini. Ladje Ćozota. — Razgovor s Mahnićem. -- Ručak na moru. -- Medjimurci na ladji. — Promatranje mora s ladje. — Morska bolest. — Promjenjivanje novca na ladji. — Vriednost talijanskog novca.)

Bilo je 4 i pol sata, kad me prenuo oda sna, neki posebni glas da ustanem. Opremih se i podjoh odmah k Majci Božjoj na Trsat, da ondje preporučim Bogu dušu i obavim sv. izpovied.

Čovjek kad kreće u strani sviet, a još i na moru, valja da se pobrine ne samo za tjelesne, već i za duševne potrebe . . . Odslužih i sv. misu u kapelici Majke Božje trsatske i to na mjestu, gdje je nekoč, stajala sv. Kućica iz Nazareta, a što se danas nalazi u Loretu, kud nas takodjer vodio naš hodočastnički put . . . Srce mi nekako življe zakucalo, kad sam i za vrieme podizanja sv. hostije, osjetio, na kako svetom mjestu se nalazim, i na kako još svetija mjesta idem . . . Skrušeno zamolih obilne rose s neba, da mi Bog i Mati Božja budu u pomoći na putu u sveti kraj . . . Kad ostavljah trsatsku franjevačku crkvu, već se bilo dobrahno razdanilo i sve se kano oživjelo, samo još frankopanska kula, spram mene, kan da je driemala, i njezin lav, kan da je usnuo

Čudotvorna slika Marijina na Trsatu.

smrtnim snom... Dá, — sniva stara hrvatska slava u historičnim spomenicima krvave naše prošlosti i zove nas, da je probudimo na nov život . . . .

Bacih još nekoliko pogleda sa Trsata na Rieku, na tu hrpu naslaganog kamenja, gdje je negda živio hrvatski duh, a sada, kan da je i tuj zakopan... Još tamo, ono sinje i jadransko naše drago more, kan da se u silnoj trzavici otimlje tudjinskom zagrljaju i svakom i svima dovikuje: Ne diraj u mene, ja sam Božje i hrvatsko! . . . A hoće li se i ono moći dugo otimati? !

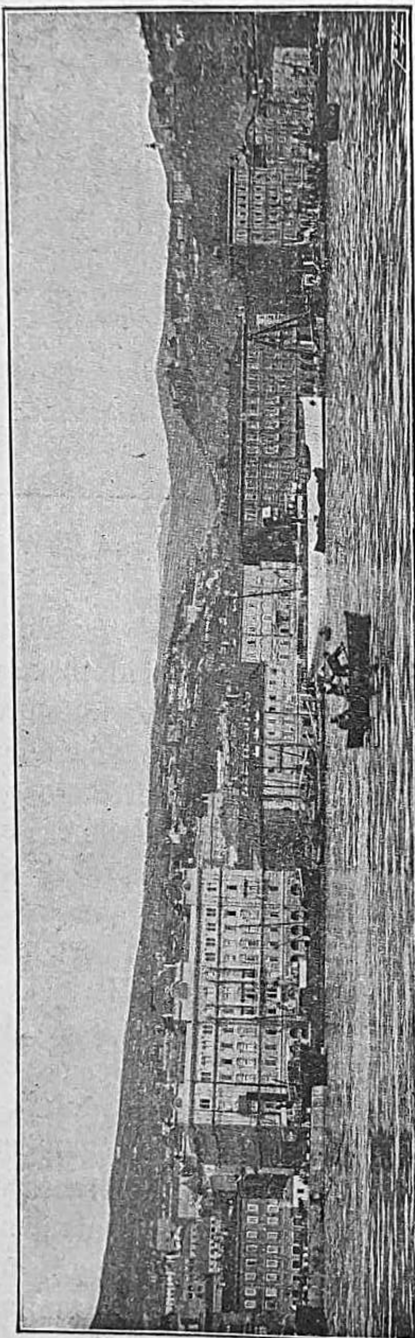
Spustih se niz Marijine stube sa Trsata na Sušak i preko Rječine upravih korake, izravno u crkvu, k našim zaslužnim kapucinima.

Tuj je pred crkvom, već sve vrvilo od hodočastnika sa sviju strana naše drage Hrvatske, a kako je odlazak bio odredjen za 8 sati, to se u crkvi odslužila i svečana sveta misa za sretni put u: „Vječni grad!“ . . .

U sakristiji, svak je dobio putnicu, programnu knjižicu i liepi hodočastnički znak. Oni od prvog razreda zlatnu, a od drugog i trećeg, srebrenu medaljicu na hrvatskoj trobojnici . . . Medaljica imala je na jednoj strani utisnut lik sv. Otca pape Pije X., svetog Konstantina i carice Helene, a na drugoj predstavljala Konstantinov edikt i pobjedu u znaku

križa. To je značilo, da putujemo na grobove sv. apoštola, i na poklonstvo k sv. Otcu, a u drugu ruku opet, da slavimo Konstantinski jubilej i da putujemo u Rim, kako bi zadobili blagodati togà jubileja. Hrvatska pako trobojnica značila je, da smo potomci onih slavnih predja svojih, koji nose častni naslov: ‚Predzidje kršćanstva" . . . A kad s tim znakom okitismo grudi svoje, poredasmo se u procesiju i pod svetim barjakom Srca Isusova i Marijina, — što ga je nosio pred nama naš odlični i kršni Dalmatinac, Zekan. Krenusmo na morsko pristanište, da se ukrcamo u ladju.

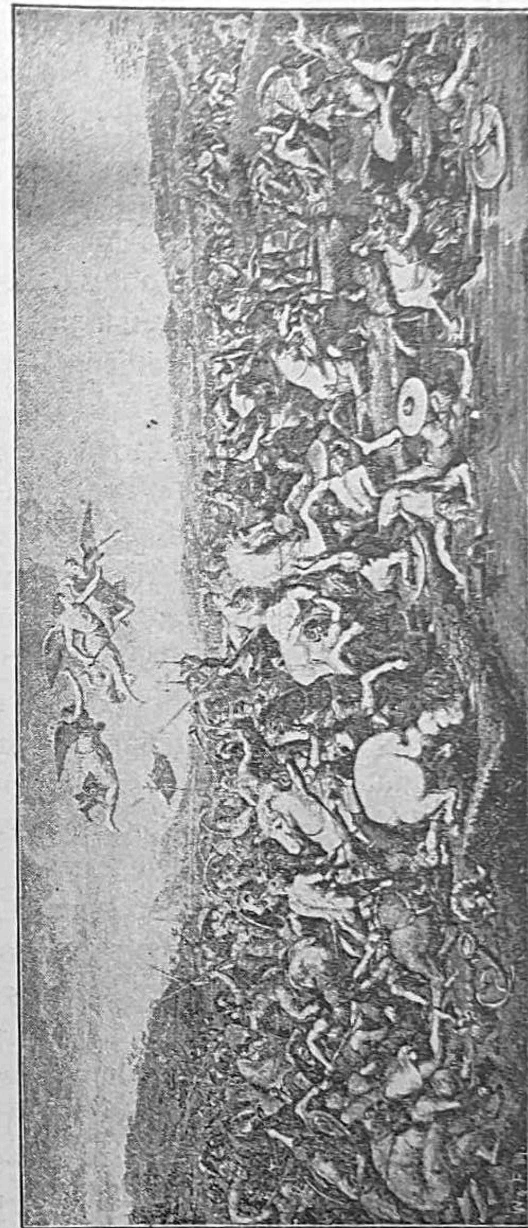
Parobrod austro-ugarskog parobrodarskog družtva „Salona", već nas u pripravi čekao . . . I preko tisuće ljudi, pratilo nas do mora, jedni od znatiželje, a drugi da nas bratski i rodbinski izprate, pa da nam zažele -- sretan

Pristanište na Rieci.

put . . . I pade daska, što spaja kopno s ladjom na moru, i za čas, sa prednje i stražnje strane palube a i povrh, stadosmo se namještati, zajednički upoznavati i pozdravljati . . . Kad je stupio medju nas naš odlični biskup presvietli g. Dr. Mahnić, bio je od sviju burno pozdravljen, a jednako i naš ljubezni provincijal O. Bernardin Skrivanić . . .

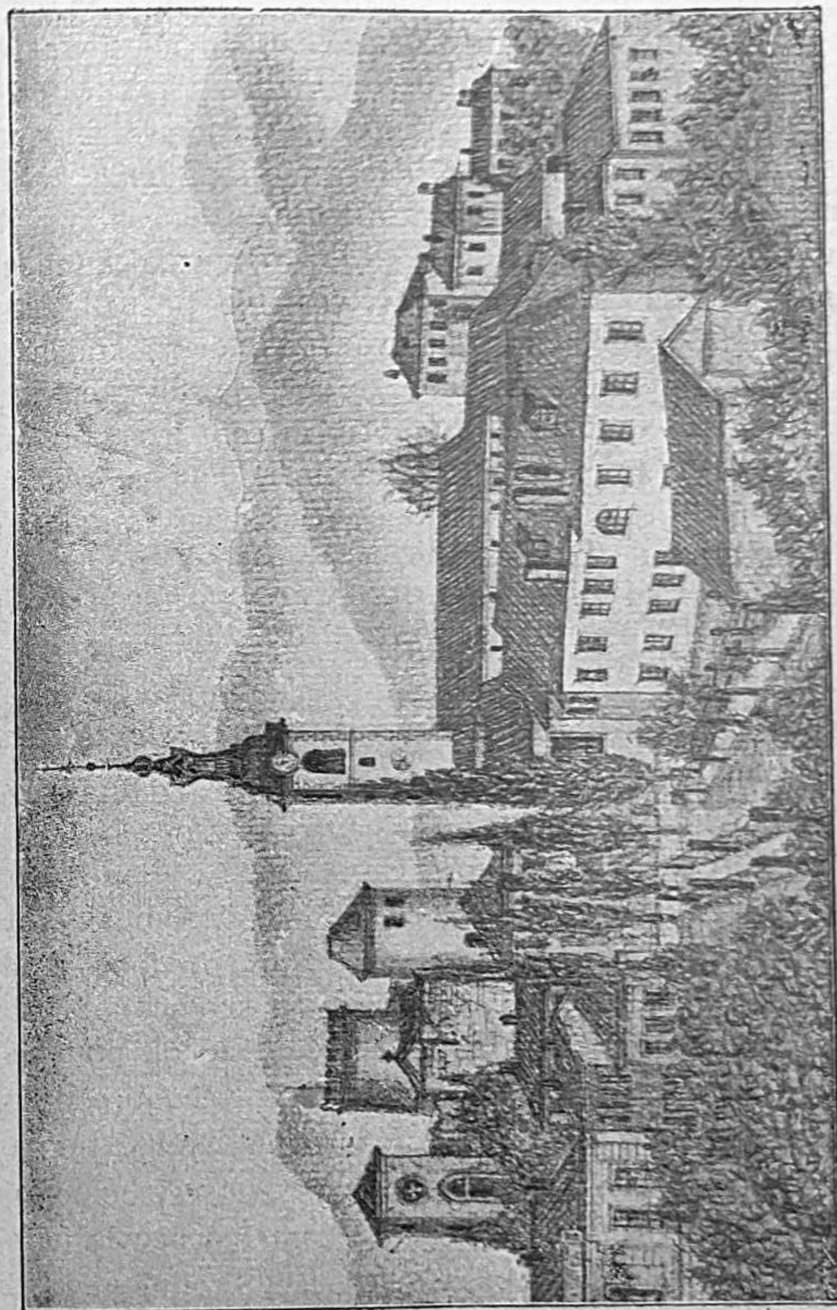
Skoro je bio izdan pomorski znak za odlazak, a onda nastalo je medju svima i s kopna i s mora neko živahno gibanje . . . Brodari se prihvatiše žurno svoga posla, te stadoše izvlačiti ogromna sidra s mora, dok je dim sa parnih kotlova, sve, jače i jače sukljao, voda se izpod ladje zače pjeniti upravo uzbješnjenom

Pobjeda Konstantinova nad Maksenajem, 28. listopada g. 313 poslie Krista.

strujom. — Stajao sam, u taj tren, na vrh ladje i gledao kako svi odkrivaju glave, te neki kleče, a drugi stojeć — pjevaju pjesmu: „Zdravo Marijo, Zviezdo mora“, dok i tamo s obale odjekivahu Marijanske pjesme . . . Kad se ove svršile, zapjevasmo svi još i našu narodnu himnu: „Liepa naša domovina“, a onda još i „Glasna — jasna od pameti“! Sa kopna pozdravljalo nas tisuće i tisuće ruku, mašukanjem rubaca i povicima: Sretan put! A mi im isto tako odgovarasmo: S Bogom! Do vidjenja! Molite se za nas! . . . Taj rastanak bio je vrlo svečan moment, koji se tako moćno dojimao srca, da zaista ne će nikada biti zaboravljen od nikojeg hodočastnika. Skoro smo svi od ganuća i proplakali . . . „Salona“, — koja se uz našu molitvu i pjevanje — proplitala medju ostalim ladjama, ostavljala je dostojanstveno i polagano luku. Napokon uzplivala je kano labud žurnije, te se veselo spustila na široko more. Krenusmo napried, u ime Božje i u ime Hrvatske; uz pjevanje i molitvu . . . O kako je to divno! . . . Povjest svjedoči, kako je već mnogi grješnik nabožnim pjevanjem bio ganut na pokoru, a mnogi nevjernik, koji nije nigdje našao utjehe i mira, zajedničkom molitvom ili pjesmom bio priveden u naručje svete Crkve, i našao mir duši svojoj . . .

Kad je za čas umuknula pjesma i molitva, dadosmo se na razmatranje divne primorske i istarske okolice. — Ponositi Trsat grad, gubio nam se izpred očiju sve više i više, i Rieka zastirala se polagano u daljini, nekim maglovitim plaštem. U mjesto toga ipak izmjenjivali se pred nama preddražestni prizori promatranjem slikovitih primorskih krajeva, koji nas zanimahu skoro i preko podneva, sve dok se ne spustismo u otvoreno more . . . Talasići mirnog plavetnogi mora, njihali nam ladju, a pred nama izmicahu divni krajevi, vrhunci i sela sa obale. Dičnih hrvatski naš Kastav grad, pozdravljao nas ponosito sa svog sokolovog gnjezda, dok se dolje, kraj mora, redom smješila na nas krasna mjesta:

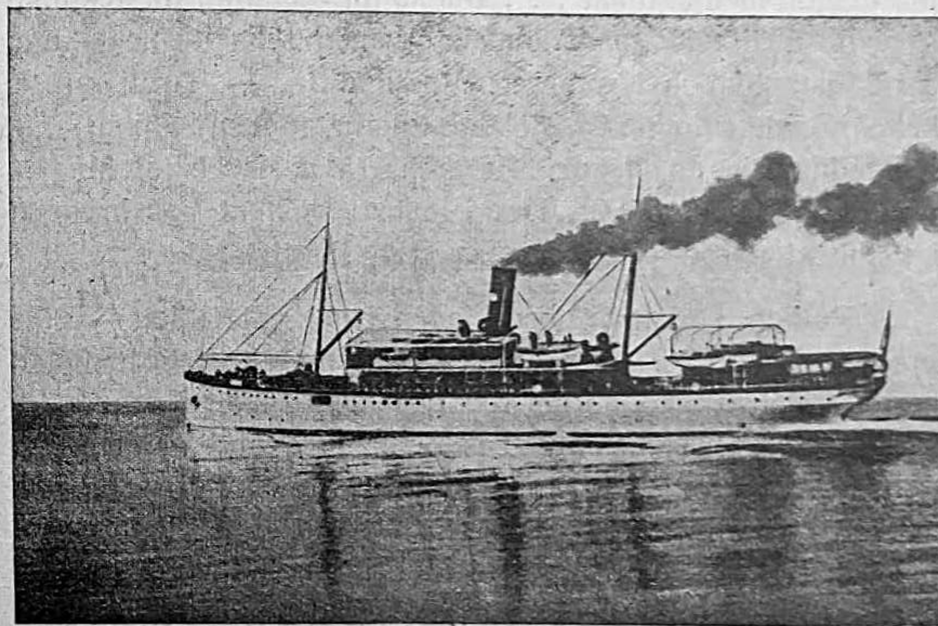

Mjesto Trsat sa crkvom Majke Božje.

biser Adrije Volosko, vilinska Opatija, Ika, Ičići, Lovrana, a onda opet gore Mošćenice i Berseč, rodno mjesto našeg neprežaljenog Eugenija, nad kojim visoko u vrh, strši brieg Sisol, — po kome je i dični Kumičić, vukao svoj nadimak Sisolski. Podalje vidjevahu se i istarska mjesta: Plomin, Labin, a tamo daleko izmedju bregova u uvalnom kamenitom zagrljaju, zabio se Keršan uz čepičko jezero, a nedaleko njega, šćućurio se u morsku dragu i iz historije poznati zaton raški — Arsia, koji je za kralja Zvonimira, dielio kraljevinu Dalmaciju od ostale Hrvatske. Još imade tuj premnogo raznih hrvatskih, a i na žalost potalijančenih istarskih primorskih mjesta kano: Medulin, Pomer, Filipan, Skitača, a i druga. S protivne strane, odmicahu takodjer izpred očiju naših, sve polako razni gološavi, a i zelenilom obrasli primorski otoci, kano: Cres, Susak, Osor, Mali Lošinj, a možda i još koji drugi . . . . .

Uz put zaokružio nad nama zrakom, i po koji bieli morski golub, koji bi čekao, dok se bolje poodmaknemo, a onda bi se hitro spustio k moru, da ugrabi kaki plivajući komad hljeba, dobačen od kojeg putnika. Zabavljasmo se š njima skoro i preko podneva, a tek kad se kopno posve izgubilo izpred očiju naših, ne stade i š njime golubova. Vele, da su ovi morski golubovi mornarima često vrlo dobro došli, osobito za vrieme nesreće, jer dolazkom svojim pokazuju, da kopno nije daleko . . . Uz golubove u zraku, pratili su nas dolje na otvorenom moru morski stanovnici, proždrljivi delfini, koji neprestance skakahu za ladjom, tražeći od nas, da im dobacimo kaki zalogaj . . . Još nas zabavljahu morem i ribarske ladje Ćozota, — talijanskih ribara, koji neovlašteno i po našim obalama love ribu, a time našoj sirotinji nanašaju dosta štete . . . Njihove se ladje poznadu, po širokim sivo-žutim jedrima . . .

Na ladji se upoznadoh, i osobno, sa mnogim preodličnim svojim prijateljima, a zaokružiše me često sad ovi, sad oni, da se malko porazgovorimo . . . Bio sam sretan, što sam mogao izmieniti nekoliko rieči sa presvietlim biskupom Dr. Mahnićem, koji mi se težko tužio na skrajnju indolenciju nekih naših ljudi i za najsvetije stvari, dok je živo osudjivao i vjerski indiferentizam neke naše gospode . . .

Parobrod „Salona“.

Približilo se i vrieme objedu . . . Mnogi ponesoše i sobom jela od kuće, odnosno i sa Rieke, jer je za ručak tako bilo iztaknuto u programu, a moglo se je po volji kupiti jela, a i svakovrsnog pića i na moru.

Poznato je obćenito, da se na ladjama na moru dobiva uvieke dobra i tečna hrana, a da u kuhinjama i svuda vlada najveća čistoća. O tom se može i svak uvjeriti na svoje vlastite oči, dok kuhari imadu svoje kuhinje uredjene posred ladje, kraj parnog kotla.

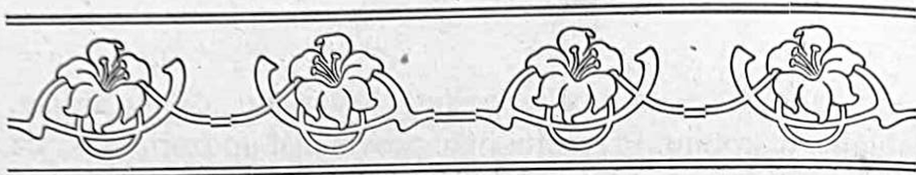
Dok smo pri objedu udovoljili tjelesnim potrebama valjalo je i duši dati svoje . . . Svećenici dali se na moljenje svojih hora ili časoslova, dok se svjetina zabavljala moljenjem iz knjiga, a i molitvom sv. čisla. Činilo se, kao da je treći razred na zadnjoj strani palube, najviše uživao u pobožnosti, dok je i neprestance cielim putem i pjevao svete pjesme i molio iz svojih molitvenika . . . I ja se po koji put nadjoh medju njima . . . Bili su tuj većinom, uz nekoliko svećenika, dragi i pošteni naši hrvatski seljaci i seljakinje, a podosta bilo ih i iz našeg Medjumurja. — Tužili mi se, kako im ide vrlo težko, dok ne znadu gdje su i čiji su? . . . U Medjimurju da ih zovu Hrvatima, a u Hrvatskoj Magjarima . . . Žalostno ! . . Dragi je to i pošteni naš hrvatski i katolički narod, al otiman sa krila Hrvatske . . .

Podjoh stubama gore i na najveći vrh ladje, — gdje promatrah more . . . Tko bi rekao, da ono tako veličanstveno more, koje se tako mirno vije oko nas, znade i promieniti svoju ćud, te uzbjesniti biesom najljuče bure, koja često donaša borbu na život i smrt. Sigurno mnogi je od nas nekako podrhtavao, kad je pomislio, na kako se pogibeljnom putu nalazi. — Što kad bi dobri Bog dopustio kakovu nesreću? — Tko bi nas spasio? — Kad svuda na široko i daleko gledaš samo meku vodu! . . . Na takova šta, reče mi kapetan, — mi mornari ne smijemo nikada misliti . . . Za nas pogibelji na moru ne smije da bude. Kad bi na oto mislili ne bi „niki“ htio da bude mornar.

Uz pomoć Božju, naša je ladja medjutim plovila mirno na cielom putu. Nikoga od nas nije stigla ni najmanja nepogoda . . . Tako zvana „morska bolest“, — možda se je samo utvaranjem pokazivala u glavi koje ženice, što je sgrbiv se u kutu, — pomamno pila iz boce vodu i sisala sok limune . . .

Oko tri sata poslie podne opažasmo dalekozorima, talijansko kopno. Prečastni otac provincijal upozorio nas, da ćemo već oko četiri i pol biti u Italiji. Kao što su nekoč drugari Kolumbovi, kod odkrića zapadne Indije vapili: „zemlja, zemlja“, tako i mi, ako nam je i bilo dosta voljko na moru, klicasmo ipak: Evo kopna, evo kopna, evo Italije! . . . Još su nam nudjali, da si prije izlazka s ladje, osjeguramo kod „Camariera“, kabine za spavanje na povratku iz Italije. Neki promjenjivahu na ladji i austrijski u talijanski novac, da budu posve bez brige, kad stupe na kopno. Vlč. naši Otci kapucini, imali su na ladji i posebnu mienjačnicu . . . Lira kupuje se obično za 92 ili 96 filira . . . Talijani je diele na sto dielova, kao što i mi svoju krunu, jedan takav dio nazivlje se „čentesim“. — Naši ljudi na putu obično i ne znadu za te razlike u novcu, pa izjednačuju cienu krune i lire, samo da ne trebaju izračunavati. A i u Italiji u svim boljim poslovnicama se ne ljute, ako se plaća sa krunama u mjesto lira. Ja sam evo i to ovdje spomenuo za pouku onima od naših, koji će u buduće putovati u Italiju, a nisu vješti novčanoj vriednosti. — A sada još prije nego li se izkrcamo, valja mi napisati dvie tri o samoj Ankoni.

Ankona. Dolazak u Ankonu, te večera na kolodvoru.

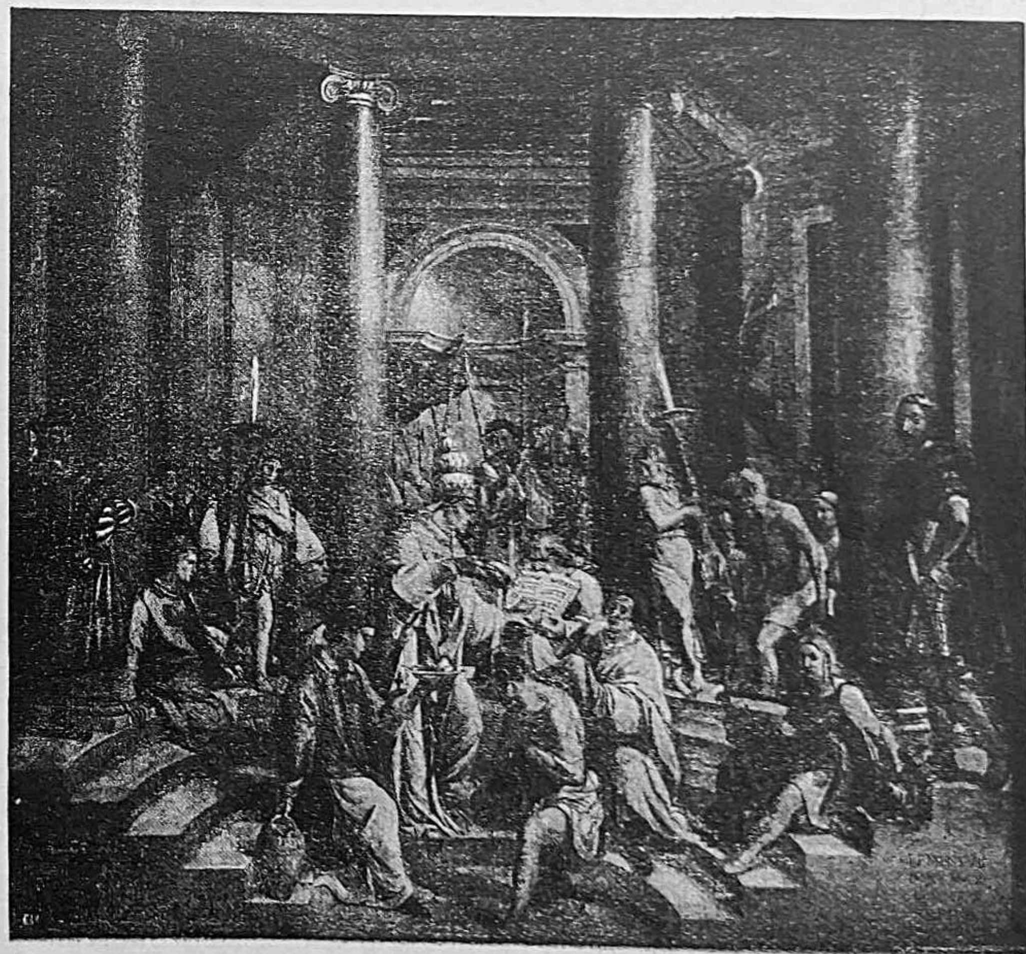
(Povjest Ankone. -- Rat kod Visa godine 1866. -- Zemljopis Ankone. -- Pogled na grad. -- Crkva sv. Ciriaka. — Trg u Ankoni. — U ankonskoj luci. -- Zapad sunca. -- „Visita medica“ na moru. — Na morskoj obali. -- Neprijatan doček. -- Fakinsko natezanje. — Naš posebni vlak. -- Večera u restauraciji. -- Talijanski karabineri. — Sastanak s otcem Kulićem.)

Ankona ili hrvatski Jakin prastari je grad, meni dobro poznat već od prvog mog boravka u Italiji, kad no sam iz Rima putovao u Loret, a kako mi bilježke kazuju, platio sam put iz Rima u Loret i natrag u Rim 22 lire i 35 centesima, te tom zgodom proboravio još i čitav dan u Ankoni.

Već su stari Rimljani imali u Ankoni veliko pomorsko trgovačko pristanište, a odovuda dolazili u doticaj s najrazličitijim narodima. U Ankoni tiskale se nekoč i hrvatske naše knjige, osobito one iz dubrovničke naše književnosti. Od godine 1849. do 1859. bila je u njoj i austrijska posada... Kasnije došla je opet pod vlast papinske države, dok se napokon nije predala Piemontezima i pretvorila u talijansku ratnu luku. Odavle zaplovili su Talijani g. 1866. na Vis, gdje ih junački Tegethof poglavito uz hrvatske mišice, hametom potuče i potopi u moru čitavu njihovu flotu. — Iz toga

pomorskoga rata Talijani i dobro poznadu Hrvate, pa kad im veliš: „Io sono Croato un vicino di Lissa“, — „Ja sam Hrvat i susjed Visa“, odmah prodrhšću nad sladogorkom uspomenom.

Ankona, kako mi rekoše, broji danas 40 hiljada stanovnika. Sadanje morsko pristanište spada medju najljepše u Italiji, a leži na sjevernoj strani grada, kano navlaš udubljeno medj predgorjem i izbojcima Apenina. Imade jajolik oblik, a zaštićeno je i sa nekoliko pomorskih utvrda.

Krštenje Konstantina Velikoga.

Pogled na samu luku, a i na grad, s mora, vrlo je dražestan. Smjestio se na dva brdašca. Na lievom uzpinje se prvostolna crkva posvećena ankonskom biskupu sv. Cirijaku, a na desnom kojekake tvrdjave, a izmedju njih, nalaze se ponaslagane razne kuće. Sam grad izgledje, iz daleka, kao kaki Betlehem.

Pravo katoličko srce napunja ipak neka tuga, kad se prošeće gradom, i vidi nekoč glasovitu crkvu sv. Augustina, sada promienjenu u kasarnu. S druge strane opet dominikanski samostan, pretvoren u razne vojničke i državne urede. A još se i danas ponosno diže u vis velebni portal, kojim se nekad ulazilo u crkvu sv. Franje, gdje sada stanuju talijanski vojnici.

U prvostolnoj crkvi na lievom krilu, čuva se tielo svetog biskupa Ciriaka, patrona grada i ankonske biskupije, koji je tuj umro mučeničkom smrti, za vrieme Julijana odpadnika. U crkvi čuvaju se i pokazuju i neke uspomene iz apoštolskih vremena, kao jedan kamen, kojim da je bio sveti Stjepan kamenovan, a i jedan čavao, kojim da je presveto tielo Kristovo bilo na križ pribijeno. Uz ostalo, nalazi se tuj i glava sv. apoštola Jakova Manjega.

Sa trga biskupske crkve, pruža se prekrasan vidik na, grad i more. Imade u gradu i liep korzo prozvan „Vittorio Emanuele“, dok se i na njemu koči spomenik jednog od stvoritelja „ujedinjene Italije“ — zloglasnog Cavoura. Pod spomenikom imadu izklesana četiri konja, a medju njima ribe, kojim iz razvaljenih čeljusti suklja voda.

Nešto prije pet sati stigosmo u ankonsko pristanište. Kraj obale sve je vrvilo gorostasnim parnjačama, brodicama, a i jedrenjačama svake ruke. I sunce je divno zasjalo morem. Valovi lelijahu se drhtavo i činilo se, kao da je po njima razasuto čisto srebro ... Trebalo bi samo nekoliko hiljada

Pogled na Ankonu s mora.

jakih vreća, da sve to srebro pokupimo, i da s njime odkupimo zlatnu slobodu Hrvatske svoje . . .

„Salona“ nije smjela da odmah pristane uz obalu, jer se bojahu Talijani da ne nosimo kakove kuge ili crnih kozica, što da su začuli, da u taj par vladaju na Rieci . . . Badava ih naš kapetan uvjeravao, da je sve na brodu zdravo . . . Dovukoše na brod i svoje liečnike, te nastade tako zvana, „Visita medica“ . . . Svi mornari morali se najprije staviti u red, a kad ih liečnici poprieko pregledaše, — bila je visita i za sve nas druge gotova. Talijanski oblastnici pustiše nas namah velikodušno uz poklik: „Avanti“ — napried, — na tlo svoje opjevane i blagoslovene Italije. Carinici nisu ni pregledavali naše prtljage, što nas sve nemalo začudilo.

Na obali nastala je sada silna gužva i zaglušna vika, a bilo je nešto i fićukanja . . . Doček dosta neprijazan.

Talijanski fakini — hvatahu nam za prtljagu i htjedoše silom, da je nose u željezničke vagone . . . Bilo je i mnogo otimanja, dok se izmedju njih proturasmo k željezničkom vlaku, koji je nedaleko, već u pripravi čekao, a imao nas odvesti na željezničku stanicu, što je od mora udaljena koji četvrt sata vožnje.

Kako je poznato, imali smo svoj posebni vlak za naše cielo putovanje Italijom. Na svim kupejima vagona, . . . bili su prilieplјeni redom, veliki brojevi sviju naših 36 skupina, . . pa smo se tako lako mogli odmah snaći, i razložiti po svojim mjestima . . . . . U vagonima bilo je silno sparno i gotovo nesnosno.

Skoro nadjosmo se medjutim u triemovima ovelikog ankonskog kolodvora, te ostaviv netaknutu prtljagu u vozovima, zaputismo se odmah u restauraciju, gdje je već sve bilo pripravljeno za objed — odnosno večeru. Valja znati, da neki od nas, ako su i imali zgode na brodu užinati, ipak još danas nisu bili ništa založili, pa im s toga i sigurno išla u slast, ako i ne najbolja talijanska hrana. — Veli se, glad je najbolji kuhač. — — — — —

Dok mi u restauraciji večerasmo, šetahu neprestance, dostojanstveno kolodvorom, gore dolje, dva po dva talijanska žandara (karabinera), koji u svojim slikovitim nošnjama i svjetlim šišacima na glavi, izgledahu upravo teatralno. Kad kasnije izadjosmo na peron, opazismo već neku vrst internacionalne kulture, kad začusmo povik: „Cartoline illustrate!“ — „Razglednice!“

Ugodno nas iznenadio na kolodvoru doček prepoštovanog O. Kulića, hrvatskog apoštolskog penitencijara iz Loreta, koji je došao ovamo, gonjen hrvatskom i bratskom ljubavi, da nas pozdravi i da nam zaželi: Sretan put u Rim!

Italija. Put iz Ankone i dolazak u Rim.

(Priključivanje novih vagona. — Opis puta. — Vožnja u noći. — Povjest Italije. — Talijanske gore i planine. — Piev ptica. — Lastavice u Padovi. — Briga rimskih papa oko Italije i Rima. — Rat godine 1870. — Talijani iznakaziše Ciceronov jezik. — Okolica blizu Rima. — Vozari pred Rimom. — Ljudski tovar na mazgi. — Monte Rotondo i Mentona. — Ne poznaje samoga sebe. — U portalima kolodvora. — Doček na kolodvoru. — Odlazak u hotel Savoy.)

U devet sati i 40 časaka, krenuo je naš vlak iz ankonskog kolodvora. Imali smo istina već i pol sata prije krenuti, ali na oto se u Italiji baš mnogo ne pazi. Ako se gdje i malko prikasni, brže se potjera, pa se ipak dodje u opredieljeno mjesto . . . Bili smo sretni, što nam dobrotom glavara postaje u Ankoni, prikopčiše još i suviše dva prazna vagona do Rima, pa smo se mogli malko udobnije razmjestiti. U mom odjeljenju sedmom, ostalo nas četvero, pa sam se dobrotom učestnika mogao i sjedalom protegnuti, dok se oni smjestiše na jednu stranu, prepustiše drugu cielu meni . . . . . Bilo mi je dosta žao, što tim liepim krajem, jurismo u noći. Prem sam već jednom i po danu ovuda prolazio, to ipak bio bih uživao u ponovljenim utiscima, u promatranju raznog umjeća i ljepote prirode, a ova čovjeka oplemenjuje i jača za daljne borbe života. Od Ankone do Rima, — čitam u svojoj bilježci, imade 26 željezničkih postaja, a koje deset gorskih prorova ili tunela . . . Uz proplanke izmienjuju se vrletne planine i hridi

sa bujnim ravnicama, zasadjenim drvljem, i — ovjenčanim talijanskom lozom. Medju krasnim humcima, koje pokriva svježe zelenilo, zablista sad ovdje, sad ondje, po koji talijanski gradić ili dvorac. Vlak juri strjelovitom brzinom. Samo kadkada jače zaštropta, kad mu je proći kaki tunel ili viadukt . . . Čovjeka svakako spopadaju neka posebna čuvstva, kad — u noćnoj tišini, — sluša samo štropotanje željezničkih kolesa, a sad jači, sad opet slabiji jauk lokomotive.

Htio sam da usnem, ali nije mi se dalo. Razmišljah o toj blaženoj Italiji, te u duhu gledah, na zemljovidu, onu veliku čižmu, kojoj prispodabljaju Italiju.

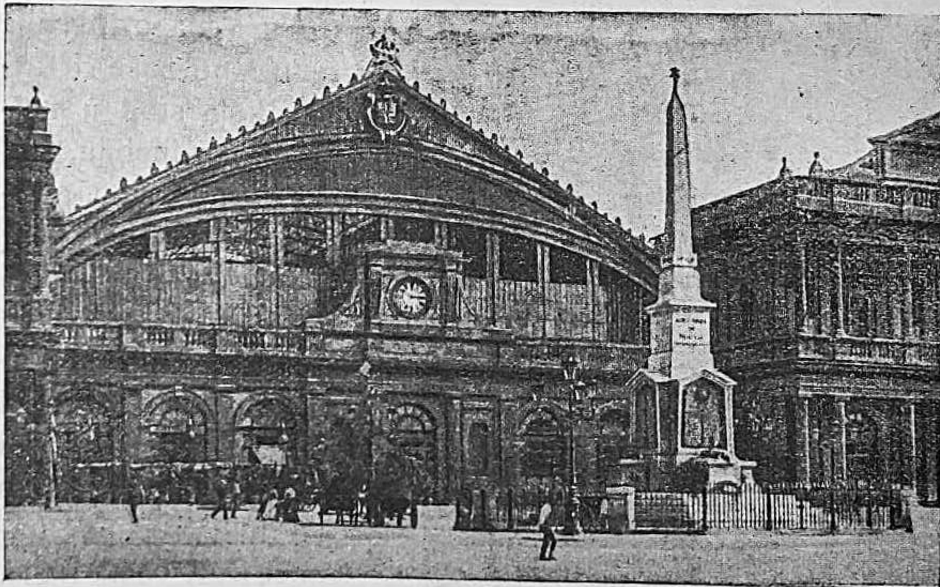
Kroz cielu Italiju, od sjevera do juga, proteže se gorje zvano Apenini, koje je na mjestima izbilo u sopke, kano Vezuv u Napulju ili Etnu na otoku Siciliji . . . Rieke i vode u Italiji nisu baš ogromne, osim možda rieke Brente, Arna, a i rieke Po ili Pada u sjevernoj Italiji, koja prima u sebe pritoke premnogih gorskih potočića i riečica. U Italiji uspjeva svako bilje kao i kod nas, a jednako imade životinja istih, što i u nas . . . Istina, u Italiji imade predivnih predjela, ali ipak reći ću iskreno, nema blagoslovenije zemlje od naše Hrvatske, koja stoji u najblažem podneblju, medju europejskim perivojem i bajnim Orientom, gdje uz svakovrstno voće uspjevaju i naranče, citrone, — a i šljive . . . Što bi na primjer dali Talijani za naše šljive? . . . Ako i u njih, recimo, naranče u živicama rastu,

Car Konstantin Veliki.

Zapanjen gleda u nebeskim visinama znak Krsta, kojim pobjedjuje. Kip Berninijev u trienu crkve sv. Petra u Rimu.

to ipak ove daleko zaostaju za našim plavim „bistricama“ . . . U nas u Hrvatskoj na primjer, divna su naša vinogorja, dok u njih toga i ne vidiš. Mi se divimo liepim talijanskim planinama, ali i u nas u Hrvatskoj ni najmanje ne zaostaju naše slikovite gore i planine, ma i za najljepšima u Italiji. Gledajmo samo naše planine u Bosni i Hercegovini, Dalmaciji i Istri, pa onaj naš dragi gorski kraj, naše okićko gorje, . . . pa onda milovidno hrvatsko Zagorje . . . Zemlja je naša, već rekoh, liepa kako svojom prirodom, tako i svojim spomenicima; liepa svojom narodnom nošnjom, svojom narodnom pjesmom i svojom naroddnom glazbom; liepim svojim umjetničkim nadahnućem, svojim junacima na maču i peru; liepom svojom slavnom i mučeničkom povjesti . . . Imade svega u nas hvala Bogu i ljepšega nego drugud, samo nam manjka života, samo nam sloge i slobode nema . . . Narod naš ne mari i za ljepote, kad života nema . . . Bježi u tudji sviet . . . A što ako još uvažimo, umilni poj slavulja i predivne zborove pernatih muzikaša, kad ono navlastito u proljeće ožive naše

Željeznička stanica u Rimu.

šume, naši gajevi . . . To je nešto tako divnoga, što bismo badava tražili u Italiji. — Talijanske šume su puste. Tamo riedko kada zapjeva ptičica, i ako bi se gdjekoja pokazala, već je lakoma talijanska čeljad pohvata u mreže i zagnjavi. Skoro sam proplakao, kad sam pred par ljeta boravio u Padovi i ondje, na trgu, vidio na štapićima povješene lastavice, što ih talijančad prodavala — — — — — Ma bila kakova ptica, Talijan je uhvati, a kad je sprži i metne na kukuruznu kašu, smatra to za najveću poslasticu, a takovo jelo zove: „Polenta con uccell“.

Italija već od više viekova prije Krista, bila je uvjeke blagoslovna zemlja bogatstvom i umjećem. Ona je koljevka starijih i novijih, poganskih i kršćanskih umjetnika, pa s toga i postade učiteljicom novijih naroda, naročito u graditeljstvu i slikarstvu, glazbi i umjetnosti svake vrsti. Svu tu umjetnost zaštićivali su od vajkada rimski pape, koji su sve krasno, ma odkale došlo, svim mogućim načinima podupirali, a sve na čast Bogu, slavu Crkve i blagostanje vjernika . . . Za jednoga

Majka Talijanka.

je Italija zemlja sile i vlasti, i staro-rimskih svjetskih borba, za drugoga zemlja krasote, klasične i antikne umjetnosti. Treći gleda u njoj zemlju citrona i naranča, četvrti ljubav i ljubomor. Pred nekim slovi i kao zemlja bandita i atentatora, a ja evo u njoj gledam pećinu, na kojoj je sazdana crkva Kristova i gdje stoluje Kristov namjestnik na zemlji. I Rim, glavni grad Italije, imade danas jedino zahvaliti prvostolnicima rimskim, da su tolika umjeća u njemu sačuvana, i da danas još živi. Pravo reče netko: Treba da zvone zvona, ako hoćeš, da obstoji Rim. — — —

Vlada je danas u Italiji monarhična — ustavna. — Ujedinjena postala je Italija, kada su dne 20. rujna 1870. vojnici savojskog kralja Viktora Emanuela proti svakom pravu i protiv svake pravednosti, lišili svetog Otca vlasti u njegovoj zemlji. Robljenjem skalupiše u jedno čitavu Italiju, a uz geslo: „Roma o morte“ — „Rim ili smrt“, — proglasiše Rim glavnim gradom Italije, a namjestnika Kristova i nasljednika sv. Petra, učiniše robom u vlastitoj kući i sužnjem vatikanskim.

Nu medju Talijanima uz sve njihovo „jedinstvo“, čini se, kan da vlada gdjegdje i štošta neprirodna ... Do petnaest raznih narječja imade u njihovoj zemlji, tako, da često jedan drugoga ne razumije, a niti drži jedan drugoga bratom iz jedne obitelji . . . Slavni Cicero, da danas uzkrsne iz groba, povratio bi se odmah natrag, jer mu zemljaci tako nakaziše rodni jezik, da i sami sebe ne razumiju, a kamo l' da drugi govore š njima?

Ovako razmišljah o Italiji, kad se najednoć, oko četiri sata, prenuh i odmah podjoh na željeznički hodnik, gdje se cielim gornjim tielom izturih vlaku na prozor, da promatram okolicu.

Okolica, što bliže vodi k Rimu, sve kan da je mrtvija, dosta je monotona, a zemlja čini se i dosta mršava.

Težko da je igdje natapa kakova voda, jer kakovim potocima, ne vidjeh nigdje ni traga. Gdje vode ne ima, ondje sigurno valja da znoj čovječji, svaki grumen navodni. Vidjevah ovdje — ondje, ljutom žegom izpaljene šumske pašnjake, po kojima su pasla dosta mršava goveda, konji i mazge.

Na poljanama okolice Rima.

Tek mjestimice razblažile bi oko, šumice zelenih pinija, dudova i tako zvanih „eukaliptusa“ — — — Sela kakovih imade u nas, nisam nigdje opažao. Tek vidjevasmo po gdjekoje onizko kameno zdanje, neukusno sazdano, a jedva da se je na njem i opažao kakav prozorčić. Rekoše mi, da su sva ta zdanja tek stanovi najamnika, koji gospoštijsku zemlju obdjelavaju, a zato da im se ipak za dobrih ljeta trud i rad naplati . . . Seljaka — poljodjelaca, u okolici Rima, gotovo i nema . . . Gledah, kako vozari po cestama voze teret, dok obično po jednu mazgu zapregnu pod dvokolicu,

a onda voze na njoj sve i najteže stvari ... Neki razapnu nad kolima i oveliki kišobran, — kakav slični, imadu naše piljarice na Jelačićevu trgu u Zagrebu. Da ne trebaju hraniti konja ili mazge, to mu s lieve i s desne strane glave zavjese svežnje sa sjenom, pa su bez brige. A vele, da i talijanski konjić — mnogo pati, jer mora da cieli dan vozi bez odmora, s toga mu i jelo odmah kraj ustiju. Smiešno mi bilo, kad sam kroz željeznički prozor opazio i jednu veliku mazgu, natovarenu sa čitavom familijom. — S jedne i druge strane na hrptu mazge, zavjesili po jednu oveliku košaru, pa otac sa dva dječarčića, smjestio se u jednoj košari, a mati sa djevojčicama i dojenčetom u drugoj. — Ako si još predstavimo na glavi njihovoj velike slamnate šešire, to je svakako za naše oči, bio vrlo zanimivi prizor.

Bilo bi i više toga da pripoviedam, ali ću štošta možda umetnuti u opisivanje na drugome mjestu, da stvari budu zanimivije i da se radje čitaju. Prodjosmo postaje „Sette Bagni" — „Portonacio", dok se koje tri četvrta sata vožnje pred Rimom, pokazao s protivne strane tako zvani Monte Rotondo, a nedaleko Mentona, gdje je godine 1867. 3. kolovoza Garibaldi bio oštro potučen od sjedinjene papinske i francezke vojske.

Iza Monte Rotonda, na desno, valjala se već rieka Tiber i u zračnoj daljini pozdravljala nas kupola sv. Petra. Mnogi je opaziše, pa je zato uslied poklika: „Evo Rima, evo Rima, evo sv. Petra, evo kupole", ... nastalo obćenito ganuće u cielome vlaku ... Sada je već svak počeo skidat prtljagu, ravnati si odjelo i prašiti se, da ipak malko po ljudski, dodje medj ljude glavnoga grada Italije ... Gotovo sam se nasmijao, kad je jedan gospodin izvadio zrcalo iz džepa, zavrtio glavom, te i sam sebe nije poznao, već je pitao susjeda: „Vi me barem dobro poznate, recite mi molim vas, tko sam, i jesam li onaj koji sam!" ... Na talijanskim

željeznicama baš ne paze, da bi izvana i iznutra brisali prah na vozovima, a kako smo se vozili u noć, kraj otvorenih prozora, a i kroz tunele, došlo je u vagone i mnogo čadje, pa smo bili umusani i začadjeni ko dimnjačari ...

Nu tko bi i na to pazio ... Tá hodočastnici moraju da budu spremni i na veće neugodnosti, nego li su takove.

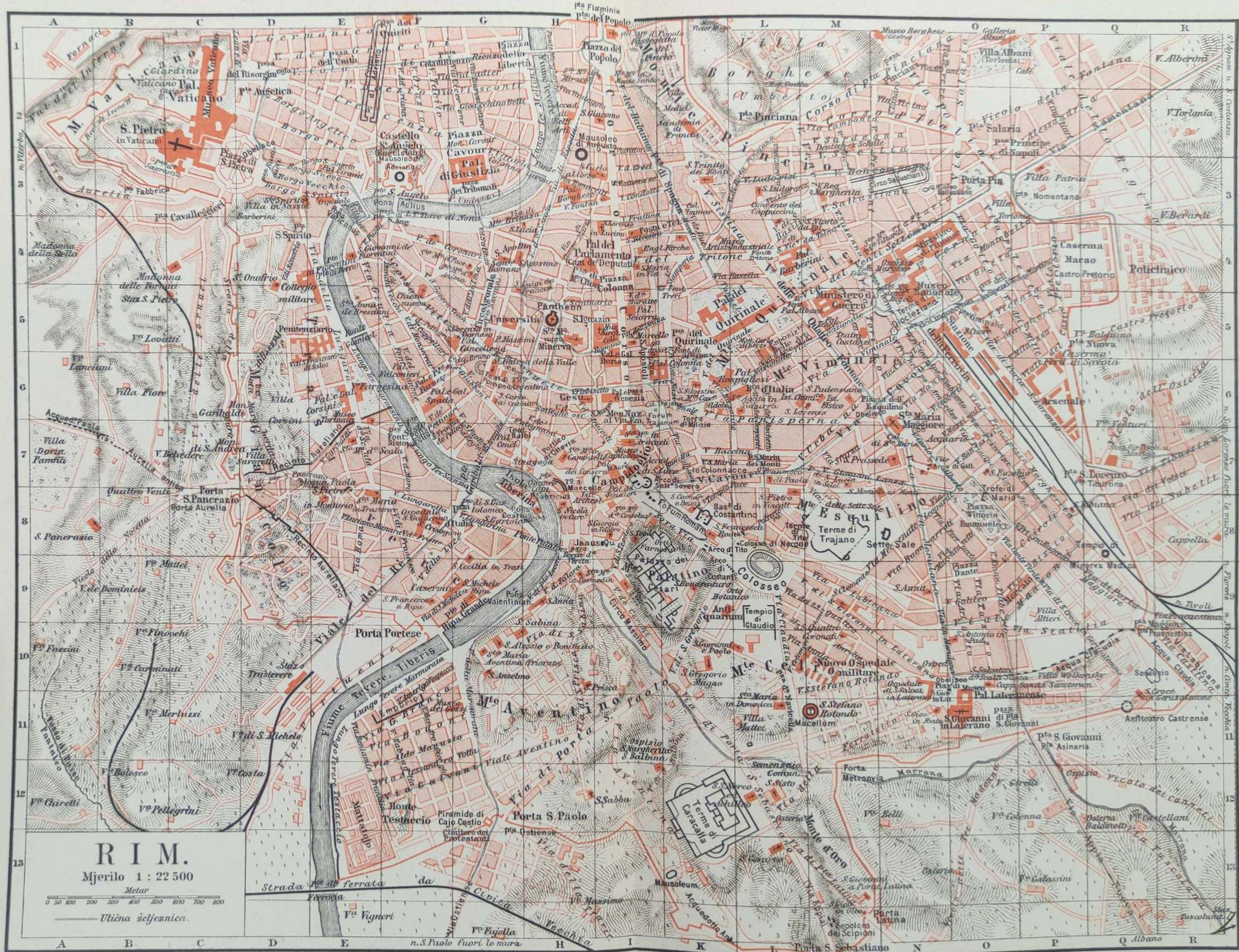
Ura je upravo pokazivala šest sati, kad je naš vlak dugo i užasno zviždio, i za čas uljegao — u veličanstvene portale rimskog kolodvora.

Izadjosmo iz vagona. Ovdje se već skupila mala hrvatska kolonija sa Monsignorom Borkovićem na čelu, da pozdravi braću iz domovine. Pred kolodvorom čekala nas i sva sila omnibusa i kočija. Na poziv, sastasmo se najprije po brojevima u oveće skupine i onda čekasmo u glavnom portalu, dok nam dadoše znak, kojim kočijama valja da podjemo u hotele, što nam bili već putem posebnim ceduljama označeni ... Najviše naših pošlo je u zavod sv. Marte drugi u Hotel Minerva, Hotel Alessandra, Hotel Paradiso, Hotel alla Cancellaria, Hotel Royal, Hotel May, a i drugud, dok sam ja i još sa kojih tridesetak družica i drugova bio odpravljen u „Hotel Savoy" — Via Lodovici br. 15.

Krasno je to svratište sa više spratova ... Vlada svuda upravo uzorni red i čistoća. Odpeljah se po „liftu" u treći sprat i skoro nadjoh se sam u svojoj sobici.

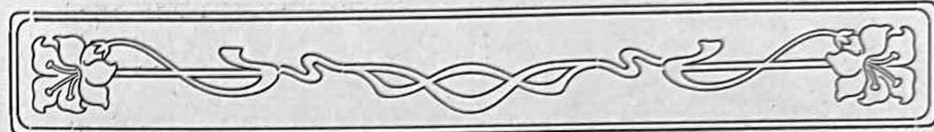

Tloris grada Rima.

RIM.
Mjerilo 1 : 22 500
Metar
0 50 100 200 300 400 500 600 700 800
Ulična željeznica.
S. Pietro in Vaticano
Pal. Vaticano
Castello S. Angelo
Piazza Cavour
Pal. di Giustizia
Piazza del Popolo
Porta del Popolo
Villa Borghese
Porta Pinciana
Porta Salaria
Porta Pia
Villa Albani
Mausoleo di Augusto
Pantheon
Università
Pal. del Parlamento
Pal. del Quirinale
Mte Quirinale
Mte Viminale
Mte Esquilino
Sta Maria Maggiore
Terme Diocleziane
Museo Nazionale
Ministero di Guerra
Policlinico
Caserma Macao
Castro Pretorio
Arsenale
Campidoglio
Foro Romano
Palatino
Colosseo
Terme di Trajano
Sette Sale
Arco di Tito
Bas. di Costantino
Mte Celio
Nuovo Ospedale militare
S. Stefano Rotondo
S. Giovanni in Laterano
Pal. Lateranense
Anfiteatro Castrense
Porta S. Giovanni
Porta Metronia
Terme di Caracalla
Porta S. Sebastiano
Porta Appia
Porta Latina
Mte Aventino
Mte Testaccio
Piramide di Cajo Cestio
Porta S. Paolo
Porta Portese
Trastevere
Porta S. Pancrazio
Porta Aurelia
Villa Doria Pamfili
M. Vaticano
Porta Fabbrica
Porta Cavalleggieri
Villa Corsini
Pal. Farnese
Isola Tiberina
Fiume Tevere (Tiberis)
Viale Aventino
Via Appia
Via Nomentana
Via Tiburtina
Porta S. Lorenzo
Porta Maggiore
Tempio di Minerva Medica
Mausoleum
Sepolcro dei Scipioni
Strada ferrata
A B C D E F G H I K L M N O P Q R
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13

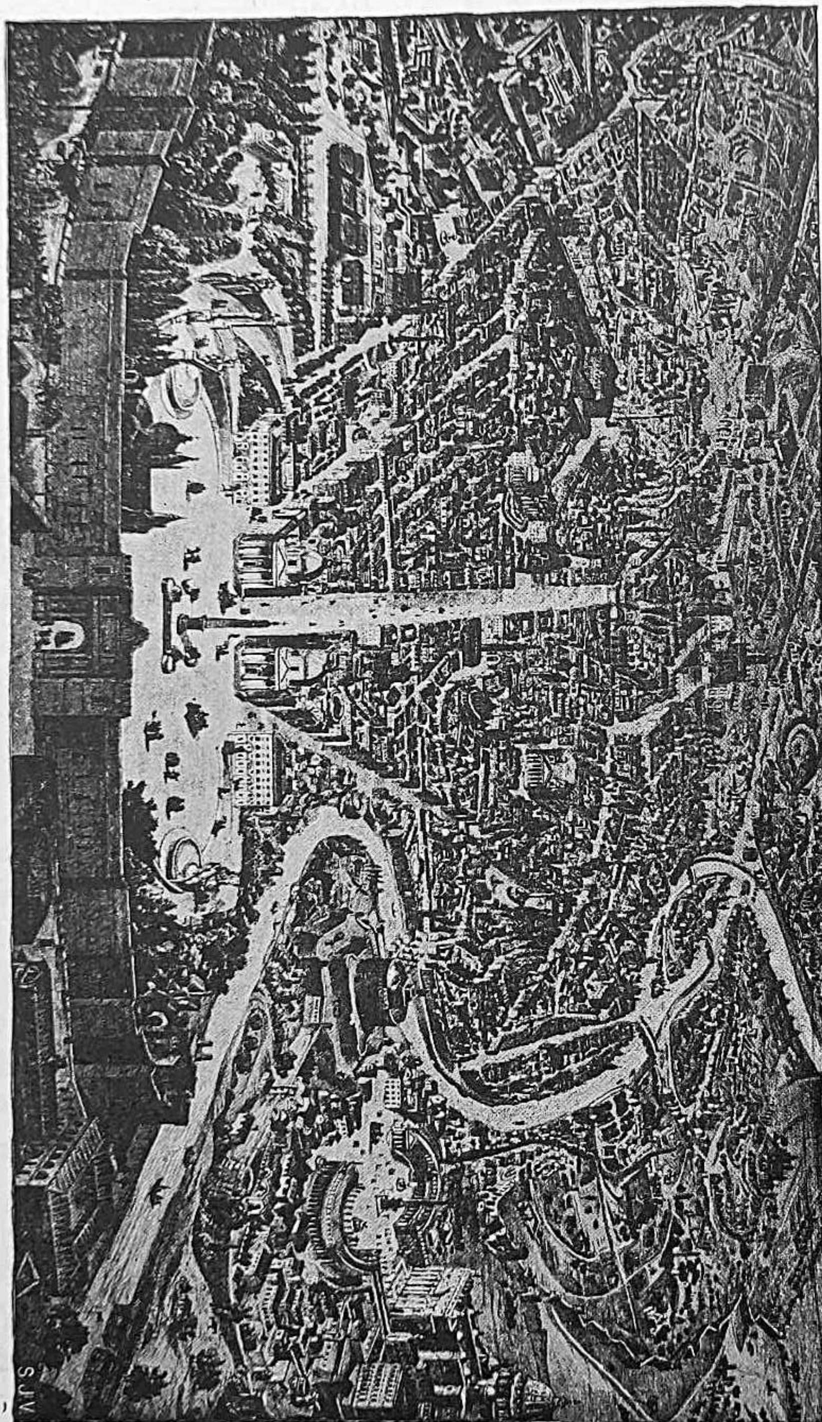
RIM.

Kakav je Rim i što je Rim?

Može se reći, Italija je obećana zemlja crkvenog umjeća, a Rim je u njoj pravi Jerusalem. Veli se, da je „raj italski“ posut najdragocjenijim uspomenama kršćanskog graditeljstva, kiparstva i slikarije. Rim pako mogli bismo prozvati veličanstvenim perivojem i šumom kršćanskog umjeća, koja se kroz dvie tisuće godina sjajno razvila, ojačala i proširila na daleko. U sjeni te šume ugodno se počiva. U njoj provijava duh, koji kroz mnogo ljeta čovjeka osvježuje. Ovdje se čovjek može kroz par dana naučiti više, nego li kroz čitava ljeta iz najboljih knjiga. Pod zemljom i nad zemljom, u katakombama i bazilikama, po kućama i na ulicama, svuda se pokazuje uzvišenost i veličina, krasota i dražest katoličke Crkve . . . Ti tu dobru majku svuda vidiš, posvuda susretaš. Ona te svuda zadivljuje svojom mudrošću, a skrb njezinu posvuda opažaš. Ako si je prije vruće ljubio, sada ćeš je ljubiti još i više. Ako si prije bio spreman njojzi posvetit sve svoje sile u radu za Boga, sada ćeš joj radostno žrtvovati i život. Takav je taj vječni Rim — grad svet, — priestolje Otca kršćanstva. Blagoslov sa glave prešo je na priestolje! Žarko svjetlo sa „tiare“ — papinske krune, razsvjetljuje okolicu. U zemaljskim djelima i ljudskim tvorevinama, odsjeva sjaj nebeski . . . Ideali krasote zaodjevaju se tielom, a utjelovljena krasota gleda na tebe odasvud, kud ti oči pasu.

*

Zrakoplovni pogled na Rim.

Rim uzet i sam za sebe stvara jedan sviet. Rim broji danas oko 300 hiljada stanovnika. Valja znati, da od okupacije Rima godine 1870., nalaze se u njem dvie vrsti ljudi: staro Rimljani, koji se i nazivlju „Romani di Roma", i doseljenici izvana, posijani u Rimu gotovo iz ciele Italije. Kako je poznato, Rim je sagradjen na sedam brežuljaka, a zovu se: Kapitolij, Palatin, Kvirinal, Celij, Aventin, Viminal, Eskvilin. Opisivati krasote Rima i predstavljati, onako, kakav jest, već rekoh, nije kadro ni jedno ljudsko pero, sve su to samo pokušaji. Dojmovi koje stavljaju na papir razni pisci svega svieta, bez prestanka, samo su slabe kopije onoga, što se u istinu gleda. Kao što u Rafaelovim logijama u Rimu bez prestanka sjede slikari svega svieta, i hoće da preslikaju njegove umotvorine, tako i umjetnici na peru, htjeli bi slikati Rim, sad s ovoga sad s onoga gledišta ... I jedni i drugi, uspjevaju više manje, prema stanju duše svoje. Duša čista i u milosti Božjoj, drugačije će gledati stvari oko sebe, nego li duša uzburkana strastima i grjehotama ovoga svieta. — Čim jasnija i mirnija je voda u bistrom jezeru, to se ljepše odrazuju s njega sve prikaze i slike. Čim čišća je voda, tim dublje se vidi ... Pravi katolik, kad dodje u Rim, ćuti se tuj posve u svom domu. Tuj stanuje Otac kršćanstva. Rim je svakom kršćaninu očinski dom. Katolici napose smiju s ponosom gledati u svoj vječni Rim, odkale nam blagotvorno sije sunce sv. vjere, i odkale probijaju traci liepe umjetnosti u najčarobnijem svjetlu. U zlato, a ne u tintu, htio bih namakati pero, kad pišem o Rimu, svu ljubav skupiti i prelijati je u ovu knjigu ..... Hoću li moći??? ......

K sv. Petru i na trgu sv. Petra u Rimu.

(Čuvstva na polazku k sv. Petru. -- Trg sv. Petra. -- Mramorne kolonade. -- Predvorje crkve. -- Muzikalna harmonija na satovima. -- Sikstinski obelisk. -- Postavljanje obeliska. -- Kristov križ pobjedjuje. Vodometi na trgu).

Prvi posjet svakako mora da bude sv. Petru. I mi hrvatski hodočastnici nismo se ni ništa počivali, a ni na išta obazirali. Očistismo si odjelo i oprasmo ruke i lica, te kanda i nikaki umor ne osjećasmo, podjosmo odmah kočijama k sv. Petru . . .

Svečano razpoloženje u našim srcima u taj tren, nije kadro opisati pero moje. Imali smo da prestupimo prag one kuće Božje, kamo putovali su kroz viekove kraljevi i carevi, knezovi i biskupi, učenjaci i sveci od iztoka i zapada, sjevera i juga, da tuj počaste tjelesne ostanke velikog ribara galilejskoga. Ruka Božja — vodila ih ovamo. Tuj svi kraljevi i vladari ovoga svieta učili se, da nisu gospodari robova i nevoljnika, već valja da budu dobri otcevi djece Isusa Krista. S toga su i premnogi od njih, po primjeru Karla Velikoga, iz ruku nasljednika Petrova, primali na tome mjestu, blagoslovenu kraljevsku krunu na glave svoje.

A sada evo, imali smo pristupiti na ta sveta mjesta, oškropljena krvlju mnogih mučenika, proslavljena najuzvišenijim uspomenama, prodahnuta najvrućim molitvama i

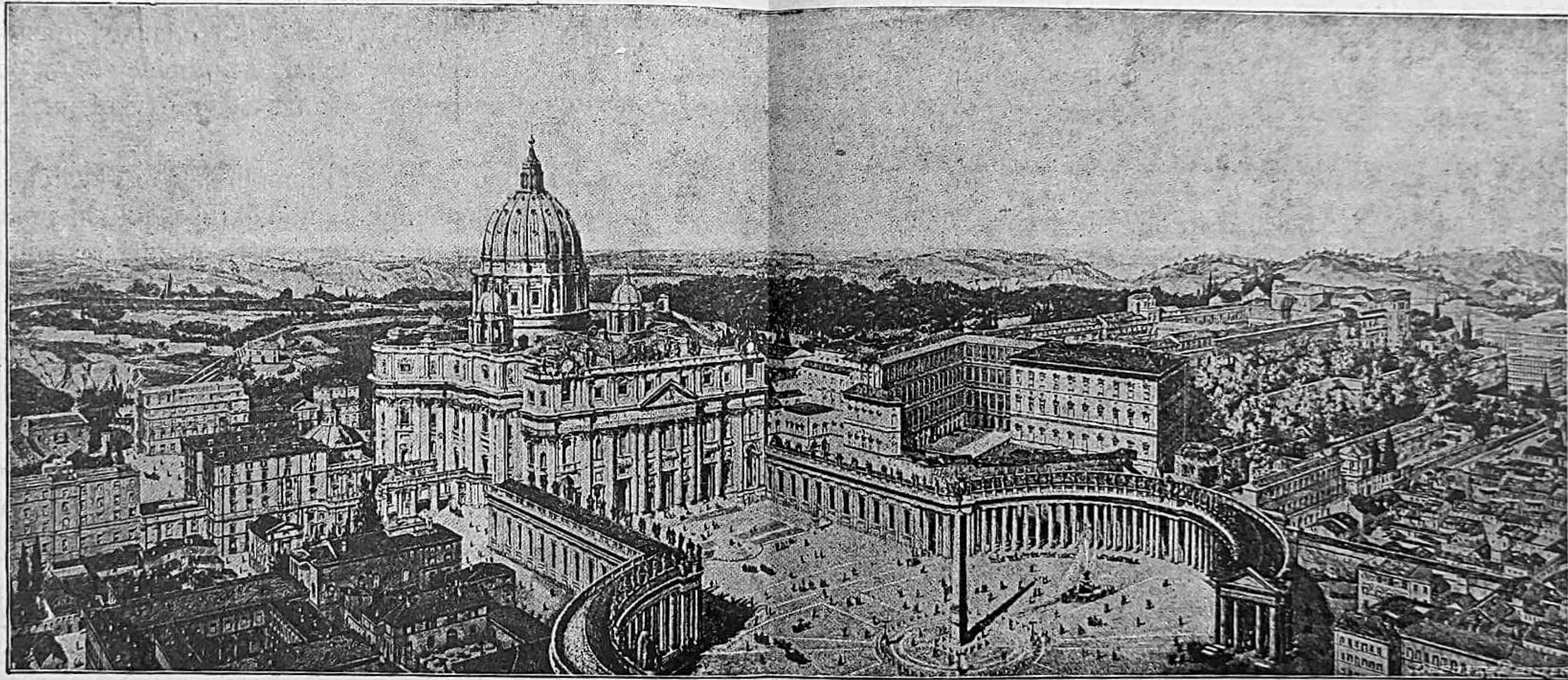
orošena najvrelijim suzama . . . Kako da duša naša nije bila, u tom času, opojena takovim i sličnim mislima? . . . Pa baš s toga, nismo ni pazili na ništa na putu, ni što gledamo, ni kud nas voze naši veturini . . . Skoro prodjosmo i most preko Tibera. Minusmo s desna i spomenik cara Hadrijana, koji je pretvoren u angjeosku tvrdju i za nemalo, ukazala nam se „piazza di St. Petro“ — trg sv. Petra. I gledasmo pred sobom, najveći hram cieloga svieta . . . Prvome papi sagradilo je kršćanstvo najsjajniji spomenik, kuću najveću. Tuj u toj kući stanuje sv. Petar, a odmah pokraj u Vatikanu, sv. Petra nasljednik, danas slavno vladajući sv. O. papa Pio X.

Trg sv. Petra u Rimu bio bi u svojoj veličajnosti, mnogo veličanstveniji, da nije okružen tolikim pokrajnim zgradama i recimo, da je namješten negdje u sjajnom perivoju, sa pozadinom zelenog drvlja i okružen bajnim raznobojnim cviećem . . . Mnogi koji promatraju samo slike trga i crkve sv. Petra, nekako kan da nisu zadovoljni sa očekivanom panoramom, kad onamo dodju. Posve je drugačije, ako čovjek promatra stanovite predmete, ne samo tjelesnim, već i duševnim očima. Gledajuć na takove oči, težko si može čovjek predstaviti veličanstvenije mjesto, nego li je upravo trg svetog Petra.

Od pročelja crkve sv. Petra u polukrugu, pružaju se dvie mramorne kolonade, sa svake strane crkve po jedna. Kolonade ove stvaraju stupovi, njih 372 na broju, a diele se u tri triema, te podavaju čitavom trgu polukružan oblik. Nad kolonadama smješteno je koje 162 mramorna kipa, raznih svetaca i ugodnika Božjih, u naravnoj veličini. Pred crkvom, na plokati, kan da stražu straže, stoje veliki kipovi sv. apoštola Petra i Pavla.

Ako upremo oči u samo pročelje sv. Petra, ono nam se na prvi pogled ne čini tako veličajnim, ali kad dodjemo

bliže, opažamo tek pravo veličje onih 12 korintskih stupova, što podržavaju razne shodove nad samim predvorjem crkve. S jedne i druge strane crkvenog pročelja, smještene su dvie ure, a izmedju njih i nad njima, nanizano je 13 kipova, što predočuju Isusa sa 12 apoštola . . . Zanimivo je slušati udaranje satova na urama . . . Kladvo njihovo bije

Pogled na crkvu i na trg sv. Petra.

o dva zvona, s kojih odjekuje neka posebna muzikalna harmonija . . .

Kao što svuda po cielome svietu, na ovećim trgovima, imade postavljenih i raznih spomenika, to ovaj i na trgu

svetog Petra ne manjka. Lako je shvatiti, da je za taj najsvetiji trg na svietu, najdostojniji spomenik sv. križa, tim više, što je car Konstantin veliki, jedino u znaku toga križa, razbio posljednje ostanke poganstva u Rimu, kad je g. 313., na nedalekom milvijskom mostu, hametom potukao, najvećeg protivnika križa, cara Maksencija.

Spomenik taj, nasred trga, je 25 metara visoki stup od granitnog kamena, a vele, da je težak i preko 350 hiljada kilograma. Stup taj zovu obelisk, kojega je 39. godine poslie Krista, dao car Kaligula prenieti u Rim iz Egipta, a bio ga

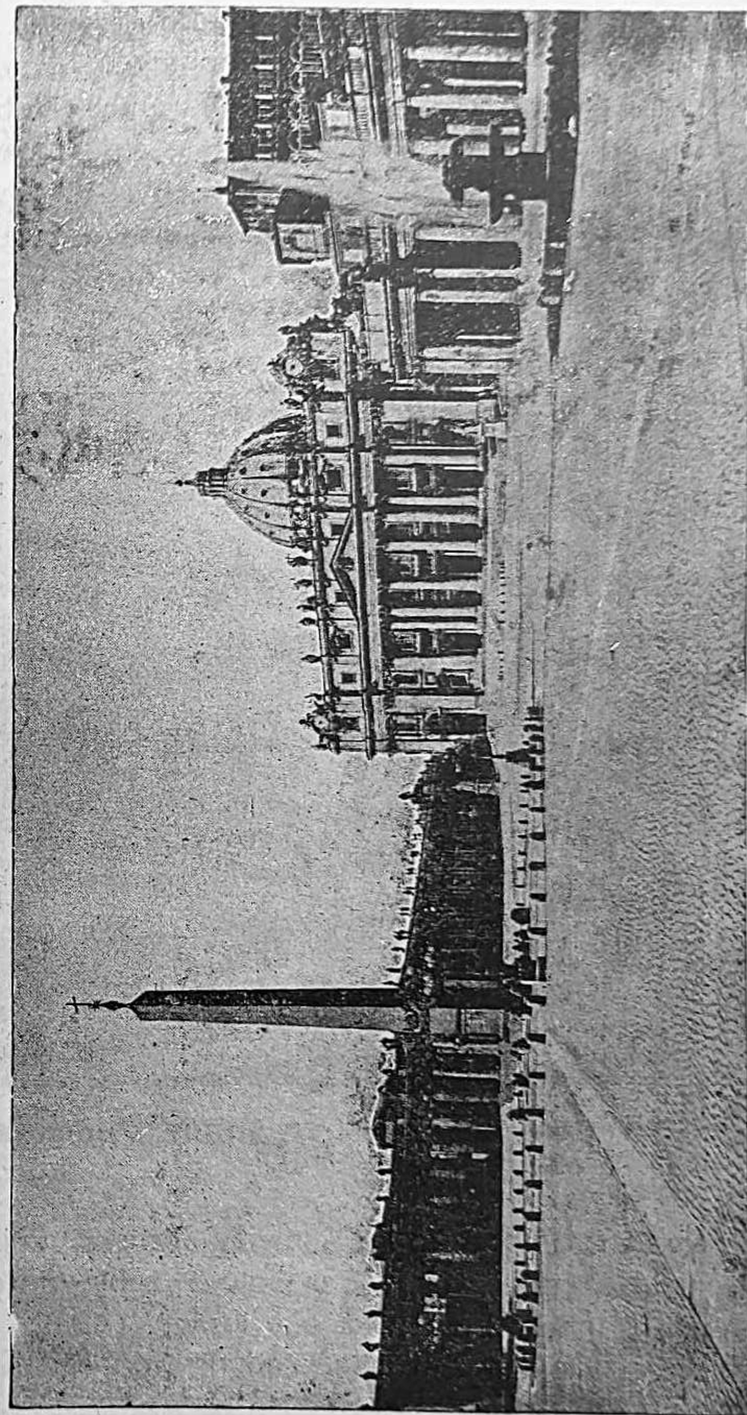
postavio nasred svojega cirka. Odavle dade ga na sadanje mjesto prenieti papa Siksto V. godine 1586., troškom od 160 hiljada kruna ... Tko nam može oporeći, da nisu taj obelisk gledali i Mojsije i Abraham, što više i samo djetešce Isus Krist — odnosno i sv. Obitelj, na svom biegu u Egipat?

Povjest kazuje, da se na spuštanju i opet na postavljanju toga stupa, radilo čitavu godinu dana ... Postavljali ga na trg pomoćju 40 vitlova sa 800 ljudi i 150 konja. Prigodom dizanja, bilo je pod kazan smrti zabranjeno, išto progovoriti, nu kada se užeta tako silno nategla, da je prietila pogibao, da će se razkinuti, zavikao je iznenada neki mornar imenom Bresca: „Aqua aqua alle goinere“ — „polijte užeta vodom“. Savjet taj posluhnuše. Užeta se stegnuše i obelisk bi postavljen. Razumjeva se, da Bresca za svoje rieči, nije bio nikako kažnjen, već mu se pače predloži, da si sam izabere nagradu kakovu hoće. Zatražio si jedino to, da smije na cvietnu nedjelju, prodavati, u crkvi sv. Petra, palme za procesiju ... Povlasticu ovu, imade njegovo potomstvo još i danas.

Na vrhuncu obeliska postavljen je ogroman križ od kamena, u kome vele, da je smješten i komadičak pravog drva sa križa Isusova ... Na dnu pako stupa, sa svake strane, uklesani su u mramor posebni nadpisi, koji predočuju uz ostalo i povjest samoga obeliska. Jedan od njih glasi na primjer ovako:

„Christus vincit
Christus regnat,
Christus imperat,
Christus ab omni malo plebem suam defendat“. — „Krist pobjedjuje, Krist vlada, Krist zapovjeda, Krist narod svoj od svega zla brani“.

Jest, — Isus Krist i njegov križ, znak našeg slavnog odkupljenja, slavi pobjedu nad poganskim Rimom. Pred

Trg sv. Petra.

imenom Isusovim i njegovim svetim križem, prigiblje se svako koljeno na nebu, na zemlji, i pod zemljom. S pobjedom Kristova križa, zasjalo je i zlatno sunce slobode katoličkoj Crkvi. Divne su pobjede svetoga križa sve od Golgote, pa sve do današnjega dana. Što je od ovoga svieta, dodje i prodje, a Kristov križ jednako stoji i vječno pobjedjuje.

Pogled na crkvu sv. Petra sa strane kolonada.

Na trgu sv. Petra, kraj Sikstovog obeliska, koji se kao vječni **„Sursum corda“**, uzpinje k nebu, može se dugo i dugo zabavljati umorno oko svakog putnika, dok mu se razvrućeno, uznojeno čelo, kano razvedri, kad gleda i

ona veličajna dva vodometa, što okružuju obelisk, a bacaju vodu u vis koje sedam metara ... U tim sićušnim kapljicama, što se u zraku razbijaju i opet padaju dolje u ogromne granitne bazene, — kan da zorno gledamo ono obilje tajinstvene rose, što pada na sve one, koji čista i ponizna srca traže Krista i Njegovu duševnu utjehu u Rimu.

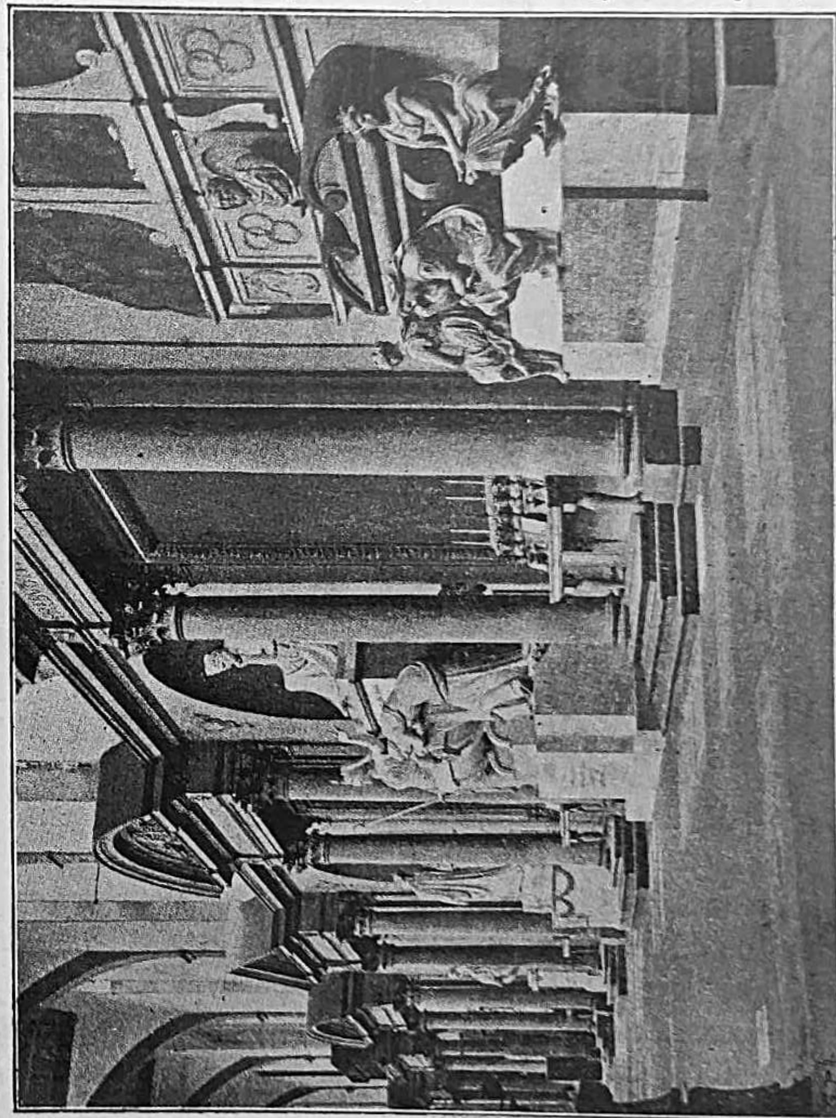

O crkvi i u crkvi sv. Petra.

(Povjest crkve. -- Neronovo mučenje kršćana. — Opis crkve. -- Kip Konstantina i Karla Velikoga. -- Petera vrata na crkvi. -- Škropionice. -- Petrova konfesija. -- Grob sv. Petra. -- U kapelici presv. Sakramenta. -- Spomenik Siksta IV. -- Sv. misa u kapelici. -- Govor Dr. Borkovića. -- Katedra sv. Petra. -- Papina nepogriješivost. -- Kip Pie VI. pred grobom. -- Kupola sv. Petra. -- Slike u mozaiku. -- Pieta od Michelangela. — Slika: Pričest umirućeg sv. Jeronima. — Spomenik pape Klementa XIII. — Sakristije u sv. Petru. — „Lingua ilirica" u crkvi. — Kip sv. Petra. -- Kod papinske svete mise. — U sjeni crkve sv. Petra planduje se ugodno.)

Prije nego unidjemo u samu crkvu, saobćit ću u kratko njezinu povjest. Ova najveća crkva na svietu, sagradjena je na plohi od 15.160 četv. metara, a stoji nad igralištem — cirkusom — cara Nerona. Ovdje je taj okrutni car na najgrozniji način, mučio prve kršćane. Da odkloni od sebe sumnju požara Rima, kojega je dao sam zapaliti, okrivio je kršćane, da su to oni učinili. Neke je dao omotati u kože divljih zvieri, a onda psima raztrgati, druge razapeti, a najviše njih, dao je žive oblijati smolom, privezati uz stupove, a onda u noći zapaliti, da mu kano baklje razsvjetljuju cirkus i vrtove. Tjelesa jadnih mučenika, sahraniše njihovi prijatelji u špilje, koje izkopaše u blizini Neronovih vrtova, nad kojima je sada, podignuta crkva sv. Petra. Ovamo prenesoše i tielo sv. Petra, koji je nedaleko odavle, na brdu Janikulu bio razapet. Dok drugi opet, vjerodostojnije tvrde,

da sv. Petar baš i bio razapet ondje, gdje je danas njegova crkva. Već u najstarijim vremenima bila je nad grobovima sv. mučenika i sv. Petra sagradjena kapela, a kad su kasnije za cara Konstantina prestala progonstva kršćana, sagradi sam car Konstantin nad grobom sv. Petra baziliku sa pet ladja. Kad je ova tečajem stoljeća, uslied

Crkva sv. Petra.

neprijateljskih navala, požara i raznih nepogoda, nastradala, odluči papa Nikola V., u 15. stoljeću sagraditi novu crkvu. Namisao pape Nikole V., proizveo je tek papa Julije II., koji je dao načiniti nacrt za sadanju Crkvu, proslavljenom graditelju Bramantu i sam položio temeljni kamen za gradnju godine 1506. Najglasovitiji majstori, medju njima i proslavljeni Michelangelo, radili su na crkvi kroz podpunih 120 godina, dok ju tek papa Urban VIII. mogao svečano blagosloviti, godine 1626. Sama gradnja stajala je, koncem 17. stoljeća, preko 200 milijuna kruna u našem novcu.

Prije nego se udje u crkvu, valja proći kroz crkveni triem ili predvorje, koje je 70 metara široko, a 20 metara visoko. U tom predvorju na krajevima, nalaze se dva konjanika — stražara, — dva najveća dobrotvora Crkve i papinstva. Na desnom kraju, kip je cara Konstantina Velikoga, a na lievom Karla Velikoga. Prvi dade Crkvi slobodu, a drugi učvrsti temelj zemaljskom posjedu sv. Petra.

U Crkvu vode petera vrata, od kojih su jedna urešena sv. križem tako zvana „Porta santa“ — sazidana, a otvaraju se tek za vrieme jubileja.

Ostala su otvorena. — Što bi nam sada više moglo smetati, da ne unidjemo!?

Čovjek kad unidje u crkvu sv. Petra, ne opaža odmah njezine veličine, i skoro da ne bi vjerovao, da se nalazi u največoj crkvi svieta ... Tek kad se malko oštrije pogleda napried i vidi, da ljudi u daljini kano iščezavaju, a crkveni predmeti, što bliže ideš k sredini povećavaju, tad vidiš veličinu i gorostastnost te velebne gradjevine... Zaista pravo reče netko: kad Rim ne bi posjedovao ništa drugo, osim crkve sv. Petra, već bi bilo vriedno da ga posjetiš. Crkva je dugačka 194 metra, kupola je visoka 132 metra, a promjer kupole 42 metra ... U samu crkvu može se smjestiti preko 60 hiljada ljudi.

Neki od naših nisu ni vjerovali, da su to isti angjeli, što drže škropionice, kad ih gledaš od vrata, a kad opeta pridješ k njima i zahvatiš svete vodice. U razmaku od ulaza koje 40 koraćaja daleko, izgledju maleni kao tro-godišnje diete, a kad im se prikučiš, digli se daleko nad tvojom glavom.

Poškropismo se sv. vodom i udarismo ravno k velikom oltaru u sredini crkve, gdje se nalazi grob sv. Petra. Od ulaza crkve do samog groba, nabrojio sam upravo dvie sto koračaja.

Spomenik pape Sixta IV.

Uzdrhtasmo od silnog ganuća, kad dodjosmo pred grob prvaka apoštolskog ... Ko munjom ošinuti i bez dogovora, popadasmo na koljena pred kamenom ogradom Petrove konfesije ... Tko bi i odgonetao čuvstva svakog pojedinca od nas, u tom sretnom i blaženom trenutku ... Ja samo znadem, da su mi se moje oči orosile suzama, te zahvalih prije svega Bogu, što ovamo doputovasmo, a onda preporučih u molitvi sv. apoštolskim prvacima sebe, svoju župu, svoje drage i mile i cieli hrvatski narod, da se održi i uz sve Slavene sjedini u svetoj katoličkoj vjeri. Ponos: „Ja sam katolik“, — nigdje se življe ne ozivlje u duši čovječjoj, nego li upravo na grobu sv. Petra. Nad tim grobom spaja čovjek svoje vlastite molitve sa molitvama klečećih katolika i krš-

čana iz čitavog svieta. Grob sv. Petra spaja Ameriku s Evropom. Sav sviet dolazi ovamo, da se ojača pouzdanjem u Boga ... Mnogi i premnogi uzdah vine se odavle k nebu, mnoga suza, kano biser pane niz lice i odleti dolje ka grobu . . . Zatim svaki hodočastnik ustaje, krsti se svetim križem i znade, da je tuj kod kuće . . .

Odavle — prije nego nastavimo daljne razmatranje crkve, — podjosmo odmah svi u kapelicu presvetog oltarskog Sakramenta, da se tuj poklonimo Sinu Božjemu, pod prilikama kruha, u istinu i bitno prisutnom.

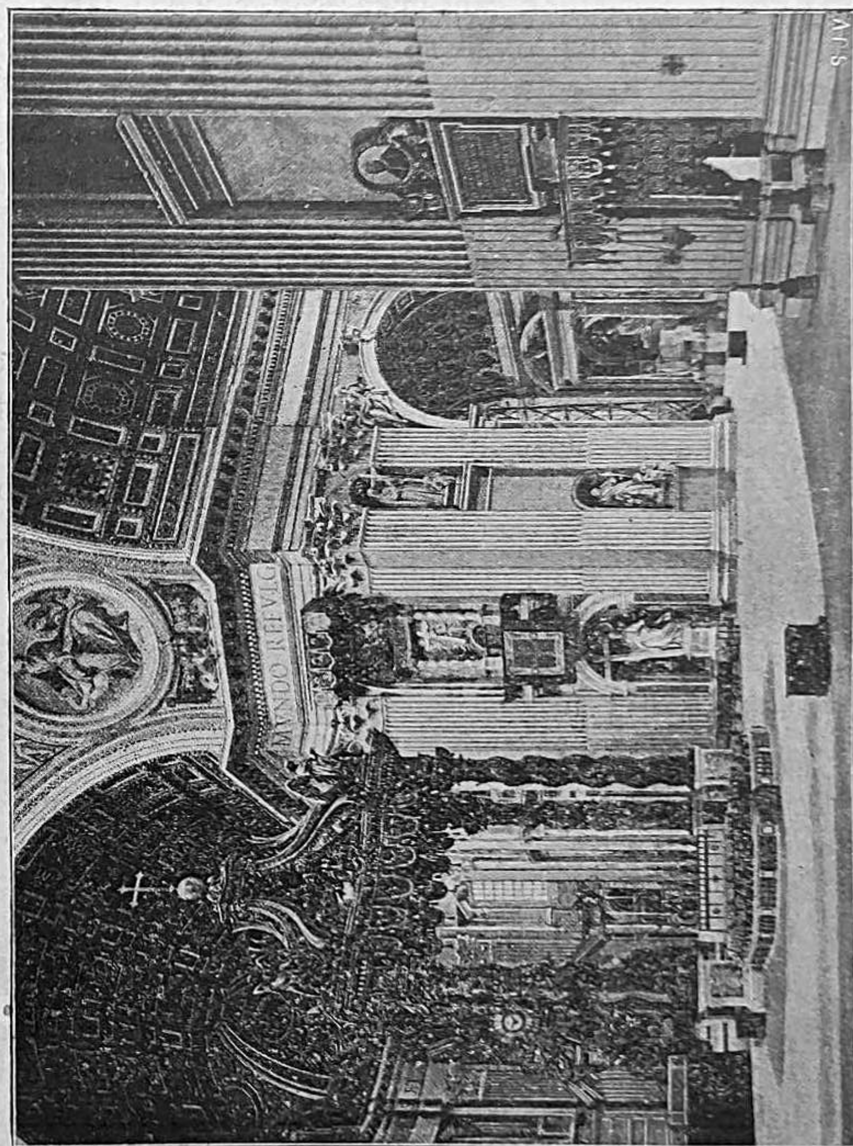
Kapelica presv. Sakramenta, imade sjajno, zlatom protkano svetohranište. U toj kapelici imade i veličanstven nadgrobni spomenik pape Sixta IV., gdje leži na odru. U ovu kapelu postavljaju pape, kad mrtvi leže na odru, prije, nego li ih sahranjuju u grobnice.

Bilo je nešto preko osam sati, kad je ovdje pristupio k oltaru Božjemu, preč. naš provincijal otac Bernardin, da na tom svetom mjestu prikaže sv. misu za sve nas hodočastnike. Pod cielom svetom misom, pjevale se skladno i umilno mnoge naše liepe crkvene pjesmice, kao: „Do nebesa“, „Rajska dievo, kraljice Hrvata“, a i druge. Oko nas skupilo se za čas sva sila svieta ... Svi pitahu kakvi smo narod, i odkale ovamo došli. Svidjale im se divne naše pjesme, a valjda i naša pobožnost, što je možda još i jedino baštinstvo predja naših, koje nosi stieg naš, stieg hrvatstva . . .

Poslie sv. mise, reče nam sa žrtvenika, ganutljivu rieč odlični ravnatelj zavoda sv. Jeronima u Rimu naš ljubezni i zaslužni preč. Monsignor Dr. Borković. Reče od prilike ovako:

Pozdravljam vas od srca u ovom velebnom hramu, posvećenom u čast prvaku sv. apostola — Petru. Radujem se od srca, što ste se odazvali glasu sv. Otca pape, što ste

se odazvali i glasu srca svoga, te došli ovamo. Zahvalite se prije svega gospodinu Bogu, koji vam je dao, da ste sretno ovamo doputovali, zahvalite i blaženoj Gospi, koja vas čuvala putem, a jednako i angjelima čuvarima. A k čemu ste došli ovamo? Za cielo niste došli ovamo je-

Žrtvenik nad grobom sv. Petra.

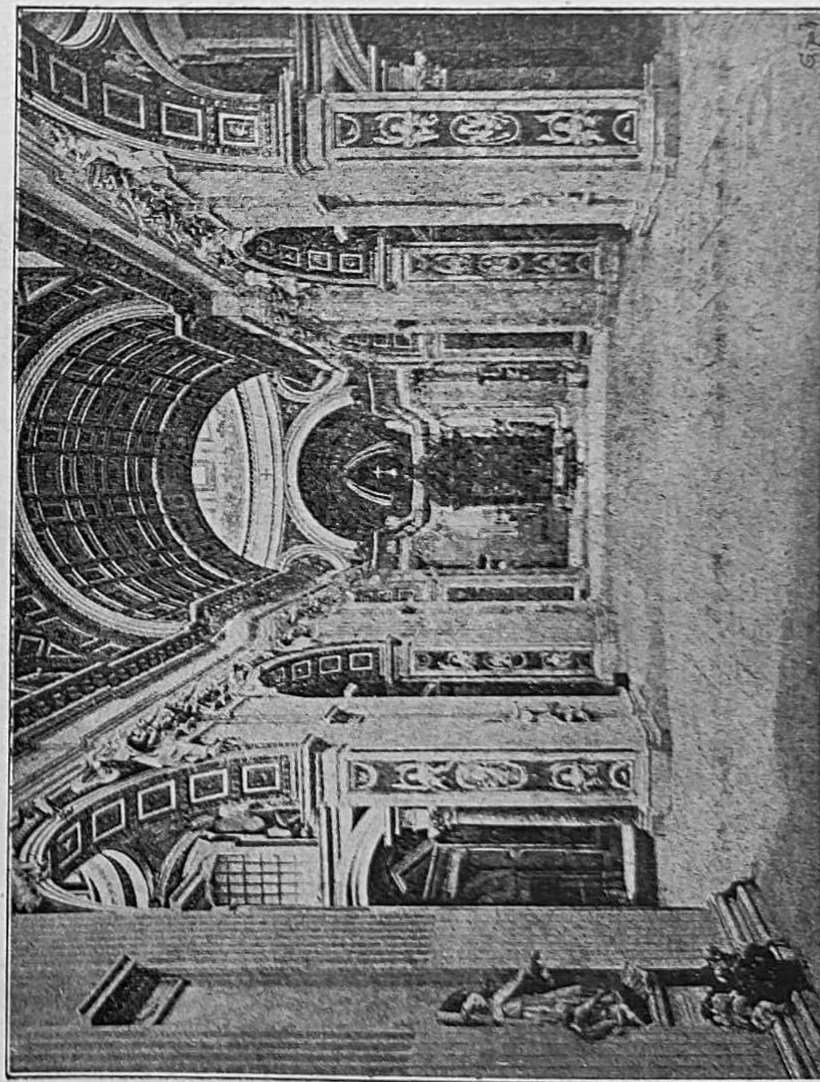
dino za oto, da samo proslavite ovdje 16-sto godišnjicu Konstantinova jubileja, što je dao slobodu katoličkoj Crkvi .. Vi ste svi došli ovamo i poglavito radi toga, da hodočastite, što znači: učiniti sveti put, ići da posjetite sveta mjesta, kojim obiluje Rim. Mi smo svi došli ovamo, da posjetimo grobove tisuće i milijuna mučenika . . . Gospod rekao je sv. Brigiti: „Idi u Rim, ondje su ulice potaracane sa zlatom, i krvlju svetaca natopljene, ondje dolazi se sbog raznih oprosta, što su ih sveci zaslužili, najkraćim putem u nebo“. Izvan svete zemlje, gdje je Spasitelj živio i umro, — ne ima svetijeg grada, nego li je Rim. Hodočašća su stara, kao što je staro i kršćanstvo. Hodočastila je i sama bl. Djevica Marija, sv. Helena, a i bezbroj drugih.

Svakako važni je razlog, što hodočastiste i to: da postignete plodove sv. jubileja, — podpuno oproštenje svojih grieha. Tko može od nas kazati, da nema grieha? Valja da se svi skrušeno pokajete i izpovjedite, a da postignete podpuno oproštenje, za to se traži dvaput posjetiti crkvu sv. Petra, sv. Ivana lateranskog i sv. Pavla, — te tuj moliti po nakani svetog Otca pape 6 Očenaša i šest Zdravo marija . . . Najbolje ćemo proslaviti Konstantinov jubilej, ako ćemo Krista i njegov križ nositi uvieke u srcu, jer Gospod reče: „Tim ćeš znakom pobjediti“ — — —

Prikričaše nam još, da će svaki dan od šest do devet sati u veče biti sv. ispovjedi, navlastito u crkvi sv. Jeronima u Rimu.

Poslie toga nastavismo promatranje crkve, . . . a najprije privukla nas opet „konfesija sv. Petra“ . . . Tako se zove oltar nad grobom sv. Petra, na kojem imade pravo služiti sv. misu samo papa, dok je licem okrenut spram vjernika, odnosno spram ulaza crkve. K oltaru vodi sedam stuba.

Oltar konfesije je posve jednostavan. Imade na njemu tek šest svieća, a u sredini križ. Stoji pod sjajnom nebnicom od pozlaćene mjedi, osovljenom na četiri ogromna pilja od kovine. Nad oltarom diže se Berninijeva umjetnina, blieštcća se zlatom, a prozvana katedrom sv. Petra, što zaklapa u sebi pravu hrastovu katedru ili sjedalo sv. Petra, s koje

Unutrašnjost sv. Petra.

je sv. Petar u Rimu propovjedao evangjelje. Drže je četiri crkvena učitelja zapadne i iztočne Crkve: sv. Ambrozije, sv. Augustin, sv. Ivan Zlatousti i sv. Atanasije, što znači, da pomažu sv. Otcu vršiti, težko zvanje, uzvišene papinske službe . . · Nad katedrom dva angjela, drže papinsku krunu, a povrh uzdiže se golubica, predstavljajuća sv. Duha, znak papinske nepogrješivosti . . . Odavle i rieč: Papa je nepogriešiv, kada govori sa „katedre" t. j. prosvjetljen Duhom svetim, kada tumači kakovu istinu vjere, i kada izdaje kakovu dogmu za vjerovanje svemu svietu. Duh sveti štiti ga od zablude u vjeri. Ovo se podpuno slaže sa obećanjem Gospodnjim, danim apoštolima, kad reče, da će im poslati Duha svetoga, da š njima ostane do vieka. Ivan 14, 16. Isto tumači i posljednji crkveni sabor, držan g., 1869. u Vatikanu, koji tvrdi, da papa pogriešiti ne može samo onda, kada kao crkveni pastir čitavoj Crkvi, pod kaznom naredjuje nauku, koju mora, kao objavljenu, da vjeruje.

U konfesiji nalazi se grob sv. Petra, gdje je sahranjena polovica tiela sv. Petra i Pavla, dok je druga polovica u crkvi sv. Pavla, a njihove glave nalaze se u sv. Ivanu lateranskom.

Konfesiju okružuje u polukrugu krasna mramorna balustrada ili ograda, na kojoj u danu i u noći gori preko jedne stotine kandelabra, — sačinjenih od mjedi i bogato pozlaćenih. — Ka grobu silazi se dvojim mramornim stubama, dok medju njima kleči kip od Kanove — papa Pio VI., koji je i za vrieme života svoga uvieke klečao u molitvi pred Petrovim grobom i molio za sebe i svetu Crkvu, jer mu bilo snašati silne nepravde i nasilja od bahatog Napoleona I. Kad čovjek promatra taj kip rekao bi: Eno na, — ustnice mu se miču — progovara . . . Tako je naravan . . .

Spustismo se i dolje, pred grob, — gdje se gledajuć iza zlatne rešetke — ostanke sv. apoštola, — vruće pomolismo Bogu.

Nad grobom sv. Petra, raztvara se veličanstvena šupljina tornja ili kupole, što se izvila nad crkvom. To je glasovito djelo Michelangelovo, što ga načinio po uzoru Pan-

Michelangelo Buonarotti — graditelj kupole sv. Petra, kipar i slikar.
Rodjen 1475. 6. ožujka kraj Fiorence, umro u Rimu 18. veljače 1564.

theona, koji kad je zagledao reče: „Dići ću ga u zrak" . . . I učinio je tako, jer ga je osovio nad zidovima sv. Petra.

Kupola počiva na četiri ogromna stupa, što predstavljaju četiri strane svieta. Nad stupovima pravcem spram konfesije sv. Petra, nalaze se velike udubine, gdje je u

svakoj smješten po jedan kip, 5 metara visok. S dola jedva da se ti kipovi i opažaju, tako su maleni. Kipovi predstavljaju sv. Longina, sv. Helenu, sv. Veroniku i sv. Andriju. Od ovih svetaca, posjeduje crkva sv. Petra predragocjene ostatke, kao rubac sv. Veronike sa licem Kristovim, glavu sv. Andrije, koplje sv. Longina, kojim je bilo probodeno tielo Gospodnje. Nad kipovima, u znatnoj daljini, nalaze se tako zvane logije ili balkoni sa sjajnim ogradama, a povrh još i četiri kipa od mozaika, što predstavljaju četiri evangjelista. Kad čovjek gleda u kupolu, s dola gore, čita velikim slovima označeni nadpis: „Tu es Petrus et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, et tibi dabo claves regni coelorum", što hrvatski znači: „Ti si Petar (to jest pećina), i na toj stieni sazdat ću crkvu svoju, i tebi dajem ključeve kraljevstva nebeskoga" . . . Svako je slovo, na tom nadpisu, dva metra visoko, da se može s dola, što jasnije čitati, a tamno modre je boje, u zlatnom polju.

Kad se na vršku tornja kroz otvor prokrade u kupolu sunčano svietlo i pade na pozlatu, tad se prospe takav sjaj i raznolikost boja po cieloj kupoli, da takove rajske ljepote, nigdje na svietu vidjeti ne možeš.

U bazilici sv. Petra, imade osam presjajnih kapela, što imena nose od svojih utemeljitelja, koje opet od njihovih glasovitih slika. Kapele se nazivlju: Klementiska, gregorijanska, bogorodičina prikazivanja, kapela milosrdja (della Pieta), sv. Sebastijana, kapela presv. oltarskog Sakramenta, kapela Majke Božje i kapela sv. Mihaela arkangjela. U ovim kapelama, nalaze se slike najslavnijih umotvora, sve iz mozaika. Ako se uzme u obzir, da se za veličinu obične slike od mozaika, zahtjeva 2400 raznobojnih kamenčića, onda ćemo lako moći prosuditi, umjetnost i skupocjenost ogromnih mozaičnih slika u sv. Petru. Uz slike i oltare u kapelama, smještene su i mnoge sjajne nadgrobnice —

sarkofagi raznih papa, a i inih glasovitih ljudi. Imade tuj n. pr. spomenik glasovite kraljice švedske Kristine, koja odrekav se priestolja, umre u Rimu kao katolikinja g. 1689. Ovdje nadje svoj zadnji počinak i Marija Klementina So-

Michelangelova „Pieta" u crkvi sv. Petra u Rimu.

bieska — Stuart, kraljica englezka. Meni sve to obširnije opisivati nije moguće, jer niti bih to znao, a niti ne stoji u savezu sa svrhom ovoga moga djela. Spomenut ću na

primjer samo, „Pietu“ od Michelangela, u kapeli milosrdja, gdje se nalazi i mramorni stup, o koji da se Isus naslanjao, kad se u hramu jeruzalemskom prepirao sa pismoznancima. „Pieta“, najglasovitije djelo je najslavnijeg kipara Italije, što ga stvorio u 25. godini svoga života. Slika je ova učinila Michelangela kraljem slikara svega svieta, i što ljepšega, jedva je kadar proizvesti više koji živući umjetnik. Slava Materinja i Sinovlja, provedena je tako divno, da je Michelangelo više nikada kasnije, nije bio kadar takove sastaviti . . . Netko me pitao, što je to „Pieta“? — Evo odgovara.

Imenom „Pieta, označuje se skupina, što predstavlja mrtvog Isusa na krilu djevičanske Majke. Vele, da je ciela ta Michelangelova skupina izvajana u jednom mramornom komadu. Majka Odkupiteljeva sjedi na kamenu, kraj kojega bio zataknut križ i drži milog si Sina u naručju. Ljubila ga s neizkazanom ljubavi Majke i Djevice. Sada ljubljeni Sin mrtav leži, bez vlasti i života na Njezinom krilu . . . To je prizor čudesne krasote i vanredne nježnosti, ljubavi i odanosti . . . Čuvstven čovjek, nije kadar bez dubokog ganuća, gledati na Nju, — na Majku boli sa mrtvim Sinom . . . Jasna kompozicija — sumjerje — skupine, plemenština i duboka toplina čuvstva, neobična krasota, sdružena sa svetom zbiljom, postavljaju Michelangelovu Pietu medj najkrasnije umotvorine kršćanske plastike. Slika je to dostojna i vriedna onoga čovječanstva, kakovo je dolikovalo Sinu Božjemu i takovoj Majci. Dvie osobe, jedna živa — shrvana tugom, druga mrtva. U prvoj za zbilja opaža se život, a u drugoj smrt. Kad čovjek taj kip dulje promatra, pričinja mu se, kan da u istinu gleda blaženu Djevicu i Krista Gospodina u ljudskom tielu i kan da prikaze obojice nisu izvajane u mramoru, već da su božanskim čudom nikle u raju.

Mnogim od savremenika Michelangelovih, pričinjalo se, da je majka „Mater dolorosa“ — na kipu odveć

mlada, u razmjerju sa Sinom. — — Kad je Michelangelo to začuo, reče: „Što im nije poznato, da djevicama čistoga srca i ćudoredne plemenštine, nikada ne manjka dražesti i da se njihovo proljeće ne gubi? — Ako tako biva kod

Spomenik pape Klementa XIII. u crkvi sv. Petra u Rimu.

običnih djevica, kud li više ne će biti to isto i kod blažene Djevice Marije, čija duša nije se dotakla ni sjene grieha i grješnih putenih strasti! — Ako se dakle već prirodnim

načinom, odrazuje u Njoj cviet i neuvehla dražest mladosti, valja da se s toga uvaži, da se je to imalo posebnim utjecajem Božjim i prikazati svietu. — Kod Sina nasuprot, što slična izticati nije nuždno, već upravo protivno. Svietu imalo je biti objavljeno, da je Sin Božji uzeo na sebe pravo tielo ljudsko, a da se kao čovjek podložio svemu, čemu je i obični čovjek podvrgnut. Ljudska strana pred Njegovim božanstvom, nije trebala da se gubi. — — Prirodni izražaj života u Spasitelja, ostaje netaknut. On nam se prikazuje upravo u onoj dobi, u kojoj je bio, kad je umro. — — Nije dakle bez razloga, što sam preblaženu Majku Božju, u prispodabljanju sa Sinom, prikazao mnogo mladjom, nego li to u onoj dobi obično biva, dok sam nasuprot Sinu prirodjenu vremešnost ostavio".

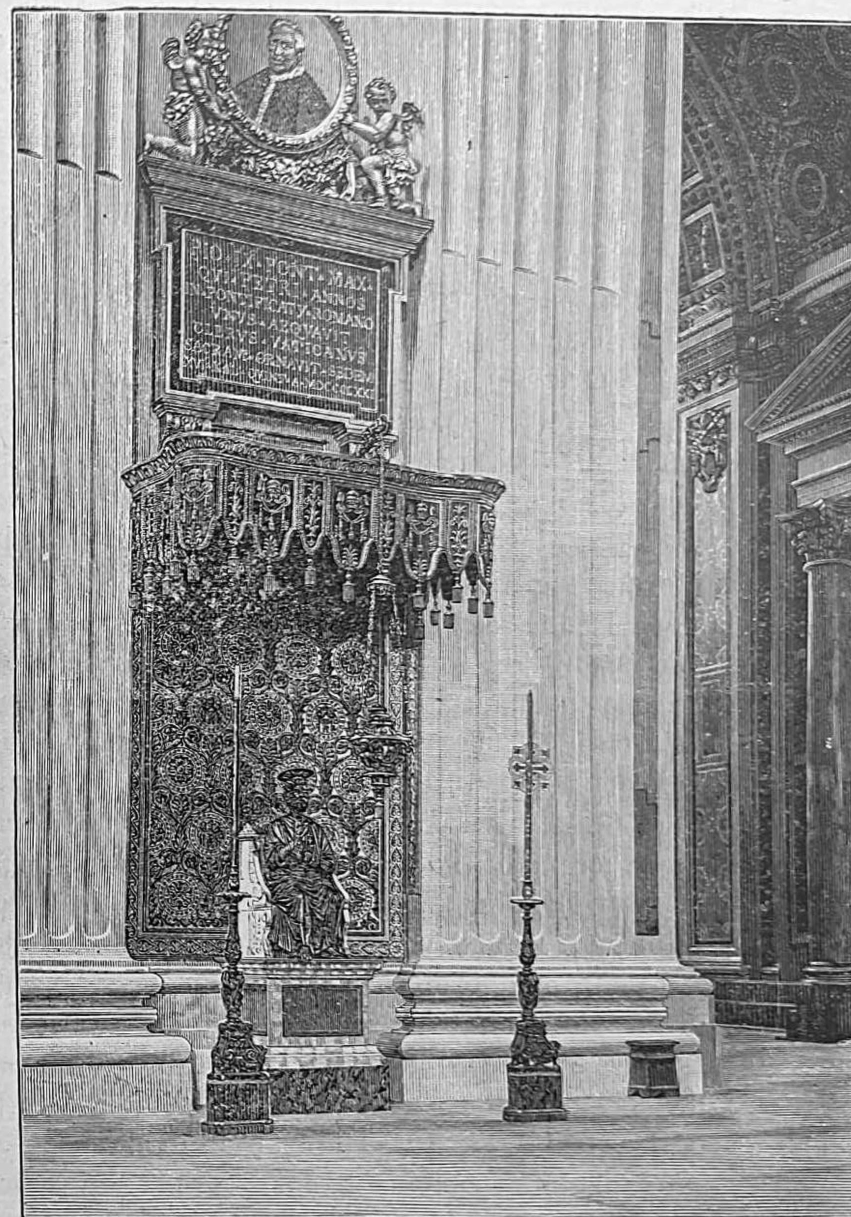
Dá — bol žalostne Majke nije bila kadra uništiti dražest Njezinu, a smrt nije bila kadra iznakaziti krasote Njezina Sina. Dražestna je to bol, jer znade trpjeti i za druge, a krasan je u smrti Onaj, koji za druge umire iz ljubavi.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — .

Predivna je slika i od Dominichina: Pričest umirućeg svetog Jeronima. Sv. Jeronim od duge trapnje i pokore sama kost i koža, — jedva se drži na koljenima. Mislio bi čovjek da je mrtav, da mu se izpod gole glave i zaobljena čela ne kriese dva žarka oka, koja se živom vjerom upiru u svetu poputbinu, — zalog, vječnoga života. Sveta je hostija tako živo izradjena, kan da lebdi u zraku — medj prstima pričestitelja.

Od sviju nadgrobnih spomenika u crkvi, najsjajniji je onaj pape Klementa XIII. od kipara Kanove. Papa je izklesan u naravnoj veličini, zaogrnut plaštem, kleči i drži sklopljene ruke. Sieda mu kosa, pala niz ramena. Žilice po nosu namrežkano čelo, obrve, trepavice, oči, sve kan da je živo.

Kip sv. Petra u crkvi sv. Petra u Rimu.

Čini se, kan da čuješ šapat papine molitve . . . S lieve strane kipa uklesana je u mramoru Vjera sa križem u ruci i sa k nebu uzdignutim očima, dok s lieva, genij smrti, trne zublju života. Na podnožju spomenika, počivaju dva lava, znak duševne jakosti papine. Vele, da su ova dva lava, nedostiživi uzori moderne vajarske umjetnosti.

U crkvi sv. Petra, uz premnoge pape, nalaze svoje grobove, na primjer, sv. Grgur Nazianski, sveti Grgur veliki, Sv. Ivan Zlatousti, sv. Processo i Martinijan, tamničari sv. Petra, što ih krstio u mamertinskoj tamnici. Tjelesa ovih svetih tamničara, počivaju pod oltarom u posebnoj sjajnoj kapelici, gdje se je i držao glasoviti crkveni vatikanski sabor, na kome je biskup Štrosmajer zadivio sav sviet, svojim govorima i pred njim, proslavio otačbinu našu Hrvatsku. U kapeli sv. Mihalja počiva tielo svete djevice Petronile . . . Dalje tjelesa sv. apostola Šimuna i Jude, a i tko bi i sve to nabrojio.

Sv. Petar imade i više sakristija — urešenih skupocjenim maljarijama, a imade tuj premnogo izpovjedaonica, na kojima stoji upisano, kojim se jezikom možeš izpoviediti. Na jednoj izpovjedaonici piše i „Linqua Ilirica“ — jezik ilirski . . . Ovo bi se dakako, imalo promieniti u „Linqua croatica“ . . . K čemu da u crkvi sv. Petra u Rimu, naš jezik bude nazivan ilirskim, kad Ilira više nema i kad ilirski jezik danas zovemo hrvatskim. — „Linqua Ilirica“, to je staro i bezsmisleno ime i ne znači ništa, imade se bezuvjetno promieniti. Neka nitko ne misli da je to malenkost... Kad ćemo i na sitnice paziti, držat će i drugi do nas više . . . Iztičimo svuda, i na svakom mjestu, svoj hrvatski ponos, i svoj hrvatski jezik . . . I drugi narodi ponose se više sa svojim jezikom i imenom od nas, pa im i drugačije ide. Još bi bilo poželjno, da u crkvi sv. Petra i poput ostalih naroda imademo i svog hrvatskog apoštolskog penitencijara. Čuo sam, da takovog sada tuj nema. Ako jest, — tim bolje.

Neka mi nitko ne zamjera . . . Ja svuda kuda putujem, nosim sobom svoje hrvatsko ime, a žao mi je, kad vidim, da je naš hrvatski narod i jezik svuda zapostavljen . . . . Svuda i bez prestanka moram cviliti i jaukati nad tobom hrvatski moj narode, a plačem, kad i u Rimu ne će da te razumiju. — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Kad smo se crkvom sv. Petra dosta razgledali, prikučismo se i ogromnom kipu sv. Petra, koji kraj četvrtog stupa bliže konfesije sjedi na alabastrovom priestolju. Vele, da je taj kip saliven, u srednjem vieku, od mjedenog kipa poganskog Boga Jupitra. Desna mu je noga sva izlizana cjelovima hodočastnika cielog svieta. Time izkazuju hodočastnici poštovanje sv. Petru i njegovim nasljednicima, pa tako učinismo i mi Hrvati. Neki od suputnika, ostaviše sada crkvu i razidjoše se u svoje stanove, na počinak. Ja poklekoh sa još koje petoricom, pred ogradu svetog Petrovog groba i zadubih se u misli, koje mi dovedoše pred oči najsvečanije časove života. Bilo je to 12. travnja godine 1888. kad sam prvi put boravio u Rimu, — kod proslave 50 godišnjice biskupovanja, slavnog pape Leona XIII. Crkva je sv. Petra bila tada dubkom puna, narodima cieloga svieta... Papinski žandari, a i ciela papina švicarska garda, zaposjela ju iznutra. Kroz guste kordone, u sjajnoj povorci, uz izaslanstva sviju kraljeva i careva svieta, pronesoše na zlatnoj nosiljci sv. Otca k oltaru sv. Petra, gdje je služio sv. misu, a trajala je u svemu 40 minuta . . . Kod te mise odmievahu s kupole sv. Petra, angjeoski glasovi papinskih trubljača, dok je sikstinska kapela proizvadjala najdivnije skladbe Palestrine i ostalih slavnih talijanskih glazbenika. Zaista nezaboravne i veličajne uspomene... Oko konfesije, naslagalo se bilo, kojih pet stotina biskupa i kardinala, iz svih krajeva zemlje. Sjećam se dobro, kako je tuj sjedio uz nekog crno-

putnog kardinala iz Azije ili Afrike, naš slavni biskup Štrosmajer, . . . kraj križevačkog vladike Hranilovića.

Svi narodi i jezici, sve zemlje i krajevi, poslaše tada u Rim svoje zastupnike, da Otcu kršćanstva doviknu: „Sveti Oče ti si naš, a mi smo tvoji!“ . . . . . Liberalci i bezvjerci svega svieta i u Rimu i izvan Rima, škripali su zubima od jada i biesa, kao što i danas škripe, da klevetama i lažima ponište pećinu, koja počiva na pravdi i istini. Ali badava im! Ladjicu Petrovu ravna nebeski utemeljitelj. Pod njegovom je zaštitom sigurna, u razburkanim valovima ovoga prevrtljivoga i himbenoga svieta. — U sjeni crkve sv. Petra u Rimu, planduje se ugodno. Nad njom bdije sunce s nebesa i čini lišće zelenim . . . I nema jeseni, kad bi „lišće žutjelo“. —

Pod zemljom i na kupoli sv. Petra u Rimu.

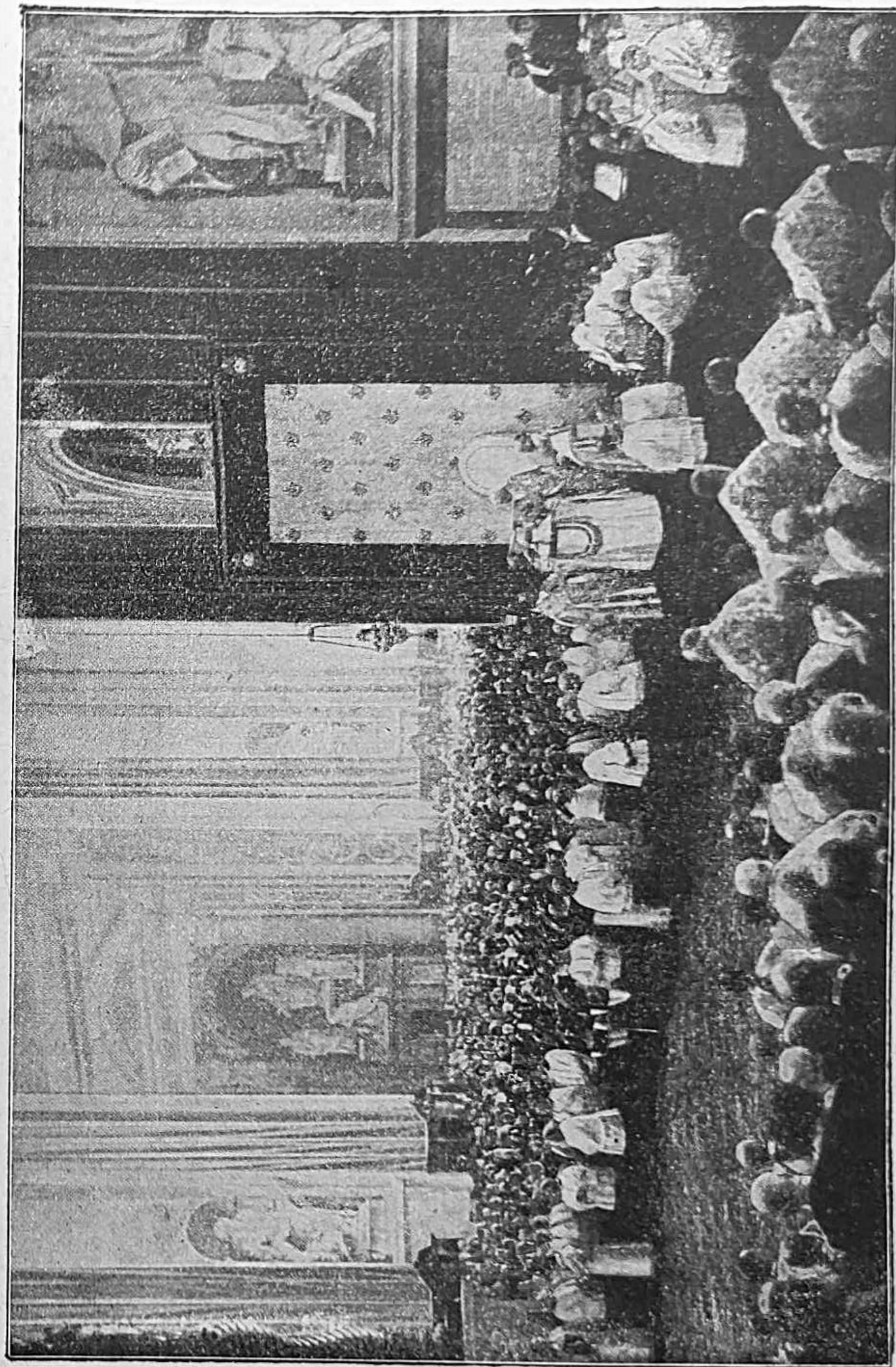
(Družtvo Engleza. — U podzemnim „grottama“. — Katakombe svetog Petra. — Slike u podzemlju. — Grobovi rimskih papa i srce Pie IX. — Veličanstvenost pod zemljom. — Polazak na kupolu. — Vidik s kupole na Rim. — Galerije na kupoli. — Jabuka na kupoli. — Odlazak u hotel).

Ihtjedoh već poći u svoj „albergo“, i ostaviti crkvu sv. Petra, kad najednoć zamjetih hrpu ljudi, što ih vodio nekaki lakorječni cicerone, — pa nam se ponudio, — hoćemo li i mi poći š njime u „grotte Vaticane“, a onda i na kupolu sv. Petra. — Zaboravih na sve, i na umornost, na glad, te podjoh u družtvu nekakih Engleza sa još petoricom nas Hrvata, da prosliedimo glas, što nas zvao . . . Spustismo se uz stubok, kraj kipa sv. Veronike u podzemlje crkve sv. Petra. Tuj se nalazi pravo grobište sa tri ladje pljosnatih svodova, gdje su nanizani sarkofagi razne veličine i raznog vajarskog umjeća. Ispod gornje crkve sv. Petra, nalazi se zapravo još i jednako široka dolnja — tako, da se može reći, kako i zbilja crkva sv. Petra — počiva na grobovima tisuće i milijuna mučenika, svetaca i ugodnika Božjih . . . Tuj su tako zvane katakombe sv. Petra, tja tamo od Neronovih vremena. Svikoliki podzemni hodnici crkve, stiču se baš pod konfesiju sv. Petra. I tuj dolje pred

samom tumbom, pred grobom sv. Petra, nalazi se oltar i iznutra, danju i noći, razsvietljen mnogobrojnim svjetiljkama i sviećama. — Kad to opazih, odmah smišljah, — o kad bih ja mogao biti tako sretan — da baš tuj mogu služiti sv. misu?

Razidjosmo se medjutim u širokim podzemnim špiljama, dok nam naš vodja tumačio francezkim jezikom razne sarkofage. Isticao njihovu povjest, te spominjao i imena njihovih uzvišenih stanara. — Svuda po stienama, naslikane su i skupocjene slike, od najglasovitijih talijanskih umjetnika, kao što n. pr. sv. Pavao, sv. Lovro, Raspeće sv. Petra od Michelangela, Rafaelove sibile, od kojih osobito se ističu i slike Majke Božje, od najstarijih apoštolskih vremena, a i slike kasnije satvorene, od samih komadića — skupocjenog mozaika. Urezani su ovdje i razni nadpisi, ljudski likovi, golubice — ovčice, janjci i kojekakvi ini simbolički znakovi. Izpisah si u svoje bilježke i imena mnogih sv. otaca, rimskih papa i mučenika. Vidi se tuj n. pr. grobnica gdje počiva sv. Lino, Kleto, Marcelo II., Inocent VII., Urban VI., Nikola III., Bonifacij VIII., Pijo I., Pijo II., Hadrijan III. jedini papa Englez, i premnogi drugi. Čeka tuj uzkrsnuće tiela oko 150 papinskih tjelesa, od kojih su mnogi proglašeni i svetima ... Tuj se nalaze i tjelesa svetih mučenika Peregrina, Tiburcija, Gregorija čudotvorca i tisuće drugih ... Tuj je sahranjena i Šarlota kraljica Cipra i Jeruzalema i njemački cesar Otto drugi ... U posebnoj žari, postavljenoj kraj zida, sa nadpisom: „Praecordia Pii IX.", nalazi se i srce pape Pie IX. Ako i ovome papi počiva tielo u crkvi sv. Lovrenca, to je ipak odredio, da mu se poslie smrti barem srce tuj sahrani, — da bude ondje, gdje je i za života najradje boravilo.

Može se reći: u crkvi svetog Petra sav koliki sjaj, oltari, kupole, razni nadpisi i sve, uzveličava slavu galilej-

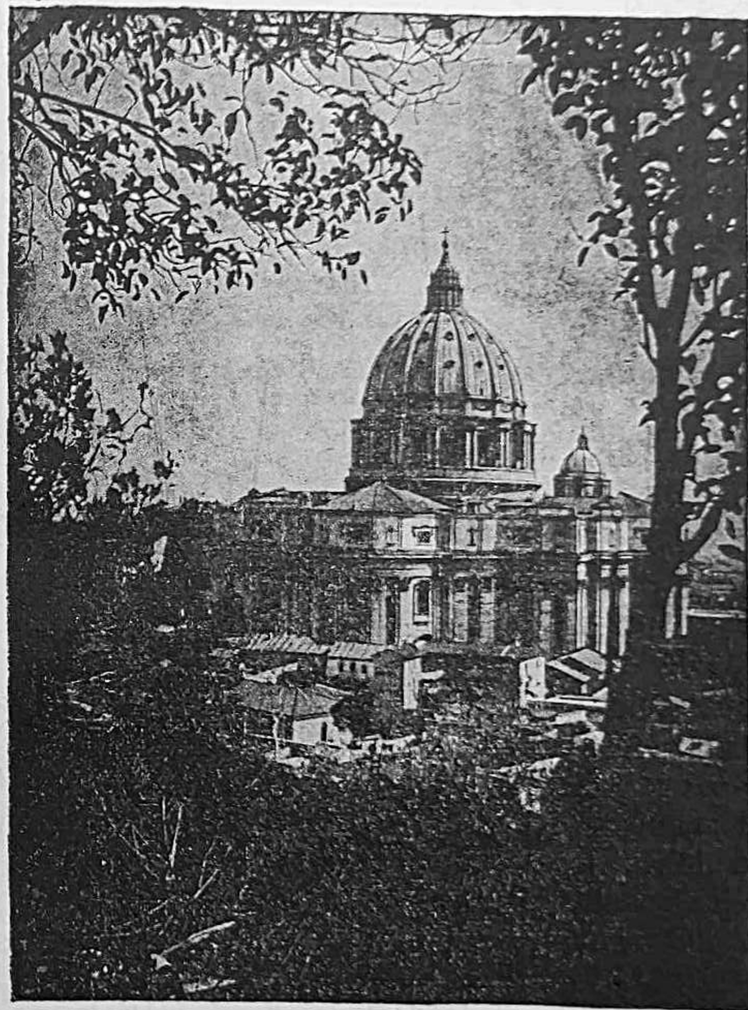
Sv. Otac Pio X. obavlja službu Božju u crkvi sv. Petra.

skog ribara. Al sv. Petru još kud i kamo veće počitanje izkazuju, premnogi oko njegovog groba sakupljeni sveci i ugodnici Božji. Tuj se nalaze njegovi suapoštoli, njegovi učenici, plod njegove muke i nauke... Nalaze se tuj i premnogi njegovi nasljednici u najvišoj pastirskoj službi, čije se svete reliquije ovdje, združuju s njegovima . . . Sve to čini grob svetoga Petra daleko slavnijim i sjajnijim, nego li savkoliki sjaj, što se tjelesnim očima posjetioca prikazuje . . . O zaista sveto i presveto je to mjesto. Pravi muzej potresnih uspomena. Nisam žalio, što sam i onamo bio zapao... Uzeo sam si odavle jedan mozaik, a i kupio i krunicu ovdje blagoslovenu. — Ostat će mi milom i trajnom uspomenom do smrti.

Ostavismo podzemne grobnice sv. Petra. Bili smo tjelesno i duševno posve umorni, sbog množtva raznih uspomena... Kanda nas je morio i neki zagušljivi miris, s toga i zaželjesmo, okriepit se svježim zrakom, a kako nismo bili daleko od stuba, što vode na kupolu, a i vrata su bila otvorena, podjosmo gore u novi sviet, — da se dignemo zračnim visinama, u kupolu i nad kupolu sv. Petra . . . Već u mladjim ljetima dvaput, a sada i treći sigurno i posljednji put, penjah se ako i težko — uz stube, a vrh crkve svetog Petra. Vuklo me i sada onamo, neko posebno zanimanje.

Uzilazi se uza široke stube povoljno. Iza kojih 350 koračaja, nadjosmo se već u sredini tornja. Ovdje se pred našim očima razkrilila široka plokata, a na njoj gotovo mali grad... Imade tuj gore i spomenika, a i kojekakvih stanova od ljudi, što bdiju nad crkvom, a i što su oko nje obrtom zabavljeni . . . Odavle uspinjasmo se već malo teže, na drugu manju plokatu, s koje na više mjesta vode pobočne stube u samu nutrinju tornja, gdje se nalaze svodovi ili galerije, s kojih se možeš nagledati dolje u crkvu, kao u kaki ponor. Čovjeka prolaze upravo srsi, kad baci pogled

u crkvu . . . Oni ogromni oltari i mnoge veličajne kapele, što smo ih prije gledali dolje, odavle izgledju, kao kakovi oltarići i kućice, što ih djeca prave . . . Ogledah se za sobom

Kupola sv. Petra.

i vidjeh, kako su oni kipovi, što ih gledah ozdola i četiri metra visoki, a slike složene su od mozaika, kojega su pojedini kameni veliki ko šaka . . . Sv. Ivan evangjelista na

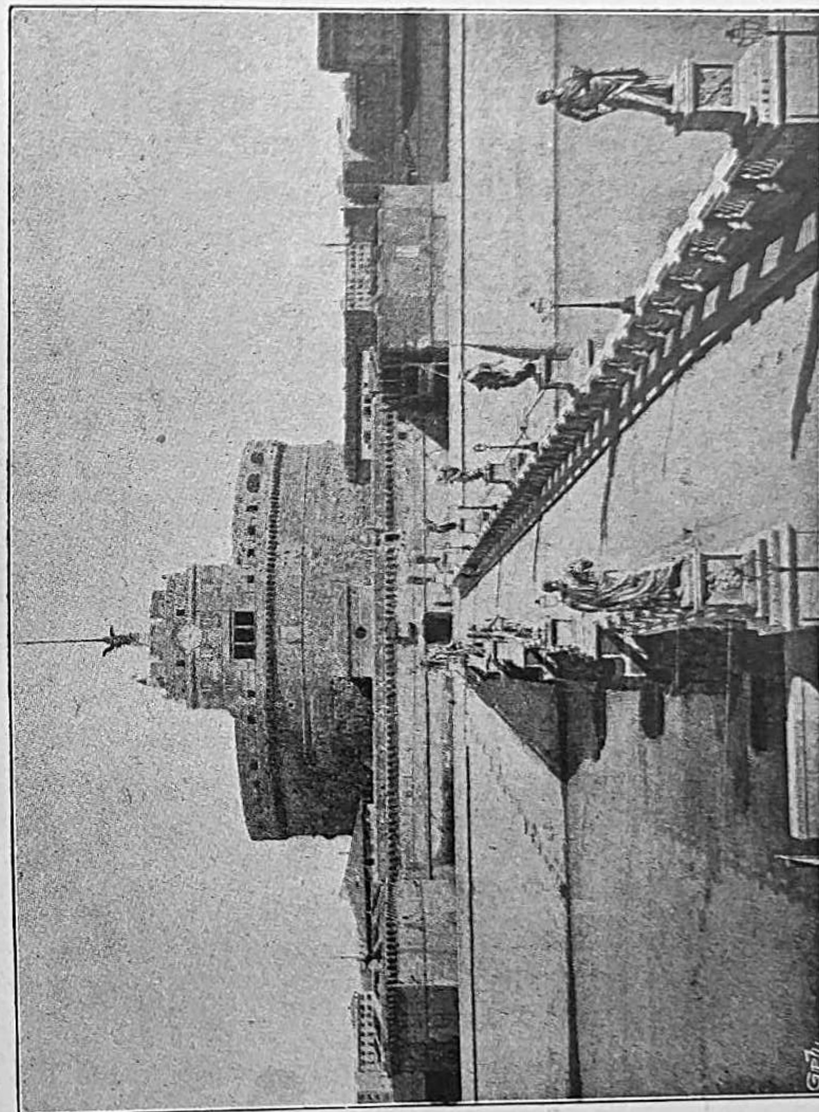
pr., koji nam se ozdola činio da imade oblik naravne čovječje veličine, izgledje ovdje, kao kaki orijaš, a mislio biš, da je ono pero, što drži u ruci, ne pero, već kaki buzdovan . . .

Uzlazismo još i više, a i teže raznim uzvojnim i pravilnim stubama, dok oznojeni i drhčuć, jedva hvatasmo dah, a meni već i dosta pozlilo . . . Evo napokon zračak svjetlosti. Izadjosmo kroz vrata i nadjosmo se na vanjskog galeriji same kupole . . . Odavle puca pred očima vidik neopisive krasote . . . Imadeš pred sobom cieli Rim, kao na dlanu, a na mnogo kilometara daleko gledaš slikovitu i čarobnu okolicu, što se gubi u neizmjernosti pred tvojim očima. Dolje na trgu sv. Petra gledaš ljude, gdje se miču kao mravi, ogromne zgrade i palače — pričinjaju se uzke kao kake potleušice, a crkve i tornjevi, kao kakove vlati od pšenice . . . Rieka Tiber, — što protiče Rimom izgledje odavle kao kaka pantljika u širini čovječjeg palca . . . Zaselak Borghesi, brdo Janikul, a i vatikanski vrtovi, predstavljaju nam se odavle kao kakove mrlje od zemlje, zasadjene cviećem i zelenilom, dok se razni vodometi i veličajni spomenici porazbacali Rimom, kao kakovo iverje sa ogromnih stabala.

Nad ovom galerijom još dalje gore, nalazi se ogromna jabuka od mjedi, koja izgledje sa trga sv. Petra, kao kakova koštica od triešnje, a vele, da se može u nju smjestiti i 16 ljudi. Rodjaci na domu mnogo se vesele, ako primu od koga razglednicu, napisatu ili barem započetu na kupoli, a još radje u jabuki sv. Petra. — „Šteta — reče netko, da nema tuj gore i poštanskog i brzojavnog ureda“ — „I restauracije“ — nadoveza drugi, koji si brisao kruto uznojeno čelo.

Na vrh jabuke — smješten je ogromni križ, koji ako je i izvržen oluji i vjetrovima, ipak stoji čvrsto i neoborivo, kao što je čvrsta i neoboriva Kristova sveta Crkva.

Ja nisam mogao nikud dalje, već izmoren. uzdahnuh sa sv. biskupom Fulgencijem: „Kako krasan mora tek da bude nebeski Jeruzalem, kad je već zemaljski Rim, tako

Pogled sa kupole sv. Petra na angjeosku tvrdju i most preko Tibera.

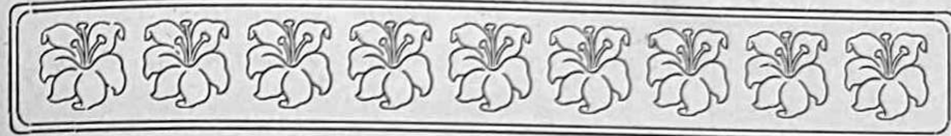
veličanstven!“ . . . . Zaista, što bi bio Rim bez Michelangelove kupole sv. Petra? — Samo neumrlom revnovanju rimskih papa, koji u Rim pozvaše Michelangela i njemu

slične majstore, imade se zahvaliti, što je novome Rimu utisnut pečat sadanjeg čara i veličine.

* * *

Sišav s kupole na trg sv. Petra, drhtao sam po svem tielu, ko trstika na vodi. Sjedoh ovdje na kočiju, i skoro se nadjoh, medj svojima, u hotelu Savoju, na okriepi i odmoru, do tri sata poslie podne.

Rimskim ulicama, kroz trgove u crkve i muzeje, te na razvaline klasične umjetnosti.

Kapucinska crkva. Chiesa dei Cappuccini.

(Razgovor sa kapucinskim klerikom. — Slike u crkvi kapucina. — Grob svetog Krispina. -- Grob kardinala Barberina. -- Kapucinske katakombe).

U svratištu posjetio nas mladi bogoslov častnih O. kapucina, brat našeg narodnog zastupnika župnika Tomca, što je ondje u Rimu na naucima . . . Zapitah ga, dali što misli na Hrvatsku, i dali što bratu piše? Odgovorio mi značajno: „Na Hrvatsku mislim mnogo i molim se za nju, a bratu pišem vrlo malo, da se ne raztresam . . . . Ostavio sam u Hrvatskoj svoju braću, al ovdje našao sam ih na stotine“ . . . Zaželjeh mu živo, da sliedi stope našeg preč. provincijala O. Bernardina, što nam on i veselo obećao.

Za danas poslie podne bila nam odredjena šetnja rimskim ulicama, da se upoznamo sa središtem grada, a i sa nekim važnijim crkvama i spomenicima, što ih uz put pregledasmo . . .

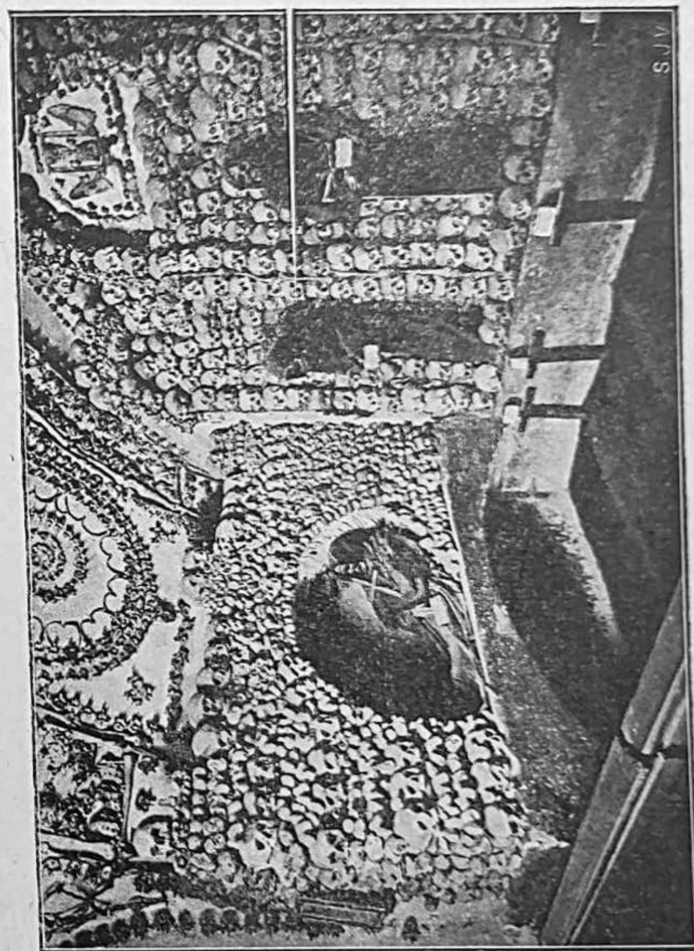
Nedaleko našeg svratišta u blizini trga „Piazza Barberini“, nalazi se liepa crkva „dei Cappuccini“ . . . Spustismo se zavojnim ulicama k njojzi. Uz put prodjosmo kraj sjajne

palače kraljice — majke talijanskog kralja, Margarite; — što je straže vojnici sa nataknutim bodovima. Za kraljicu Margaritu pripovjedaju, da kao dobra katolikinja, vrlo rado pohadja kapucinsku crkvu.

Kapucinsku crkvu u Rimu, dao je sagraditi kapucin F. Barberini. Bio je kardinal, a brat pape Urbana VIII. Crkva je posve jednostavna, ali krije u sebi znamenite crkvene umjetnosti. U prvoj kapeli s desna, nalazi se dragocjena slika original Quida Rena: Arhangjeo Mihovil. Lucifer drhšće na toj slici, pred uzbješnjenim prvakom angjeoskim, a ovaj ga lancima sputana gura u dno pakla . . . Slika je stara 350 godina, a zastrta je posebnom koprenom, da joj ne škodi sunce. Druge su slike u toj crkvi: sveta Franciska smrt sv. Franje, Sv. Antun uzkrisuje mrtvaca, sv. Bonaventura, nebeska Gospa sa Djetešcem. Slika obraćenja sv. Pavla, jedna je od najboljih djela znamenitog slikara Pietra da Cortona . . . U jednoj od kapelica, nalazi se pod oltarom u staklenom sanduku, tielo svetog Krispina, što je tuj umro prije 120 godina. — U kapucinskoj odori leži tuj svetac, kan da je živ, i kan da se je probudio, kan da gleda prolazeći sviet, za koji se Bogu moli, sklopljenim rukama . . . U sredini crkve pred glavnim žrtvenikom, nalazi se grob kardinala Barberina s nadpisom: „Hic jacet pulvis, cinis et nihil“. – „Ovdje leži prah, pepeo i ništa“. — Zaista značajni nadpis.

Kad pregledasmo crkvu, povedoše nas stubama i dolje pod crkvu, gdje se nalaze kapucinske katakombe, — razdieljene u četiri odjela. Čovjek nekako protrne, kad gleda tuj sudbinu svoju i same okosnice, nekad živućih ljudi, oko sebe. Bilo je tuj nekoć groblje, iz kojega kako rekoše, izvadiše do preko devet hijada skeleta, a najviše pomrlih kapucina, koji da su bili ondje zakopani i u posebnoj zemlji, donešenoj iz sv. zemlje, iz Jeruzalema . . . I danas

je ta zemlja tuj proširena, a u njoj i ovdje ondje zataknut po koji drveni križ. Svekolike zidine u crkvi, obložene su samim lubanjama i kostima pokojnika. I strop pokriven je kostima, dok su i razni nadpisi od kostiju satvoreni. Sa

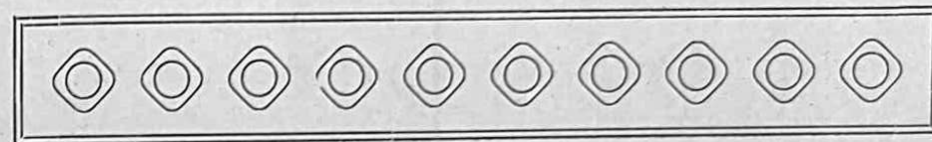
Košturnica u podzemlju kapucinske crkve u Rimu.

stropa vise svjetionici i razni ornamenti — od kostiju, dok su tuj naslagane i visoke piramide od čovječjih lubanja, kraj kojih smješteno je i nekoliko kostura, odjevenih u redovnička ruha . . .

Tim grobnicama nešto slična, vidjeh i u Českoj, u Kostelcu kraj Kutne gore, gdje povadiše kosti poginulih junaka iz husitskih ratova, te š njima obložiše svu crkvu, a satvoriše od njih i čitav namještaj u crkvi, pače i oltare i propovjedaonicu.

Iz kapucinske grobnice krenusmo ulicom spram vodoskoka zvanog:

Fontana di Trevi.

(Mramorni Ocean. — Bog vode Neptun. — Tko pije iz fontane na Rim ne zaboravlja.)

Ova se fontana opire o zidine palače Conti, a djelo je od najveće umjetničke vriednosti na svietu . . . U niši uzdiže se kolosalni mramorni Ocean, na kolima od morske školjke, što je voze dva morska konja, zauzlana morskim nimfama i vodjena tako zvanim tritonima. Nad fontanom uzdiže se u zaledju sjajnih reliefa poganski bog nade, Neptun, a okružuju ga četiri grupe mramornih kipova, što predstavljaju rodna polja, cvietne livade, bogate šume i krasne gajeve . . . Izpod fontane, nalazi se ogromni bazen, kamo se u prekrasnim mlazovima slieva voda, prskajuć na široko i daleko u slikovitim sunčanim odrazima. Ova je fontana najstarija u cielome Rimu, a vodu u nju dao je već privesti Marko Agrippa, zet cara Augusta. Ovu fontanu zovu i „Aqua Vergine“, a to zbog djevice, što je pokazala vojniku Agripinovom vrelo, odkale da se napije, dok je tuj i njezin lik u kamenu uklesan. Drže, da je ta djevičanska pojava, bilo neko više, nadzemaljsko biće. Sa fontanom Trevi spojena je i poznata rieč:

Stranac, koji se jednoć napije vode iz tog zdenca, ne može više nikada zaboraviti na Rim i vraća se ovamo uvieke rado.

Fontana di Trevi u Rimu.

„Piazza Colonna“.

(Kip sv. Pavla. — Papa Sixto V. — Trgovina sa „Ricordom di Roma“. — Crkva sv. Andrije. — Japansko poslaničtvo).

Sada dodjosmo na ovaj široki trg, gdje se kako nam rekoše, pod upravom nove vlade, nalazi glavno prometno središte rimsko. A rado se tuj, osobito večerom, skupljaju i razni slojevi talijanskog družtva, na zabavu i domjenak.

U sredini trga, nalazi se ogromni stup, podignut u čast rimskom caru Marku Aureliju. — Stup je iznutra šuplji, a može se izaći u vrh njega stubama, što ga u naokolo okružuju. Na vrhu samog stupa, smješten je 4 metra visoki kip sv. Pavla od mjedi, što ga ovamo dade smjestiti papa Sixto V. Kad pitaš u Rimu, tko je podigao ovaj ili onaj bud stari, bud novi spomenik, čuti ćeš, skoro uvieke, odgovor: „papa Sixto V.“ Ovoga papu priznavaju mnogi za Slavena, a učinio je, i kao stožernik i kao papa, više za poljepšanje Rima, nego svi ostali Rimljani iza pada rimskoga carstva. Na stupu uklesane su razne zgode cara Marka Aurelija, što ih doživio u svojim ratovima sa Markomanima i susjednim plemenima.

Na jednoj strani izklesala je u stupu poganska umjetnička ruka, znamenito čudo, o kome i poganski i kršćanski pisci vode spomen, u svojim spisima. U godini 176., zapade

car Marko Aurelije sa svojom vojskom u neki gorski klanac, gdje ga stiže grozna nevolja. Kroz pet dana bili su bez vode. U to pristupi k caru njegov vrhovni doglavnik i reče mu:

Piazza Colonna. — Trg Kolona.

„Care, jedan se dio naše vojske sastoji od kršćana, kojima nije ništa nemoguće“. — Neka mole! — nadoveza car Marko Aurelije. — Stari vojnici popadaše na svoja koljena, i jedva što su molitvu svršili, obilna kiša okriepi Rimljane, a led i striele uzmješaše protivnike, dok i mnogi, munjom pogodjeni, izginuše. I mi imademo u našoj knjizi tu zanimivu sliku, gdje neki misle, da je na njoj predočen bog Jupiter Pluvius, dok drugi izpravnije tvrde, da je time, u nadčovječnoj veličini, sam opredstavljena personifikacija kiše.

Ovdje me na trgu živo spopao neki ovejani talijanski dječarćić, nudjajuć mi da kupim: „Ricordo di Roma“. To su liepe, kao kakova knjiga, u crvenim koricama složene razglednice, cielog Rima i njegove okolice.

Stup Marka Aurelija na trgu Kolona.

— Quanto costa — što stoji? — zapitah. —

— Se lira — uzvrati talijanče.

— Bože, šest lira pomislih, i htjedoh da odem, ali Talijan neda.

„Signore, signore“, — viče za mnom i otvarajuć knjižice pita:

— Que volete dare? — Što ćete dati?

Obećah dvie lire.

— To je malo — uzvrati dječarčić, kano uvriedjen.

I bježao je za mnom neprestance, te nikako ne htjede da me pusti. — Obećah mu napokon dvie lire i 50 centisima. Našto mi knjižicu rado preda i veselo otrča. Rekoše mi kasnije, kako me je to talijanče pošteno nasamarilo, jer da su drugi takove „Ricorde“ pokupovali i za jednu liru, a neki i za 80 centesima.

Izkustvo me eto poučilo, kako u Rimu — valja biti čovjeku osobito opreznim, ako ne će da suvišno razteplje novac, i da nepromišljeno podupire talijanski proletarijat.

Nedaleko Piazze Collone, sagradio je papa Honorije I. ogromni samostan i crkvu, koju je posvetio svetim apoštolima Andriji i Bartolomeju. U 13. stoljeću, kardinal Ivan Colonna pretvorio je samostan u bolnicu. I danas ta bolnička crkva obstoji, a posjeduje dragocjenu relikviju: ruku sv. Apoštola Andrije.

Prizor čudesne kiše na stupu Marka Aurelija.

„Piazzom Colonom“ skretasmo dalje ulicama sjevero iztočno, kraj zgrade japanskog poslaničtva i nekadanjeg Neptunovog templa, — sada „Camera di comercio“ — trgovačka komora, — te dodjosmo na maleni trg sv. Augustina.

Ovdje se nalazi:

Crkva sv. Augustina.

(Trgovina pred crkvom i prosjačenje mladih žena. -- Kip Madone. -- Vriednost 4 milijuna lira. -- Slika Majke Božje. -- Grob svete Monike. -- Grob sv. Augustina u Padovi).

I ova crkva, kao što i u obće sve talijanske starije crkve, — ne pokazuje izvana nikakova sjaja. — U rimskim crkvama opaža se njihova veličajnost i sjaj tek onda, kad se nadješ u njihovim triemovima, a zašto, spomenut ću kasnije.

Kad dodjosmo pred crkvu, bila je zatvorena . . . Čekali smo, dok nam se otvori, a to je vrieme upotriebila rimska „bagaža“, da izprosi od nas koji „soldo“ i da nas svojom trgovinom pozabavi. — Na rimskim ulicama, gdjegodj se nadješ i kud godj kreneš, ako stojiš ili hodaš, sjediš ili razgovaraš, ako ideš pješke ili se voziš, — svuda te susreću kojekaki stariji i mladji trgovčići, koji ti nudjaju da kupiš razne uspomene, kano čisla, križiće, medaljice, iglice, brazlete i ne znam sve koješta. Poznadu oni dobro svakog stranca, i nikog ne pardoniraju, pa išao ulicama, u ne znam kako sjajnoj odori.

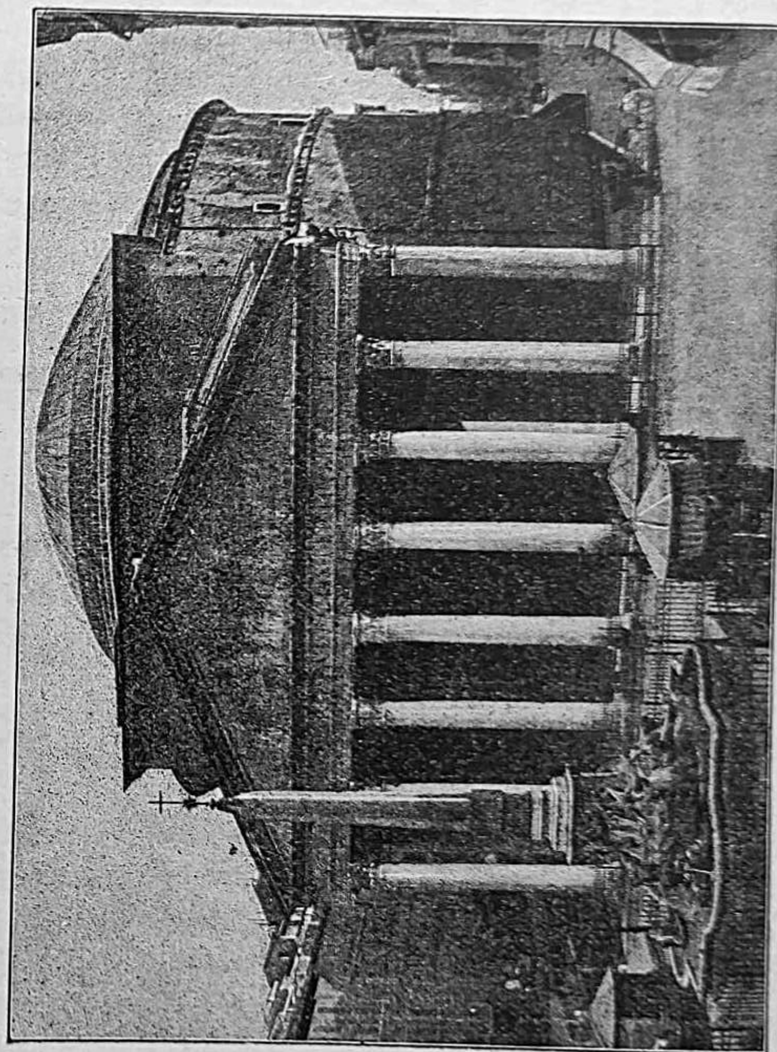
Ovdje pred crkvom svetoga Augustina, prikazale nam se i mlade djevojke ili žene sa čedancima na rukama. Ne stide se prosjačiti upravo tako, kao što i one ciganke kod nas u Hrvatskoj.

Medjutim otvoriše crkvu, a odmah kraj ulaza s desna, pade nam u oči prekrasni kip, poznat pod imenom: „Madonna di S. Agostino"; a zovu je: „Madonna del Parto" . . . To je čudotvorni lik Majke Božje sa Isusom na ruci, umjetno izklesan, iz biela mramora, sa nadpisom u latinskom jeziku a znači: „Djevice, Tvoja je čast, što si majka". Izraz lica Djevice Marije vrlo je veseo, kan da hoće svakom, koji pred njom kleči i svoje prošnje u suzama iztiče, reći: „Ne plači, ja ću ti pomoći". A da je u istinu i mnogim pomogla, svjedoče i premnogi zavjetni darovi, što se po stienama kraj njezinog oltara naslagali. Imade ovdje sva sila zlatnih i srebrenih lančića, briljantnih iglica i prstena, a najsjajniji prsten od briljanta, nalazi se na ruci same Majke Božje, dok joj i s vrata visi sam biser i dragulj. Osobito je krasan zlatni lanac, što ga je, toj čudotvornoj Majci, poklonila kraljica Marija Kristina. Tumač reče nam, da sama statua Majke Božje, imade na sebi vriednosti 4 milijuna lira, a neprestance okružena je, čarobnim munjevnim svjetlom.

I na glavnom oltaru crkve sv. Augustina imade preliepa čudotvorna slika Majke Božje, što da je ovamo donesao, u svečanoj procesiji, sam papa Inocent VIII., godine 1485., kad je izprosio na zagovor Majke Božje, da je prestala strašna kuga, što je te godine vladala Rimom. Nad oltarom imade nadpis: „Coeli gaudium, mundi auxilium, purgatorii solatium", što znači: „Radost neba, pomoć svieta, utjeha čistilišta". — — — — — — — — — — — — — — — —

U crkvi sv. Augustina u Rimu, nalazi se u kapeli s lieve strane velikog oltara i grob, gdje počiva tielo sv. Monike, — majke svetog Augustina . . . Bila je to ona sveta žena, koja ne samo, što je rodila sv. Augustina za ovaj sviet, već ga je i preporodila za drugi. Sveti Augustin i danas kao sjajna zviezda, svojim neumrlim djelima, sjaji na obzorju katoličke Crkve, kao jedan od njezinih svetih i najvećih naučitelja.

Molitve njegove majke sv. Monike, učiniše od sina čudo . . On odan raznim protuvjerskim zabludama i prije protivnik Krista i kat. Crkve, bio je kasnije, njezinim najjačim stupom i braniteljem. — Zaista moćne su suze i molitve dobre i svete majke . . . One su kadre umekšati i najtvrdje srce, a ove otvaraju nebeska vrata, i izazivlju Božje milosrdje, te milost nad zabludjelim grješnikom. — Sveta Monika ostaje

Pantheon. — Hram sviju bogova.

kroz viekove, uzorom kršćanske majke. Njezine suze i molitve, privedoše k Crkvi katoličkoj velikog sv. Augustina. — Ona počiva tuj u crkvi, podignutoj na čast njezinog sina, a srce njezino, sv. Augustin, sahranjen je u crkvi u Padovi, gdje ga danas, uz Talijane, — gotovo štuje i čitav sviet. Ovdje u crkvi sv. Augustina u Rimu, imade tek nekoliko reliquia Augustinovih, a počivaju u toj crkvi, kraj kostiju sv. Valentina i još drugi sveti mučenici kat. Crkve. — Tko da i od nas Hrvata ne pozna, znamenitu knjigu pod naslovom: „Izpoviesti sv. Augustina?“ — Bio je veliki grješnik, ali milost Božja, stvara od njeg i najvećeg svetca. — Poznata je rečenica, kad netko veli: da ne može sa grješne i krive staze na pravu i Božju, tad mu se opetuje ono, što je i sveti Augustin, gledajuć pred sobom predivne uzore, rekao: „Ako su mogli ini i ine, zašto ne bi i ti Augustine“?

Zakrenusmo nešto u okrug, i skoro nadjosmo se na mjestu, gdje stoji najsjajniji i od svih najbolje sačuvani, ostanak stare graditeljske umjetnosti rimske — tako zvani:

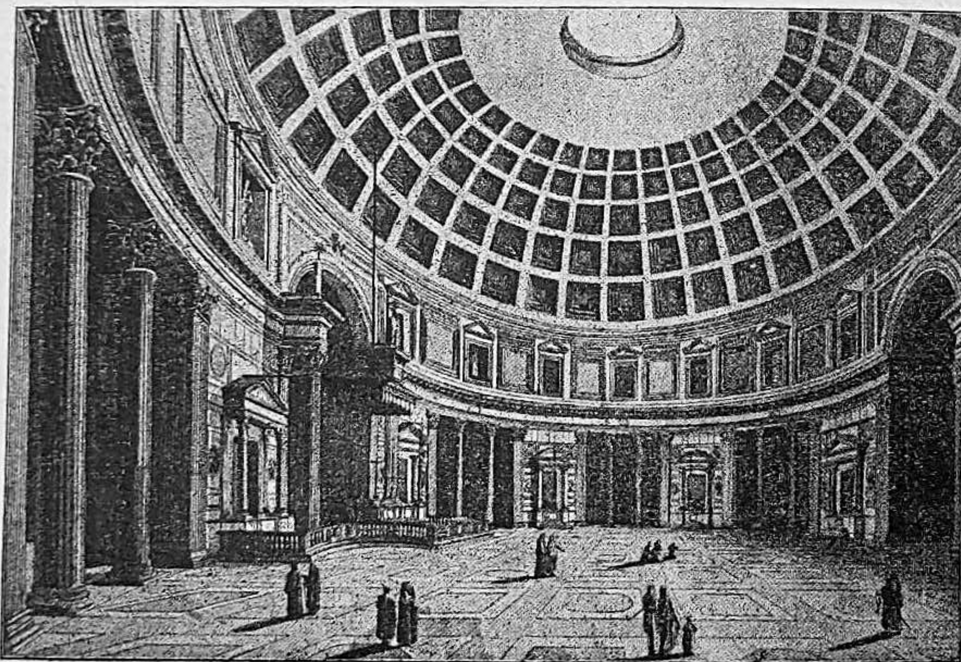

Pantheon.

(Mučeničke kosti u Panteonu. — Spomen sviju Svetih. — Unutrašnjost crkve. — Rotonda. — Panteonovo oko. — Voda u Panteonu. — Grob Rafaelov. — Grobovi Viktora Emanuela i Umberta I.)

Bio je to nekad hram, posvećen uspomeni poganskih bogova, a sagradjen je 26 godina prije došašća Krista po Agripi, zetu cara Augusta, na čast Bogu Jupitru. Već je godine 610. poslie Krista, papa Bonifacije IV. blagoslovio i posvetio taj hram, na čast Majke Božje, a kako je dao ovamo, iz katakomba, prenieti svu silu svetih mučeničkih kostiju, to se taj hram prozva i Santa Maria od Martyres ili hram Majke Božje, — mogli bismo reći: — Kraljice, mučenika... Posvetilo toga hrama, proširilo se s vremenom, po svoj katoličkoj Crkvi, tako da je papa Gregorije IV. godine 835. zapovjedio, slaviti spomen „Sviju sveti“ i javno svemu svietu ... Slavi se svake godine 1. listopada. Pred Pantheonom, nalazi se veoma krasan i prostrani triem od 16 gorostasnih korintijskih stupova, 12 metara visokih, a izdjelanih — sve od jednog kamena, granita... Zaista trebalo je dugo godina, dok ovi i ovakovi dodjoše iz Aleksandrije ovamo. Tako zvani „capitelli“, najljepši su od sviju, što su preostali od starine, dok su i križići oko crkve, gotovo nedostiživi uzor graditeljske umjetnosti.

Unutrašnjost te crkve, imade oblik okruga, zato se i zove Rotonda, koja imade u prorezu 44 metra širine, a isto toliko i visine . . . To je ona glasovita Rotonda ili kupola, što je Michelangelo „dignuo u zrak", i postavio nad crkvom sv. Petra. Pantheon nema nikakih prozora, već svjetlo unj dolazi jedino s vrha, kroz otvor 9 metara širok, koji obično nazivlju Pantheonovo „oko". — Vele, da je iz-

Nutrašnjost Pantheona.

vanredno čarobna razsvjeta, ovoga hrama, u noći za mjesečine. — Hram je potaracan sa okruglim, a i uglastim pločicama od mramora, granita i porfira. U sredini izpod „okna", — nalazi se u tlu smješteno, izmedj pločica i poviše ocjelnih mreža, kroz koje otiče voda, kad se rieka Tiber ovuda razlije. Mjesto gdje leži Pantheon je najniža točka Rima, a rekoše nam, da je u mjesecu ožujku i travnju sav

u vodi, što se opaža i iznutra na zidovima, koji su kano obilježeni posebnim ocrtajem — dokle svake godine, dopire voda. Voda ova izbija taracom izpod zemlje, a i istim putem, kako rekoh, vraća se natrag. Inače su sami zidovi rotonde, kojih šest metara debeli, medju njima imade osam udubina, gdje se danas nalaze kapelice, a u njima oltari, od kojih je najglavniji, posvećen Majci Božjoj. —

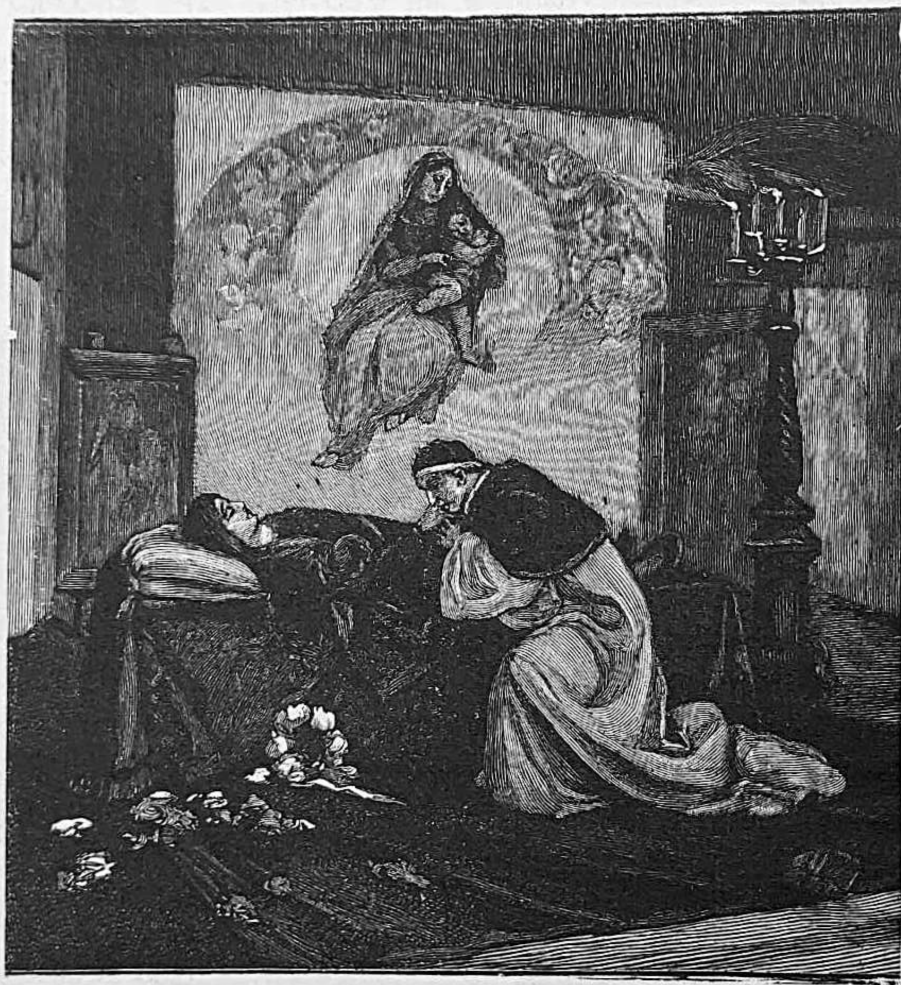
Uz bezbrojne ostanke svetih, sahranjeni su ovdje i neki talijanski umjetnici, a počivaju tuj i kosti najslavnijeg slikara nad slikarima Rafaela Santija, koji umre u Rimu godine 1520. Nad njegovim grobom stoji nadpis: Ille hic est Raphael, timuit pro sospite vinci — Rerum magna Parens et moriente mori . . . Krasne rieči! Težko ih prevadjam, ali mislim, da bi mogle hrvatski glasiti:

Ovdje počiva, onaj slavni Rafael, koji dok je živio, velika majka priroda bojala se, da će je nadkriliti, a s njegovom smrću, uzplašila se, da će i sama umrieti.

Kad Rafaela Santija polagahu u grob, zaplakala je za njim sva Italija i savkoliki sviet. I danas još plače, jer medj slikarima sviju vremena, iza smrti Rafaelove, — jedva da je majka rodila njemu slična. I papa Leo X. vele, prolievao je za njim gorke suze i tužan, cjelivao mu desnicu nad njegovim odrom.

U Panteonu sahraniše Talijani godine 1878. velikim slavljem i svoga kralja Viktora Emanuela, a s protivne strane kasnije, i sina mu, kralja Humberta I. Kraj groba jednoga i drugoga, vidjesmo vojničke častnike, okićene medaljama i stiegovima na straži, a nudjahu nam i knjige, da svojim podpisom, u njima, počastimo uspomene tih otimača Rima i zatornika papinstva. Razumjeva se, da toga učinili nismo.

Pred grobom Viktora Emanuela, bila je i sva sila na stalcima postavljenih sjajnih vienaca, jer se baš obslužavala, prije tri dana, godišnjica njegove smrti, pa dadoše tuj služiti

Papa Leo X. nad odrom Rafaelovim.

i svečane zadušnice. Čudnovato! Pri smrti i poslie smrti crkva je dobra, a za života prezirahu je i propinjahu na križ. — Inače mrtva tjelesa obiju kraljeva, nikako ne spadaju ovamo, već u obiteljsku grobnicu u Supergi kod Turina.

Nedaleko od Pantheona stoji crkva:

S. Maria sopra Minerva.

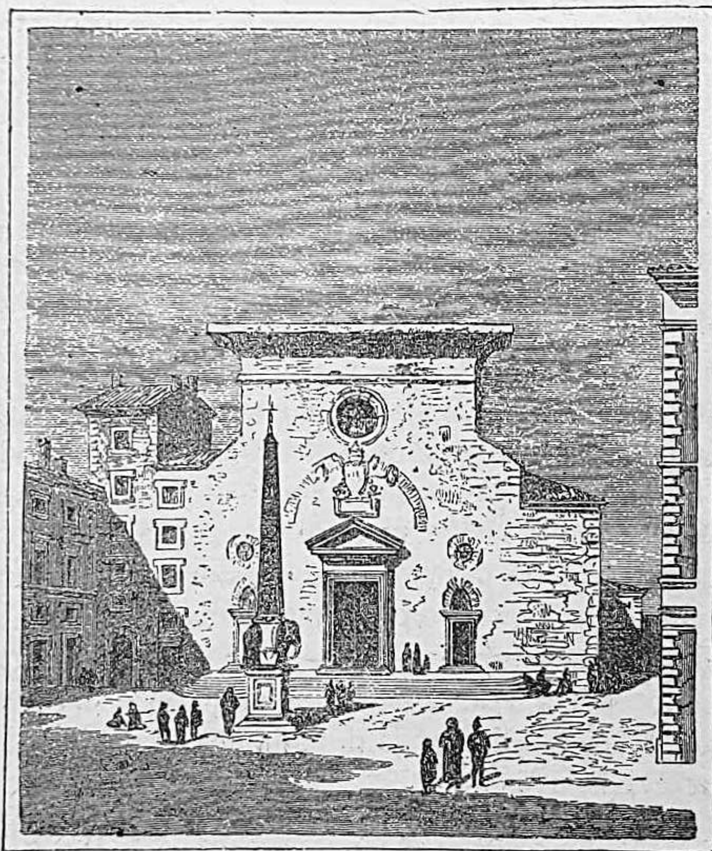
(Kupovanje krunica u dućanu. — Obelisk sa mramornim slonom. — Minerva, boginja rata i znanja. -- Slike fra. Angelika Fiesole. — Grob sv. Katarine-Sienske. — Kip Isusa Krista od Michelangela. — Reliquije sv. Dominika).

Pred crkvom protegnuo se i istoimeni trg ili „Piazza", gdje imade na zapadnoj strani i nekoliko trgovina sa tako zvanim „devocionaliama", — bolje „blagoslovinama". Neke imadu i velike nadpise „prezzi fissi" ili po naški „stalne ciene" ... Ipak to ne smije nikoga smetati po Rimu ili i obće po Italiji, a da se ne bi i u dućanima za stvari, upustio u pogodbu ... Htjedoh ovdje, kupiti nekoliko krunica ... Udariše im cienu 5 lira, a napokon pristadoše na ponudu tri lire ... Možda je i ova moja ponuda bila prenaglena!? ... Dakle „prezzi fissi"!

Na tom trgu imade i jedan neobični spomenik, dok se je izpod velikog egipatskog obeliska, uprtio jedan mramorni slon, a medju ostalim, stoji tuj nadpis: — — — Quisquis hoc vides, documentum intellige — Robustae mentis esse solidam sapientiam sustinere = Tko to vidiš, crpi nauku, da je znak jakog duha, posjedovati ozbiljnu mudrost ...

Unidjosmo i u crkvu ... Zove se sv. Maria nad Minervom ili sopra Minerva, jer stoji na mjestu, gdje je nekoć za poganskih vremena, stajao hram božice Minerve, koji

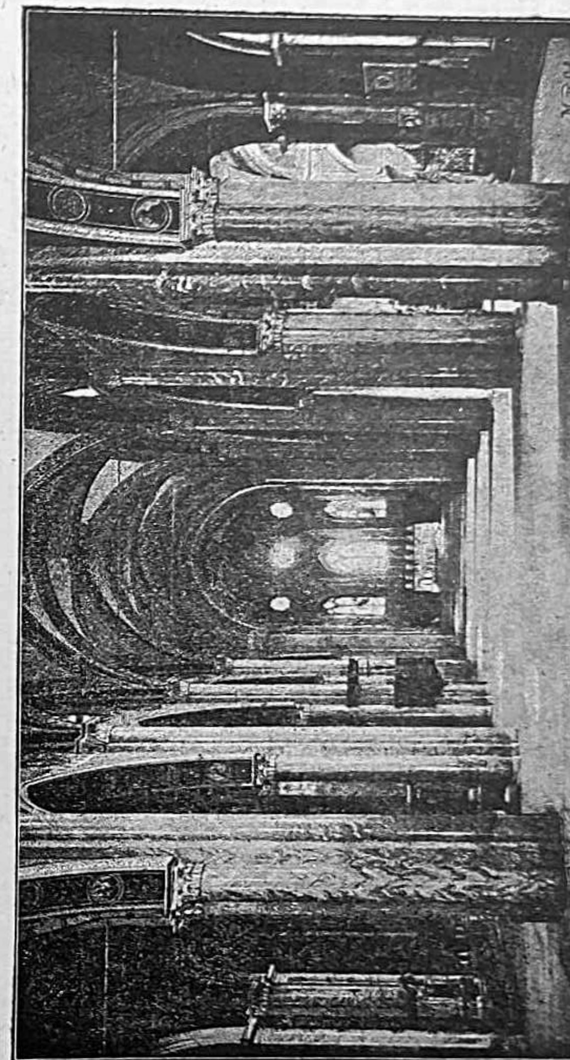
stari pogani štovahu, kao boginju rata i znanja. Sveta Marija satrla je tmine poganstva i nad njegovim ruševinama sagradila sebi hram, priestolje svakog znanja i svake mudrosti. Ovo je jedina gotska crkva u cielome Rimu, jednostavna,

Crkva S. Maria sopra Minerva.

ali veličanstvena ... Riese ju mnoge slike i kipovi od nemale umjetničke ciene. Nalazi se tuj glasoviti kip Isusa Krista s križem od Michelangela, — koji je ovaj satvorio u 26. godini života ... Medj ostalima, u ovoj se crkvi ističu navlastito slike slikara Dominikanca, blaženog fra. Angelika

Fiesole. O njemu reče slavni Michelangelo: „Meni se čini, da je taj fratar išao najprije u nebo, da gleda lica blaženika, a onda ih tek slikao medju nama“. I zaista čitamo, da je taj blaženi umjetnik bio čovjek od vanredne pobožnosti, koji je tek nakon mnoge molitve, uzimao kist u ruke i slikao, najviše klečeć, osobito slike Majke Božje ...

Nutrašnjost crkve sv. Marije nad Minervom.

Najdragocjenije je blago ove crkve, ipak tielo svete Katarine Sienske, koja je bila članom trećeg reda svetog Dominika, a u 14. vieku, veoma blagotvorno i kod stolice svetog Petra djelovala. Zato je i papa Pio IX. g. 1866. odredio, da se štuje kao posebna patrona grada Rima. Tielo njezino počiva pod glavnim oltarom ... Poklekosmo ovdje, i vruće se pomolismo pred tom svetom djevicom, da darom mudrosti svoje uz zagovor i pomoć Božju, obdari kod

nas u Hrvatskoj i čitav naš ženski sviet, osobito one, koje krštene njezinim svetim imenom, možda i ne znadu, — kako imadu divni uzor pred sobom, i kako moćnu zagovornicu kod Boga . . .

Iz crkvene sakristije dolazi se i u sobicu, gdje je sveta Katarina živila i umrla . . . Imade u ovoj crkvi i reliquije od sv. Dominika — njegov prst, a i mnoge druge . . . Vrieme je brzo odmicalo, pa nismo sve to mogli potanje razmotriti, već se žurismo, da i dalje što vidimo, pa da što prije stignemo na glasoviti rimski

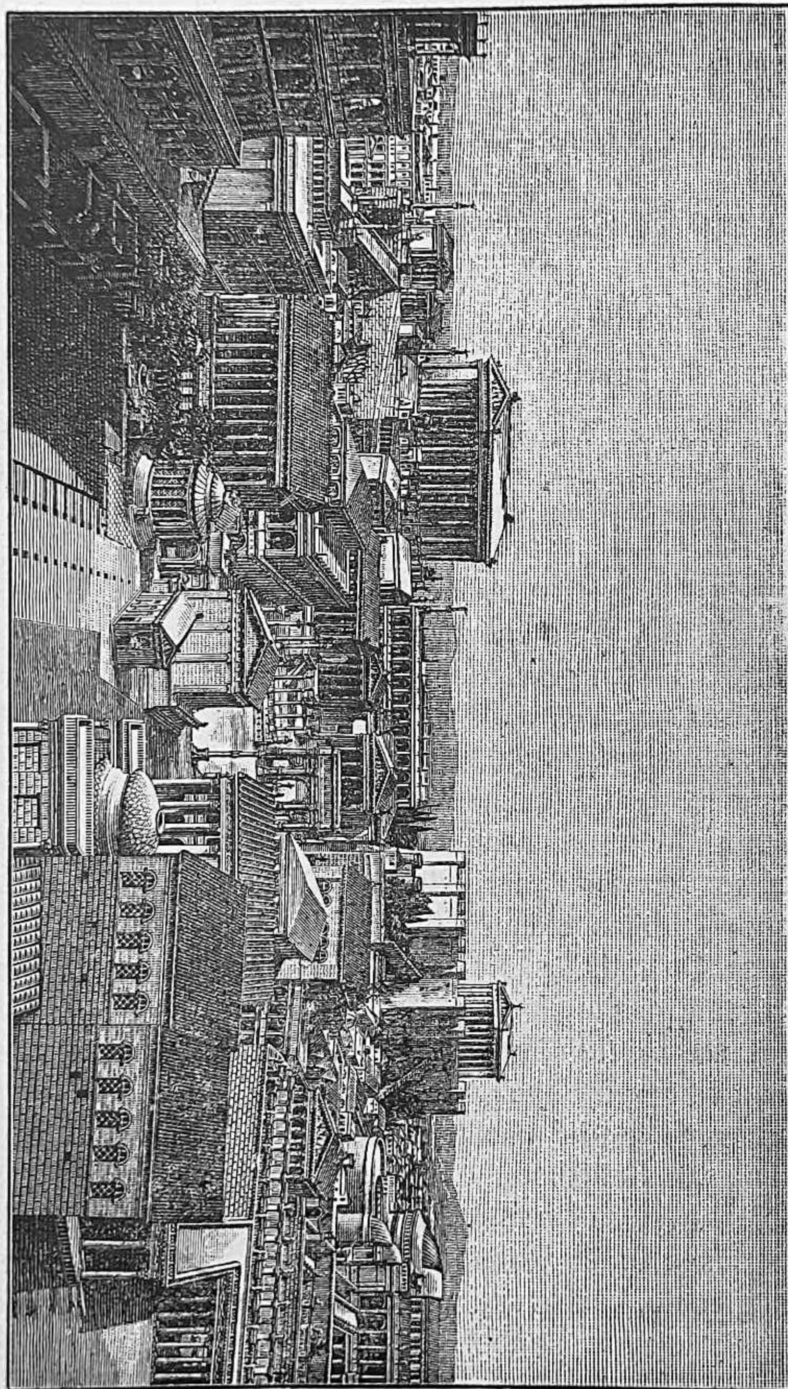

Kapitolij.

(Tarpejska pećina. -- Vučica, hraniteljica Romula i Rema. -- Grb grada Rima. -- Povjest utemeljenja Rima. -- Spomenik Marka Aurelija. -- Gradska viećnica. -- Kapitolijski muzej. -- Slike u muzeju).

Tko da osobito od školovanih ljudi i u Hrvatskoj, ne bi još bio čuo za „Campidoglio romano“? — Tko da i nije o njemu dosta čitao u knjigama srednjih škola? Kapitolij slovio je, kao glavno priestolje sviju poganskih bogova. Kapitolij rimski imao je dvie kose, jedna se sterala spram sjevera i zvala Campidoglio, a druga spram jugo iztoka, zvala se Monte Caprino. Ovdje se nalazila poznata Tarpejska pećina, nazvana od Rimljanke Tarpeje, s koje su bacali u ponor i ubijali izdajice domovine, a kojom da su se bili uzpeli Gali, da osvoje Kapitolij, da ih nisu u tom smele Junonine guske.

Na kapitolij, ide se dosta velikom uzbrdicom. — Kraj stuba na vrhu s jedne i druge strane, nalaze se na dvim sakatim konjevima kipovi blizanaca Kastora i Poluksa, a na samom uzlazu kapitolijskom, u hladovini čempresa i pinija, hrani se vučica, ova, po starinskoj bajci, hraniteljica utemeljitelja Rima, kraljevske braće Romula i Rema . . . Siromašno zviere milo nas gledalo, kad ovuda prolazismo . . . Kako bi i znalo, zašto tuj leži i kakav simbol predstavlja?! Naš „cicerone“ reče

Kapitolij i Forum Romanum sa svojim spomenicima oko godine 300. poslie Krista.
(Po profesoru Gatteschi u Rimu, jednom od najboljih poznavaoca starog Rima).

nam, da je to i zbilja prazna bajka, jer da su braća Romulus i Remus imali i svoju majku, koja se zvala „Lupus", — što se na hrvatski prevadja vuk ili vućica... Na spomen te bajke, imade grad Rim i svoj grb, predstavljajući vučicu, gdje joj pod sisama leže dva dječarca.*

Spomenik Marka Aurelija na Kapitoliju.

* Povjestnička činjenica, glasi ali zapravo ovako:
Romulus bio je utemeljitelj Rima i prvi mu kralj. Rhea Silvia, zvala mu se majka, a kćer bila albanskog kralja Numitora. Amulije brat Numitorov, htjede ovoga lišiti kraljevske krune, pa da mu više nikoji Numitorov potomak ne bude nastojanju smetao, dade Rheu Silviju u službu boginje Veste. Ovdje imala je čuvati vječno djevičanstvo. Silvia, medjutim zaboravila na prisegu i rodila blizance. Da pako izbjegne smrti, izdade boga Marta, otcem te djece. -- Na oto zapovjedi Amulije, blizance odnieti u strašnu pustinju, na obali rieke Tibera, pa da tuj zapušteni poginu. Ovdje bi i bili propali, da ih, kako se obćenito drži, nije jedna vučica dojila, sve dok ih napokon nije našao, dobroćudni ratar Faustalo, koji se nad njima smilovao i njih odhranio. Kasnije bavili se ovdje lovom. Medjutim sluge Amulijevi zarobiše Rema, koga brat mu Romulus, u družtvu hrabrih drugova, ne samo iz sužanjstva oslobodio, već je i ujaka svoga s priestolja izbacio i natrag nanj posadio djeda Numitora. -- Romulus i Remus utemeljiše kasnije sami svoju obćinu, napučiše ju susjednim porodicama, a prozvaše je Roma. I tako postade Rim. Sbilo se to godine 752., a drugi vele, 754. prije rodjenja Kristova.

Vučica u kapitolijskom muzeju. Hraniteljica Romula i Rema.

Na samom kapitolijskom trgu u sredini, gledasmo još i prastari spomenik cara Marka Aurelija ... Sjedi tuj na konju zamišljen, i kao da hoće da putniku priča, o staroj slavi i mogućstvu grada Rima ... Zgrada, što stojala pred nama, sada je gradska viećnica ili magistrat rimski, gdje je za vrieme našeg boravka u Rimu zloglasni židov — rimski načelnik Nathan, ravnao sudbinom grada. — Tu je nekoć, bilo sielo, starih rimskih senatora. Nad samom zgradom imade pristali toranj sa urom u sredini.

S lieve strane trga, imade starinska zgrada, gdje je smješten gradski ili tako zvani kapitolijski muzej ... Bio sam u njemu godine 1888., pa se dobro sjećam, prekrasnih kipova i slika, što se tuj vidjevaju od prvih talijanskih

umjetnika. Osobito se iztiču i razni mramorni kipovi i sarkofagi. Živo mi se upilila u duši slika, što predstavlja smrt Majke Božje. Slika svete Petronile, gdje je vode iz groba i hoće da je pokažu njezinom zaručniku ... Dalje kip Romula i Rema, gdje sišu na šest sisa svoju dragu hrani-

Kapitolij.

teljicu vučicu. — Veličanstvena je slika „Prelaz Hanibalove vojske preko Alpa“. A tko bi se još i sjećao i svega, — što se ovdje nalazi.

S lieva kraj muzeja, nalazi se na Kapitoliju i za nas Hrvate znamenita crkva, zvana

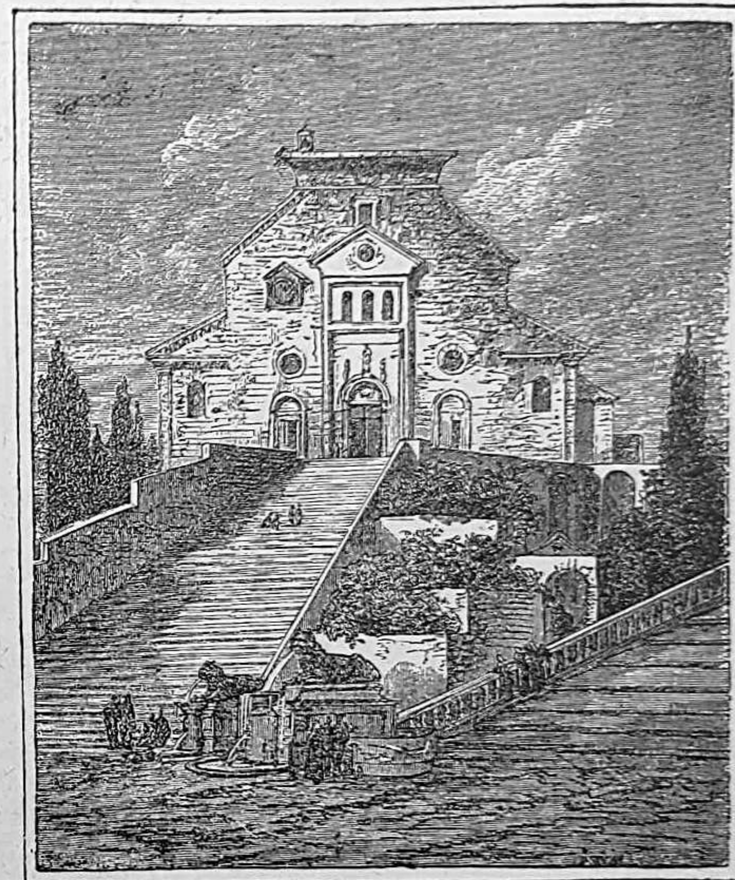

Santa Maria in Ara coeli.

(Hram Jupitra kapitolijskoga. -- Oltar prvorodjenca Božjega. -- Kipić Isusa u crkvi. -- Jaslice o Božiću u crkvi. -- Grob bosanske kraljice Katarine Kosačićeve. -- Nadpis biskupa Štrosmajera).

Uzilazi se u tu, pričama i legendama bogatu, franjevačku crkvu preko 124 stube . . . Imade tri ladje, sa 24 ogromna stupa, a misli se, da je to nekoć bio hram Jupitra kapitolijskoga. U sjevernoj strani crkve, nalazi se jedan oltar u obliku sarkofaga, gdje predstavlja slika poznatu zgodu, kako je car Augusto, iz ustiju sibile, saslušao viest o narodjenju Kristovom. — Oltar se taj nazivlje: Ara primogeniti Dei = Oltar prvorodjenca Božjega. Vele, da je taj oltar sa slikom Majke Božje s neba pao, pa zato se i ciela crkva nazivlje: „Santa Maria in Ara coeli“ ili „Oltar nebeski“. — U toj crkvi imade i mali kip Isusov. „Il santissimo Bambino“, što da ga je neki franjevac u svetoj zemlji satvorio iz uljikovog drva, sa maslinske gore. Talijani tom kipu pripisuju čudotvornu moć, i u velike ga štuju. — Crkva Araceli, jedna je od rimskih skoro najviše posjećivana, osobito o Božiću, kada tuj naprave jaslice upravo onakove, kako nam to o porodjaju Isusovom, pripovjeda sv. Evangjelje. Čudotvorni kipić Isusov — postavljaju tada, u te jaslice. Kroz osminu Božića drže se tuj i pro-

Crkva Sv. Marije Araceli.

povjedi za djecu. Vele, da glasoviti „Bambino“, prima u to vrieme, iz cielog svieta, silnu korespondenciju. Djeca mole u listovima nebesko Djetešce, za razne milosti. Predragocjena je uspomena za nas Hrvate, u toj crkvi, grob posljednje bosanske kraljice Katarine Kosačićeve, koja se je nakon pada kraljevstva bosanskog, utekla u Rim, i ovdje preminula. Njezin je lik izklesan na kamenitoj ploči, a slika joj, što je na platnu naslikao slavni Bellini, čuva se u kapitolijskoj sbirci slika. Navlastito se dojimlje ugodno svakog Hrvata, — još i

napose, prekrasna ploča, što je ovdje sa liepim nadpisom, nad grobom, u počast bosanske kraljice podigao, i u stienu uzidati dao, naš slavni mecena, biskup Štrosmajer . . . Ostavismo za nekoliko časaka tu liepu crkvu, i spustismo se

Bambino. Sveto Djetešce u Araceli.

kraj desnog ugla gradske viećnice nizbrdo, gdje nam se doskora u cjelini pokaza, u podpunom svom sjaju svog ruševnog stanja, — nekoć najslavnije mjesto starog grada Rima, — historični i školovanim ljudima dobro poznati

Forum romanum.

(Znamenovanje foruma. -- Forum Trajanum. -- Pogled na forum. -- Via sacra. -- Put k hramu Jupitrovom. -- Slavoluk Titov. -- Prilike na Titovom slavoluku. -- Slavoluk Konstantinov. -- Palača i toranj Neronov. -- Palatin i kuće Julija Caesara i Cicerona. -- Vestalski dvorovi. -- Čast rimskih djevica. -- Bazilika cara Konstantina. -- Bazilika Julia. -- Hram Vespazijanov. -- Slavoluk Septimija Severa. -- Ciceronova rostra. -- Govori rimskih tribuna. -- Piazza Venecia. -- Spomenik Viktora Emanuela).

Rieč forum, značila je kod starih Rimljana toliko, koliko mjesto ili trg, gdje se njihovi senatori ili gradski otci sastajahu na zborovanju, gdje njihovi junaci odlučivahu o sudbini domovine, gdje se sabirahu njihovi pravnici, govornici i državnici, da brane čast i slavu zemlje i naroda svoga. Grad Rim imao je takovih „foruma“ više. Od ovih dobro je sačuvavan još i danas forum Trajanum sa glasovitom istoimenom kolumnom, na kojoj su izklesana slavna djela ovoga cara. Vele da je pod tom kolumnom u zlatnoj žari, sahranjen i Trajanov pepeo. Kao što je na Piazzi Colonna Siksto V. zamjenio štatuu Marka Aurelija sa sv. Pavlom, tako je i na Trajanovom forumu zamjenio ogromnu statuu Trajanovu sa kipom sv. apoštola Petra . . . Car Trajan bio je onaj grozni silnik, koji je prvi izdao edikt protiv kršćana godine 107. poslie Krista,

a svak imao je smrću umrieti, tko je izpoviedao kršćansku vjeru . . . Galilejski ribar sv. Petar — ipak ga pobjedio, a i danas nad grobom njegovim propovieda slavu uzkrsnuća . . . Rekoh, mnogo imade foruma u Rimu, ali od sviju, je najznamenitiji onaj iz vremena rimske republike, koji se i zove forum rimski ili forum romanum.

Forum Traiani — Trajanov trg.

Kad sam prvi put boravio u Rimu, prošao sam taj forum uzduž i poprieko, a sada evo promatrasmo ga sa kapitolijske visočine, odkale je pogled na nj, najzorniji i najljepši . . .

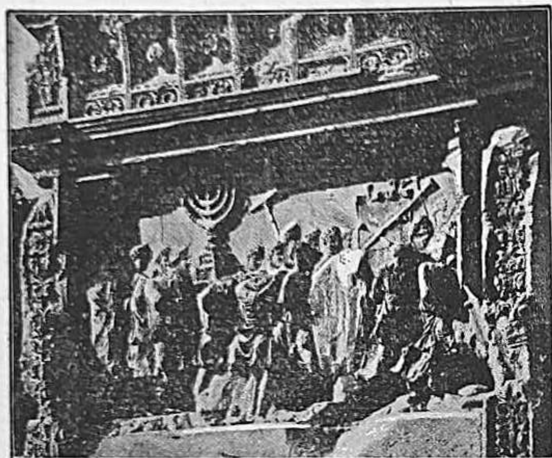
U okolo foruma bili su nekoć sagradjeni sjajni hramovi, poganskim bogovima, a kočile se tuj i divne palače rimskih careva, slavnih vojskovodja, a i glasovitih umnika i govornika rimskih . . . Vidi sliku na strani 128. Danas su to tek ruševine i izkopine, ponajviše skrhane i oštećene. Pokidano

i skrhano mramorno stupovlje, te po gdjekoji ostatci najznamenitijih gradjevina, — pokazuju tek danas stare rimske slave, duboki i vječni san . . . Posred foruma pokazuje se još i danas jasno, tako zvana „via sacra ili via triumfalis“, — sveti ili pobjednički put, kojim nekoć kretahu slavodobitnici rimski, sa

Pogled na razvaline rimskog „Foruma“.

vojskom, k hramu Jupitra kapitolijskog, da ovdje prinesu žrtve zahvalnice za stečene pobjede . . . Na putovima, kojim kretahu . . . bili im podignuti dragocjeni slavoluci, — od kojih su i danas još neki podpuno sačuvani . . . Koči se tuj znamenit slavoluk Titov, što ga tom caru postaviše „senat i narod rimski“, na spomen njegove pobjede nad židovima godine 70. Poznato je kako je po proročanstvu Kristovom,

Povratak Titov iz Jerusalema u Rim na Titovom slavoluku.

propao grad Jeruzalem, nad kojim je Spasitelj toliko plakao... Tito bio je razorio Jeruzalem i doveo u Rim uz silno blago i svu silu zarobljenih židova... Na slavoluku Titovom urezane su i razne slike iz jeruzalemskog pliena, zavjetni sanduci, a i razne druge prilike. Na forumu rimskom je i veličanstven slavoluk Konstantinov, postavljen na spomen Konstantinove pobjede nad Maksencijem, kojom je pobjedom, kako rekosmo, nestalo tmine — poganske, — te zasjalo kršćanstvu — sunce slobode... Ovaj slavoluk imade tri prolaza, a urešen je takodjer množinom raznih slika u mramoru uklesanih, dok ga rese i razni nadpisi od nemale povjestničke vriednosti. Pokazivahu nam tuj i Neronovu palaču, koja se zbog svoga velikog sjaja i pozlaćenog krova nazivala: — domus aurea — zlatna kuća... Još danas strši tamo izdaleka toranj — s kojeg da je okrutni Nero promatrao Rim, kad ga je dao zapaliti, a s paleža kako jur spomenusmo, — okrivio kršćane, — što ih onda na poznati i najgrozniji način mučio. Tamo na Palatinu još su dobro uzčuvane ruševine kuća Julija Caesara, Cicerona, a i drugih. — Vidjevaju se tuj i tragovi dvorova vestalinskih djevica. Nedaleko odavle i hram Veste, koji je gradjen u naokrug u obliku rotunde, a podupire ga koje deset izžliebljenih korintijskih stupova... Potiče iz 90. godine prije Krista. Bio je to poganski hram, kasnije promienjen u kršćansku kapelu, ali se danas više ne upotriebljava. Pokraj stoji stari bunar. Ovaj Vestin hram, ne valja zamienjivati sa staropoganskim narodnim svetištem Rimljana na forumu, gdje bijahu dvorovi djevica Vestalinka. Poznato je kako su stari Rimljani držali svoje djevice u najvećoj časti... One su palile u

Slavoluk Titov.

hramu i vječnu vatru raznim bogovima, a smatrahu ih gotovo sveticama. — Najvećim krivcima i zločincima, kad bi ih vodili na stratište, po njihovom zagovoru praštao bi se život, kad bi se š njima sretnuli. Smrću kaznio bi se onaj, tko bi se usudio ma i samo najmanju uvriedu, nanieti rimskim vestalkama... Kad čovjek to znade i čita, protrnuti bi morao od tuge i žalosti,

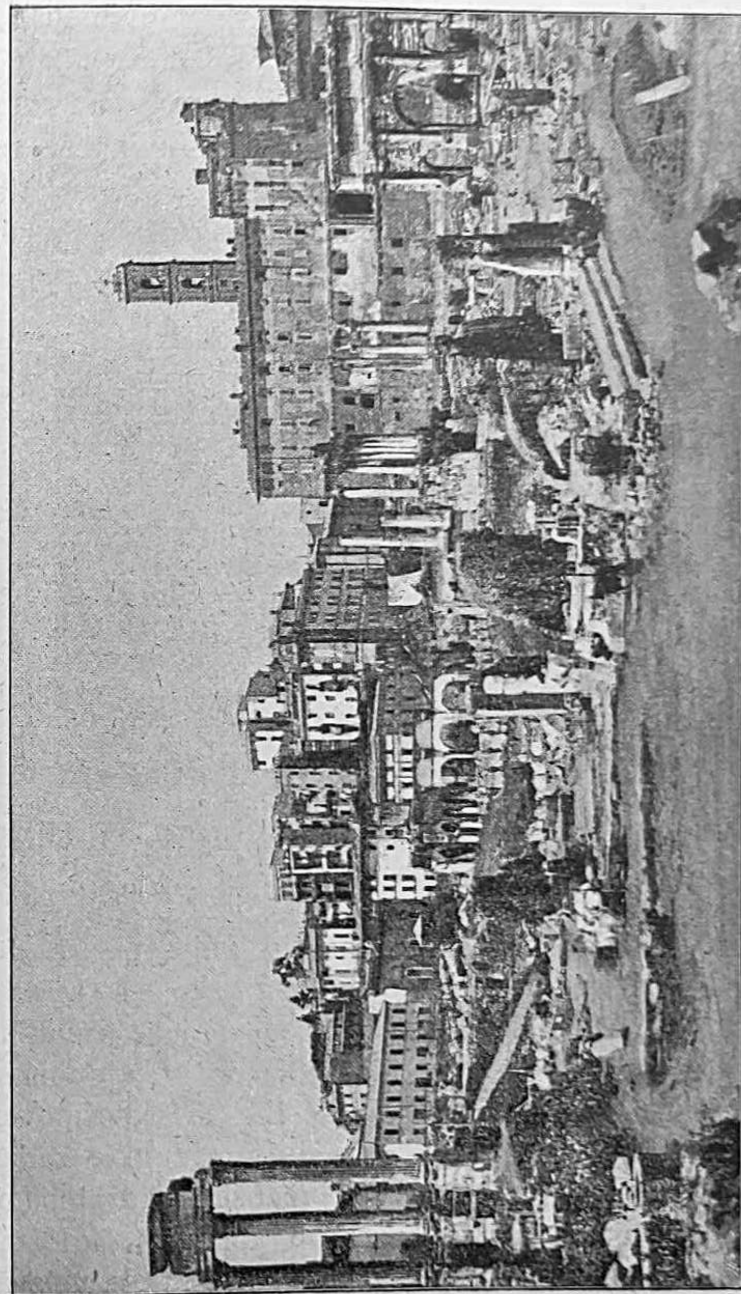
ako usporedi današnji kršćanski sviet sa ondašnjim poganskim... Poganski Rimljani izkazivahu svojim djevicama najveću čast, a današnji kršćani, izmišljaju često na njih i najružnije poruge. Ta ipak naše djevice vrše mnogo uzvi-

Hram Veste.

šeniju službu od vestalka rimskih,... dok i ove pale na oltaru srca svoga, oganj čiste ljubavi Božje, kojim se grije cieli sviet i koji sav sviet obasjava... Nu k čemu ove refleksije?!...

Na forumu vidjevaju se još i jasno ogromne ruševine bazilike cara Konstantina. — Imala je tri ogrome ladje i sjajne svodove — ali danas, — sva je njezina slava — ruševina. Pokazuju se i ruševine tako zvane Bazilike Julije, hrama Vespazijanova, a i druge. Na najbližem dogledu izpod sebe promatrasmo slavoluk cara Septimija Severa, koji je kako rekoše, 23 metra visok, a 24 metra širok, a postavljen je godine 213. u počast caru Septimiju, zbog njegovih pobjeda nad Partima i Arapima.

Rimski Forum i pogled na Kapitolij danas.

Nedaleko Septimijeva slavoluka, nalazi se ogrugli zid, što ga drže za glasovitu rostru ili rimsku govornicu, s koje je i slavni govornik Cicero grmio, — kad je svojim govorima razplamćivao vatru oduševljenja pred narodom i rimskim senatorima, kad bi branio svoje sugradjane, kojim se sudilo o životu i smrti. Odavle i pučki branitelji tako zvani tribuni, oštro bi jezikom sjekli protiv vlastele, a slušalo bi ih sa trga, na hiljade i hiljade ugnjetavanog sitnog naroda.

Ruševine Saturnovog i Vespazianovog hrama na rimskom Forumu.

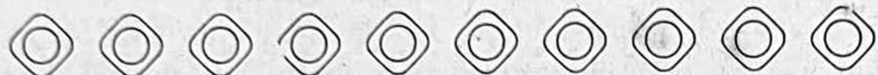
Kraj Titova slavoluka nedaleko, vidjevaju se dobro sačuvane ruševine rimskog Koloseja, a kako smo se na tom kršćanskom mučilištu, bili još i treći dan napose sakupili, — to ću o njemu tom zgodom, i još koju obširnije spomenuti.

Što nam govorljivi naš tumač još i više, pripoviedao o rimskom forumu, ja se toga ne sjećam, a niti je zadaćom ovoga moga spisa, da i o tome preobširno razpredam... Pisane su o tom mnoge, a i čitave knjige ... Poći mi je sa našim hodočašćem dalje preko trga, ako se ne varam Viktora Emanuela, ili Piazza Venezia, gdje se koči ogroman

najnoviji spomenik od biela mramora, dugačak 130, širok 135, a visok koje 79 metara. — Na mjedenom pozlaćenom konju jaši tuj u sredini Viktor Emanuel, — dok cieli spomenik, odkriven godine 1911., imao bi da predstavlja neovisnost talijanskog naroda, dok zapravo predstavlja žalosnu i sramotnu otimačinu Rima, koje ne će nikako i nikada oprati ni ona silna voda, što tuj pred spomenikom, pomamno suklja sa oba kraja i slieva se u široke bazene.

Moram još spomenuti dvie znamenite rimske crkve, pred kojima se skoro nadjosmo, a i u njih uljegosmo.

Crkva Il Gesu i S. Ignazio. Ime Isusovo i Sveti Ignacije.

(Mljetačka palača. — Kolegij Isusovaca. — Vojničke kasarne. — Stan sv. Ignacija. — Ulaz u crkvu. — Kapelica svetog Alojzija i sv. Ivana Berkmansa. — Soba sv. Alojzija. — Oltar sv. Franje Ksaverskoga. — Grob sv. Ignacija. — Kip sv. Ignacija. — Kapelica „Madonna della strada“. — Pontifikalna večernja. — Djevojčica u mom džepu. — Vreva po talijanskim ulicama).

Crkva Il Gesu u blizini je mljetačke palače, a na pogledu palače Altieri, ubraja se medju najljepše i najbogatije u Rimu.

Kraj te crkve, na iztočnoj i zapadnoj strani, imade velika zgrada, kolegij Isusovaca ili tako zvani Collegium Romanum. To je ono znamenito gregorijansko — rimsko sveučilište, gdje su nekoć Belarmin i Suarez držali predavanja i odkale potekoše glasoviti svjetski učenjaci i osam rimskih papa. Krasnu ovu kuću, sadašnja si je „poštena vlada“ naprosto prisvojila, i promienila u vojničke kasarne ... O koliko bi tuj trebalo novaca, a da ti razvikani fratri i popovi nisu tako triezno gospodarili, samo da što više prosvjetnih i dobrotvornih zavoda posagrade, što ih vlade po Italiji, a i drugud, naprosto grabe u vojničke svrhe ... Ako još pripomenem, da je u toj kući stanovao i umro sv. Ignacij, dok se i čitavo posoblje njegovo nalazi ovdje tako netaknuto,

kao što ga je pri smrti ostavio, a da Isusovci — naprosto i ne smiju u tu kuću, onda je jasno, dokle dopire liberalnost talijanske vlade.

Crkva „Il Gesu“, posvećena je presladkom imenu Isusovu, a kako obje crkve pripadaju redu Isusovačkom, to se često zamienjuju jednim imenom S. Ignazio.

Hrvatski djaci na rimskom Forumu.

U kući, gdje je nekoć sv. Ignacije držao dobro poznate svoje ekscercicije i molitve, i danas eksserciraju, ali tko? — Talijanski kaprali — tuj kunu, i vježbaju soldačiju. — Extrema se tangunt. — Skrajnosti se dodiru.

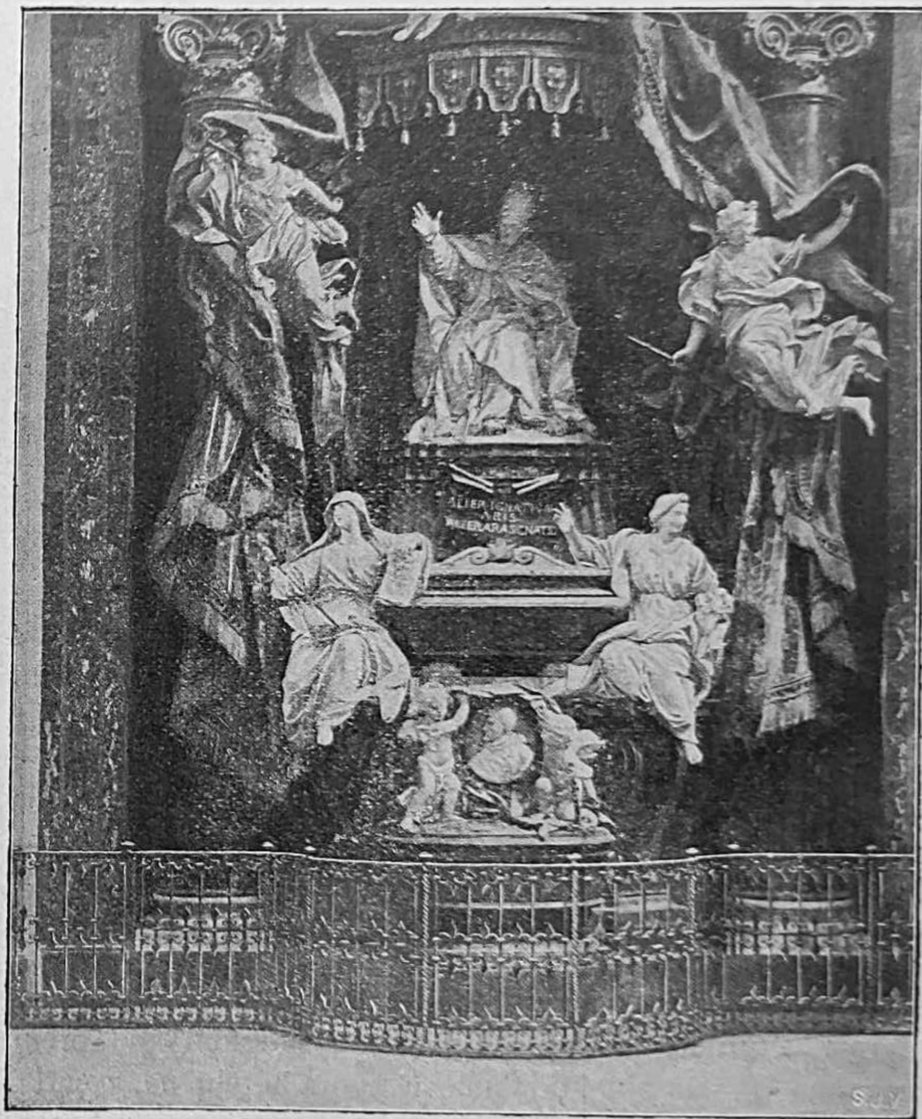
Ovdje preko više stuba pridjosmo na oveći prostor, koji vodi u crkvu sv. Ignacija utemeljitelja družbe Isusove ili reda Isusovačkoga. Vrata bila su prikrivena debelim za-

storom, a svako tko hoće da udje, imade naprosto zastor pridignuti, a onda opet spustiti. — Vidjevasmo to i kod više crkvi u Rimu. — Učinjeno je to s toga, samo da se, kod ulaza i izlaza, ne čini buka.

Crkva sv. Ignacija imade samo jednu veliku ladju, a sa strane i po više omanjih, ali skupocjenih kapelica. Nalazi se tuj i kapelica sa grobovima sv. Alojzija i sv. Ivana Berkmansa. — Čovjeka se moćno dojimlje, kad poklekne pred grob „andjeoskog mladića". Grob mu je pod oltarom sa staklenom stienom, a nad oltarom nalazi se mramorni relief, što predstavlja sv. Alojzija, kako ga andjeli sprovadjaju u nebesa, od kojih jedan drži zlatni liljan, a drugi vienac od ruža ... Ovdje u Isusovačkoj zgradi, pokazuju i sobu gdje je sv. Alojzij stanovao, živio i umro. — To je danas promienjeno u posebnu kapelicu, gdje se nalaze i mnoge uspomene od sv. Alojzija, tako i njegove knjige, njegova pisma i koješta. — S desne strane crkve sv. Ignacija, nalazi se oltar sv. Franje Ksaverskoga, gdje se i čuva njegova blagoslovena ruka, u prekrasnom reliquijaru. Sv. Franjo Ksaverij bio je apoštol Indije, gdje je svojom rukom i na milijune pogana pokrstio. Inače tielo mu sahranjeno u Goi u Indiji.

S lieve strane imade grob svetog Ignacija od Lojole, koji grob spada medju najveće dragocjenosti cieloga Rima. Četiri stupa nad oltarom, obložena su skupim dragim kamenom, što ga zovu lapis lazuli, a na vrhu i podno, bliešte se glavicama od mjedi, bogato pozlaćenima. Nad žrtvenikom, smještena je mramorna grupa svetog Trojstva, dok je pod njom zemaljska kruglja, sačinjena od jednog komada dragog kamena lapis lazuli ... To je najveći dragi kamen na čitavom svietu, a rekoše nam, da vriedi i preko dva milijuna lira. Nad kipom dva angjela nose urezano, u jednom kristalnom komadu, ime Gospodje. — U samom

udubku u sredini, smješten je veličajni kip sv. Ignacija, a salíven od platine, dok je platina skuplja od zlata. Glava i odjelo su od srebra, a sve je posuto dragim kamenjem. Pod samim oltarom nalazi se raka i grob sv. Ignacija od

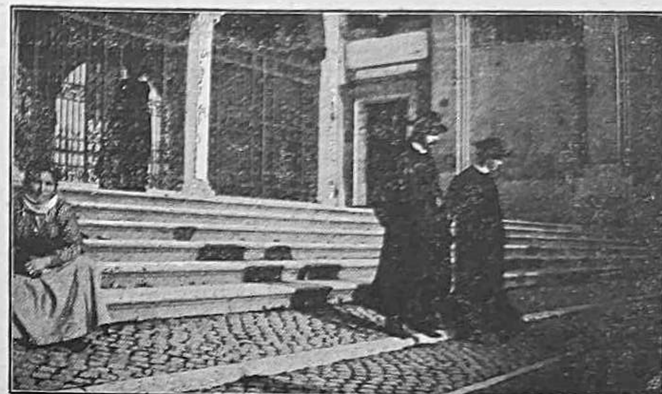

Spomenik pape Grgura XV. u crkvi sv. Ignacija.

pozlaćene mjedi, a i grob obložen je kristalom i platinom... S lieve strane ovog presjajnog oltara, nalazi se još i posebna kapelica sa čudotvornim kipom blažene Djevice Marije, — što je zovu Madonna della strada. Crkva sv. Ignacija u Rimu, je jedina crkva na svietu, gdje glavni oltar nije napried, već u pol crkve, sa strane.

Kad unidjosmo u tu sjajnu crkvu, bilo je upravo šest sati... Crkva je bila čarobno rasvietljena sviećama, a i posvuda munjevnim svjetlom. Imade dvoje orgulje, na kojima se izmjence odigravahu sami preludiji i liepe arije talijanskih crkvenih umjetnika... Danas služila se ovdje svečana ponikalna večernja, pa htjedosmo, da joj prisustvujemo... U kvi klečalo je mnogo talijanskoga svieta, dok si drugi opet prinašahu stolce, što su u crkvi na hrpu naslagani, a svak tko dodje u crkvu, može se š njima poslužiti po volji... Valja znati, da u Italiji po crkvama nema nigdje klupa, već tko hoće, imade u crkvi stolac, što mu ujedno služi za klecalo... Prihvatismo i mi takove stolce, i zadubismo se u vruće molitve. — Nešto me tuj neobično iznenadilo. Opazio sam, kako se spram mene vuče djevojče od kojih 13 godina, a kad se posve blizu prikučila, — kleknu kraj mene, i doskora osjetih „nježnu ručicu“ u svom, žepu... Pogledah je ozbiljno, a ona izčeznu netragom..... Htjela je valjda da svoj džep — napuni mojim?!... E — valja biti svuda, pa i u crkvi na oprezu, da te živa ne operuša, makar i kakovo „angjeosko čeljade“. — I najsvetije mjesto nije sigurno od zlih ljudi i pokvarene čeljadi.

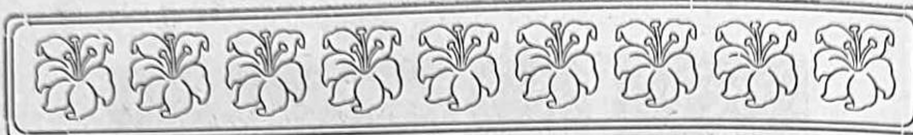
Nismo nikako mogli da se dočekamo te svečane večernje, a prošlo je bilo već i sedam sati, kad smo, prema programu, morali biti kod kuće u svom hotelu na večeri.. Još nekoliko uzdaha odaslasmo sv. Ignaciju u nebesa, i zaputismo se izravno iz crkve kući.

Iz knjige rimskog života na ulici.

Na ulicama bilo sve bučno i živo. — Tramvaji, omnibusi, kočije, frke (automobili), — sve je to bezobzirce letjelo simo tamo, a ljudi vrtjeli se ulicama, ko pčele po ulištima. Glavna nam sada bila briga, da se svemu tomu ugnemo, pa da što prije stignemo kući. Bilo je već kasno, a dan na izmaku... Premnogi utisci današnjega dana umorno nam tielo gotovo posve shrvali, pa smo i te kako potrebovali dobre okriepe, a još više blagog noćnog počinka. I jedno i drugo, nadjosmo, u obilnoj mjeri, u hotelu Savoju, a sigurno i drugi hodočastnici isto u svojim „albergima“ — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — —

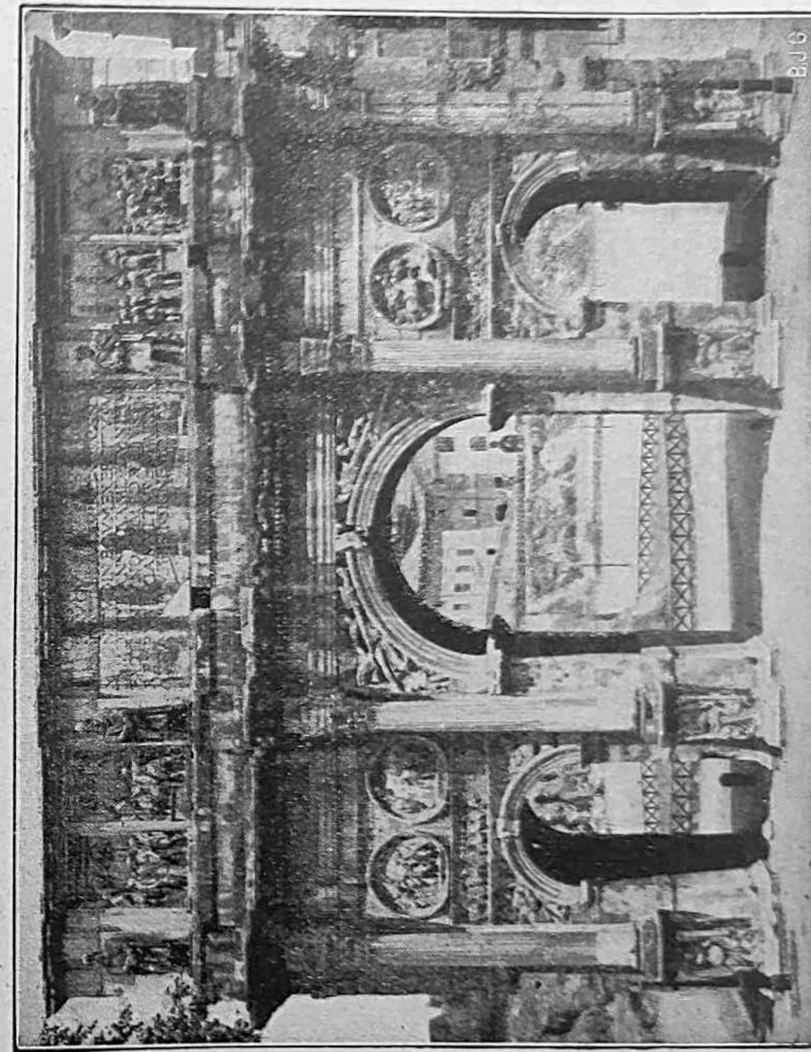

Kočijama putem klasičnih razvalina u katakombe i rimske crkve.

(Sv. misa kod kapucina. -- Piazza Barberini. -- Delfini za ladjom. -- Tunel Viktora Emanuela. -- Trajanov forum. -- Circus maximus. -- Pinije i cimprese u kamenu. -- Vrata sv. Sebastijana. -- Karagalina kupališta. -- Bazilika sv. Nereja i Ahileja. -- Crkva svetog Stjepana. -- Crkva sv. Cesareja. -- Tumba Scipionova. -- Spomenik Cecilie Metelle).

Svanulo je krasno jutro, a tamo iza sabinskih planina, radjalo se žarko sunašce, pozdravljajuć zoru dana. Već u četiri sata rano, krenuh u susjednu crkvu čč. OO. kapucina, a krenulo sa mnom i više hodočastnika. Valjalo se za današnji put i svečanije pripraviti . . . Za danas bilo je odredjeno, da posjetimo najglasovitije rimske crkve, a da pohodimo i crkvu sv. Pavla izvan zidina, te onu sv. Ivana lateranskoga, koje su uz crkvu, sv. Petra, bile i napose odredjene za postignuće jubilejskog Konstantinskog oprosta. Za postignuće toga oprosta, valjalo je prije svega, dušu izmiriti s Bogom i okupati u sakramentu svete izpoviedi i pokore . . . Učinismo tako danas ovdje, a drugi obaviše isto i u ostalim crkvama, naročito sinoć kod svetog Jeronima . . . U crkvi kapucina, odslužio sam i svetu misu, kod koje mi posluživao odlični naš suputnik plemić Ivanišević iz Dalmacije, inače vodja naše sedme skupine i na cielom putu, moj najvjerniji pratioc . . .

Točno u sedam sati, imali smo se već svi naći, na trgu „Piazza Barberini“. Ovdje nas čekale kočije, jer gotovo

Konstantinov slavoluk u Rimu.

svi izabrasmo vrlo zgodnu polakšicu, koju izmislio naš dragi provincijal O. Bernardin, a da danas putujemo kolima. Svak je sigurno vrlo rado platio ono par kruna više, a da si je danas mogao dobro pregledati najvažnije točke Rima, koje inače ne bi mogao pješke obići ni u pet dana.

Glavni žrtvenik svetog Pavla u Rimu.
(Iz 13 stoljeća s mozaikom iz 5 stoljeća).

Trajalo je koje pol sata, dok smo se svi sakupili, a i naručene kočije pridošle. — Kroz to vrieme, zabavljahu nas jur poznati prodavači kojekakih „dragocjenosti“, nakita i uspomena; — a bježahu za nama ko „delfini za ladjom“ — i onda, kad kočije krenuše... Preko šestdeset kočija kretalo je s nama uzastopce rimskim ulicama, a uzbudjivahu sveobću pozornost... I same kočije bile su vrlo elegantne, a još elegantniji kočijaši, u crnom odjelu, sa cilindrom na glavi i u bielim rukavicama. ... Njihovo poput mramora bielo lice, kan da je odavalo neki stari rimski patricijski ponos. Konji što nas vozili, bili poprieko liepi i dobro ugojeni... Zaista zanimiva i nezaboravna, ostat će u duši, svakom hodočastniku, i ta sjajna vožnja... Ko da smo išli na kakovu svatbu... Svi okićeni trobojnicama, a bilo nas svakog spola i sviju staleža...

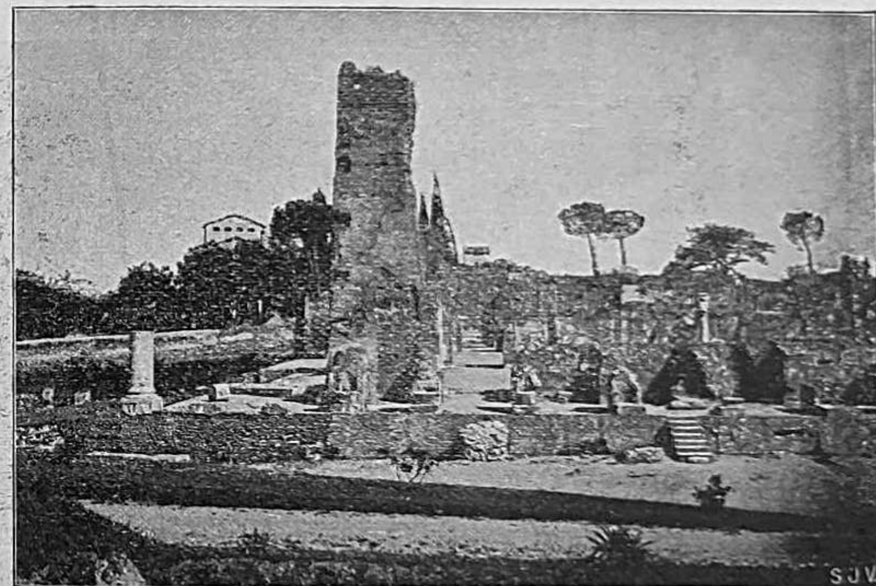

Via Appia.

I preko četvrt sata jurismo veličanstvenim tunelom Viktora Emanuela, što je tek nedavno sazdan, a kretasmo pravcem najstarijeg diela Rima... Pred našim se očima izmienjivahu prizori potresnih uspomena ... Uminusmo

Kolosej, slavoluke Konstantina, Tita, Cesarove dvorove, Trajanov Forum, Klaudijeve aquadukte ili vodovode... I „Circus maximus“ — sav obrašten uljikama, pozdravljao nas iz nedaleke blizine... Od njegovih zidina tek je ostalo nešto ruševina. Njegove slave ne stade. Pred davnim viekovima, bilo je tuj puno života... Danas je ovdje židovsko groblje. Povik starih Rimljana „Panem et circenses“ — „Kruh i igre u cirku“ — ovdje se više ne čuje... Od svega ostala tek spomen...

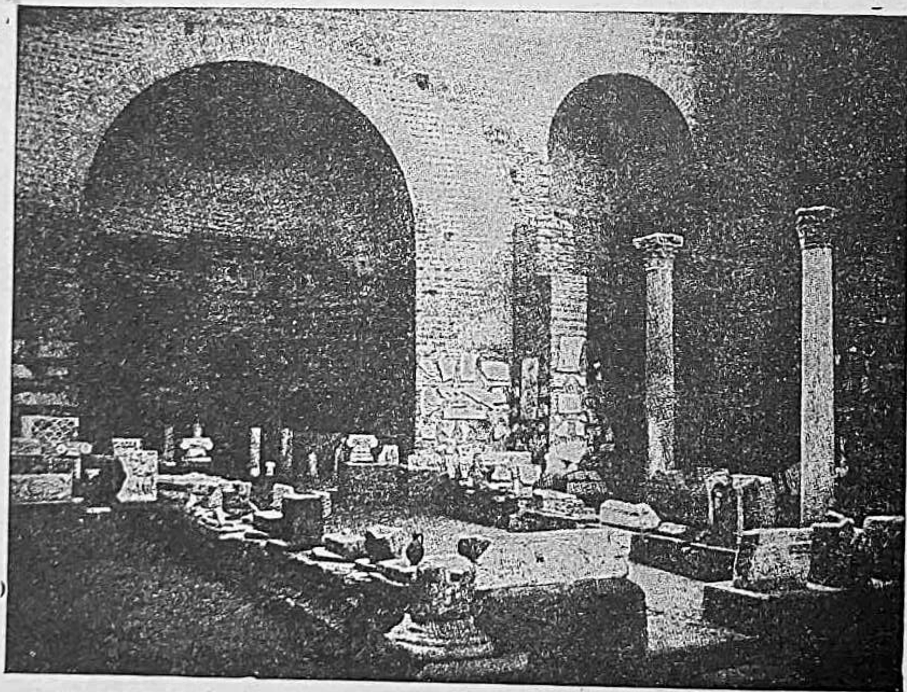
Sve na svietu vene, vene,
Al ne venu uspomene...

Ruševine palače cara Domitijana na Palatinu.

Na vrhu palatinskom, gdje stajahu nekoć carske palače, gradjene znojem milijuna sinova Adamovih, danas su razvaline i veliki vrtovi, — — i rimsko šetalište. Najbolje od sviju sačuvana je palača cara Domicijana. Tek visoke

pinije i čemprese pokazuju, da u niemom kamenu obraštenom mjestimice i korovom, ipak još imade nešto života... Divan je sa Palatina vidik na savkoliki Rim. Uživao sam, kad sam pred par godina jedno cielo popodne ondje boravio. I danas još Rimljani tuj obnavljaju kolibicu ratara Faustula i slamom pokriveni stan Romula i Rema. Kretasmo dalje ulicom Via di Porta San Sebastiano, k vratima sv. Sebastiana. Usred toga puta čitasmo nadpis „Bagni Karagale". — To su znamenite ruševine kupališta cara Karagale, koje on sagradio godine 212. Vele, da se u njima moglo najednoć kupati i dvie hiljade osoba... Protežu se u obsegu jedanaest tisuća četvornih metara...

Bazilika sv. Nereja i Ahileja u katakombama sv. Domitille.

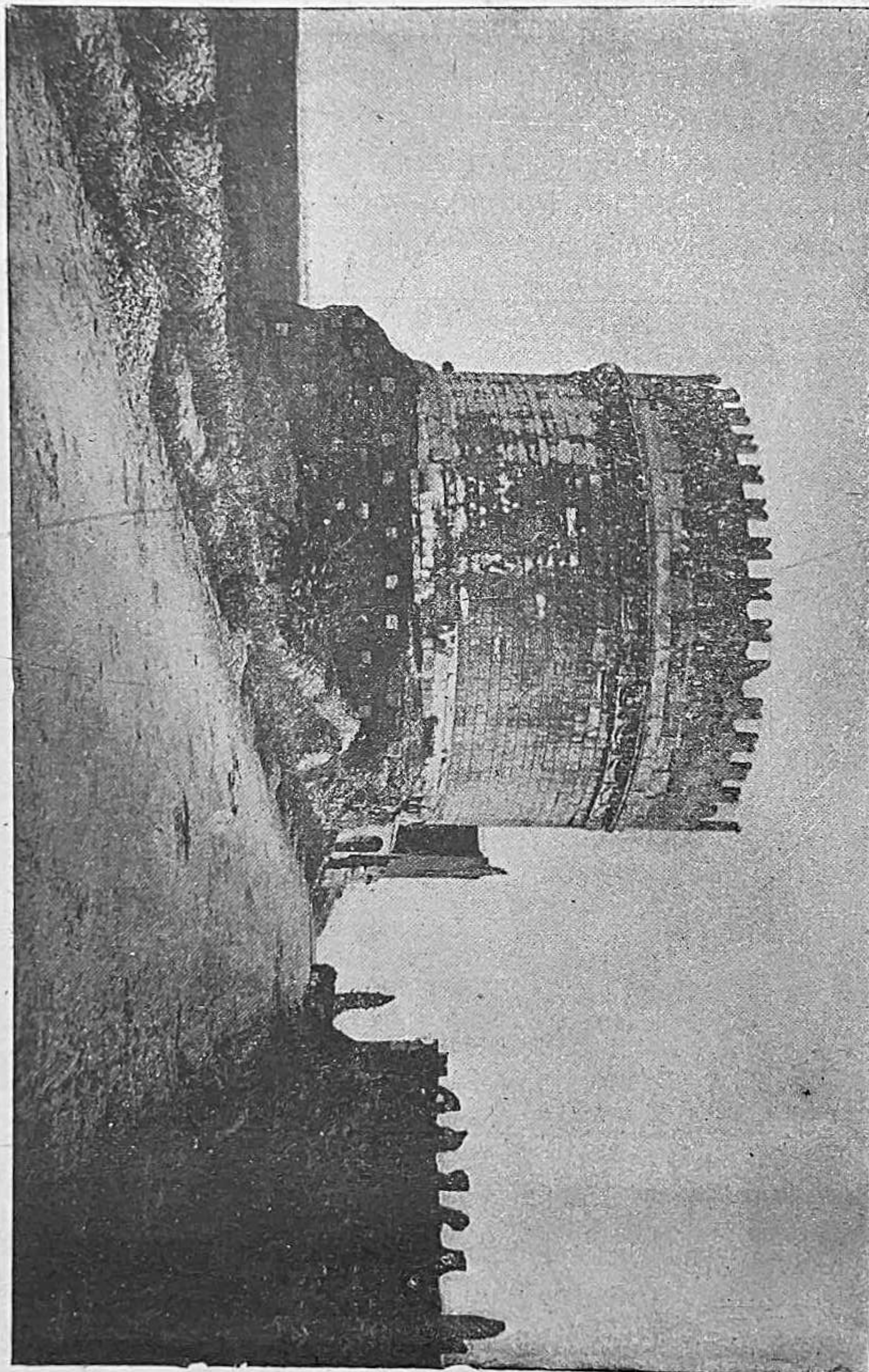
Kraj same ceste, — pred tim kupeljima, nalazi se starodavna bazilika svetih mučenika Nereja i Ahileja, a

naproti nje i druga znamenita crkva sv. pape Sixta II., sa grobom tog pape mučenika. — Sveti Nerej i Ahilej bili su vjerne sluge kršćanke Flavie Domitille, koji i š njome poginuše mučeničkom smrti pod carem Domicijanom. Nedaleko odavle imade okrugla starodavna crkva svetog Stjepana, a zovu je San Stefano Rotondo, — — a jednako nalazi se tuj i crkva svetog mučenika Cesareja...

Aurelijanski gradski zidovi Rima na apijskoj cesti.

Imali smo vrlo uslužnog kočijaša, pa nam putem koješta i rado i spremno tumačio... Valja znati, da su rimski „veturini", — vrlo vješti u opisivanju i poznavanju sviju

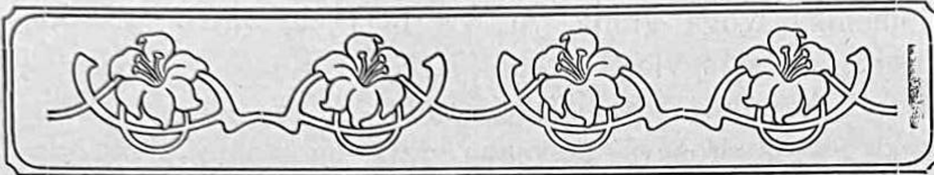

Grobnica Cecilie Mettelle.

spomenika svoga grada. Al tko bi i sve upamtio i sve upisao, što smo vidjeli i čuli ... To je težko ... Prizori se ubrzo mienjaju ... Na velikom zidu čitasmo nadpis „Porta latina“, — a prošavši ta velika vrata, nadjosmo se na glasovitoj cesti — poznatoj pod imenom Via Appia, a zovu je i „kraljevska cesta“, — jer su ovuda u davnim vremenima marširale kraljevske i carske vojske na bojište. — Put je ovaj gradio cenzor Appius Claudius, a vodi daleko — daleko, sve tamo do Brindisa. Sa strane toga puta, dižu se mnogi grobovi, kano „Tumba Scipionova“. To su tako zvana rimska „Columbaria“, gdje je pohranjen pepeo mnogih pokojnika ... Pogani spaljivahu svoje mrtvace i prah stavljahu u Columbarija ili im na rubovima cesta dizahu sjajne spomenike. Samo kršćani, koji vjerovahu u uzkrsnuće, polagahu tjelesa u tamno krilo zemlje. Imade tuj i glasoviti nadgrobni spomenik Cecillie Mettelle, kćeri Quinta Mettella Kretskoga, žene bogataša Crassa triumvira. Na Apijskoj cesti je i grob Senekov, a strancima pokazuju se navodno i grobovi Horazia i Curiatia.

Za vratima sv. Sebastijana, nalazi se mala crkvica, a zove se

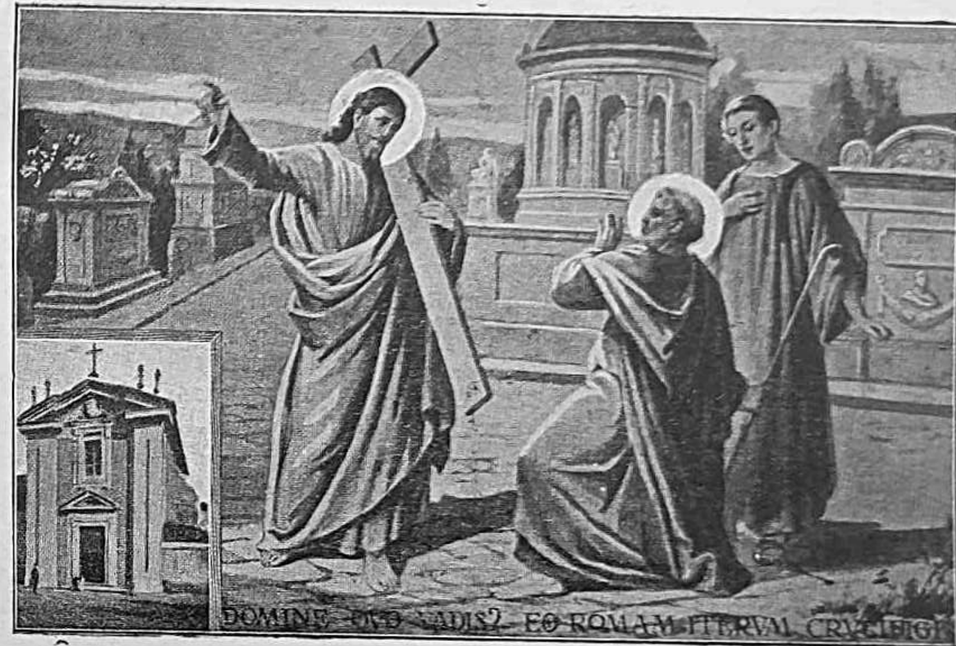

Domine quo vadis? Kuda ideš Gospodine?

(Prikazanje Isusa svetom Petru. — Otisak Kristovih nogu u kamenu. — Slike u crkvici.)

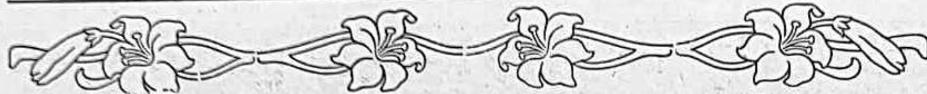
Ova je crkvica sagradjena na spomen one zgode, kad je sveti Petar, na molbe vjernika, htio da ostavi Rim — da im sačuva svoj život. Sastao je ondje Spasitelja, pa ga kao u čudu upitao: „Domine quo vadis?“ — to jest: „Gospodine kuda ideš?“ — Na što mu Gospodin uzvratio: „Idem u Rim, da budem i po drugi put razapet.“ Sv. se Petar na te rieči dosjetio, što mu je Krist prorekao, da bude na ime „svezan i vodjen kamo mu se ne će htjeti ići“ . . . Vratio se odavle natrag u Rim i ondje podnio mučeničku smrt za Krista . . . Učitelja svoga. Otisak Kristovih nogu, nalazi se ondje u sredini crkvice, upravo vele na mjestu, gdje se prikazivao svetome Petru. — Na lievoj strani nalazi se na zidu slika sv. Petra sa pitanjem: Domine quo vadis? — dok naprotiv s desna, slika Krista Gospodina sa odgovorom: Vado Romam iterum crucifigi. . .

Crkvica „Domine quo vadis?“ i prikazanje Isusa sv. Petru na apijskoj cesti.

Ovdje se u toj crkvici na časak zaustavismo i pomoliv se Bogu — krenusmo dalje, te se skoro nadjosmo pred dugom ogradom, gdje se nalazi ulaz u tako zvane:

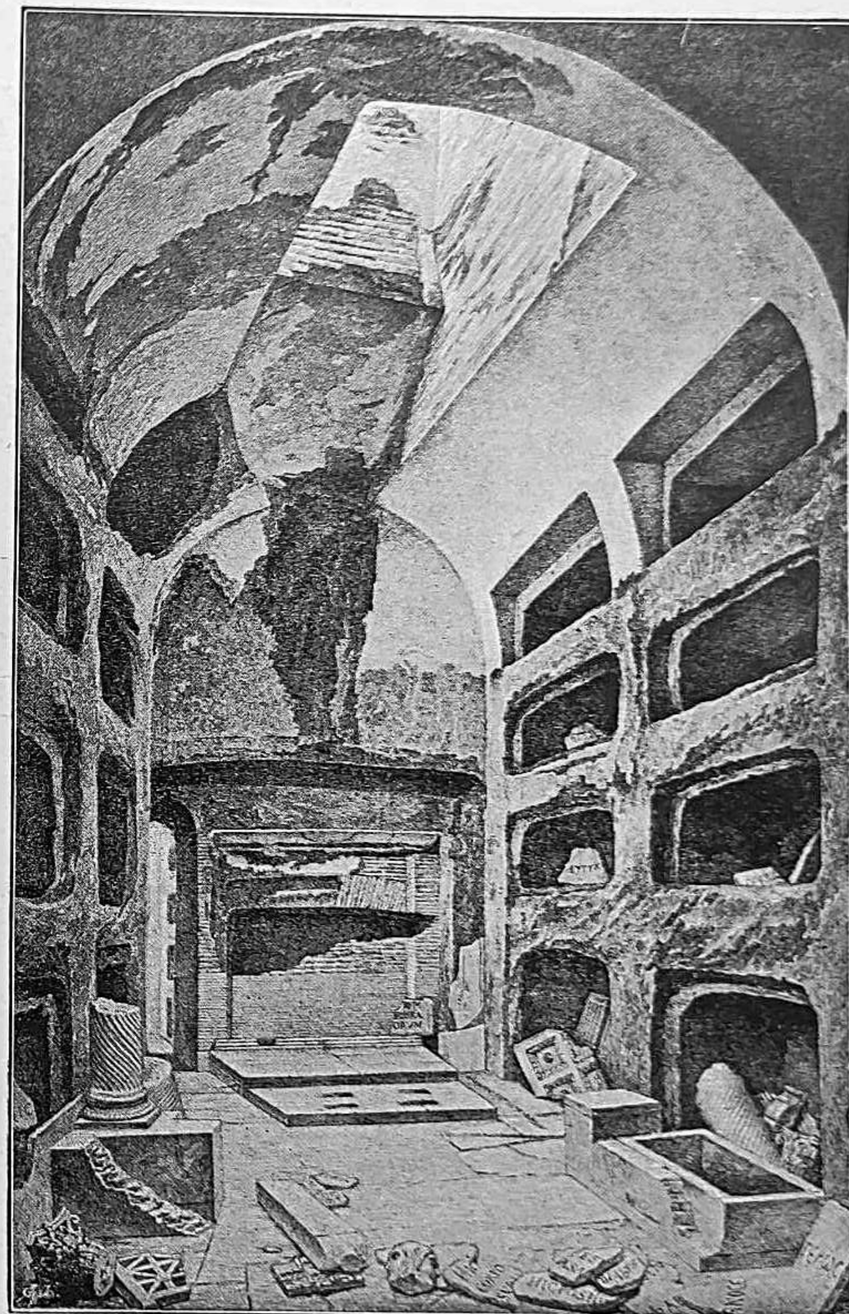

Katakombe svetoga Kalista.

(Što su to katakombe? — Povjest katakomba. -- Fossores. -- Mrtvaci u etažama. — Opis grobova. -- Hodnici u katakombama. -- Obiteljske grobnice i kapelice. -- Slike u katakombama. -- Ulaz u katakombe. -- Papinska grobnica. -- Grob pape Siksta II. -- Grobnica sv. Cecilije. -- Kip u grobu. -- Dvie okostnice sačuvane. -- Mučenički grobovi. -- Razmatranja. -- Crkva sv. Sebastijana. -- Grob sv. Sebastijana i njegove relikvije.)

A što su to katakombe? Što ta rieč znači? Tom novom riečju označuje se prastara stvar, a znači toliko, kan da bismo rekli podzemno groblje.... Inače označivalo se tom riečju nekoć, samo groblje iza vratiju sv. Sebastijana, jer je to mjesto bilo najviše u nizini, zato su ga i zvali „ad katakumbas" — „u nizinama" . . . Druga se groblja zvahu naprosto cemeteria. Katakombe pokazuju najljepša vremena kršćanskog i crkvenog proljeća, kad je vjera bila tako jaka, ufanje tako sveto, a ljubav tako čista, kako kasnije nikada više.

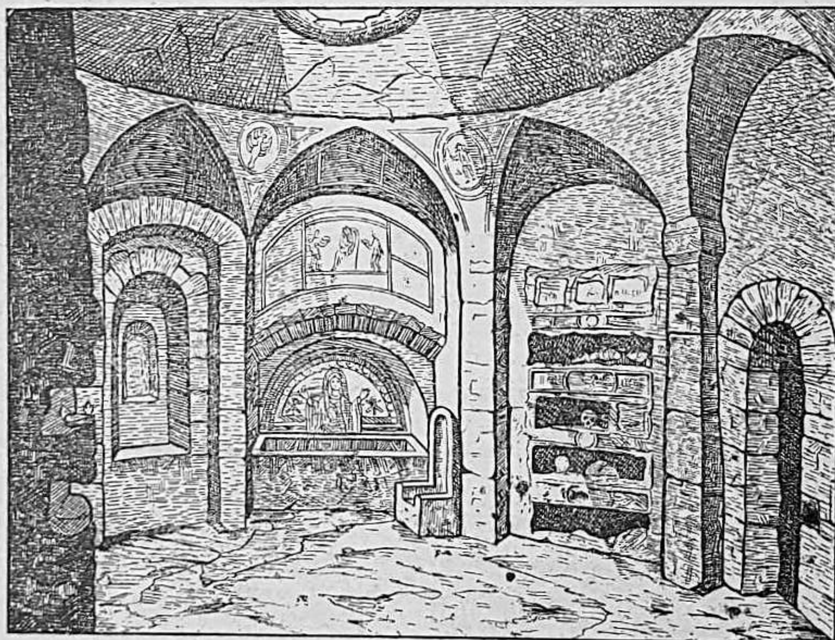
U katakombama, za vrieme raznih i grozovitih progonstva kršćanstva, sakrivahu se prvi kršćani na svete molitve, bogoslužje i sv. pričesti, — a tuj nadjoše i svoj grob . . . Što se broja katakomba tiče, vele učenjaci, da ih imade i preko 40 oko samoga Rima. A da ih je i zbilja moralo biti mnogo, svjedoči nam jasno i povjest, koja kazuje, da je za progonstva cara Dioklecijana, samo kroz jedan mjesec

Papinska grobnica u katakombama svetog Kalista.

*

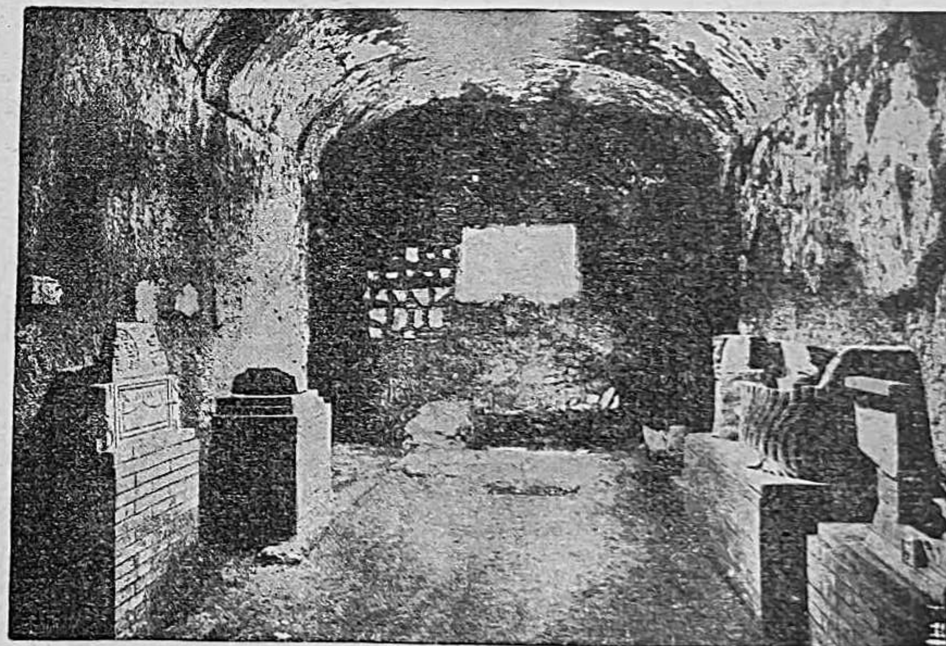
bilo mučeno i preko 17 tisuća kršćana. Ove sve mučenike sahranjivahu u katakombe. — Tako zvani fossores — grobari, izkopali su u zemlji duge hodnike, u čijim stienama s jedne i druge strane, izdubili bi jame, u koje uz molitve i pjevanje psalama, po duljini, slagahu mrtvace, . . . a slagahu ih u tako zvanim etažama u više redova, — jednoga nad drugim. Svaku bi ovakovu udobinu zatisnuli mramornom ili glinjenom pločom . . . Činili su to prema običaju, kakav je u ona davna vremena vladao navlastito medj židovima, gdje su i samoga Spasitelja položili u grob izklesan u pećini, dok otvor zadjelaše velikim kamenom. Zvali su takove grobove: arcosolia.

Kalistove Katakombe.

Mi smo skoro sve te izdubine našli otvorene . . . . Oplieniše ih u stara vremena, a tek nekolike — ostaviše neoštećene. Mnoge upotriebiše i za svete moći. Rečeno nam, da

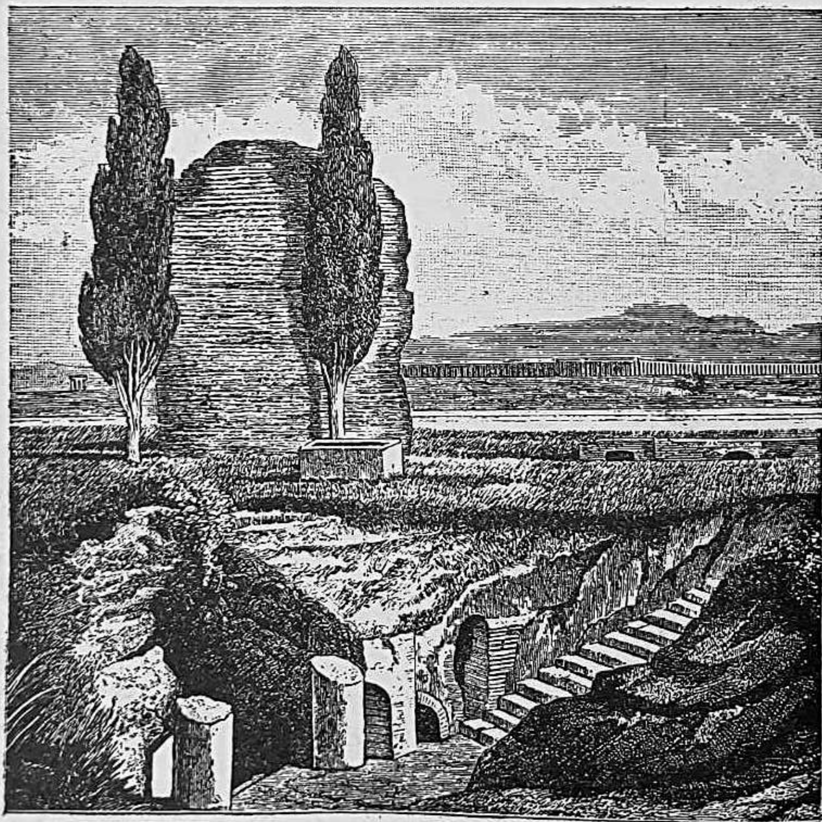
je ovdje bilo vrlo lako dubsti grobove, jer da je zemlja podpuno suha u obliku sadre i pieska, ne pušta kroz sebe zraka, pa uslied toga trupla nisu gnjila, već se pretvarahu u prah i pepeo. Uz duge hodnike u katakombama imade i kraćih, neki su širi, drugi uži, neki viši, drugi niži, a imade ih i pet spratova visokih, kakovi su upravo i hodnici katakomba Kalistovih . . . Na nekim se mjestima katakombe proširuju i u veće prostore . . . Ovdje su bogate obitelji prvih kršćana imale obiteljske grobnice, a neki od onih prostora služili im i za kapelice, gdje se za vrieme progonstva skupljahu k svetim službama i na zajedničku molitvu. U katakombama nalazi se i grob glasovite i odlične obitelji konsulske Acilije.

Grobnica obitelji Acilijeve.

Na tim se grobovima nalaze naslikani i uklesani, kojekakvi znakovi ili simboli . . . Prvi kršćani progonjeni od

pogana, nisu smjeli uvieke i jasne nadpise stavljati nad grobove, da izbjegnu kaznama, pa zato su sve označivali posebnim znakovima, što su ih jedino oni razumjeli . . . . Naslikali bi na primjer na grobu ribu. Riba znači grčki „ichthys“, što su tumačili prema početnim pismenima: Jesus Christos Theoy Jos Soter: „Isus Krist, Božji sin Spasitelj.“ Nalaze se na grobovima i slike dobroga pastira, gdje nosi ovcu na ramenima; slika krštenja Gospodnjega, posljednja večera i druge. — Učenje o budućem uzkrišenju predstavljeno je uzkrišenjem Lazara ili slikom Jone proroka, koga je riba

Ulaz u Katakombe.

treći dan opet izbacila. Golub i ptica u obće, ima znamenovati oslobodjenu dušu pokojnikovu . . . . . Riba sa kruhom i vinom, predstavlja simbolički, presveti oltarski Sakramenat. Tako i mnogi drugi znakovi imadu svoja znamenovanja.

Katakombe sv. Kalista, su jedne od onih, koje su najviše iztražene. Ime svoje nose od pape Kalista, ili Kaliksta, koji je vladao od godine 219. do 223., a stekao si velikih zasluga za uredjenje tog presvetog počivališta.

Prošavši vrata ograde, pred kojimá se naše kočije zaustaviše, zapazili smo odmah usred prostranog polja kućicu, okruženu liepim drvoredom od „Eucaliptusa“, te kojekakvim uresnim grmljem. To je ulaz u katakombe. — Imadu tuj i svoj stan redovnici — Trapisti, čuvari — Kalistovih katakomba. Nadzor nad katakombama sv. Kalista, povjerio im papa Leo XIII.

Dadoše nam u ruke više tankih komada voštanih svieća, a prikričaše nam, da se svi držimo na okupu, a upozoriše nas još i nato, da pod kaznom izobćenja iz crkve, ne smije iz katakomba nitko ništa odnieti. Spustismo se zatim prostranim ulazom u podzemne hodnike, kao u kaki strašni podrum ili rudnik. Pomicasmo se ovdje jedan za drugim, kao kakvi duhovi u tamnici sa titrajućim plamečcima. Posjetismo tuj žive u carstvu smrti, odkuda vodio put gore k nebesima. Skoro nadjosmo se u većem prostoru, gdje je sahranjeno jedanaest papa iz trećega stoljeća . . . Zato se i to mjesto nazivlje papinskom grobnicom.

Katakomba sv. Kalista, bila je glavnim utočištem progonjenih pastira i njihovih duhovnih ovčica. Tu su pape obavljali tajne sv. vjere, učili i krstili. Tuj nadje zaručnik sv. Cecilije, Valerijan njezinog izpovjednika, papu Urbana, koji ga ovdje priveo kršćanskoj vjeri i pokrstio. Tuj pogani pogubiše Siksta II., duhovnog otca svetoga Lovre. Nalazi se ovdje i grob, gdje je bio sahranjen, a pred grobom i oltar,

na kome je služio sv. mise. Ovdje nalazi se i posebni nadpis pape Damasa, koji pokazuje, da na tome mjestu počivaju tjelesa papâ mučenika i različitih Božjih ugodnika.

Nedaleko odavle, dodjosmo u drugi prostor, urešen fresco slikarijama po stienama. Ovdje se nalazilo tielo svete Cecilije sve do devetoga stoljeća, kad ga prenesoše odavle u crkvu preko Tibera, što je sagradiše u počast te velike ugodnice Božje. Nad grobom sv. Cecilije imade prastari nadpis: „decori Ceciliae martyris“, to jest „poštenju Cecilije mučenice“. — Kraj bivšeg njezinog groba imade raznih slikarija, a naslikana i sveta Cecilija na stieni, gdje kleči usred rajskog cvieća, u spodobi bogate rimske plemkinje... Da grob njezin ne bude prazan, metnuše u nj njezin kip satvoren od bielog mramora ... Svetu Ceciliju Rimljani osobito štuju, pa zato i često dolaze ovamo u njezin grob i pale u posudama ulje i balzam, a kite ga i raznim cviećem, a voštenicama rasvietljuju.

Pokapanje mučenika u katakombama.

Upravo to štovanje potaklo nas, da smo toj velikoj ugodnici Božjoj posvetili i posebni sliedeći članak.

Odavle vodili nas k grobovima, koji su urešeni mnogom maljarijom na žbuki, a koja potječe tamo iz 4., 5. i šestog vieka.

Na jednom mjestu opazili smo grobnicu, gdje su okostnice još potpuno sačuvane, a da nitko u njih ne dira, obložene su staklenim pločama, da ih svatko može vidjeti, a da ih se ne dotiče. Drže, da su to ostanci dvaju svetih mučenika, kojih su imena još do danas nepoznata. — U pojedinim drugim grobovima, vide se i mnoge druge razmrvljene okostnice i kosti svetih mučenika. — Rekoše nam, da u katakombama svetog Kalista imade oko 80 hiljada mučeničkih grobova. Grobovi, koji imadu luk nad sobom su mučenički, a inače obični. Ove se katakombe protežu u duljini od 45 kilometara, a kako rekoh, imadu pet spratova. Kad čovjek pogleda vrh sebe, jedva da ih i može dogledati.

O, kako su to bili veličanstveni trenutci, kada stupasmo medju tim niemim, a ipak toli rječitim prostorijama... To su najsvetija mjesta grada Rima. — Na tim se mjestima učimo,

Slika sv. Cecilije, božanskog Spasitelja i sv. Urbana u katakombama.

da smo „filii sanctorum", — sinovi svetaca. Odtuda iz katakomba, nikla je sveta Crkva, ovdje je bilo njezino sjeme. Vjera, što je priznavahu ti milijuni mučenika ista

je, što i mi imamo . . . Isti „Credo — vjerujem", imademo mi, kao i oni. Ovdje leži najjasniji dokaz božanske ustanove svete Crkve, koja nikada ne će biti tako progažnjana i poništena, a da ne navješta rieč Božju. Kad su se mnogi odrekli Krista, zapitao je on apoštole: „Hoćete li me i vi ostaviti?" — A Petar reče: „Kamo da idemo, u Tebi su rieči vječnoga života." Crkva Kristova imala je da

Slika Marijina u katakombama svetog Kalista.

bude grad, koji nitko porušiti ne može. S toga je trebalo da se za taj grad kopaju duboko temelji, u tamnom krilu katakomba. Pa kao što je nekoć pobjednik nad smrću i paklom, treći dan uzkrsnuo, proslavljen, iz tamne grobne špilje, tako je i crkva Kristova u trećem stoljeću, izašla iz

katakomba i s pobjedonosnim barjakom, proslavila veselo i slavno svoje uzkrsnuće.

Perivoj kraj katakomba. Drvo „Eucaliptus."

Neka u te svete katakombe, dodju nevjernici i mlaki kršćani, pa neka se tuj nauče — vjerovati... U katakombama kamenje govori, tamna noć izlieva jasno svjetlo. To je posvećeno, sveto tlo... Tuj bliešte mučeničke krune, a okružuje ih sjaj nebeski. U katakombama vidi se, što sve može, dubokim vjerskim čuvstvom prožet duh čovječji. Pričinilo nam se, ko da tamo susrećemo, gledamo prve kršćane, gdje slave Krista Boga, a nas bodre, da ustrajemo uz Krista, jer š njime pobjediti moramo.

O koliko su pretrpjeli prvi kršćani, a zašto? Za tu vjeru, koju sada mnogi kršćani nogama gaze. — Sa strahom i strahopočitanjem, skupljahu se na ta sveta mjesta, da ovdje Bogu služe, da se ovdje mole za svetu Crkvu, da se medjusobno u kršćanskoj ljubavi, odvažnosti i uztrajnosti tješe i podupiru . . . Milijun i milijun uzdaha i pobožnih molitava, dizalo se iz tih mračnih podzemnih prostorija k

nebu, dok se je nad njima u Rimu, poganski sviet zabavljao u kazalištima i okrutni sudci, potvrdjivahu smrtne osude kršćana . . .

O koliko danas mi svećenici naučamo posvuda, a i propoviedamo u crkvi, pa ipak nema svagdje željena uspjeha . . . . Zašto ne? . . . . Manjka ljudima živa vjera i kršćanski duh . . . . Za mnogo se danas ljudi brinu, samo ne za ono, što je najglavnije: . . . da spase dušu svoju —

Crkva sv. Sebastijana kraj istoimenih Katakomba.

Kad izadjosmo iz tih mračnih podzemnih rovova, — nakupovasmo si od častnih otaca Trapista — još kojekakovih uspomena, a ja odkinuh jednu oveću grančicu

drva „Eucaliptovog“, — da je kao sladku spomen sa rimskih katakomba, ponesem na dom.

Odavle podjosmo još u obližnju crkvu svetog Sebastijana. Crkva ta izgledje izvana, dosta trošna, neukusna, ali u nutrinji u sebi krije mnoge dragocjene uspomene i relikvije.

U jednom pokrajnom oltaru, koji je ukrašen prekrasnim mramornim kipom sv. Sebastijana, počiva i tielo ovoga svetca. — Nalazi se tuj i sulica, kojom je sv. mučenik bio usmrćen, a i komad stupa, na kojemu je pri smrti bio privezan. Još se i tuj čuvaju glave svetih papa Kalista, Stjepana, svetog Fabijana, a i ne znam sve koješta. Za nas Hrvate vriedno je spomenuti i to, da se u katakombama sv. Sebastijana, nalaze i kosti sisačkog biskupa sv. Kvirina, koje provalom barbara u Hrvatsku, bjehu godine 420. odnešene u Rim i ovamo pohranjene.

Dva liera u rimskim katakombama.

Sveta Cecilija Rimljanka, pripadala je staroj i uglednoj obitelji Cecilia, koja dade rimskoj republici mnogo znamenitih junaka i vojskovodja. . . Od svoje najnježnije dobe, mnogo sé bavila čitanjem svetog pisma i neprestance uztrajnom molitvom, razgovarala s Bogom. I svoje je djevičanstvo vječno posvetila Bogu. Unatoč njezine samoće, ta sveta i visoko naobražena djevica, ipak nije ostala neopaženom. . . Za njezinom rukom otimao se plemeniti i bogati mladić imenom Valerijan. Roditelji je prisiliše, da je i protiv volje, privoljela ženitbi. Na sam vjenčani dan, reče svome zaručniku :

— Valerijane, moj je život jedino Bogu posvećen, a angjeo Gospodnji, kao zaštitnik moga djevičanstva i svete čistoće, stoji kraj mene. Čuvaj se dakle, da ne bereš liera s mene, pa da srčbe Božje na sebe ne izazivlješ!

Mladiću željnom vidjeti angjela, reče Cecilija, da ga samo onda vidjeti može, ako se obrati na kršćanstvo i ako se dade pokrstiti. Valerijan se na oto odazvao glasu milosti Božje i pošao k papi Urbanu, koji ga u vjeri podučavao i krstio. Kada se je zatim, u bielom odjelu, povratio k svojoj zaručnici, nadje je, gdje u sobi kleči, a njoj sa strane, opazi

u nebeskom sjaju, blieštećeg angjela. Silnim ganućem prodahnut, pozva i svoga brata Tiburtija k sebi, koga sveta Cecilija isto odpravi k svetom Urbanu, koji i njega pokrsti,

Mučeničtvo sv. Sebastijana.

nakon čega i Tiburtije, zavriedio gledati angjela svete Cecilije. Kad se ovo obraćenje proglasilo Rimom, uzbjesnio je divljom strasti rimski poglavica Almahije, te osudi oba brata na mučeničku smrt . . . Htjede napokon da se domogne njihovog imetka, s toga dade i Ceciliju, ženu Valerijanovu, pozvati preda se. Ona mu izpovjedi, da je malne već sav imetak razdieljen siromasima, a kad je htjede prisiliti, da se pokloni krivim bogovima, odbi to nasilje junački i odlučno. Na oto uzbjesnio Almahije još i gore, pa je dade odpremiti u njezinu kuću i zatvoriti u razgrijanu kupaonu, da je usmrti vrućinom i parom . . . Kad još i drugi dan ostade na životu, poslaše k njojzi krvnika, da joj odrubi glavu . . .

Sveta Cecilija na umoru.

Triput zamahnuo je krvnik mačem, ali glave nije odsjekao. Tri dana ležala je tako okrvavljena u nesvjesti, dok ne odprhnu u nebesa, ovjenčana dvostrukom krunom djevice i mučenice. Dogodilo se to negdje izmedju godine 170. i

185. za progonitelja kršćana, cara Marka Aurelija i Komoda. Legenda pripovieda, da se prigodom njezine smrti, čulo angjeosko pjevanje, u svim okolišnim kućama, a ujedno odmievahu okolicom, glasovi najdivnije, čarobne glazbe . . . S toga i sav kršćanski sviet svetu Ceciliju slavi, kao osobitu zaštitnicu muzike, a navlastito — crkvene glazbe, a kao takovu predstavlja je i na slikama, gdje sjedi kraj orgulja i prisluškiva glasove angjeoske s nebesa, ili joj stavlja u ruke i model orgulja, — simbol crkvene muzike . . .

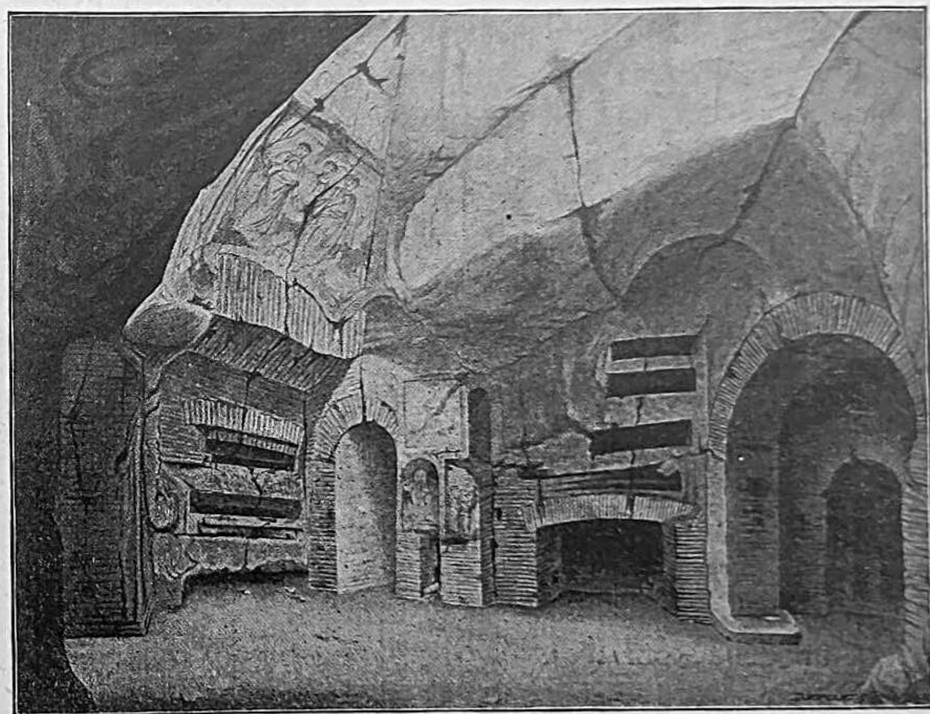
Već spomenusmo, kako sv. Ceciliji u katakombama sv. Kalista, Rimljani iskazuju visoku čast, a jednako i u njezinoj Crkvi preko Tibera, kamo papa Pashal I. dade iz katakomba prenieti tielo svete mučenice, gdje se i danas nalazi u mramornom sarkofagu, pod glavnim oltarom.

Kip svete Cecilije od Maderne.

Kad se je godine 1599. bazilika svete Cecilije obnavljala, nadjoše u udubini pod velikim oltarom sarkofag svetice. Kad ga otvoriše, zapaziše tielo njezino u istom položaju ležati, kako ju u smrti sahraniše. Nosila je odjelo od zlatnog brokata, na kome se opažahu tragovi krvi.

Glasoviti kipar Maderna, izvajao je zatim u mramoru, izvanredno nježnu statuu svetice, u položaju, kako je bila nadjena u grobu. Tko danas posjeti katakombe i crkvu sv. Cecilije u Rimu, naći će svuda mramornu statuu svete djevice od Maderne, dok će i samu crkvu zapaziti bogato i dražestno urešenu sa mnogim svetačkim slikama u mozaiku, a naročito slikama iz života velike ugodnice Božje, svete Cecilije, koju slave sva usta i sva pera, svega kršćanskoga svieta.

Grobnica svete Cecilije u katakombama.

Sveta Agneza drugi lier sa Kristova križa, bila je kćerka, uglednih kršćanskih roditelja u Rimu. Jedva joj bilo 13 godina, već je svojom ljepotom, začarala mnoge . . . . Njezinu ruku, navlastito, tražio je sin rimskog namjestnika, ali

ona ga odlučno odbi, jer je sebi izabrala nebeskog zaručnika Isusa Krista . . . Odbijeni prosci, obtužiše na oto svetu djevicu s kršćanskog praznovjerja, u mislima, da će je preplašiti, a da će u odlukama popustiti . . . . Ali ni lomače, ni lanci, ni bičevi, nisu bili kadri da je umekšaju, ona radje htjede da umre za svoga Spasitelja, nego li da od svoje vjere popusti i da je izdade . . . Odvukoše je napokon u javno bludilište, svukoše joj nasilno odjelo i htjedoše, da joj lier ugrabe razkalašeni mladići . . . Iznenada ali, ponarasla joj tako gusta i dugačka kosa, da joj poput plašta zakrili cielo tielo. U sobi, gdje je izložiše bezstidnim mladićima na ogled, nastade iznenada blieštеće svjetlo, koje pustopašnike obmami. Kad ipak jedan htjede, da joj se približi, pade kano munjom ošinut na tle, a tek na njezinu zamolbu pridje opet k sviesti. Očito angjeo Božji, štitio je svetu djevicu, a kako legenda veli, pružio joj i gornju haljinu, bieliju od sniega. — Nježno to janje baciše i u vatru, da izgori, ali se je plamen ni ne dotače. Napokon i njoj odrubiše glavu. Sveta Agneza umre mučeničkom smrti pod carem Dioklecijanom, vjerojatno oko godine 304. i predade neokaljan lier života svoga, svom božanskom zaručniku. Divna je slika te svete Djevice u našoj knjizi. Pravi je to angjeo. U očima joj čitaš žarko čeznuće za vječnim blaženstvom. Sama ozbiljnost, duboka, sveta ozbiljnost leži na onom mladenačkom liku.

Njezini je roditelji sahraniše na svom posjedu, u ulici Via Nomentana. Nad rakom stražiše stražu i u noći. Osmog dana u ponoći, opaziše iznenada, gdje im se približaje četa nebeskih u bjelini odjevenih djevica, a u sredini medju njima, spetiše i svoju kćer sa janješcem u ruci, bielim poput sniega. Sveta Agneza zapovjedi svojim pratilicama da stanu, a pristupiv k roditeljima, prozbori im sliedeće utješne rieči: — Ne tugujte za mnom, jer ja nisam mrtva, već se radujte

sa mnom, što živim i što sretna boravim kraj Onoga, koga sam na zemlji ljubila.

Sveta djevica i mučenica Agneza.

Tielo sv. Agneze počiva danas u umilnoj rimskoj crkvici, zvanoj San Agneze fuori le mura. Kraj nje sahranjena i njezina rodjena sestrica sveta Emerenciana, koju pogani kamenovaše, kad se je molila pred grobom svoje sestre.

Svakako tko dodje u Rim neka ne požali posjetiti sjajnu crkvu sv. Agneze, i na trgu Navona (Piaza Navona). Naći će ondje i dvie podzemne kapelice, od kojih jedna označuje mjesto, gdje je sveta Agneza čudesnim načinom sačuvala lier čistoće, a druga mjesto, njezinog mučeničtva. Uz ovu crkvu vriedno je svakako posjetiti i pomenutu crkvu sv. Agneze izvan zidova gradskih.

Kod katakomba.

Dražestna je to i jednostavna crkva, mila i liepa kao kakva priča, slična svetoj Agnezi . . . Crkvica urešena je i skupocjenim slikarskim radnjama u mozaiku, dok grob sv. Agneze rasvietljuje i 12 svjetiljki, postavljenih u mramorne kruglje. . . Kraj crkve sv. Agneze izvan zidova gradskih, ulazi se i u katakombe, što nose njezino uzvišeno ime. A misli

Rafaelova sveta Cecilija u francezkoj narodnoj crkvi u Rimu.
(Original u galeriji slika u Bolonji).

se, da je i tielo svete Agneze bilo s prva u tim katakombama, dok ga ne prenesoše gore u crkvu. U katakombama svete Agneze, vide se u pojedinim spratovima još dobro sačuvane kosti svetih mučenika, a u mnogima i ciele okostnice . . . Više naših Hrvata posjetilo i te katakombe, a vriedno je, da ih se pogleda. Odkrivene su godine 1871., a duge 3 kilometra. Imade tuj i više slika i nadpisa, što slave život sv. Agneze, a sastavio ih papa Damas. Ovaj je papa imao osobitu volju, uzveličavati grobove svetih mučenika, posebnim znakovima i hvalospjevima.

* * *

Iztaknuh evo u ovoj svojoj knjizi i ova dva krasna liera u rimskim katakombama . . . . Grob svete Cecilije i svete Agneze u Rimu, od sviju Rimljana, visoko su štovana mjesta i vrlo rado posjećivana . . .

Kad bura strasti zaprieti porušiti zgradu Duha svetoga, a oštra sunčana žega, hoće da opprži lier svete čistoće, tada ženska i mužka mladež, rado hrli na ove svete grobove, da zagovorom svetih djevica i mučenica, izprosi od Boga jakost uztrajnosti i najdragocjenije blago svete čistoće. — Blago si ga onome, čije srce ranjeno, ubire melen sa latica dvaju liera u rimskim katakombama. — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Kod katakomba sv. Kalista, posjedasmo hitro u kočije i jurismo natrag Kampanjom, izravno k svetome mjestu, gdje je svetome Pavlu bila odsječena glava, a zove se to mjesto:

„Abazzia Alle tre fontane."

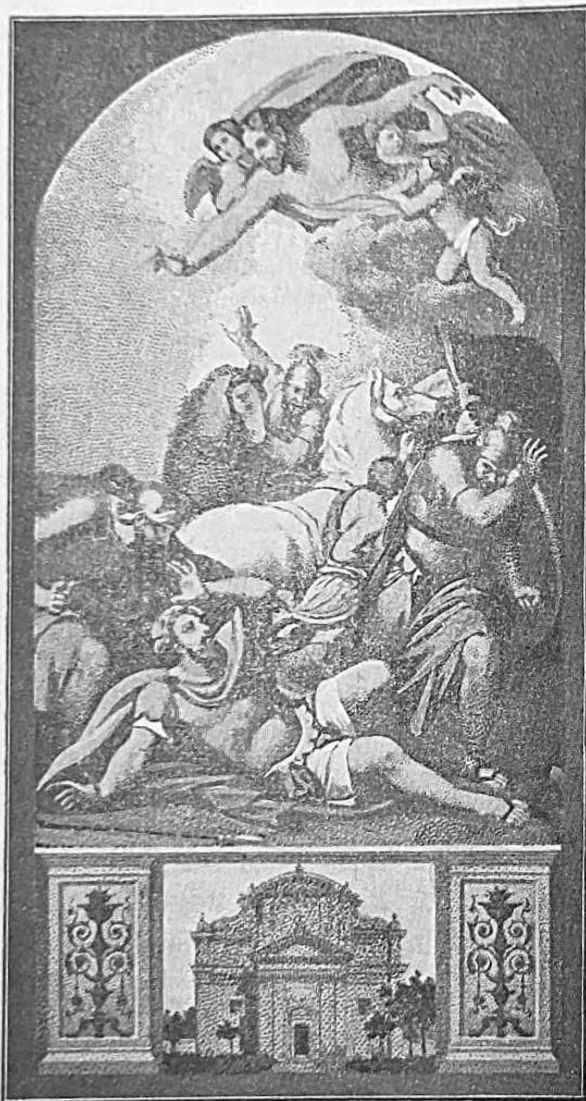
Tri vrela svetog Pavla.

(Trapisti u samostanu. — Spomen na glavosiek svetog Pavla. Tri izvora vode. — Stup, gdje je sveti Pavao bio vezan. — Crkva „Maria scala coeli." — Crkva sv. Vincencija i Anastazija. — Krunice od „tre fontane." — Liker ad eukaliptusa.)

Ime nosi od triju izvora, što provrieše čudnovatim načinom, na tri odskoka odrubljene glave sv. Pavla. Ovdje bio je nekoć samostan cistercitski, kasnije benediktinski, ali svi ovi redovnici, morali su svoj samostan napustiti, zbog silno nezdravog mjesta. Godine 1868., nastojanjem pape Pia IX., primiše se zapuštene opatije članovi neobično mukotrpnog reda -- Trapisti. Ovi izsušiše silne močvare, obradiše zemlju i učiniše je sposobnom za ljudske stanove, tako da ih i nova vlada, koja je gotovo ugrabila sav crkveni imetak, zbog njihovih zasluga, pustila na miru, i nije dirala u njihove posjede.

U samostanskom dvorištu, nalaze se tri crkve. Prva je posvećena sv. Pavlu, na spomen njegovog glavosjeka. Kad sam prvi put bio u Rimu, vidio sam, — kako iz tih triju vrela, teče voda u okrugle bazene, a i kušao sam iz svakog po nekoliko kapi. Sada nam rekoše, da je prije dvie godine,

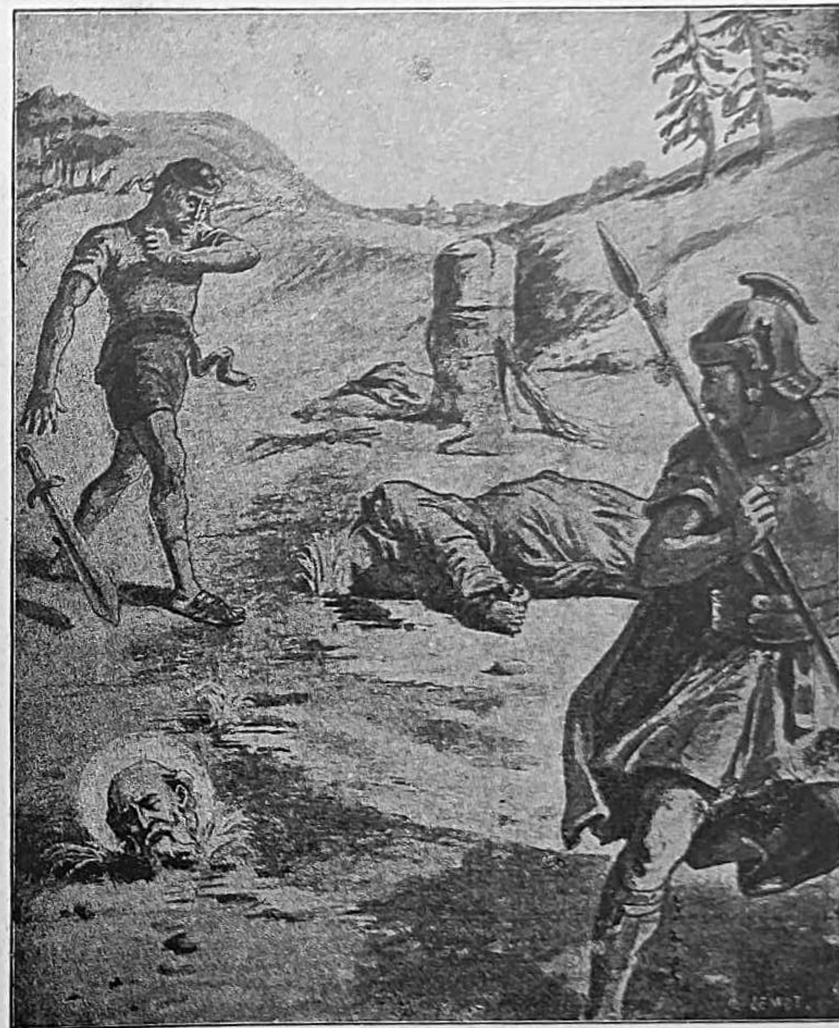
sveti Otac papa, dao ta tri vrela zatvoriti, jer je bilo ljudi, koji su u njih bacali blato . . . Sada tko hoće, da pije iz tih triju vrela, mora da ide u podzemlje crkve. — Ovdje pokazuje se i kameni stup, gdje je sveti Pavao prije smrti bio vezan.

Druga je crkva sv. Marije, u ljestva nebeskih: „Maria scala coeli.“ Sagradjena je na uspomenu onog vidjenja, kada je sv. Bernardo, služio ovdje svetu misu za pokojne, i opazio ljestve, po kojima angjeli silažahu i uzlažahu, da vode duše, na zagovor Blažene Djevice Marije oslobodjene, iz čistilišta u nebesa. Kraj oltara vode stube u tamnicu, gdje je sveti Pavao navodno doveden iz tamnice mamertinske, sprovadjao posljednje

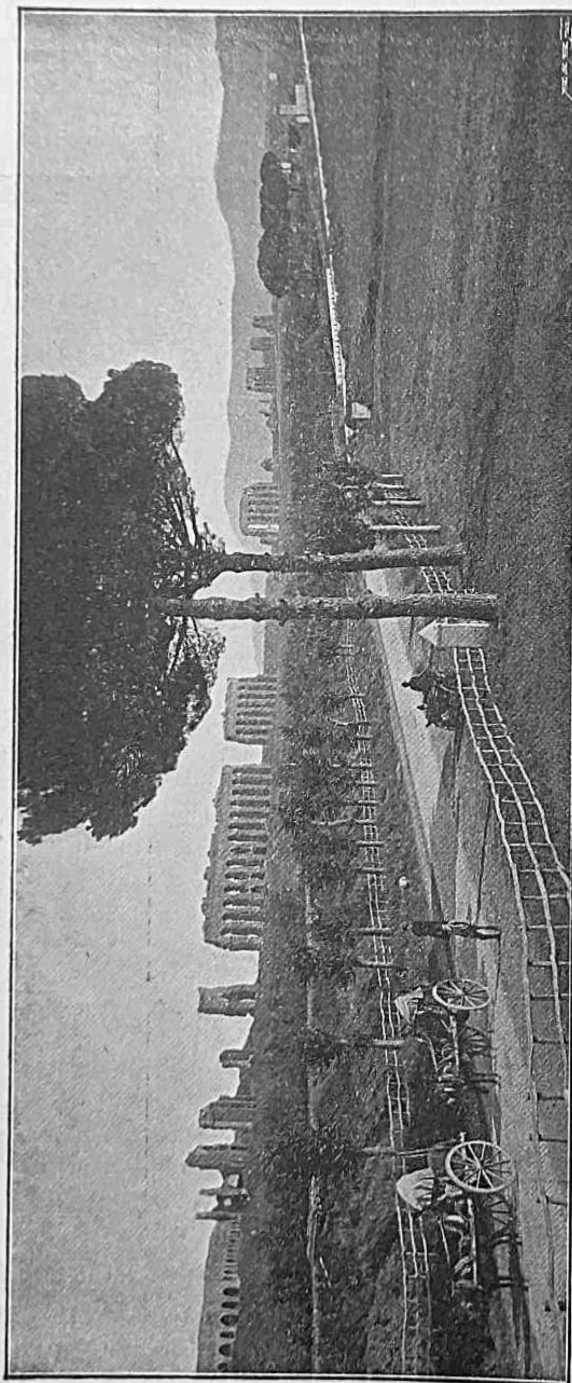
Crkva Opatije od triju vrela sa slikom obraćenja svetog Pavla na stieni.

časove svoga života. — Pod crkvom imade veliko groblje, gdje počiva tielo svetoga vojvode Zene sa više hiljada njegovih suborioca i sumučenika.

Mučeničtvo svetog Pavla.

Treća je crkva napokon najstarija i najveća, — posvećena svetim mučenicima Vincenciju i Anastasiju, čija i tjelesa u toj crkvi počivaju . . . . . Kad sve to pregledasmo,

Prizor iz rimske Kampanje.

odpočinusmo malko u zahladju krošnatih stabala tako zvanih Eukalipta, — drvo groznice. To je drveće slično našoj vrbi, a sade ga po Italiji mnogo, jer da čuva ljude svojim isparivanjem od groznice — zvane nalarije, što osobito vlada u močvarnim predjelima . . . Drveće to donieše Trapisti iz Australije, a rimska vlada razsadila ga svuda, gdje je tlo nezdravije i močvarnije. Od lišća Eukaliptovog prave osobito fini liker, pa ga i mi tuj ispismo nekoliko čašica, a i kupismo si par flašica, da ga ponesemo kući.

Kako opazismo, samostanci vode tuj dosta biedni život, ali ljubav za sveto zvanje i nada u bolju budućnost, kriepi ih i čini vriednima, nebeske plaće i svakog ljudskog obzira i štovanja . . . Uplatismo ovdje, mnogi od nas, jednu liru, za spomen u vječnim svetim misama, nakupovasmo si i raznih uspomenica. Kupio sam si i ja, jedno liepo veliko čislo sa križem, — gdje se nalaze svete moći. Providjeno je sa podpunim oproštenjem na smrtnom času, pa sam već i odredio, da mi se poslie smrti stavi u ruke, ne bi li me zagovor svetih ugodnika Božjih i Majke Božje, očuvao od vječne smrti i težkih čistilištnih muka. . .

Od „tre fontane“ krenusmo kočijama natrag. Putem zapeše nam tuj oči i na umilnu crkvicu, podignutu na mjestu, gdje se sv. Petar i Pavao još posljednji put zagrliše na zemlji, prije svoje grozne smrti. Za koji četvrt sata vožnje, nadjosmo se u jednoj od najsjajnijih rimskih bazilika, a zove se:

Crkva sv. Pavla — extra muros — izvan zidina gradskih.

(Povjest crkve. — Pročelje crkve. — Kasete na svodu. — Grob svetog Pavla. —. Zajednička molitva pred grobom. — Križ svete Brigite. — Razne uspomene u crkvi. — Putem Via Ostia. — Rimska kampanja. — Talijančad bježi za kolima. — Piramida Gaja Cestia i ostijska vrata.)

Ova je crkva poslie sv. Petra u Rimu, najogromnija i najskupocjenija. Na mjestu, gdje sada stoji ova veličanstvena gradjevina, — već je u najstarijim vremenima, bila mala kapela, posvećena uspomeni sv. apoštola Pavla... To je ono sveto mjesto, gdje je pobožna Rimljanka Lucina, sahranila tielo sv. Pavla u svojoj zemlji, kad ga je noćju preniela ladjicom, preko Tibera ovamo. Kad je car Konstantin Veliki postao kršćanom, sagradio je, na tom mjestu, još i ljepšu crkvu, a koncem četvrtog stoljeća, carevi Valentitinian i Teodosije, učiniše ju svojim troškom, još većom i sjajnijom.

Godine 1823., ova je svetinja bila uništena požarom, koji je navodno skrivio neki zidar, što je s neopreznosti, kod popravljanja, ostavio na krovu, žaru sa gorućim ugljenom. Od sjajne stare bazilike nije preostalo ništa, već samo nekoliko kipova i sarkofag sa kostima svetog Pavla posve neoštećen, a i stiene, u neposrednoj blizini groba sv. Apostola.

Proglašenje dogme neoskvrnjenog začeća.

Papa Leo XII., učinio je apel sada na cieli sviet, da ovu crkvu iznova pridigne i da je obnovi opet, ako ne sjajnije, to barem tako, kao što je prijašnja bila. Na glas papin, gotovo svi vladari evropejski, dali su koji više, koji manje novca, da crkva izadje, što urešenijom i ljepšom. Na crkvi radilo se veoma brzo, tako da ju papa Pio IX., već godine 1854., prigodom proglašenja vjerskog članka o bezgriješnom začeću bl. Djevice Marije, u prisutnosti premnogih biskupa iz cieloga svieta, predao javnom bogoslužju. Kako vidjesmo, crkva ipak još i danas nije podpuno dogotovljena. Pred glavnim ulazom, na zapadnoj strani, spram rieke Tibera, još radi na pročelju mnogo raznih majstora, navlastito klesara, a i Bog znade, kada će sva ta gradnja biti gotova? Ide to sporo, jer crkvu, koju zovu „narodnom svetinjom“, daje sada uredjivati talijanska vlada, a njoj se ne žuri. . . I samo pročelje izgledat će veličanstveno, dok se nad portalom i izvana, vide već izvedene dekoracije fresco slikarije od najglasovitijih, sada živućih talijanskih umjetnika... Sve se te slikarije odnose na život svetoga Pavla, dok na vrhu, u trouglatoj ploči, sjedi Krist. . . vječna Rieč Božja, a kraj njeg sveti Petar i Pavao, — prvi raznašači te Rieči, po čitavom svietu.

Kad čovjek unidje u tu crkvu, začara ga odmah njezin neobični sjaj . . . Izgleda, ko kakova sjajna palača, urešena zlatom i dragim kamenjem, — gdje će se sad na skupiti svi vladari svega svieta na zborovanje . . . Prvi utisak ovdje, kan da je mnogo čišći, harmoničniji i uzvišeniji, nego li u samoj crkvi sv. Petra.

To je ogromna veličanstvena dvorana, 120 metara dugačka, 60 široka, a 23 visoka. Razdieljena je u pet ladja, sa četverostrukim kolonama, ogromnih i vitkih granitnih stupova. Imade ih 80. Prozori na crkvi bili su providjeni sjajnom slikarijom, ali kad su prije par ljeta, socijalisti i

anarhisti, digli u zrak, blizu crkve nalazeću se barutanu, popucaše potresom svi prozori, koji još i sada stoje, onako razbijeni i polupani. Srednja je crkvena ladja mnogo viša, a unaokolo urešena viencem medaljona, sviju dosad vladajućih papa. Slike su ove veoma žive, a složene u mozaiku od bojadisanih kamenčića. S dola izgledju malene, a rekoše nam, da je ipak svaka od njih visoka do jedan i pol metra... Nad glavnom ladjom prostire se skupocjeni svod, obložen bogatim kasetama u papinskim bojama: — bieloj i zlatnoj...

Mozaik na tribini u crkvi svetog Pavla.

Veličanstvena ta svetinja, nigdje nema nikakvih sjedala, pa se zato pogled po njoj gubi, kao u nekoj neizvjesnosti... Gradjena je u grčko rimskom slogu, u obliku križa. . . . Vele, da se u nju može smjestiti 40 hiljada ljudi.

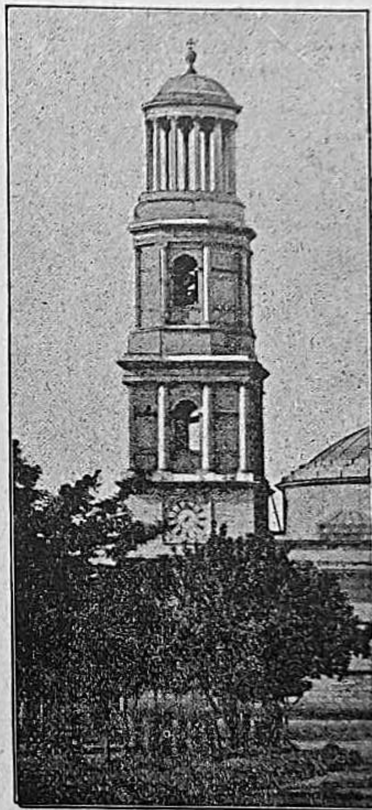
Čovjeka kan da najviše privlače k sebi dva ogromna kipa sv. Petra i Pavla, što se uzdižu tamo iza ogromnog

stupovlja, a okružuju mramorom bogato izdjelanu konfesiju ili oltar sv. Pavla, gdje su uz polak tiela sv. Petra sahranjene i kosti sv. Pavla, toga velikog apoštola i učenika Kristovog ... Dva kolosalna granitna stupa ovdje, darovao je naš uzvišeni vladar Franjo Josip I. Oltar posvećen je svetome mučeniku Timoteju, koji počiva tuj takodjer kraj velikog svog učitelja, što svjedoči i nadpis: Ossa s. Timothei tj. kosti svetog Timoteja. Mramorna pako ploča, koja u nutrinji žrtvenika pokriva grob svetog apoštola, nosi jednostavni nadpis iz vremena Konstantinova: Paulo Apostolo Martyri. — Nad oltarom diže se velika nebnica, uprta o četiri stupa iztočnog alabastra, što ih darova egipatski paša. Slavoluk oko oltara imade još gore stari mozaik iz sredine 5 stoljeća. Usred, izmedju četiri simbolička evangjeoska lika, nalazi se slika Kristova, kome 24 starješine prikazuju svoje krune. Vidi sliku strana 152. Svetohranište pod nebnicom, bogato je urešeno sa zelenim malakitom. Oko oltara, gore bezprestanka, uljenice i ogromne lampe... Ja sam ih nabrojio u svemu 34. Razumije se, da smo i tuj pred skupocjenom ogradom svetog Pavlovog groba, pokleknuli, i živo se pomolili tom velikom naučitelju sviju naroda... Ovdje obavismo i zajednički propisane molitve 6 Očenaša 6 Zdravomarija i 6 slava Ocu — za postignuće obilatog jubilejskog proštenja...

Dadosmo se još i na potanje pregledavanje crkve. — Pokazaše nam i žrtvenike od malakita i lapizola, što ih darova ruski car Nikola I., a i razne darove sultana, medju njima i jedan stup od kararskog mramora.

U kapelici presvetog oltarskog Sakramenta, šo je zovu i kapelicom Propetoga, nalazi se jedan čudotvorni križ umjetno izdjelan iz drva, s kojega je Krist Gospodin, razgovarao sa svetom Brigitom... Pod križem nalazi se slika Majke Božje od mozaika, pred kojom je godine 1541., položio redovničke zavjete, sv. Ignacije Lojala sa svojim prvim

drugovima. Crkva imade još i više raznih kapelica, gdje se čuvaju i mnogi ostanci umjetničke vriednosti od prvašnje, požarom nastradale crkve... Živo mi se u pamet zasjekla jedna požarom pocrnjela mramorna statua svetog Pavla, na rukama i nogama dosta osakačena...

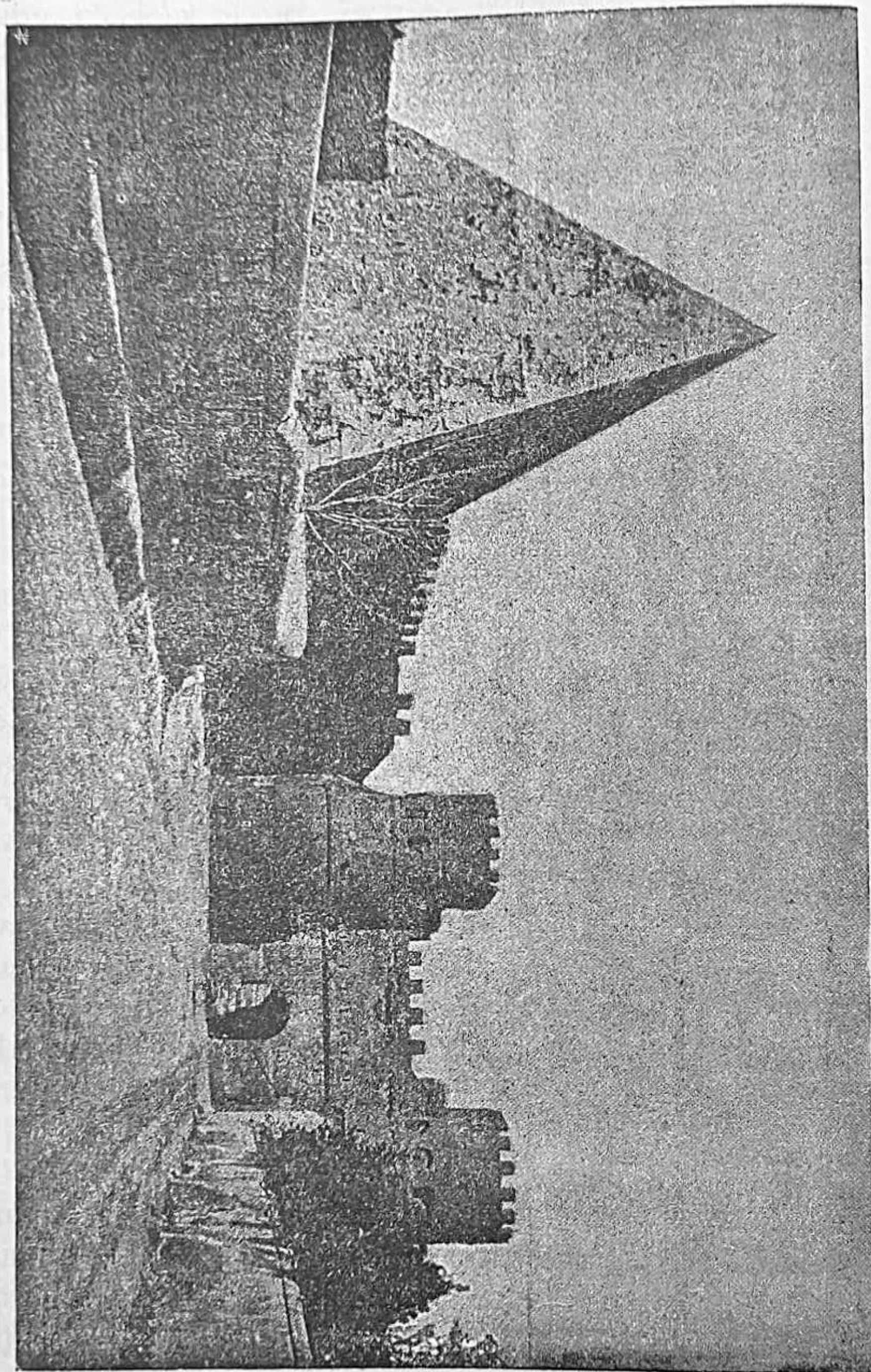
Zvonik svetog Pavla izvan zidina.

U kratko rečeno, imade u crkvi sv. Pavla toliko svetih, umjetničkih i historijskih uspomena da, bi se opisivanjem njihovim mogla izpuniti i ciela jedna debela knjiga. Ipak jedno čini mi se, da smeta cieloj veličanstvenoj gradjevini crkve sv. Pavla, a to je njezin toranj, koji je prije sličan kakovom svjetioniku na moru, nego li tornju, tako veličanstvene bazilike. Iz crkve oširokim hodnikom, koji je urešen fresco slikarijom iz 12 stoljeća, dolazi se u zanimivo samostansko dvorište benediktinaca, gdje se i nalazi čitavi muzej, raznih nadgrobnih starokršćanskih spomenika, raznih sarkofaga i skulpture iz poganskih vremena, što je bilo sve nadjeno i izkopano u bližnjoj okolici crkve sv. Pavla na Ostijskom putu.

* * *

Bilo već odmaknulo i 11 sati, pa s toga se i požurismo u kočije, da krenemo u stanove ... Prikričaše nam još, da se u tri sata poslie podne i opet nadjemo u kočijama, da obavimo i daljne pohode... Naš fiaker „Carolo Magno",

*

Vrata svetog Pavla sa Cestijevom piramidom.

veselo ošinuo svoje vilovite vrance, pa sve u pretek jurio kampanjom, samo da što prije stigne kući. . „Iju-Iju“, — čuo se neprestance njegov povik, kojim talijanski vozari upozoruju prolaznike, da im se ugiblju s puta. Na njegovim kolima bilo nas petero, tri velevriedne naše suputnice, — moj ministrant i moja malenkost. Prolazismo hitro putem ostijskim: „Via ostia“. Ako rimska bližnja okolica u obće nije baš čarobna, to mi se činilo, da je na ovome kraju upravo biedna. Sama zemlja crljenica. Vijala se za nama debela prašina, što nije nikako smetalo otrcanu talijančad, a da poput cigančadi, na leti za kolima, tražeći, čudnovatom vikom, milostinju . . . Skoro prodjosmo sjajna ostijska vrata „Porta Ostiensis“, što je još u drugome vieku dade sagraditi car Aurelije. Ovdje iznenadio nas s desne strane pogled na visoku piramidu, o kakovim se čita u opisima egipatske zemlje. . . To je ogromni šiljasti spomenik, znamenitog državnika iz posljednje dobe pred Kristom, a zvao se Gajus Cestius, kako još i danas sačuvani nadpis sjedoči. . . Bio nekoć, a sad se spominjao. . .

Klaudijev vodovod u Rimu.

Crkva sv. Lovre izvan zidina

S. Lorenzo fuori le mura.

(Sastanak pred hotelom Royal.) — Via Marsala i Tivoli. — Skrb Pia IX. oko crkve. — Stup pred crkvom sa kipom sv. Lovre. — Grob svetog Stjepana i svetog Lovre. — Ostanci svetog Lovre mučenika. — Grob Pia IX.)

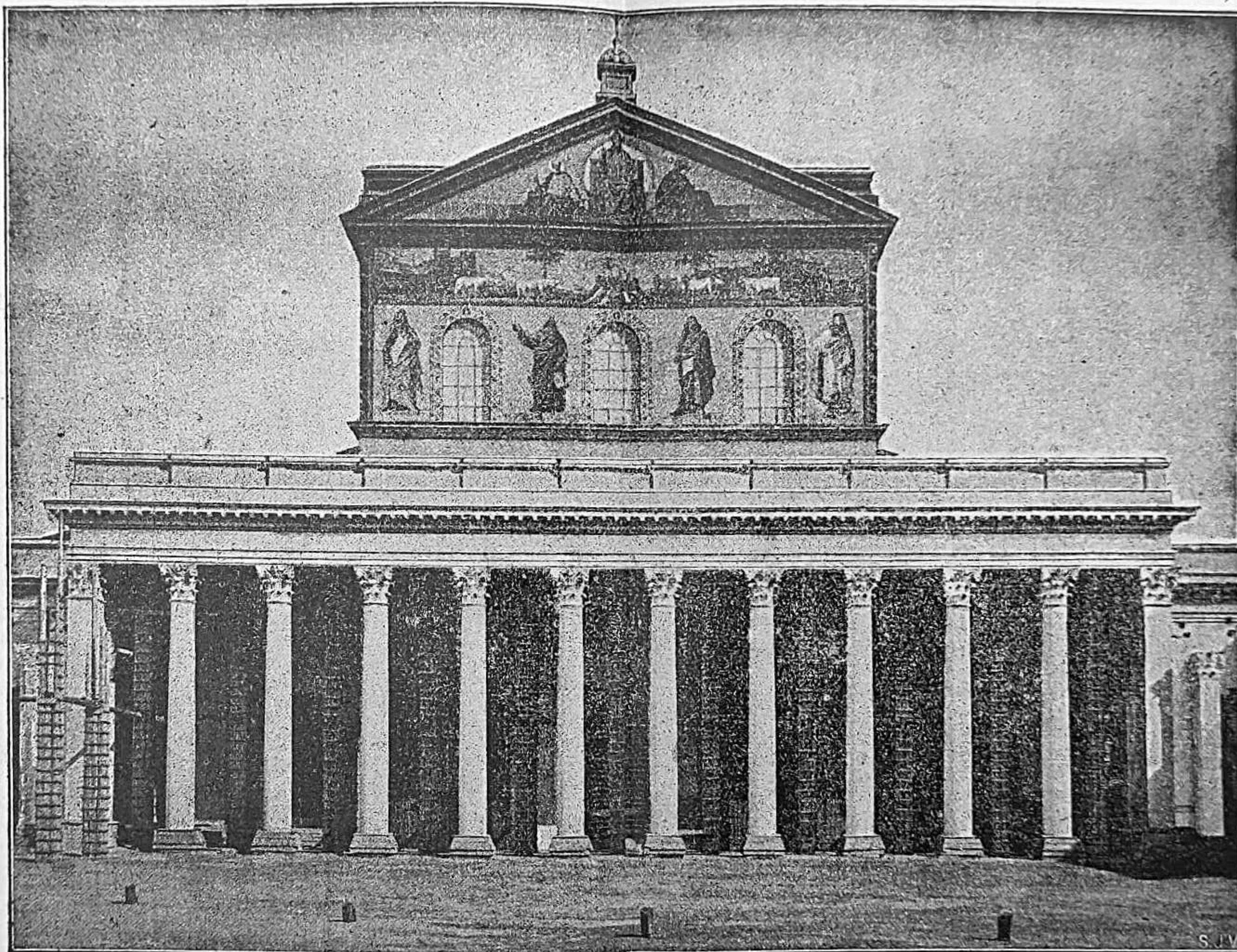
Prvi posjet poslie podne, imao da bude crkvi sv. Lovre izvan grada. U tri sata svi kirijaši čekali nas već pred hotelima. Odosmo putem „Via Aureliana" do Hotela Royal, — gdje imao da bude obćeniti sastanaki. Za čas, bile su sve kočije na okupu ... I ovuda pratilo nas putem, sva sila znatiželjnog svieta ... Kako su naše hrvatske trobojnice slične francezkima, mnogi držahu nas za Franceze, a drugi opet gonetahu, da smo Španjolci ili Englezi. Primirili se u brzo, kad im naš ponositi Zekan doviknuo: Croatae — Croatae.

Dugim putovima, preko „Via Volturno", „Via Marsala", kroz Tivoli, kretasmo žurno, a zapelo nam gdjegdje oko i tuj na ostanke zidina tako zvanih Klaudijevih vodovoda u obliku kamenih lukova od opeke. . . Ovuda privlačili su stari Rimljani vodu sa visokih bregova, po cielome Rimu. Preko „Via Tiburtina", za koja dobra pol sata vožnje, nadjosmo se na mjestu, gdje leži prastara bazilika sv. „Lovre izvan zidina."

Već car Konstantin, imao je mnogo skrbi oko crkve sv. Lovre, a gotovo svi rimske pape, vodili su oko nje neku posebnu pazku.

Rekoše nam, da je od sviju ipak najveću brigu oko te crkve vodio papa Pio IX. Ovaj je crkvu podpuno obnovio; a da i nije dirao u prvotno njezino ustrojstvo... S toga i crkva sv. Lovre u Rimu, što se tiče njezine arhitektoničke vriednosti, spada medju najznamenitije starine. Sastoji se zapravo iz dvaju crkvi — gornje i dolnje, koje se slogom svojim podpuno razlikuju.

Na trg, pred crkvu, dao je Pio IX. postaviti veli-

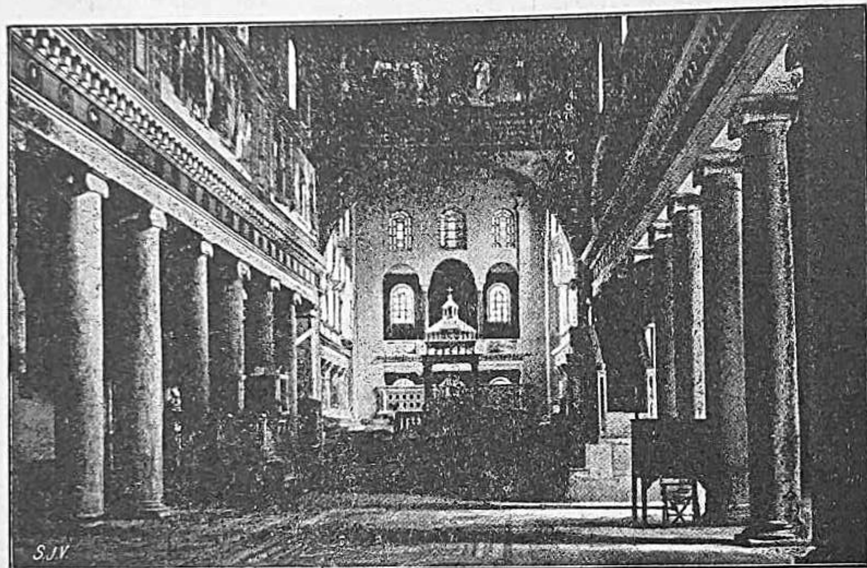
Crkva svetog Pavla izvana. (Vidi opis strana 192).

čajni mramorni stup, na kome počiva kip sv. Lovre od mjedi.

Crkva imade i posebno predvorje sa fresco slikarijom iz 13. stoljeća. Slike predstavljaju razne zgode iz života svetog Stjepana i svetog Lovre.

Razdieljena je u tri ladje. U sredini nalazi se tako zvana konfesija, u koju kad se spustimo, zapazismo odmah veliki mramorni lies, zvani sarkofag. Ovdje naslagane su kosti sv. Lovre, sv. Stjepana prvog mučenika i sv. Justina svećenika i mučenika. Poznato je, kako je sv. Stjepan bio u Jerusalemu od židova kamenovan i ondje sahranjen. Početkom petog

stoljeća, bilo njegovo tielo na čudnovati način pronadjeno. Kod te prilike mnogi, koji se dotakoše kostiju sv. mučenika, svi na čudnovati način ozdraviše. Sredinom šestog stoljeća,

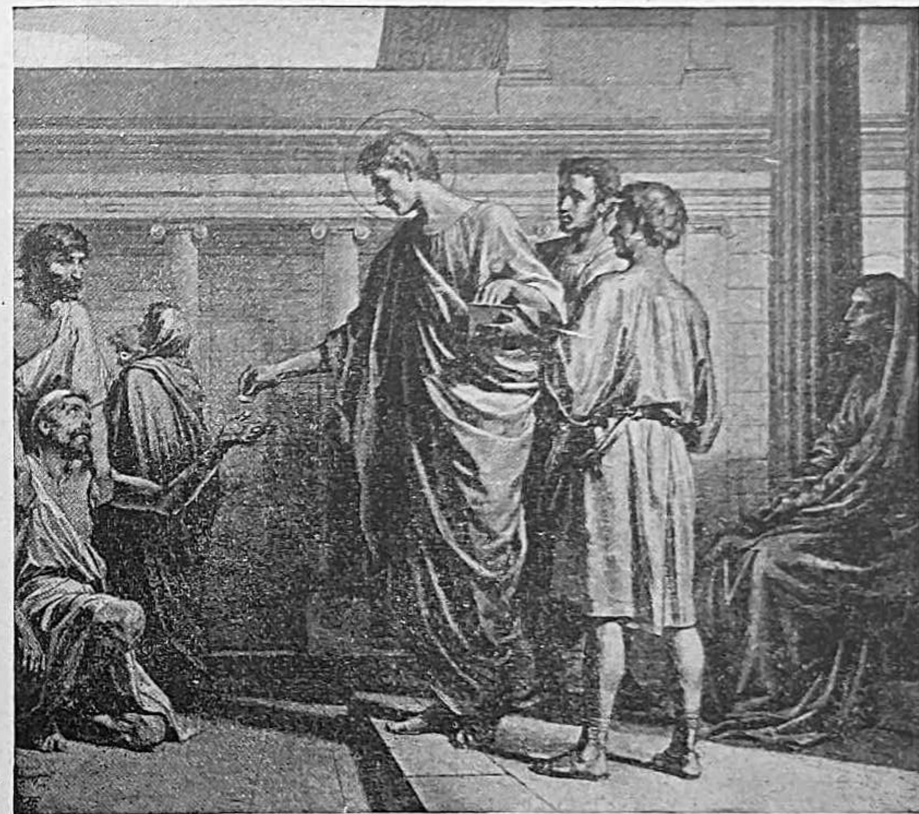

Nutrašnjost crkve svetog Lovre.

donesoše moći sv. Stjepana u Rim i položiše u grob sv. Lovre. Predaja nam kaže, da su se tom zgodom, kosti sv. Lovre, same od sebe, pomakle na lievu stranu, da s desna odstupe mjesto slavnom jerusalemskom djakonu . . . Na liesu smješten je i jedan veliki crni kamen, kojim da je sv. Stjepan bio kamenovan. Još se i jedna dragocjena uspomena nalazi ovdje, na ime: — mramorna ploča, na koju je bilo položeno tielo svetoga mučenika, iza kako ga izmrcvariše na ražnju.

U sakristiji pokazuju još posudu, kojom je sv. Lovro krstio, a i druge neke uspomene. U toj crkvi držao je glasovite svoje propovjedi — homilije, — sveti papa Grgur

Veliki. Sv. Lovro štuje se u katoličkoj Crkvi osobito kao zaštitnik sirotinje i tješitelj u raznim bolima i biedama.

Sveti Lovro dieli milostinju.
(Slika u crkvi svetog Lovre).

Kako spomenusmo, sv. otac papa Pio IX. bio je osobiti štovatelj sv. Lovre, pa je i vrlo često njegovu crkvu posjećivao i molio se na njegovom grobu. Pače ljubav pape Pia IX. k bazilici sv. Lovre išla je tako daleko, da si je tu crkvu izabrao i za posljednje svoje počivalište. Njegovo je tielo sahranjeno u toj crkvi u najzadnjem prostoru iza presbiterija , . . Odredio je oporučno, da mu grobnica bude što

jednostavnija, ali ljubav katolika svega svieta nije toga dopustila ... Kriptu njegovu drže danas za najbogatiju od sviju na svietu . . . Nalaze se ovdje po svodu naslagani u mozaiku sjajni grbovi sviju biskupija i zemalja na svietu. Ugodno bi se čovjeka Hrvata dojmilo, kad bi gledao tuj i grb rodne svoje zemlje ... Ali tko kod slikanja tako veličajnih spomenika i misli na „vjerne sinove sv. Petra“? Lies pape Pia IX. položen je ovdje u mramorni sarkofag na povišeno mjesto, kraj srednje stiene, dok mu na podnožju jednostavni nadpis:

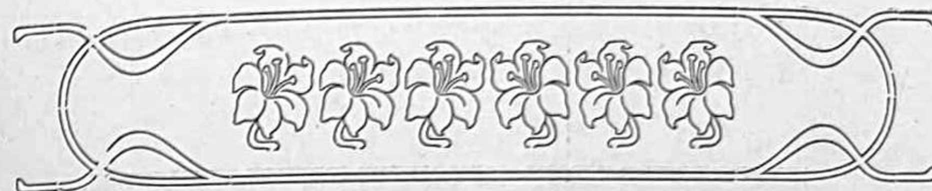
„Ossa et cineres
Pii Papae IX.“

Kosti i prah Pia IX. pape.

Sa trga sv. Lovre krenusmo natrag u crkvu svetog Križa od Jerusalema.

Pogreb svetog Stjepana. Po slici u crkvi svetog Lovre.

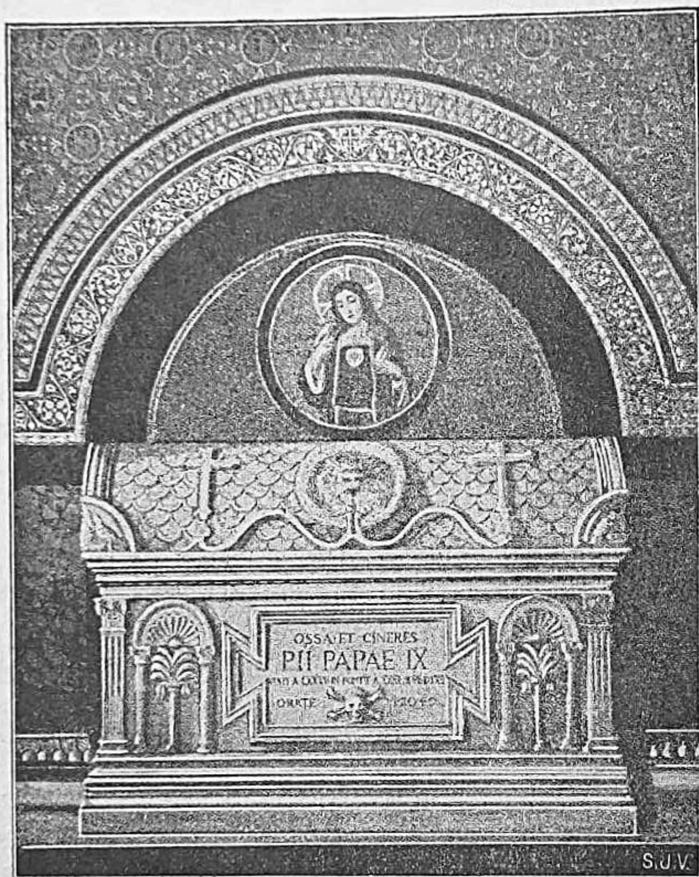

Basilika S. Croce in Gerusaleme — Sv. Križa Jerusalemskoga.

(Povjest svetog križa. — Sveta Helena u Jerusalemu. — Tribina sa slikama na stieni. — Relikvije svetog križa. — Zemlja sa Kalvarije. — Pokazivanje svetih relikvija. — Nadpis sa Kristova križa. — Čavao sa Kristovog križa.)

Crkvu je ovu sagradila sv. Helena, majka cara Konstantina. Kako je boravila u Jerusalemu, prisnilo joj se jedared, da potraži križ Spasiteljev. Na mjestu, gdje pogani postaviše kip božice Venere, a gdje je nekoć stajao križ, porušiv Venerin kip — dade kopati. Zbilja nadje tuj tri križa, a pokraj i nadpis Isusova križa. Sada je bilo težko znati, koj da je križ Spasiteljev, s toga dade biskup jerusalemski, Makarije, pridonieti ovamo jednu težko bolestnu ženu, pa je dotakoše prvim i drugim križem, — ali badava. A čim se dotakoše trećeg, odmah ozdravi. Sada dade sveta Helena na Kalvariji u Jerusalemu sagraditi veličanstvenu crkvu, gdje ostavi jedan komad križa. Drugi komad sa čavljima, kojima je bio Isus pribit na križ i sa nadpisom križa, ponese u Rim. I time uresi ovu svoju crkvu, koju dade sa sinom svojim Konstatinom sagraditi i posvetiti na čast jerusalemskom križu. Iz strahopočitanja pred križem, izdade na to odmah car

Konstantin zakon, da se propinjanje na križ, kao kazan smrti, više nikako i nigdje ne smije da rabi.

Grob pape Pia IX. u crkvi svetog Lovre.

Ovo je znamenita crkva, dok se je u njoj i godine 433. za pape Siksta III. obdržavao i crkveni sabor. Kasnije u dva navrata, ovu liepu baziliku prenapravljahu, te je na žalost dosta iznakaziše, dok je i izgubila posve svoje liepo i starodrevno lice.

U predvorju se još nalaze četiri granitna stupa od stare bazilike. Crkva imade tri ladje, a na kraju srednje, nalazi se tribina tj. široko zaledje stiene, gdje su naslikani svi prizori, koji predstavljaju našašće svetoga križa,a i oni, koji predočuju čudesnu moć svetoga križa. Na povišenom mjestu tribine, nalazi se svetohranište presvetog Sakramenta sa nadpisom: „Hic adorate Deum!“ — Ovdje se klanjajte Bogu! — Pod glavnim žrtvenikom, urešenim prekrasnim mramornim stupovima, nalazi se starinski sarkofag sa četiri lavlje glave od ćelika, gdje počivaju ostanci tiela svetih mučenika Cesarija i Anastazija.

Na desnoj strani tribune smješten je balkon ili loggia, s koje se na veliki petak kao na dan našašća svetoga križa, pokazuje narodu i onaj veliki dio križa, što se tuj čuva u posebnoj samostanskoj kapelici.

S lieve strane tribine, spuštaju se u podzemlje stube, gdje se nalazi i posebna kapela sv. Helene, na kome mjestu da je i sv. Helena za života stanovala.

Sva je ova kapela potaracana sa zemljom iz gore Kalvarije, koju je Sin Božji bio okvasio presvetom svojom krvi, a sveta je Helena sa ostalim spomenkama muke Kristove dala ovamo donieti. S toga se i ta kapelica nazvala Jerusalem, a ciela crkva „bazilika svetoga križa u Jerusalemu.“ Na glavnom oltaru ove kapelice, smješten je kip svete Helene i mnogo svetih ostanaka. Najznamenitiji je komad spužve, s kojom vojnici Krista Gospodina napajahu octom i žući, a nalazi se ovje i komad Njegovoga svetoga ruha.

Samostanac cistercita, čiji red je pokraj crkve u samostanu nastanjen, a čuva ovu svetinju, — povede nas odavle u jednu posebnu kapelicu, gdje su smješteni premnogi ostanci, donešeni iz Jerusalema.

Cistercita obukao se u bielu košulju, uzeo štolu, — sjajno rasvietlio čitavo shranište relikvija i stao nam redom sve

vaditi, pokazivati i tumačiti. — Nalazi se ovdje jedan komad jaslica, kamo je bio novorodjeni Spasitelj položen, komad stupa, kraj kojega je bio Spasitelj bičevan, dva trna od Njegove krune; nadpis, koji je Pilat u židovskom, grčkom i latinskom jeziku bio napisao i dao staviti na križ nad glavom Gospodnjom. Drvo je nadpisa doduše već podosta od crva izjedeno, ali se nadpis još vrlo dobro raspoznaje. Nalaze se tuj i tri komada pravoga križa Kristova, uložena u dragocjenu škatulju, s vrha providjenu staklom. Imade ovdje i jedan komad groba Gospodnjega, jedan komad križa pokajničkog razbojnika sv. Dizme, jedan komad zavoja Majke Božje, a i mnogo drugih svetih ostanaka, medju njima i prst svetog Tome nevjerovanog.*

Kad sve to vidjesmo, razumjeva se, da smo u nekom svetom strahopočitanju popadali na koljena, da se poklonimo Onome, koji je svojom predragocjenom krvi, ove svete

* U Rimu pokazuje se sva sila relikvija od Krista Gospodina i pojedinih svetaca, pa s toga nije ništa neobična, ako se u čovjeku radja misao: Da li je zbilja sve to istinito i pravo? — — Nuzgredno ovdje spominjem, da se kod tih svetih stvari, ne radi o kakovom vjerskom članku ili dogmi, koju moraju da svi vjeruju, već tuj odluču je prastara i sveta predaja, koja siže tamo u najstarija vremena katoličke Crkve. Pa kao što u obitelji recimo, imade kakova slika, koja predstavlja našega pradjeda, a svi je kao takovu držimo i štujemo, i nitko na svietu nije nam kadar dokazati protivno, tako isto biva i sa svetim relikvijama u rimskim crkvama, koje se ovdje poštivaju kroz daleka i daleka stoljeća Mi moramo nastojati, da se glede toga ne radjaju u nama nikakôve sumnje, dok tražimo u Rimu vjersku okriepu, a ovu valja da gledamo u svjetlu milosti Božje duševnim, a ne tjelesnim očima. Sv. pismo medju ostalim veli i to: „Blago si ga onima, koji ne vidješe pa ipak vjerovaše“, a što vriedi više ta rieč tek i o nama, koji ipak, makar i u tradiciji sve to vidjesmo i vjerovasmo, još tisuć puti veće: „Blago“, ... ako nam duša, sve to gleda, u rajskom svjetlu ljubavi Božje.

uspomene pokvasio i posvetio. Prenesosmo se gotovo i svi živo na Golgotu, te pokajavši se za griehe, preporučismo u svete rane Kristove sebe i svoje drage znance i prijatelje na domu, i cielu Hrvatsku svoju. Čavao s kojim je bio Krist Gospodin pribijen na križ, mogli smo dodirnuti i cjelivati, a neki polagahu na nj svoje medaljice i krunice. Mnogi podjoše još i u sakristiju, gdje si kupiše, za jednu liru, tako zvani „facsimile“ — naliku toga čavla. . . Zaista sveta je to i mila uspomena, osobito ako se uvaži da je taj čavao bio dodirnut sa pravim čavlem Kristova križa.

Crkva svetog Križa Jerusalemskoga.

Opojeni mnogim svetim uspomenama, ostavismo duboko ganuti, ovaj dragocjeni hram Kristova križa i za koja dobra četvrt sata vožnje, nadjosmo se na velikom trgu zvanom:

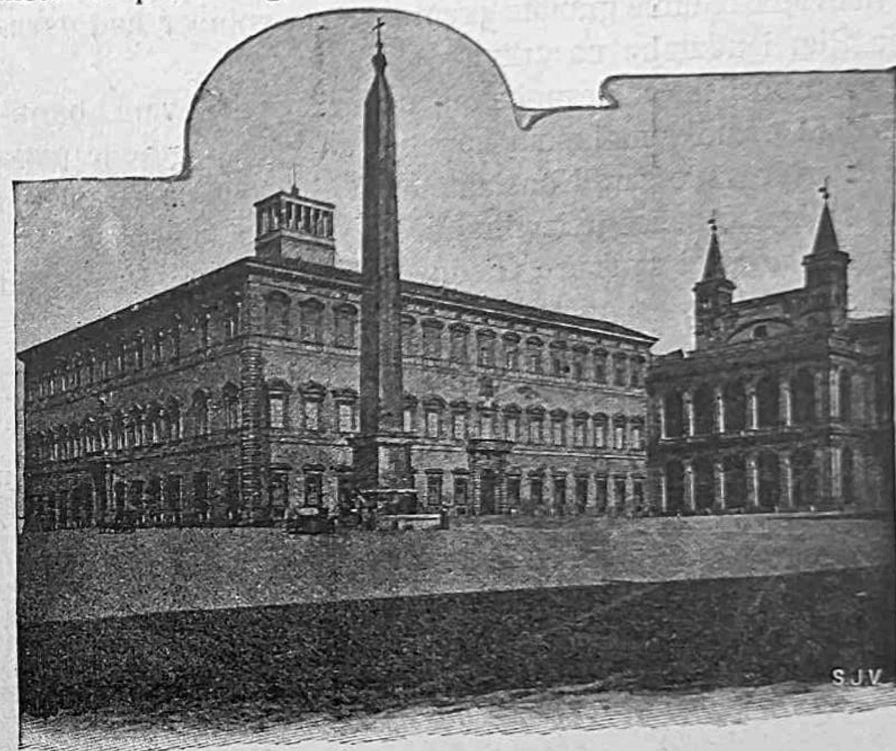
„Piazza di San Giovani in Laterano.“ Trg sv. Ivana lateranskoga.

(Dječja igra na plokati pred crkvom. — Crkva svetog Andrije ap. na trgu. — Egipatski obelisk. -- Palača lateranska. -- Muzej i galerija slika u Lateranu. -- Krstna kapelica cara Konstantina.)

Trg taj sv. Ivana lateranskoga, okružuje neka sveta i ozbiljna tišina, tek na plokati pred lateranskom crkvom, deralo se koje deset — već ovelikih dječaka, što se izmjenice trpahu u jednu oveliku vreću, dok jedan drugoga svezanog po stubama vukao dolje, pri čemu nisu se ni najmanje obazirali, što im se glava tukla po kamenu, dok se izranjeni, tek jedan drugome podsmjehivahu . . . Zbilja čudnovata je, u svakom pogledu, ta talijanska čeljad.

Na trgu izadjosmo s kočija, te se najprije ogledasmo u naokolo. Rekoše nam, da se tamo s desna u uglu nalazi velika bolnica za ženske, sa crkvom sv. Andrije apoštola, gdje se nalaze i takodjer ostanci njegovog svetog tiela.

Usred trga stoji i obelisk, veliki stup obilježen egipatskim pismom ili hieroglifima. Stup je visok 47 metara, a još je viši od onoga na trgu sv. Petra. 1600 godina prije Krista, — stajao je taj stup pred boginjom sunca u Tebama u gornjem Egiptu. Car Konstantin dade ga iz Egipta prevesti u Rim i smjestiti u Circus Maximus, odkale ga dade papa Siksto V. prenieti godine 1588. na ovo mjesto.

Lateranska palača u Rimu sa egipatskim obeliskom.

S lieve strane obeliska, prostire se trgom slavna palača lateranska, gdje su nekoć stanovali rimske pape, počam od cara Konstantina, sve do 14. stoljeća. Stanovalo je tuj 161 papa, od kojih su 47 proglašeni svetcima. Kako su kasnije pape imali svoje stalno prebivalište u Vatikanu, to se ta palača najprije promienila u sirotište, a za vrieme pape Grgura XVI. godine 1843. u veliki muzej. U prizemlju te zgrade, nalazi se velika sbirka, rimskih starina svjetskih, a u prvom spratu, velika sbirka kršćanskih starina, pronadjenih u katakombama. Nalaze se tuj i liepe galerije slika . . . Boravio sam ovdje jedared, pa preporučam, da si taj muzej svatko pogleda,

*

koga liepa umjetnost zanima. Na toj zgradi izvana, kao što i svuda unaokolo po trgu, vidjaju se po zidovima silne rupe, što ih ovuda izduble granate piemontežkih vojnika, kad osvajahu Rim i udarahu na crkvu.

Od obeliska na desnoj strani, nalazi se tako zvani „baptisterij“ ili osmokutna krstna kapelica na mjestu, gdje je papa Silvestar pokrstio cara Konstantina. Vidi sliku na strani 51. naše knjige. Kapelica je iznutra urešena liepim slikama i reliefima iz starine, i svakako vriedna da se pogleda. Ravno od obeliska stoji:

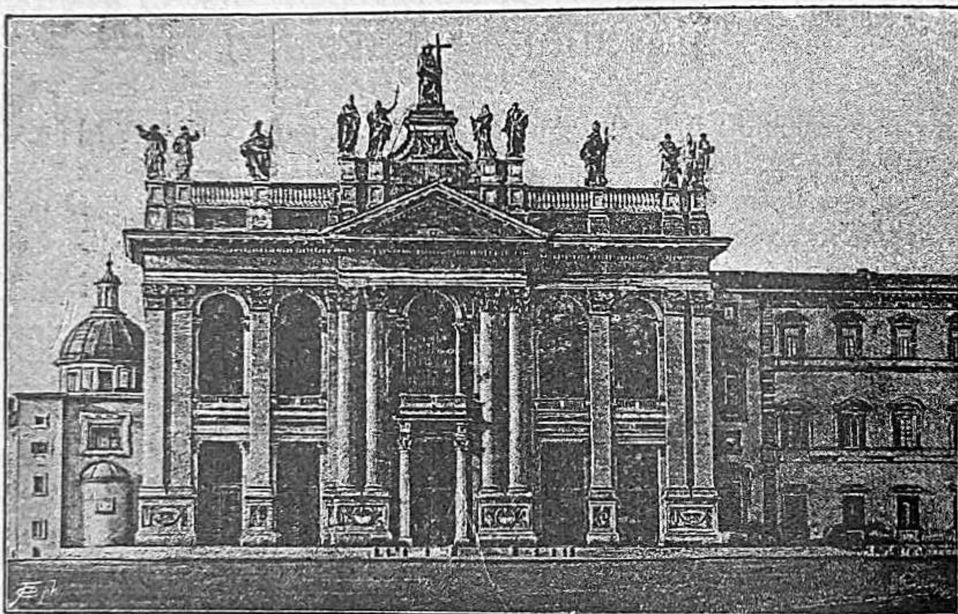
Bazilika sv. Ivana lateranskoga — S. Giovanni in Laterano.

(Krštenje cara Konstantina. — Obitelj Laterani. — Lateranski sabori. — Poslužitelj na vratima. — Jubilejska pobožnost. — Opis crkve. — Glave sv. Petra i Pavla. — Žrtvenik sv. Petra od drva. — Stol posljednje večere. — Kapelica Corsini. — Pieta od mramora. — Dječak u kapelici. — Barjak kralja Sobieskoga. — Kapelica sv. Franje Ašikoga. — Spomenik Leona XIII.)

Ovo je znamenita i najstarija crkva u Rimu. Kad je u trećem stoljeću providnost Božja — Crkvu katoličku, nakon težkih i krvavih borba i muka sa poganstvom — izvela iz tmine i katakomba na svjetlo, — dade se ovdje u svojoj palači krstiti, pobjednik kršćanstva nad poganstvom, car Konstantin. On odstupi rimskim papama odmah i svoju palaču za rezidenciju, a pokraj palače sagradi, evo ovu sjajnu, lateransku baziliku. S toga se i ova crkva nazivlje „Caput mundi“ ili „Omnium urbis et orbis ecclesiarum mater et caput“ — tj. majka i glava sviju crkvi u Rimu i na cielome svietu.

Na mjestu, gdje je crkva sagradjena, a prije nego li je to mjesto baštinio car Konstantin, stanovala je bogata rimska plemićka obitelj zvana Laterani, pa se s toga i palača, a i crkva, do dana današnjega, nazivlje lateranskom. Tečajem raznih viekova, nosila je i razna imena, kao: bazilika Konstantinova, bazilika najsvetijeg Odkupitelja ili Sanctissimi

Salvatoris, a zvala se i bazilica aurea ili zlatna sbog svoga bogatstva. Ova je crkva mnogo stradala od raznih nepogoda i potresa. — Bila je tečajem viekova i pregradjivana, a papa Sergije III., početkom devetog stoljeća, dade je posve obnoviti i posveti je uspomeni sv. Ivana Krstitelja. Sadanji svoj oblik dobila je pod papom Inocentom X., sredinom 17. stoljeća.

Crkva svetog Ivana lateranskog. Pročelje.

Ova je bazilika znamenita i s toga, što se je u njoj obdržavalo i pet obćenitih crkvenih sabora, odtud zvanih lateranskih. Divno je pročelje sv. Ivana lateranskoga s loggiom, s koje su pape prije godine 1870., na Spasovo blagosivljali rimske poljane.

Nad pročeljem crkve, smješteno je 15 ogromnih kipova, što predstavljaju Krista Gospodina, sv. Ivana Krstitelja, sv.

Ivana evangjelistu i razne crkvene otce. Predvorje je ove crkve osobito veličanstveno, a urešeno slikama, što predstavljaju rodjenje sv. Ivana, njegovu propovied u pustinji, njegov ukor Herodu i njegov glavosiek. S lieva predvorja, stoji vjern kip cara Konstatina, — prenešen ovamo iz njegovih dvorova. Crkva imade pet ladja, a u svaku vode posebna vrata. Ulaz u srednju, nije bio zatvoren vratima, jer se ova težko otvaraju, već velikom i gustom hasurom.

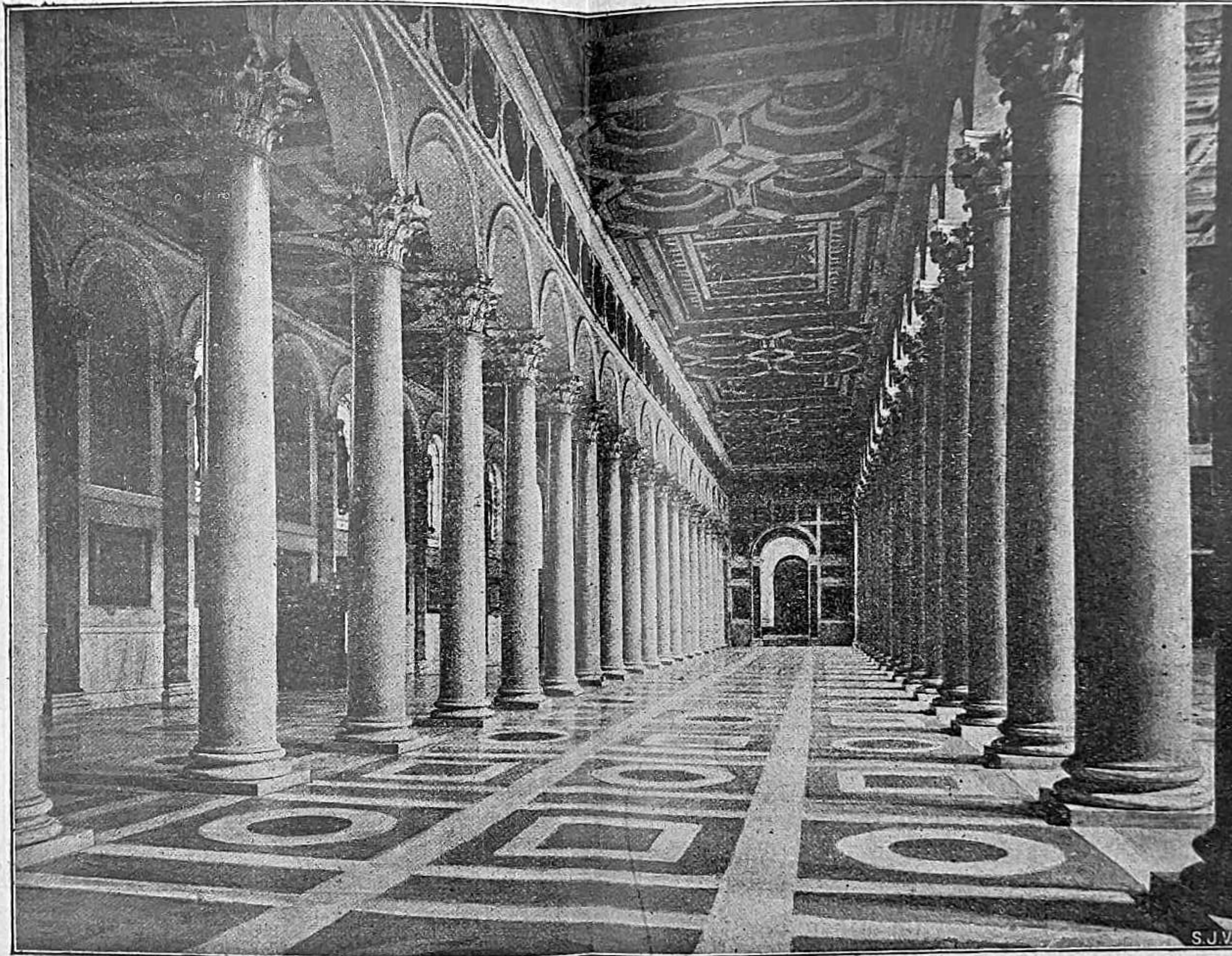
Kip cara Konstantina Velikoga.

Kad htjedosmo unići, priskočio je odmah pristalo odjeveni gospodin, koji je jednom rukom zastor pridigao, a drugu odmah pružio — za „manciu“, napojnicu... Zaista vrlo laki obrt.

Ušavši u tu velebnu crkvu, razbacali smo po njoj uzduž i poprieko tek nekoliko pogleda, jer se najprije zaputismo ravno pred kapelicu presvetog Sakramenta, da tuj obavimo svoju jubilejsku pobožnost.

U crkvi bilo je u to vrieme malo svieta, pa smo pobožnost mogli posve nesmeteno obaviti svečano i glasno. Kada udovoljismo ovoj svojoj hodočastničkoj dužnosti, dadosmo se tek onda na razmatranje same crkve.

Ova je crkva iza sv. Petra i Pavla u Rimu jedna od najvećih. Računaju da se u nju može smjestiti 22 hiljade ljudi. Dugačka je 130., a široka 60 metara. Srednja ladja počiva na 12 širokih pilova, gdje je u izdubinama smješteno 12 svetih apoštola. Svod je crkveni umjetnički izrezan i pozlaćen, dok je pod obložen granitnim, mramornim i porfirovin pločama, a sve troškom pape Martina V., koji je umro god. 1431., dok se tuj i pred konfesijom nalazi i njegov nadgrobni spomenik.

Unutrašnjost bazilike svetog Pavla. (Vidi opis strana 192.)

U poprečnoj ladji, nalazi se u sredini glavni žrtvenik, već toliko puti spominjana konfesija. Okružuju ga četiri granitna stupa .... Sveto hranište napravljeno je u slogu gotike od biela mramora, izkićeno dragocjenim kamenjem a zastrto crvenim suknom. Stupovi podržaju sjajnu nebnicu, — nad kojom pohranjene su glave svetih apoštola Petra i Pavla. Kao što su ovi veliki apoštoli, za života svuda bili zajedno — tako i mi njihove ostanke vidimo svuda zajedno po rimskim crkvama.

Ovaj gornji oltar ne sadržaje u sebi moći svetih, već se u njemu, u mramornoj obrubini, nalazi drveni oltar ovamo donešen iz katakomba, na kojemu je obavljao sv. misu sam sveti Petar, za vrieme progonstva, i svi ostali prvi njegovi

nasljednici ... Kako nisu imali nigdje mira i stalnog mjesta, obavljali su sv. tajne na tom oltaru, a prenašahu ga s mjesta na mjesto. To je jedini žrtvenik od drva na svietu, inače svi oltari moraju da budu od kamena. Pod glavnim oltarom nalazi se konfesija, čiji je žrtvenik posvećen sv. Ivanu evangjelisti. Ovdje gori bez prestanka 12 svjetiljki.

Nutrašnjost crkve svetog Ivana Lateranskog.

U lievom ramenu poprečne ladje, nalazi se kapelica presvetog Sakramenta, gdje smo upravo i bili obavili svoju pobožnost. Nad svetohraništem nalazi se onaj stol od cedrovine, na kojem je božanski naš Spasitelj za svojim apostolima, obavljao posljednju večeru i, na spomen svoje smrti, ustanovio presveti oltarski Sakramenat i sv. žrtvu novoga zavjeta. — Ovo je zaista presveta uspomena. Tako urešen nije nigdje nikoji drugi žrtvenik u cielome Rimu, kao što ovaj

ovdje u kapelici presvetog Sakramenta. A to je i pravo, da ovdje u majci sviju crkvi i središtu katoličkog jedinstva, bude na najdostojniji način počašćena ona tajna, koja sačinjava žarište svega kršćanskoga života, koja sačinjava svetu svezu jedinstva za svu djecu jednoga Otca.

Sa lieve prostrane ladje, kraj samih glavnih vratiju, ulazi se u razkošnu kapelicu obitelji Corsini, koja tuj u kripti počiva, a sagradio ju papa Klemento XII., u počast kardinala Andrije Corsinija, čiji se tuj nalazi i nadgrobni spomenik, a s lieva opet sarkofag Klementa XII. na kojemu se nalazi brončani papin kip... Ovdje na oltaru vidi se i prekrasna skupina od mramora — Pieta, što predstavlja Majku Božju s mrtvim Sinom na krilu... U toj se kapelici iznenada odnekale iz kuta stvorio pred nama dječarac, u plavom kaputu i nudjao se, — da nam protumači znamenitosti kapele. Razumjeva se, da smo ga odbili... Pričinio mi se, kao pauk, koji je tuj razastro svoje mreže, da hvata muhe.

U crkvi sv. Ivana lateranskog, nalazi se i osam veličanstvenih slika po stienama poprečne ladje. Slike se te odnose najviše na cara Konstantina, na njegov krst, na njegove pobjede nad neprijateljem, na njegovu vojsku i slično.

Još jedna vrlo važna uspomena nalazi se ovdje, a izvješena kraj velikih orgulja u crkvi, a to je barjak poljskog kralja Sobieskoga, koji nas sjeća njegove veličajne pobjede nad Turcima, što obsjedahu Beč...

U ormarima u kapelici sv. Franje Asiškoga, nalaze se i premnogi ostanci raznih svetaca, što ih nismo dospjeli da razgledamo.

Još ću spomenuti i sjajni nadgrobni spomenik pape Leona XIII., koji je sahranjen u crkvi sv. Ivana lateranskoga... Njegov sarkofag, stoji na pogledu sarkofaga znamenitog. pape Inocenta III., a imade nadpis: „Ecclesia ingemuit, complorante orbe universo. Ad Patrem filii ex omni regione

veneraturi conveniunt“ . . . Crkva je uzjaukala, a š njome zaplakao cieli sviet . . . K Otcu, skupljaju se sinovi iz sviju krajeva, da mu se poklone . . . Našao sam još i ovaj izpisak u svojoj bilježnici, a sada hoću, da svoje vriedne čitatelje izvedem iz te sjajne crkve, pa da koje 50 koračaja pravcem sjevernim, posjetimo predragocjenu i premilu uspomenu, kapelicu poznatu pod imenom

Scala santa ili Svete stube.

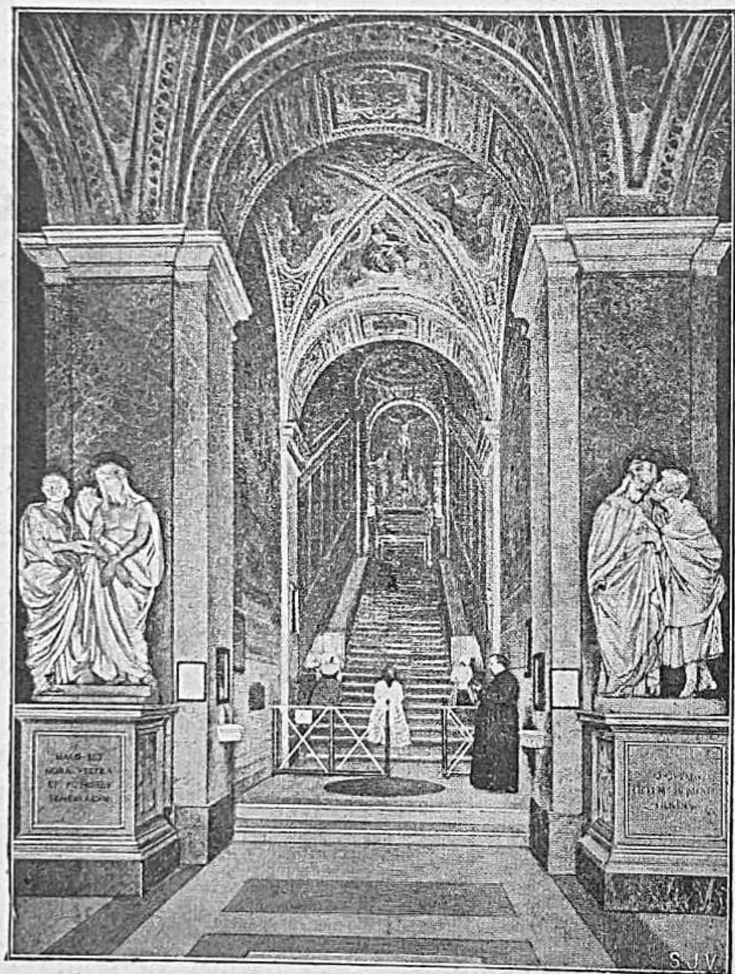
(Uzlaz Isusov. -- Uzlaženje stubama po koljenima. -- Kipovi Jude i Pilata. -- Kapelica Sancta Sanctorum. -- Papinska kapelica. -- Posjet kapelice po papi Pii IX.)

To su one iste stube, što su vodile u Jerusalemu u kuću židovskoga vladara Poncije Pilata, a po kojima je četiri puta uzilazio i silazio naš premilostivi Spasitelj — bičevan i sav u krvi . . . S vrha tih stuba predtavljao je Pilat Isusa Krista židovima govoreći: „Evo čovjeka! — Ecce homo! — — Svete te stube dala je prenieti sveta Helena križarica u Rim. Imade ih 28., a postavljene su na sadanje mjesto godine 326. poslie Krista.

Ove su stube od mramora, ali su već odveć istrošene, jer sam Bog znade, koliko već milijuna koljena, po njima puzalo. Da se podpuno ne istroše, obložene su daskama, koje imadu uzdužne proreze, pokrivene staklom, da se mramorne stube mogu vidjeti, a gdjegdje su i otvorene, da ih se može prstima dotaknuti . . . Na jednoj stepenici vidi se pjega, a rekoše nam, da je tuj kanula krv iz presvetih rana Kristovih.

Buduć da je naš Spasitelj po tim stubama uzilazio i silazio, te ih i svojom krvlju natopio, to nitko ne smije ići preko njih inače, nego na koljenima. Isto činili smo i mi, te smo sa svetim strahopočitanjem izljubili sveta ta mjesta.

Kod svakog uzlaza na stube, preporuča se po koja molitvica ili pobožni uzdah k Spasitelju . . . Ovu su pobožnost sv. Otci pape, providili sa mnogim proštenjima.

Scala santa — Svete stube.

Svak si može misliti, kako su to bili blaženi časovi, kad smo ovdje boravili. — Čovjeka se moćno dojimlje, kad gleda pred sobom, gdje hrpimice uzlaze pobožni štovatelji propetoga Spasitelja. — Težko se tuj puza. Al na sve to

nije se obazirao i jedan odlični naš hrvatski svećenik i dekan, koji je imao silnu kostobolju i uloge u nogama, da je jedva hodao, pa se ipak po koljenima do vrha dovukao, a Gospod mu tu živu njegovu vjeru naplatio skoro posvemašnjim ozdravljenjem, kako mi to nedavno kazivao u Varaždinskim Toplicama, gdje se tek nalazio na oporavku.

Sa svake strane tih svetih stuba, — nalaze se obične pokrajne stube, po kojima silazismo dolje. — Kad smo sišli, podieliše nam, kraj uzlaza, redovnici zvani Pasioniste, što svetinju čuvaju, a imadu tuj svoj samostan, svakome po jednu sličicu, predstavljajuću lik Gospodnji.

Podno stuba, u prizemnom atriju, nalaze se prekrasne grupe kipova od biela mramora, što predstavljaju jedna Krista Gospodina, kako ga Juda cjeliva, a druga, kako ga Pilat predstavlja narodu. Promatrasmo ih sa nemalim zanimanjem.

Kad smo bili uzlazili gore po stubama, ogledali smo se kroz okna još u gornju kapelicu, zvanu Sancta Sanctorum to jest: „Svetinja Svetih"... Ovako se nazivlje zbog premnogih svetih ostanaka, što su u njoj pohranjeni, a hoću da spomenem samo prekrasni čudotvorni kip Spasiteljev, naslikan na drvu. Kapelica bila je bogato razsvietljena, ali u nju unići, nismo mogli, jer je ulaz zabranjen... Ova kapelica, rekoše nam, bila je nekoć domaća papinska kapela, a nalazila se u staroj lateranskoj palači, koja je u stara vremena, sve dotle dosizala... To je još jedina ostavština iz starog sjela rimskih papa u Lateranu, sve je ostalo novijeg poriekla...

Još nam rekoše, kako se na sv. stubama uvieke nadje dosta nabožnih hodočastnika, što se na njima mole Bogu. Sveti otac Pio IX., da je posjetio to mjesto upravo dan prije zauzeća Rima, god. 1870. Bilo je to zadnjikat, kad je pred svojom smrću, izišao iz Vatikana.

Bilo je već pokasno, a valjalo nam još obići baziliku Sniežne Majke Božje. Naše kočije udariše s toga ravnom ulicom zvanom Via Merulana, izmedj liepih vrtova i starinskih gradjevina, te se već za koja četvrt sata nadjosmo pred crkvom

S. Maria Maggiore ili „Crkva Majke Božje Sniežne ili Velike".

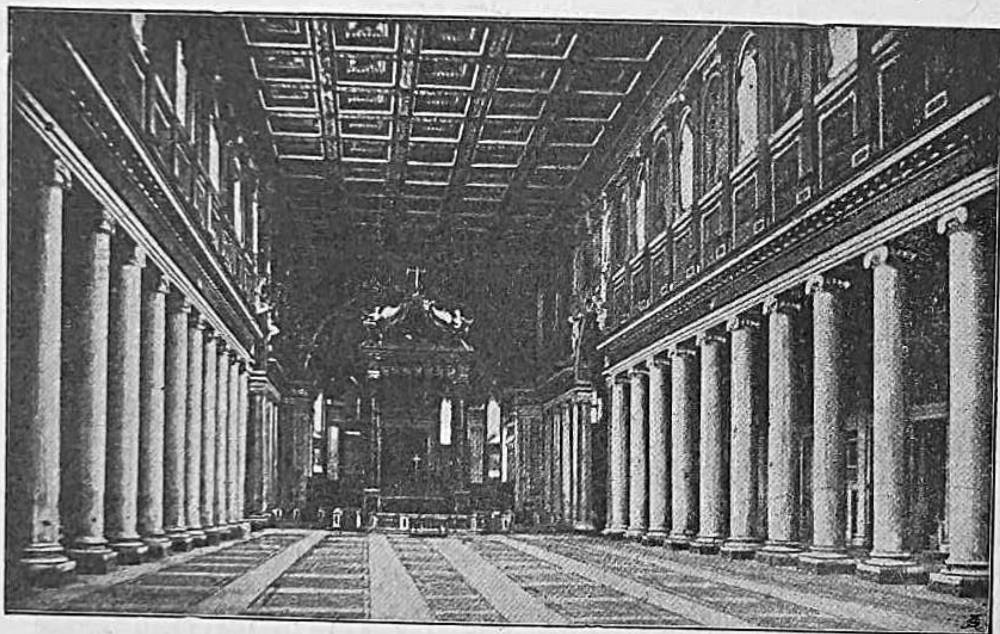
(Postanak crkve. -- Opis crkve. -- Kapela Sikstinska i Borghese. -- Konfesija. -- Statua Pia IX. -- Daske od jaslica Kristovih -- Žrtvenik Majke Božje. -- Slika sv. Luke. -- Spuštanje cvieća u crkvu. -- Obelisk pred crkvom.)

Zove se tako, jer je najveća od sviju osamdeset marijanskih crkvi u Rimu, a i ne samo najveća, već i najstarija.

Sigurno svak od nas, čuo je već u životu, a i čitao u kalendarima, da na 5. kolovoza pada svetkovina „Marija Sniežna" . . . Imade kod nas i crkvi posvećenih tome blagdanu. Sada evo stajali smo na mjestu, odkale toj svetkovini početak i ime.

Za vrieme pape Liberija, koji je sredinom četvrtog stoljeća ravnao crkvom, živjeli su u Rimu, bogati i nabožni supruzi bez djece. Majku Božju htjedoše učiniti baštinicom cielog svog imetka, s toga se vruće molili k Njojzi, da im očituje, na koji način želi, da se njoj u čast imetak upotriebi . . Prikaza im se s toga obojici, a u isti čas i papi Liberiju Mati Božja u snu, te im očitova, da na onome mjestu, u Rimu, njoj u čast sagrade crkvu, gdje će, sliedećeg jutra

naći brežuljak pokriven sniegom. I zbilja, drugi dan 5. kolovoza, opaziše iz daleka, gdje se bliešti svježi u to doba posve neobični snieg. Bilo je to na brdu eskvilinskom, gdje i odmah sagradiše baziliku i prozvaše ju bazilikom Liberijevom, a zvala se takodjer Santa Marija ad nives ili Majka Božja Sniežna, dok je danas, sa spomenutog jur razloga, zovu: S. Maria Maggiore.

Nutrašnjost crkve Majke Božje Sniežne.

I ova se crkva tečajem stoljeća pregradjivala, a papa Gregorije XI., dade k njoj prigraditi visoki zvonik sa šiljatim tornjem, najvišim u Rimu. Nuzgredice spominjem, da talijanske crkve većinom, a i sve skoro rimske nemaju nikakih tornjeva.

U pročelju crkve Marije Sniežne, imade pet svodova, što vode u predvorje, a gdje se nalazi i jur spominjana loggia,

obložena krasnim mozaikom, s koje je nekoć papa na Veliku Gospojinu, 15. kolovoza, dielio narodu, pred crkvom na trgu sakupljenom, blagoslov.

Crkva je iznutra duga 85, a široka 18 metara. To je jedina bazilika u Rimu, koja je od sviju najviše sačuvala svoj prvobitni i starodrevni oblik. Kad smo stupili u nju, iznenadile nas njezine velike prostorije, a jednako i veličajni, prem posve jednostavni ukras. — Blažena Djevica Marija, izabrala si to mjesto simbolom sniega, odrazom svete čistoće, kojom se odlikovala.

Crkva imade tri ladje, razdieljene sa prekrasnim jonskim stupovima od biela mramora, a naš nam „cicerone" reče, da su ti stupovi iz poganskog hrama boginje Junone Lucine, što su je ovdje stari Rimljani štovali. U pobočnim ladjama, izmedj mramornih pilova, nalaze se ulazi u dvie pokrajne kapele, što crkvu okružuju s lieve i desne strane. Ona s desne, zove se kapela Sikstinska, a s lieve kapela Borghese.

Nad samim stupovima, koji diele crkvu u ladje, imade čitavi red prekrasnih slika od mozaika, što predstavljaju život Majke Božje prema proročanstvima u Starom, a prema sv. evangjelju u Novom zavjetu.

Glavni žrtvenik sastoji se iz starinskoga sarkofaga od porfira, urešen ukrasima od mjedi, na kojima počiva oltarni mramorni kamen. Nad oltarom, uzpinje se na četiri stupa od porfira, obtočen pozlaćenim viencima od palme — zlatom izkićeni — baldakin.

Pred glavnim žrtvenikom je i bogato uresio i postavio Pio IX. konfesiju, gdje se nalazi i množtvo svetih moći, a medju njima i glava sv. apoštola Mateja i rame sv. Luke, te i relikvije od sv. Marka evangjeliste i sv. Ivana ljubimca Gospodnjega.

*

Pred konfesijom imade statua Pija IX. u naravnoj veličini. Iza same konfesije, u kristalnoj posudi, srebrom bogato uresenoj — pokazivahu nam, najdragocjenije blago ove crkve, na ime, pet komada dasaka iz štalice betlehemske, koje sačinjavahu jasle, — u koje novorodjeni Kralj svieta bio položen. Jaslice nazivlju se latinski presepe, pa s toga i sama bazilika nosi takodjer i ime: Santa Maria od presepe. Pred tim jaslicama, zapaljeno je do 12 sjajnih kandelabra.

U lievom krilu sikstinske kapelice, nalazi se navodno grob sv. Jeronima, koji je velik dio svoga života proveo u Betlehemu, pa s toga je i tuj, kraj betlehemskih jaslica sahranjen. Usred kapelice nalazi se upravo pod kupolom oltar presvetog oltarskog Sakramenta, — bogato urešen. Kapelica se ova zove Sikstinska s toga, što je dade sagraditi papa Siksto V. pa je tuj njegov grob, nad kojim se nalazi kip papin od mramora, gdje kleči zadubljen u molitve. — Ovu Sikstinsku kapelicu ne treba zamjenjivati sa onom glasovitom u sv. Petru, istoga imena.

Napomenuo sam još kapelicu Borghese ili Paulinsku, zove se tako, jer ju papa Pavao V. iz roda Borghese dao sagraditi, a u njoj se nalazi i grob toga pape. Sva bliešti u sjajnim i bogatim dekoracijama. — Ovdje se nalazi u jednoj kapelici i žrtvenik sa čudotvornom slikom Majke Božje, koja je uložena u površini od lapislazula, dok je sam žrtvenik ukrašen sa četiri stupa od iztočnog jaspisa s podnožjem i vršcima od zlaćenoga tuča. Rekoše nam, da je to jedna izmedj najkrasnijih i najbogatijih kapelica na čitavom svietu . . . Majku Božju, da je slikao sam sv. Luka, s toga da je i slika od dragocjene vriednosti.

U crkvi nalazi se i veliko množtvo nadgrobnih spomenika raznih kardinala, papa i drugih odličnih muževa katoličke Crkve, koji svi, kano nekim dogovorom, još za

života pridonieše za ukras ove crkve u čast svete Bogorodice, — sav svoj novac i sve svoje bogatstvo.

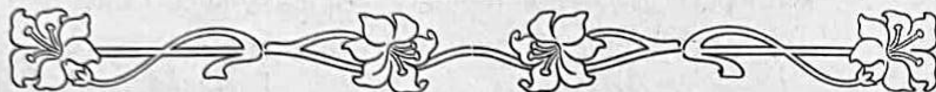

Madona svetog Luke u crkvi S. Maria Maggiore.

Pokazaše nam još i mjesto u kupoli, s kojeg na dan 5. kolovoza, na spomen utemeljenja crkve, spuštaju kod službe Božje listiće bielog cvieća, što imade da predstavlja snieg, koji je negda, za vrieme najveće žege, zabielio podnožje te veličajne Marijanske svetinje.

Kad smo izašli iz crkve, zape nam oko još i na visoki egipatski obelisk, što je smješten na trgu pred crkvom a stajao je nekoć nad grobom cara Augusta. Papa Siksto V. dade ga godine 1587. prenieti ovamo i vrh mu okititi svetim križem. Sa trga svete Marije, obogaćeni mnogim dragocjenim uspomenama, — krenusmo sada odmah kući u svoje stanove.

Večer i večera u hotelu Savoju.

(Slabi posjet gostiona. — Talijanski objed. — Nazdravice kod ručka. — Novinstvo o našem hodočašću — Svećenik Ungaro-Croata — Pjevanje sikstinskog pjevača. — Žene u rimskim crkvama ne pjevaju).

Točno u sedam sati, bila je za danas odredjena večera u našem hotelu... Valjalo se na vrieme sakupiti, jer tko bi prikasnio i diela mu ne bi bilo... U mjesecu kolovozu, do polovice rujna, po gostinjcima u Rimu, jedva da i vidiš ikakovih gostova ... Tek možda u večer, gdjekoji, na kafi ili sladoledu, inače sve se to uvuklo u svoje stanove. a mnogi sbog sparine i ostaviše Rim, te odoše praznikovat u svoja tuskula — u okolišne planine, zaselke i vile, Campagnu, more i Castela, često i dosta daleko. — Nema dakle u u zalihi redovito dosta jela, već upravo toliko, koliko je naručeno i pripravljeno.

Veselo posjedasmo kraj svojih stolova, dok se oko nas vrzli naši konobari, i dvorili nas zamjernom talijanskom uslužnošću. Stolovi bili nam veoma sjajno opremljeni, okićeni i cviećem u vazama, a kraj svakog tanjura i po više žlica, vilica i noževa ... Upravo kakono se veli, — sjajno i elegantno. — Nismo dakako svega toga trebali, ali Talijani htjedoše, da nas baš onako gospodski počaste . . Medj vriednim mojim čitateljima, imade i vrlo mnogo nježnih čitateljica, koje će me pitati, a kaži nam, što ste sve dobra

imali za hranu? . . . Valja znati da u Italiji, a navlastito u Rimu ne objeduju i ne večeraju onako, kao što kod nas . . .

Kip Meleagra u vatikanskom muzeju.

Naš objed je za pravo njihova večera, a naša večera njihov ručak. — Drugim riečima, večera je kod njih obilnija od objeda, a to valjda s toga, što u danu više počivaju, a tek u večer kad zahladi, — više se kreću, a i slastnije jedu? Bilo ovako ili onako, — mi smo u Rimu, pa se valja držati one poslovice, „Romae si fueris, romano vivito more“ — ako si u Rimu živi po rimsku. Na štampanim ceduljama, — razvrstanim po stolu, bio je u podne označen ‚Lunch‘‘ — doručak, a u večer ručak „Diner“ — onih jela, kojim nas dvorili. Da udovoljim znatiželji naših čestitih hrvatskih domaćica, kazat ću, — kakav ćemo sutra u podne imati „Lunch“, a sada evo prema tiskanom receptu, današnjeg dinera“,

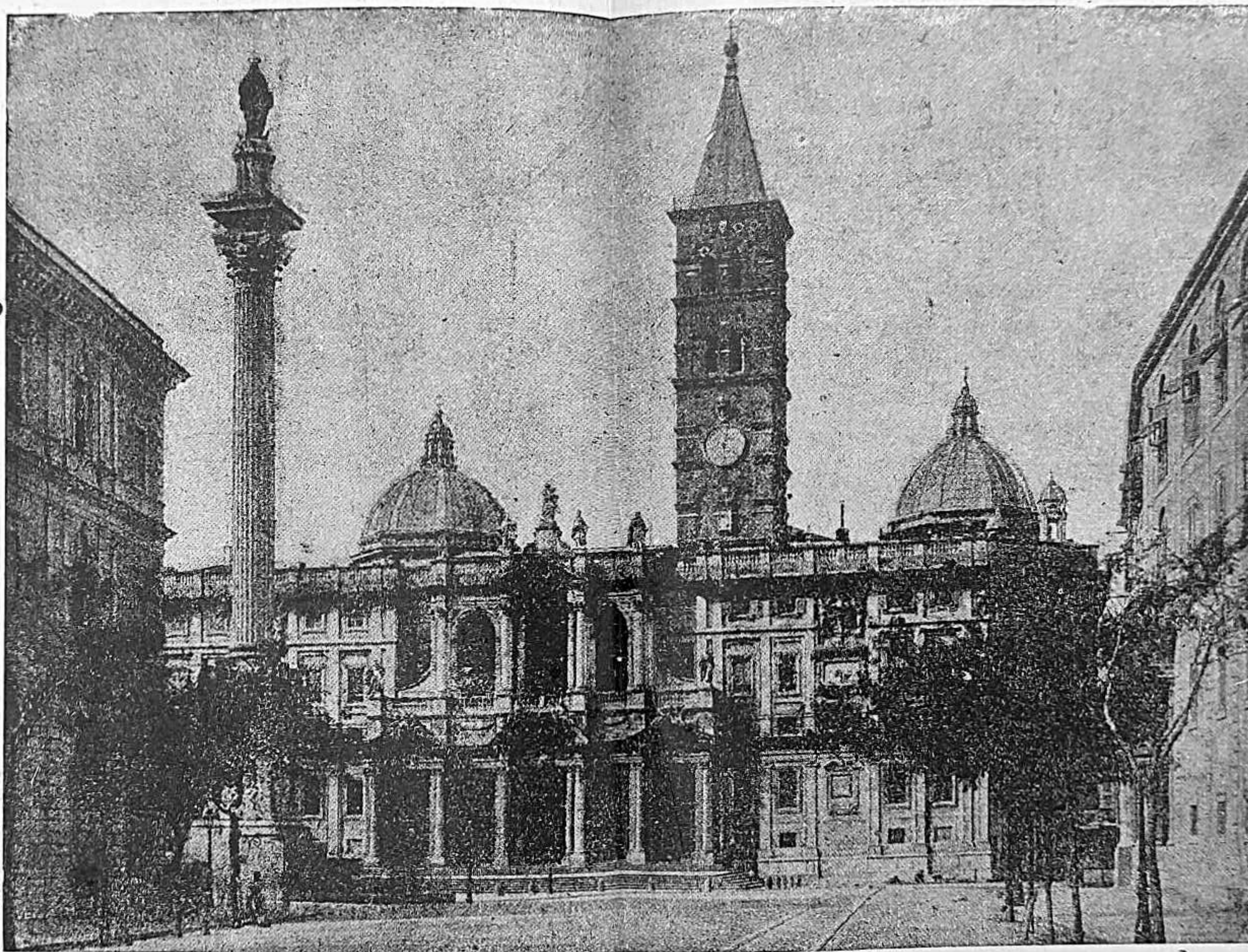
Prvo jelo: „Potage Italienne“ = Čorba od malih bigulica sa sirom.

Drugo jelo: „Dinde Bouilli Anglaise = Pile u vodi kuhano i na maslu prženo sa rižom.

Treće jelo: „Gigot D Agneau Rotis“ = Janje pečeno i izrezano u sitne komadićke. Četvrto jelo: „Salde“ = Salata

Peto jelo: „Glace Au Citron“ = Sladoled od citrone sa piškotama.. Šesto jelo: „Patisserie et Desert“ = Smokve, kruške i šljive.

Uz dosta neslani kruh, imalo nas dvoje i dvoje i po jednu litru prilično tečnog talijanskog crnog vina, . . . a da bude hladno, donašali na posebnim pladnjima led, da si po volji vino razhladjujemo i sipljemo u čaše . . . Evo nam dakle jela i pila, a sada na posao. — Čudna i za nas Hrvate neobična kuhinja, ali se i ipak jelo prilično slastno, — ako se i koječemu prigovaralo . . . . Gladni i umorni bili bi izjeli i neznam kakovo jelo. Kako je to sve djelovalo na naš siromašni želudac, — to si nek svak u mislima stvara odgovor, a i neka pita one, koji su to izkusili.

Crkva Majke Božje Sniežne — S. Maria Maggiore. Vidi opis strana 225.

Hoće li pako koja od vriednih naših hrvatskih domaćica — prema pomenutom talijanskom receptu, načiniti „Menu“ za svoju kuću, neka kuša . . . . Rado dozvoljavam. . .

Neka se uz put prosim, nitko ne sablazni, što ja pišuć o hodočašću, govorim i o jelu i pilu u Rimu. Ta hodočastnici morali bi se držati one evangjeoske: Ne živi čovjek samo o jelu i pilu, već i od svake rieči, što izlazi iz ustiju Gospodnjih. — A tko nam bi i mogao prigovoriti, da nismo danas nagledav se milinja, naronili se i pokorničkih suza?!

U drugu ruku napominjem, mi nismo bili baš i samo pokornici, već i putnici, koji smo došli u Rim u nekom slavlju i veselju, što slavimo Konstantinov jubilej i što ćemo kano

Hrvati — vazda vjerni sinovi rimske stolice, pokloniti se prevedroj glavi svega katoličkoga svieta, i svetom Otcu — uzčestitati desetgodišnjicu, njegovog blagoslovnog vladanja na stolici sv. Petra ..... A hodočasteć, s takovim čuvstvima, mislim, da smijem i bez grieha pomisliti i na kuhinju, pa makar i na čašicu vina ... A tko će nam zamjeriti, ako smo razdragani u svetom zanosu, onako po hrvatskom običaju, rekli i koju veselu rieč, što je bila u savezu sa našim poslanstvom? Sjetismo se ugodno sv. Otca pape, naših hrvatskih biskupa, našeg dragog hrvatskog naroda i miljene naše hrvatske otačbine. — Zaželjesmo navlastito, da hrvatsko svećenstvo ne samo dobro živi, već da i dobro umire; da bude svjetlo svieta i sol zemlje ... Pozdravismo oduševljeno i velezaslužne naše otce Kapucine, koji nam prirediše tako ugodno i bratsko, hrvatsko i katoličko sveto putovanje ... Da u oduševljenju zapjevasmo i našu hrvatsku himnu, posve je suvišno da i spominjem.

Neugodno nas se dojmilo. što nam vlč. O. Miroslav saobćio, kako nas talijanske novine osim „Osservatore Romano" — prikazivahu kao Dalmatince, a ne Hrvate ... U istom smislu pisala je kasnije i bečka „Reichspost", a i ostale njemačke novine ... O — kako smo mi Hrvati nesretan narod ... Nazivljemo se po krajevima i provincijama, česa nema nigdje na svietu. Sviet nas pozna kao Slavonce, Dalmatince, Hercegovce, Bošnjake, Istrane, Medjimurce, Zagorce, Posavce, Podravce i svakako drugačije, samo ne kao Hrvate ... A zar je to i čudo, kad je i jedan naš mladi katolički svećenik iz Medjimurja, svršivši nedavno škole u zagrebačkom seminaru, — nakon, svršene sv. mise — u upisnoj knjizi jedne sakristije u Rimu — gdje li — na pitanje koje je narodnosti (natione) napisao: Ungaro-Croata. To je zaista za plakati, a što to znači i kamo to vodi, — neka sam Bog znade i sudi ...... Sramota! — Već imade

i ljudi Hrvata u Hrvatskoj — koji stvaraju i nekakovu narodnost, što ne postoji nigdje na svietu. — Sve hoće biti, samo ne Hrvat... Sv. Pavao apoštol izticao je ponosito svoju narodnost: „Cives sum romanus" — gradjanin sam rimski, — a hrvatski katolički svećenik veli da je: Ungaro Croata. —

— — — — — —

— — — — — —

Kip cara Domicijana u vatikanskom muzeju.

Medjutim pustimo te žalostne reminiscencije, da ne pomutimo svečanost trenutka, koji nas tako razveselio i tješio.

Htjedosmo već i ostaviti našu jedaču sobu, te poći na počinak, kad nas netko upozorio na vanredni piev iz pokrajne prostrane dvorane, koja je služila svratištnim gostovima za odmaranje i razgovor poslie jela. Unidjosmo u tu dvoranu kojom

se razliegao upravo neobični sopran u vanrednim modulacijama najizvježbanijeg ženskog glasa. — Imali smo i šta čuti i vidjeti ... U kutu, kraj pianina, sjedio je i pjevao slabušan čovuljak od koje 30 godina ... Dakle ni diete, ni žena, — već odrasli mužkarac ...... Pjevao je divno ariju: „Ave Maria", — a uz druge talijanske pjesme i onu poznatu: „Santa Lucia".... Svaka ženska i pjevačica u Hrvatskoj, — mnogo bi mu zavidjala na njegovom sopranu...

Apollo Belvedere u vatikanskom muzeju.

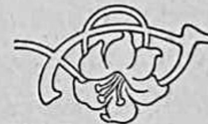
Rekoše mi, da je to član pjevača papinske sikstinske kapele, a sličnih pjevača da imade i mnogo u Rimu, koji već od mladosti vježbaju svoj glas, da u staroj dobi, u fistulama uzmognu oponašati dječije i ženske glasove.... Time da si i kasnije u životu služe svoj kruh. Vele, da u Rimu nije dozvoljeno ženama po crkvama pjevati, jer da to smeta pobožnosti, dok mnogi i ne gledju na oltar, gdje se Sin Božji žrtvuje, već radje na kor, gdje se žene produciraju. . . .

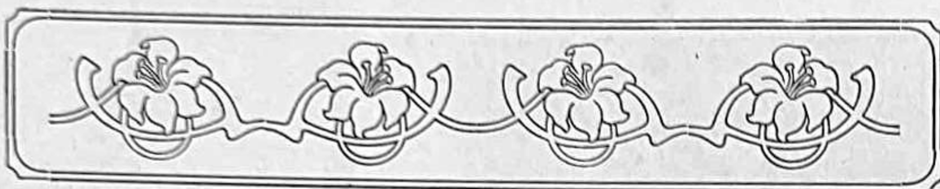
Neki još rekoše, da je naš pjevač, što ga slušasmo, „kastrat", jer da roditelji već i u koljevci sunate dječarce za buduće pjevačko znanje... Medjutim bilo kako mu drago, nas je ta pjevačka večer dosta iznenadila i pozabavila...

Kip stidljivosti čistoće u vatikanskom muzeju.

Nagradismo vanrednog majstora sa nekoliko lira i skoro nadjosmo se u svojim sobicama u — Morfejovom zagrljaju.

Na putu k Vatikanu -- u crkvi sv. Jeronima.

(Hotel u munjevnom svjetlu. — Pogadjanje sa veturinom. — Gdje je crkva sv. Jeronima? — Via Ripetta. — Zatvorena vrata. — Provala u zavod. — Grobovi Hrvata u crkvi. — Sastanak sa biskupom Gjivojem. — Svete mise u svetom Jeronimu. — Zgrada sudbene palače.)

Ustadoh u tri i pol sata i svršivši propisane molitve, htjedoh da podjem na ulicu. Spustih se po stubama na podnožje hotela, ali svuda vladala je još polutama, a nigdje ni žive duše... Prodjoh badava sve dolnje prostorije, ali nigdje nikoga, da mi otvori ulična vrata... U vratarskoj sobici, namjerih se na bateriju električnog svjetla, te ništa ne sluteći, zakrenuh kolutićem dva tri puta i najednoć, sav je hotel planuo munjevnim svjetlom... I to je pomoglo... Vratar dotrčao odnekale iz gornjeg sprata, sav uzsopljen. Pritrnuo svjetlo, uzbješnjeno galamio i pustio me napolje... Šetao sam koje pol sata ulicom, dok dodjoše i neki drugi suputnici, jer smo imali zajedno krenuti u crkvu sv. Jeronima, a onda u vatikanske dvore. I tuj na ulici imali smo nemale neprilike... Bilo nas petoro i umorni htjedosmo, da se odvezemo k crkvi sv. Jeronima... Na prikrajku jednog ugla, stajala jednoprežna kočija, pa podjosmo

k veturinu — da se pogodimo, za koliko će nas k svetom Jeronimu odvezti?... Valja dobro upamtiti, da u Rimu bez predbježne pogodbe, ne sjedaš na ničija kola, jer će te bez milosrdja operušati...

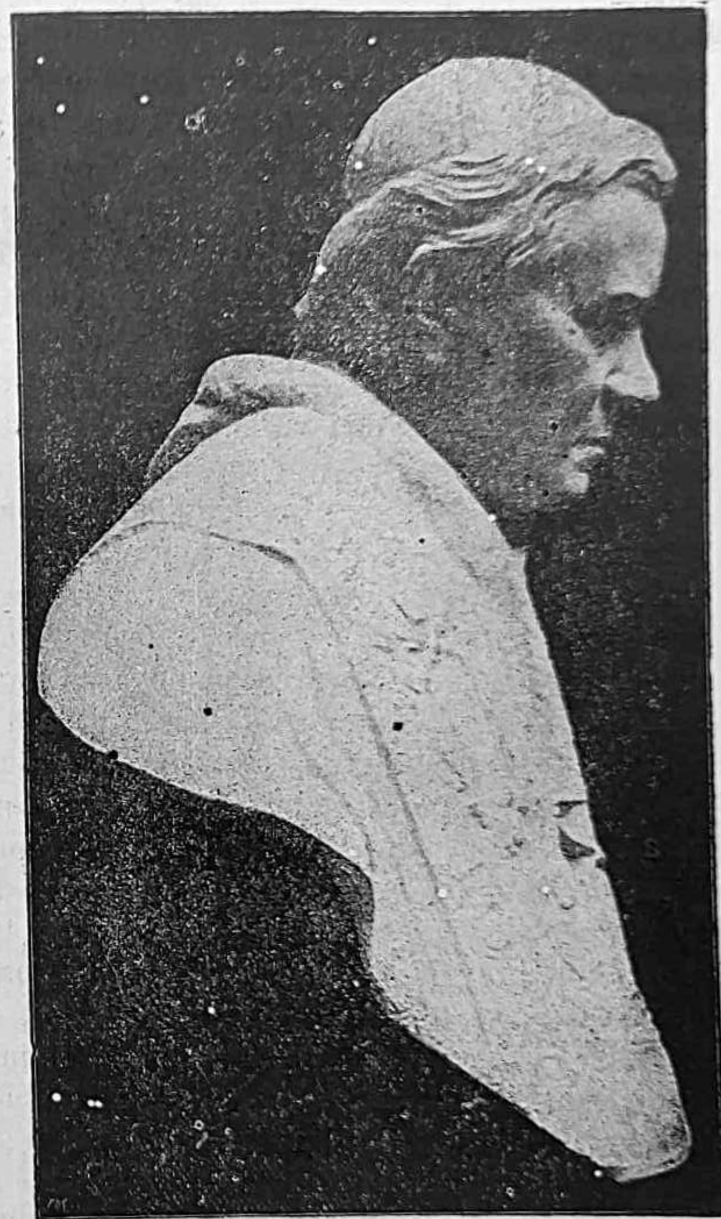

Msgr. Dr. Janko Borković ravnatelj zavoda svetog Jeronima.

Veturino bio je spreman da nas vozi, al nikako nije mogao shvatiti, gdje da se taj sv. Jeronim nalazi... Sigurno imade ih u Rimu i više?... Tumačismo mu „S. Girolamo

degli Schiavoni" — „Al instituto di san Girolamo" — al badava — ni pojma... Išao je spram nas jedan svećenik, — valjda u crkvu kapucina, da ondje služi sv. misu... Podjoh k njemu i zamolih ga da raztumači, gdje se sveti Jeronim nalazi... Al u sto jada, ni taj brat u Kristu, nije imao ni pojma o sv. Jeronimu... Bit će, da neki Rimljani manje poznavaju svoj grad, nego li stranci... Što ću sada?! Dosjetih se, kako se dan prije razgovarah, sa odličnim našim zemljakom Rankom, svećenikom nadbiskupije zagrebačke, što stanuje na višim studijama u zavodu sv. Jeronima... Pripoviedao mi koješta o zavodu, a i to spomenuo, kako se zavod nalazi tik kraj Tibera, u ulici zvanoj Via Ripetta... Bio sam si to ubilježio, pa izvadih bilježku i sretno namjerih se na ime „Via Ripetta"... I sada bila je situacija spašena. — Veturino odmah razumio, zatražio liru 50 centesima i za koji četvrt sata dokotrljao nas pred zavod i crkvu... Al i opet jao i naopako... Ne mož nikud unutra... Rekoše nam Talijani, što se nalažahu na ulici, da se crkva i zavod ne otvaraju prije šest sati. — Koja pomoć?... Šuti, pa čekaj još pol sata... Bilo je na uri pet i pol..... Podjoh šetnjom na obližnji most, što vodi preko Tibera, te dugo promatrah mutne valove, ove po cielom svietu od najstarijih vremena, najpoznatije rieke na svietu... O da ta rieka znade govoriti, koliko bi nam pričala o slavi starog Rima, o silnim ratovima, koje su oko nje vodili Rimljani, protiv tisuće neprijatelja, za slobodu i spas rodnoga svoga grada... Dok tako razmišljah, iztrčao spram nas kanonik Monsignor Dr. Borković, ravnatelj sveto jeronimskog zavoda i poveo nas riedkom ljubežljivošću odmah u crkvu... Zapazio nas valjda s prozora i pošao nam ususret...

Što da pišem o zavodu i crkvi sv. Jeronima? Ta to je naš hrvatski zavod u Rimu, o njemu pisale su pred par godina gotovo sve hrvatske, a i strane novine, kad su ono

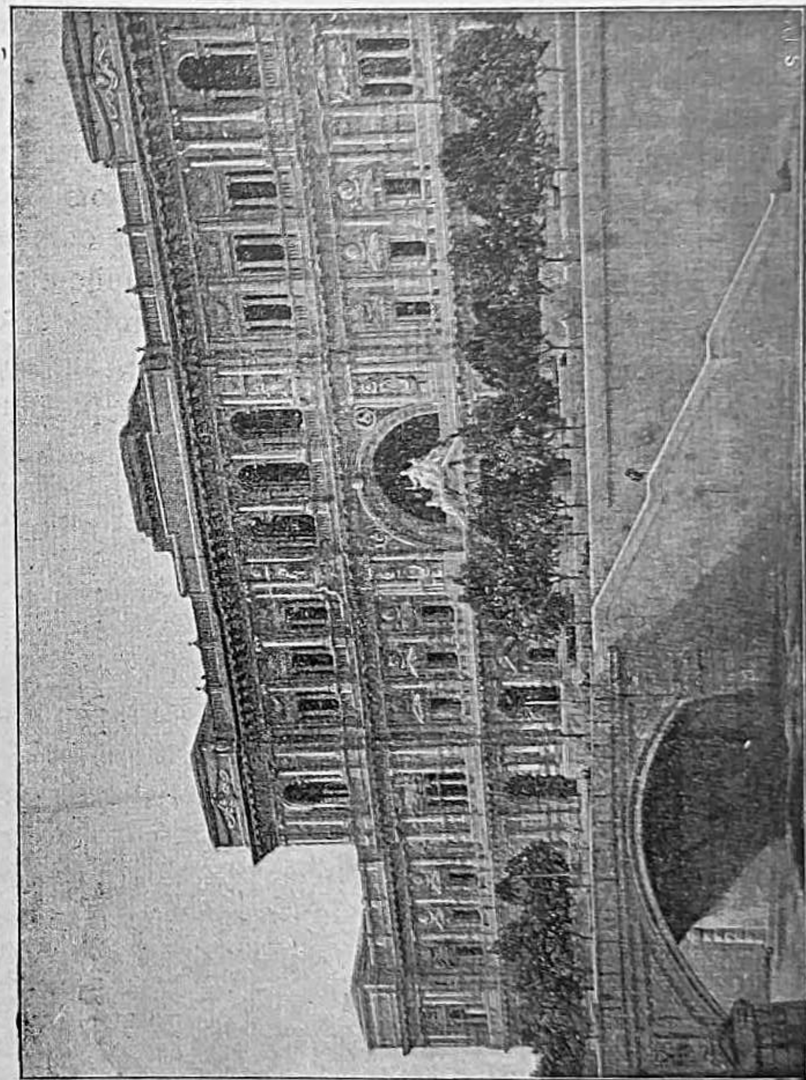
Kip pape Pia X. u vatikanskoj pinakoteki.

Talijani bili provalili u zavod i htjeli, da si prisvoje njegov imetak i da ga osvoje. — Ciela Hrvatska stala je onda na noge, i na razne načine, po sastancima, skupštinama, i drugačije, tražila da se ne dira u naše, da hrvatski zavod u Rimu ostane Hrvatima. ... I pobjedismo. Crkva sv. Jeronima, sagradjena je u 15. stoljeću. — Iznutra veoma liepo i ukusno uredjena. Svaka crkva u Rimu jest kuća Božja i hram molitve, ali kraj toga je i svaka poveća crkva u Rimu i knjiga drevne povjesti, album umjetnosti, kronika prošlih stoljeća i groblje glasovitih ljudi. — Rimske su crkve pojedinih narodnosti osim toga, još dielovi njihovog naroda i njihove zemlje. Tako je i crkva sv. Jeronima u Rimu za nas Hrvate, nešto posebnoga. Crkva sv. Jeronima u Rimu predstavlja i komadićak Hrvatske. Nalazi se u njoj i čitavo groblje onih Hrvata, koji su negda živjeli u Rimu ... Sad se čuvaju još tuj neki spomenici kano spomenik slavnoga pjesnika Vile Slovinke Gjarule Jurja Barakovića i povjestničara Ivana Lucića, umnoga dubrovčanina Pavla Gušetića, a i drugi. Zidove u crkvi riese liepe slike iz života sv. Jeronima dalmatinskoga. Uz zavod sv. Jeronima, ta je crkva drevno stjecište Hrvata ... Ravnatelj tog zavoda je ujedno i član našeg sv. Jeronimskog kaptola, a mora da bude Hrvat, dok ga pomaže u službi i više hrvatskih svećenika, sabranih iz različitih biskupija, koji u zavodu sv. Jeronima stanuju i posvećuju se višim bogoslovnim studijama, kao kanoničkom pravu, kršćanskoj arheologiji, historiji, umjetnosti, a i drugim znanostima. Hodočastnici iz hrvatskih zemalja, — mogli su negda u tome zavodu konačiti tri dana, a našli bi u njemu i čitavu obskrbu ... Danas zavod, kako spomenusmo, nije toliko gostinjcem, — koliko više obrazovalištem za naše mlade svećenike ... A tako je i pravo.

U liepoj sakristiji zavoda primih i opet sakramenat pokore, a zatim odslužio sam svetu misu kod pokrajnog

oltara, pri kojem mi posluživao mot dobri plemić Ivanišević.

U sakristiji upoznah se i sa odličnim biskupom iz Spljeta pres. g. Dr. Gjivoem, koji mi pričao, kako je dobio obaviest,

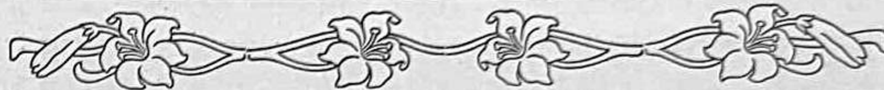
Zgrada sudbene palače u Rimu.

— da danas dolazi u Rim 70 Hrvata iz Dalmacije svojim posebnim parobrodom, a da će se pridružiti nama kod sutra-

šnje audiencije u Vatikanu. — Izpričavao ih, da nisu mogli zajedno s nama, jer im bio odlazak u Rim nespačan. — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

U sedam sati služio je svetu misu u Jeronimu i presvietli biskup Dr. Mahnić, dok nam naš prečastni O. Skrivanić prikričao, kako da se danas u osam sati svi nadjemo na plokati sv. Petra, a sutra u 6 i pol u crkvi sv. Petra na zajedničkoj sv. misi i svetoj pričesti. Poslie podne, sutra u pet sati da ćemo opet zajednički u svečanu andienciju k svetom Otcu... Sada se razidjosmo kojekuda, dok neki udariše odmah putem svetog Petra pješke, a ja sa svojom kompanijom sjedoh na kola, te dojurismo skoro, kraj sjajne, alegorijskim kipovima sagradjene nove sudbene rimske palače, angjeoskim mostom preko Tibera uz angjeosku tvrdju, na plokatu sv. Petra.

Angjeoski most i trvdja, te šetnja plokatom sv. Petra.

(Opis mosta. — Grobnica rimskih careva. — Procesija za odvrat kuge u Rimu. — Angjeo na tvrdji. — Mačke na plokati svetog Petra.— Predbilježba za sv. misu u crkvi sv. Petra. — Celebret potreban.)

Angjeoski most sagradio je godine 136. poslie Krista car Hadrijan. Negda zvao se po njemu Pons Aelius, u srednjem vieku, most svetoga Petra, a danas nazivlje se most angjeoski ili Ponte San Angelo. Imade po mostu uz štatue sv. Petra i Pavla razmješteno, koje deset angjela u ogromnoj veličini, od kojih svaki nosi po koji znak muke Gospodnje.

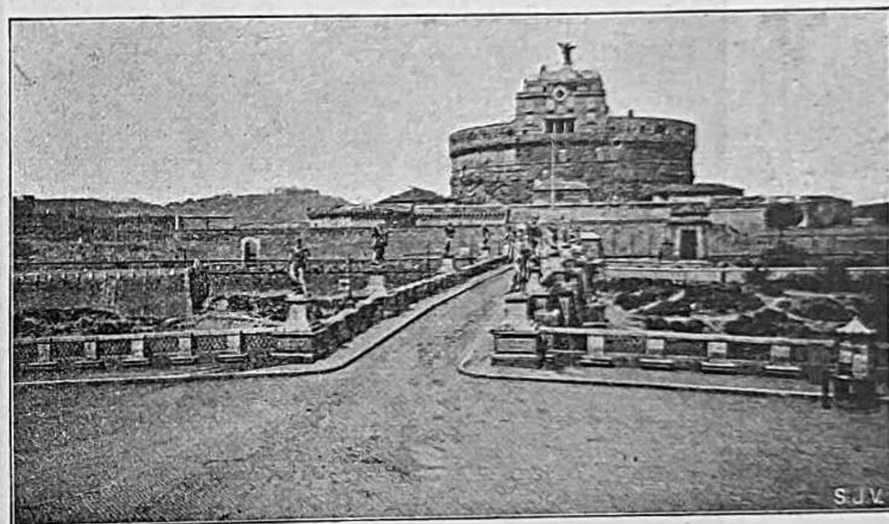
Prešavši preko mosta, pitahu me neki, što znači onaj ogromni angjeo nad tvrdjom i kakova je to kula? ... Ogromna ta i okrugla zgrada imade burnu prošlost, a ja ću tek samo u kratko spomenuti, da se u tu Hadrijanovu gradjevinu, sahranjivahu nekoć svi članovi carske obitelji. Kada su divlje čorde kralja Alarika pustošile Rim, oplieniše i carske grobove i njihov nakit, pepeo kraljevski pobacaše u Tiber, a grobnicu upotriebiše kasnije, kao tvrdjavu protivGota, a najposljed protiv četa biesnog kralja Totile ... Godine 590., vodio je ovuda papa Grgur Veliki ogromnu zavjetnu procesiju, da Bog odvrati strašnu kugu, što je te

Eleuzinska Cerera u vatikanskom muzeju.

godine haračila Rimom. Kada je procesija stupala preko mosta, pokazao se najednoć na vršku Hadrijanove grobnice arhandjeo Mihael, koji je zametnuo mač u korice, i; od tog doba ne stade kuge u Rimu.

Na spomen toga čudesnog prizora, sagradio je kasnije nasljednik Grgurov, Bonifacije IV. nad grobnicom kapelicu zvanu: „svetoga angjela u oblacima“, — a na njezino, mjesto

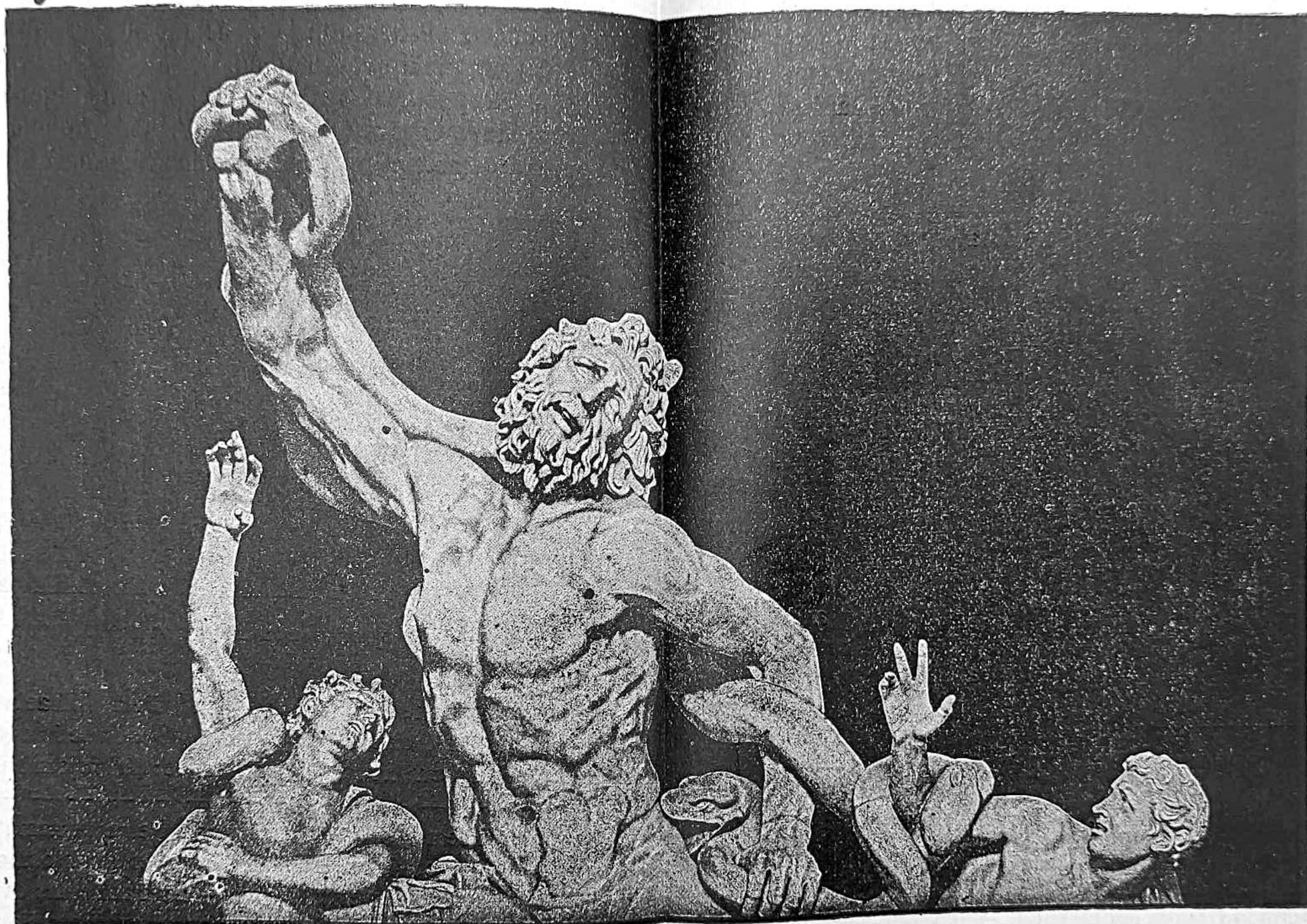

Angjeoska tvrdjava i angjeoski most.

postavio Benedikt XIV. kip arhandjela Mihaela od mjedi, koji se još i danas ovdje nalazi. S toga se i negda nazivana i Hadrianova tvrdja — danas zove: „Tvrdjom angjeoskom.“

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Uzšetasmo se plokatom sv. Petra, u razmatranju i razgovoru, te još dugo čekasmo, dok se svi nadjosmo na okupu. U predvorju crkve sv. Petra, — iznenadile nas dvie ogromne mačke, što se tuj mršave verahu, i svojim mijaukanjem sigurno odavahu znak svoje biede i glada. . . Drugi dan, doniela im naša jedna milosrdna suputnica, pečenja i kruha. . .

Skupina Laokonova u vatikanskom muzeju.

Vidi opis strana 255.

Sjetio sam se kod tog prizora, pripoviesti, našeg odličnog profesora iz pastoralke preč. Št., koji nam po koji put spomenuo, kako se u crkvi sv. Petra po oltarima nalaze mačke, da love miševe. — Za onda jedva smo to vjerovali, a sada gle, — uvjerismo se o tom i na svoje oči. — Kad se nalazile u predvorju, — sigurno imale su pristup i u crkvu i na njene oltare.

Car Komod u vatikanskom muzeju.

Sjetih se tuj na plokati i živo svoje puste želje, e bih upravo na grobu sv. Petra, u kripti, mogao služiti sv. misu. Sutra je bila nedjelja, a valjalo je da budem predbilježen... Pokušah živo, da ostvarim svoju želju i skočih, u tu svrhu, sa svojim odličnim ministrantom u sakristiju. Ovdje službujući kanonici, jedva da su saslušali naše želje, odgovarali nas svakako, a napokon uz upravo skoro nasilne prošnje dadoše se umekšati i izdadoše mi dozvolu za sutra, točno u šest i pol sati... Tko zadovoljniji i sretniji od mene!... Najveća neprilika sastojala se u tome, što nisam imao tako zvani „Celebret" — tj. svjedočbu od svog nadbiskupa, — da sam svećenik i da sam ovlašten na služenje sv. mise... Rekoše nam kod kuće, da „Celebreta" ne ćemo trebati, a tražili ga i ne

samo ovdje, već i te kako i u drugim crkvama, osim svetog Jeronima... Savjetujem, da se svaki svećenik i hodočasnik, u buduće, svakako na putu u Rim, providi i „Celebretom".

„Domine quo vadis?" Slika na stieni sakristije sv. Petra u Rimu.

Ja sam ako i težko, to ipak sretno izplivao, a sada evo već je bilo blizu devet sati, naš provodič našao nas na okupu i pozvao u ime Božje, — da podjemo š njime na skok u

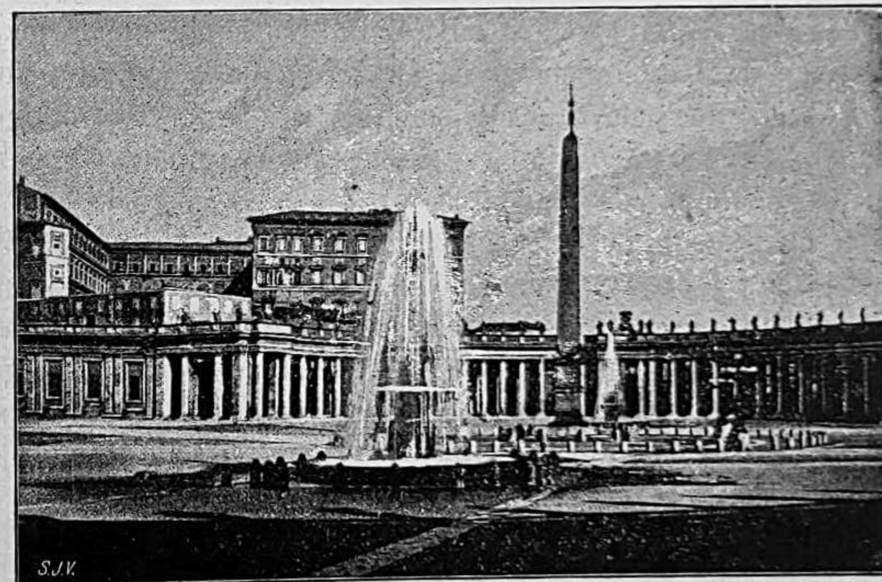
Vatikan.

(Stan rimskih papa. — 11 tisuća soba. — Arkivi i vatikanske knjižnice. — Adrese i rukopisi glasovitih ljudi.)

Tko da u životu još nije čuo spominjati tu rieč? I protivnici katoličke Crkve, spominju je sa nekim udivljenjem. Svi učenjaci i umjetnici, povjestničari, graditelji, slikari i kipari, spisatelji i pjesnici, najvećma uzgajahu svoj duh, oplemenjivahu umjetnički ukus i obogaćivahu svoje srce i svoju maštu, — promatranjem i proučavanjem neprocjenivih umjetnosti, što se po raznim dvoranama, stancama i hodajama Vatikana nalaze... Vatikan je sjedište rimskih papa, u njemu stanuju nasljednici Kristovi i namjestnici sv. Petra, koji kroz sve viekove, svemu svietu i svojim vatikanskim dvorovima pokazuju, kako je katolička Crkva od davnih viekova, uzgojiteljica svake znanosti i največih umjetnosti...

Promatrajuć Vatikan sa trga sv. Petra, — pričinja nam se isto, kao i sama Petrova bazilika izvana, dosta neznatan. Tek se vidi samo jedan dio palače, dok se sve ostalo zamaklo iza svetog Petra, gdje se nižu zgrade za zgradom, u ogromnim prostorijama. Pape sviju vremena, živo nastojahu od palače vatikanske, učiniti prvi ures vječnoga grada. Baš i s toga, cieli Vatikan, nije jedinstvena gradjevina, već je to skup, različitih palača, sa koje 20

dvorišta i preko 11 tisuća prostorija, raznih dvorova, soba, kapelica i hodnika... Cieli Vatikan sa svim zdanjima, vrtovima i gradjevinama, recimo, mogao bi biti velik, kao četvrt našeg Zagreba. Sveti Otac od sviju tih prostorija, uživa za svoju osobu, tek najneznatniji dio. Sve je ostalo zapremljeno, različitim zbirkama umjetničke i znanstvene vriednosti, koje su, uz stanovite uvjete, stavljene za proučavanje svakome, a i pristupne cielome svietu. U vatikanskim palačama, nalaze se najznamenitiji muzeji, u kojima su sahranjene uspomene i kipovi najstarijih rimskih, egipatskih i etruških vremena.

Vatikan.

Nalaze se tuj najglasovitje galerije slika, pinakoteke i gliptoteke svake vrsti... Tuj su čuveni arkivi i ogromne vatikanske knjižnice, od kojih su dvie dvorane pune samih adresa sviju naroda svieta, koje sve pokazuju, kako svi narodi, kroz sva vremena, upiru svoje oči u Rim, pače i najmoćniji inovjerni vladari, u rimskog pape, traže savjeta

i zagovora. I što više Otac kršćanstva pati, to mu djeca cieloga svieta, izkazuju u svojim adresama, — još veće znakove svoje odanosti i svoga štovanja. Knjižnice vatikanske nisu samo s toga znamenite, što se u njima nalaze tiskane knjige u preko 100 hiljada primjeraka, već više i premnogi dragocjeni rukopisi — n. pr. rukopis Vergila, Petrarke, Tassa, Dantea, sv. Karla boromejskoga i koje 30 hiljada drugih.

Za proučavanje vilinskih vatikanskih dvorova, — trebalo bi, ne jedan dan ili tjedan, već više mjeseci, a i godina... Jednostavnim hodočastnicima i putnicima nije napokon svrha, da se time zabavljaju, pa i od mene neka nitko ne traži, da opisujem na široko i daleko sve ono, što se u Vatikanu nalazi... Mi smo tuj u istinu, vrlo mnogo vidjeli, ali sa interesom i razumjevanjem, mnogi od nas, vrlo malo, a možda i ništa...

Zakrenusmo oširokim putem, iza crkve svetog Petra, kuda obično prolaze kardinali u Vatikan... Provodič nam tumačio granice, dokle dopire zemlja papina, a što je opet oteto, po kralju nametniku... Imade tuj i jedan bunar, što ga polovica spada Vatikanu, a polovica državi... Sbilja neobične prilike... Skoro dodjosmo u

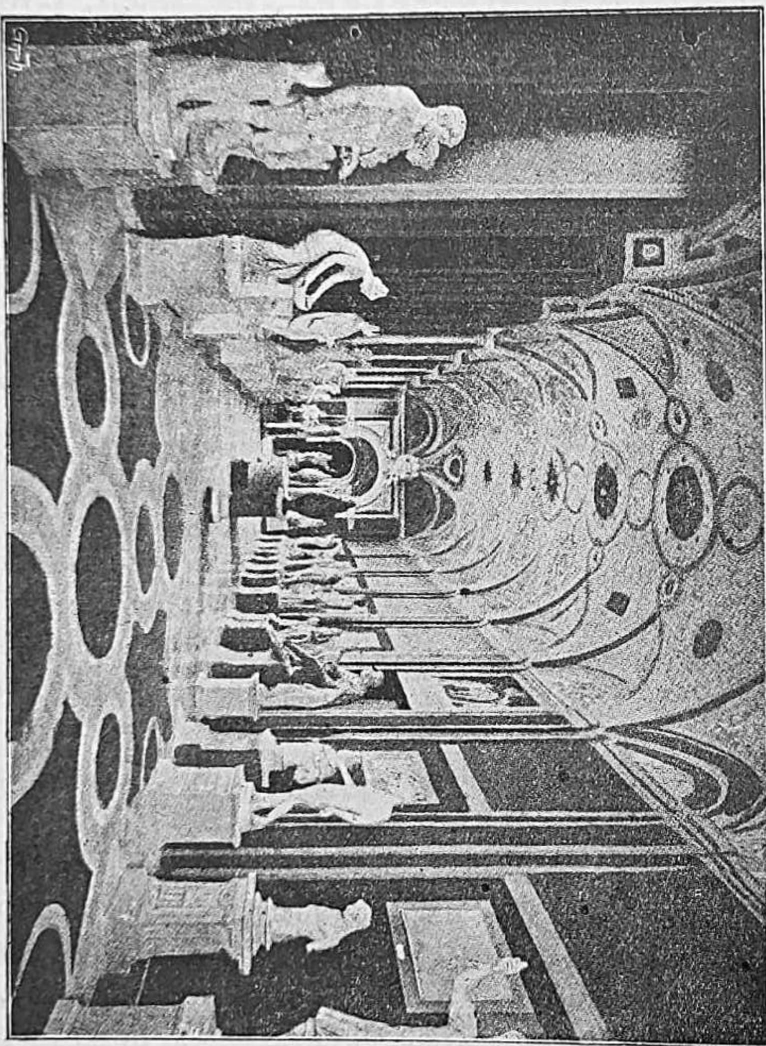
Vatikanski muzej.

(Laokonova grupa. — Dvorište Belvedere. — Opis kipova. — U dvorani mitoloških životinja. — Dvorana Muza. — Pouka u promatranju vatikanskog muzeja.)

U veličanstvenim odajama u više odjela, izložen je tuj sav staro-rimski, grčki, barbarski i poganski život u kući i u javnosti. Svi glasoviti carevi i grčki muževi, svi bogovi i božice njihove, kan da se tuj postavili na ogled cielome svietu, a i najpoznijim naraštajima svieta. Prošetasmo se izmedju njih, pa evo tek samo nešto iz moje bilježke.

Zanimiva je Laokonova grupa, o kojoj čitasmo u školama čudnu zgodu. Nakon višegodišnjeg uzaludnog obsjedanja Troje, ostaviše Grci bojište i na njemu drvenog konja, u čijem trbuhu ostadoše sakriveni vojnici. Laokon savjetovao, da se konj spali. Grcima skloni bog Apollo, poslao je iz osvete na nj dvie zmije, koje usmrćuju Laokona i njegova dva sina. I slika u našoj knjizi predstavlja, kako se oko poganskog svećenika Laokona i dvoje, mu djece savila grdna zmija iz mora. Lomi djeci kosti i zagrizuje se u kob očajna otca. Na licu očevom izražena je strašna bol,

što ne potiče toliko od vlastite mu rane, već više od očajna napora, da od jadnih svojih sinova otme tielo nesmiljene zmije.

Vatikanski muzej.

U dvorištu Belvedere, nalazi se najveća umjetnina grčkog umjeća, Apollo — poganski bog glazbe i ljubavi. Čini na čovjeka dojam, idealizovane pravice, plemenštine i ljubezljivosti. Vidi sliku u našoj knjizi strana 236. Dostojanstven pogled upravio je u neizmjernost. Sa ustiju odsjeva mu

kano smješak prezira, dok mu neka zlovolja nadimlje nósnice i uzvija se gore, u ponosito čelo. Oko, kan da mu je puno, sladkoće i nježnosti.

Značajni je kip boga Persa sa glavom Medusine. Isto kip boga Parisa, koji je prouzročio trojanski rat.

Kraj dvorišta Bramantova, iztiču se statue Herkulesa, Baha, i Ganimeda. Liepa je statua cara Augusta, cara Tiberija, kraljice Faustine, a jednako i Minerve, božice znanja i mudrosti. S lica njezinog, odsjeva tiha ozbiljnost, a priklopljeno oko, izrazuje bistrinu duha. Značajan je kip stidljivosti. Vidi str. 237.

Kip Nila i njegovih pritoka.

U jednoj polukružnoj dvorani, smještena je gorostasna grupa Nila, što je okružuje 16 sinova, koji znamenuju 16 njegovih pritoka.

S umjetničke vriednosti, pohvalio nam cicerone, osobito kip božice Junone i spavajuće Ariadne. A kao najljepši, kip grčkog govornika Demostena. Imade tuj i kojekakih ogromnih vasa od porfira i alabastra, a i veliki mramorni basen iz kupaonica cara Karagale.

Zanimivi je kip božice Fortune, kako stoji na kruglji, što predstavlja nestalnost sudbine.

Sa nekih muzejskih dvorana, — osobito sa one u Belvederu, — širi se prekrasan vidik na Rim.

Unidjosmo i u dvoranu svakojakih mitoložkih životinja. Tuj imade kipova: Centauera, Cerbera, lavova — a i drugih. Iztiče se navlastito kip Meleagrosa, boga lova, koji imade kraj sebe psa i divljeg vepra.

Muza Kalliopa u Vatikanu.

Deveta dvorana, — nazivlje se, dvoranom Muza. To su božice raznih znanosti i pjesme.

U toj je dvorani smještena glava Demostenova, Sokratova, Sofoklova, Ciceronova, a kip zakonodavca Likurga. Za kip Antina, brata cara Augusta, rečeno nam, da je star dvie hiljade godina i ciene ga kao najveću umjetnost u muzeju. Liep je kip i cara Domicijana. Vidi stranu 235.

Herkules, bog jakosti, drži uzbiešnjeno u šakama lavlju kožu.

Liep je kip cara Klaudija i relief Konstancije, sa grobnice kćeri cara Konstantina, a još je znamenitiji sarkofag od porfira, u kome je ležalo tielo sv. Helene, majke Konstantinove.

Zanimiva je i statua Eleuzinske Cerere, zvane po pokrajini Eleuzini u Grčkoj, gdje su je naposeb častili sa tako

zvanim misterijama. Slika nalazi se i u našoj knjizi na strani 246. Na glavi joj ovijeno klasje, a u rukama drži bilje. Štovahu ju kao boginju zemlje, a u Rimu nazivahu je imenom Demetre.

Iz životinjskog muzeja u Vatikanu.

Na jednom hodniku smještena je božica ljubavi Venera od Praksidesa, ... a dalje Diana, božica lova. —

U svim dvoranama imade i na stotine i stotine raznih statua. Tko bi ih sve pregledao i s razumjevanjem opisao?!

Svakako koga zanima bajoslovje ili mitologija rimska i grčka, tko se zanima klasičnim proučavanjem starina, a i želi, da si duh oplemeni alegorijskim prikazama idealizma, umjeća i ljepote, dobro će učiniti, ako se došavši u Rim, dade na razmatranje i studija, u jedinom te vrsti vatikanskom muzeju ili bolje vatikanskim muzejima, jer ih imade i više.

U vatikanskim galerijama slika.

(Rafaelove ložije i stance. — Opisivanje slika. — Alegorija triju bogoslovnih kreposti. — Slika Konstantinovih pobjeda. — Rafaelova biblija. - - Stvaranje rastlina i prvih ljudi. — Sikstinska kapela. — Posljednji sud. — Pinakoteka Pia X. — Madonna di Foligno. — Zadnja pričest sv. Jeronima. — Pieta od Caravaggia: Spuštanje Isusa u grob. -- Slika sv. Sebastiana. — Ecce Homo i sv. Helena od Veronesa. — Razapinjanje sv. Petra).

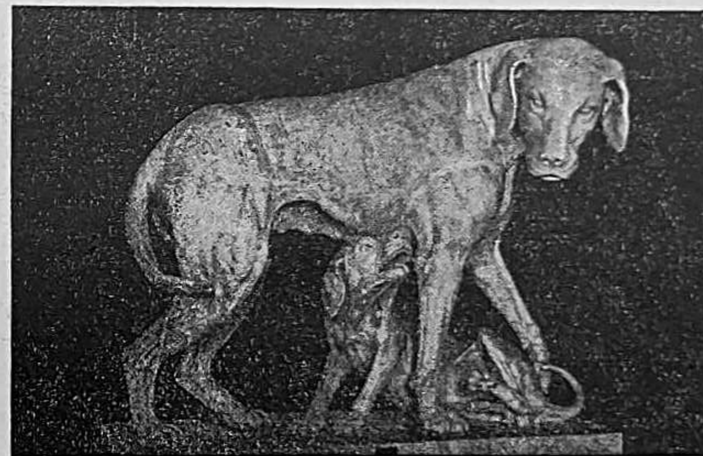
Kad sam prvi put boravio u Rimu, posjetio sam po višeput Rafaelove stance i loggie, a jednako i po cielom svietu razglašenu Sikstinsku kapelu, prozvanu tako, po svojem utemeljitelju Sikstu IV. U svojoj bilježci nalazim sliedeće:

Rafaelove stance nisu drugo, već veličanstvene četiri dvorane, gdje je ovaj umjetnik u mladjim svojim godinama, izveo na stienama slike, u fresco slikariji, nedostižive ljepote.

Veličanstvena je u prvoj dvorani slika požara Rima. Slika puna života i istine. Kompozicija ciele slike, odaje nedostiživog majstora u crtanju fisionomije i čovječjeg tiela.

Veličajna je slika krunisanje Karla velikoga, toga oduševljenog branitelja Crkve i papinstva. — Karlo Veliki sjedi na stolici, te urešen carskim znakovima, mačem gnjavi, sputanu hidru, što predstavlja neprijatelje crkve.

U drugoj dvorani naslikane su tri bogoslovne kreposti: vjera, ufanje i ljubav... Liepa je slika, što predstavlja filozofiju u obliku žene, što se divi stvorenjima svieta, dok lievu ruku upire k nebesima. Poeziju predstavlja opet ovjenčana žena, lovorom na čelu, sa krilima na ramenima, — a sjedi na mramornom priestolju. — U desnoj joj ruci lira, a u lievoj, knjiga pjesama. Blagi pogled k nebu, odaje, božansko nadahnuće. Predivna je grupa, što predstavlja „Parnas“ — sve grčke i talijanske pjesnike, novijeg i starijeg doba, — sakupljene u veličanstvenoj kompoziciji, oko igrajućeg se Apollona, u družtvu devetero muza.

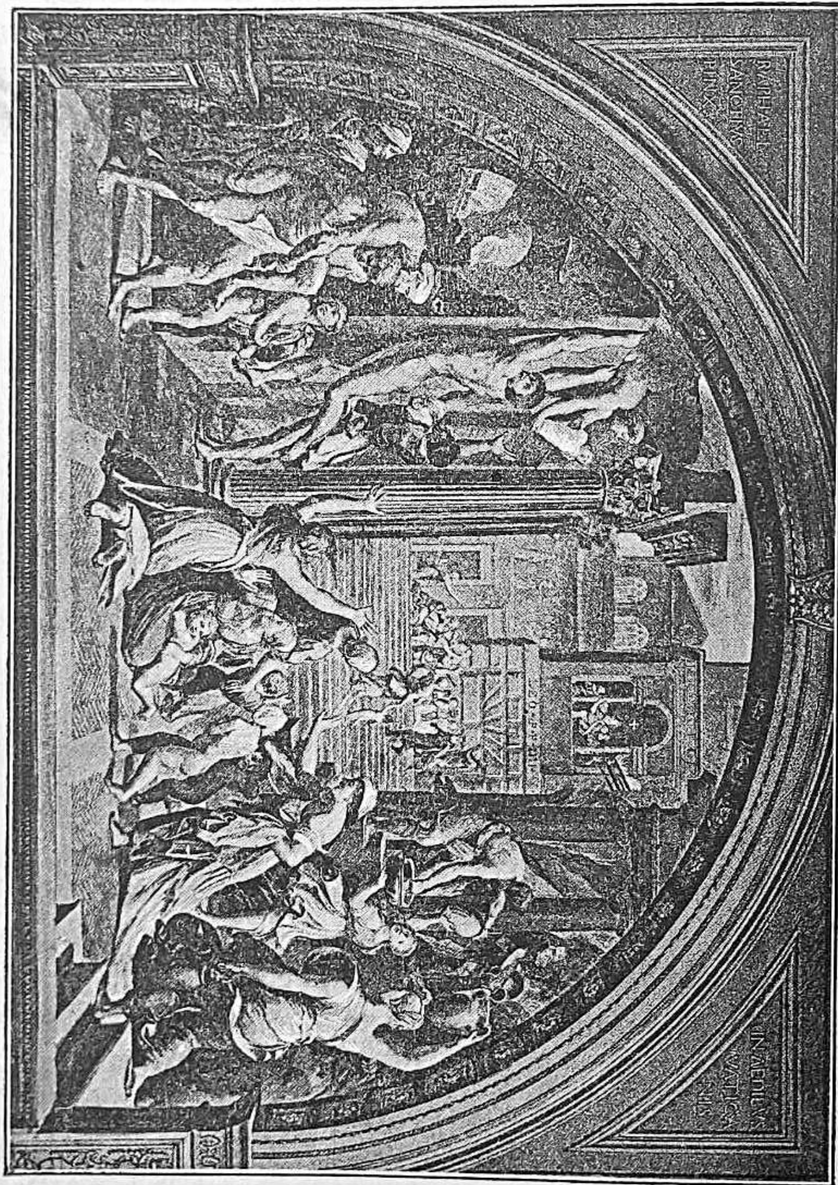

Iz životinjskog muzeja u Vatikanu.

U trećoj dvorani krasna je slika, što predstavlja prizor iz starog zavjeta, kako Heliodor bježi iz hrama... Slika je vanredno privlačiva, koloritom i dramatskom scenerijom. Vidi opis u sv. pismu stari zavjet II. knjiga Makabejska glava 3.

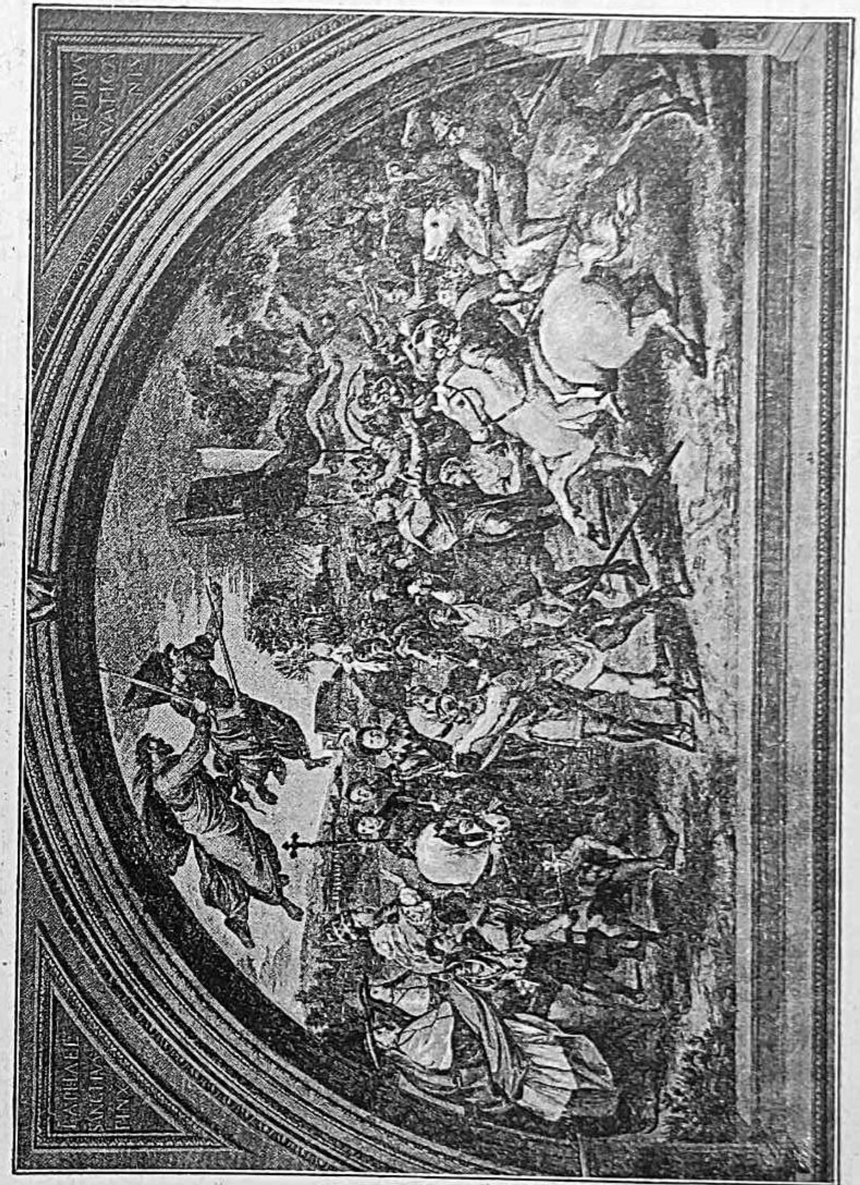
Divna je slika, gdje sv. papa Leo III., zaodjenut papinskim odjelom i tiarom na glavi, jaši na bieloj mazgi i ide ususret divljem Atili sa poslanstvom, da poštedi Rim. Bilo je to godine 452. U zraku prikazao se sveti Petar i Pavao,

s mačem u ruci. Atila nad tom prikazom sav se potresao, uzde mu padaju iz ruku, konj mu se poplašio, a vihar povali njegove čete. To predstavlja slika, a drugo kazuje povjest.

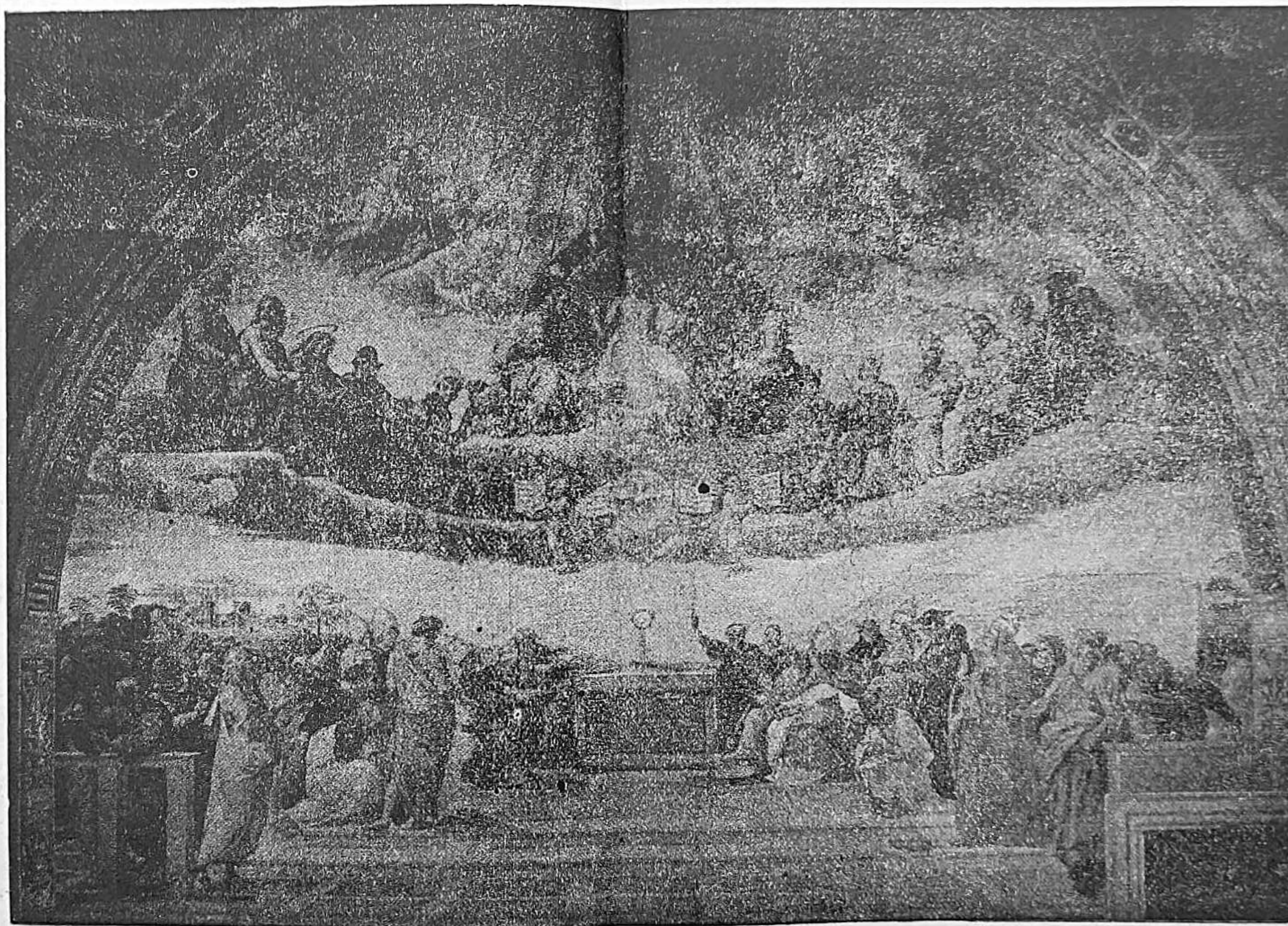
Požar u Rimskom predgradju (Borgo).

Treća dvorana uz ostale, imade sjajnu sliku, gdje se caru Konstantinu prikazuje križ, u kojem pobjedjuje tirana

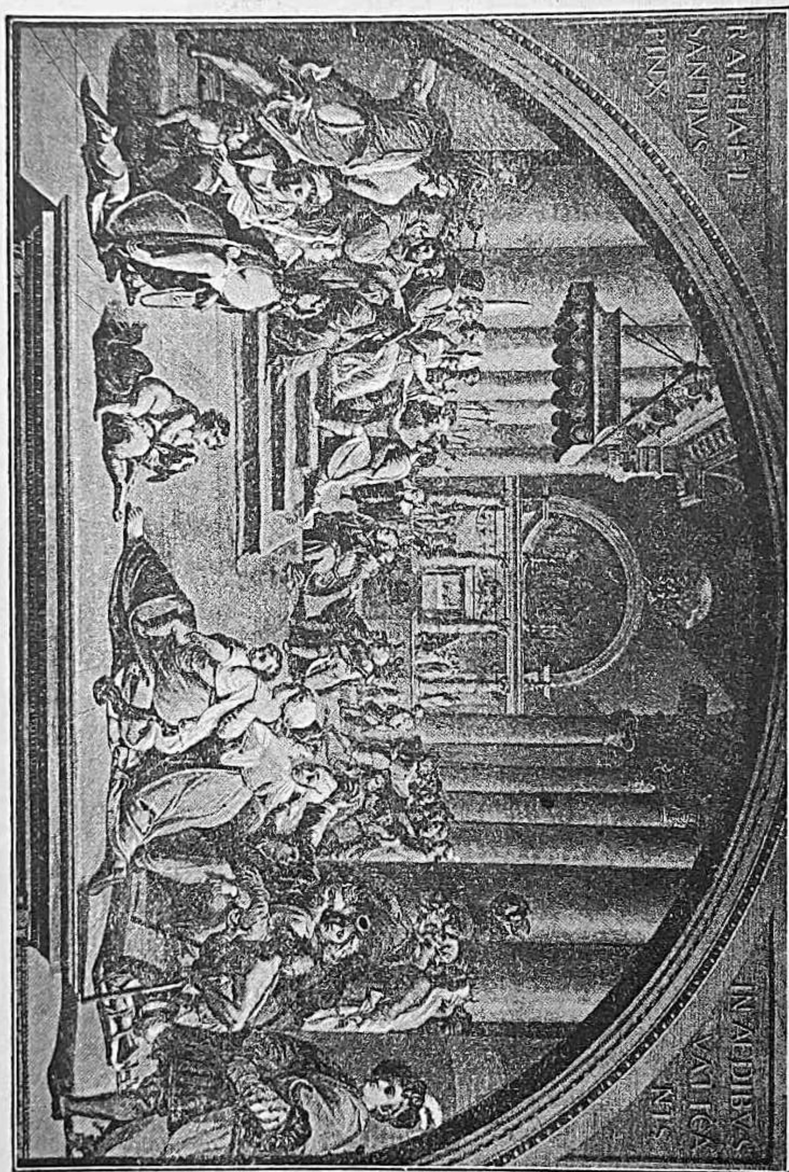
Papa Leo Veliki i kralj Atila.

Maksencija, a još je veličanstvenija slika, što predstavlja bitku i pobjedu Konstantinovu na milvijskom mostu.

Rafaelova „Euharistia“ u Vatikanu.

U posljednjoj dvorani potresna je slika, kako Konstantin predaje Rim papi Silvestvu I., a onda seli u Carigrad.

Car Konstantin predaje Rim papi Silvestru.

U stancama najdivnija je slika, glasovita Rafaelova Euharistia „Disputa del Sacramento". — Razprava o presvetom Sakramentu.

Presveta je Euharistija u bogoslovlju i bogoslužju najveća tajna naše vjere. Kao što se zviezde kreću oko sunca, tako i sva ostala vjerska pitanja oko svete Euharistije. Ova je i misao vodila Rafaela, kad je slikao svoju prekrasnu disputu. Sliku imademo i mi u našoj knjizi, a dieli se u dva diela. Odzgora gledamo otvoreno nebo. U blieštećem moru zlatnih trakova, kraljuje Bog Otac, — okružen bezbrojnim angjelima. Izpred njega sjedi u oblacima, nebeski Spasitelj. S lica odsjeva mu neizreciva ljubav i blagost. Njemu se s desna klanja blažena Djevica Marija, a s lieva vidimo sv. Ivana Krstitelja, koji gledje dolje u bezkrajni svemir i pokazuje prstom na Spasitelja, kan da hoće reći:

„Gledajte ovo je janje Božje, koje oduzimlje griehe svieta."

Kraj Bl. Marije i sv. Ivana s obiju strana, imade i više svetaca, a s kraja, nalaze se sv. Petar i Pavao, kano glavari i temeljni kameni svete Crkve. Dolje izpod oblaka leti, u zemaljsku nizinu, sveti Duh u obliku bielog goluba, a drži svetu Crkvu u vječnim istinama i čuva je od svake zablude. Okružuju ga četiri angjela, svaki sa velikom knjigom u ruci, a predstavljaju četiri evangjeliste, što su upisivali one vječne istine.

Drugi dolnji dio slike, predstavlja zemlju. U sredini, na priprostom oltaru, stoji monstrancija — pokaznica — sa Presvetim. S lieva i desna smješteni su u dugim redovima, različiti svetci, izmedju kojih se ovaj ili onaj razpoznaje ili po licu, ili po kakovoj drugoj oznaci. Tuj vidimo slavne muževe, pobožne učenjake i mnogozaslužne učitelje svete Crkve. Ovaj je zaronjen u duboke, nebeske misli o Presvetom, onaj gleda nepomično u monstrancu, drugi opet strmi u sinje nebeske visine, a opet drugi je zadubljen u vruću

molitvu. Vidimo tuj sv. Augustina, koji pred sobom stoječem mladiću tumači, tajinstvenu nauku svetog Otajstva. Za njim stoji sveti Toma Akvinski, a dalje gledamo Dantea s lovorovim viencem na glavi, koji je svaki dan gorio u neprestanom čašćenju presvetog Sakrameta. — Kraj oltara Petar lombardijski, diže svoju desnicu spram neba, čini se, kano da hoće svojim slušateljima sa svetim Pavlom doviknuti: *„Sada gledamo samo kano u zrcalu — u slici, a tamo gore, vidjet ćemo licem u lice.“*

Zaista rajski umotvor, koji obsiže nebo i zemlju. Odzgora odsjeva sa svakog lica čisto veselje i nebeska milota, a dolje, na zemlji, izrazuju sve osobe neko živo čeznuće za nebom i nestrpljivo ufanje u nebesku slavu. Uz to ipak i medju tom skupinom na zemlji, kan da vlada neki blaženi mir, mir, što ga je kadro uživati samo srce, uronjeno u pravo razmatranje svete Euharistije. — U svetoj Euharistiji sakriveno je ono, što se očima gleda u nebesima. Tko da se uzmogne dosta nagledati te divne slike, a tko da može opisati čuvstva, što uzdižu dušu, kad gleda taj odsjev nebeske ljepote i vječne istine?...

Iz stanca Rafaelovih prolazi se dugim hodnicima, a to su tako zvane Rafaelove ložije, gdje su na plafonu, gotovo svi prizori iz staroga zavjeta, sve do rodjenja i smrti Kristove.. n. pr. kako Bog stvara sunce, mjesec, zviezde, prve ljude; obći potop i kako Bog predaje Mojsiji dvie kamenite ploče i sve ostalo. — Cieli stari zavjet sv. pisma — ovdje je zorno i u slikama predstavljen, — a divno je naslikano i rodjenje Kristovo, krštenje i posljednja večera ... Slikarije te, zovu i Rafaelovom biblijom. Slika stvaranje biljka i rastlina, tako je umjetno predstavljena, da gotovo čovjeka svojom vjernošću privlači k sebi. Čovjek bi ih čupao, kan da niču iz zemlje. I stvaranje prvih ljudi duboko mi se zasjeklo u dušu. — Adam liepo sadjelan, počiva na zemlji,

a rukom Stvoritelja, nježnim dodirom, kan da se u nj prelieva električna struja života. Eva, što se diže iz spava-

„Posljednji sud“ od Michel Angjela u Sikstinskoj kapeli.

jućeg Adama, sagiblje se pred Bogom, sa čuvstvima sladkog djetinjeg strahopočitanja i zahvalnosti, a On je blagosivlje.

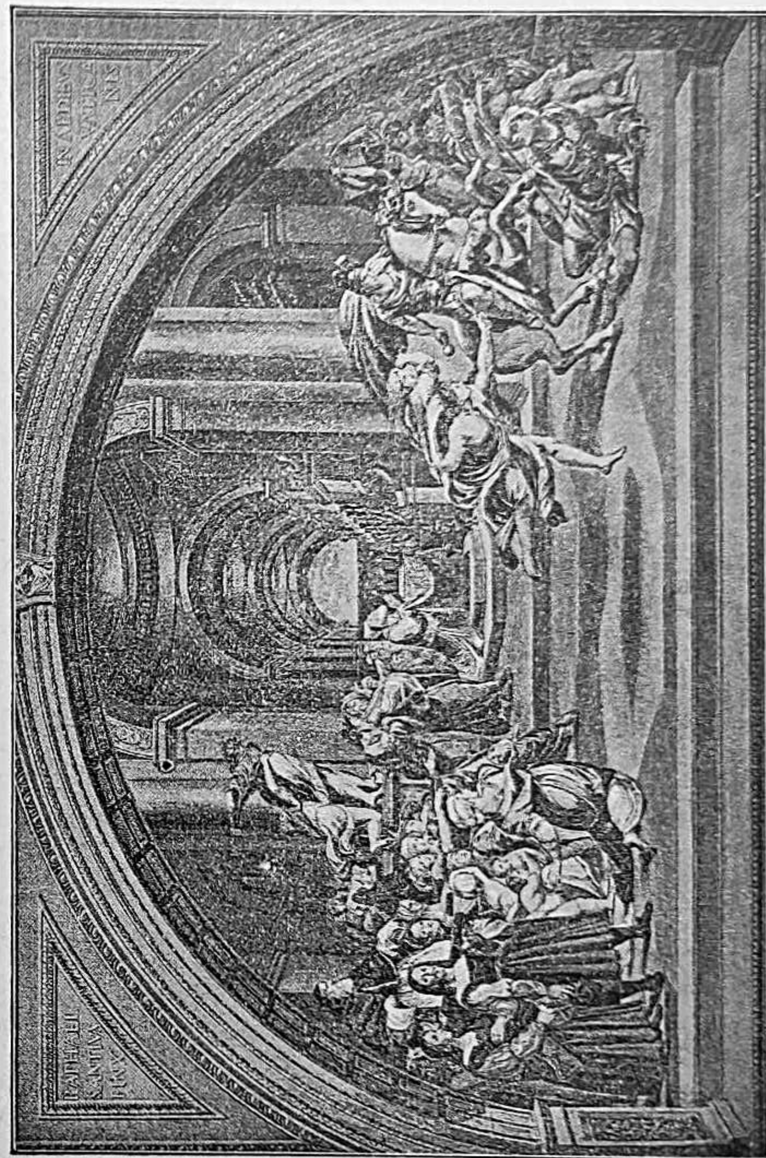
Rafaelovim ložijama dolazi se u Sikstinsku kapelu. To je domaća papina kapela, koja je urešena prekrasnim slikama po stienama i svodištu. Najznamenitije slike su „Posljednji sud“ od Michelangela i njegovo: Stvorenje svieta“.

Slika „Posljednji sud“, nosi nam na pozorište čitavo kazalište, sa preko tri stotine osoba ... Ova je slika pravo remek djelo, na kojoj gledamo vječnog Sudca, gdje mu ozbiljno i strogo lice, izriče na usta strašne rieči: „Odstupite od mene, prokleti, u oganj vječni“. U toj slici odsjeva nedostiživa kompozicija, neizcrpivo bogatstvo slikarove mašte i tisuće drugih svojstava, kojih se obični čovjek ni domisliti ne može, a kamo da ih valjano pojmi i predstavi.

Kako radi nekih popravaka, nismo ovog puta, mogli posjetiti ni ložije, ni stance, a niti Sikstinsku kapelicu, to se spustismo iz vatikanskog muzeja u tako zvano Damasovo dvorište, te odavle opet na ulicu, da posjetimo najnoviju pinakoteku pape Pia X. Ovdje, gdje se ova galerija sada nalazi, bile su za prijašnjih papa štale, a papa Pio X. predložio, da se iz trećeg sprata, a i od drugud, pokupe slike, i umjetnine prenesu ovamo. Njegov predlog našao je kod sviju strukovnjaka, obćenito odobravanje. Prostorije dade papa divno urediti, te su tuj u osam dvorana smještene danas slike po umjetničkom ukusu, na draperijama od zelene svile. Mnoge od tih slika, bile su i u vatikanskoj biblioteci, a i drugdje. Sve odišu vjerskom idejom i kršćanskim duhom onih stoljeća, u kojima se radjahu. U predvorju pinakoteke nalazi se na crvenom alabastrovom stupu liepo mramorno poprsje Pia X., što ga izradio kipar prof. Seeböck u Berlinu, a naprotiv toga spomenika imade latinski nadpis, gdje se iztiču zasluge i revnovanje pape Pia X., oko uredjenja ove liepe vatikanske galerije.

Liepa je slika od Rafaela Madonna di Foligno... U visini na oblacima, sjedi sveta Djevica vanredne ljepote, sa

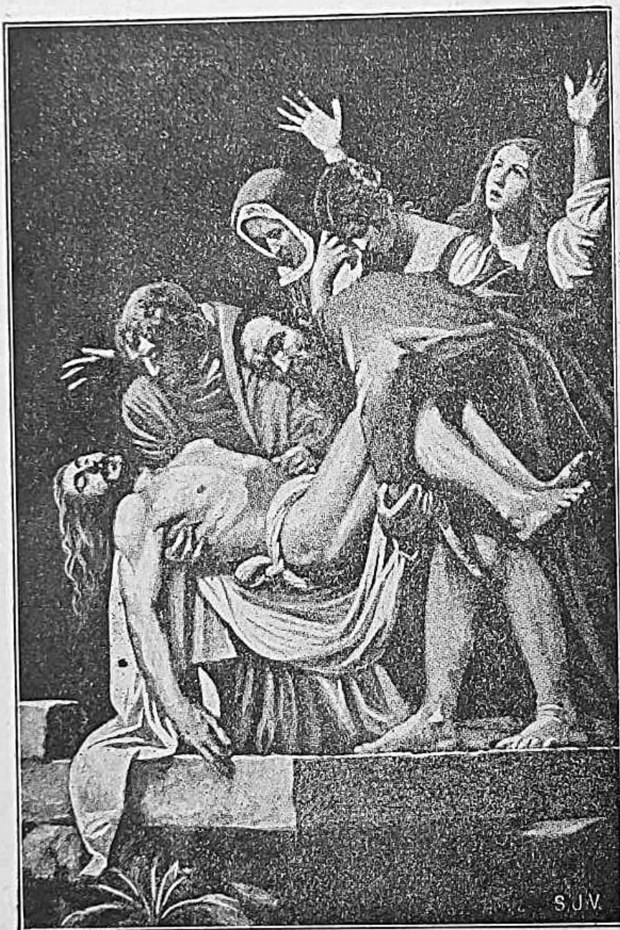
lica odsjeva joj neopisiva dražest... Zaogrnuta je plavim plaštom, dok drži u naručju djetence, a okružuju je gore

Heliodor izagnan iz hrama.
Slika Rafaelova u Vatikanu.

angjeli, a dolje sveti ugodnici Božji. — Ako su i slike drugih slikara veličajne i liepe, to Rafaelove uvieke ostaju nešto

posebnoga. — Gdje je Rafael prisutan, tamo se ubrzo gube svi ostali slikari, kao što zviezde, kad gasnu, pred suncem. Slike Rafaelove ne djeluju toliko na oko i čuvstvo, koliko više na dušu, one su ljestve medju nebom i zemljom, medju Bogom i ljudima.

Pieta od Caravaggia: Spuštanje Isusa u grob.

Učitelj Rafaelov Perugino — imade tuj divnu sliku: Uzkrsnuće Kristovo... Lik Kristov, na toj slici, odaje neobičnu blagost i dobrotu.

Dugo može čovjek stajati pred Rafaelovom slikom krunisanja Majke Božje, a predivan je opet original slike Leonarda da Vincia: „Sv. Jeronim u pustinji"...

Slika: „Zadnja pričest sv. Jeronima" od Domenichina, predstavljena je u naravnoj vjernosti, tako živo, samo da ne govori. O toj slici govorismo obširnije napried, jer stoji, u mozaiku preradjena, na jednom oltaru u bazilici sv. Petra

Najdragocjenija uljena slika od Caravaggia, predstavlja „Pietu" — spuštanje Isusa u grob. Sliku tu ciene na 150 hiljada lira vriednosti... Ja sam opetovno i opetovno došao pred tu sliku, a nisam mogao da joj se nadivim. Prikaza predstavlja pet osoba, koje na sahranjivanju tiela Kristova imadu udie- — svaka sa posebnom karakteristikom, svog duševnog izražaja... Svjetlo, što iz pećine kroz otvor, kojim će Isusa spustiti u grob prodire — upravo čovjeka obmamljuje i čovjek kano začaran, divi se svetoj ozbiljnosti, uzvišenog prikazivanja.

Umjetnina prve je vrsti slika sv. Sebastijana od slavnog Ticijana. Na toj slici gledamo neustrašivog branitelja istine i mučenika svete katoličke vjere, kako sa angjeoskom krotkošću veselo gleda spram neba, kada mu surovim nasiljem nježno meso probadaju sulicama. Blage boje na slici i plemeniti izražaj lica, privlače svačije oko. Vidi sliku u našoj knjizi strana 176.

Dostojanstvena je slika: „Ecce Homo" od Murille i sveta Helena od Pavla Veronesa, dok za njima ne zaostaju ni slike od Gvida Rena: „Madona sa svetcima" i „Razapinjanje sv. Petra".. Sv. Petra dva krvnika razapinju — sa glavom spram zemlje... a treći, pribija mu čavao kroz desnu nogu... Prizor vjeran, potresljiv i strašan...

A tko bi i sve te slike nabrojio? Čovjek se ih ne može nagledati, a čini ti se, kan da se š njima u duhu razgovaraš, kan da se pred tobom žive miču.

Sa svih strana svieta dolaze u Vatikan slikari i slikarice, da odavle preslikavaju slike Rafaelove i ostalih umjetnika... Sjede tuj na stolčićima i imadu pred sobom razapeto platno. Gledaju nepomično na zid i hoće da slike prepisuju... Gledasmo ih, kako niti ne trenu okom, niti koga vide, niti što čuju; — svi su samo zadubljeni u svoju radnju... I ako im kopije prilično izgledju, — to ipak daleko zaostaju za originalom... Vidio sam ja takove preslikane slike n. pr. u pinakoteki u Monakovu u Bavarskoj, ali manjka mnogo do izvora...

Ne ću da dulje svojim vriednim čitateljima dosadjujem, opisivanjem vatikanskih galerija slika... Svak koga slikarstvo zanima i može da mu bude, neka ide u Rim i neka si ondje u Vatikanu, na izvorima slikarskog umjeća i ljepote, iztanči dušu uzvišenim ideama, da može stvarati onda i u nas, u Hrvatskoj, djela trajnije vriednosti i slike od umjetničkog karaktera... Ovo bi osobito preporučio onim nekim našim slikarima, koji packaju naše ladanjske crkve, kojekakvim karikaturama, i računaju pri tome, na uspjeh neizvježbanog ukusa svojih poslodavaca i dopadnost našeg bogačkog svieta, koji se često kakono kažu: „peći klanja, kad tornja vidio nije“... Nu pustimo sada takove refleksije i izadjimo radje, s tom mješavinom raznih slika u glavi, na polje, a da se malko odmorimo, razvedrimo i prozračimo, — prošećimo se još koji časak

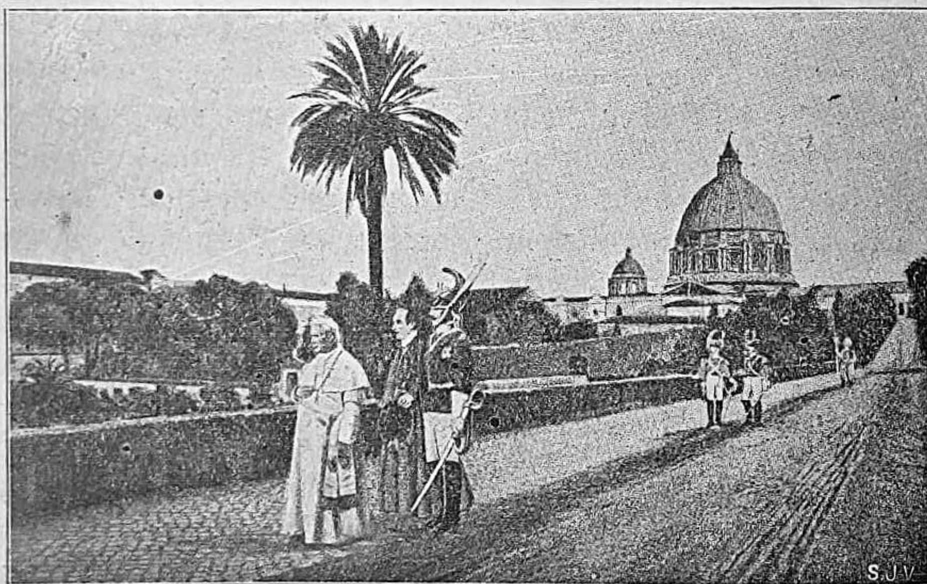

Vatikanskim vrtovima.

(Aleje i njihovi nasadi. — Vatikanski sužanj i njegov glas. — Cikade u vrtu. -- Imitacija lurdske špilje. -- Pročelje lurdske bazilike -- Papina šetnja vrtom. -- Vatikanske zvjezdarne. -- „Gendarmi Pontifici“. -- Kovačnica papinskog novca. -- Fontana pape Pavla V. -- „Lunch“ u hotelu. -- Razmatranje plana grada Rima.)

U vatikanske se vrtove ulazi izvana istim putem, gdje i mi bijasmo, s toga se moradosmo vratiti natrag, da nadjemo glavna ulazna vrata. I skoro bez svake zapreke, udjosmo... Kad bismo pomiešali, zagrebački Maksmir sa bečkim Šenbrunom i Zrinjevcem u Zagrebu, — mogli bismo stvoriti malu i neznatnu prispodobu sa papinskim vrtovima u Rimu. Imade tuj više raznih putova, obrubljenih raznobojnim cviećem i šimširom, posutih bielim srebrositnim pieskom... Divne su uzdužne i popriečne aleje, propletene lovorom i uljikom, a poput zida sasječene u nedogledne daljine... Imade tuj i slikovitih prohoda od šimšira, naranče i oleandrovine svake boje i visine. Uz mali gajić, pridigla se sad riedka, sad gušća šuma od sitnolistog hrašća, javora i jasena. — Gjedje, uzvijaju se u visinu vitke pinije, izmienjivane tisovinom, a i drugom srebrenom i tmastom crnogoricom... Tuj mora navlastito za proljetne jutarne rose, iza noćnog počinka čarovite prirode, zrak biti lagodan i prodahnut miomirisom mirhe i ublažujućeg balzama. Treperi ovdje ondje

i lišće srebrene topole, a i žalovita vrba nadvila bi se sad ovdje, sad ondje, nad koje jezero ili umjetno satvorenu hrid... Iz pećina probija voda i sad brže, sad laganije spušta se u bazene, a odavle u potoke i potočiće, što natapaju zelene proplanke i travnate busene ovog bajnog zemaljskog papinog raja... U tom raju, šeće se pastir dobri, čiji glas odjekuje cielim svietom, kad traži i zove ovce, što blude u noći grieha i neznanstva, odjekuje posvuda, i zove ih na poklon Gospodaru svemirja i Kraljici neba. Svezan i zasužnjen iz robstva kletog, robstva hudog, diže se kano tiha molitva onamo gore, gdje nad zviezdama vlada pravda i sloboda, — koju sviet ugrabiti ne može — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Papa Pio X. na šetnji u svojim vrtovima.

Ja sam osvetnik svake nepravde veli utjelovljena Rieč, i blago si ga vama, koji trpite progonstvo i sužanjstvo, jer obilna je plaća vaša na nebesima... Zar ne, divna utjeha i sladko

se u njoj trpi, a i čekaju bolja vremena... Papinstvo živi, i životom svojim oživljuje sav sviet... Vatikanskog sužnja, okružuje cvieće sa golgotskog križa, i u vatikanskim vrtovima odanost i ljubav cieloga svieta, koju izkazuje svaki listić i svaka biljka, — natapana rosom najtoplijih molitvica svega svieta, za sjaj i veličinu najuzvišenije vlasti na zemlji... I te molitvice najmiliji su ležaj, pomazaniku Gospodnjem, na kojima mirno sniva, čekajuć zoru dana — — — — — — — —

Prisluškivao sam, ne bi l' gdje u vatikanskim vrtovima začuo kaki cvrkut ptičica, a i mislio sam, hoće l' gdje prhnuti kaki kosić ili što slična, ali toga ni ovdje nema...

Tek nekaki kukci, take zvane cikade, kriešte po drvima i paraju uši prolaznika, cikom čudne pjesme i melodije... U jednom kutiću perivoja, imade i imitacija lurdske špilje, ne baš ugledna i liepa. Tuj vele, da se je najradje molio Majci Božjoj, blagopokojni papa Leo XIII., — dok sadanjem papi, Francezi, na protivnoj strani, sagradiše vrlo ukusnu lurdsku špilju, u miniaturi, sa pročeljem lurske bazilike... Mislili smo, da je tuj i crkva, ali se prevarismo... Pogled na lurdsku špilju i pročelje crkve, prenio nas za čas u mislima u daleke, daleke pirenejske gore, — u Lurd, gdje smo pred par ljeta sretno i zadovoljno boravili. —

Rekoše nam, da ovamo k toj špilji dnevno, — kad je zdrav, dolazi na molitvu papa Pio X., ili se ovamo i vozi električnom željeznicom, koja visoko u zraku lebdi, iznad sviju zidina grada Rima, a vuče se zračnim viaduktima, što spajaju Vatikan sa cielim papinskim posjedom. — A to su tek vatikanski vrtovi. — — — — — — — — — — —
U tim vrtovima imade još i danas šest najglasovitijih zviezdarna na svietu, — s kojih proučavaju nebeska tjelesa znameniti svjetski zviezdoznanci i učenjaci. Slikovite su i mnoge staro-rimske kule, od kojih se navlastito iztiče, tako zvana kula „Leonina“.

Sa visočina vatikanskih vrtova, imade i divni pogled na papi oteti Rim, koji pogled sigurno ucviljuje otčinsko njegovo srce — ako ikad, to osobito za ljetošnjeg Konstantinovog jubileja. Car Konstantin da izkaže počast namjestniku

Vatikanski vrt.

Kristovu, ostavio je godine 330. Rim i preselio si kraljevstvo u Bizant, sadanji Konstantinopel ili Carigrad, dočim savojski kraljevi iz Turina i Fiorence, odkale su isto mogli vladati Italijom, — poletiše k Rimu, oteše ga papi i nad križem podigoše sablju ... Tko je načinio bolje i pametnije, sudit će Bog i duh vremena.* — — — — — — —

* K čemu papi svjetovna vlast? -- pitaju neki. Ob ovom pitanju, napisane su u raznim jezicima velike i mnoge rasprave i knjige, koje govore o tome *za* i *proti*... Koga zanima, neka čita. Za nas i sam zdrav razum, može da bude mjerodavan. A ovaj govori jasno,

da najviša vlast na svietu, u izvršivanju svojih zadataka mora da bude neovisnom. -- Kad je sveti Otac papa, namjestnik Isusa Krista na zemlji, onda svakako zahtjeva tako visoko dostojanstvo, da tri stotine milijuna kršćana na svietu, gledaju u namjestniku Kristovom i svjetskog kralja, koji nimalo ne zaostaje i za ostalim kraljevima ovoga svieta, koji imadu kud i kamo manje podanika i manji zemljištni obseg svojih podložnika. Mora da im bude barem jednak -- suveren.

Tko danas oporiče pripadnost svjetske vlasti rimskome papi, taj je u stvar vrlo slabo ili nikako upućen.

Kao što je Krist Gospodin kralj sviju kraljeva na tome svietu, tako i svi svjetski kraljevi moraju s prevelikog poštovanja spram Krista, uporno tražiti, da namjestnik Kristov na zemlji, ne bude manji od njih. -- Mora da bude slobodan i svoj u svome, kralj i papa na ognjištu katoličkome.

Kao što je car Konstantin gledao u rimskom papi najvišu vlast od Boga danu na zemlji, tako i danas valja da kraljevi i carevi gledju u svojoj vlasti, vlast danu od Boga njima, a i po Bogu, jednako Petru i njegovim nasljednicima... Da može papa, vršiti svoje uzvišeno poslanstvo, mora u prvom redu imati i vrhovnu vlast... Ako će papa naredjivati za vjernike ovo ili ono, a kralj će i u njegovoj zemlji te naredbe rušiti, kao što to danas vidimo u Italiji, onda „kraljevstvo medju se razdieljeno“, -- ne može usporedo obstojati...

Medjutim čitao sam pred nedavno, da se prema dobro upućenim glasinama, sveti Otac papa Pio X. namjerava izmiriti sa talijanskim kraljevstvom, a kao najbolji znak tome, da se smatra silno sudjelovanje klera i katolika kod posljednjih izbora. To smatraju neki kao početak tajnog ugovaranja izmedju Vatikana i talijanske vlade, kako bi se spriečio ulaz velikog broja socialnih demokrata u parlamenat, a to da će voditi i do daljnjeg konačnog riešenja nesnosnog pitanja izmedj Italije i Vatikana. -- Svakako bilo bi poželjno, da se taj veliki i dugogodišnji konflikt, već jednom na obće zadovoljstvo rieši, pa ako bi se i papa, recimo, silom prilika i evangjeoskom težnjom za izmirenjem, za čas odrekao i svih svojih prava na svjetsko gospodstvo, te zadovoljio samo vjerskim prvenstvom nad svim katolizima svieta, -- to ipak još i taj uzvišeni čin ne bi nikako izpričavao, sva dosele po talijanskim kraljevima i vladi učinjena nasilja na Papi, i silne uvriede nanešene katoličkoj Crkvi i njezinim ustanovama. Još manje mogao bi se iz toga stvarati zaključak, da je rimska Stolica historijsko svoje pravo na kraljevstvo izgubila, a da ga u buduće ne bi opet mogla i u istinu postignuti. -- Putovi su Božji -- nedokučivi!

U vatikanskim vrtovima, bliže papinskom dvoru, imadu stanove i zgrade papinski gardiste, kako to pokazuje i nadpis: „Gendarmi Pontifici". — Mi bismo to preveli: papinski žandari.

Papinski žandari u svečanoj uniformi.

Vide se tuj i zapuštene zgrade, nekadanje kovačnice papinskog novca . . . , kraj kojih pljušti u zrak, strielovitom brzinom protičuća voda velike, i sjajne fontane, što je tuj dade sagraditi papa Pavao V.

Obilazeći vrtovima protivnim pravcem, dodjosmo i na mjesto, gdje je papa Pio X. godine 1912. dao sagradititi podzemni tunel, kojim potajnim putem, izpod Damasova dvorišta, ulazi u kola, na šetnju, vatikanskim vrtovima. Prorov nosi nadpis: Pius X. P. M. anno Sacri Pontificatus X. aedificavit." = Sagradio papa Pio X. u devetoj godini svog vladanja.

Dozvolom čuvara vatikanskih vrtova, odkinusmo po koji cvietak ili grančicu sa drva, na spomen, da ponesemo kući, a onda se zaputismo izravno, što pješke, što kočijama u svoje stanove . . . Bilo je već i prošlo podne.

* * *

Tko nam i može zamjeriti, da došavši u hotel, izčekivasmo koji dobri zalogaj, za okriepu. Hoće li pako današnji „Lunch" zadovoljiti ukusu naše hrvatske kuhinje i potrebam želudca, ajde da vidimo . . .

Prvo jelo: Macaroni Au Gratin = debeli rezanci ili macaroni — kuhani na mlieku.

Drugo jelo: Boeuf Bouilli S. Tomates = govedina sa paradajzom, garnirana sa mrkvicom, keljem i krumpirom.

Treće jelo: Formage = sir.

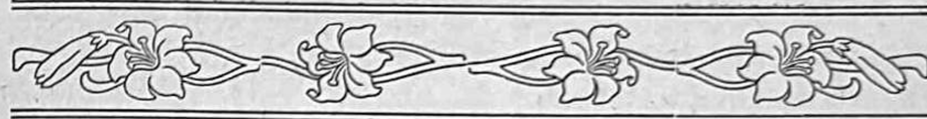
Četvrto jelo: Frutta = voće — smokve i kruške. Sve to, mogli smo zalijati ledenim vinom i vodom, pa mirna Bosna, a dali je bio i želudac miran?

Obećao sam sinoć, da ću danas saobćiti, kakav nam bio objed, a evo tim obećanjem vezan, izpunjam ovime svoju dužnost. Sada me neka vriedne Hrvatice i kuharice, liepo molim, puste na miru sa daljnim pitanjima. Meni valja poći u sobu, da se do tri sata nešto odpočinem. Za poslie podne bilo odredjeno slobodno vrieme, a meni namienjeno, da budem provodičem i ciceronom dobrom dielu naših hodočastnika. Zaželješe si, da ih i poslie podne prema

uvidjavnosti provedem Rimom, pa da vide još štošta zanimiva i znamenita.

Pobojah se one: — ako sliepac sliepca vodi, kud će van u jamu. Da toga ne bude, nisam se baš ni odmarao, već i te kako študirao sam plan Rima, — da izlet, poslie podne izpane na svestranu korist i zadovoljstvo. — Kako smo uspjeli, — vidjet ćemo, a i o tom se porazgovoriti kod večere.

Rimom uzduž i poprieko.

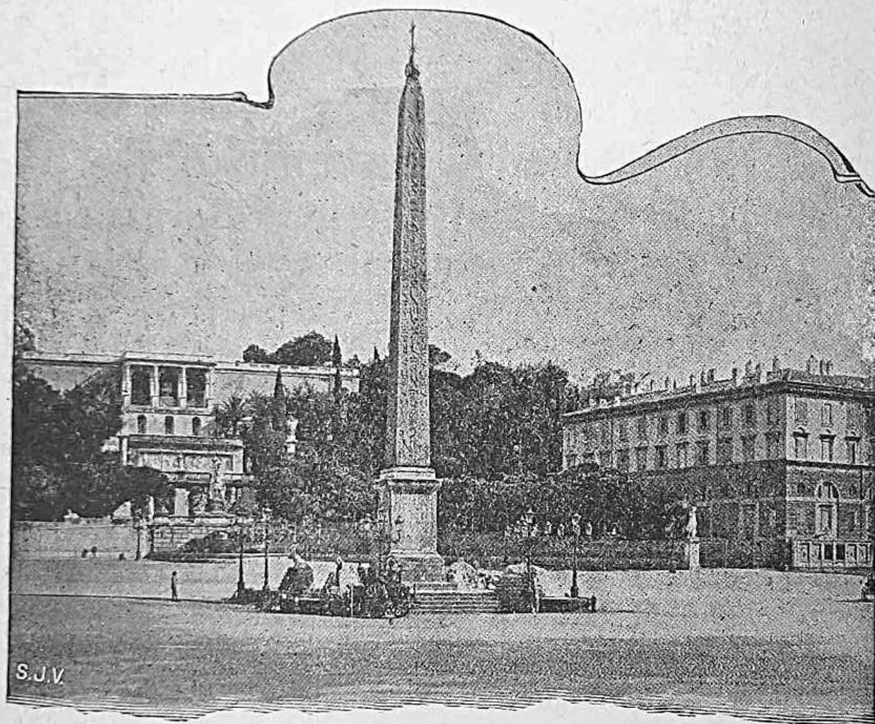
U rimskom šetalištu: Giardino Borghese i zvjerinjaku.

(Taksometar na kočijama. -- Villa i muzej Borghese. -- Tempio di Eskulapio. -- Opis zvjerinjaka. -- Morski psi. -- Zvjerinjak vriedi više milijuna. -- Vratima: „Porta del Popolo".)

Točno u tri sata, nadjoše se pred našim hotelom kočije, što ih telefonski naručismo... Pojedina dvoprežna kočija stajala 30 lira, a moglo se u nju smjestiti nas šestero, prema tome zapalo svakome platiti pet lira, što nije bilo ni mnogo, ako se uvaži, da nam kočija bila na raspoloženje do osam sati. Inače skoro sve jednoprežne kočije u Rimu, imadu, na prednjoj strani, tako zvani taksometar, koji točno pokazuje satove, što ih tko potrebuje za vožnju. Za svaki sat, plaća se dvie lire. Ovo je vrlo praktična uredba, koja riešava svaku tražbinu i svak spor izmedj stranaka.

Krenusmo najprije pravcem „Piazza del Popolo", — u nasade veličanstvenog rimskog parka, zvanog „Giardino Borghese"... To je više kilometara veliko javno šetalište rimsko, a podsjetilo me u mnogo koječem, na sličnost Pratera u Beču. Šetalište ovo nosi svoje ime po kardinalu Scipionu Borghesi, — nećaku pape Pavla V., koji ga dao svojim troškom sjajno parkirati i urediti... Sadanja talijanska vlada, htjela bi, da na tom šetalištu iztisne tragove dobro-

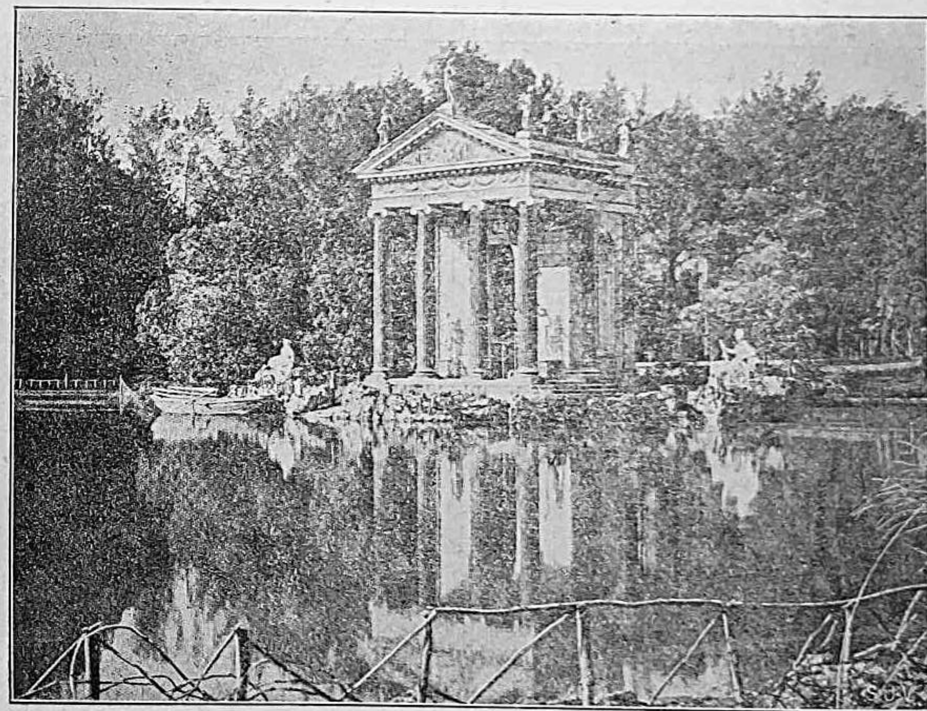
tvornosti katoličkog imena, pa je i pojedinim njegovim dielovima, nametnula imena svojih kraljeva n. pr. Umberta I., Viktora Emanuela i slično.

Obelisk na pučkom trgu u Rimu. — Piazza del Populo.

U šetalištu nalazi se i prekrasna Villa Borghese, koja oteta, nosi danas naslov Villa Umberto... Ovdje nedaleko u palači Borghese, imade i sjajna galerija slika, gliptoteka, a i pinakoteka, gdje sam ja u vrieme svog drugog posjeta u Rimu, — skoro čitav dan boravio i promatrao divne umjetnine dlieta i kista... Uz mnoge slike moderne skulpture, nalazi se tuj i glasovita slika: „Mater Dolorosa“ od Karla Dolcia i Rafaelova: „Polaganje Krista u grob“... Preporučam svakome, da taj muzej i galeriju slika posjeti.

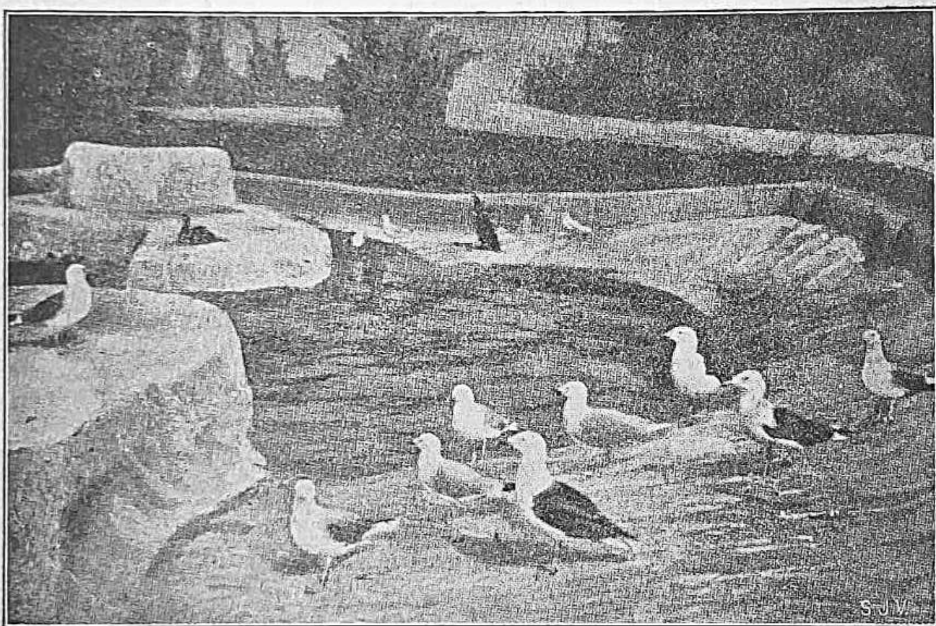
Inače uredjaj samog šetališta je vrlo sjajan, dok se tuj nalaze prekrasne aleje u nedoglednoj daljini, za pasažu kočijama i pješke. Ovdje za večernje sparine, traže Rimljani hladovinu, dok ih na povratku istim putem nadjosmo, gdje se na stotine i stotine voze u sjajnim karucama, u živahnom i veselom razgovoru ... Ako u Rimu od 11 do 4 sata i znade biti oštra sparina, to su ipak po-

Eskulopov hram u borgeškom perivoju.

priečno večeri i noći, dosta hladne, dok ih razblažuje povjetarce, što se tamo sa briegova i s mora uzmješa toplom atmosferom. U sredini šetališta stadosmo sa kočijama, te udarismo pješke spram tako zvanog „Tempio di Esculapio“... To je starinski hram podignut u čast poganskom bogu

Asklepiju ili Eskulapu, o kome mnogo pjeva i Homer u svojim pjesmama, a štovahu ga stari Rimljani, kao boga ljekarstva i medicine... Što je danas u tome hramu, pravo ne znam... Vlastničtvo je kraljevske kuće, a rekoše nam, da se u njemu nalazi umjetnički paviljon akvarelskih slika... Hram sam, okružen je s jedne strane, bujnim zelenilom, dok ga s druge oplakuje široko jezero, u kome se kuplju divlje patke i labudovi... Na sjeveroistočnoj strani šetališta, nalazi se rimski

Morski golebovi u Rimskom zvjerinjaku.

zoološki vrt ili zvjerinjak — utemeljen i otvoren godine 1911. Platismo svak po jednu liru ulaznine, --- da i to pregledamo. I vriedno je, da se vidi. Talijani nisu žalili truda ni troška, da svoj zoološki vrt izjednače, najmodernijim ustanovama te vrsti. Tko je vidio zvjerinjake u Šönbrunu u Beču i Varošligetu u Pešti, — a i druge, moći

će uzporediti jedan s drugim i pronaći delekosežni napredak rimskoga, pred onima ... Životinjsko carstvo, predstavljeno je tuj, u svom podpunom prirodnom opredieljenju i načinu života. Gotovo sve životinje iz prašuma Australije, Afrike i Amerike su zastupane. Uz indijske i afričke slonove, koče se tuj američki tapiri, nilski vodeni konji, afrički nosorogi, saharske deve i žirafe, američki bisoni, bengalijski tigri, dok

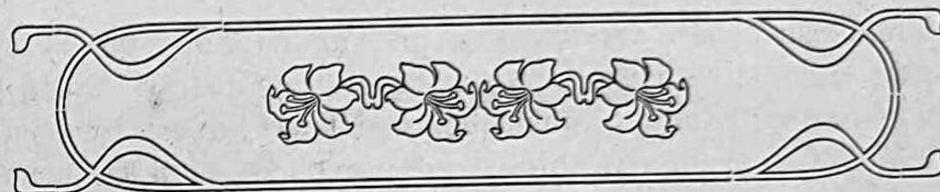
Morski psi u rimskom zvjerinjaku.

i morski psi dostojanstveno plivaju u svojim ogromnim bazenima. Zanimivo je gledati divokoze, kako se penju po umjetno satvorenim pećinama, a jednako i lavove, što sa svojih hridina, bezbrižno promatraju prolazeće ljudstvo. Iz umjetno satvorenih ledenih gorskih udupina, proviruju sjeverni medvjedi, kan da se boje toplog rimskog sunca, koje im obasjava njihovo bielo krzno. Samo kadkada iz vrletne

visine, spuste se niz pećinu, da se okupaju u hladnoj vodi, što okružuje planinu, gdje se oni nalaze. Rimski zvjerinjak ciene i na više milijuna vriednosti, dok nam rekoše, da su samo jednu žirafu platili sa 20 hiljada lira, a nosorog da stoji i više.

Preletismo u brzo, liepi taj vrt, dok nas ispratila napolje, zaglušna vika raznih divljih ptica i zvieri riedko gdje vidjenih... Posjedasmo hitro u kočije i krenusmo natrag preko vratiju „Porta del Popolo“, — te se vinusmo na jednu od najdivnijih točaka grada Rima — poznatu pod imenom:

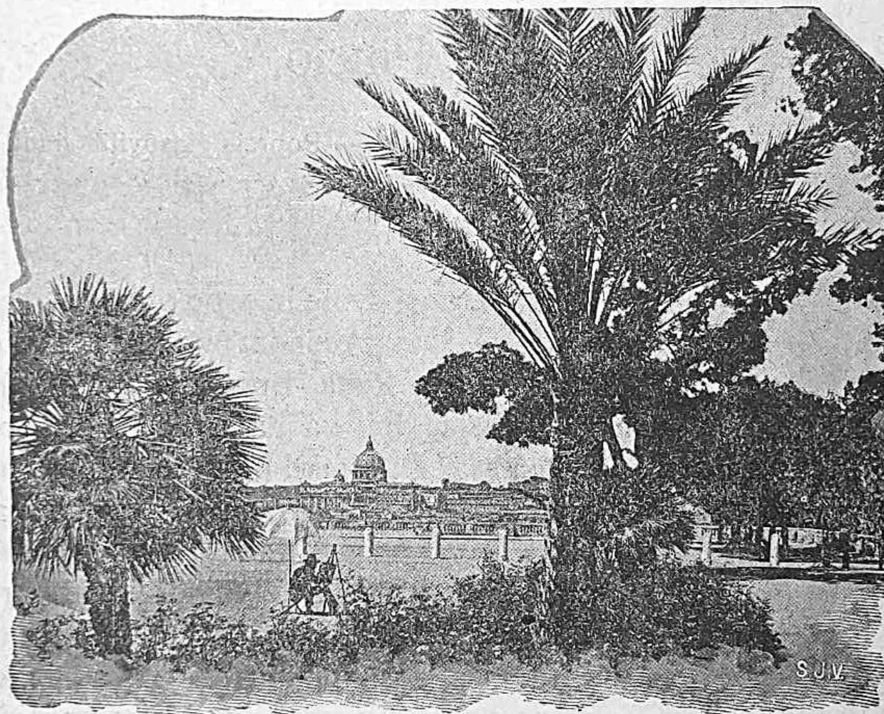
Monte Pincio.

(Najobljubljenije rimsko šetalište. -- Poprsja glasovitih ljudi. -- Antinov obelisk. -- Izloženo djetešće Mojsije. -- Vodena ura. -- Pogled na Rim. -- Piazza del Popolo. -- Soracte.)

Prekrasno to šetalište, nosi svoje ime po staroj obitelji Pincia, a nalazi se na razkošnom vrhuncu najsjevernijeg obronka grada Rima. Brdo ovo pokrivahu nekoć vrtovi Lukula i Salusta, dok ga papa Pio VII., pretvori u sadanje sjajno šetalište. Do preko petdeset mramornih kipova slavnih Talijana, poredano je ovdje u polukrugu, kao u kakovom amfiteatru. Uz kip Julija Cesara, Pompeja, Kaja Marija, Virgila, Horaca, Tacita, Plinija i Pitagore, vidiš tuj kipove Michelangela, Leonarda da Vincija, Canove, Bramannta, Boccaccia i mnogih drugih. U skupinama poprsja imade dosta zanimiva. Tako na primjer u jednoj grupi, na pogledu svetog Tome Akvinskoga, stoji poprsje Napoleona I., kan da su filosofija sv. Tome i Napoleon I., stajali u najužem prijateljstvu!... Svaki od tih kipova, smješten je pod zelenim lovorom, što ga okružuju čemprese, pinjole, paome, kaktusi, aloje i sve moguće južno drvlje i bilje. U sredini šetališta, diže se veličanstveni obelisk, što ga car Hadrijan dade podići u počast svoga ljubimca Antinoa, a okružuju ga kipovi raznih poganskih bogova i božica mira, zdravlja,

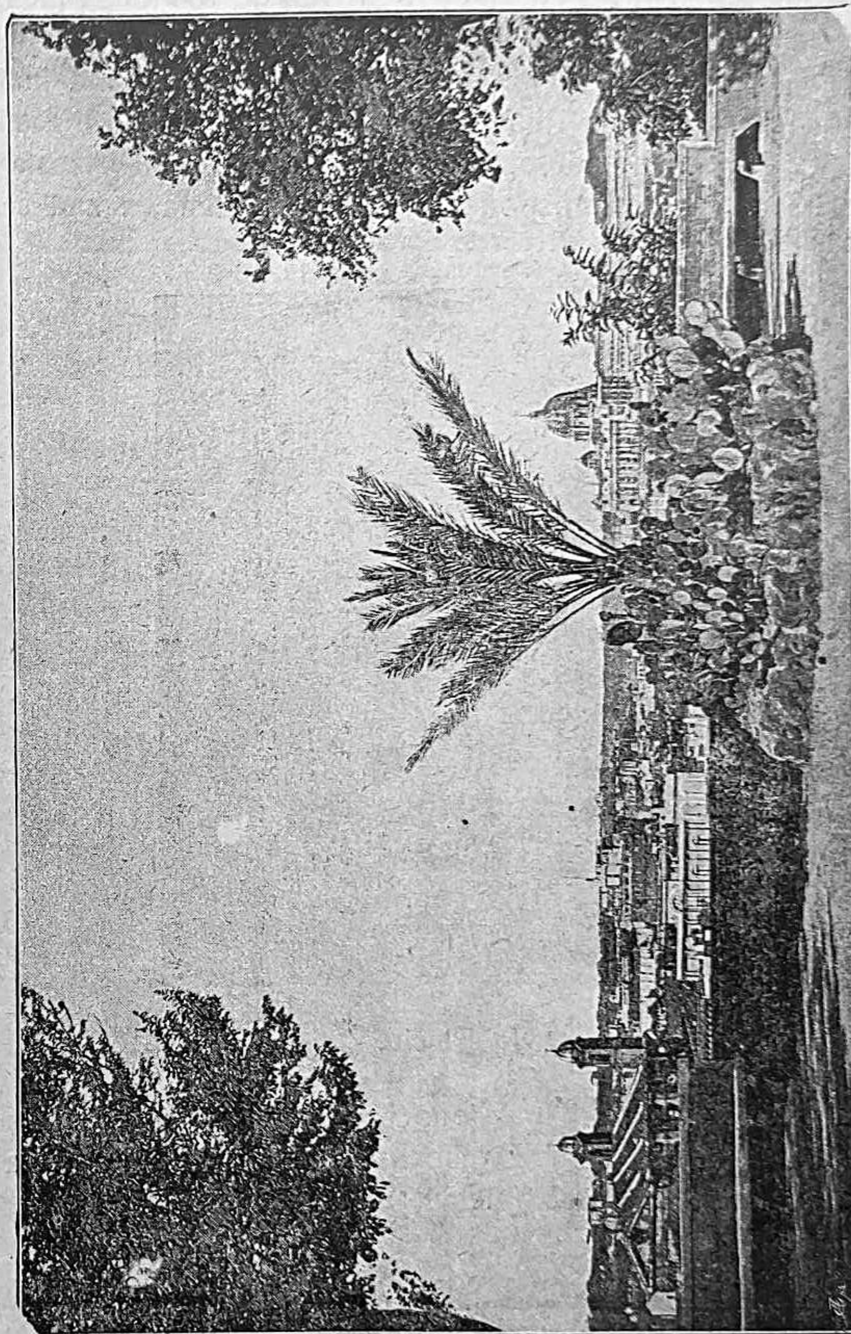
umjetnosti i slave. Spomena je još vriedna dražestna skupina od mramora, što predstavlja izloženo djetešce Mojsiju u okruglom jezeru, obraštenom vodenom travom i šašom

Moju osobitu pozornost u tome parku, svratila je na sebe i vodera ura. Vidio sam već raznih satova, ali takovog nigdje... Kroz dva žliebčića, napuštena je odnekuda voda, što

Partija na Monte Pinciu.

stavlja u gibanje kazalo i uru pomiče. U nas mogli bi takovi satovi vriediti samo ljeti, dok bi u zimi zaufano zamrzli... Monte Pincio obljubljeno je rimsko šetalište, osobito kroz cielu zimu do ranog proljeća. Siromasi dolaze ovamo pješke, dok se bogatiji privažaju u skupocjenim kočijama. --- Svi se vesele na svježem zraku i nasladjuju liepom talijanskom

Pogled na Rim sa Monte Pincia.

muzikom, što svira tuj dnevno dva sata pred zapadom sunca. Kad sam prviput boravio u Rimu, slušao sam je s velikom napetošću. Od muzike još je i veličanstveniji prizor, kad večernja zvona grada Rima -- odmjevaju Pinčijskim brdom i zovu na prošnju: „oprosti nam griehe naše“. -- Do kasno u večer, šeće ovuda, gospodski sviet grada Rima, a kad se

Na Pinciu.

vraća kući, ostavlja tuj ipak u noći svoje pjesnike, učenjake i umjetnike, sviju vremena i viekova, na straži... Ta je straža istina i u danu i u noći niema, ali ipak Italija na njezina usta govori...

Sa Pinčija pruža se pred tobom, čaroban pogled na veličanstveni Rim, koji kan da sav leži pred tvojim no-

gama.... Gledaš pred sobom na desno s iztoka sveti, kršćanski Rim s Vatikanom, dok na lievo sa zapada, svjetski stari poganski Rim sa Kvirinalom. Izpod samoga Pinčija, leži Piazza di Spania, gdje se stiče sav život tudjinaca u Rimu. Ovdje koči se u vis na visokom mramornom stupu kip Immakulate, što ga dade tuj postaviti papa Pio IX., na spomen 8. prosinca 1854., kad bje proglašen članak vjere, o bezgrješnom začeću bl. Djevice Marije. Nešto u pozadini, leži crkva Sant Andrea delle Pratte. Ova je crkva znamenita s toga, jer se u njoj nalazi kapela presvetog Sakramenta, gdje se je godine 1842., obratio pred žrtvenikom, prikazom Majke Božje, židov Tobija Ratisbone, koji umre u Jerusalemu godine 1884., gdje je mnoge židove priveo u krilo katoličke Crkve i osnovao neke samostane za odgoj katoličke mladeži. Podalje pruža se Piazza del Popolo sa svojim egipatskim stupom, odkuda se počimlje dugački Corso, glavna žila života rimskoga. Vidi se odavle Panteon, a i premnoge ine rimske crkve i samostani, uz bogate palače i razne javne zgrade, a tko bi i sve to izbrojio? Tamo u daljini, iza ville Borghese, dižu se nebu pod oblake, vrletni Apenini, pokriveni vječnim sniegom, a i staro klasični Soracte, bieli se uprav tako od sniega, kao i za vrieme Horaca, kad je pjevao: „Vides ut alta stet nive candidum Soracte.“

S vrha Pinčija, spustismo se, vijugastim cestama, na već gore spomenuti krasni španjolski trg, gdje se nalazi znameniti Collegium de propaganda fide, što pokazuje i nadpis na pročelju zgrade. Ovdje uzgajaju se mladi ljudi za svećenike i vjerovjestnike, što ih šalju u divlje krajeve. Dok skoro svi od njih, u svetom pregnuću, umiru mučeničkom smrti.... Odavle posjetismo, uz put ležeću, samostansku crkvu

Santa Trinita ai' Monti.

Crkva presvetog Trojstva i posjet samostana častnih sestara.

(Francezke častne sestre. -- Čudesna slika Majke Božje. -- Mater Admirabils. -- Molitva pred slikom i pjevanje u samostanu.)

Crkva je ova podignuta u čast presvetom Trojstvu, dok je okružuje samostan francezkih častnih sestara presvetog Srca Isusova, — što ih zovu Dames du sacre coeur. Častna glavarica samostana, povela nas veselo crkvom, a kako klauzura u njih nije stroga, povela nas dugačkim hodnicima i u same samostanske prostorije.... Ovdje uljegosmo u samostansku kapelicu, gdje je u moru svjetla, plivala ogromna čudotvorna slika Majke Božje, što je tuj godine 1844., naslikala, po božanskom nadahnuću, jedna članica samostana. -- Slika je ova posve nešto neobična, dok predstavlja blaženu Djevicu, u dobi od 15 godina, duboko zamišljenu, a zabavljenu predivom, što pokazuje preslica s lieve strane, dok s desne, stručak liera, odaje svetu čistoću, a na podnožju, nalazi se ručna košarica, o koju se naslanja otvorena knjiga. Simboli rada i molitve. Sliku ovu zovu

„Mater admirabilis“ ili Majka divna, a još običnije „Madonna del Giglio“ ili „Naša draga Gospa od liera.“ -- Tako dražestno i blaženo lice Madonne, riedko se gdje vidi. Pred tom slikom, našao je neki misionar izgubljeni dar govora, a zbila se pred njom i mnoga čudesna obraćenja i uslišanja molitvena.

Sveti otac papa Pio IX., providio je tu svetinju nekim oprostima, a godine 1846. i sam klečao pred tom slikom, pri čemu izrekao sliedeće rieči: „Vrlo je nježna misao, bla-

Španjolske stube i crkva Trinita dei Monti

ženu Djevicu Mariju predstaviti u dobi, u kojoj čini se, kan da je zaboravljena“.... I mi poklekosmo, pred tu vrlo nježnu sliku, te izmolismo na glas tri Očenaša i tri Zdrave Marije. Kad htjedosmo da se sa častnom glavaricom zahvalno oprostimo, --- zamolila nas uljudno, da zapjevamo koju našu Marijansku pjesmu.... Udovoljismo miloj želji sa pjesmicom: „Marijo o mili glas“ i onom poznatom „Sred te se pećine“. Kad na rastanku, prolazismo hodnicima. -- klečahu svuda častne sestre, -- sklopljenim rukama, -- zadubljene u pobo-

žno razmatranje i razmišljanje. -- Rekoše nam, da je samostan tih častnih sestara u Rimu na daleko i široko poznat --- naročito, s prekrasnog pjevanja, koje se dnevno pol sata prije Zdravo Marije, razliega samostanskim i crkvenim prostorijama... Ostavismo puni zadovoljstva i neke tajinstvene utjehe te svete samostanske prostorije, te hitro odjurismo kočijama, preko rimskog Corza, putem glavne ulice, „Via nazionale“, — izravno pred kraljevski dvor na Kvirinal. Spominjem danas tek nuzgredno to zvučno ime, jer i mi bacismo tek samo kratki pogled na nj. Ja ću o njemu obširnije reći koju sutra, a sada ajde dalje, mimoišav za čas Kolosej, da se svratimo u crkvu svetog Petra u okovima.

Mater admirabilis. — Madonna od liera.

S. Pietro in Vincoli.

Sveti Petar u okovima.

(Verige sv. Petra. — Gradjenje crkve po carici Eudoksiji. — Grob sedmero braće Makabejske. -- Kip Mojsije od Michelangela. -- Spomenik slikara Julija Klovija.)

Ova se crkva nalazi, na jugozapadnoj strani brda Esquilina, a dala je sagraditi carica Eudoksija, žena cara Valentiniana III. Crkva imade tri ladje, a podupire ju 46 dorijskih stupova, skoro 2 metra debelih.... U toj se crkvi čuvaju verige sv. Petra, s kojima je bio sv. Petar sputan u tamnici, za kralja Heroda u Jerusalemu i za cara Nerona u Rimu.

Pripovieda se, kako je carica Eudoksija, oko godine 439. putovala u Jerusalem da počasti sveta mjesta, gdje je medju drugim darovima, od tamošnjeg biskupa, dobila i dva lanca, s kojima je bio sv. Petar u tamnici sputan. Jedan od njih ostavi Eudoksija u Carigradu, a drugi posla svojoj kćeri Eudoksiji, ženi Valentinijana III., u Rim. Ova pokaza te verige papi Sikstu III., koji ih stade prispodabljati sa onima, kojima je sv. Petar bio sapinjan u Rimu.... Kod te zgode, spojiše se čudom ti lanci jedan s drugim, kao da ih isti kovač

skovao... Na spomen tog dogodjaja, sagradivši carica Eudoksija ovu crkvu, pohrani u njoj, u skupocjenoj škrinji, svete verige, a sama crkva dobi po tome ime: „Bazilica Eudoksiana“, dok se običnije danas zove: sv. Petar u okovima.

Ako je već i sjena sv. Petra čudom ozdravljala bolestnike, tko može i samo za čas posumnjati, kakova čudesa zbila se već i kroz njegove svete verige, što ih sveta Crkva katolička, u velike časti, već od najstarijih vremena, a imade njima u čast i posebnu svetkovinu, prvog kolovoza svake godine...

U crkvi sv. Petra u okovima, nalaze se i mnoge predragocjene relikvije, od kojih valja navlastito spomenuti grob sedmero braće Makabejske, gdje su pod velikim žrtvenikom sahranjena njihova tjelesa... Pred tim grobom pomolismo se živo, za stalnost u svetoj vjeri katoličkoj i neustrašivost u njezino izpoviedanje... Te divne kreposti, kako bi bilo nuždno, da riese svakog čestitog i ponositog Hrvata katoličke vjere...

Prije nego li se razstadosmo s tom crkvom, promatrasmo još dugo, najznamenitije kiparsko djelo Michelangela — statuu Mojsije, koja je tuj smještena nad grobom pape Julija II... Kip taj puno hvale. Vele, da ljepšeg nema na cielome svietu. I sam slavni Michelangelo, kad ga je dodjelao, zagledao se u nj, pa mu je zanešen rekao: perche non parli? Zašto ne govoriš? S lica Mojsijevog odsjeva značajna ozbiljnost i zabrinutost, nad zabludjelim narodom, koji pleše oko zlatnog teleta...

Svaka žilica na toj statui, kan da drhšće, kan da živi. Oči pričinjaju se, kan da gledju, a usta, kan da će sad na progovoriti... Zaista Michelangelo, ako je i umro, imao se i rad šta roditi, da uvieke živi... Djela su njegova neumrla i trajne vriednosti... Ne mogu, a da ne spomenem u toj crkvi i za nas Hrvate jedan vrlo laskavi spomenik, podignut

u čast Juraju Juliju Kloviu ili Kloviću, znamenitom hrvatskom slikaru... Poprsje mu od biela mramora, a ja s ponosom čitah na tom spomeniku hvalu, kojom Rimljani govore o

Mramorni kip Mojsije od Michelangela.

tom Hrvatu... Oko poprsja stoji nadpis: „Julius Clovius, pictor nulli secundus“, što će reći: Julio Clovio slikari, kojemu premca nema. Dalje veli još nadpis: Julio Clovio de Croatia, pictori eximio, principibus viris caro, in quo diligentia in minimis maxima, conspicua gratia, immortalis gloria... Veće hvale, nisu mu mogli izreći gradjani velikoga grada Rima, koji mu kao drugovi, postaviše ovdje taj spomenik.

Kupismo si još u sakristiji na spomen male verižice svetog Petra, slične velikima, pa što je bilo sada naravnije, nego li da se iz te crkve zaputimo najprije na ono sveto mjesto, gdje je sveti Petar bio utamničen i sapet u verigama... Tko da od kršćana, a navlastito katolika, nije već čuo spominjati rieči:

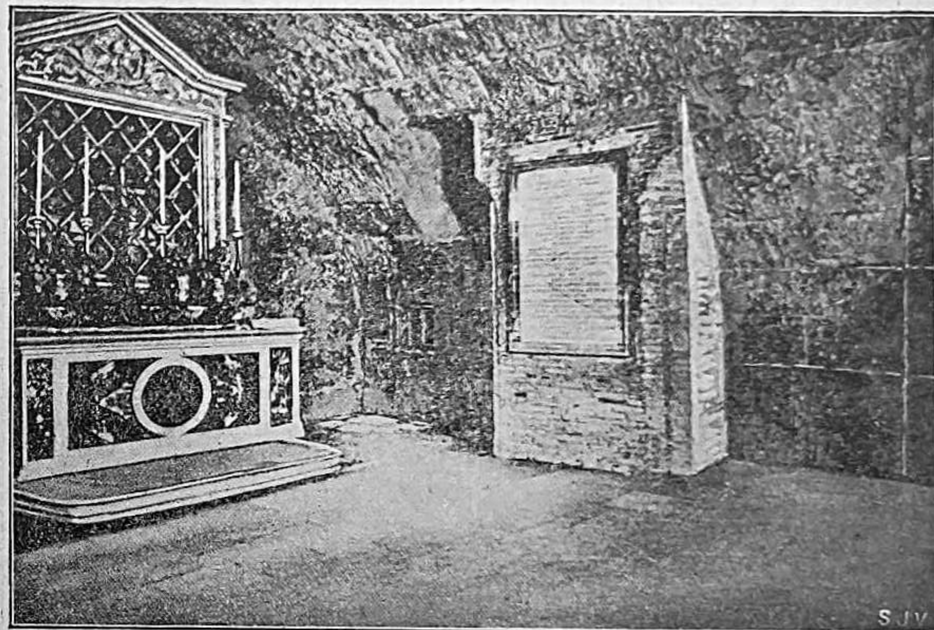
Mamertinska tamnica?

(Nadpis u tamnici. -- Stradalište zarobljenih kraljeva i znamenitih rimskih ljudi. -- Sv. Petar i Pavao u tamnici. -- Tamničari Processo i Martinijan. -- Bunar u tamnici. -- Kamen sa otiskom lica sv. Petra.)

Ime svoje nosi navodno od Mamertina, koji je bio prefektom grada Rima za cara Trajana, pa dade i tu užasnu tamnicu sagraditi. Tko je gledao strahovite mletačke tamnice u duždevskoj palači, a i one austrijske kazamate, u Spilbergu kod Brna u Moravskoj, može si lako predstaviti i ovu mamertinsku, što ni najmanje ne zaostaje u grozoti za onima. Nalazi se na iztočnoj strani kapitolijske visočine, a na sjevernoj strani spominjanog trga Forum romanum, u naposredoj blizini slavoluka Septimija Severa... Nad tamnicom podignuta je dosta neugledna crkva sv. Josipa, dok se kraj crkve nalazi, ako se ne varam, i kapucinski samostan, a i redovnicima povjerena je briga da bdiju nad tamnicom... Pred ulazom u tamnicu, stoji danas u kamenu uklesan nadpis: „Ingresus in carcerem Sancti Petri et Pauli, Processi et Martiniani. Ulaz u zatvor sv. Petra i Pavla Processa i Martinijana“... Tamnica ta izgleda kao kaki bunar, na dva poda. S gornjeg poda, gdje su držali manje zločince, spuštali bi kroz jedan uzki otvor, teže osudjene

utamničenike. Odavle bacali im i hranu. U dolnjoj tamnici izsječenoj u pećini, gnjili bi nevoljni sužnji u svakom smradu, okruženi štipavcima i gamadi svake vrsti... U toj rupi, nije bilo odnikale svjetla. Prava strahota! Ovdje su stradali i mnogi po Rimljanima svladani i zarobljeni kraljevi, kao numidski kralj Sifaks, maćedonski kralj Persej, a i drugi. U ovoj sužnjari bila su zadavljena i 43 etoliska kneza, a nadjoše tuj i svoju smrt Jugurta, Katilina, uz stotine i stotine drugih... Ovamo po naredbi cara Nerona, zatvoriše i svete apoštole Petra i Pavla. — Bili su tuj zatvoreni podpunih devet mjeseci, prije, nego li je prvi bio razapet navodno na brdu Janikulu, a prije nego li su drugome odsjekli glavu, na jur spomenutom putu što se zove Ostia. Uz svete apoštole, bilo je navodno utamničeno još i više drugih sužanja, koje su sveti apoštoli, živo podučavali u svetoj vjeri... Processus i Martinianus, uzgojeni u poganskoj vjeri, bili sa tamničari mamertiske sužnjare. Kroz tajne otvore s početka, slušali, su samo, što sv. Petar govori, a kasnije i njih vuklo srce, da od sv. Petra, što više čuju Kristove nauke. Sveti Petar stojeći, privezan kraj stupa, tumačio je Processu i Martinianu, živim bojama Kristovu vjeru, a kad se odlučiše postati kršćani, pripravio ih na sveti krst.... Kad su to doušnici cara Nerona saznali, obtužiše ih, i obojica, bili su osudjeni na smrt.... Čime da ih je sv. Petar mogao sada, ojačati na smrt?... Odlučio je, da ih prije uapšenja pokrsti. Ali u tamnici nigdje vode. Sv. Petar u velikoj neprilici, označio je jedan kamen, u tamnici, križem, i odmah provri iz njega živa voda, s kojom pokrsti Processa i Martiniana i neke druge.... Svi ovi umrieše kasnije mučeničkom smrću, a štuju se danas kao svetci. Mučenici Processus i Martinian, sahranjeni su u posebnom grobu, u crkvi sv. Petra. Sada kad znademo povjest te svete tamnice, valja da je i ogledamo... Platismo svak po jednu liru samostancu,

koji nam dade komad svieće, te se š njime spustismo preko 45 stuba u gornju tamnicu, kamo negda tek po užetima spuštahu utamničenike... Odavle moradosmo proći još 11 stuba, dok se nadjosmo u dolnjoj tamnici.

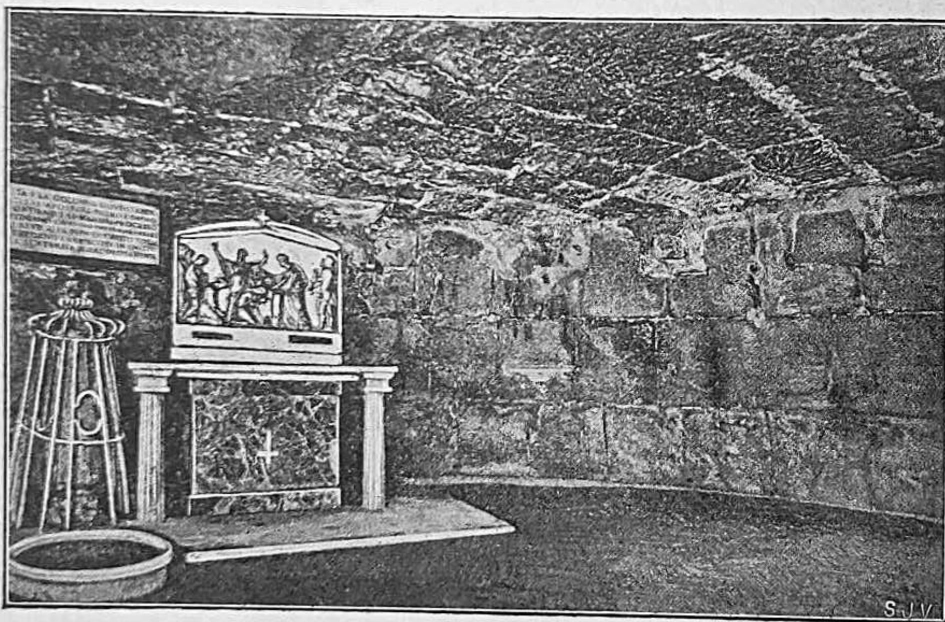

Mamertinska tamnica — gornji dio.

Kada se stupa iz gornje u dolnju tamnicu, vidi se jedno mjesto u zidu, zastrto gustom mrežom. Vele, kad su svetog Petra spuštali u tamnicu, da mu je glava udarila o kamen zida, a na tom se mjestu, kano od voska, otisnulo lice svetog Petra. — Kamen taj zastrieše mrežom, da od silnog cjelivanja pobožnih vjernika ne bude iztrošen. Učenjaci prepiru se o istinitosti napried navedenih činjenica, ali mi nemamo razloga o njihovoj istinitosti sumnjati, jer mi se oslanjamo na tradiciju ili predaju, koja je tako stara, kako je stara

i katolička Crkva, a što bi nas smetalo da tome ne vjerujemo?! Protivnici istinitost poriču, ali protivno dokazati ne mogu.

U samoj tamnici, nalazi se još i danas čudesno vrelo, koje nikad ne pretiče i nikad se ne izcrpljuje. Možeš iz njeg vaditi vode koliko hoćeš, ono je uvieke jednako sa tlom, nikad ga nije manje, ni više. — Napunih si i ja odavle staklenku, kao dragu spomen. U tamnici nalazi se još i danas isti onaj stup i u njemu karika, gdje su sveti apoštoli bili prikovani.

Mamertinska tamnica — dolnji dio.
Stup, gdje je sveti Petar bio prikovan i čudesno vrelo.

O kako je to sveto mjesto, ako se uvaži, da je tuj uz svetog Petra, propoviedao utamničenim i sv. Pavao, rieč Božju.... Posvećeni su to zidovi apoštolskim uzdisajima, suzama i molitvama. Odavle pobjegoše sv. apostoli na molitve i pozive kršćana, da si očuvaju dragocjeni život, nu

doskora vratiše se opet natrag i podnieše obojica mučeničku smrt.... Sam Krist Gospodin vratio je ovamo Petra, kako to jur spomenusmo na mjestu, gdje se sada nalazi crkvica: Domine quo vadis.

Car Nero mislio je, da će utamničenjem i pogubljenjem kršćanskih prvaka, uništiti i kršćanstvo, ali se ljuto prevario.. Rieč Božja, neda se pogubiti i uništiti. Kršćanstvo slavilo je skoro sjajnu pobjedu nad poganskim bezvjerjem, a k tome doprinesoše, uz svetog Petra i Pavla, i milijuni ostalih svetih mučenika, koje mučiše, u Rimu, na razne načine, a navlastito u groznoj areni, koju, ostavivši strašni, mračni, vlažni i zagušljivi mamertinski zatvor, sada odmah posjetismo. — Već jučer bili smo odlučili, da ćemo danas i izbliže, bolje proučiti i potanje pregledati rimski

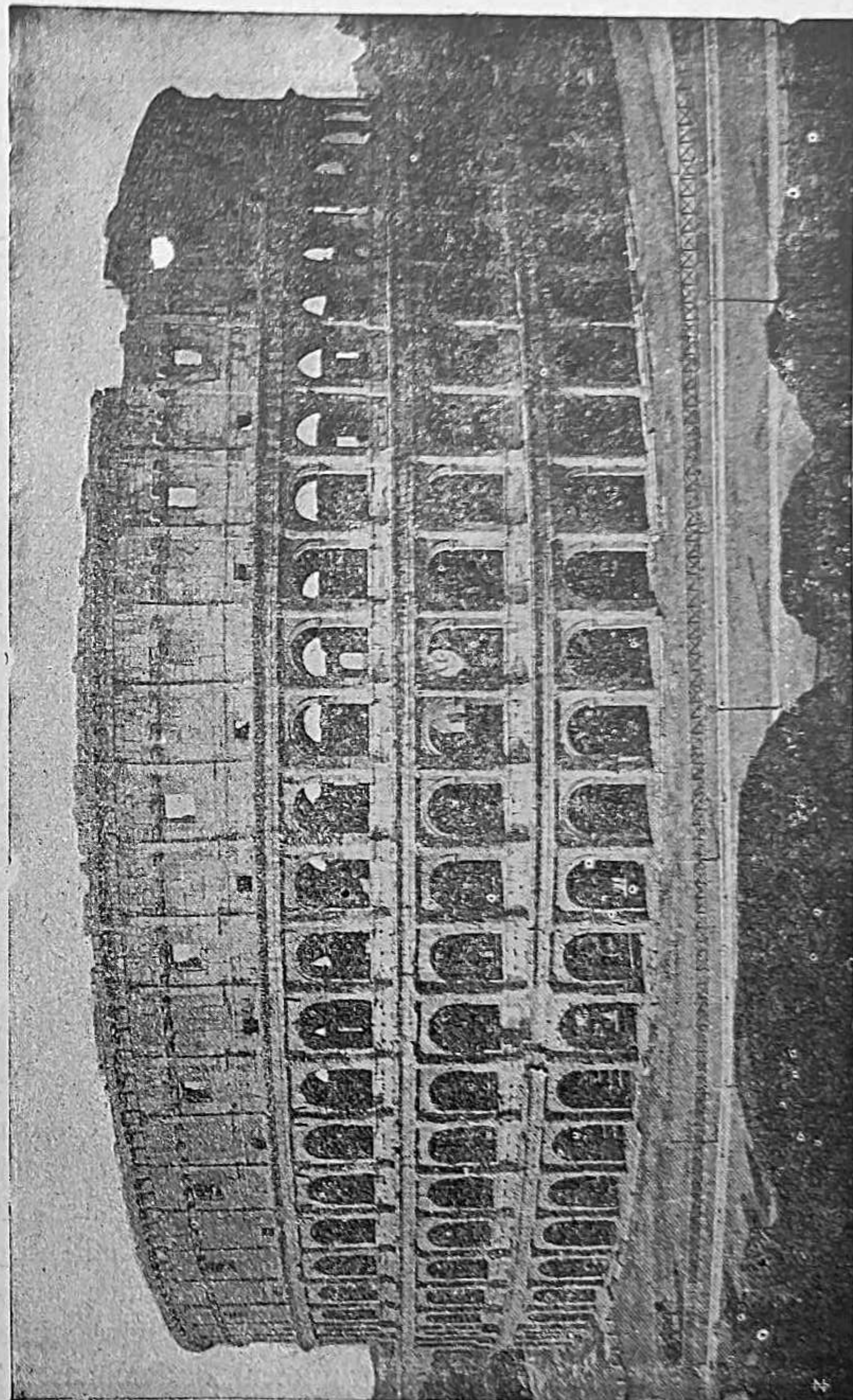

Kolosej.

(Car Titus Flavius. — Židovi grade Kolosej. — Povjest Koloseja. — Opis Koloseja. — Podium. — Loža pulvinar. — Gladiatori u areni. — Vrata mrtvih. — Ave Caesar. -- Borbe medj zvjerima i ljudima. -- Kolosej mučilište kršćana. -- Ruševine Koloseja. -- Kolosej u mjesečini. -- Materijal vriedan 10 milijuna kruna. -- Rečenica blaženog Bede. — Popravljanje Koloseja. — Promatranje Titovog slavoluka).

Dvie godine nakon razorenja Jerusalema (70. poslie Krista), dade rimski car Titus Flavius Vespasianus, pobjednik nad nesretnim narodom židovskim, kraj zlatne palače Neronove, u dolini izmedj brežuljaka Palatina, Celija i Esquilina, kopati temelje za onu ogromnu gradjevinu u Rimu, što je danas poznata svemu svietu, pod imenom, Kolosej . . . Pravo joj inače ime „Amphitheatrum Flavium“, a ime Kolosej, vele jedni, da nosi sbog kolosalnih svojih prostorija, a drugi opet, sbog kolosalne ogromne statue Neronove, što je stajala kraj amfiteatra. Ova je gradjevina po svjedočanstvu stručnjaka, najstarije i najveće kazalište na svietu. Gradili su ga židovi, njih oko 30 hiljada na broju, što ih Tito kao zarobljenike, poveo sobom iz Jerusalema u Rim. Svi ti židovi, vidjeli su hram jerusalemski u u svom sjaju, ali i njegovu žalostnu propast. Mnogi od njih slušao je u svojoj mladosti i gorsku Spasiteljevu besjedu, a

Kolosej.

pomagali su prikričavati i onu strašnu rieč : „Krv Njegova, doči će na nas i na djecu našu!“ — Sada evo več odmah u Rimu, osjetili su tu rieč na sebi, kad su morali, kroz osam godina, vlastitim rukama i žuljevima graditi ovu triumfalnu zgradu, pri čemu nisu smjeli ni pisnuti, ni zubima škrinuti, dok ih je i preko 12 hiljada, uslied silnog napora, poginulo.

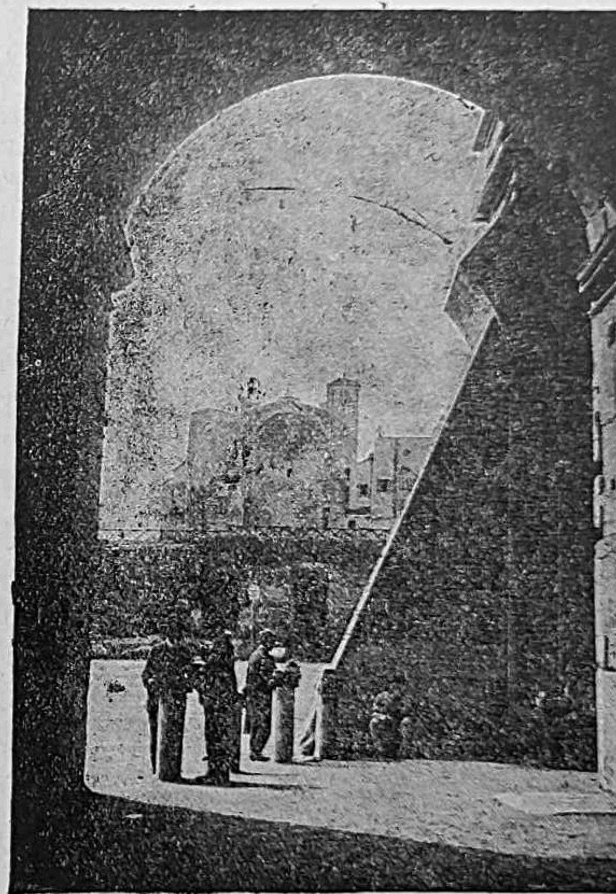
Kolosej,— kako zgodno primjećuje jedan uvaženi učenjak, znamenit je i s toga, jer je to jedina gradjevina, što su je židovi, svojim vlastitim rukama, sagradili. Samo tiranstvo Rimljana, bilo je kadro, taj narod prisiliti na posao. Više nikakove druge gradjevine, na cielome svietu, nije od tog doba, ikoji židov svojom rukom gradio. Kod svečanog otvorenja tog groznog kazališta, trajale su predstave podpunih 120 dana, kod kojih izmrcvarilo se i poginulo 12 hiljada divljih zvieri i 10 hiljada ljudi, tako zvanih gladiatora. Osim ljudskih i životinjskih predstava, prikazivala se na ogromnom pozorištu i bura na moru, pače i čitave pomorske bitke, jer se pozorište moglo u tren prometnuti u ogromnu vodu, a za čas opet u najkrasniji vrt ili šumu, gdje se vrzle prerazne divlje zvieri. Mjesta je bilo, u tom kazalištu, za preko sto hiljada ljudi.

Već iz tih podataka, može se lako suditi, da si Kolosej, sam zaslužuje svoje ime, kad slovi kao kolosalna ili ogromna zgrada. A takovom je u istinu i bila, kako to i dandanas pokazuju ogromne ruševine.

Kolosej imade oblik elipse, ili jajeta. Obseg te elipse iznaša 524 metra, a okružuje plohu od 30 hiljada četvornih metara . . . Kazalište to bilo je gradjeno svakako drugačije, nego li se grade kazališta u nas. Pozornica iliti arena nalazila se u sredini, a svuda u naokolo, bili su u četiri poda, smješteni redovi sjedala i to kraj same pozornice niži, a dalje viši i viši, tako da su sjedala najudaljenija, bila i najviša. Redovi sjedala, bili su propleteni, hodnicima i stu-

bama, što pojedina odieljenja spajahu u medjusobnu cjelinu. Sada većinom, sve to leži u ruševinama.

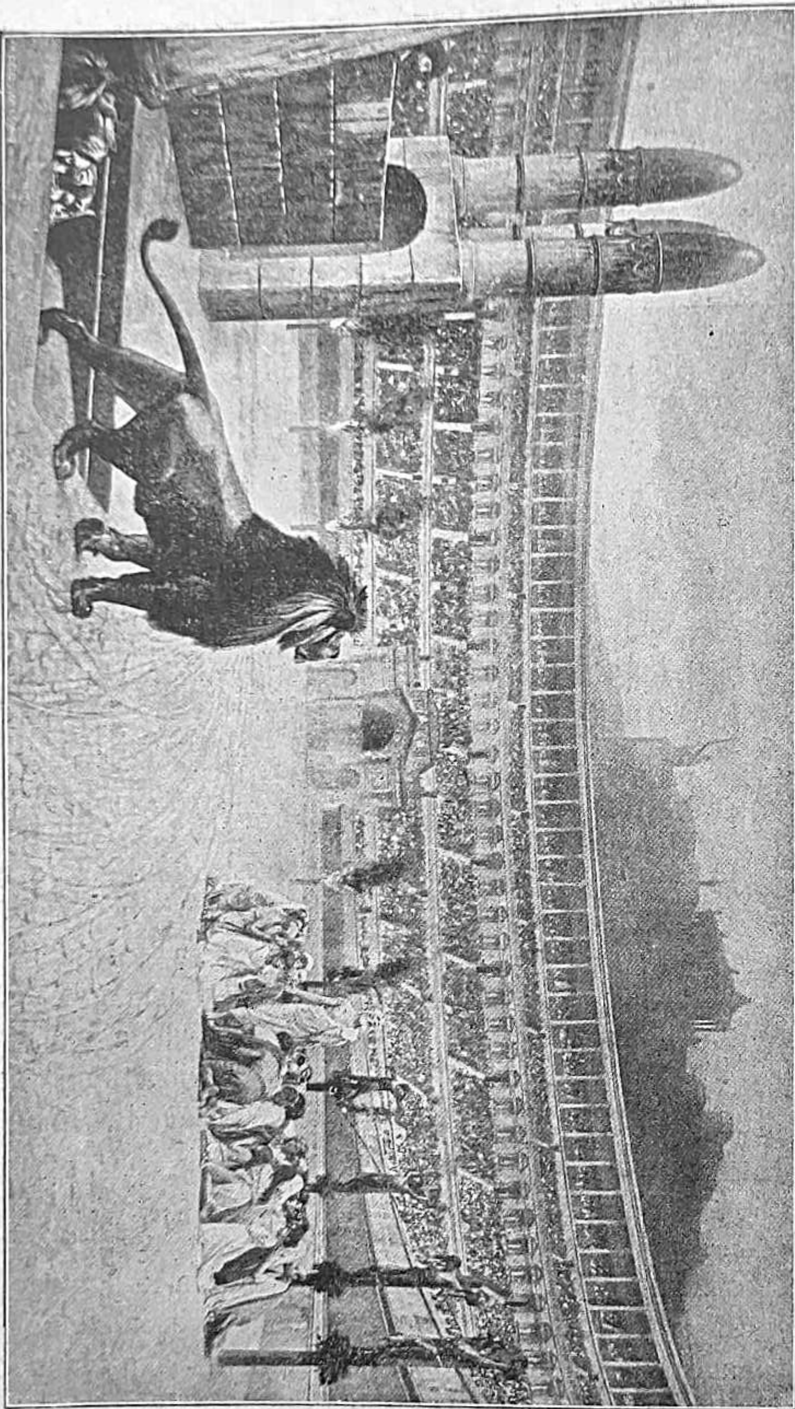
Uzesmo si ovdje posebnog tumača i platismo mu za trud četiri lire, što nam sve živo i zorno tumačio i pokazivao.

Kod Koloseja.

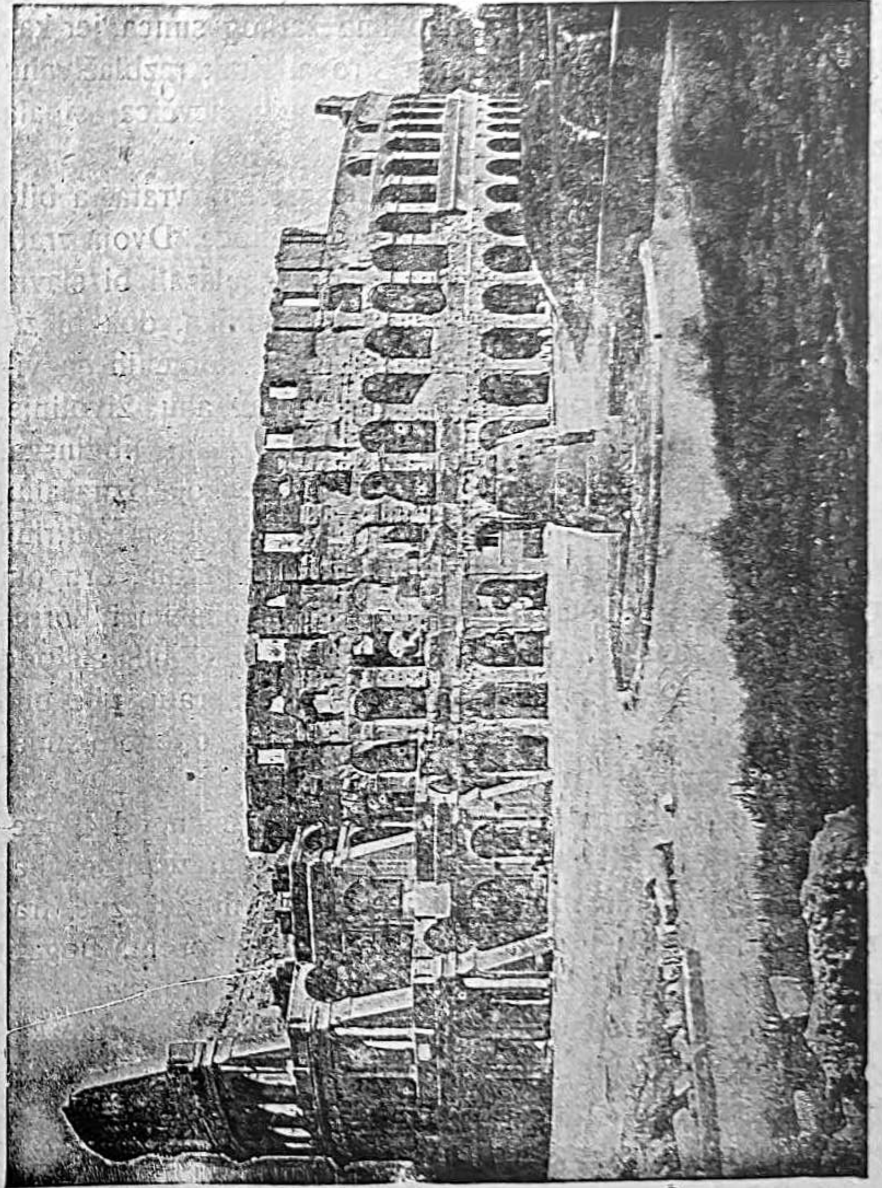
Kraj arene, u samim temeljima kazališta, nalazilo se oko osamdeset kaveza u izdubinama za divlje životinje, a i preko 22 tamnice za kršćane, što bijahu osudjivani na smrt i bacani pred divlje zvieri. Osim toga, bile su smještene ondje i razne druge prostorije, za osoblje zabavljeno kod kazališta, i za razne kazalištne strojeve i spreme.

U prvom redu sjedala, bilo je uzvišeno mjesto, tako zvani podium, gdje je sjedio car, a kraj njega, na počastnim stolicama senatori i djevičanske svećenice, boginje Veste. Tako evo veliku čast i zasukani pogani izkazivahu djevičanskoj čistoći. Carska loža, zvana pulvinar, bila je uzvišena

U areni. Posljednja molitva kršćana.

kao kakovo priestolje, a nadsvodjena nebesima. Oko cieloga podija, nalazila se ograda od mjedi i zlata, za zaštitu od životinjske provale. I ostali dielovi arene, bili su zaštićeni željeznim mrežama. U daljnjim redovima, iza podija, sjedjeli

Ruševine Koloseja.

su povrh sebe vitezovi, razni dostojanstvenici, državni službenici, a i gradjani. U posljednjem redu, pod uzvinutim svodom, nalazio se priprosti puk, dok su na samom svodu, bili smješteni carski mornari, koji nad cielim kazalištem, posebnim strojevima, razapinjahu ogromne plahte, da gledaoce zaštićuju pred trakovima žarkog sunca, jer kazalište nije imalo inače nikakova krova. Zrak razblaživahu mnogi vodoskoci, dok se i iz premnogih cievčica, sipala razna vonjava rosa na gledaoce.

U kazalište vodila su četiri veličanstvena vrata, a bilo je i koje 80 manjih ulaza, za obične posjetioce. Dvoja vrata bila su jedino za cara, a drugim dvima, ulazali bi slavni provodi gladiatora, i na smrt osudjenih jadnika, dok bi životinje puštali u arenu iz posebnih otvora, spojenih sa vivariam, to jest sa mjestima, gdje boravljahu životinje. Još nam pokazivahu i vrata mrtvih, tako zvana libitinska, — prozvana po božici smrti: Libitini, kroz koja iznašahu, iz arene, ranjene i mrtve borioce. Lukovi u nutrinji kazališta, nisu bili samo u prizemlju, već i u prvom, drugom i trećem spratu, a počivahu na dorijskim, jonskim i korintijskim stupovima. U drugom i trećem podu, bili su pod lukovima smješteni kipovi... U četvrtom spratu, nije bilo više lukova, već ravni zid s prozorima, koji su opet bili smješteni medju tanje korintijske pilove.

Ciela ta ogromna gradjevina, imala je visinu od 49 metara, a opeke su jednostavno zalivene zrnatom zemljom, bez da ih spajaju medjusobno kakove spone ili željezne traverze. Iznutra bila je zgrada obložena mramorom, bogato urešena slikarijama i raznim sagovima i draperijama.

Za vrieme predstava, nagrnulo je ovamo svieta, kao pljeve. Sve glava uz glavu, da ni jabuka propala ne bi. Zvjeradi nisu dali hrane po nekoliko dana, a onda ju napustili u arenu, da se izgladnjela kolje i grize. Medjedi, lavovi,

vukovi, tigri, risi, leopardi, sve se to medjusobno grizlo . A to je veselilo rimsku gospodu. Kod amfiteatra, bili su namješteni posebni činovnici, koji su imali samo zadaću iz najrazličitijih zemalja svieta, naročito iz Afrike dobavljati zvjerad, da je nikad ne bi uzmanjkalo.

Pred borbom. Gladiator pozdravlja cezara: „Ave Caesar".

Kad su se zvieri bile izklale, te kad im se broj smanjio, išli su ljudi medju zvieri, tako zvani gladiatori. Prije megdana,

okrenuli bi se k cesaru u loži, te bi ga pozdravili riečima: „Ave, Caesar, morituri te salutant!“ Zdravo cesare, pozdravljamo te pred smrt!... Tada bi oružjem u ruci išli sa zvierima u boj, a kad bi onako s čovjeka, lavovi ili tigri oderali čitave komade mesa, vlastela bi se grohotno smijala. Gladiatori borili se i krvavili i izmedju sebe. Jedan bi drugoga sjekao, probadao i gnjavio, i tomu svemu pljeskahu gospoda i nalažahu vanrednu nasladu... Svi koji bijahu osudjeni na smrt u rimskom amfiteatru, obračunali su podpuno sa svojim životom, tek prisutne vestalinke, na stanovite znakove gledaoca, mogle su kome spasiti život i u cesara naći milost pomilovanja. Te grozne borbe, trajale su dan za danom, tjedan za tjednom, kroz mjesece i čitave godine. Mi danas sa nekim užasom i gnjušanjem mislimo na te grozote i pitamo se, kako je bilo moguće medju gledaocima naći ljudi, kojim se s druge strane do dana današnjega divimo... Bile su to osobe uzvišene, carskog roda, pjesnici, književnici i umnici, koji su danas svakome gimnazijalcu poznati. Ne možemo na primjer pojmiti, kako onaj zlatousti Cicero, koji je svojim govorima zanosio hiljade naroda, koji je branio poznatom besjedom: „Cicero pro Milone“ — jednoga čovjeka, kako je taj mogao gledati, gdje tisuće bacaju pred divlje zvieri?!... Kolike su to bile užasne zablude, kolika ćudoredna pokvarenost!... S toga je i pravo imao pjesnik, kad reče: „Najgora je životinja čovjek, kad se pokvari“...

Kad su nastala grozna progonstva kršćana, onda se sa sviju strana, orila Rimom vika: Christianos ad leones!... Sa kršćanima pred lavove! Sa kršćanima pred zvieri! Na tisuće i tisuće kršćana podleglo je tuj mučeničkoj smrti. S toga je i pravo govorio sveti papa Pio V. (1566.—1572.), tko hoće da ima relikvije, neka si samo pribere zemlje iz Koloseja, koja je napojena krvlju bezbrojnih mučenika...

Imade, u crkvi sv. Petra u Rimu, veličanstvena slika u mozaicima, koja predstavlja papu Grgura (590.—604.), gdje začudjenim gledaocima, pokazuje krvlju natopljeni rubac. Legenda govori, kako su jednog dana došli poslanici s iztoka

Pobjedonosni gladiator.

u Rim i tražili relikvije mučenika. Papa ih odputi na zemlju u Koloseumu. Nakupiše u istinu zemlje u rubac, ali uvriedjeni takovim izpadom, dodjoše ponovno pred papu, da mu se

požale. Papa prihvatio rubac sa zemljom, pa kad im ga dignuo pred oči, zače — krozanj — procurjevati krv.

O, tko može opisati čuvstva srdaca naših, kad stupasmo po tome svetom tlu; gdje sveti mučenici umirahu za Krista, razmrvljeni zubima i u šapama divljih zvieri?!... Odmah početkom II. stoljeća, bude tuj stari antiohijski biskup sv. Ignacije, bačen pred lavove i razderan. Jednako sveti Eustahije, Agapitus i Theopisto, sveta djevica Martina, sveti Vid i njegovi branitelji Modesto i Krescencije, — a i premnogi drugi... Krvoločna zvjerad bila kadkad, spram tih svetih ljudi milosrdnija, nego li ljudi, dok je neke od njih gladila šapama i jezikom lizala, a da im nije ništa naudila... Zaista rimski Kolosej, grozno je, ali za nas kršćane ipak sveto mjesto... Ugodno je u njem boraviti i spominjati se junačkog života prvih kršćana, te u fantaziji predstaviti si slike, tisuć — godišnje prošlosti... Kad usporedimo, koliko su prvi kršćani trpjeli za Kristovu vjeru i bili mučeni, a kako mi vrlo malo trpimo i radimo za njezino proširenje, kako da se ne postidimo?!

Sva slava toga svieta gine! — Gdje su oni, koji su to kazalište gradili? Onaj, koji je prvi načinio plan za tu gradjevinu, postao je kršćanom, a za nagradu, za to svoje djelo, bio je bačen pred divlje zvieri, a to je sveti Gaudencije. Izginuše carevi i slava njihova, a samo mrtvo kamenje svjedoči o njihovom životu, a i ono se raspada... Badava! Krv kršćana, njihovo je sjeme.

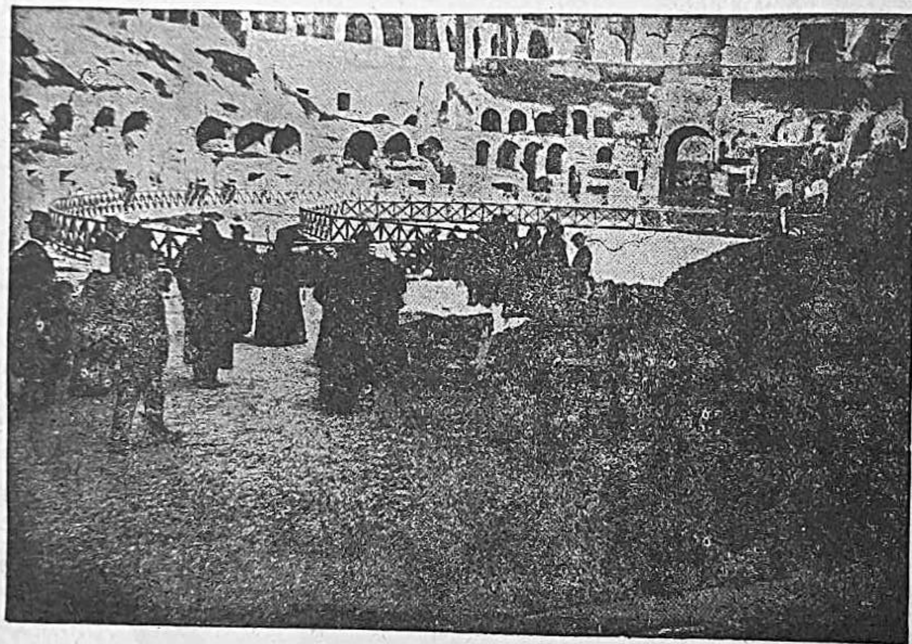
Kolosej, — grob je poganske slave i veličanstva, a tamo preko Tibera, uzdiže se k nebu kupola nad grobom siromašnog ribara, svetog Petra... Car Konstantin godine 326., zabranio je posebnim ediktom, mučenje kršćana u Koloseju, i time pomogao pobjedi crkve Kristove, kojoj njezin Utemeljitelj obeća: — „i vrata je paklena ne će svladati.“

Pet progonitelja kršćana.

Nero (Vatikanski muzej). Septimij Sever (Kapitolijski muzej). Marko Aurelije (Kapitolijski muzej). Trajan. (Kapitolijski muzej). Dioklecian (Kapitolijski muzej).

Kolosej stoji danas pust, bez ukrasa, bez sjaja... Na mnogim mjestima, gdje su nekoć sjedjeli oholi Rimljani, buji danas trava... Pusto je i ono mjesto, gdje je sjedio rimski cesar i gdje ga morahu pozdravljati riečima: „Morituri te salutant.“ Duh vremena jači je od svega i pred njim ništa nije sigurno, sve izjeda i ništi... Stalna na tom svietu, samo miena jest...

U Koloseju.

Rekoše nam, da je Kolosej osobito veličanstven, kad ga čovjek promatra za drščuće mjesečine... I može da bude! Kad bi nam mjesec pričati mogao, sve što je od postanka te grozne zgrade tuj vidio, probliedio bi još i više od silnog uzbudjenja, a crvenilom mučeničke krvi, — poškropio bi cielu zemlju... Njemački pjesnik Goethe veli:

„Der Mond hat hier, wie der Menschengeist ein ganz anderes Geschäft als andrer Orte, hier, wo seinem Blick ungeheuere und doch gebildete Massen entgegenstehen“...

Čita se, da je u srednjem vieku, silni potres razrušio dosta Koloseja. — Dvie trećine te ogromne zgrade, već manjka, a tek je na sjevernoj strani, podpuno sačuvana u ogromnoj svojoj visini... Od ruševina sagradiše u Rimu tri velika zdanja: Venecijsku, Farnersku i Barberinsku palaču, a računaju, da imade u Koloseju još i danas materijala u vriednosti od deset milijuna u našem novcu.... Palače i crkve, reče netko, nahranio je Kolosej svojim vlastitim tielom, pa ipak još i danas gleda u sviet sa svojim ranama.

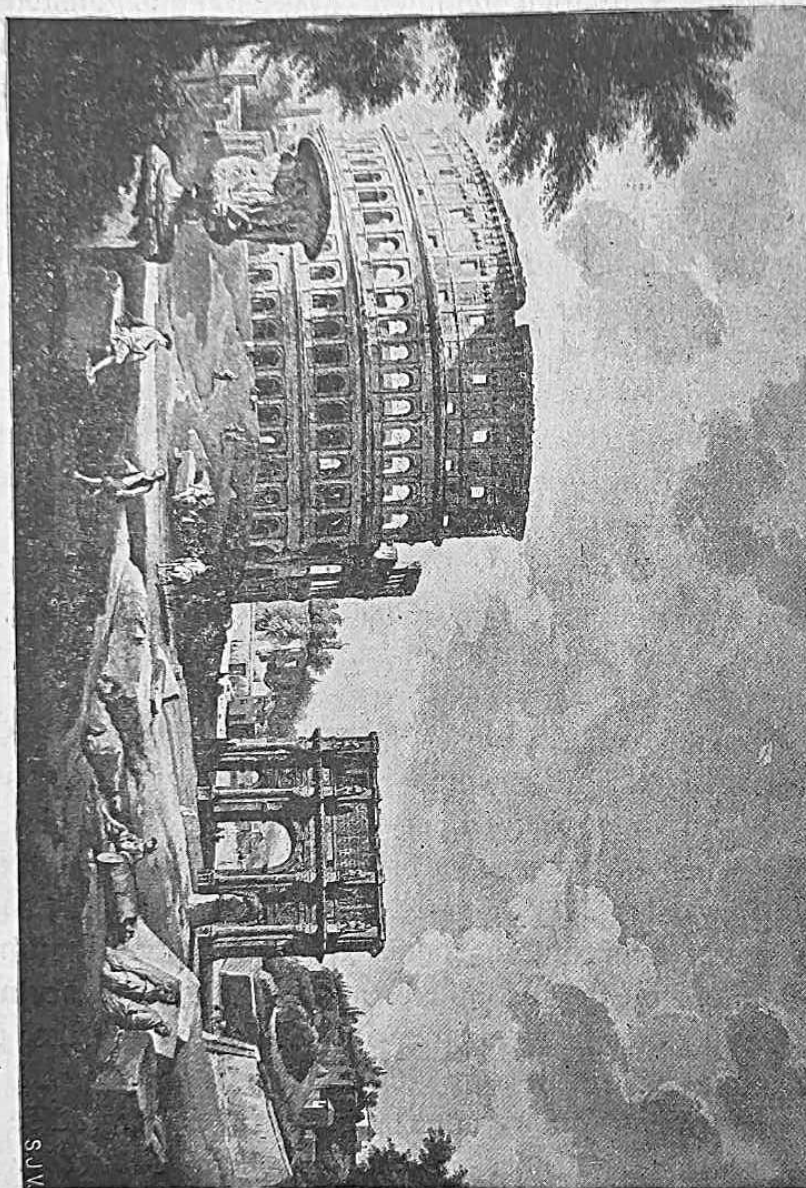
Obstoji i rečenica, što je pripisuju častnom Bedi, koji je živio u Rimu godine 674., a slovio sa osobite učenosti. Izrekao sliedeće:

Quamdiu stat Colisaeus, stat et Roma;
Quando cadet Colisaeus, cadet et Roma:
Quando cadet Roma, cadet et mundus.

To bi se hrvatski reklo:

Dokle obstoji Kolosej, stojati će i Rim; ako Kolosej pade, pasti će i Rim, a ako Rim pade, propasti će i sviet... Možda je i to poticalo mnoge rimske pape, da su oko Koloseja uvieke vodili posebnu brigu, dali ga podzidavati i kojekako popravljati... Vele pače, da ga je papa Pio IX., zamislio uzpostaviti u prvobitno stanje, te mu podignuti stupove i svodovlje, koje je već bilo propalo, a i inače, pobrinuo se taj papa, za dolično uzdržavanje Koloseja. Svatko pravedan, mora da se pokloni toj vrlini rimskih papa... Očito iz poštovanja spram silne kršćanske krvi, sagradiše pape u jednom dielu Koloseja i više kapelica. U sredini arene postaviše i križ, znak Spasitelja, a po zidinama smjestiše križni put. — Godine 1874., dala je sadanja bezbožna vlada, sve te predmete iz arene odstraniti, i cielo tlo razkopati...

Kopaju jamu pod svim svetinjama katoličke Crkve, ali tko pod drugim jamu kopa, i sam će u nju pasti...

Kolosej i Konstantinov slavoluk.

Kad izadjosmo iz Koloseja, pregledasmo si još, i izbliže, tik pred Kolosejom stojeći, Titov slavoluk, o kojem smo već

govorili. Sav je urešen reliefima, što predstavljaju razorenje Jerusalema i razpršenje židova — po svem svietu, zbog toga, što svoga kralja i Spasitelja razapeše. Vidi slike u našoj knjizi strana 138. i 139. Netko nam reče, da nikaki židov, ne će da prolazi izpod toga spomenika, koji uzbudjuje u njemu toli žalostne uspomene i mrzke osjećaje. Svi da radje prolaze uzkom stazicom, što se uzvija kraj slavoluka. S protivne lieve strane Koloseja, nalazi se na pogledu Titova, jur spominjan, slavoluk Konstantinov. Čudni poredak! Kraj Titova slavoluka svršava poganstvo, kraj Konstantinova počimlje kršćanstvo, koje u Koloseju iznaša lovor vienac pobjede.

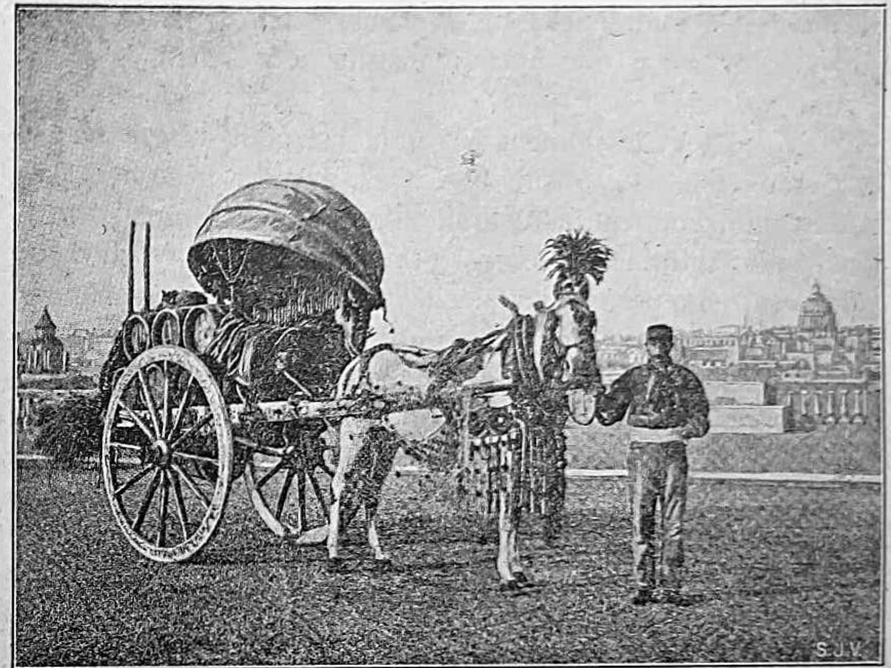
Dvie slike sa rimskih ulica.

(Put kroz židovski odio. — Rimski vinar. — Narodno odjelo. — Opis kola i zvončana muzika. — Konji pred kolima. — Rublje na ulicama.)

Bilo je već i šest sati, kad ostavljasmo Kolosej, te baciv jošn ekoliko živih pogleda, na čitav Forum romanum, kraj koga jurismo, udarismo, hitrim kasom, kroz židovski rimski odio i kraj židovske sinagoge, spram razkošnog i najveličanstvenijeg rimskog brda Janikula... Na mostu, preko Tibera, sretosmo dvie karuce rimskih vinara, pa mi neka bude dozvoljeno, da se i s rimskim vinarom malko pozabavimo, i malko, u ozbiljnom čitanju, raztresemo.

Dok to pišem, imadem pred sobom veliki crveni Ricordo grada Rima, gdje i sami Talijani o svom vinaru pišu sliedeće: „ê un attaco caratteristico, tutto fiocchi penne, sonagli e spesso arabescato a disegni e colori impossilili,“ to jest: „pogled karakterističan, pun treperenja perjem, — sama arabeska i šarovitost boja“... Kako dakle da i nas, takav vinar, ne zanima? — Kad sam ga gledao, sjetio sam se, kako sam nešto slična vidio u Tirolu u Meranu, gdje sam pred par godina boravio, samo što sam ondje, mjesto vinara, gledao čuvara vinograda ili pudara...

A sada da vam opišem tog rimskog vinara... Lice mu osmagnulo suncem, pogled mu žarki, a hod dostojanstven. Odjeven je na narodnu, a narodna odjela, ako nisu umjetnička, u svakome uzbudjuju, neko osobito štovanje i pozornost. Bio je opasan crvenim pojasom, a odjeven našešurenom plavom bluzom, dok mu oko vrata, „ležerno“ visio, svileni rubčić...

Rimski vinar u gradu, na odmoru.

Dvokolica bila mu omaljana jasnim bojama, raznim cviećem i arabeskama, a providjena i striehom od bojadisanog platna, protiv kiše i sunca... Na njoj bilo smješteno koje šest bačava, sigurno napunjenih talijanskom „žlahtnom vinskom kapljom“... Sav voz, ovješan je sa koje dvadeset zvončića, kakove kod nas slušamo u zimi, na saonama, a

*

kakovima i naši hrvatski trgovci Ličani, kadkada provide svoje kolije... Bit će to očito s toga, da u noći probude u gostionama sluge, kad zadriemlju, pa da im otvaraju vrata, a možda im i ta muzika služi za zabavu, pa konjić ili mazga, veselije vuku, kad im svira ta zvončana glazba... Može biti tomu tako, a tko znade, da taj vinar zvoncima ne zvoni i s toga iz daleka, — da upozori čeljad, kako je kapljica, što je vozi, dana ljudima na veselje, da razbiju težke brige, pa da im vesela ćud, uvieke bude slična, zvončanoj igri... Pitam s toga, a zar nije u takovom rimskom „carro da vino" i puno poezije?

A što tek da reknem o konju, mazgi ili magaretu, što tu burad vuče?... Mislio bi čovjek, da vozi za sobom kakovog indijskog kneza ili kraljevsku paradu. Stupa dostojanstvenim mirom, u pozi — pravoga filozofa. Na glavi mu visoka šarovita pernata kukma, uši prevučene crvenim suknom, oko vrata, po pet do šest bezbrižno napuštenih — kano nekakih lisičih repova, a uz to još i čitava gomila zavješenih crvenih resa, što mu sižu i preko koljena... K tome još cielo mu tielo, zavješeno širokom konopljenom mrežom, — ofarbanom raznim bojama. A kad pogledaš kljusetu na čelo, možeš se u njemu sav ogledati, dok se na njemu bliešti okruglo zrcalo, — obrubljeno fino izdjelanim crvenim suknom... Bog znade, koliko je već puti, taj vozar pod kojom širokom pinijom, na putu, stao i pogladio svoga konja. Time kan da ga upozorio, da mu glavu ravno drži, a on izvadio iz džepa britvu, pa se pred zrcalom obrijao. Nakon obavljena posla sigurno i zvierku potreptao i pohvalio riečima: „dobro si držao, konjiću moj, baš se nisam ni oderao"... A konjić od radosti, što se tako nježno š njim postupa, zatrzao kožom, zamašukao glavom i repom, i time, dao mu odgovor...

Evo dakle jedne žive slike iz tih rimskih ulica, koje dnevno možemo ovdje ondje vidjevati... Može si tko, o

Vinar iz rimske okolice na putu.

tome, misliti što hoće... U meni je takav rimski vinar ostavio duboki utisak i uvjerenje, da još živi dosta poezije u narodu, makar da si i narod nije toga sviestan...

A sada da vam predočim još i drugu sliku, u kojoj ali, ne nalazim, baš nikake poezije... Dok jurismo, zatiberskim ulicama, prema Janikulu, vidjesmo svuda po kućama neobične zastave.

Na dugim pritkama, po prozorima i na konopcima, preko ulice, simo tamo povezanima, bilo je naslagano i „čistoga", a i zamusanoga rublja svake vrsti, počam od rubenine djedove do unučetove... Lepršalo to zrakom simo tamo, kano nama na počast, što se tuj u kočijama promećemo, tražeći dragocjene uspomene... Vidio sam ja toga dosta i prije po talijanskim gradovima, ali nigdje toliko, koliko u Napulju i ovdje u Rimu; osobito u pokrajnim ulicama. Pogled na ovakove ulice, zavješene rubljem svake vrsti, ako je i „slikovit," — to nije baš i uvieke delikatan... Rimljani, poznati su kao ljubitelji krasnog umjeća, pa možda i ovim svojim izlozima, pružaju stranim umjetnicima gradiva za proizvadjanje liepih slikarija?!

Ali manimo se šale... Tá i sirotinja treba da živi. Kud će?! U nebo se ne može dignuti, ni u zemlju zakopati... Neki jadnici, osim kakove neugledne sobice, nemaju ni pedlja dvora, a ni tavana, sbog svojih nizkih i položitih krovova, a posuli se djecom... Negdje se rublje ipak mora da suši, i da bude na zračnom promahu. Što onda naravnije, nego li da ga vjese na prozore, po motkama i štrikovima, — uzduž i poprieko, gdje već segnu...

Baš i to je razlogom, da zdravstveni policajni propisi u Italiji, nisu tako strogi, kao što recimo, u našim hrvatskim krajevima i gradovima, a upravo tome, može se pripisivati drugo koješta, što se obično u svietu ne vidi, tako na primjer:

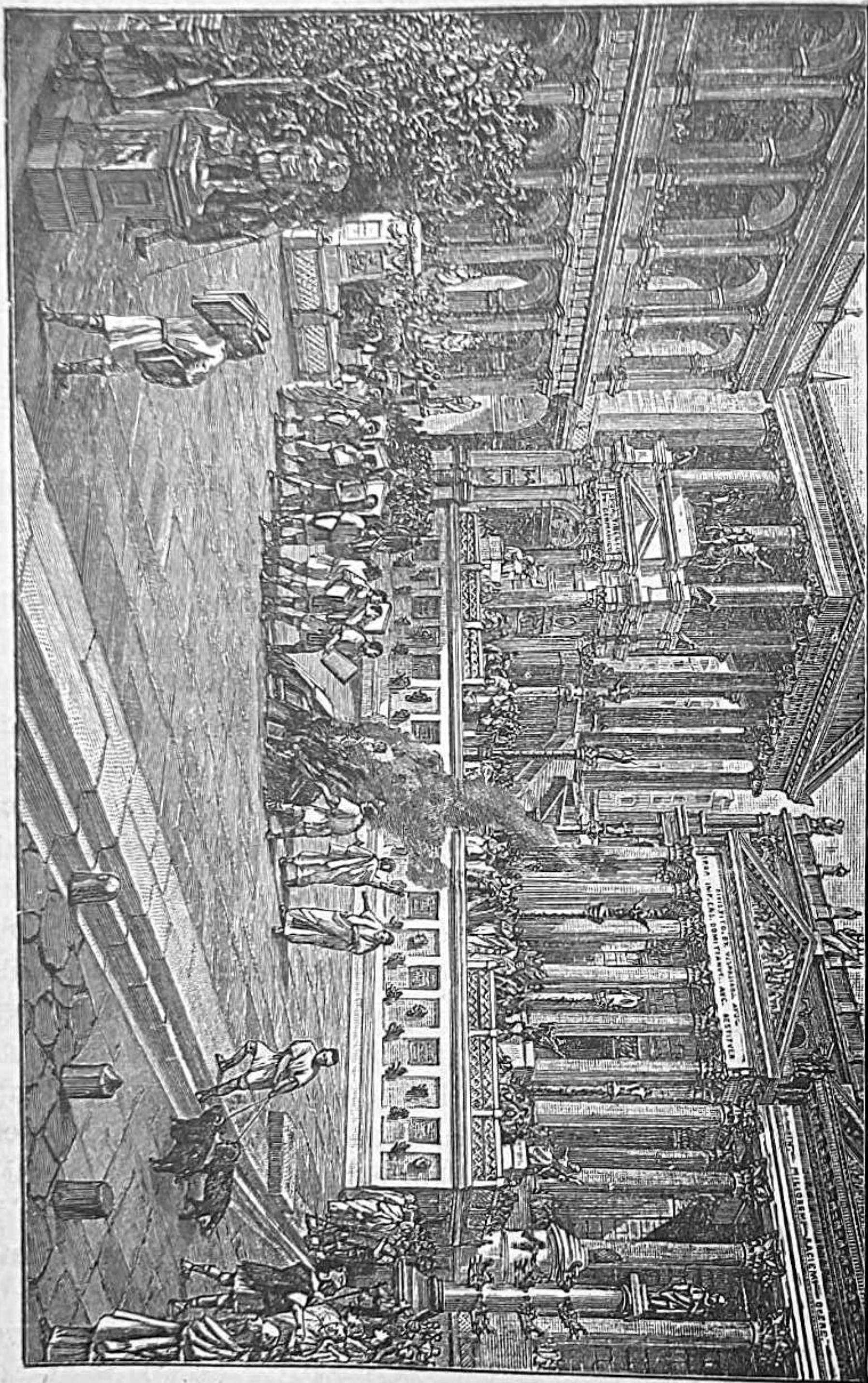

Ulični život sirotinje u Rimu i gradovima Italije.

(Majstori na ulici. — Koze i talijanska fakinaža. — Vatra na ulici. -- Valja proučavati život sirotinje.)

Nije ništa neobična, da vidiš u zabitnijoj ulici i samog grada Rima, gdje kovač obklada kolo novim željezom na cesti, a bačvar gdje pravi na otvorenom putu sudove, dok postolar smoli postole, a stolar blanja daske i sbija pokućtvo. Gledao sam ja to, kroz vrieme svog jednomjesečnog boravka, prvi put u Rimu... Ne znam dali je možda nakon 25 godina, već i toga športa nestalo? A smijao sam se upravo od srca, kad tamo nedaleko Kapitolija, čekalo na ulici koje 12 koza, a bilo je već blizu podne... U Rimu naprave si mljekarne odmah na ulici. Da ne trebaju imati brige s posudama, dotjeraju naprosto koze na ulicu, a tko hoće da kupi mlieka, podmetne lonac, pomuze, plati i ode... Oko podneva i talijanska fakinaža obično si nadje jeftini ručak, pa prilegnuv na tle, umetne glavu prosto, medj zadnje kozje noge, ne obazirući se ni na koga izcmuli vimena kozama, ako je što preostalo, a još se i nasmije gončinama, a da i ne rekne hvala. E tavav je život! — I nasred ulice znadu naložiti i vatru, te tuj vare i peru sve u šestnaest. Sve to ništa ne smeta, komu

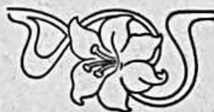
Slika iz staroga Rima. (Po profesoru Gateschiu.)

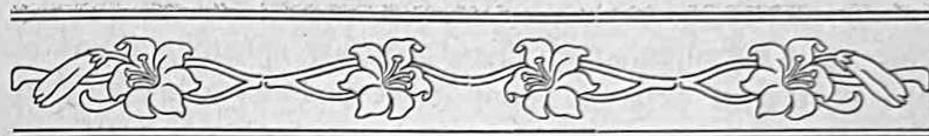
nije pravo, taj se neka ugne, a ako vozi kola, neka skreće drugim ulicama... Bože moj, ipak što takova, ne vidja se valjda nigdje kod nas u Hrvatskoj. Možda još ipak nismo tako oskudni i biedni?!

Prava je politika znanost, koja proučava tudji sviet i usporedjuje ga sa svojim, a tko to hoće, — valja da zadje i medj sirotinju, u najzabitnije strane mjesta i gradova, gdje se riedko kada nadje domaći gradjanin, a kamo l' će stranac i došljak... Ne valja samo svemu se diviti, i sve tudje obožavati... Medj liepim i zdravim jabukama, može biti i trulih... Kad putujemo svietom, ne valja samo putovati u tu svrhu, da upoznamo zemlju, krasotu prirode, uspomene umjetničke i povjestničke, već valja proučavati i narod, njegovo zanimanje, njegov obrt, njegov družtveni život, a i pojedine ljude. Ne valja samo zalaziti na ona mjesta, gdje vlada sjaj i život, valja zaviriti i u zabitnije gradske ulice, gdje gospoduje bieda, a iz podrumskih stanova prodire očajni glas: kruha, kruha... Uz bogataše, imade svuda i sinje i gole sirotinje... A što bi i imućnici, kad sirotinje bilo ne bi?!... Vidio sam ja toga dosta u Rimu, a još više i na pretek u Napulju, Fiorenci, Milanu, Genovi, Padovi, a i Veneciji. — I nisam nipošto glede Napulja, mnogo zagrijan za onu rečenicu: Napoli vedere e poi morire! — Vidjeti Napulj i onda umrieti!... Bio sam ja tuj na Vezuvu izpod kratera, a motrio prerazkošnu okolicu i sa čarovitog Posilipa. Možda bih bio već i u istinu „umro,“ da sam samo to gledao, jer je zbilja predivni pogled, ali bio sam se spustio i u nizine dolnjeg grada, gdje sam našao na ulici gotovo sve sitne majstore, kojim je na ulici stan, sa mnogobrojnom djecom, i u danu i u noći, a svi zamusani, kao živa smrt.

I u Rimu imade mnogo siromaštva i nevolje. Kad samo deset godina, ne bi nikoji stranac došao u Rim, nestalo bi njegovog života.

Nu šta da sada o tom svemu i koječemu dalje pričam... Mi se uspinjemo divnim serpentinama, obraslim raznim grmljem i južnim biljem, do na vrh Janikula, i evo kočije nam stadoše, a mi sidjosmo, da bacimo mali pogled i u ovdašnju crkvu, što je zovu:

S. Pietro in Montorio. — Sveti Petar na zlatnom vrhu.

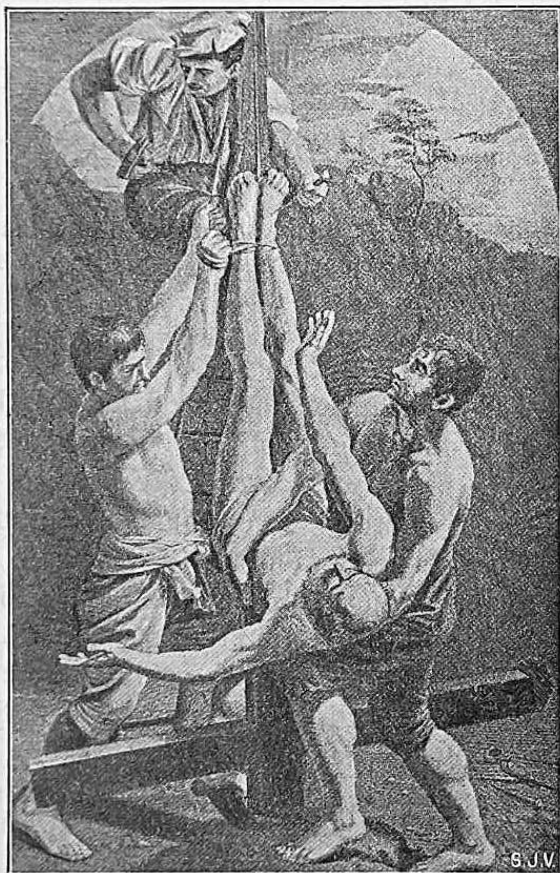
(Cudesni kip Majke Božje. — Madonna della Lettera. — Kapelica i mjesto, gdje je sv. Petar bio razapet. — Dvie kapelice u crkvi. — Piesak iz crkve. — Molitva u crkvi.)

Tko je doputovao u Rim, kad i ne bi bio hodočastnik, ne će zaufano propustiti, a da ne posjeti crkve S. Pietro in Montorio, već i radi samog visokog brda Janikula, gdje se ta crkva nalazi. Crkva je ova sagradjena koncem XV. vieka, darežljivošću španjolskog kralja Ferdinanda i žene mu Izabele. Godine 1848. znatno je oštetiše francezke bombe. Godine 1605. španjolski kralj Filip III., dade mjesto, pred crkvom, liepo urediti, dok Pio IX. htjede tuj postaviti kip od mjedi, sv. Petra na mramornom stupu, ali od namisli morao odustati, jer baš te godine 1870., neprijatelji vjere i Crkve, zauzeše Rim.

U crkvi imade više dragocjenih slika od slikara Leonarda il Fiamingo, a naročito, povrh svega, u velike se štuje, čuveni kip Majke Božje, zvane Madonna della Lettera, što znači: Gospa od pisma... Kada se Sicilijanci obratiše k Njojzi, da dodje k njima, veli legenda, da im Gospa, pisala pismo...

U dvorištu izmedju crkve i samostana reformiranih franciskana, stoji od Bramanta sagradjena okrugla kapelica,

gdje se u ogradjenom svodištu pokazuje mjesto, gdje da je bio postavljen križ, na kom je sveti Petar naglavce bio razapet i pretrpio mučeničku smrt... Tuj da je sveti Petar svojim mučeničtvom postavio i utemeljio svetu apoštolsku

Propinjanje sv. Petra. Slika Gvida Rena. Vidi opis strana 270.

stolicu u Rimu, iza kako je to već bio učinio svojim životom. Na tome mjestu gori bez prestanka više svjetiljki, a i raznih darovanih svieća. Kapelica počiva na 16 dorijskih

granitnih stupova, a razdieljena je u dvie kapelice, jednu povrh druge... U gornjoj nalazi se oltar sa krasnim kipom sv. Petra, dok se u dolnju spušta izvana po nekolikim stubama, a imade kako spomenusmo u sredini u zemlji otvor, gdje da je stajao križ sv. Petra. Franciskan, koji nas ovamo vodio, izvadio je dugačkom motkom iz tog mjesta nešto zemlje i darovao nam na spomen. Za stalno tvrditi se ne može, da je baš ovdje sv. Petar bio razapet. Učenjaci vele, da je ta „legenda“ nastala u sriednjem vieku dok je, kako već i napried nešto spomenusmo, povjestnički ustanovljeno, da je sv. Petar bio razapet zapravo u Vatikanu, nedaleko mjesta, gdje je i našao svoj grob. — Mi ne pišemo ovdje polemičke razprave, pa puštamo dobroj vjeri slobodna krila, a i zahvalno prihvatismo zemlje sa tog svetog mjesta. Zemlja ova imade zlatožutu boju, odkale i ime samome mjestu „Monte aureo“ ili skraćeno „Montorio“, to jest „zlatni vrh“... Pokleknusmo još na tom svetom mjestu i izmolismo po Očenaš i Zdravomariju, da nas Gospod, po zaslugama mučeničke smrti svetog Petra, rieši od svakog zla i grieha, i da nas oslobodi od vječne i paklene smrti...

Monte Gianicolo ili Mons Janiculus.

(Opis Janikula. — Veličanstven pogled na Rim.— Palača Korsini i Falkonieri. — Sveta Agneza na trgu Navona. — Palača Farnese. — Crkva sv. Karla na Korsu. — Santa Maria in Transtervere. — Crkva Marijina in Cosmedin. — Crkva svete Cecilije. — Sabinske i Albanske gore. — Spomenik Garibaldijev. — Fontana pape Pavla V. — Sastanak sa kardinalom Merry del Valom. — Kardinalova kočija.)

Janikul može se prispodobiti krasnom gorskom gaju od samih paoma, žalobnih vrba, oleandra, pinija, lovorike, a i sličnog preraznog južnog grmlja i drveća. S Janikula puca prekrasan vidik na Rim i na cielu mu okolicu... Kan da otvoriš knjigu sa krasnom slikom, tako s Janikula gledaš cieli Rim pred sobom... Čaroban je vidik na Rim s tornja sv. Petra, dražestan sa Pinčija, ali s Janikula, ne samo što je čaroban i dražestan, već i veličanstven... Kan da je i sam Bog bio nam milostiv, te nas nagradio čistim zrakom i predivnim vremenom, da smo mogli uživati s neobična pogleda... Sunce se upravo spremalo na počinak i sklanjalo k zapadu, dok je večernjim zlatom svojim zastrlo gotovo čitav Rim... Mnogobrojne crkve i palače rimske, — zablieštile su pred nama lake i ponosite, ko djevojke u svatbenom ruhu...

Na lievo nas pozdravljala, velebna svetinja sv. Petra i vatikanski dvori... S desna onamo iza Rima kočilo se pred nama pobriežje zvano Monte Mario. Naš cicerone pokazivao nam u daljini crkvu sv. Ivana florentinskoga, gdje da je živio i naučavao, veliki apoštol grada Rima sv. Filip Nerijski... Podalje iztiče se ogromna zgrada, palača tako zvana Korsini, a u blizini njezinoj angjeoska tvrdja. U istoj visini podalje smieši se crkva nova: — Chiesa nuova ili

Vodovod „Aqua Paola“ na Janikulu.

Santa Maria in Vallicella... Skoro pred nama stoji samostan karmelitkinja Santa Maria della Scalla, a s desna, nedaleko Tibera, razkošna palača Falkonieri, gdje se nalazi glasovita i proslavljena slikarska škola. — Zeleno gorje, što se ono

tamo u pozadini vidjeva, je umilno rimsko šetalište, jur spominjani Monte Pincio. Daljni visoki toranj spada k crkvi svete Agneze na trgu Navona... Podignuta je na mjestu, gdje je mlada svetica, čudesnim načinom, sačuvala čistoću tiela i postala mučenicom... Ogromno zdanje pred crkvenim tornjem je palača Farnese, jedna od najkrasnijih u čitavom Rimu, s velikim perivojem kraj Tibera. Sagradi je papa Pavao III., dok je u njoj smješteno francezko poslaničtvo.

Liepo se ističe u sunčanom žaru crkva sv. Karla na Korsu, kraj koje nalazi se gostinjac za rimske hodočasnike iz lombardijskog kraljevstva. U toj crkvi čuva se srce i krucifiks velikog milanskog biskupa sv. Karla Boromejskoga.

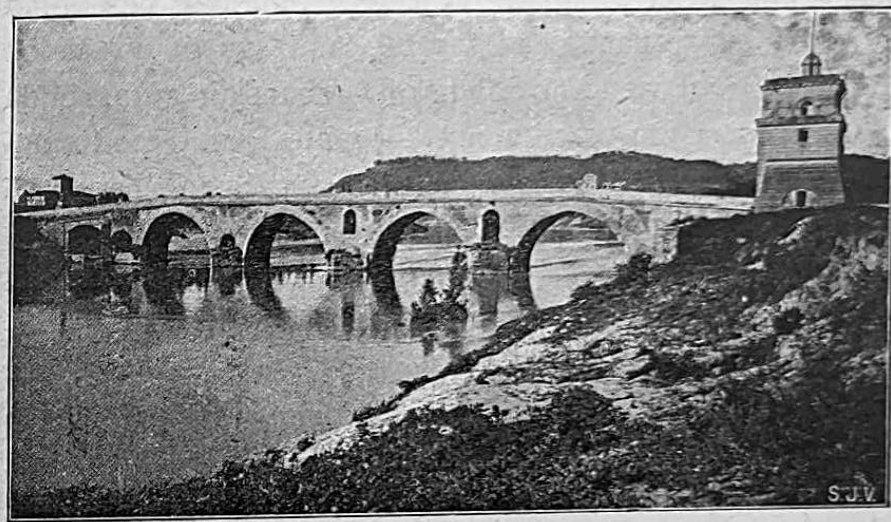
Biela ona kuća na desno, s dvim tornjevima je Villa Medici, gdje je francezka slikarska akademija... A onaj šiljati toranj, što se uzpinje odmah blizu, pripada papinskoj universiteti zvanoj Sapienza.

Ogromna kupola, što se nešto podalje nalazi, pokazuje crkvu San Andrea della Valle ili sv. Andrije u dolini... S desne je strane te visoke kupole i jedna niža, što pokazuje gostinjac Santa Trinita dei Pelegrini ili presveto Trojstvo putnika. — Ovamo se skupljaju poklonici raznih naroda, što inače nemaju u Rimu vlastitih svratišta.

Kupola u skoro istoj visini, ali samo nešto više od crkve sv. Andrije, patri k drugoj rimskoj crkvi svetoga Karla al Katinari. — Ovdje pohranjeni su ostanci, u nas Hrvata i u Dalmaciji, osobito slavljenog sv. Blaža ili svetog Vlaha...

Kraj Kvirinala nedaleko, vidi se slavni isusovački hram al Gesu, a kraj njega Venecijska palača... Podalje strši u vis toranj cara Nerona, a odmah kraj njega, smieši se umilna crkva blažene Djevice Marije, zvana in Campitolli, koju nedaleko opet sustiže druga već opisana crkva Majke Božje, zvana Ara coeli... Konačno pokazivali nam i najslavniju crkvu marijansku u Rimu zvanu Santa Maria Maggiore, a kraj

nje, više s prieda, bivši kapitolij sada Campidoglio, dok se nedaleko njega skoro pred našim nogama sćućurila crkva Santa Maria in Transtevere.

Milvijski most na Tiberu.

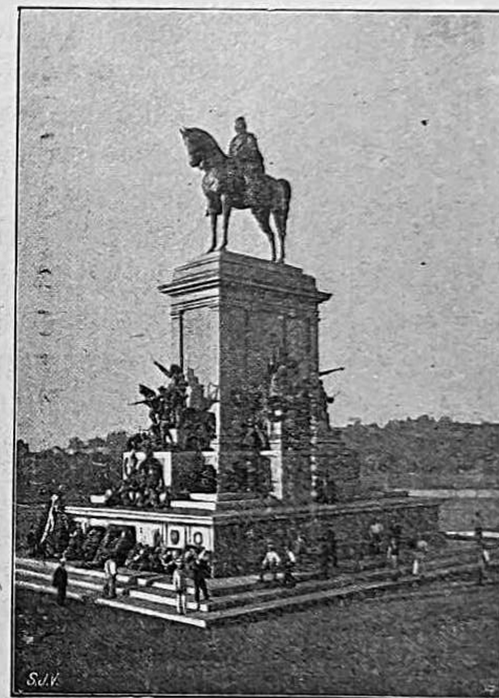
Dobar komad dalje vidjeti je ruševine nedaleko napred opisanog Koloseja, a upravo pred njim crkvu svetog Krisogona sa visokim i šiljatim tornjem, a i crkvu Franciske rimske. ... Još se nešto podalje vidi Marijina Crkva zvana in Cosmedin, koju nadvisuje bazilika svetog Ivana Lateranskoga. Liepo se odavle iztiče i znamenita crkva sv. Cecilije, gdje je, kako to jur iztaknusmo, sahranjeno i njezino tielo... Dobro upire u oči i piramida Cestijeva i razni starodrevni vodovodi, dok nas napokon i zabavio sv. Pavao izvan zidina, pred kojim preko rieke Tibera, vodi veliki željezni most u Civita Vecchiu ...

Još se nedaleko crkve sv. Petra nad Tiberom pružio glasoviti Ponte Mollo-Mivijski most, a tko bi sve i nabrojio? Ovaj moj opis slab je i nedostatan, kano pjesma bez rieči, glazba bez glazbala, slika bez svjetla.

Sve ove znamenite gradjevine, pokazivahu se pred našim očima kao na kakovoj mapi i kano utaknute u pozadinu zelenog gorja, izpremješane samim villama i gradovima, u gnjezdu žive i bujne vegetacije . , . Sav taj pogled predivan je i čaroban, a kad sav taj čar i svu tu divotu još okružiš dalekim viencem Sabinskih i Albanskih gora, onda imadeš pred sobom srce Italije — grad Rim, u podpunoj cielosti i najljepšoj i najjasnijoj slici. — Sve je liepo, ali ljudi i tuj moraju umrieti. . .

Nasred Janikula, — postaviše godine 1895., na spomen 25-godišnjice svoje provale u Rim, veličanstven spomenik glavnom intelektualnom začetniku oduzeća grada Rima — generalu prevratniku Giuseppiu Garibaldiu. Vlada kralja Viktora Emanuela, sjedjela je još u Fiorenci i Turinu, kad je svakim povodom na usta Garibaldieva govorila: potrebito je i moramo mi zauzeti Rim, da ondje branimo pravicu i red. Viktor Emanuel vodjen srećom slučaja, ispuni Talijanima zadanu rieč, skrši — kako to u više navrata spomenusmo, papinsku crkvenu državu 20. rujna 1870. i Rim napravi glavnim gradom sjedinjene Italije. — „Roma o Morte“ — ili smrt ili Rim, — bila je deviza generala Garibaldija i gospodara mu Viktora Emanuela. — I ta je deviza na janikulskom spomeniku uklesana u mramor, zlatnim slovima. — Garibaldi na tom spomeniku poput Jelačića bana u Zagrebu,— jaši na konju i s najljepšeg vrha Janikula, kan da gleda na Rim, a pogled uperen mu navlastito na Vatikan. Oko podnožja toga spomenika, naslagano je i više alegorijskih kipova i grupa u reliefima, što predstavljaju razne prigodbe iz historije talijanskog sjedinjenja. Vele, da su Talijani, taj spomenik Garibaldiu, podigli sa ugrabljenim novcem Majke božje loretske, što ga još i danas obilno grabe, kako to spominjemo na drugom mjestu.

Nedaleko Garibaldijeva spomenika, nalazi se glasoviti vodovod ili fontana, što je dade na Janikulu napraviti papa Pavao V., godine 1612., pa se i s toga nazivlje po njemu Aqua Paola . . . U pet kaskada, širokim i bujnim prudom, izbacuje se tuj voda u vanredno bučnom šumu i vrlo slikovitim mlazovima. To je uz Fontanu di Trevi, najveći i najsjajniji vodovod grada Rima. Na samom Janikulu čarobna je villa „Doria Panfili“, okružena divnim nasadima.

Garibaldijev spomenik.

Baš htjedosmo da ostavimo Janikul, kad opazismo nedaleko sebe praznu kočiju sa skupocjenim crnim vrancima, kojim repovi sizahu do zemlje.

Takove konje i kočije imadu jedino rimski kardinali, pa se i po konjima znade, da voze kardinala. — Čuo sam

da u cielom Rimu *medj zidinama*, kardinali ne smiju hodati pješke, tek im to dopušteno izvan zidina. Kočijaš što je stajao kraj kočije reče nam, da je dopremio ovamo kardinala državnog tajnika Merry del Vala — na šetnju ... Koje petdeset koračaja od kočije sbilja ugledasmo tog veleuglednog i glasovitog kardinala, pa ga i pozdravismo sa oduševljenim: Živio!!! Kardinal ljubezno nam ozdravljao i smješeć se, kako smo mogli razabrati, kazivao svome pratiocu: Sono Croati! — To su Hrvati. — Hvala Bogu, pomislih, kad nas barem taj uzoriti gospodin, krsti pravim imenom. Inače kako jur spomenuh, smatrali su nas i za Španjolce i za Franceze i ne znam sve za kakove došljake i domorodce.

Kardinal Merry del' Val

Povratak s Janikula.

(Rodna kuća Torguata Tassa. — Kapelica sv. Onufria i grob Tassa i Mezzofantia. — Spomenik Vitkora Huga i Gaegthea. — Ovacije u hotelu. — Dragan Dujmušić. — Polazak na počinak.)

Odavle spuštasmo se sada, izmedj krasnih aleja, nizbrdice, spram izhodištne točke današnjeg popodnevnog izleta... Upozoriše nas još na rodnu kuću i stan znamenitog talijanskog pjesnika Torguata Tassa, čija velepjesam „Gerusalemme liberata" — „Oslobodjeni Jerusalem". občarala je sav sviet. Pred rodnom mu kućom pokazivahu do nedavna hrast, gdje je učio i pisao svoja djela. Mi ga sada više ne nadjosmo. Na skok posjetismo i Tassov grob u malenoj kapelici sv. Onufria, gdje mu Talijani, kao što obično biva, tek poslie smrti uresiše grob lovor vienci, dok je za života, bio gladan korice hljeba... Kraj Tassa u crkvici sv. Onufrija počiva i kardinal Mezzofanti, koji je skoro sa svakim, što je došao u Rim, znao probjesediti u njegovom jeziku, dok je znao sve jezike svieta.

Načinismo liepi okrug šetnje uzduž i poprieko Rimom, dok se doskora uminuvši spomenik Cavoura, na istoimenom trgu, nadjosmo opet u borgeškom perivoju s protivne strane. Jurismo sada prostranim i širokim drvoredom, kraj kojeg vidjevasmo mnoge spomenike glasovitim pjesnicima tudjih naroda, tako na primjer Viktoru Hugu, a i drugima. Nada

sve se ističe spomenik njemačkom pjesniku Goetheu, koji je napisao znamenite rieči: „Nikad ne bi bio ono što jesam, da nisam boravio u Italiji". — — — — — — — — — —

Skoro nadjosmo se na angjeoskom mostu kraj svetog Petra, a odavle hitro prekrižasmo jur poznate trgove i ulice, te se oko osam sati s večera, nadjosmo na domu u ludovićejskoj ulici... Izplatismo naše vozare, a rado dadosmo im i nešto napojnice, jer nas posluživahu upravo kavalirski, bez ikakvog mrmljanja i dosadjivanja. Svako pravilo ipak imade i iznimaka... Bio sam nemalo iznenadjen, kad mi moji današnji suputnici, prirediše burne ovacije i iztakoše svoje zadovoljstvo nad današnjim izletom, jer da za par sati vidješe ono, zašto bi trebalo i više dana, a što i inače nikako ovaj put vidjeli ne bi... Svak čovjek malko je i sebičan i slavičan, a od te bolesti možda i ja imadem kakovu zarazu, pa mi je i to današnje priznanje mojih prijatelja bilo ugodno i milo... Nemojte zamjeriti, što i to pišem... No da, hoću da budem iskren,.. pa što zato?!...

Poslie večere, nadjosmo se opet u sinoćnjoj dvorani na odmoru, gdje danas nismo imali kraj pianina rimskog virtuoza, već naše gore list, onu meku pjesničku i idealnu dušu, pjesnika Dragana Dujmušića. Pred par godina gledasmo u njemu mladog svećenika sarajevske nadbiskupije, a sada kapucina, pod imenom O. Augustina... Mene je duboko dirao u dušu i srce, zvonki njegov glas i predivna melodija na rieči pjesnika Branka Radičevića:

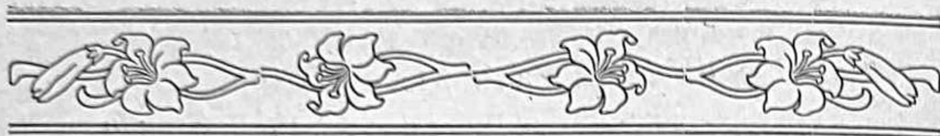
Zbogom žitku moj prelepi sanče!
Zbogom zoro, zbogom bieli danče!
Zbogom svete, nekadanji raju,
Ja sad moram drugom ići kraju!

I putuj sretno, plemeniti naš pjesniče, divnim krajevima idealnog redovničkog zvanja... U njemu naći ćeš za

izgubljeni i ništetni raj zemaljski i prolazni ovaj sviet, zoru nebeske vedrine i bieli danak vječnog života...

Tvoja pjesma „do nebesa nek se ori"! A sada već je kasno, vrieme je počinku, snivaj sladko. Ja Ti želim: Laku noć! Do vidjenja sutra rano u crkvi sv. Petra...

Uz put o talijanskim ministrantima.

(Nestalo mu osovine. — Pretovarivanje iz kočije na kočiju. — Razgovor sa mojim ministrantom. — Posluživanje kod svete mise.)

Već u četiri sata rano, nadjoh se sa svojim družtvancem na ulici ... Bila je nedjelja, a kome draža od mene, koji sam, kako jur spomenuh, imao za danas u šest i pol dozvolu, da služim sv. misu, upravo u grotti, na samom grobu sv. Petra ... Na „Piazza Barberini" — strpalo se nas šestero u kola nekog veturina, koji nas, za dvie lire, imao odvesti k Vatikanu ... I vozio nas jadnik veselo, kad najednoć, pukla mu osovina, te nas nasred puta iztovario uz lelek i jaukanje. Sažalio nam se i dadosmo mu ipak njegovu prem nezasluženu plaću, a mi se sada pretovarismo na druga ne jedna, već dvoja kola, jer k čemu da taremo jadnicima osovine, a sebi da štedimo lire?! ... Pa je i nismo štedili. Izplatismo sada dvojici fiakera, svakom opet po dvie lire ... Mislili smo izplivati sa dvie lire, a sada došlo nas i na šest ... Tko hoće da jeftino prodje, obično skupo plaća.

Razumjeva se, da je crkva sv. Petra bila još zatvorena, pa s toga se i opet šetnjom zabavljah, taj put, najviše u razgovoru sa svojim ministrantom, plemićem iz Dalmacije gosp. Ivaniševićem. — Uz zahvalu, očitovao sam mu svoje podpuno zadovoljstvo, što me je na cielome putu, po Italiji, kod oltara

bio pripravan posluživati, a pri tom pripoviedao sam mu, svoje pridesbe, što sam ih u svoje vrieme doživio sa talijanskim ministrantima. — Smijali smo se oboje od srca, a kako i ne bi ...

Papa Pio IX. iza krunisanja u crkvi sv. Petra.

Talijani već i po svojoj naravi, kao stanovnici najtoplijeg juga, vrlo su živog i neobuzdanog značaja. Nije s toga i čudo,

što se i crkvenjaci, a gdegdje i svećenici, vladaju u crkvi i sakristiji dosta živo. — A što tek njihovi ministranti . . .?!

Bilo je to pred par ljeta, kad me je u crkvi svetog Petra u Rimu vodio k oltaru, oko 11 sati prije podne, da služim svetu misu, — dječarac od koje 12 godina. U lievoj ruci, držao je misnu knjigu, a u desnoj škrinjicu s ampulicama, te goruću svieću. . . . Trčao je preda mnom ogromnim prostorijama crkve ko munja, a skoro me i izgubio . . . Dok me je unaokolo tražio, već je drugi odnekale pribjegnuo i htio da me vodi, pravim putem, k oltaru — uz neprestane povike „si, si, si“. Sreli se napokon oboje pred oltarom, i stali se hrvati i grditi, da je upravo bila milota. — Dotrčao i jedan treći veći, i jači, udielio svakom po jednu zaušnicu, oćerao ih i sam zauzeo njihovo mjesto . . . A zar mislite, da je barem ovaj, kod oltara, sklopljenim rukama mirno klečao? . . . Hoćeš da! Razčeperio noge poput tureta i stao vaditi i brojiti iz džepa solde, što ih valjda danas prislužio. Dok se okrenuh s oltara riečima: „Orate fratres“, već moga obješenjaka, nisam nigdje vidio, tek sam čuo iz daljine njegov glas i odgovor: „Susčipiat“ . . . Talijani mjesto c, izgovaraju obično č. Tužili ga kasnije ona dvojica, da je Sepi — tako ga zvali — za vrieme „suscipiata“ — dirao tamo nasred crkve, neku klečeću staricu i pravio od nje budale . . . Bože moj, pomislih, koliko se mi, najedimo s ministrantima u našim crkvama, a to su ipak još i angjeli spram onih talijanskih. Bilo bi zlo, da im o talijanskim, ma i iz daleka nešto pripoviedamo, a k čemu da ih još i više pokvarimo?! . . . Ja sve to pripovjedih, ovdje samo onako, od dosade da prikratim vrieme. Jer se medjutim otvorila vrata na crkvi sv. Petra, odosmo ja i moj ministrant g. Ivanišević, izravno u sakristiju, da se pripravimo za sveto bogoslužje.

Svete mise i biskupova propovied u crkvi sv. Petra.

(U sakristiji sv. Petra — Odlazak u podzemlje. — Žrtvenik nad tumbom. — Čuvstva nad grobom kod svete mise. — U kapeli presvetog oltarskog Sakramenta. — Poziv na upisivanje u apostolat sv. Ćirila i Metodija. — Zajednička sv. pričest).

U sakristiji izpovjedih još neke pobožne duše, a zatim uputiše me, da se odmah dadem u podzemne „grote“, jer da se tik kraj oltara svetih prvaka apoštolskih i nalazi mala sakristija, za odjevanje onih svećenika, što služe na „tumbi sv. Petra“ . . . Opisivao sam već, napred, grote ili grobnice pod zemljom sv. Petra, pa s toga što da nas sada može više tuj zanimati, nego li kapelica sa oltarom, za kojim sahranjeni su najglavniji ostanci tiela svetoga Petra i svetoga Pavla. Žrtvenik postavljen je ovamo u 12. stoljeću od pape Kalista II., i bogato urešen zlatom i dragim kamenjem po papi Klementu VIII. — Nad žrtvenikom postavljena je skupocjena slika svetih apoštola.

Opremih se misničkim ruhom, pri čemu pomagao me jedan talijanski svećenik, koji bdije nad grobom svetog Petra. — Ovdje čita se kroz cielo ljeto samo jedna sveta zavjetna misa o svetim apostolima Petru i Pavlu, pa s toga je i na oltaru u mjesto ciele knjge, samo obrazac te zavjetne, i apoštolske sv. mise sa onim, što je najnuždnije. Rekoše

mi, da se inače za čitanje svete mise na grobu svetog Petra, potrebuje papinska dozvola.

Težko mi je opisati čuvstva, koja me snadjoše, kad stupah k tome oltaru... Osjećao sam, neko posebno ganuće i po cielom tielu, kao neku drhtavicu... Kao što sam se smatrao sretnim, kad sam ono pred dva dana, mogao stupati po podzemnim svetim mjestima svetoga Petra, oškropljenim sa krvlju tisuće mučenika i suzama tisuće i tisuće pokornika, tako sam još danas bio kud i kamo sretniji, kad sam mogao i smio, na grobu samih prvaka apoštolskih i glavnih stupova crkve Kristove, reći sv. misu.

Jednaka čuvstva, kao i mene, opajahu sigurno i one odlične nabožne duše naših Hrvatica i Hrvata, njih sedam na broju, koje povukoh sa sobom u kriptu svetoga Petra... Vidilo se to na njihovim od silnog ganuća i radosti, suzama orošenim očima, kad im sa Petrovog groba, pod svetom misom, podielih tajnu Presvete pričesti.... O, bio je to za nas velik i preradostan čin i prizor, koga jedva, da će više, koji od nas dočekati...

Pod spomenom za žive i mrtve u svetoj misi, izručio sam moćnoj zaštiti svetih apoštola, sebe i cieli naš hrvatski dom, da ostanemo čvrsti i stalni u živom izpoviedanju sv. vjere i nepokolјebivoj ljubavi k Bogu, rimskoj Crkvi i dragoj nam majci hrvatskoj otačbini...

Poslie sv. mise, zadjoh i opet u sakristijicu, što se nalazi s lieve strane nadgrobnoga oltara, i kad skinuh misna odjela, — dadoh ovdje službujućem svećeniku 4 lire na raspolaganje, što ih on zahvalno primio, a i ja se zahvalno š njime oprostih... Izadjoh napolje u crkvu sv. Petra, gdje se nad konfesijom zahvalih Bogu i svetome Petru na velikoj milosti, što mi danas pade u dio...

Odavle — požurih se odmah u kapelicu presvetog oltarskog Sakramenta, gdje je služio svetu misu i baš držao

uman i vrlo oduševljeni govor, sam presvietli gospodin biskup Dr. Mahnić... Tko poznaje presvietlog gospodina osobno, i tko ga je već slušao propoviedati, kao što smo to mi Hrvati imali prilike u svetom gradu Lurdu, taj će i znati pojmiti sa kakovim dubokim uvjerenjem i sa kakovim, upravo mladenačkim zanosom, biskup Mahnić govori, o predmetima svete katoličke vjere... Tumačio nam biskup, na široko i daleko, nauku o prvenstvu rimskih papa i govorio o velikoj našoj sreći, što smo rodjeni i odhranjeni u katoličkoj svetoj vjeri... I još više što smo kao katolici i Hrvati došli evo u Rim, da se poklonimo grobovima svetih apoštola Petra i Pavla i vidimo Petra, u osobi slavno vladajućeg pape Pia X... Biskup govorio nadalje vrlo liepo i učeno o jedinstvu iztočne i zapadne Crkve... Oslanjao se na rieči Kristove — „imade još i drugih ovaca, koje nisu iz ovoga ovčinjaka i nje mi valja k jedinstvu privesti i čut će glas moj, i bit će jedan pastir i jedna ovčarna"... Biskup živo pozivlje hrvatski narod, da se vruće Gospodinu Bogu moli, za raskolnu našu grčko iztočnu braću, jer i to su ovce, što slušaju Isusa, pa izadjoše samo iz Ovčinjaka, pa lutaju bez pastira, izložene raznim strastima i burama života, uviek u pogibelji, da ih grabežljivi vuci proždru i upropaste za uvieke. Biskup živo vjeruje u sdruženje Crkve grčko-iztočne ili pravoslavne sa Crkvom katoličkom ili crkvom sv. Petra... Izvan katoličke Crkve, — odlučno naglasuje, nema spasa... Gdje je Petar ondje je i Crkva. Rimski papa je nasljednik Petra i biskup sveobće Crkve. Pozivlje, da se Hrvati obilno upisuju u družtvo apostolata sv. Ćirila i Metoda, kome je poglavita svrha, da prosvjetom privadja zabludjele ovce, u toplo materinje krilo katoličke Crkve. Vatikan i crkva sv. Petra u Rimu — divna je kuća Božja, što stoji na brdu i k toj kući, imat će se prije ili kasnije prikupiti svi narodi svega svieta... Navlastito Rusija i druga

slavenska braća, u toj će kući ničice padati i reći: „Ti si Petar i mi smo stado Tvoje“... I Petar će u rimskom papi, dignuti na blagoslov svetu ruku svoju i blagoslovit će slavensku braću, zagrljenu u vjerskom jedinstvu — uzvišenim riečima: Blagoslovio vas Bog Otac, Sin i Duh sveti. Amen!...

Propovied biskupa Mahnića sigurno ostavila je u svačijem srcu duboki utisak. — A upravo je bio i veličanstven prizor, gdje je biskup dielio pod svetom misom zajedničku svetu pričest Hrvatima, koji i pod cielom misom skladno pjevahu mnoge nabožne i liepe hrvatske pjesmice... Poslie svete mise, prikričao nam još preč. O. provincijal Skrivanić, kako da se već u tri sata poslie podne, počimljemo sakupljati na trgu sv. Petra, da točno u 5 sati krenemo u Vatikan, na poklonstvenu audienciju k svetome Otcu... Još nam rekoše, da će se danas u 10 sati služiti staroslovenska služba Božja u crkvi sv. Klementa, pa da bude liepo, ako i kod te svete službe prisustvujemo. Još neki obavismo u crkvi sv. Petra, jubilejsku pobožnost i stadosmo se razilaziti.

U crkvi svetog Klementa.

(Trg svetog Klementa. — Rad svetog Ćirila i Metodija. — Trocrkva sv. Klementa. — Povjest i opis crkve. -- Kapelica svetog Ćirila i Metodija. -- Slike u kapelici. -- Prenos tiela sv. Ćirila iz bazilike vatikanske. -- Prior odsutan. -- Promatranje crkve. -- Dr. Severović služi staroslovensku sv. misu. -- Uspomene na prošlost.)

Popivši u bližnjoj gostionici pred trgom svetog Petra nešto kave, skočismo odavle u tramvaj br. 16., te se preko Piazza dell Popolo i Piazza della Madona, zaputismo do trga svetog Klementa, gdje se i nalazi klementinska bazilika sa grobom slavenskog apoštola sv. Ćirila, čiji drug, sveti Metodij, sahranjen je opet u moravskom Velehradu, nedaleko Brna.

Kako sam na grobu sv. Metodija u moravskom Velehodu, boravio pred par godina, to mi je sadanji boravak na grobu sv. Ćirila u Rimu uzko, u duši mojoj, svezao ta dva velika groba, koji pokazuju, da su sv. naši apoštoli Ćiril i Metodije, uvieke živjeli u neprekidnom jedinstvu sa svetom rimskom stolicom, i da su u vrhovnoj moći rimskih papa, vazda stalnu i izdašnu podporu i zaštitu tražili, a i našli u svojim progonstvima, mukama i nevoljama... A to je i razlogom, što je nakon smrti svetog Ćirila u Rimu, sv. Metodije zaželio, da mu drug bude sahranjen u bazilici klementinskoj, kraj ostanaka sv. pape Klementa, što ih sveti

naši apoštoli nadjoše u Kersonezu i kao dokaz žive vjere svoje, nosiše po svietu i najposljed u bazilici klementinskoj ostaviše... Crkva sv. Klementa u Rimu i ona sv. Metodija u Velehradu, — jasno daju pouku svima pravoslavnima, a i pravovjernim Slavenima, kako je uzvišena misao zagrijavati se Ćirilo—metodejskom idejom i k jedinstvu crkvenom i k majci katoličkoj Crkvi, privadjati razštrkanu djecu majke Slavije. Nepobitna je i sveta istina, da su sveti apoštoli Ćiril i Metodije donieli sv. vjeru s iztoka, ali rad svoj privezali su za Rim, za svetu rimsku stolicu.

Bazilika sv. Klementa.

Kad stadosmo na trgu sv. Klementa i izadjosmo iz tramvaja, skoro da i nismo vjerovali da stojimo pred crkvom sv. Klementa... Izvana je bazilika slična običnoj kući sa tornjem na malom trgu, a to sve pokazuje već na prvi pogled da stojimo, pred jednom od najstarijih basilika u

Rimu iz prvobitne dobe kršćanstva. Bazilika izvana dosta neugledna, u nutrinji svojoj, pokazuje nešto veličajna i riedko gdje vidjena. Valja znati, da su stari kršćani gradili crkve izvana za oto tako jednostavne, a iznutra tako veličajne i sjajne, da se duša kršćanina čuva pred raztresenošću svjetskom i da posve bude pridignuta k nebeskim stvarima. Crkva je iznutra visoka i puna krasnih i znamenitih uspomena, dok se zapravo sastoji i od triju crkvi, naslaganih jedne povrh druge, od kojih su obje pod zemljom, pristupne tek uz posebnu razsvjetu.

Sveti papa Klement bio je treći nasljednik i baštinik sv. Petra na rimskoj stolici, a vladao je od godine 92. do godine 101. poslie Krista, a imao je svoju kuću i svoj stan baš u najdoljnjoj crkvi sadanje klementinske svetinje... Valja znati i to, da se je tekom stoljeća zemlja oko prvobitne crkve sv. Klementa — raznim ruševinama, a i inače silno nadigla, pa da su crkvu uvieke sve više i više nadozidavali, a to je i razlogom. da su se od nekoć jedne crkve sada stvorile tri, od kojih je gornja, najveća i najveličanstvenija.

Ova je sagradjena tek u XII. stoljeću, dok je u nju prenešen sav crkveni namještaj iz dolnje crkve. Razumjeva se, da se slike na zidovima slikane, nisu mogle prenieti. Ove se slike tiču najviše svetih apoštola Ćirila i Metodija, te su kroz osam viekova još do danas, vrlo dobro sačuvane.

Nutarnji prostor crkve, sastoji se od tri ladje, poduprte o 16 starinskih stupova raznobojnog mramora. Starinski slog crkve dokazuje i veliki oltar, koji stoji osamljen. Pod tim se žrtvenikom čuvaju ostanci sv. Klementa i svetog Ignacija biskupa antiohijskoga, o kome govorismo kod opisivanja Koloseja. Kraj oltara stoje dva reda sjedala od grčkoga mramora i dva pulpita, tako zvane ambone, s kojih se pjevaju poslanice i evangjelje. Odavle bi i slavni naš

biskup Štrosmajer držao svoje umne propoviedi, kad-godj bi sa povećim hodočašćima boravio u Rimu, a uz Hrvate slušali ga sa suznim očima i ostali narodi, ma da i našeg jezika razumjevali nisu. Iza ambona, bliže k glavnome žrtveniku je uzvišeno mjesto za pjevače, bez orgulja. Svetište je odvojeno od kora mramornom ogradom. Spominjem nuzgredice, da kora, — kakove mi imademo u Hrvatskoj nad glavnim ulazom u crkvu, nismo opazili nigdje u Italiji.

Na svodu nad glavnim žrtvenikom, nalaze se krasne slike od mozaika iz XII. stoljeća, a predstavljaju Isusa Krista, svete evangjeliste, sv. Klementa, a i druge svetce. Liepa je slika dobrog Pastira sa dvanaest apoštola u spodobi 13 jaganjaca. Pored drugih, ističe se osobito i slika, što predstavlja čudo, na grobu sv. Klementa, a i prenos svetih njegovih moći.

Poznato je, kako je sveti papa Klement bio prognan u Kerzonez ili Krim, gdje ga osudiše progonitelji kršćana na smrt, da mu se priveže sidro oko vrata, te da potone u moru. Pripovieda se, da su angjeli na dnu mora sagradili grob i tako, da se u njemu sačuvalo tielo svečevo. U crkvi sv. Klementa, nalazi se slika, koja nam prikazuje ovu pjesničku predaju.

Za nas Hrvate, kao u obće sve Slavene, znamenita je, u crkvi sv. Klementa, kapelica sv. Ćirila i Metodija, što je dade tuj sagraditi papa Lav XIII. sa našim slavnim biskupom Štrosmajerom. Plan za tu kapelicu, napravio je arhitekt Fontana, a izveo Buonnani. Kapelica naliči polukrugu, dok malom kupulom, ozgora, proniče u nju svjetlo. Arhitektura, gradnja, dekoracije i maljarija po stienama i stropu, sve je veoma dragocjeno. Vješt kist profesora Nobilija, uresio je kapelicu sa tri slike. U apsidi uz drugo, naslikan je Isus Krist, gdje sjedi na priestolju i drži otvorenu knjigu, u kojoj je staroslovenskim pismenima napisano: „Ja sam put, istina

i život". Pred Kristom kleči papa Lav XIII. i predaje Sinu Božjemu, model nove kapele. S lieva papi naslikan je sv. Ćiril, a s desna sv. Metodij.

Na desnoj strani kapelice predstavljen je sv. Ćiril i Metodij, kako u skupu više duhovnika stoje pred papom Hadrijanom II, gdje davaju račun od svoga apoštolskoga rada i brane se od optužbe razkolničtva, a naročito ztiču nuždu porabe staroslovenskog jezika i bogoslužja... Nad tom slikom stoji nadpis: „Josip Juraj Štrosmajer, biskup bosanski sriemski sa svojim djakovačkim kaptolom, darovao je novac za izvedenje toga djela."

Na lievoj stieni, naslikan je slavni prenos tiela sv. Ćirila iz bazilike vatikanske k svetome Klementu. Nadpis nad tom slikom glasi, da je godine 1886. „ova kapelica sagradjena na čast sv. Ćirila i Metodija, čijom naukom i zamjernim trudom, svi slavenski narodi upoznaše kršćansku mudrost, a da je ukrasi blagodarnost Lava XIII".

Kad uljegosmo u crkvu svetog Klementa, bila je skoro podpuno prazna, pa se zaputismo odmah u sakristiju, da pitamo, dali imadu sve pripravno za slovensku službu Božju u deset sati. Dominikanski sakristan, saobćio nam, da o tome nema ni pojma, a da je prior dominikanaca irskih, što ovdje imadu svoj samostan — ujedno sa cielim samostanom na ljetovalištu izvan Rima, negdje u Frascatiu — gdje li?... On da ne može nikome dati dozvole, da u crkvi služi staroslovensku službu... Čekasmo medjutim, dok dodju funkcionari, pri čemu dadosmo se na jur opisano razmatranje crkve i Ćirilo-metodske kapelice... Godine 1888. bio sam u podzemnoj svetinji klementinskoj, pa sam htio i sada, da je sa svojim družtvom posjetim... Ulaz u podzemlje vodi iz sakristije, u koju se ulazi iz desne ladje. Htjeli smo navlastito, da posjetimo sam grob svetog Ćirila, koji se nalazi u lievoj prostranoj podzemnoj ladji... Sakristan nije

nas pustio u podzemlje, navadjajuć za razlog, da je ovdje sada vrlo zagušljivo, a da je cielo podzemlje svetog Klementa i u to doba pod vodom... I tako ostade nam želja pusta... Medjutim prigrnulo se već bilo dosta naših hrvatskih hodočastnika u crkvu, a doskora dodjoše i vriedni naši suputnici, a i svećenici grčko-katoličke vjere, koji su imali ovdje obaviti sveto staroslovensko bogoslužje... Bilo je dosta nagovaranja, dok se je uvjerilo sakristana o našoj namjeri, a vriedni župnik Don Niko iz Gruža — imao je pune ruke posla, dok je pripomogao sve pripremiti za svetu službu...

Nakon odulje priprave, počela je ipak u kapelici i sveta služba... Služio je zvonkim glasom i dostojanstvenom ozbiljnošću, mladi naš i odlični Hrvat Dr. Severović, svećenik križevačke biskupije, boraveći na visokim naukama u Rimu... Okružila ga sjajna svećenička asistencija, a i posebni zbor pjevača... Bilo je svakako vrlo umjestno, da se je za našeg hrvatskog hodočašća, služila i nad grobom sv. Ćirila misa onim častnim, starim jezikom i obredom, kojim su sveta braća započela i sretno izvela veliki svoj apoštolski posao... Zvuci svete pjevane rieči staroslovenske, zanieše nas u posebna čuvstva, a pričinilo nam se, kan da čujemo glasove i samih svetih vjerovjestnika naših, kad slušasmo jezik, kojim su oni širili svetu vjeru, i Bogu pjevali hvalu... Mnogi od naših ljudi, prvi put za života, pribivali su iztočnoj staroslovenskoj službi Božjoj, pa mi rekoše, da im se vrlo svidja, a pjevanje da je nada sve potresujuće i veličanstveno... Pod svetim podizanjem, kad je odlični celebrant rieči pretvorbe pjevao, sjetio sam se živo iste te pjesme iz ustiju preosveštenog biskupa križevačkog blage uspomene Hranilovića, koji je za vrieme papinskog jubileja godine 1888. na istome mjestu prikazivao Bogu nevinog Jaganjca, a uz sjajnu svitu svoga svećenstva, bio okružen uz druge i biskupom Štrosmajerom i

za onda još senjskim biskupom Posilovićem... Dà — ondašnji prizor — ostavio je u nutrinji mojoj, neizbrisivu sliku i pod današnjim svetim podizanjem, izmamio iz duše uzdah k Bogu, za sveti mir i blagi pokoj velikih naših biskupa i pokojnika, koji se nekoć klanjahu na tom svetom mjestu, svetcima našim, a sada nadamo se sigurno u nebeskim naseljima, klanjaju se s njima, Bogu. I Bog bi dao, da po njihovom odvjetovanju u jedinstvu svete vjere i Crkve, koju su oni toliko ljubili, u kojoj su se toliko za to sveto jedinstvo borili, što skorije se nadje, savkoliki slavenski narod, i da mu čim prije to jedinstvo, kao jedini zalog vremenitih i vječnih dobara izprose.

Mi smo svi odkupljeni krvlju Onoga čovjeka slave i žalosti, koji nije znao nego ljubiti i osvetiti se dobročinstvima... Zašto dakle da ne budemo i svi u Njegovoj jednoj Crkvi, kad je samo jednu utemeljio...

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Pod svetom službom, pričestio je Tielom i Krvlju Gospodnjom vlč. celebrant, — mnoge svoje vjernike, a i mi svi primismo tu svetu pričest, grčke iztočne naše katoličke braće, duhovnim načinom... Bio nam Gospod svima milostiv, pa da ga doskora uzblagujemo, svi Slaveni, pod sjenom kupole sv. Petra u Rimu!

Na rimskom groblju.

(Opis groblja. — Spomenik mlade Enedine i Comte de Basterota. — Sprovod pred grobljanskim vratima. — U crkvi „Srca Isusova“ i svetog Kamila. — Pobožnost naroda i ženske nošnje u Rimu.)

Iz crkve sv. Klementa, zaputih se još sa poštovanim g. Ivaniševićem na novo rimsko groblje zvano „Agro verano,“ dok ga opet drugi zovu „Cimeterio grande ili comune.“ Ovo se groblje stere tik kraj, jur opisane bazilike, svetog Lovre izvan zidina... Pogodismo kočiju za 4 lire, a imala nas odvesti od svetog Klementa na groblje, a odavle natrag u naš hotel Savoj... Rimsko se skupno groblje, proteglo u nedoglednu daljinu... Imade dosta liepe arkade zasadjene cviećem, dok mu se nadgrobni spomenici nalaze većinom u sjeni pinija i ćempresa... Moram iskreno reći, da rimsko groblje mnogo zaostaje iza onoga, što gledah recimo u Milanu i Genovi, Fiorenci i Bolonji, pače i bečko centralno groblje, čini mi se, da je ljepše od rimskoga, a i ono u Lincu, Salcburgu, Brnu, Pragu, Gracu, a i drugdje, učinilo je na mene mnogo ljepši i trajniji utisak... Čini se, kan da Rimljani mnogu veću važnost svoga umjeća polažu u crkve, javna šetališta i u svoje muzeje, nego li na groblja... Nadgrobni spomenici, što se nalaze u rimskim crkvama sjajni

su ali oni ovdje, na rimskom groblju, osim riedke iznimke, kan da ne pokazuju osobite duhovitosti.

Tek jedan spomenik nešto mi se dublje zasjekao u dušu... Na odru, u bielom mramoru, leži izklesana pokojnica — mlada majka Enedina u 23. godini dobe svoje. Glava joj počiva bezbrižno na jastuku, a oko ustiju titra neki blaženi posmieh... U lievoj ruci drži razpelo, dok joj desna počiva na grudima... Kraj nogu oborio glavu njezin muž li žali gubitak mlade i ljubljene žene..: Nu najmiliji pojav, na cieloj toj grupi, malena je kčerćica od dvie godine, koja se uz majčin odar, u rubačici, diže k njojzi na nježnim prstićima i vuče s nje pokrivalo. Ne zna bogče, što je smrt i hoće, da majku probudi, jer misli da spava... I u istinu ona samo sniva, jer smrt je uviek samo preteča na bolji, ljepši i vječni život... Ovaj krasan spomenik posve je na primjer protivan onome, što ga pred pol sata razmatrah baš u crkvi sv. Klementa. Sahranjen je ovdje neki Comte de Basterot... Smrt ga protegnula na odru, a kraj glave, postavio se angjeo i smješeći se, pokazuje k nebu, dok se dječačić od koje četiri godine, naslonio na ruku roditelja svoga i gorko plakao...

Pod tim kipom poučan je nadpis:

„La Deboleza umana piange
Sorride L' Immortale speranza!“

Rekli bismo to hrvatski:

Ljudska slabost plače,
Neumrlo ufanje smije se!

Još ću spomeuuti jedan spomenik na groblju, što daje, sa svojim nadpisom, izražaj veselja, žalosti i nade nad jedinim djetetom, a glasi: U životu naše veselje, u smrti naša tuga i naš angjeo u vječnosti..

Badava tražio sam i više sličnih spomenika na rimskom groblju... Tek još na dva tri mjesta, zaniela me po koja

raztužena vila, a osobito i po koji lik Spasiteljev sa nadpisom:

„Ego sum resurectio — Ja sam uzkrsnuće“ ili „Nolite flere, non est mortuus sed dormit — Ne plačite nije umro, već spava.“ I na rimskom, groblju u nedoglednoj daljini, tamo gdje se čempresi zelene, imade tek zelenih busenova, gdje se nalaze samo crni križići sa bielim nadpisom, što ih malo tko umije pročitati ili možda, više i nitko... Imade i grobova, gdje ni krsta, ni imena nema, ali i ovi zaboravljeni, ipak od jedne zaboravljeni nisu, od svoje majke katoličke Crkve, koja se dnevno za njih moli —

Izmolismo i mi ovdje za vjerne mrtve Očenaš i Zdravo Mariju te odosmo, u brzo, napolje.

Sretosmo ovdje, pred grobljanskim vratima, još neobični sprovod. Koje trideset ukopnika, sprovadjalo mrtvačku škrinju, što je četvorica nosila na mrtvačkim nosilima... Bili su od glave do pete — svi pokriveni crnim dugačkim haljinama, tek im oči zurile kroz male otvore na glavi. Sprovod sprovadjalo koje dvadeset redovnika svetoga Franje... Neki nosili i rokete, te izmienice molili.

Netko mi kasnije spomenuo, da u Rimu imade više takovih bratovština, što si preuzeše zadaćom, da poput svetog Tobije sahranjuju svoju braću... A da im članove nitko ne pozna, i da im se možda ne ruga, navuku na sebe ovako čudno odjelo, samo da mogu izkazati svoju ljubav i odanost bližnjemu svome... Ljubav je zaista vrlo domišljata i znade ukloniti sve zapreke.

* * *

Na odlazku sa groblja kući, zaustavismo se još i u crkvi „Srca Isusova,“ a i podalje u crkvi sv. Kamila Lelijskoga.“ — Obe te crkve, bile su dubkom pune vjernika, a baš se u njima i obavljale svete službe... Niži slojevi naroda u

Rimu vrlo su nabožni, pa ćeš i riedko naći, u djelatnom danu, ma koju crkvu, a da bi bila baš podpuno prazna... Medju nabožnim Rimljanima, vidi se navlastito i mnogo rimskih žena, koje i odjelom svojim, pokazuju dobar ukus... Odjela su im posve jednostavna, a mjesto šešira nose na glavi, lake crne koprene, što odaje neku osobitu otmenost...

Pomislih, kako bi takova šta moglo biti i kod nas u Hrvatskoj, a prištedilo bi se mnogo suvišnih izdataka, kada bi nestalo često mnoge bezsmislene i skupocjene ženske parade... Bilo bi u nas i u pojedinim obiteljima, moguće onda, više sreće, mira, zadovoljstva i Božjeg blagoslova...

Kad se vratismo u svoj stan, nadjosmo već čitavo svoje družtvo na okriepi kod objeda, pa se i mi veselo pozdravljeni, a i dosta gladni, odmah prihvatismo posla... Bio je to danas posljednji naš objed u Rimu, a imali smo i dosta gradiva, da ga ugodnim razgovorom zasladimo, a i začinimo kojom nedužnom šalom. I to je kadkada, za duh naš i odmor, vrlo nuždno.

Na Kvirinalu.

(Ponuda za posjet Kvirinala. -- Ulica „Quatro Fontane". -- Via Venti Settembre. -- Tielo svetog Stanislava Kostke. -- Porta Pia i provala u Rim godine 1870. -- General Cadorna. -- Opis palače. -- Papa Pio VII. uapšen. -- Soba kraljice Jelene. — Na kvirinalskom trgu i perivoju).

U Rimu boravio je s nama i velevrieni odvjetnik iz Gospića Dr. B. sa odličnom svojom gospojom, pa me kod objeda ponudiše, ne bi li htio s njima, u 2 sata, na Kvirinal, da još pregledamo nekoć papinske ljetne dvore, a da posjetimo i iznutra sadanje kraljevske palače.

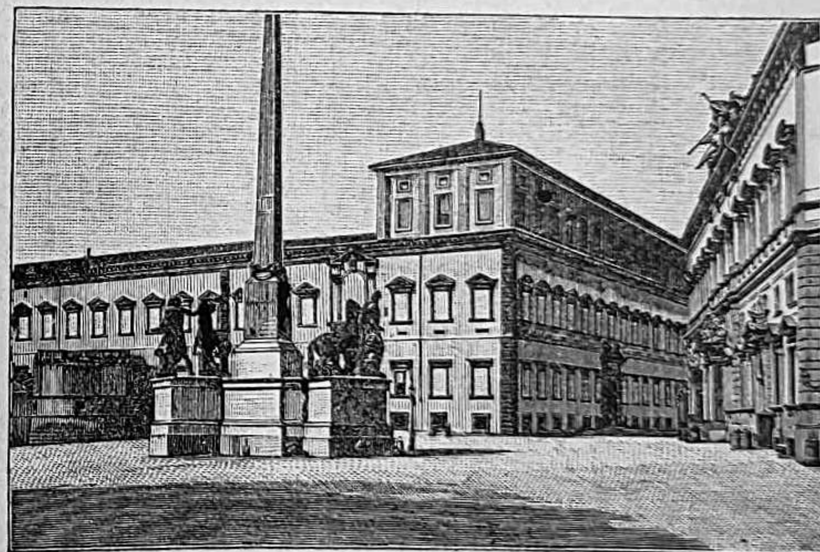
Svake nedjelje poslie podne, mogu se na ime, pregledati kvirinalski dvori i iznutra, uz posebne ulaznice, a ove, pribavio prije podne Dr. B. za trojicu. —

Odazvah se rado milom pozivu, pa se već u 2 sata nadjosmo u kočiji i kretasmo rimskim ulicama, sjevero-zapadnim pravcem, spram Kvirinala.

Prolazili smo širokom ulicom zvanom „Quatro Fontane", što bismo rekli:, „ulica četiriju vrela", a zove se tako, jer se na mjestu, gdje je sječe druga popriečna ulica i u istinu nalazi, na svakom uglu, po jedna fontana sa krasnim mramornim kipovima, što je tuj dade postaviti papa

Siksto V. Sjeverno iztočni dio ulice, kojim zakrenusmo, nazvaše otimači Rima: Via Venti Settembre, to jest ulica 20. rujna, a stigosmo zamalo, i u jugo-zapadni pravac što slovi imenom: Via del Quirinale, jer desna strana te ulice i zapravo sačinjava sam Kvirinal.

Spram Kvirinala, nalaze se dvie umilne crkvice svetog Karla Boromejskoga i crkvica sv. Andrije, gdje je i sahranjeno, u krasnoj lazurnoj raki, tielo Poljaka sv. Stanislava Kostke. Kvirinal stoji na istoimenom rimskom vrhu, a ime svoje nosi od crkve Kvirinove, što je sagradjena u čast utemeljitelja Rima — Romula i Rema.

Kvirinal.

Na Kvirinalu imao je papa svoj ljetni dvor, jer počiva na najzdravijoj točki Rima, dok je u Vatikanu za ljetne omare, bilo stanovanje po zdravlje vrlo škodljivo.

Veliki taj dvor dugačak je 96, a širok 53 metra. Počeo ga gradit papa Pavao III., a gradnju nastavio Grgur XIII., dok ga novim prigradbama iznutra i izvana, te veličanstvenim

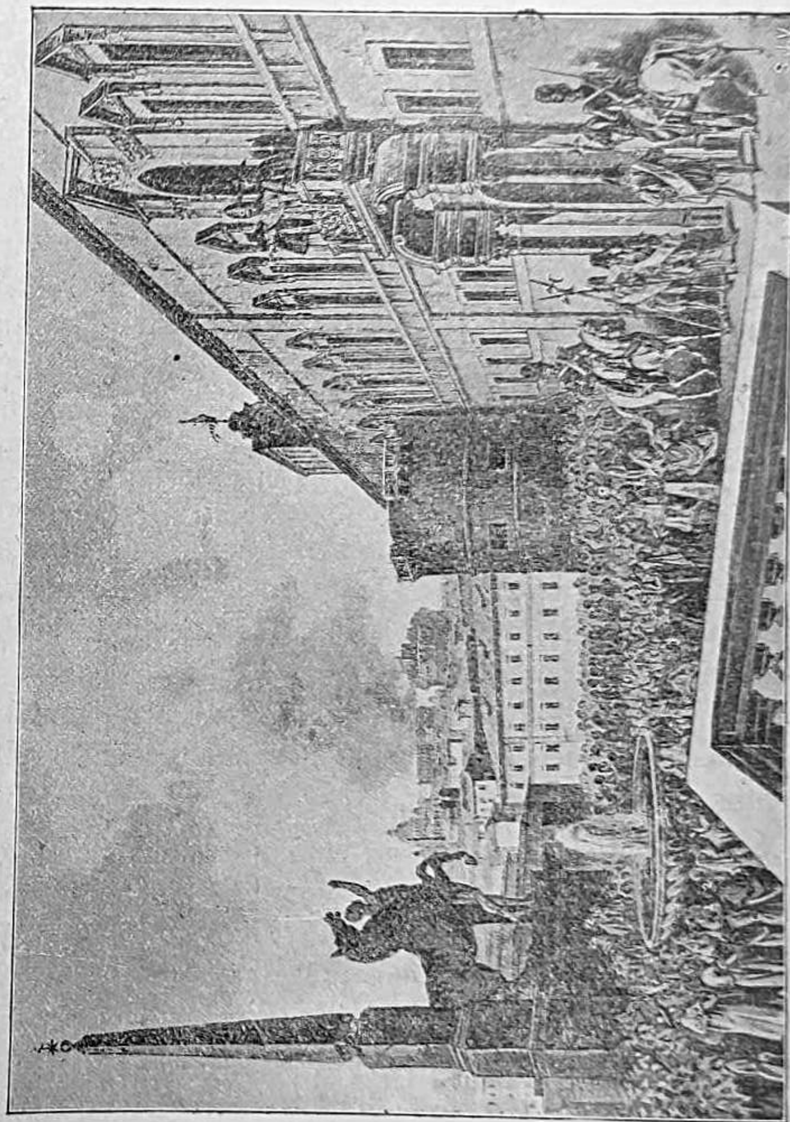
slikama providio Siksto V. A još bogatije uresiše ga pape Grgur XVI., a navlastito Pio IX. Ovamo, kako jur spominjasmo 20. rujna 1870., onom širokom ulicom, preko vratiju Porta Pia, provališe iznenada vojnici „katoličkog“ savojskog kralja Viktora Emanuela, — i oteše iza kratkog odpora Kvirinal i kvirinalsku palaču, nasiljem, papi Piu IX.

General Cadorna bio je onaj „junak“, koji je, na čelu 60 hiljada momaka, provalio u papinu državu. Papina vojska brojila je svega skupa 15 hiljada momaka, te je tako vlada, — koja je stanovala u Fiorenci — bila uvjerena, da će biti lagan posao njezinih vojskovodja ... Došavši Cadorna pred Rim, brutalno zatražio od pape, da otvori gradska vrata. Kad toga ovaj nije htio da učini, stade Cadorna sipati olovo na zidine Rima i osvoji ga. — Papa ostade sada oslabljen, te ponižen — priznalo se ili ne — na stupanj rimskoga podanika.

Iz Kvirinala — naprosto izagnaše papine ljude, dok arkive tajničtva državnoga i crkvenoga, pobacaše napolje, a nešto i odpremiše u vatikanske dvore. Odmah iza zauzeća Rima, proglasiše Rim glavnim gradom kraljevine Italije, a nakon tri godine, dosudio je sabor, sastojeći se od samih slobodnih zidara, kvirinalsku palaču za stanovanje savojskomu domu. ... Dvor Viktora Emanuela, toga „kralja poštenjaka i otca domovine“ — kako ga zovu, — preselio se sada iz Napulja odnosno Fiorence u kvirinalsku palaču, gdje se i danas nalazi ... Kako će dugo tuj biti — Bogu je znano. — Bez sumnje, da će pape rimski, koji su bili izvrgnuti još i gorim progonstvima od današnjega, opet voljom Božjom, domoć se i svoje otete zemlje i državne vlasti.

Kad su ono pape boravili 70 godina u Avignonu zasužnjeni i protjerani, nad Rim pade zapuštenost ... Pjesnici i svetci, oplakivahu tada udovačtvo Rima. Kad je Katarina sienska svoje jadikovke sjedinjivala s tužaljkami Petrarke,

Rim vidje, gdje trava raste po njegovim ulicama i spomenicima ... Nešto slična može nadoći i sada.

Papa Grgur XVI. daje svoj prvi blagoslov sa palače na Krivinalu.

Kako spomenusmo, ova ljetna papinska palača na Kvirinalu, djelo je od znamenite graditeljske i umjetničke

vriednosti, a sadržaje u sebi i više kućnih papinskih kapelica, koje sve stoje pod interdiktom, dok se u njima sve od godine 1870., ne smiju vršiti službe Božje.

Kvirinal je i s toga znamenit, što se u njemu, počam od polovice 19. stoljeća, obavljahu izbori rimskih papa. Ovdje nalazile se i posebne dvorane za stanovanje kardinalima, do kojih nitko nije imao pristupa sve dotle, dok izbor nije bio obavljen ... Ovaj se izbor proglašivao narodu uvieke sa balkona, na koji bi nakon proglašenja stupio i sam novoizabrani papa i prvi put podielio ovdje, sakupljenom narodu, svoj papinski blagoslov. Sada se s toga balkona talijanski kralj pokazuje narodu. Još je znamenit Kvirinal i s toga, što je u njemu papa Pio VII. na zapovied cara Napoleona I. bio uapšen i odveden u robstvo u Francezku, odkale se ipak vratio i ovdje umro g. 1823.

Pokazavši ulaznice — propustila nas vojnička straža i u same dvore ... Poznato mi je dobro uredjenje kraljevskih dvorana u Beču, Monakovu, Beogradu, i drugdje, pa se i ovo talijansko od onih, mnogo ne razlikuje ... Jedino razlika je ta, što su ti dvorovi u Rimu preudešeni iz papinskih palača, dok se, u drugim kraljevinama, dvorovi obično ne grade na lovorima otimačine.

Preko sjajnih mramornih stuba, zvanih „Scala della guarda“ — unidjosmo u prvu dvoranu, što je za pravo, kako nadpis nad vratima pokazuje, bila papinska dvorska kapelica ili „sacel“, sagradjen po papi Pavlu V. obično zvan: Capella Paulina. — Danas se tuj nalaze vienci i razne uspomene, talijanskog kralja Viktora Emanuela. — Mogli bismo tu dvoranu prozvati malim kraljevskim muzejem, samo čudno se s time slaže pomenuti nadpis što glasi: „A Paulo V. extructum, Pius VII. restauravit“, — „Podignu Pavao V., a Pio VII. obnovi“, ..

Prodjosmo tuj i sve dvorane redom, po kojima nas vodio uz posebnu nagradu, jedan dvorski paž i vješto tumačio nam svu njihovu slavu i sjaj. Svaka od tih sala i dvorana nosi i posebno ime, a i zovu se i po dekoracijama jedna plava, druga zelena, a i kojekako nazivane, prema oslikanom cvieću na stienama i službenom opredieljenju ... Iz predsoblja sobe za audijencije, vode vrata u samu priestolnu dvoranu, zvanu „Sala del Trono,“ — gdje su, kraj kraljevskog priestolja, izvješene slike pok. kralja Úmberta, kraljice Margarete, a navlastito sjajna slika Viktora Emanuela II. povrh koje stoji zlatni nadpis: „Padre della Patriae“ — „Otac domovine“. — Inače sva je dvorana po stropu urešena svetim slikama, kako je i pape ostaviše. — Isti ures imade i tako zvana dvorana poslanička „Sala Ambassatoria“, gdje se nalazi sjajna slika u mozaiku od Kornelije majke obiju Graha, a uz mnoge druge i slika Adama i Eve u raju zemaljskom... Pred obiteljskom jedačom sobom, nalazi se svečana čekaonica, a jednako i sjajna dvorana za konverzaciju, a i posebna soba za pušače. Ove su dvorane više uredjene posobljem i predmetima modernoga konforta, a obložene tapetama i skupocjenim sagovima. Kraljica Jelena imade tuj i posebnu dvoranu, gdje prima audiencije i gdje se oko nje skuplja otmeniji talijanski ženski sviet. Ova se dvorana bliešti sva zlatom, dok je sa sviju strana okružena ogromnim ogledalima sa konsolima, natrpanim svakovrstnim cviećem... Pokućtvo, stolovi i sjedala, — sve je urešeno emblemima i grbovima talijanske kraljevske krune. — Zapitasmo našeg dvorskog Cicerona, nema li kraljica i svoj posebni kraljevski grb sa rodnog svog doma u Crnojgori. Reče nam da toga nema: „prije da je bila kraljica orao, a sada je lavica“... Kraj kraljičine sobe, nalazi se ogromna dvorana tako zvana „Sala de bella“ — za velike diplomatske objede, a kraj nje plesaona i soba za vojničku glazbu....

A sve to okružuje dugački hodnik za šetnje, kojim prodjosmo napolje, pa se i za koja pol sata boravka ovdje, već nadjosmo na kvirinalskom trgu, zvanom, Piazza del Quirinale.

Na tom se trgu nalazi starinski vodoskok sa granitnim basenima, a i koje 15 metara visoki obelisk, koji je nekoć stajao kraj mausolea ili grobnice cara Augusta. Nalaze se tuj i dvie ogromne statue, što predstavljaju krotitelje konja, braću Kastora i Poluksa, a djelo su znamenitih kipara Fidija i Praksitela, koji su živjeli 364 godine prije rodjenja Kristova. Drže konje na jakim uzdama i hoće da ih u njihovom biesu spriečavaju... Po ovim kipovima, nazivlje se kvirinalski trg u običnom razgovoru još i „Piazza di Monte Cavalo," što bismo mi prozvali „Konjskim trgom".

Skočismo još u prekrasni kvirinalski vrt, što ga rimski pape imadjahu, kao svoje vlastničtvo, za vrlo zgodne izlete i šetnje... Papinski spomenici odavle su odstranjeni, dok se usred perivoja koči ukusno izvajani spomenik Alberta — otca kralja Viktora Emanuela.

Pregledasmo si evo Kvirinal i njegovu okolicu, da ipak talijanskog kralja i kraljice vidjeli nismo. — A to napokon nismo ni željeli. — Mi kao katolici još uviek gledamo u Rimu, ne samo talijanskog kralja, već i kralja namjestnika Kristova i nasljednika svetog Petra, čija kraljevina broji i preko dvie stotine milijuna katolika, pa s toga evo požurismo se natrag u svoj hotel, da se pripravimo na svečanu audijenciju, pa da se poklonimo najvećem kralju na svietu, kralju papi Piu X.

Hrvatski hodočastnici u svečanoj audienciji kod svetoga Otca.

(Sastanak na plokati sa Dalmatincima. — Stranci medj Hrvatima. — Četiri putnika iz Praga. — Na ulazu u vatikanske dvore. — Švicarska garda i papinski žandari. — Dvorana za konzistorij. — Papinsko priestolje. — Naš Zekan pred papom. — Dolazak svetog Otca. — Pjevanje pred Papom. — Adresa svetog Otca. — Odgovor pape. — Papa blagosivlje. — Razgovor sa svetim Otcem. — Dar svetom Otcu. — Zašto tako sjajne audiencije?! — Ovacije biskupu Mahniću i pozdrav O. Bernardinu.)

Ako je i audiencija kod svetog Otca, — bila urečena u pet sati, to se već, kako nam i bilo prikričano, u tri sata, počesmo skupljati na plokati crkve sv. Petra... Ovamo pridolazili k nama i naša braća iz Dalmacije, koji, navodno, zbog udobnijeg plovljenja morem, — udariše posebnim putem, a imali se, s nama zajedno, jedino naći u audienciji... Ovdje se uljudno pozdravih sa dragim prijateljem našim i odličnim hrvatskim spisateljem Don Ilijom Ujevićem, koji me u svojoj plemenštini iskreno uvjeravao, da u koliko je njemu znano, i zbilja osim udobnosti, nema nikakog nastranog razloga, a da neki od braće Dalmatinaca, ne podjoše s nama zajedno... Oni nisu tek htjeli, da se iz Dalmacije voze morem na Rieku, a onda opet natrag... Bilo medjutim kako mu drago, bilo nam svakako

žao, što se, baš svi, ne nadjosmo na putovanju u zajedničkom bratskom zagrljaju, kako je to, recimo, i bilo za našeg hodočašća u Lurd... Meni još napose bilo vrlo napadno, što jedan od gospode, dalmatinskih svećenika, valjda talijanaš, odlučno odbio našu hrvatsku trobojku, što mu jedan naš kolega htio priputati na grudi. Bit će ipak, da je medju dobrom našom braćom Dalmatincima, bilo i ljudi, kojima smeta krv blagopokojnog Dr. Mihe Pavlinovića i zaslužnog Don. Ive Prodana, a i drugih dičnih dalmatinskih Hrvata. Bog bi dao, da toga u buduće ne bude i da se ja, ovaj put, varam...

Čim se je više približavao peti sat, to se je oko nas skupljalo i sve više stranog svieta, kano Engleza, Franceza, a i drugih, koji naše vodje usilno moliše, da im podiele i izposluju ulaznice, za saslušaj k svetom Otcu, pa da podju zajedno s nama... Oni da dodjoše tek u Rim sami i u omanjim družtvima, a što će jadni, ako i sav Rim vide, kad ne vide pape. I mene upravo pred konfesijom svetog Petra, zaokupile dvie španjolske dame, te me klečeć molile, da im izposlujem tu veliku sreću na svietu, pa da mogu danas s nama, pokloniti se svetome Otcu... Ta velika vjera i suzne im oči, kako da ne bi našle uslišanja...?! Učinismo, što se je dalo, pa kako smo imali koje desetak ulaznica još i na pretek, kad se ovdje na trgu dielile nama Hrvatima, usrećismo s njima i neke plemenite duše stranih naroda... Našlo se medju nama i par Poljaka, Rusina, a i Čeha, od kojih četvorica, dodjoše upravo iz Zlatnog Praga u Rim pješke, a po kazivanju putovahu ovamo cielih 90 dana... A kako onda, da i nisu zaslužili, da vide vedro lice namjestnika Kristova?!...

Bio je na nas Hrvate i vrlo liep i slikovit pogled, od kojih neki, osobito Dalmatinci, a i Posavci, dodjoše u narodnoj nošnji, dok svi bijasmo odjeveni svečano, kao što je i dolikovalo toli svečanom, ozbiljnom momentu... Propisano je, da žene, kod audiencije, prisustvuju bez šešira, a još ljepše po običaju rimskom, u crnim koprenama na glavi, dok mužkarci imadu nositi, ako je moguće, crno odjelo, ali bez rukavica... Ovo spominjem, tek nuzgredno, budućim hodočastnicima za pouku i ravnanje.

Straža pred ulazom u Vatikan.

Neki od naših hodočastnika, osobito župnici i seljaci, bili su obterećeni, još i čitavim svežnjima raznih blagoslovina. — Nakupovalo se toga dosta, a poimence raznih

križića, medaljica i krunica, što smo sve imali ponieti, obdareno papinskim blagoslovom, rodu i prijateljima, na dom kao dragu i nezaboravnu uspomenu.

Na svetom Petru udaralo je pet sati; a mi, predvodjeni biskupima Dr. Mahnićem i Dr. Gjivojem, odjevenim u sjajnim ornatima, te našim organizatorom O. Bernadinom, uz pratnju zaslužnog Monsignora Borkovića, kretasmo spram ulaza u stan Kristova namjestnika...

Odmah na ulazu pred glavnim brončanim vratima Vatikana, opazismo koje tridesetak švicarskih popinskih gardista sa svietlim šišacima na glavi. Stajahu tuj na straži u slikovitom sredovječnom bielo — žuto — crvenom odjelu, oboružani sa oštropercima ili tako zvanim halebardama u ruci... Gdjegdje vidjesmo i papinske žandare u posebnoj odori... Ovakove straže, gledasmo i svuda po hodnicima, kojima prolazismo, a izkazivahu i posebnu počast našim biskupima... Kod prve straže, na glavnom ulazu, morali smo se svi zaustaviti, a bio je dalje pušten tek onaj, koji je predao izkaznicu ili ulaznicu... Uzpinjasmo se zatim širokim i sjajnim mramornim stepenicama, tako zvanim „kraljevskim stubama“, sve do trećeg sprata, gdje nas gardiste i papinski komornici, uvedoše najprije u ogromno predvorje dvorane, gdje se inače obdržava papinski konzistorij, a danas bila odredjena za audijenciju našeg hrvatskog hodočašća. U predvorju moradosmo odložiti šešire i eventualno gornje kapute, kišobrane i suncobrane, — a zatim uljegosmo i u samu dvoranu.

Ova je dvorana vrlo prostrana, dok su joj stiene obložene sa crvenim svilenim tapetama i velikim slikama, a sam strop ukusnim kasetama, bogato pozlaćen. Sva dekoracija, dosta je umjerena, nije odveć skromna, a ni odveć razkošna, upravo, kakova se i pristoji za dvoranu zasjedajućeg papinskog vieća... Na vrhu dvorane, bilo je

smješteno sjajno papinsko priestolje, pokriveno damastom, a obloženo papinskim znakovima. . Povrh naslona zlatnog trona, smješten je križ, pod njim papinska kruna, ili tiara, a onda Duh sveti, u obliku goluba. S desne strane, uklesana je u priestolju zlatna statua sv. Petra sa ključevima u ruci,

Papinski vojnici od švicarske garde.

a s lieve sv. Pavla sa knjigom... Izpod trona, stoji nadpis: „Pius X. Pontifeks“... Kraj priestolja, s jedne i druge strane, smješten je i čitav red sjajnih stolica za papine službenike i njegovu svitu. . . Na pogledu pročelja, daleko na zadnjoj strani dvorane, smješteno je ogromno Raspelo, što siže od tla — skoro, do stropa... Sa ogromnih prozora, otvara se odavle čarobni pogled na italske krajeve, na talijanske ljetnikovce i perivoje i na daleke modre gore, što se bliešte — u jasnom rumenilu i bajnoj slikovitosti južnog podneblja.

U ovoj prostranoj dvorani, skupismo se u tren svikolici, a bilo nas možda i pet stotina... Stiskali smo se glava uz glavu, a svak je htio da nadje povoljnije mjesto, odkud bi mogao, najljepše, gledati nasv etog Otca... Medjutim papinski gardiste i komornici, učiniše doskora takav red, da se žene morale skupiti na jednu, a mužkarci na drugu stranu. — Napred do ograde priestolja, bilo odredjeno mjesto za svećenstvo, a u okružje samog priestolja, bili pripušteni tek naši biskupi sa Msgrom Borkovićem i O. Bernardinom... Da bude slika interesantnija, smjestismo upravo na pogled priestolja, usred svećenstva, našeg junačinu Zekana, da se i papa nagleda njega i njegove sjajne, dalmatinske narodne nošnje... Zobunac mu od tanahnog modrog sukna, izvezen raznim ukusnim ukrasom od raznobojne svile i zlatne žice, prošit je užim i širokim srebrnim trakovima, te velikim redovima srebrenih dugmeta. Bokove i struk pritegnuo svilen pojas, dok mu i krasno držanje, odaje Hrvatinu Dalmatinca od pete do glave.

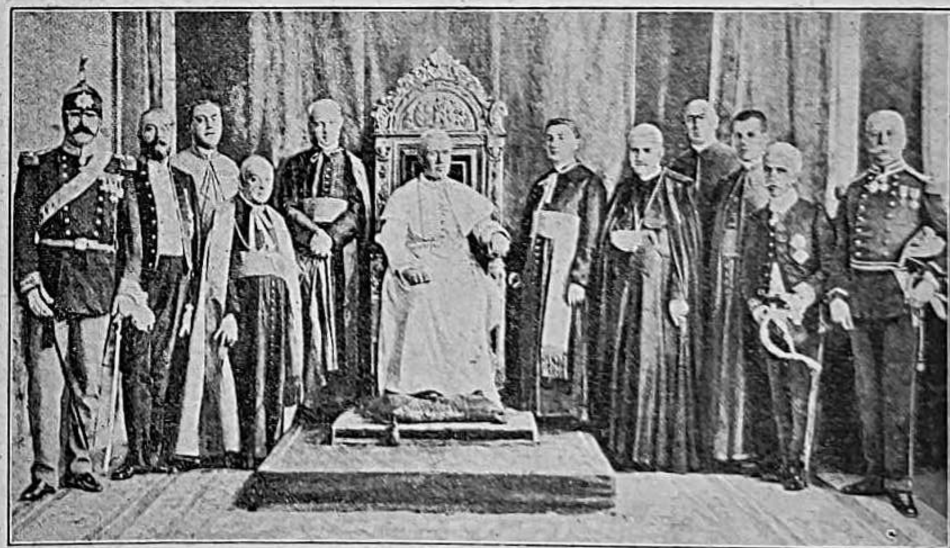
Srce nam sada, počelo sve jače i jače kucati, cielim tielom zatrzao neki posebni osjećaj, koji se ćuti onda, kad smo na kraju doželjenih želja... Žamor utihnu, i nasta skoro grobna tišina... „Od sto glasa, glasa čuti nije“, tek tišinu prekida pridušeno i suzdržavano disanje.

Pročelje dvorane počelo se puniti, rimskim knezovima sa zlatnim runom, onda papinskim komornicima, odjevenim u slikoviti crveni grimiz, zatim došlo i nekoliko kardinala, biskupa i tajnih savjetnika, te papinski žandari sa sulicama, a najposlje, pokazao se i sam sveti Otac papa... Kad je papa ulazio, zapjevaše naši hrvatski pjevači, skladno, dvie kitice umilne pjesme:

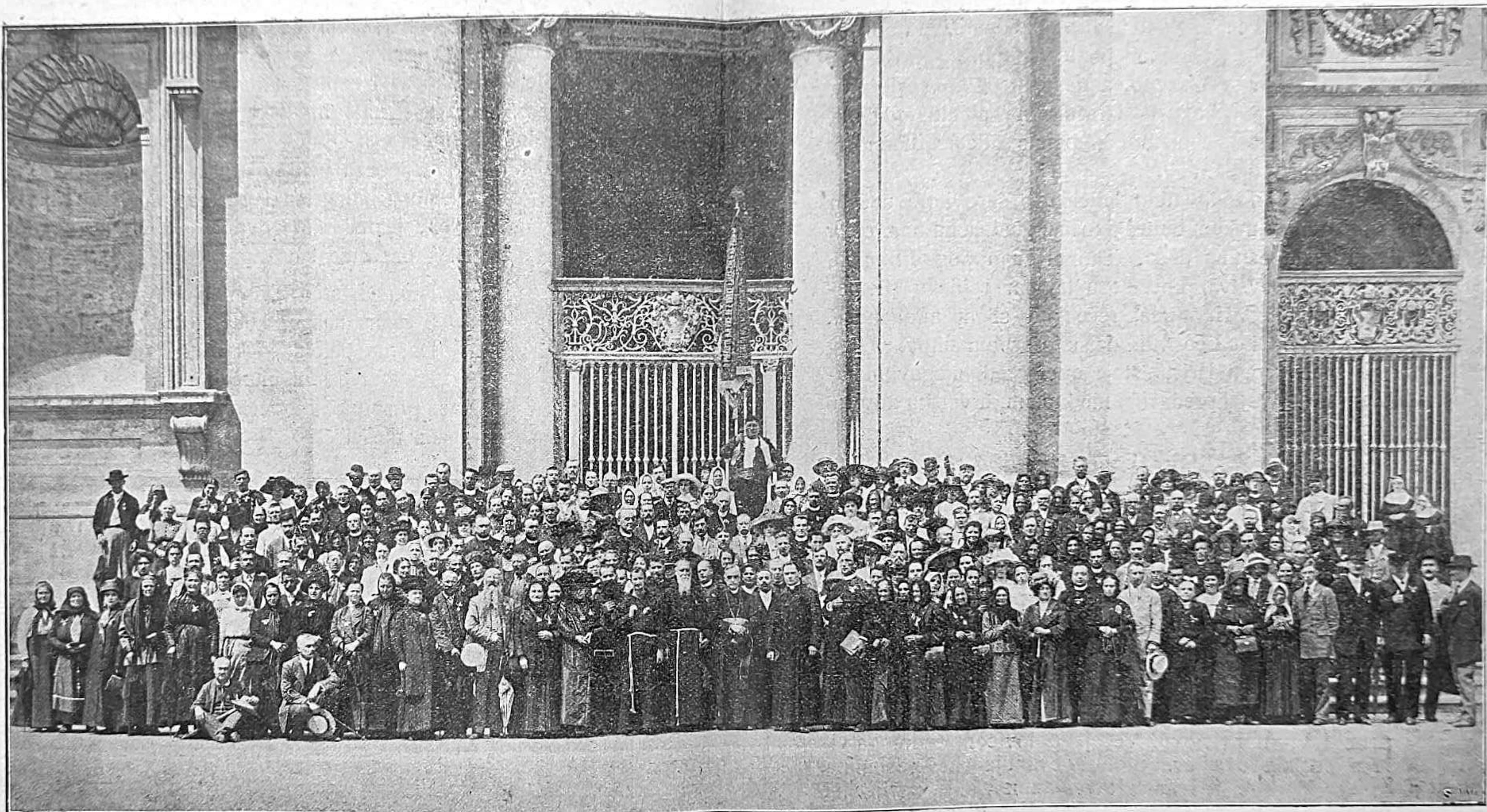
„Do nebesa nek se ori,
Naših grudi gromki glas,
Neka jeknu rajski dvori,
Nek nas čuje Isus Spas:

Isukrste, srcu Tvom
S nama naš se kune dom:
Dušom tielom, viek sam Tvoj
Za krst častni bijuć boj!“

Sveti je Otac, pristupio k priestolju i očito razdragan slušao naše hrvatske pjesme. — Bio je odjeven u bielu

Sveti Otac Pio X. u dvorani za audijencije.

Učestnici hrvatskog hodočašća. Slikano pred crkvom sv. Petra u Rimu.

halju, opasan bielim širokim pojasom, dok mu oko vrata, visio zlatni krst sa blieštećim safirima i draguljima. . .

Blago papino lice, odavalo je značaj nedostižive dobrote i neizrecive ljubavi. . . Umilni pogled papin, gotovo nas občarao. . . Smiešio se blaženo, a desnicu držao zavješenu o zlatni lanac. . . Svaka crta izražaja na njemu, odavala neprisiljenu prijaznost, a ujedno krepčinu volje i odlučnost, koja stvara velika djela. . .

Bistre mu oči, zadovoljno letjele po šarovitom našem skupu, a iz njih, očinskom ljubežljivošću, gledala na nas, ciela ta velika i sveta papina duša. Tko bi znao pogoditi misli, tko proniknuti čuvstva, koja se u taj par rojila u plemenitoj mu duši. . . O Hrvatima, reče kod slične audijencije, blagopokojni sv. Otac Leo XIII., da su „posebni sinovi svetog Petra," a sada evo, ti Hrvati, stoje opet pred, njegovim nasljednikom Piom X., i predavaju mu krasnu, hrvatsku adresu, a glasi ovako:

„Sveti oče!

Srce nam igra od radosti i svetog uzbudjenja, što nas zapala tako velika sreća, da dodjosmo kao hrvatski poklonici, pred uzvišenu osobu Vaše Svetosti.

Neka bude uvjerena Vaša Svetost, da smo sv. Stolici odani svom dušom. Tà naša je čitava povjest isprepletena vjernošću, zahvalnošću i ljubavlju prema Sv. Apoštolskoj Stolici, koju je Bog odredio, da vodi i uči narode.

Sveta Vjera, zasja iz vječnog Rima, te prosvijetli naše djedove. — Hrvati su prvi izmedju svih Slavena, primili Vjeru Kristovu. Već je polovicom sedmoga vijeka poslala ova sv. Stolica evandjeoske poslanike, opata Martina i Ivana Ravenjanina, koji navijestiše veselu nauku hrvatskom narodu. Hrvati premda narod ratoboran, veselo i objeručke prigrliše, prvi medju Slavenima, sveti nauk kličući: „O, kako su dragocjene stope onih, koji naviještaju mir, naviještaju pravdu, quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona". Prihvativši oci naši, nebesku naukuEvandjelja, zaklešc se, da će se uzdržavati od bratoubilačkih borba, a sveta im Stolica dade za zaštitnika njihova kraljevstva sv. Petra, prvaka Apostola.

Blage uspomene Papa Ivan VIII., naziva glasovitog našega bana Branimira u IX. vijeku „Ljubljeni sine", a na Spasovo na grobu sv. Petra, podijeli svečani blagoslov njemu i svemu narodu hrvatskom. Malo iza toga proglasi se kraljem Hrvata Tomislav I., a kraljevske znakove prima od papinih legata Ivana, biskupa Jakinskoga i Lava, biskupa Palestrinskoga. Veliki Papa sv. Grgur VII., posla slavnome hrvatskome kralju Dimitriju Zvonimiru, po svojim legatima, na dan krunidbenog slavlja: zastavu, mač, žezlo i krunu; a kralj prisegnu vjernost i poslušnost sv. Apostolskoj Stolici.

Kadno se glasoviti i junački biskup, ujedno i ban cijele Hrvatske, Petar Berislavić, utekao za pomoć i zaštitu Sv. Stolici, protiv turske sile, sveta mu se Stolica najpripravnije odazva: „Za svoju Hrvatsku, „Predzidje Kršćanstva" — „Antemurale Christianiatis", rekao je Papa, pozvat ću sve kršćanske vlasti na obranu, i ne ću nikada dopustiti, da vaš narod padne žrtvom otomanske surovosti."

No ne samo riječima, nego su se rimski Pape i djelom pokazali velikodušnima. Oni su naime u krvavim borbama, što su ih naši predji slavno izvojevali, kroz punih pet vjekova, protiv silnog i divljeg Turčina — zakletog neprijatelja vjere Isusove, podupirali ih novcem, živežom i drukčije, kako su znali i mogli.

Ali je i u novije vrijeme, imao hrvatski narod prigode, da osjeti duboki osjećaj harnosti i zahvalnosti prema Stolici Sv. Petra. Slavne uspomene, blago pokojni Papa, Leon XIII. zadužio je u velike slavenski narod, onim svojim plemenitim i velikodušnim činom, kad je u svojoj mudrosti, htio sačuvati onaj dokumenat katoličanstva i jedinstva, u divnoj

raznolikosti kršćanstva, o n a j m o s t, koji vodi k jedinstvu Istoka i Zapada.

Tomu se h i s t o r i j s k o z n a m e n i t o m u č i n u, velikoga Pape, najviše veselila naša draga domovina Hrvatska, budući da je ona jedina prava čuvarica i baštinica uspomena i zamjernih djela, dvaju velikih onih apostola Solunskih, savršenih uzora istinite odanosti Stolici Sv. Petra, tih lučonoša vjere i ljubavi prema Kristu, medju svim slavenskim narodima.

Čudnovatih li puteva Božanske Providnosti! Okriepljeni ovdje u vječnome gradu Rimu — apoštolskim blagoslovom Vaše Svetosti, ostavit ćemo ovaj od vajkada Papinski Grad, da prekosjutra prisustvujemo, svečanom otvorenju kapele svete braće, Ćirila i Metoda, ouamo u sv. Kućici Loretskoj, gdje „R i j e č p o s t a d e T i j e l o m". U onoj Sv. Kućici, koja je prenešena od andjela, medju nama najprije boravila na Trsatu, gdje se zndržavala tri godine sedam mjeseci i šest dana, čime je presv. Djevica i Majka Isusova, pod čijom su zastavom junački naši pradjedovi veselo srtali u boj — zasvjedočila, svoju osobitu ljubav prema mukotrpnome hrvatskome narodu, posvetivši svojim poljupcem tlo, koje je imalo kasnije procvasti grimiznim ružama — rumenom krvcom, junačkih njegovih sinova.

Dozivljući dakle u pamet s iskrenim veseljem samo neke slavne dogadjaje, potvrdjujemo svoju staru odanost, te ponovno p r i s i ž e m o, d a ć e m o, p o m o ć u B o ž j o m, uvijek vjerni i odani ostati namjesniku Kristovu, Ocu, Učitelju, Vodji i vladaru našemu! Zlatni i drevni prsten našeg čvrstog jedinstva s Rimom, čuvali smo i čuvat ćemo ga vazda najbrižljivije, kao dragocijenu baštinu djedovsku, pa neka nas to stoji i života.

Naše je geslo bilo, jest i bit će vazda:

„Z a k r s t č a s n i i s l o b o d u z l a t n u!"

Prema Rimu, ćemo uvijek obraćati, puni pouzdanja, svoje poglede, kao na sidro spasa, posred bjesneće bure, što nam prijeti pod raznim oblicima sa blizog Istoka. U Rim polažemo sve svoje nade, gledajući na ovu svetu Stolicu, kao na svjetionik žarkoga Božan-

skoga svijetla, što evo d v a d e s e t v i j e k o v a odsijeva na ovoj nepogriješivoj Stolici istine.

To su, sveti Oče, osjećaji odanosti ljubavi i štovanja, što ih prikazujemo Vašoj Svetosti, u ime naše i u ime naših dragih i milih, naših krajeva, gradova i sela: u ime cijele katoličke Hrvatske. Naša draga domovina nije htjela, da zaostane ni za jednim narodom, a i ona po želji Vaše Svetosti ne bi proslavila, što sv čanije, Konstantinove svečanosti, spomen-slavu slobode Crkve, moleći i proseći žarko Svevišnjega, da i u ove dneve povrati mir i slobodu ovoj sv. Apoštolskoj Stolici. Neka usliša dobri Bog, žarke molitve naše i cijelog katoličkog svijeta! Neka potpuno utješi veliki duh, Vaše Svetosti, učinivši dionicama i iste vaše neprijatelje one goruće vatre, što izjeda Vaše srce za dobro cijelog čovječanstva, koje je izručeno najvišoj skrbi Apoštolske službe, povjerene Vam od Boga. Napokon živo želimo, da nam Vas dobri Bog još mnogo godina požive, . . . da doživite radost, te vidite i slavite pobjedu naše sv. Crkve i ove Apoštolske Stolice! —

Živio naš sveti Otac Pijo X!"

Sada sveti Otac otvorio usta i zače govoriti umilnim, krepkim i moćnim glasom. Mislio bi, da gledaš pred sobom ne starca od 78 godina, već biskupa od koje 50 ljeta . . . Pisalo se mnogo, kako je sveti Otac težko bolestan, ali tragove bolesti hvala Bogu, ne opažasmo. Papa govorio je talijanskim jezikom, a rekao je od prilike ovo:

„Izvanredno me veseli, da su se i Hrvati odazvali mome pozivu, da dodju u Rim prigodom Konstantinovih svečanosti. Dobro poznajem zasluge hrvatskoga naroda za svetu vjeru Kristovu. Iz Hrvatske mi dolaze najutješljivije viesti o probudjivanju katoličke sviesti u raznim slojevima. Svakidanja sveta Pričest nevine djece i kod vas je u običaju, i vi se okupljate složno i vjerno oko svete Stolice. Sve to mnogo me veseli i velika

je to utjeha za mene. Kad se povratite svojim kućama, recite svojim milim i dragima, da im od svega srca podieljujem svoj blagoslov.

Sve pobožne predmete, što ste ih sobom donieli, blagoslivljem i obdarujem svim papinskim oprostima. Župnici i poglavari redovničkih obitelji, mogu jedanput podieliti papinski blagoslov i podpuni oprost svima, koji se izpovjede i pričeste".

Iza govora ustade sveti Otac sa priestolja, da nam svima podieli sveti apoštolski blagoslov. — Zvonkim i prijatnim glasom zapjevao: „Adiutorium nostrum in nomine Domini" = Pomoć naša u imenu Gospodnjem. Mi mu odgovorismo: „Qui fecit coelum et terram" = Koji stvori nebo i zemlju ... Zatim nas blagosivlje, a mi klečeći, u zanosu, krstimo se svetim križem ...

Gledamo u nj, čuvstvom najharnijeg djetinjeg štovanja i neopisive odanosti. Ovdje izkazao se u pravoj slici odnošaj vjernika, spram najviše glave u katoličkoj Crkvi. Uzaamna ljubav živi i dalje, kao što je živjela i za vremena apoštolskih. Zloba čovječja, može je podkopavati kod ljudi plitka razuma i prazna srca, ali iz dubine kršćanskog srca, ne će nikada izginuti.

Običaj je, da sveti Otac daje svimpokl onicima ljubiti svete moći na nogama, ali ovaj put, toga činili nismo, jedno, što nas bilo odviše, a drugo i sv. Otac bio ipak dosta umoran, dok ga dnevno i mnogo umara težki službeni posao, a k tome još i mnogi hodočastnici, što dolaze k njemu u Rim, sa sviju strana svieta. —

Sveti se Otac tek prijazno rukovao s presvietlim biskupima Mahnićem i Gjivojem, i preč. O. provincijalom, te s Monsignorom Dr. Borkovićem. – O. Bernardina ljubezno je zapitao, kako napreduje gradnja crkve na Rieci, a

kad mu je kazao da po malo, odgovorio mu: „Ne bojte se! crkva će biti dogradjena ... Presveta će Vas Djevica i nadalje pomagati" ... I Bog bi dao, da se te utješljive rieči sv. Otca, što skorije ispune! .. Još se sveti Otac propitkivao za kat. štampu u Hrvatskoj, a osobito obradovala ga viest, što je na Rieci osnovan dnevnik: „Riečke Novine", kojim zaželio najveću podporu i najljepši odaziv. —

Kad je sv. Otac bio na odlazku, pozdravismo ga svi oduševljeno sa trokratnim: „Živio papa! Živio papa kralj! Živio! Živio! Živio!

Još ću spomenuti, kako je hodočastnica Marija pl. Vidović iz Šibenika, darovala sv. Otcu jedan metar i pol dugački narodni ćilim. — Preko svoga tajnika poslao joj za taj dar papa vlastoručno pismo, koje evo donašamo:

Dilectae filiae gratias agimus et apostolicam Benedictionem peramanter impertimus.

Die 3 Augusti 1913

Pius PP. X

U hrvatskom prevodu glasi:

„Draga moja kćeri! Zahvaljuje i od srca podieljuje papinski blagoslov. Rim, 3. kolovoza 1913. Pio X."

I tako, svršila se audiencija, koja je trajala i preko pol sata. Najglavniji cilj nas hodočastnika, bio je postignut. Odlazili smo iz dvorane veseli i utješeni, što smo vidjeli i što smo se poklonili prvoj osobi na svietu, koju jedni tako vruće ljube, koliko je drugi opet biesno mrze... Poklonismo

se osobi nizkog roda, ali najviše časti na svietu, siromašnoj na zemaljskom blagu, ali bogatoj na dobrim nebeskima . . .

Čuo sam, već po gdjekoji put, prigovor liberalaca, zašto da papa prima audiencije u takovom sjaju, ta Krist i apoštoli nisu taj sjaj tražili?! . . . Na oto odgovaram kratko: Za sebe osobno papa ništa ne traži, ali najuzvišenija čast na svietu, iziskuje i dostojnu reprezentaciju . . . Tu reprezentaciju traži i ono dvie stotine milijuna katolika, — širom svieta, koji u osobi rimskog pape, gledju živog Petra i namjestnika Kristovog na zemlji. — Što viša čast, to mora da bude i veće dostojanstvo onih, koji je zastupaju . . . Danas i uvieke takav je duh vremena. —

Dugim hodnicima iz sjajne papinske dvorane, zaputismo se u dvorište Damasovo, gdje priredismo burne ovacije biskupu Mahniću, a jednako oduševljeno i zahvalno na trgu sv. Petra, pozdravismo i svog ljubeznog vodju, provincijala O. Bernardina. —

Odmah zatim, koji pješke, koji opet na kolima odputismo se u svoje hotele, da se spremimo za odlazak iz Rima.

Oproštaj s Rimom.

(Oproštaj u hotelima i stanovima. - - „Piccolo“ hoće u Hrvatsku. — Ćuvstva na oproštaju. — Načelnik grada Rima židov. — Refleksije o Rimu. — Na rimskom kolodvoru. — Hrvatska pjesma u vagonima).

Bilo je nešto poslie osam sati u večer, kad nas družina iz naših hotela, pratila u kočije i snašala nam prtljagu u omnibuse. Neki mali „piccolo“, — htio je silom sa mnom, da ga odvedem u Hrvatsku. I plakao je jadnik, — tako mi se priljubio . . . Kad kretasmo ulicama, već je sav Rim žario u munjevnom svjetlu . . . Sve nam se pričinjalo, kano neki krasni i dražestni san. San je dakako izčeznuo, ali ostala nam blažena uspomena, na najkrasnije časove našega života . . .

Dá! Sa posebnim čuvstvima ostavljasmo vječni grad, gdje svaka kuća i svaki kamen imade svoju povjest, gdje se susreću glavne dogodovštine stare i nove dobe, gdje se vodila glavna bitka medju poganstvom i kršćanstvom, gdje se čuva koliba Romulova i jaslice Spasiteljeve, gdje korak za korakom, nailaziš na ruševine stare slave i koljevku novije povjesti. —

Oči, pamet i srce ovdje ne dostaju . . . Za vrieme tih nekoliko dana nisam mogao sve vidjeti i proučiti, što Rim sadržaje, za oto nije dovoljan, ni cieli ljudski viek.

Jedno je, što nisam nikako mogao pojmiti, a niti ću ikada moći, da je za vrieme našeg boravka u Rimu, bio načelnikom grada Rima — židov Nathan!

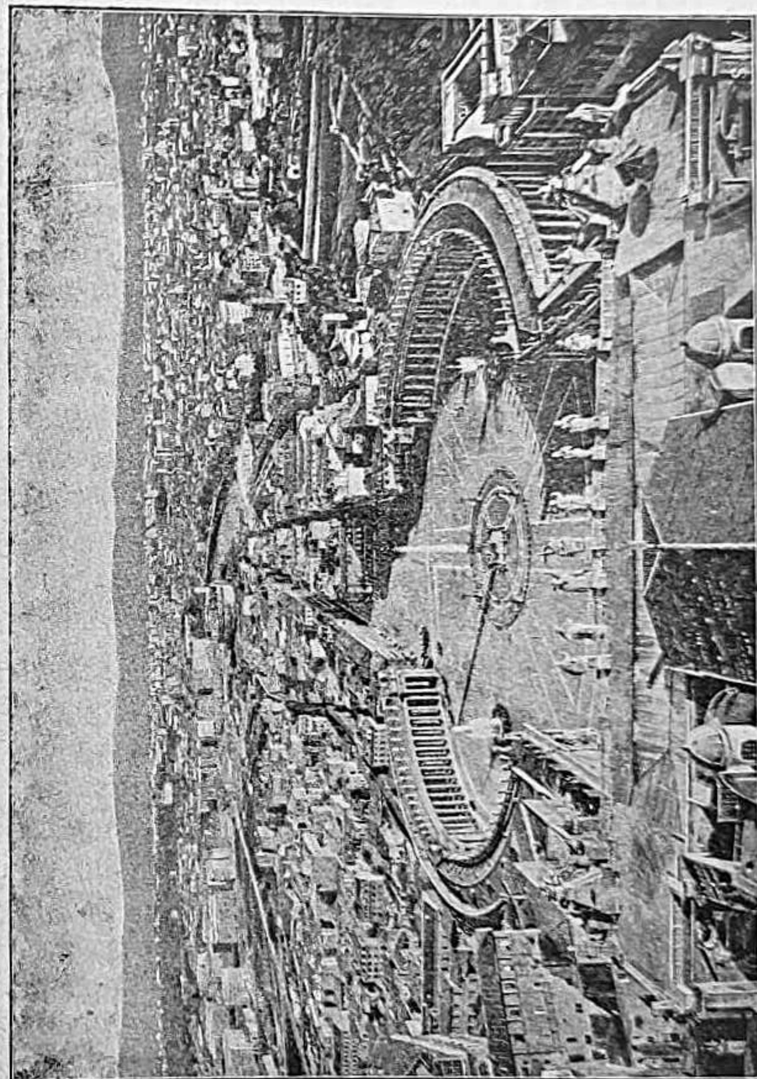
Čudnovati su zaista putovi Božje Providnosti.

Rime s Bogom! Ti si častan, uzvišen i jedini! Pradjedom si sviju naroda, a ipak cvateš svježinom mladića. Svi viekovi ljudski, počivaju na tvom srcu sa svim svojim lastima i slastima, sa slavom i veličinom. Sva kultura staroga svieta, heroizam novije svjetske kulture i kršćanstva — izvire iz tebe, i prelieva se u valovima znanja i umjeća po svem svietu i dalje i do konca svieta ... U tebi Rime, — Petar je umro i Petar živi, a gdje je Petar, tamo je i Crkva. Što je Krist Gospodin činio poslie svoga uzkrsnuća, kraj zatvorenih vratiju, na nevjerovanom Tomi, to isto djelo i ti provadjaš dalje, na svim ljudima kraj otvorenih vratiju ... Svakom govoriš: Metni oči, usta, ruke, noge i srce svoje na tielo i rane moje, ne budi nevjeran — već vjeruj!

U tebi Rime, gledamo sitne korienčiće svete vjere, kako se bujno razvijaju u jako stablo, čija se krošnja razapinje po svem svietu, uvieke zelena i bogata plodom. Ti si „arbor mundi" — drvo svieta — i „arbor perennis" — drvo vjekotrajno. I ufanje sveto — u bolju budućnost, počiva u tebi, jer ti jednom rukom, grliš svu kruglju zemaljsku, a drugom, pokazuješ gore visoko i nad sunce i zviezde, gdje počiva vječnot. Gdje je vjere i nade, tamo imade i ljubavi, a tu ljubav novoga zavjeta propoviedaš ti Rime, cielome svietu. — Tko je izgubio vjeru i nadu, neka ide u Rim, tamo će je naći! Tko je već zaboravio opraštati i ljubiti, tko ne zna stradati i trpjeti i taj neka podje u Rim, tamo će se svemu tomu naučili.

Rim je vele, glavni grad Italije sjedinjene i sjedište dinastije. Ali ta se dinastija i taj glavni grad gubi u Rimu ... I ciela sjedinjena Italija, ako i predstavlja u Rimu neku

veličinu, to se ta veličina gubi spram ogromne cjeline. Rim je bio, a i sada jest — glavnim gradom kršćanstva, glavnim gradom rimskih papa. Rim je svojinom cieloga svieta ...

Oproštaj s Rimom sa kupole svetog Petra.

A ta cjelina i svojina, sigurno je veća i od makar same sjedinjene Italije i njezinih gospodara.

Bez rimskih papa, današnjeg Rima ne bi bilo, a niti ga može biti. Za svakim korakom u Rimu, susrećemo se sa uzvišenim tragovima papinskog duha i radom svete katoličke Crkve. Taj duh podržavao je i uzčuvao sve, što je bilo dobra iz stare kulture, a novu kulturu i novu slobodu oživio je, nedostiživim stečevinama. — O, kako je nizko ono zabadanje, e je ovaj ili ovaj papa, možda — imao kakovu ljudsku pogrješku; još više kako je podlo podmetanje, da je ovaj ili onaj papa težio za političkom prevlasti, da nije znao uvieke rabiti sredstva svoga vieka i svoje dobe za izvedenje stanovitih ciljeva ... Sve to, a i možda koješta drugo, tako je sitno i nizko, kan da bi si tko domišljao, da je ne znam kakovo djelo učinio, ako je sitnozorom i povećalom spetio na suncu, kakovu maglu ili mrlju ...

I kao što stope Krista propetoga, nitko više nije kadar izbrisati iz svjetske povjesti, tako ne može ni zatapšati temeljne crte papinstva i njegovog prvenstva na svem svietu... Papinstvo se pomladjuje neprestance i s Kristovim križem, živjet će do vieka... Rim je velik i slavan, ali velik po papi. I na tog papu mi gledamo, kako stoji sa svetom hostijom u uzdignutim rukama, sa prstenom ribarskim na prstu, sa desnicom što blagosivlje, i pred njim, padamo ničice...

„Animam coelo, cor Romae, corpus patriae" — pisao je netko... „Dušu nebu, srce Rimu, tielo domovini?" — „O Roma! qui edunt te, adhuc esuriunt, et qui bibunt te, adhuc sitiunt" — „O Rime! koji te uživavahu još gladuju, a koji te pijahu, još žedjaju".

Budi s Bogom! Ti si kraljem medj kraljevima i kraljicom medj kraljicama... U tebi Rime, cvate vjera, znanost i umjetnost, u tebi vlada mir, sloga i jedinstvo tolikih naroda.. U tebi kao nigdje, oduševljenje i srce i ljubav za Boga, papu i kralja svoga... Ti si Rime, od početka odlučen, da papa imade svoje sjedište u tebi, zato si i „sveto mjesto",

sveti grad. Sva ljepota i sav život po tebi i preko tebe za ovaj i onaj sviet...

Crkva svetog Lovre u Rimu. Vidi opis strana 199.

Bilo je 10 sati i 46 minuta, kad uljegosmo u naš brzi vlak, da nas vozi dalje u drevni Asiz, grad svetog Franje i svete Klare. Talijansko podneblje bilo je jasno i obasuto miriadama i miriadama zviezda. Kresnuše nebesa, kao livada posuta blistavom rosom. Na kolodvoru, sve je vrvjelo poput mravaca i radoznala talijanska čeljad promatrala nas neobičnim zanimanjem... Vlakovi zviždali su zaglušnom vikom, ostavljajuć počivališta svoja. Kad je i naš prosliedio njihovim putem, odkrismo svi glave i uz opetovni poklik: S Bogom Rime! — zapjevasmo našu narodnu hrvatsku himnu...

ASIZ.

Put spram Asiza.

(U kupejima. — U razmišljanju i molitvi. — I molit ne možete bez vina. — Pogled s kolodvora na Asiz. -- Vožnja na kolima. — Vol i konj zajedno upregnuti. — Hotel Subasio.)

U kupeju broj 7, nadjosmo se opet svi u starom družtvu. Od okolice rimske nismo mogli više ništa da vidimo, tek more svjetiljki, pokazivalo nam Rim u daljini, a i ovo postajalo je sve bliedje i bliedje... Od uzbudjenja nije nam se dalo nikako spavati, a tko bi i spavao, kad ne možeš nikud da se protegneš, tek ti je mjesto odmjereno da sjediš, i da kao ukovan, čekaš zoru dana. U pojedinim odjelima čulo se i nabožno pjevanje, molenje sv. krunice, a i bratski razgovor do kasne dobe noći. . . Već rekoh, tajinstvena je ta vožnja u noći željeznicom, a još u tudjem svietu... Ne vidiš nigdje ništa, samo čuješ gdje kadkada kolesa u vlaku jače zaštropte, da se onda opet spuste napried, jednoličnom brzinom. — A kad lokomotiva zastienje kao očajnim jaukom, znadeš, da ćeš sad na kroz kaki gorski prorov ili oveći viadukt... Kad nemožeš spavati, što je onda podesnije u noći, nego li razgovarat se s Bogom u razmišljanju i molitvi... Tako činili smo i mi... Tek bi po koji put, gucnuo gdjekoji iz talijanske staklenke po koju kap vina, da se tobož malko razhladi, jer u vlaku bila grozna sparina..

„Čudni ste ljudi vi Hrvati reče netko, ne možete ni Boga moliti bez čaše“... Opazka ova sigurno da je, u taj par, bila na mjestu...

Bilo je dva sata u noći, kad stigosmo na postaju zvanu Terni. Ovdje se naš brzovlak, koje deset časaka, zaustavio... Kolodvorom razliegala se zaglušna vika Talijana: Cafe, piscoti, čokolade, aqua.“ Držim, da se je malo tko — tom ponudom poslužio, jer jedva da se je u dva sata, već i čuo živahniji govor medju nama; a komu da bi se još i račilo jesti ili piti?... Kad je vlak dalje krenuo, zgurah se iz svog zakutka u željeznički hodnik, te kroz noć buljih u neopredieljene sjene raznog drveća i gorja, što predamnom poskakivahu poput kakovih aveti, poznatih — iz knjige: „Tisuć i jedne noći“... Pred očima medjutim, postajalo mi ipak sve jasnije i jasnije, te mogoh zamjetiti i po koju kolibicu, zaselak, a i toranj sa gdjekoje fabrike, a možda i crkve... U cik zore, stigosmo na kolodvor „serafinskog Jerusalema.“ Bilo je upravo četiri i pol sata.

Na kolodvoru u Asizu.

Sa asiške stanice do samog grada Asiza, imade sigurno i tri kilometra daljine. Kad dodjosmo ovamo, uzdahnuh najprije k Bogu, a onda upravih pogled na bieli grad Asiz. Priliepio se gore — usred nebotičnep lanine. Priliega kuća uz kuću... Cieli grad broji oko 4000 stanovnika, a izgledje iz daleka, kao kakova tvrdjava ili grad, koji se razložiopo slikovitoj planini, kao kaki Betlehem, plivajući u moru bogate razsvjete... Nad samim gradom iz daljine, najljepše se ističe, velebna Franjina crkva sa samostanom. Medjutim, jutarnja zora razbijala je sve jače noćnu tamu, kao što je i zadah žive vjere, što je ovuda strujio iz groba svetog Franciska —, kušao da

Pogled na Asiz sa kolodvora.

u nama razbije mrak s pospanih očiju, i da nas razkuraži, za dalnje sveto razmatranje...

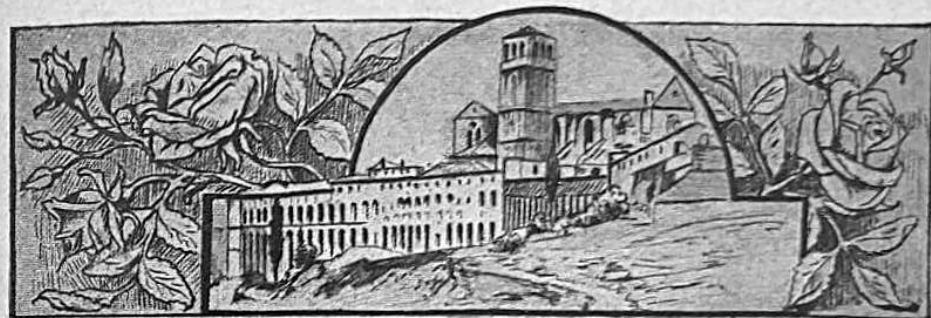
Pred kolodvorom čekala nas sva sila, dosta rdjavih, omnibusa i kočija, koje nas pokupiše, kako netko liepo reče,

ko ribarske košare, omamljene i pospane ribe... Što koristi jaukati... Veli Slovenac: Naprej, naprej, dokler je še kurajže kej... Valja se razbuditi... Idemo u grad velikog svetca. Prosjaka. Ne može tuj biti ne znam kakovih rimskih ekvipaža i sjajnih predprega...

Penjasmo se uz brieg, zavojnim putovima sve više i više, kroz tmaste maslinike i guste vience vinove loze... Razsušeni kotači na kolima, škripali su pod našim teretom, a mi na njima skoro da smo i drhtali što od umornosti, a što opet od neobične studeni, koja tuj vladala... Ako je i bilo jutro, gdje zora upija prašinu, to se ipak ova vijala oko nas, poput guste magle... A kako i ne bi... Bilo je i preko trideset kočija... Bog mi oprosti šalu, ali što takova ipak, još nikada, vidio nisam... Vukli nas konji i krave, mazge i magarci, a k tome još i volovi i bivoli u konjskim ormama, a zauzlani u nozdrvama sa željeznim karikama... Bilo je i kočija, gdje su volovi i konji bili zajedno upregnuti... Čudan zar ne prizor: Volovi vuku gospodu u kočijama!... Za nas dà — čudan, ali u Italiji valjda ništa neobična... Šibalo se to bičevima i nekakovim prutovima zrakom i po ledjima biednih stvorova, da je sve zvonjelo... Konjeve i mazge tjerahu nekakovim posebnim podcikivanjem. Njihov „aaa“, kan da ovi ipak slabo razumjevahu, dok su i volovi jedva marili za njihov „kkk“... A nije ni čudo. Kud ćeš tjerat životinje uz brieg, a možda bile i umorne, a i gladne?..

Dovukoše nas napokon ipak pred, odredjene nam, stanove... Mene, a i još koje 40 drugova, iztovariše u hotel „Subasio“, a i druge kojekuda.

Franjevački Samostan u Asizu.

Propovied i svete mise u Asizu.

(Poklon na grobu sv. Franje. — Moja sv. misa na Franjinom grobu. -- O. Augustin propovieda. -- Rane sv. Franje. -- Franjino preobraćenje. -- Franjina pjesma o suncu. -- Siromašni Hrvati primaju pričest na grobu svetog Prosjaka. -- Euharistija naša utjeha).

Prva nam bila briga, da se malko okefamo i umijemo, a onda se odmah, bez svakog dalnjeg okolišanja, zaputismo najprije, u crkvu sv. Franje, da potražimo u kripti, njegov grob i da mu se poklonimo. Kao što čezne jelen za izvorom vode, tako je i duša naša ginula danas, za Franjinim grobom. I dodjosmo, i vidjesmo i poklonismo se. Mene je opet zapala iznenada sreća, da sam mogao, ovdje, reći svetu misu, na grobu Franjinom. Iza mene odmah služio je svetu misu preč. O. Bernardin, pod kojom izreče vrlo ganutljivu i oduševljenu propovied naš nezaboravni Dujmušić — Otac Augustin... Bio sam ga zamolio da mi tu propovied pošalje, ali mi pisao, kako je imao napisanu, nu u Asizu, da mu je nekud izginula, a da rado prašta onome, tko je uzeo ili našao. — U koliko se sjećam rekao je O. Augustin od prilike ovako:

Mi se nalazimo na grobu onog svetca, velikog prosjaka, kome je bilo sve brat i sestra ... Na početku 13. vieka zaputio se mladić bogat i sjajno odjeven u Rim, da ondje pohodi grob sv. Petra. Ovaj put htio je izkusiti, što znači biti prosjak. — Zaputio se izravno u crkvu sv. Petra i gledao ondje ljude, gdje diele milostinju. — Svi su darovali novac bakreni, a on iztresao je tuj čitavu listnicu novca, punu zlata i srebra. Otišao je zatim napolje, gdje je sreo

Bazilika svetog Franje u Asizu. (Pročelje)

prosjaka i svoje odjelo zamienio njegovim. Bio je veseo i sretan, što može biti prosjak.

Drugovi njegovi, pisali mu kasnije, kako može biti čovjek sretan i zadovoljan — bez ičesa?! — On im odgovorio: Za mene je dosta velika sreća i zadovoljstvo, kad sliedim Krista siromašnoga i propetoga ... K čemu da se skrbim za ovaj sviet, kad je za živež dosta komad kruha...

Koji je to mladić? Nije to običan čovjek. On je nakanio prisiliti i isto nebo za izvanrednu pomoć.

Godine 1207. u travnju, odigrao se ovaj prizor ... Trgovac Petar Bernardone, najednoć začuje na ulici viku.. Pošalje tamo sluge, da vide što je ... Ulićnjaci smiju se i viču: ludjak, ludjak! — A taj ludjak nije bio nitko drugi, nego Franjo, koji je stupao izpred prozora, obučen u stari kaput biskupskoga vrtlara i opasan, triput zauzlanim užetom. Taj ludjak bio je onaj isti Franjo, koji je osnovao u Asizu trubadurski pjevački zbor, koji je bio predsjednikom veseljačkog kluba, te zabavljao Asižane, radostnom popjevkom. — Flos juvenum, — „kralj mladeži“ — postao je ludjak .. Kad je otac saznao, okrenu se njegova bol i gnjev. — I bacio ga u tamnicu, da dodje k sebi i da se popravi. — Ali Franjo upravio je oči svoje spram neba i zavapio, ne više: Oče moj — već Oče naš! — Otac htio ga razbaštiniti, ali i on odrekao se i sam sve baštine, pače i isto odjelo daje svome otcu. — Franjo ostavio je sve, Kristu za ljubav, ostavio je i samoga sebe.

Kad je naš praotac Adam sagriešio, bio je gol. I Franjo se je razgolio, te zaodjenuo izvanrednim povlasticama. — Zaručio se divnom zaručnicom, uzeo na sebe sveto siromaštvo. U njegovo doba zavladala je u Italiji, a i u obćem svietom, velika ćudoredna i vjerska pokvarenost ... Sveti Franjo, zaputio se svojim zavičajem, liepim krajevima krasne ove zemlje, a i druguda po svietu, te je svuda ljudima pro-

poviedao siromaštvo, mir i ljubav Božju, te krepostno i sveto življenje. On je preporodio svoje doba, primjerom podpuna siromaštva. Njegovo je geslo bilo: Meni je sviet propet, i ja sam svietu propet. Osvojio je u tren sva srca ljudi. Bio je prinuždem, za svoju nauku, osnovati i posebni red franjevački — red Manje braće ... Osnovao je i posebni red za svjetovnjake, koji je dobro poznat kao treći red sv. Franje, koji red uvede š njime sveta Klara i za ženskinje. Tim je redom nastojao sveti Franjo, da duh kršćanskoga savršenstva prenese iz samostana i u kuće, u obitelji, u čitavo družtvo, pa da ljudi nauče vršiti zapovjedi Božje, a i crkvene, krotiti strasti i zla nagnuća, te težiti za nebom. Povjest svjedoči, kolika je dobra ova institucija doniela Crkvi, pojedincima i čitavim državama. Isto toliko dobra čini i danas, tako, da je i sam blagopokojni papa Leo XIII. napisao, kako družtvena obnova svega svieta, stoji u duhu franjevačkom, u trećem pokorničkom redu. Sveti je Franjo preobrazio lice zemlje u 13. vieku, a i kasnije.

Kad se je sveti Franjo godine 1224., molio Bogu u najdivljoj špilji ne brdu Alvernu kraj Asiza, prikazao mu se angjeo s neba sa Raspelom na krilima, koje mu utisnulo i pet Kristovih rana na ruke, noge i prsa ... Evo taj prezreni Prosjak od Asiza bio je od neba tako odlikovan, da mu sbog ljubavi za Krista, sam Bog utisnuo na tielo svete svoje rane. Ljubav prema Bogu i bližnjemu, plamtila je i u njemu u tolikoj mjeri, da je s pravom nazvan od Crkve i naroda: Asiški seraf. Nije čudo, što je prema tome i u svakom stvoru nalazio izraženu ljubav i dobrotu Božju i ljubio prirodu kao odraz ljubavi Božje, kao djelo ruku Božjih ... Cvieće bilo mu sladak smiešak Spasiteljev, a zviezde, odsjev veličanstva Božjeg ... Pčele su ga poticale na radinost, ševe na budnost, a slavulji na slavljenje Boga. Soko na Alverni, budio ga na molitvu. Ovan i janje, sjećali

ga na Janje Božje, koje nas odkupilo na Kalvariji. Ni crvića nije htio nikada da pogazi; digao bi i pogledao svaki papirić, nije li na njem možda ime Isus ... Poznata je i njegova divna pjesma suncu, što je kazivao u pero bratu Leonardu u samostanu svetog Damjana god. 1224. U toj pjesmi nazivlje sunce svojim bratom i „Svevišnji — predobri Gospodaru“. U njoj se divi ljubavi i veličanstvu Božjem i poziva sve stvorove neka izkažu, ljubav i štovanje Gospodaru svome. On poziva jarko sunce, mjesec i zviezde, vjetar i zrak, vedro i uzburkano vrieme i sve godišnje dobe, vodu oganj i majku zemlju, da ljube i slave Gospoda. — Vidi ovu pjesmu strana 416. u našoj knjizi. — Na osobiti način širio je pobožnost prema malom Isusu u jaslicama, i dnevice razmišljao o gorkoj muci Isusovoj. Radi toga su i zaslužili sinovi njegovi, da budu kroz stoljeća, a i danas još čuvari najsvetijih mjesta na zemlji u Betlehemu i Jerusalemu.

Sveti Franjo od Murilla.

Kad je sveti Franjo ležao na samrti, molio je psalam 142. i smrt pjevajući dočekao — „mortem cantando suscepit“.

Na koncu svog govora, stavio je ugledni propovjednik uz zahvalu, još i žarki apel na svetog Franju, da prošikne

svetom ljubavlju k Bogu i bližnjemu sve slojeve naroda, pa da i blagoslovi svoj hrvatski narod. Nakon ove liepe propoviedi, nastavio je preč O. provincijal svetu misu, pod kojom bila je i obćenita sveta pričest. . . . O, kako je bila ta pričest, na grobu svetog Franje, veličajna . . . Siromašni i potišteni Hrvati, na grobu svetog siromaka i prosjaka, primaju u srce svoje, kruh angjeoski i nalaze utjehe u kristalnom vrelu ljubavi Božje.

Sveti Franjo asiški mrtav.

Sveta hostija je naše najveće blago na svietu. Ona je kadra utješiti i najveće siromake, i obogatiti ih dobrima, koja nisu od ovoga svieta. — U svetoj Euharistiji i Bogu vjerni hrvatski narod — nalazi, u svome robstvu i progonstvu, najveće utjehe . . . A tko da nam onda i može reći, da smo nesretni, ako je Bog s nama?

Prema programu imali smo poći najprije na zajutrak, a onda se dati na dalnje razmatranje crkve i ostalih znamenitosti.

Gradom svetoga Franje. U crkvi Franjinoj, svete Klare i Damiana.

(Opis crkve. — Grob sv. Franje. — Slikarije po stienama. — Dolnja crkva i gornja bazilika. — Ulica svetog Rufina. -- Tielo svete Klare. -- Čudesno Razpelo svetoga Franje. -- Samostan svetog Damiana. -- Soba svete Klare. -- Povratak u hotel).

Uzesmo nešto kafe i podjosmo natrag žurno u crkvu sv. Franje, da je pregledamo. — To je zapravo trocrkva . . . Kao što je sv. Franjo tri reda ustrojio, tako ova trocrkva, kan da predstavlja ta tri reda. Kad je sveti Franjo jednom bio zapitan, gdje da želi biti sahranjen, reče: „Na brdu zločinaca“. To je bilo mjesto, gdje su sahranjivali kažnjenike. — Kad su kasnije, godine 1228. izbirali mjesto za gradnju crkve svetome Franji, nisu našli nigdje zgodnije od ovoga, čije ime papa Gregorije IX., promienio u „Brdo nebesko“. I tako ovo mjesto, preko groba svetoga Franje, ako i prije na zlu glasu, postade sada mjesto veoma sveto, isto kao što i koštурnica na gori Kalvariji u Jerusalemu, grobom Spasiteljevim. Sa odobrenjem pape Pia VII., početkom prošloga stoljeća, počeli su prekapati brdo, gdje se i namjerili na tielo svetoga Franje, još posve, sačuvano. Obsjekoše zatim grobnu pećinu i oko groba napraviše podzemnu kapelu u obliku križa, na samu pećinu

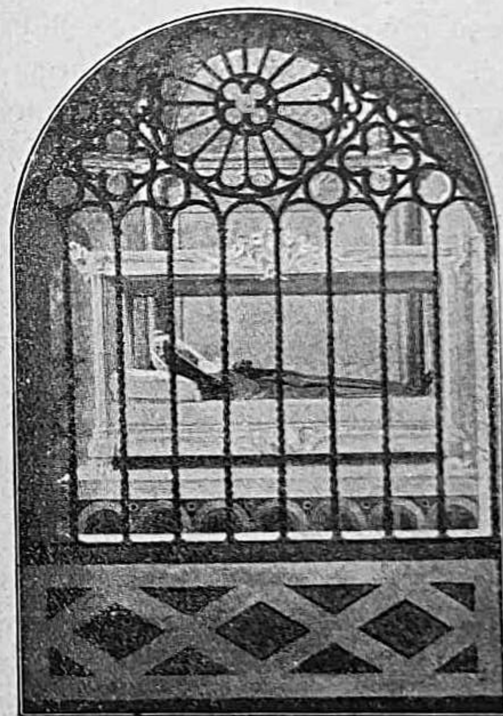
postaviše na vrh, u sredini, sarkofag sa tielom sv. Franje, što ga papa Pio VII. vlastitom rukom zapečatio, tako da nitko više u nj ne dira. Posve se jasno na pećini razabire siromašni, crvotočinom izjedeni, lies svetoga Franje, dok je izpod pećine, što je okružuje 12 gorućih lampi, smješten oltar, gdje se na počast svetog ugodnika Božjeg, služe mnoge svete mise. A i pred samim grobom zbila ze već mnoga, a i velika čudesa.

Nad kriptom svetoga Franje, nalazi se srednja crkva ili dolnja bazilika, urešena mnogim divnim slikarijama Giotta, Cimabue, Lorenzettija, a i drugih ... Ovdje se nalaze i grobovi mnogih drugova Franjinih, a i grob „brata Jakobine," kako je sveti Franjo zvao svoju prijateljicu blaženu Jakobinu de Septemsolio, odličnu i pobožnu rimsku matronu. — Papinski glavni oltar, donešen je ovamo iz Carigrada, a okružuje ga skupocjeni kor sa koje stotinu stolica ... U sakristiji ove dolnje crkve, pokazivahu nam razne svete relikvije, kao na primjer mnoga vlastoručna pisma svetog Franje, platno u koje mu poslie smrti bilo umotano tielo, dasku na kojoj je mrtav ležao, a imade tuj navodno i čudotvorni komad plašta blažene Djevice Marije ...

Iz dolnje bazilike, uzpesmo se po stubama u gornju. I ako dolnja bazilika sadržaje u sebi slike, što predstavljaju borbu sv. Franje sa svietom, to se u gornjoj crkvi, nalaze slike njegovih pobjeda i triumfa. Ovdje se nalazi i propovjedaonica, gdje je propoviedao sveti Bernardin od Siene .. Inače same slike svetoga Franje iz 13. su vieka, a satvorene po stienama, odmah poslie njegove smrti ... Živo nam te prekrasne slike, tumačio — naš dobri O. Augustin... Šteta što počimaju već ginuti ... Slike predstavljaju na primjer: Svetog Franju, gdje daje siromaku svoj plašt, gdje se odriče očinskoga doma, razne žalostne prilike Crkve, gdje sveti Franjo blagoslivlje grad Arezo, gdje stoji pred sultanom,

povjest kako je sveti Franjo napravio jaslice, a i koješta drugoga.

Pred očima još mi ipak najživlje lebdi slika, što predstavlja svetog Franju u pustinji na brdu Alverni. Klečeć sa razširenim rukama, pjeva tuj sveti Franjo svoju znamenitu pjesmu, gdje sunce, što se upravo na ognjenom horizontu radja, pozivlje, da hvali svoga Gospodina i Stvoritelja. Tri angjela na toj slici lebde zrakom, a sa svetim potriarhom pjevaju hvalu i slavu Bogu. Istu tu sliku, ako se ne varam, gledao sam i u vatikanskoj galeriji slika u Rimu.

Tielo svete Klare u Asizu.

Iz glavne bazilike sv. Franje, zaputismo se što pješke, što kolima, da pregledamo i još druge znamenitosti Franjinog grada. Htjeli smo bili da posjetimo i Franciskanski manastir,

ali ovaj je zloglasna talijanska vlada upotriebila u svjetske svrhe. Kuće u gradu Asizu vrlo su jednostavne, bez žbuke i bez ikakih urèsa, a razdieljene su, izmedju sebe, uzkim i dosta neuglednim ulicama... Na glavnom trgu, nalazi se biskupska crkva „Santa Maria Magiore,“ a kraj nje, posve jednostavni biskupski stan. Ulicom svetog Rufina — biskupa Asiškog, koji je tuj u crkvi sahranjen, dodjosmo u crkvicu, gdje je sv. Franjo bio pokršten. Kraj te crkve uljegosmo u crkvu sv. Klare, gdje je sveti Franjo prvi put propoviedao, a gdje je i bio proglašen svetcem.

Pod glavnim žrtvenikom nalazi se tuj tielo svete Klare u staklenom liesu posve sačuvano... Sveta Klara gledje na nas, kan da će sad na progovoriti, prem joj tielo tuj počiva, već i preko 600 godina. Na pokrajnom oltaru, sahranjeni su opet ostanci, svete Agneze sestre, Klarine... Pokazaše nam tuj i čudotvorno Razpelo, što je progovorilo svetom Franji znamenite rieči: Ajde Franjo, popravi kuću moju! — Križ je taj sveti Franjo — darovao svetoj Klari...

U crkvi sv. Klare, vidjesmo jednog malog seminarca klerika u pratnji svoga otca. -- Moglo mu biti koje osam godina, a nosio dugu halju, kao kod nas svećenici, a opasan bio širokim crvenim pojasom. Svakako neobična pojava... Čudno bi gledali kod nas u Hrvatskoj, tako odjevene mališe!

Blizu trga „Piazza Grande“ — nalazi se crkva „Chiesa nuova,“ koja je sagradjena nad rodnom kućom svetoga Franje. Ovdje pokazuju sobu, gdje je otac svetog Franju zatvorio, kad se bio namislio posvetiti svećeničkom staležu... U pokrajnoj kapelici, pokazuju vrata, kojima da je majka svečano unišla u štalu, gdje je i rodila svetog Franju godine 1182.

Htjeli smo si pogledati i crkvu svetoga Damiana, što leži dolje pod gradom... Vozar reče nam, da moramo dolje pješke, jer da po strmoj cesti nije moguće voziti. Ako i naskroz umorni, ipak spustismo se, sa strmog brda, uljikovim

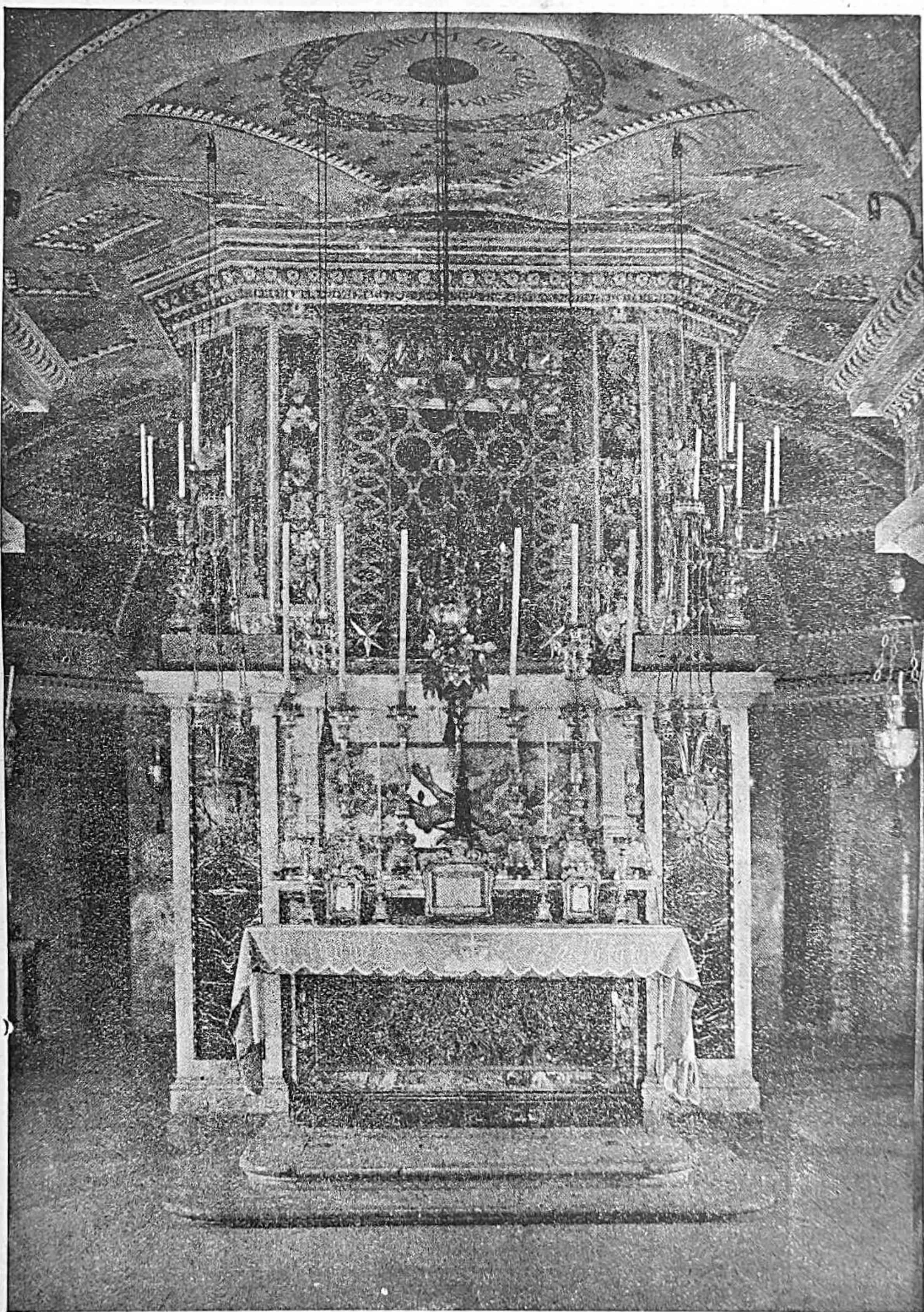
vrtovima u glasoviti samostan svetog Damiana, koga je utemeljila sveta Klara... Danas stanuju u tom samostanu Otci Fanjevci, od kojih nam jedan sve, ohotno, pokazao...

Kristov križ u crkvi svete Klare u Asizu, s kojega je Gospodin progovorio svetom Franji.

Ovdje se vide predragocjene uspomene. — Vidjesmo znamenitu monstrancu, kojom je sveta Klara napravila križ, kad je silna saracenska vojska pod Fridrikom II. obsjedala Asiz i htjela porušiti i zidine samog samostana. Svi osliepiše i kano munjom ošinuti, popadaše sa zidina. Predjosmo i jedačom dvoranom, koja je već dosta trošna, ali iz poštovanja spram sv. Klare, podržavaju je u prvobitnom stanju. Mjesto, gdje je sveta Klara sedjela, označeno je križem, a čuva se tuj i zvončić, s kojim je sazivala redovnice na molitvu. Pokazivahu nam i spavaonicu, a i mjesto, gdje je sv. Klara umrla.

U redovničkoj kapelici, zanimiva je mala udubina u zidu, gdje da se je sv. Franjo sakrio, pred gnjevom svoga otca, kako i to pokazuje slika na stieni. I po hodnicima vidjesmo mnoge liepe slike na zidu, a naročito skupocjenu sliku svetog Franje iz godine 1507. Ako i težko, uzpinjasmo se strmim vrhom natrag gore,

Grob svetog Franje.

ipak nije nam bilo žao, što smo i to vidjeli... Htjeli smo vidjeti još i mnogo toga, ali nismo dospjeli.

Kad se vraćasmo u svoj stan, — sretasmo i tuj putovima puno sirotinje biedne, a valjda i gladne... A tko može i zamjeriti, da se u gradu velikog Prosjaka, a i velikog svetca — nalazi i mnogo prosjaka i sirotinje. -- Ta to je barem njihov grad?!

Pogled iz Asiza na Umbriju. Posjet crkve Porcijunkule.

(Izgubila čislo. -- Papa Leo XIII. i Asiz. -- Porcijunkulski oprost. -- Sveti Franjo svetac Euharistije. -- Soba, gdje je sv. Franjo umro. -- Pojas sv. Franje. -- Bezbodljikave ruže svetog Franje.)

Kad stigosmo u svoj hotel, dodjosmo upravo najljepše k objedu. Objed nije bio istina zločest, ali ipak talijanski. Ugodno razpoloženi, razgovarasmo o koječemu, a navlastito o današnjim doživljajima... Jedna gospodja, kraj mene, ronila suze. Kad je upitah za bol, reče mi, da je silno žalostna, jer je izgubila čislo, što ga poniela na dom iz Rima. Jedva je utješih. Kod objeda, bilo je izrečeno i nekoliko liepih zdravica u počast častnih Otaca Kapucina i Franjevaca... Tá bili smo na grobu Otca Franjevačkog reda, pa je bilo i umjestno, da nazdravimo njegovim zaslužnim sinovima.

Poslie objeda, izadjosmo na terasu i ostadosmo zapanjeni. Vidik odavle nešto je sličan onome, što se stere u nas u Hrvatskoj, iz iločkog manastira, prema Bačkoj. Podnožje Asiza stvara veličanstvena Umbrija, proslavljena krasnim stihovima Danteovim. To je najljepši kraj čitave Italije... Ovdje se otvara u pravom smislu nebo talijanske

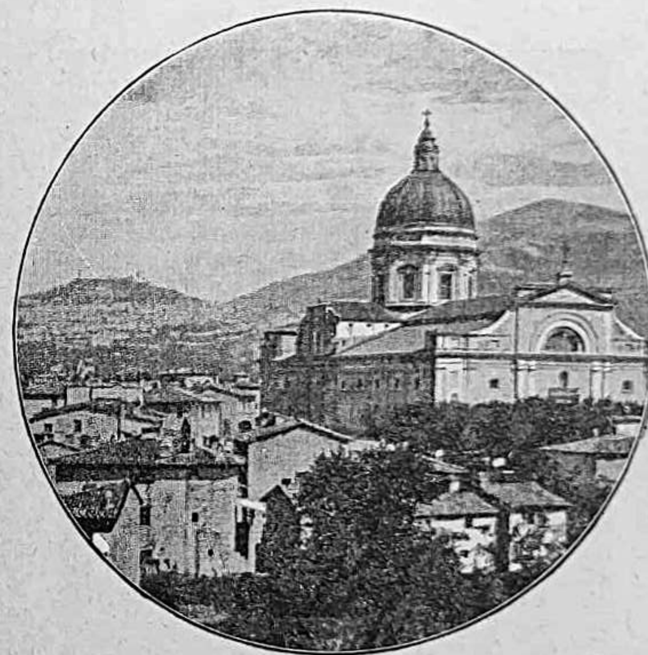
prirode. Tuj je posve novi — neslučeni raj krasote i dražesti... Bojim se, da ću težko u hrvatskom jeziku, moći uhvatiti zvukove melodije, kojima bih htio ovdje predstaviti blagotvorni utisak veličanstvene glazbe prirode, na moju dušu. Pogled na Umbriju sa Asiza je upravo — božanstven... U jednom perivoju naslagalo se tisuć perivoja... Sve same uljike, vinova loza, paome, lovori, pinije i naranče... Sredinom, tamo u dalekom dolu, protiče velika rieka, dok se od nje križaju biele ceste na sve strane. Čini se, kan da su sve to nekaki liepo poredani okviri, od kojih svaki pojedini okružuje najdražestniju sliku majke prirode. A svi ti okviri zajedno stvaraju galeriju, što ćeš sličnu, badava tražiti po svim muzejima i galerijama ovoga svieta... Čini se, kan da bi priroda sve svoje raztrešene krasote bila tuj sakupila i sasula na taj čarobni prostor. Nižu se tuj i mnoga umilna talijanska sela, a nad svima, kan da bdije glavni grad blažene Umbrije: Perugia, što se tamo s desna bielasao, kano uložen u cvietnom sagu, što ga satkala sama ruka Božja. Ovdje je u Perugiji dugo godina biskupovao slavni muž, koga prozvaše „lumen de coelo."

Podno samoga Asiza, a nedaleko kolodvora, vidi se sjajna bazilika Poncijunkula, matica Franjevačkoga reda... Franjevačku koljevku, postavila je Providnost Božja ovdje, na predivno mjesto. Papa Leo XIII., kao biskup u Perugiji obilazio je često u Asizu Porcijunkulu i preporučivao se napose sv. Franji u moćnu zaštitu, a i kasnije kao papa, štovao je toga velikog švetca posebnom sklonošću.

A kako su ono divne konture sve te veličajne panorame, što ih osvietljuju žarke sunčane zrake po zelenim obroncima razasutih brežuljaka!.. Nad njima podalje, dižu se tamno smedja brda, a još dalje visoko ondje, strši u vis apeninsko gorje, nasićeno plavetnom modrinom, čarobnog talijanskog neba.

Tko Stvoritelja u prirodi traži i dodje ovamo, nadje ga... Priroda je tuj, vele, kroz čitavu godinu odjevena u svetačko ruho.

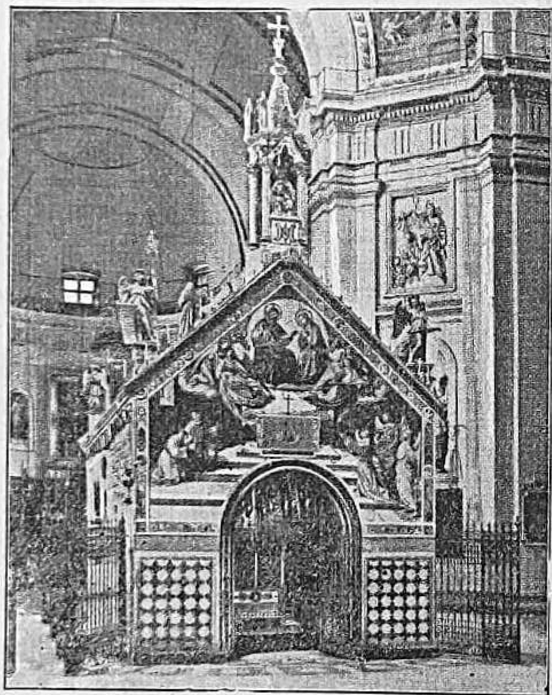
A kako da nije odavle mogao i sveti Franjo držati zanosni govor stvorenjima i zapjevati svoj divni laludov piev: „Altissimo, omnipotente! — Svevišnji i svemožni Gospodine!" — — — — — — — — — — — — — — —

Crkva Majke Božje angjeoske u Portijunkuli.

Jedva se odkinusmo od tako veličajne panorame, ali valjalo nam poći i opet na kola, da još prije odlazka iz Asiza, posjetimo pomenutu crkvu svete Poncijunkule... Crkva se ta zove i hram Djevice Marije angjeoske — Santa Maria degli Angeli — ili: Gospa od angjela. Sagradjena je nad neznatnom kapelicom, što si je u svoje vrieme isprosio sv.

Franjo od otaca benediktinaca za svoj red; a koju prozva svojom malom baštinom ili porciunkulom... Ovdje je sveti Franjo, klečeći pred svetohraništem opazio godine 1221. Isusa s angjelima, što ga okruživahu u nebeskom sjaju i izmolio od njega obilati oprost i odrješenje sviju grieha za sve one, koji unidju u ovu crkvu, i koji svoje griehe skrušeno ispovjede i za njih se svesrdno pokaju... Namjestnik Kristov

Kapelica od Porcijunkule u crkvi Gospe od angjela u Asizu.

na zemlji, taj je oprost odobrio, a to je i početak glasovitog porcijunkulskog oprosta, što se dobiva od večernje, prvog kolovoza, do večere sliedećeg dana u toj glasovitoj porcijunkulskoj crkvi, u svim samostanskim crkvama, a po do-

zvoli i naredbi svete rimske Stolice, u novije doba, i u mnogim drugim crkvama. Sveti Franjo zaslužio je i naslov: svetac Euharistije... U svojoj crkvici, pred oltarom, klečao je i po čitave ure. Poznato je, kad ga je jednoć neki svjetovnjak upitao, što uvieke tuj radi, kako mu odvratio: „Što radi prosjak, kad dodje pred vrata bogataša? Ili rastužen bolestnik, kad stoji pred liečnikom? Ili kad čovjek uspaljen od žedje, prispije do vrela hladne vode? Što čine svi oni, to činim i ja, kad sam pred presvetim Otajstvom. Ja tu prosim, molim i ljubim.“

Porcijunkulska crkvica, stoji u ogromnoj bazilici isto onakova, kao što je bila i za života Franjina. Na prednjoj strani, kraj ulaza, imade liepa slika od Overbeka: Krist podieljuje svetom Franji veliki oprost... Nad vratima stoji nadpis: „Haec est porta vitae aeterne — to su vrata vječnoga života.“

Izmedj crkvice i sakristije, nalazi se celica — promienjena u kapelu, gdje je sveti Franjo 4. listopada 1226. na goloj zemlji umro. Prikazuje to i slika na stieni, gdje sveti Franjo leži na tlu, a oko njega, braća mu, plaču i mole. S visine pako, hiti k njemu, četa angjela i vodi ga u nebo. Zaista, liepa je smrt pravednika. Ovdje na oltaru nalazi se u staklu pojas, kojim je sv. Franjo bio opasan... Odmah iza sakristije, nalazi se mali vrtić, ogradjen željeznom mrežom, gdje uzgajaju znamenite ruže. Pripovieda se naime, da je sveti Franjo, kad su ga mučile griešne misli, bacio se tuj u trnje, u kojemu je svoje tielo do krvi izranio. Ovo se trnje krvlju njegovom oškropljeno, promienilo u ruže, koje ali nisu imale trnja. Pa i danas ove bezbodljikave ruže na svom lišću nose krvave pjege... Svak od hodočasnika rado si ovdje nabavio za spomen, sličicu — s tim krasnim listovima.

Pjesma „Bratu Suncu“ i mjesto, gdje ju sveti Franjo spjevao.*

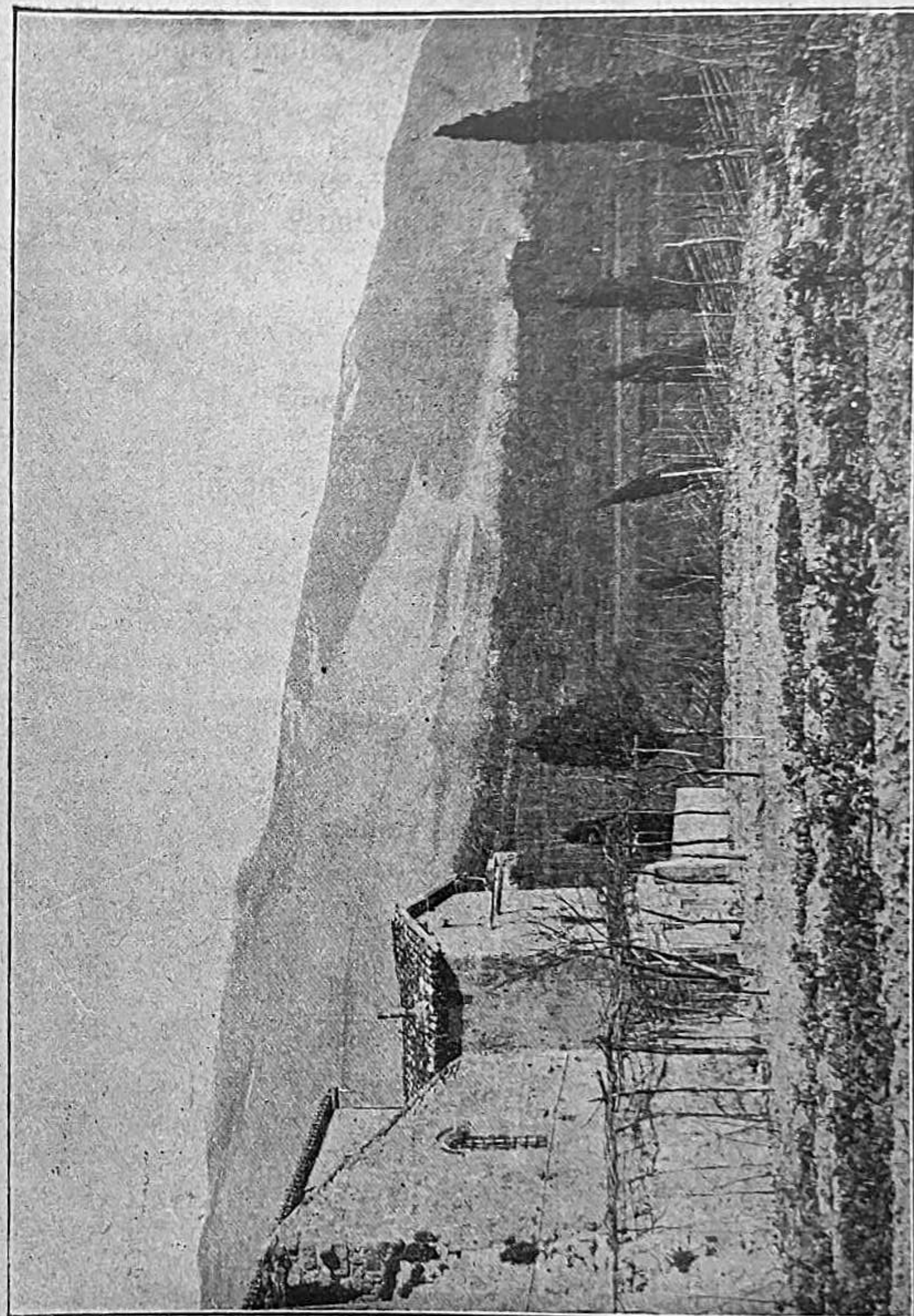
Svevišnji, svemožni i dobri Gospode!
Tebi pripada čast, hvala i slava.
Ti si jedini dostojan toga, i
Nitko nije vriedan, da Te imenom zove.

Svi stvorovi neka Te slave,
Kao Boga i Gospodara svoga,
Osobito brat moj — jarko Sunce,
Od kojega nam dolazi svjetlo i dan bieli.
Ono je velebno i sja u krasnom svjetlu,
Te svjedoči o Tebi Gospode!

Hvaljen, budi Gospode,
Radi našega brata mjeseca i sestara zviezda,
Što si ih pripeo, kao žarke svjetiljke na svod nebeski
Hvaljen, budi Gospode, za moju braću
Zrak, vjetar, vedro i uzburkano vrieme
I sva godišnja doba, kojima Ti, o Bože,
Uzdržaješ život svih Tvojih stvorova,

Neka te slavi sestra moja voda,
Toli dragocjena, porabljiva i bistra.
Neka te slavi brat moj oganj,
Koji tminu rasvjetljuje,
Te je toli milosrdan, nepobjediv i silan.
Neka te slavi, gospode, majka naša zemlja,

* Prevod ove pjesme s talijanskog, nalazi se u knjizi Lav le Monnier. „Povjest sv. Franje Asiškoga. Sarajevo 1905. Svezak drugi strana 190—191. Preveo vrijedni O. Arh. Brković. To je jedini, a možda i ponajbolji prievod ove stvarce u hrvatskom jeziku. Neka mi se ne zamjeri, što sam ja prievod svrstao u stihove, a možda i koju malenkost preinačio.

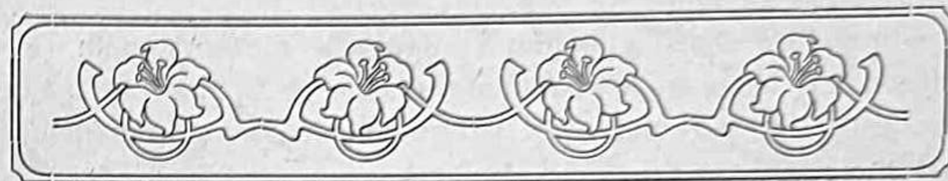

Mjesto, gdje je sv. Franjo pjevao bratu Suncu.

Koja nas nosi, hrani,
Pak se toliko biljem, cviećem i plodom ponosi.
Neka te slave, Gospode,
Svi koji tebi za ljubav,
Rado opraščaju uvriede,
Bolest i biedu strpljivo podnose,
Sa svakim žive u miru,
I tim zavriede, da ih jednom
Ovjenčaš nebeskom slavom!

Neka Te Gospode, slavi sestrica moja:
Tjelesna smrt, koja nikomu ne prašća.
Ona je blaga svima, koji se priprave na nju
I predaju se u Tvoju svetu volju.
Ali je veoma strašna za one,
Koje stiže u smrtnom griehu.
Ove će zadesiti druga smrt,
Koja je kud i kamo, groznija od one.
Slavite i veličajte Gospoda,
Svi stvorovi,
Prinoseći mu žrtvu zahvalnicu
I služeći mu u poniznosti
Od vieka do vieka!

Svetac i breza.*

Jedared, za vrućeg ljetnog dana, tumarao Svetac šumom, a nije hodao putovima prokrčenim za ljude, jer mu bilo milije prometati se poprieko grmljem i travom, samo da bude bliže svim stvorovima. Poznavao je sve šumsko stabalje, svako mu bilo kano domaće, hodajući milovao njihova jaka debla, a nadjevao im i umiljata imena. I stabalje prepoznavalo ga, dok bi njihove krošnje šuštale radosnim odgovorom. Često bi se dogodilo, da bi zeleno granje Svetca kano zagrlilo i privuklo k sebi, kan da ga više i ne će da pusti... Tada bi se Svetac malko nasmiešio, pogladio vitke grane i lišće, pa nježnim glasom umolio za slobodu. I grmlje branilo bi svome trnju, da bode Svetca, a granje činilo bi se, da ga pušta na slobodu. Tada bi Svetac mimo prolazio sa nasmijanim ustima, a grmlje i trave uzdrhtavale bi, kano na poklon i gledale za Dobrim. Dogadjalo bi se i to, da su šumske životinje kićenim sko-

* Dok sam pisao odlomak o Asizu, upozorio me podlistak dnevnika „Hrvatske“, na njemačku knjigu Franz von Assisi -- Legenden von P. A. Holland. Izdana u Monakovu godine 1912. Naručio sam je za 2 krune 40 filira. Malena knjiga, ali vrlo zanimiva. U knjizi uz predgovor imade devet legenda, jedna zanimivija od druge, a pokazuje, kako da se toplo, nježno, liepo i izvorno pišu legende. Mislim, da će i poštovani čitatelji naše knjige biti zadovoljni, što im u prevodu donašam gornju legendu.

kovima, pridolazile k njemu i umiljavale mu se raznim načinom. — Nisu se ni najmanje plašile pred njim, a znale su dobro, da se u njegovom džepu uvieke nalazi komadićak kruha. Medj različitim životinjama, bilo je najviše zeceva i srna. Svetac, postavio bi se u sredini, medju njih, a one bi uzimale zalogaje iz njegovih ruku. Za uzdarje, izkazivale bi mu svoja najljepša umjeća, skakale bi i plesale oko njega, a kan da se i natjecale, koja da ga više razveseli i počasti. Priča se, kako je jednoć iz šume prodro iznenada biesan vuk i htio da nasrne na Svetca. Ovaj nije se ni najmanje uznemirio. Znao se oboružavati snažnom rukom Gospodnjom, a njegova ljubav bila je veća od biesa divlje zvieri. Pa ga i nagovorio u ime ljubavi. I vuk prepoznao glas Gospodinov, stao se pokunjeno i ponizno šuljati k njemu, i svalio mu se pred noge, kao odano i vjerno pseto. Svetac pomilovao snažnu životinju i pružao joj korice hljeba. — Zvierka uzela pazljivo križku iz ruku Svečevih i uzbojala se, da šiljatim zubima ne nanese Dobrome kakove boli.

Svetac bio je jedno sa svim stvorovima, razgovarao je s njima i osjećao njihove boli i radosti, a svi stvorovi bili mu podložni i sakrivahu se u obilje njegove ljubavi.

Kako je Svetac šumom tumarao, zapade u nju sve dublje i dublje, a doskora izgubio i pravac i stazu. Ipak nije ga to ni najmanje smelo. Kako da se izgubim, mislio, kad je sviet moja domovina, stvorovi moja braća, a život moj počiva u Božjim rukama? Dok je tako putovao odvažno dalje, a dan bio vruć i sparan, spopade ga iznenada velika umornost i neobična žedja. Premda je on vrlo malo potrebovao za svoje tielo, jer ga najviše oživljavala duša, što ga ipak sada umor i žedja svlada, a došavši u breziku — na čistinu, svalio se podno jedne breze, da časak odpočine. Srce mu zače ponizno govoriti k Bogu:

„Daj da se časak odmorim, dragi Gospodine, kad počivam i kad hodam, uvieke te nosim u sebi. Moj jezik žedja

Sveti Franjo govori ptičicama.

za pićem, pa neka slavi tvoje sveto ime, koje je dragocjenije, nego li svi izvori vode..." Tako reče Svetac i ovinu

rukom brezu, a obraze prislonio na srebroliko i gladko drvce. Iznenada oćuti, kako pade kap na njegovu ruku, za čas opet jedna, a onda druga. Kako je mislio da je počela sipiti kiša, podigne oči k nebu. Nu ovo je bilo posve modro, dok nikaki oblačak nije mutio njegova sjaja. Sada pade i opet kapljica na Svečevu ruku, a pričinilo mu se, kan da donosi neku veselu viest i kan da ga priekorava, što ne će da je razumije. — Kad se je Svetac sada pridignuo, opazio nešto neobična. Na srebrenoj brezinoj kori, bila je uzka pukotina, kao mala, svježa rana, a na njoj blieštila kapljica rose, poput sjajna i čista dragulja. U to pade list sa breze i u padu prošapta: „Dragane, nisi li žedan? Pij i Bog ti blagoslovio...“ Te rieči razumio Svetac, uzvinuo oči gore, zgrčio šake i priklopio k maloj pukotini. Sada počne kapati sve jače i jače, kan da se otvorilo kakovo živo vrelo, a u tren, Svečeve ruke bile su napunjene do ruba. I brat Franjo zače sada piti brezin sok, a bio je svjež, miomirisan i pun svježine i snage. Svaka kapljica prostrujila Svečevo tielo sa velikim veseljem i mladenačkom silom. Ne stade s njega svake umornosti i kao da se odriešili i pali s njega težki okovi. Položio zatim vlažne ruke na brezu i kan da miluje nježne obraze djeteta, suznim očima, izlanu na usta:

— Sestrice, sestrice, ništa ti dobra nisam učinio, pa me ipak napajaš svojim sokom. Kad bi kruh bio tvoja hrana, rado bih ti dao komadićak. .

Breza stresla veselo granama i kano uz neki tihi smješak, šaputajuć reče:

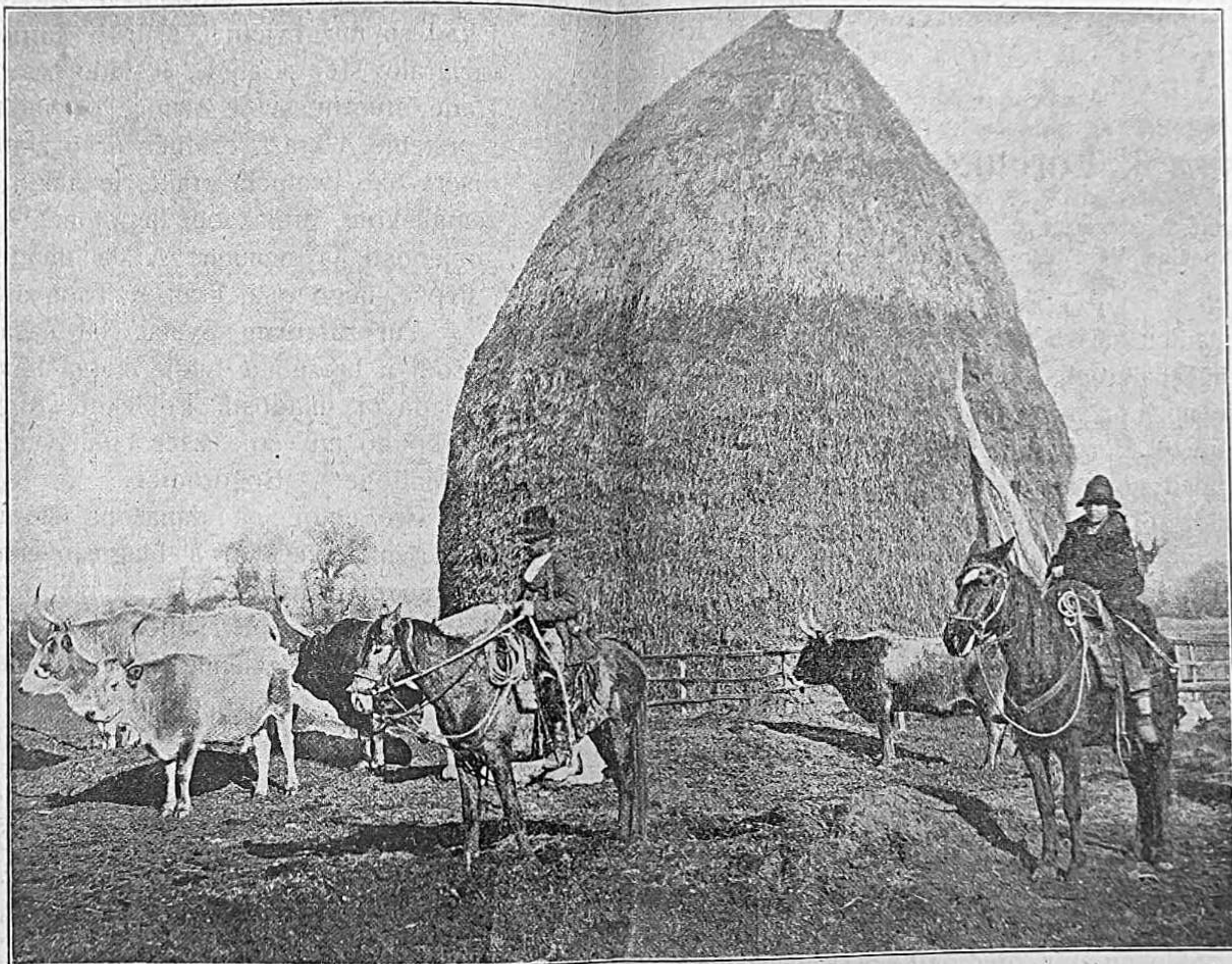
— O, ti dobri moj Franjo, što to govoriš? Zar me nisi u velike počastio i izbrao izmedj mojih sestrica, da potražiš hlada u mojoj slaboj sjeni?... O kako sam od milinja uzdrhtala, kad me tvoja ruka zagrlila i kad tvoje lice počiva na mojem! Ja te ljubim, jer me i ti ljubiš, a zašto, da te ne napojim od svoga izobilja?

— Dobro, dobro, uzvrati Svetac smijućke. Kad bijah još dječakom, čitao sam u knjizi o nekom starom kralju. Imao je u bašči drvo, a kralj ga imao vrlo rado, jer je bilo od Boga urešeno velikom ljepotom. Kad je stalo cvjetati, i kad su mu cvjetovi sjali u čarnoj ljetnoj noći, tada se razigralo srce kraljevo i stade izgarati od velikog veselja. Dade otvoriti svoje riznice i izvadi zlatne verižice, lance i prstenje. Ukrasi cvatuće drvo zlatom i ovinu trakove od bisera oko cvatućih grana, te nakiti neopisivi Božji sjaj sa zemaljskom, prolaznom ljepotom. Čuj, sestrice, zlata i dragocjenosti ja nemam! A da imadem, uresio bih te još i ljepše, nego onaj kralj... Tako si mi mila...

Tuj zamuknu Svetac na časak i zagleda se cielom dušom u brezu, te vidje kako bijaše liepa i kako stajaše u gizdavoj mladosti. Poklekne i digne oči i ruke k nebu, a prepuno mu srce zače tajinstveno razgovarati sa srcem, — Madone — Bogorodice...

Breza stoji još i danas na istome mjestu, gdje je stajala i u vrieme Svečevo, a blagoslovena je vječnom mladosti. Čije su oči zdrave, može je razpoznati izmedju ostalih, jer je njena koža nepovriedjena i čista kao srebro, dok joj se grane bliešte u zelenilu lišća, kao tamna uzica od biserja. Sjekira bi se skršila, da je stavimo na njezino korienje, jer je blagoslov Madone – Bogorodice — jači, nego li je kovina ljudska.

Izpod Apenina na paši. Prizor iz Asiz-Loreta.

Iz Asiza k Loretu.

(Spello i gradić Foligno. -- Magare i propovied svetog Franje. -- Pogled na nebotične Apenine. -- Sudar vlaka sa terezinom. -- Žurno prema Loretu.)

Kad ostavljasmo stanicu asišku, na tamnomodrom lazuru, sjala je sunčana kruglja, velebna, zlatna, kano odsjev Tvorčeve misli pri stvaranju svieta, — i žarko palila. Stanica udaljena je od Porciunkule koje pet časaka. Još jednom bacismo pogled gore na planinu, i uzdahnusmo k sv. Franji, da nam dade obilno duha svoga, duha svetoga i kršćanskoga. A zatim ostavljajuć divnu serafinsku umbrijsku okolicu, u jedan i pol sata poslie podne, nastavljasmo put dalje. Za koja četvrt sata, dodjosmo u mjesto Spello, rodno mjesto blaženog Andrije spelanskoga, gdje mu i tielo počiva. Skoro zatim nadjosmo se na željeznričkoj stanici Foligno, sa istoimenim mjestom... Bit će to valjda i oveći grad, barem tako izgledje s željezničke stanice... U njemu kako čitam, nalazi se i ogromna crkva, posvećena sv. Franji, a pripovieda se, kada je jedared sv. Franjo u gradu na otvorenom trgu propoviedao, da ga smetalo jedno magare, što je tuj skakalo i urlikalo. Sv. Franjo zapoviedio mu, da se umiri, našto je osao pokleknuo na prednje noge i slušao Franjinu propovied.

U Folignu križaju se željeznički vlakovi. Jedni odlaze spram Fiorence, a drugi spram Ankone. Mi udarismo

ankonskim pravcem... Sve do Foligna, a još i nešto dalje, vidjevaju se kraj željezničke pruge ogromne plantaže kukuruze, a i bujni nasadi vinove loze, što se poput vrieža, uzpinje po gustim krošnjama uljika i dudova... Dalje odmicasmo krajevima više brdovitim i riedko gdje obraslim zelenilom i grmljem... Tamo iza postaje Gaifane — izticale se osobito gore, slične našem Velebitu u Lici... Rekoše, da je tuj bilo i mnogo drveća, ali talijanska ruka sve sasjekla i opustošila... Kako je vlak hitio strjelovitom brzinom, to se svak čas izmienjivala druga panorama. Kraj postaje Gvaldo Tadino, izticalo se liepo mjestance, što se poput jajeta zabilo u zelenu ljusku gorske uvale. Ovdje — ondje poskočio bi i po koji gorski potočić, što se previjavao uvalama u zlatnom suncu, poput sjajne srebrene zmije. Po vrhuncima vidjevale se mjestimice i kojekake ruševine starih gradova, a i na dva tri mjesta, opazismo na najvećim vrletima i likove svetog Križa... Možda ih ovamo postavile brižne ruke ljudi, što oplakivahu smrt kojeg planinara, što se ovdje u gudure strovalio i u njima našao groznu propast. — Vidjeh takovih križeva po Apeninama svu silu pred par godina, kad se iz Rima vozih u Bolonju i u Fiorencu... Rekoše mi, da ti križevi u istinu označuju grobove planinara, koji proganjani zlom sudbinom u gorju, nadjoše svoj konac.

Željeznička stanica Tossatovico, zabila se posve u gorje, obrašteno bujnom crnogoricom. — Odavle projurismo i više kračih, a i oduljih tunela... Ovdje nas posjetio naš kondukter i tješio strpljivošću, govoreći, da ćemo skoro u 17 sati i 16 časaka stići u Loreto — po naški, rekli bismo, u 5 sati i 16 minuta. — Talijani broje ure na željeznicama na cieli dan, i računaju razdoblje od 24 sata, a ne 12 sati, kao kod nas što se računa... Sa postaje Albacine, razkrilio se pred nama osobito dražestan pogled, kano ono pogled na nebotične alpe, kad čovjek putuje po Kranjskoj, Štajerskoj

ili po gornjoj Austriji, izmedju Gradca do Salcburga. . . Ovdje umoran, skoro sam zadriemao, ali me odlična suputnica Pavica prodrmala riečima: „Joj na poglejte van, kak su Apenini krasni“. . .

Vlak je letio sada ovuda još jače, upravo munjevitom brzinom, skroz u pravom smislu rieči, — a dogodila se skoro i nesreća. . . Nedaleko postaje Castell — Planio Cupramontana, sudario se vlak sa terezinom, koju je svu razdrobio. . . Na mjestu te nesreće stajali smo koje deset časaka, dok radnici povadiše komade terezine izpod lokomotive, pa da onda uzmogosmo nesmetano dalje. . . Svak si može lako predstaviti, kaki strah spopao je mnoge od nas, kad je mašina najednoć zajaukala i kad se je vlak sav stresao i iznenada zaustavio.

Iza postaje Lesi već blizu Ankone, pukla je svuda divna ravnica, a kad dodjosmo skoro u Ankonu, pokazalo nam se i naše sinje hrvatsko more. . . Pogledah na sat, ali zakašnjenje bilo je veliko. — Kondukter nam reče, da ćemo u 5 sati i 16 minuta biti u Loretu, a gle, već sada u Ankoni, kazalo — pokazivalo i preko šest sati.

Nismo nigdje kasnili niti še zaustavljali, već izravno jurismo napried, da što prije stignemo k cilju današnjega putovanja.

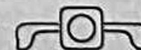
LORET.

Dolazak u Loret.

(Pogled sa stanice na grad. — U gradu sveta Kuća.)

Iako umorni putovanjem, ipak neodoljivom silom uzbudjivao se u nama, neki posebni osjećaj, sve više i više, čim se više približavasmo k cilju današnjeg puta... Svak se naginjao k željezničkim prozorima, i htio, da prvi zagleda najsvetije Marijansko mjesto, na čitavom svietu... Vlak je napokon stao, a mi se nadjosmo na željezničkoj postaji „Loretto," kako nam to ovelikim slovima pokazivao nadpis na željezničkoj stanici, a i glasno privikivahu naši talijanski kondukteri... Iz stotine naših srdaca, izvijahu se uzdisaji neopredieljenih čustava k Majci Božjoj, dok svi upravismo poglede spram sretnog grada, što se slikovito razložio po nedalekom brežuljku. Grad taj, grlio je u sebi svetu Kuću, gdje je stanovala bl. Djevica Marija, gdje je bila udubljena u molitvu, kad joj arhangjeo Gabriel donesao radostnu viest, da će postati Majkom obećanog Odkupitelja, gdje je Rieč, — Tielom postala, gdje je Sin Božji Isus Krist, do tridesetog ljeta svoga, prebivao sa svojom Majkom i sv. Josipom, gdje je Spasitelj naš, kakono veli sv. pismo, napredovao u dobi, mudrosti i milosti kod Boga i ljudi, a gdje je napokon i sv. Josip umro.

Povjest prenosa sv. Kuće iz Nazareta na Trsat i u Loret.

(Kuća iz Nazareta. — Sv. Petar služio u Kućici sv. misu. — Put svete Helene u Nazaret. — Križarske vojne. — Dolazak sv. Kućice. — Angjeli je nose. — Prikaza Majke Božje. — Lovor gaj, Laureatum. — Talijani izpituju istovjetnost svete Kuće.)

Azar je to zbilja ista ona Kuća, gdje su stanovali i sveti supruzi Joakim i Ana, gdje si izprosiše od Boga rajsko diete — „blagoslovenu medj ženama"?! Kako je ta sveta Kuća ovamo došla, ili je to možda samo kuća slična svetoj Kućici u Nazaretu? Što je uzrokom, da je tečajem više stoljeća Kućicu tu, posjetilo i preko dvie stotine milijuna marijanskih štovatelja?

Ovakove i ovim slične misli, vrzle se sigurno glavom mnogoga od naših suputnika, a kako i u našoj dragoj Hrvatskoj, imade sigurno i premnogo mojih vriednih čitatelja, kojim povjest svete Kućice, nikako nije poznata, to mislim, da ću svima i svakome poslužiti, ako u kratko, na temelju najvjerodostojnijih svjedočanstva, prikažem malu pouku na razmišljanje.

Nema sigurno ni jednog čestitog Hrvata, koji ne bi bio duboko uvjeren, da je rodna kuća bl. Djevice Marije u Nazaretu, bila od najdavnijih vremena, predmetom najvećeg udivljenja za čitav kršćanski sviet, i da su je od vajkada,

svi kršćanski narodi, u veliko poštivali... Zahvalnost je najljepši dar nebeski, a Bog je taj dar uciepio u srca sviju naroda.

Nema mjesta na svietu, gdje bi rodu ljudskome palo u dio veće odlikovanje, nego li se to zbilo u Nazaretu... Ovamo poslao je sam Bog poslanika najuzvišenijeg, prvaka sviju angjela, da naviesti porod Spasitelja svieta. Ovdje začeo je svoj zemaljski život, već prvim roditeljima u raju obećani Odkupitelj ili Mesija — Bog, i sve dobro naše.

I odmah nakon smrti Gospodnje, kad je Duh sveti sašao na apostole, promienjeno je skromno prebivalište pokorne nazaretske Djevice, u najveću svetinju... Pripovieda se, da je u toj Kućici prvi prikazao Bogu nekrvnu žrtvu, sam sv. Petar. Sveti pako Luka napravio je, za svetinju i u njoj postavio Križ sa Propetim i kip Majke Božje s djetetom od cedrova drva. Od svetih apostola, s ostalom njihovom naukom, proširilo se medju sve vjerne kršćane i nježno štovanje k svetoj Kući. S toga i povjest iztoka i zapada, podpuno suglasno pripovieda o Kućici Majke Božje, jednako je opisuje i njezinu hvalu i slavu pronaša.

Kad je godine 313., slavni car Konstantin podielio kršćanima slobodu, a i sam se dao pokrstiti, zabranio je odmah svako progonstvo kršćana i ujedno dopustio, da si slobodno posvuda grade crkve na čast Boga trojedinoga. Nabožna majka careva, sveta Helena u 79. godini dobe, dala se i sama odmah na vrlo mučni posao, zaputila se kako već spomenusmo, u svetu zemlju, da ondje posjeti i počasti sva ona sveta mjesta, gdje je Krist Gospodin živio, radio, trpio i umro. Na svom putu, stigla je sveta Helena i u Nazaret, gdje nad rodnom kućom svete Bogorodice, dala odmah sazidati prekrasan hram, koji postade za kratko vrieme, na široko i daleko, najmilije hodočastničko mjesto.

Nu slava ove Božje kuće, nije bila dugotrajna. Medj iztočnim kršćanima, počele se radjati razne vjerske smutnje... Bilo je ljudi, koji su počeli tajiti božanstvo Isusa Krista, koji su se uztručavali izkazivati dostojno štovanje blaženoj Djevici. Sbog toga, kaznio ih Bog veoma strogo. Pošiljao je jedan bezbožni i divlji narod za drugim, koji je počinjao na kršćanima, najgroznija nasilja.

Uslied progonstva, morala je mnogo stradati i nazaretska svetinja. U osmom su stoljeću bili kršćani pače prisiljeni, davati poganima veliku odkupninu, da im svetinje ne poruše, a morali se obvezati i na stanovite godišnje daće, a da im pristup u svetinju bio dozvoljen.

Svakome su dobro poznate tako zvane križarske vojne, koje su trajale od jedanaestoga do skoro konca, trinaestoga stoljeća. U tim su vojnama, kroz podpuna dva stoljeća, zapadni kršćani nastojali oteti poganima i bezvjercima sveta mjesta, ali Božja Providnost nije dala da uzpiju. Sveti Ljudevit, kralj francuzki, učinio je zadnje pokuse, da svetu zemlju opet pridobije kršćanima, ali je bio hude sreće. Sam zapade u robstvo, a dok je bio odkupljen za ogromnu svotu novca, bilo mu jedva dozvoljeno, da je samo smio posjetiti sveta mjesta.

Ognjem i mačem, divljaci, opustošiše sva sveta mjesta, a uništiše i hram, što ga sveta Helena sazdala nad svetom Kućicom. Godine 1291. i posljednje mjesto kršćana u svetoj zemlji, grad Ptolomais pade pod vlast Turaka.

Uz ovakove prilike bila bi sigurno i sveta Kućica nastradala, da je Bog nije čudom oslobodio iz poganskih ruku. Dogodilo se to ovako:

U noći izmedj 9. na 10. svibnja godine 1291., nestade svete Kućice iznenada iz Nazareta... Nitko u Nazaretu nije o njoj znao ništa. U isto pako vrieme pokaza se Kućica najednoć u Hrvatskoj, blizu primorskog grada, naše hrvatske

Rieke na Trsatu. Na mjestu, gdje su ljudi taj put Kuću najprije opazili, nije nikada prije bilo nikakvog ljudskog zdanja. Sada skupiše se ovdje ujedared svi začudjeni pitanjem, kako je tuj mogla Kućica niknuti preko noći? Uzbudjenost njihova još se i povećala, kad opaziše, da Kućica nema nikakih temelja, a da je sazidana posve drugačije, nego li se to kod njih na domu gradilo. A kad uljegoše u nju, pa kad tuj opaziše oltar, križ i kip blažene Gospe, te i liepu maljariju na stijenama, još se i većma uzbuniše, a nitko nije znao, što sve to znači i kakva ta zagonetka?

Kod sv. Jurja na Trsatu, bio je onda župnikom neki Aleksander Gjordjević. Bio je to uzoran svećenik, čovjek svet i pobožan, ali već više godina težko bolestan i prikovan uz krevet. Ljudi pohrliše namah k svome dobrom plovanu, da mu najave dolazak te izvanredne Kuće i da ga pitaju za savjet, što im činiti? Plovan snebivao se od radosti nad pripovjedanjem svojih župljana, a morila ga i težka žalost, što mu neizlječiva bolest nije dozvoljavala, da vidi, to čudo Gospodnje... Kud je htio? Vrućim se molitvama obratio k svetoj Bogorodici. — I bio je uslišan.

Majka mu se Božja prikazala u sobi, gdje je ležao i reče mu: „Veseo budi i znaj, da je u ove vaše krajeve prenešena baš ona Kuća, gdje sam ja bila rodjena i odgojena. Tuj začeh po Duhu svetom. „Tuj Rieč tielom posta“. — Oltar prenešen sa crkvicom je onaj, gdje je sv. Petar služio sv. misu. Križ, što se ondje vidjeva sa Isusovom prilikom, postaviše apostoli. Lik moj, djelo je sv. Luke. Bog je svemogući, zapoviedio angjelima da kuću prenesu u ove krajeve. U ostalom, da sàm budeš uvjeren o istinitosti tog dogodjaja i da ga naviestiš svietu: „Budi zdrav!“ — Čudesne prikaze Majke Božje, na te rieči, nestade, a u sobi razširio se najdivniji miomiris.

*

Svećenik Aleksander, ustade s mjesta, i podje k čudnovatoj Kućici, gdje se narod još više začudio, kad je zagledao svog ljubljenog pastira, zdrava i vesela. Kad je Aleksander ljudima izpripovjedio, što mu blažena Djevica Marija očitovala i za nj učinila, padoše svi na koljena i stadoše zahvalno blagosivljati Boga i njegovu svetu Majku. Viest o tome, razširila se u brzo na široko i daleko, a narod stao je odasvud grnuti k svetoj Kući, da vidi veliko Božje čudo.

Kad podješ na Trsat, zapet će ti i danas još oko na starinsku kulu, što je u ono doba bila svojina Nikole Frankopana. Neki kažu, — bana Hrvatske, Dalmacije i Slavonije, te kneza senjskog, modruškoga i krčkoga. Stanovao je onda u Modrušu, a dočuvši za čudnovate stvari, zbivše se na Trsatu, otidje onamo i na sva pripovjedanja, ostade živo ganut. Unišao je u svetu Kuću, poklonio se Bogu i zahvalio, što se dostojao prenieti tu divnu kuću u blizinu njegove kule. Ugledni knez, dobro je znao, da pri Bogu ništa nije nemoguće i da Onaj, koji je sav sviet od ničesa stvorio, mogao je lako prenieti i sv. Kuću iz Nazareta u naše krajeve. Ipak da zadobije neoborivi dokaz, kojim da uvjeri potomstvo o došašću ove kuće na Trsat, pronadje za shodno i nuždno, da pošalje u Nazaret svećenika Aleksandra, uz tri druga pobožna i poštena čovjeka.

Ovi imali su izpitati vrieme odlazka sv. Kuće iz Nazareta, izmjeriti temelje, na kojima je bila sagradjena, i drugo sve točno upisati. Pop Aleksandar, pripovieda u svom putopisu, kako su došavši u Siriju, jedva, uz ogromnu svotu novca, dobili putnicu do Nazareta.... Ovdje doznadoše od kršćana, što su još bili živi, kako je sveta Kuća bila u pogibelji, da bude obezčašćena i kako je najednom nestalo., dok su ostali samo tragovi, gdje se prije nalazila. Izmjeriše temelje Kućice u širini i duljini, i nadjoše ih posve isto-

vjetnima sa zidovima sv. Kuće na Trsatu. Veseli, vratiše se kući sa podpunim uvjerenjem, da je sveta Kuća na Trsatu ista, što je i bila u Nazaretu. Pripoviedahu kod kuće pod prisegom sve, što su vidjeli i čuli, a spise o tom ostaviše u arkivu riečkom. Glas o svetoj Kući, dopirao sve dalje i dalje. Silni narod još i više grnuo na Trsat, gdje je zagovorom svete Bogorodice, dobivao mnogobrojne milosti, a Bog izkazivao ovdje, velika i mnogobrojna čudesa.

Prenos svete Kućice po angjelima u Loret.

Ali sreća i radost naših praotaca, na žalost, trajala je malo. Dne 10. prosinca 1294. nevidljiva ruka, odniela je svetu Kuću. Pastiri u noći, pasući stado, vidjeli su, gdje je angjeli nose preko jadranskog mora k obalam Italije. Postaviše je najprije u liepu šumicu blizu grada Rekanata, a kad je ovamo narod hrlio sà sviju strana k pobožnosti, nadjoše se i zli

ljudi, koji su putnicima prietili smrću i robili ih, s toga angjeli prenesoše Kuću, koje tri hiljade koračaja, opet dalje, dok je konačno smjestiše na mjesto u lovor gaj, gdje se još danas nalazi.

Lovor gaj, nazivlje se latinski „Laureatum,“ s toga je i sveta Kućica, prozvana lauretanska ili loretanska, a samo mjesto, koje se kraj lovore šumice, razširivalo i podiglo, prozvalo se Loret — Lorete ili Loreto. Pobožnost pako, koja se odavle najprije počela širiti na čast i slavu blažene Djevice Marije, prozvala se „litanije loretske“... A tko da i kod nas u Hrvatskoj, od kršćana katolika, ne poznaje litanije loretske, tko da ih i rado ne moli u počast i slavu preblažene Djevice Marije, Pomoćnice kršćana, Utješiteljice žalostnih, Zravlja nemoćnih, Majke božanstvene milosti? !— — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — —

I medj Talijanima našlo se ljudi, koji dočuvši, da je sveta Kućica stan Majke Božje u Nazaretu, htjedoše se i sami, o istinitosti te viesti očevidno uvjeriti.

Primivši savjet od sv. Otca Bonifacija VIII., odabraše šestnaestoricu medju najboljim i najčestitijim gradjanima, koji podjoše na Trsat i u Nazaret. Kad dodjoše na Trsat, nadjoše hrvatsko žiteljstvo kruto žalostno s težkog gubitka, pretrpljenog u noći 10. prosinca 1294.

Na Trsatu, a isto i Nazaretu nadjoše jasne tragove, gdje je nedavno postojala sv. Kuća, te sve pronadjoše skroz odgovarajuće obsegu sv. Kuće, prispjele u njihovu otačbinu ... Kad se vratiše u Italiju, izkazaše pred starješinama jednoglasno sve, što su vidjeli i čuli na Trsatu i Nazaretu. Potvrdili su isto, na što su prisegli i Frankopanovi izaslanici. Kuća čudesno prenešena, da je stan Majke Božje. Čudotvorna pako ozdravljenja, što se tu

domalo zbivala, očevidno dokazivahu, da je to Svetište, na posebni način, Bogu drago.

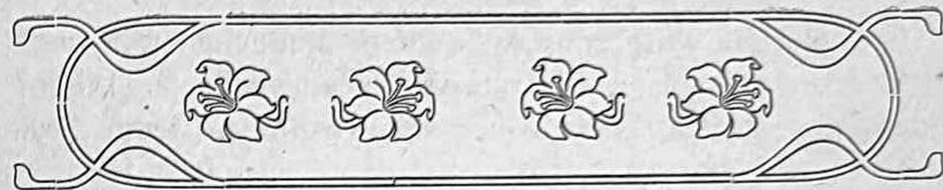
Kada su kasnije starije viesti o svetoj Kućici, opet bile osumnjičavane, poslao je papa Inocent XII., koji je vladao od godine 1691.—1700., još jedared posebne učenjake u Hrvatsku i Nazaret, koji su jednako potvrdili, da je loretska Kućica, u istinu, angjelima iz Nazareta ovamo prenešena. S toga je i papa Inocent XII. naredio, da se u katoličkoj Crkvi, imade svake godine 10. prosinca slaviti uspomena prenosa svete Kućice u Italiju. Tim činom je najmjerodavnija ličnost na svietu, zastupnik samoga Sina Božjega, pokazao, da je sveta Kućica u Loretu u istinu, pravi i istiniti nazaretski dom, — stan Majke Božje i njezinog Božanskog Sina.

U najnovije doba, putovao je i učeni prirodoznanac rimski Bartolini u Loret i Nazaret, da proučava loretsku kuću. Izpitivao je ostatke temelja iza svete kuće u Nazaretu, usporedjivao ih sa samom Kućicom, pače i kemički pretraživao kamenje i maltu, a i drugima dao sve analizirati, te došao do rezultata, da su temeljne opeke u Nazaretu, jednake kamenju Kućice loretske, pače da se čestice malte od kućice loretske, ni u čemu, ne razlikuju od onih u Nazaretu. Još jedno je vrlo važno: istraživali su učenjaci i stručnjaci i po cieloj Italiji opeke, bili našli slične ovima u loretskoj Kućici, ali posao bio im uzaludan. Tko bi dakle pametan, mogao još danas o istinitosti svete Kućice dvojiti, kad nebo i zemlja izdavaju tolika svjedočanstva?!...

U ostalom pobijao tko ili ne, da je „casa santa“ u Loretu, bio ili ne bio stan blažene Djevice Marije u Nazaretu, nas se to ne tiče. Ne spada to u nikakove vjerske dogme. Ipak nepobitna je činjenica, da je Bog ovo mjesto, kroz stotine viekova, izabrao za mjesto izkazivanja vanrednih milosti. Velike i uzvišene su tajne, što ih mi častimo u svetoj Kući loretskoj!

Računaju, da je ovo svetište diljem viekova, posjetilo i preko dvie stotine svetaca, koji promišljajući otajstva, dogodivša se u ovoj svetoj Kući, padahu na koljena i izlievahu tuj, svoje svete i tople molitvice... O kako je tuj vruće molio sveti Franjo Saleški, sv. Franjo Ksaverski, sv. Alojzije, sv. Katarina, sv. Karlo Boromejski, a i premnogi drugi... Uz rimske pape, hodočastilo je u Loret careva, kraljeva i knezova sviju naroda, da se poklone Kralju svih kraljeva, koji nekoć stanovao u ovoj siromašnoj i priprostoj kućarici... Svi ovi, bogato darivajuć Svetište, zasvjedočiše time, svoju živu vjeru u čudotvorni prenos sv. Kuće.

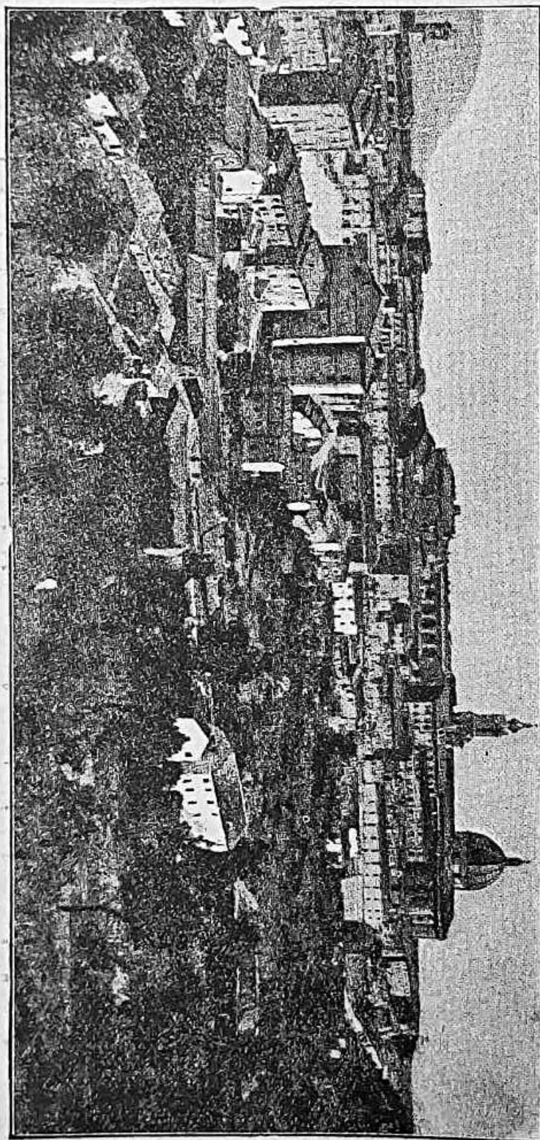

Polazak sa željezničke stanice i dolazak u grad Loret.

(Mršava kljusad. — Hotel Ferri. — Prosjačenje po ulicama. — „Molta miseria in Italia.“ — Sastanak sa O. Kulićem. — Skok u Gospinu crkvu. — Starica sa čislom u ruci. — Talijani odani svojoj Madoni.)

Pred željezničkom stanicom u Loretu, čekale nas već naručene kočije, a kad je došao na mene red, strpalo nas petoricu u mali vozić... Kako moja prtljaga bila nešto poveća, mrgodio se dosta na mene naš „veturino“, a i tražio posebice za taj teret, obligatni „manču“ — napojnicu... Od kolodvora do samog mjesta, imade pol sata vožnje, a put vije se u naokolo, da pristup bude ugodniji i lakši. Kraj ceste svuda opažasmo bujnu zelen i razna stabla, najviše uljikova... Mršava kljusad, težko nas vukla uz brdo... Sve nas kočije skoro prestigle, a mi ostadosmo zadnji... Nismo za oto ništa marili, ta evangjeoska rieč uvjerava, da posljednji mogu biti u nebesima i prvi... Neki od naših suputnika, bili su zaželjeli da krenemo pješke procesijom u grad, što bi i odgovaralo samoj rieči „hodočašće“, — ali težko se to hodalo, kad su mnogi od umora i jedva vukli noge za sobom, a medj ovima i sám, nisam bio najposljednji...

Ovdje tek nuzgredno spominjem, budućim hodočastnicima za ravnanje, kočija od zeljezničke stanice u Loretu do samog mjesta, plaća se za dvie osobe po jednu liru.

Pogled s kolodvora na grad Loret.

Kad stigosmo u Loret, stadosmo na trgu: „Piazza della Madonna" — i pograbivši svak svoju prtljagu, začesmo tražiti doznačene nam stanove... „Hotel Ferri..." bio je doznačen meni i mom visoko poštovanom ministrantu, plemiću Ivaniševiću. Na trgu nastalo je dosta veliko komešanje, jer je Loret maleni gradić, a strancima valja se smjestiti i u privatne stanove. Dok smo se tako propitkivali za naša „alberga" — konačišta, okružilo nas opet sva sila prosjaka, pa ako je i u cieloj Italiji prosjačenje po ulicama u velike razšireno, to valjda nigdje nije tako dosadno i nametljivo, kao što sam to vidio u Napulju i sada ovdje u Loretu. Prosjači staro i mlado, bolestno i zdravo, mužko i žensko, liepo, a i otmeno odjeveno. Ne smatra se to, tuj, nikakovom sramotom, pa mi se čini, da su mnogi u Loretu i prosjaci od zanata, osobito ako se uvaži, da se ovamo sabire godišnje na stotine tisuća hodočastnika, koji talijanskim uličnjacima, priskrbljuju bezbrižni svakdašnji krušac. Najbolje je, da se čovjek na njih ni ne obazire, jer ako samo s jednim zametneš razgovor, već si mu pao u mreže i tako lako više ne umakneš. A ako mu koji soldo udieliš, vide to ostali, pa će na tebe nasrnuti, ko pčele na med ili muhe na mlieko. Zaista pravo je uzkliknuo preda mnom jedan odrpanac, kad je tražio milostinje: „Molta miseria in Italia!" — „Imade u Italiji mnogo biede!"

Već se smjestismo u odkazanu nam sobicu za noćište, kad je najednoć naš tehnički vodja, zatražio od mene izkaznice za konak i htio da nas premjesti nekamo drugamo, a večerat da ćemo zajednički u gostionici „Albergo di Pellegrini..." Ali jao i naopako!.., Naš stanodavac iz „Alberga di Ferri", iztrgao vodji naše izkaznice i pod živu glavu nije htio, da nas više pušta iz svoga zakloništa... Valjalo se sa sudbinom sprijateljiti, a dok se drugi natezali simo i tamo, zagrlio me opet iznenada odlični prijatelj

i apoštolski penitencijar sv. Kućice O. Bernardo Kulić, te me i odmah poveo u Gospinu crkvu, gdje je osobito blistao, u večernjem munjevnom sjaju, divni oltar, kapelica sv. naših apostola Ćirila i Metodija, koja se drugi dan, na osobito svečani način imala pred nama Hrvatima otvoriti, dok je i baš tek pred par dana bila posvema dogotovljena... Mislio je časni O. Bernardo, da ćemo u večernje sumračje svi odmah u crkvu, ali se na žalost rasteposmo kojekuda, a već u osam sati, crkvena vrata zaključaše, a rekoše nam, da se crkva otvora sutra u pet sati... Meni je bila taj put glavna briga, da sutra, mogu služiti svetu misu u samoj svetoj Kućici. Htio sam to i godine 1888., kad sam ovdje boravio, ali mi onda rekoše, da imadu za služenje sv. misa u svetoj Kući — predbilježene već svećenike na tri mjeseca unapried! Svete službe ili mise, obavljaju se u svetoj Kući od ponoći pa sve do prve večernje i poslie podne, koju je povlasticu sv. apostolska Stolica iznimno, podielila za sv. ovo mjesto... Ovaj put bio sam sretniji... Otac penitencijar uveo me u sakristiju i ondje službujećeg svećenika zamolio, da me ubilježi za sutrašnju sv. službu in „Casa Santa..." Ovako zovu Talijani taj sveti dom, nebeske Gospe... Sakristan nešto se izpričavao, ali ipak dopustio da upišem svoje ime i prezime u misnu knjigu, te rekao da sutra, točno u polak sedam, imadem biti u sakristiji i biti spreman za službu Božju u samom Gospinom svetištu... Ovo me vrlo obradovalo, pa s toga i zahvalno stisnuh ruku visoko časnom penitencijaru, te izmoliv još Očenaš i Zdravu Mariju — odoh u opredieljeni mi gostinjac „Ferri..." Kod večere, skupilo se nas šesnaest članova našeg hodočašća... Bila su tuj kraj mene posve nova lica, pa mi je bilo i milo, da se otresoh prevelike buke, dosadanjih gostinjskih soba. U tihom razgovoru, povečerasmo tuj, što nam brižni i „ljubomorni" domaćin predložio... Oko deset sati, podjosmo već

u svoj stan, u drugoj kući, na broj 73. Dočekala nas ovdje drhšćuća starica sa svjetiljkom i čislom u ruci, dok je u predsoblju, naše sobice, gorio žižak na stolici, pred kipom loretske „Madonne". Starica nas uvjeravala, da se ništ ne bojimo, da je ona prava katolikinja i službenica Marijina. Staričina zabrinutost, ganula nas ugodno i razveselila neobično.

Poznato je i obćenito, da su niži slojevi Talijana, vrlo odani svojoj „Madonni", što sam osobito opazio u Napulju, i ovdje u Loretu... Kad sam u večer prolazio medj sirotinjom, napuljskim ulicama, vidio sam, gdje dapače piljarice na trgu pale u lampicama ulje pred „Madonom".

Malena je bila sobica, gdje se nadjosmo. „Tiha mala kolibica za dva srca dost..." Dà! Dva srca... Moj ministrant Fran, i srce moje... Pokleknusmo i mi tuj pred slikom Madonne i ovršiv večernje molitve, svalismo se umorni, u svoje krevete i zaspasmo dubokim snom... Što smo sanjali — Bogu je znano. Snivasmo sigurno sladko u toplom zagrljaju, čudesne „naše — Majke" — loretske Gospe...

Poklon hodočastnika u svetoj Kući.

Sv. mise Provincijala O. Bernardina i moja u svetoj Kući, te propovied O. Augustina.

(Ćuvstva za vrieme posjeta svete Kuće. — Moj pristup k oltaru — Pričest suputnika na žrtveniku sv. Gospe i obćenita u kapeli sv. Ćirila i Metoda. — Hrvatski tipovi u Loretu. — Vapaj za povratkom sv. Kuće u Hrvatsku. -- Prikričivanje O. Bernardina.)

Već rano u četiri sata, kao da me probudila neka tajnovita sila. Opremih se, dok se medjutim dignuo i moj suputnik, a obojici sigurno provijavala je dušom tek jedna želja, da se što prije nadjemo u rodnoj Kućici, Kraljice neba i zemlje...

Kad se u pet sati, nadjosmo u velikoj svetinji, sagradjenoj na podobu križa, opazismo na mjestu, gdje je ramena križa spajahu, pod visokom kupolom, svetu Kućicu, svu obloženu, poput sniega, bielim mramorom.

Težko je opisivati čuvstva štovanja, radosti i svetog strahopočitanja, što čovjeka spopadaju u tome času. I bez dogovora, gotovo svi hodočastnici, u jedan tren, nadjosmo se na koljenima u svetoj Kući. Činilo se, kan da smo za čas zaniemili. Istina usta su zašutjela, ali govorilo je srce, a još više suze, što natapahu, rajskom srećom, razblažene oči. Cjelivali smo u istinu zemlju, koju Bog udostojao uči-

Bazilika u Loretu. Pročelje sa glavnim ulazom i toranj.

niti vriednom, da primi stan, svete Obitelji. Cjelivali smo, gonjeni nekom tajnovitom silom, hladno kamenje svete Kučarice, koja je bila svjedokom bezkrajnog milosrdja nebeskog Otca, neshvatljive pokore Isusa Krista i prevelike ljubavi spram Boga, što je na ovome mjestu, očitovala prečista zaručnica Duha svetoga i „pravedni“ Josip... Svi smo ovdje Majku Božju uzčastili, te zahvalno sebe i svoje preporučili moćnoj Njezinoj zaštiti.

Bilo je i šest sati, kad podjoh u sakristiju, da čekam na odredjeno mi vrieme, za služenje sv. mise... Ovdje bilo već sve pripravno za mene. I misno odjelo i knjiga i kalež. Upozoriše me, da se valja odmah opremiti za službu, jer čim stigne službujući svećenik, valja meni odmah krenuti u sveti dom...

Tuj je svaki čas dragocjen i krzmanja nema! —Točno u pol sedam, već me vodio posebni svećenik, putem svete Kućice, dok je moj ministrant drhtavom rukom nosio misnu knjigu i od ganuća orošenim očima, iskazivao najveću sreću, da uzmogne posluživati kod svete službe, u Bogorodičinoj Kućici.

Što sam pako ja ćutio u duši, kad sam počeo odricati misnu molitvu: „Introibo ad altare Dei!“ — to je Bogu znano. A što tek, kad sam čitao zadnje evangjelje i klecajući izgovarao riječi: „Et verbum — hic — caro factum est, et habitavit in nobis.“ Što se i tuj čita, zlatnim slovima, upisano na podnožju žrtvenika... Rieč „hic“ — „ovdje“ — imade na kršćansku i svećeničku dušu, potresujuće djelovanje... „Ovdje Rieč tielom posta i prebiva medju nama!“ ... Pod svetom misom, pričestih sa Gospinog oltara, i još koje dvadesetak naših suputnika, dok se ostali pričestiše kod zajedničke svete pričesti, pred oltarom svetog Ćirila i Metoda, gdje je medjutim, naš prezaslužni prečastni provincijal O. Bernardin, služio sv. misu.

Poslie svoje svete mise, još sam izpovjedio neke naše suputnike, a zatim dao se na slušanje vanredno liepe propovjedi, koju s oltara Ćirilo-Metodijskoga, izreče naš vriedni kapucin O. Augustin, a glasi doslovno ovako:

I.

„Od vajkada su svakome kršćaninu, bila draga ona sv. mjesta, što ih je posvetio svojim boravkom na zemlji, božanski naš Otkupitelj. Betlehem, gdje se rodio Mesija, Nazaret gdje ga Majka othranila i gdje je živio u siromašnoj kućici, prislonjenoj uz kamenito špilju do 30.-e godine, Jeruzalem, gdje je toliko put sjajno očitovao svoje nebesko poslanstvo, Golgota, gdje su propeli nezahvalni Židovi božansku Ljubav, sva ta mjesta omašne su spomen-knjige, u kojima su ispisani neizbrisivim slovima, veličanstveni dokazi nepobitne one činjenice: „Dotle je Bog ljubio svijet, da je dao za nj svoga jedinorodjenoga Sina.

Kako dakle, da ne ljubi svako kršćansko srce sveta ta mjesta, lijepe obećane Zemlje! Ali nezahvalnost stanovnika palestinskih, prisilila je Pravdu Božju, da kazni strahovito domovinu njihovu. U 13. vijeku, provališe u sv. Zemlju nevjernici, pristaše Muhamedove nauke i zagospodovaše Obećanom Zemljom. God. 1291. pade u dušmanske ruke zadnji bedem kršćanstva grad Ankon i neprijatelji zaposjednuše, ova kršćanska svetišta.

Jedno je ipak svetište osobitom ljubavlju sačuvala Providnost Božja, kako nam dokazuju nepobitna i jasna izvješća hodočasnika, sve do pred kobnu godinu 1291. I to jedno svetište, što ga je odlučila Providnost Božja, da čudovitim načinom sačuva od poganskih ruku jest ona ista sveta Kućica Nazaretska, u kojoj je preblažena Djevica primila vijest, da će postati Majkom Sina Božjega i u kojoj je Riječ postala tijelom. I tu dragocjenu svetinju, kao da je odlučila Providnost Božja, dati na dar Evropi, onoj istoj

Evropi, koja je u neopisivom vjerskom zanosu toliko stotina hiljada sinova svojih slala, da krvlju svojom, oslobode sveta mjesta Spasa našega.

A zašto li je dao Bog Evropi baš siromašnu Kućicu, gdje je začela Sina, njegova neprispodobiva Djevica? Ne znamo nikako! Možda i zato, da to sv. mjesto neprestano dovikuje čovječanstvu, kako nije Bog mogao iskazati veće ljubavi, nego što je dopustio, da se u toj Kućici, utjelovi Riječ njegova, Sin njegov jedini; a možda i za to, da se sačuva spomen poniznosti, siromaštva i skromnosti najsvetije Djevice-Majke, koja je u toj Kućici, začela i othranila Sina Božjega.

Bilo zašto bilo, dobro je utvrdjena činjenica, da je sveta Kuća, iščezla god. 1291. iz Nazareta i da je bila prenesena u kršćansku Evropu.

II.

Ali prije nego prijedje sveta Kuća, preko sinjeg jadranskoga mora, prije nego se postavi na ovom sv. mjestu, gdje mi boravimo, u lijepoj ovoj zemlji, u kojoj stoluje Namjestnik Sina Božjega, u zemlji velikih onih Petrovih nasljednika, koji su znali raspaliti cijelu Evropu na križarske vojne za oslobodjenje svete zemlje, prije toga, htio je dragi Bog, da se skromna Kuća Marijina zaustavi na hrvatskome tlu.

U prvoj polovici XIII. stoljeća, provalili su i u hrvatske zemlje Mongoli s vojskovodjom Batu-Kanom. Kad je ta silna meman provalila s Istoka u Evropu, osvajali su brzo, zemlju za zemljom. Dodjoše napokon i na hrvatske poljane i tako zaprijetiše ozbiljno Zapadu i kršćanskoj kulturi. Zastrepila je cijela Evropa na vijest o pobjedama mongolskih horda i o njihovom dolazku u hrvatske zemlje. Već su protjerali kralja Belu IV., kome dadoše utočište krčki knezovi Frankopani i svi su mislili, da će zapad poplaviti silna bujica divljih četa. U to doba, dogodilo se nešto vanrednoga. Hrabri Hrvati pod zastavom „Kraljice Hrvata“, razbiše divlje do sad nepobjedive vojske

Batu-Kana na poljanama povrh starog našeg grada Rieke svetoga Vida i to polje prozvaše „Grobničkim poljem“, gdje biše pokopani oni, koji su htjeli pokopati kršćansku kulturu i uništiti prosvijetljeni zapad. Dogodilo se to god. 1242. To je jedna od najutješljivijih stranica krvave naše prošlosti, draga braćo moja!

Je li mogao pravedni Bog, mimoići sjajnu ovu zgodu, a da ne nagradi hrabre pobjednike? Jeli je mogla „Kraljica Hrvata“, proći sa svojom kućom iz Nazareta u zemlju, gdje boravi namjestnik Sina njezina, a da se barem za neko vrijeme ne zaustavi u blizini onoga mjesta, gdje su njezini štićenici razbili divlju silu Mongola, koja je prijetila „napose“ da uništi Italiju, a da ne poljubi ono tlo, nakvašeno krvlju hiljadâ i hiljadâ junaka Hrvata? —

Po starodrevnoj izvrsno utvrdjenoj predaji, prenijeli su angjeli Kuću Marijinu iz Nazareta na Trsat, Frankopanski grad god. 1291. S Trsata prenesoše andjeli Kućicu u ovaj kraj, gdje se i mi sada nalazimo, god. 1294.

Prije te godine ništa se u spomenicima ne spominje o svetištu ili hodočasničkom mjestu Loretu, a već u 14. vijeku i to 10 godina nakon tradicijonalnoga prenosa sv. Kuće, susrećemo hodočasnike na ovom sv. mjestu. I kroz sve slijedeće vjekove, dolazili su amo hodočasnici svih naroda, dolazili su toliki sveci, učenjaci, koji su se obratili, kad su proučavali ovo pitanje, ljudi svih staleža, svih narodnosti, svake dobe, i svi ti, diljem vjekova tvrde jedno isto, da je ovdje u istinu ona ista sv. Kuća Marijina u kojoj je Marija začela sina Božjega, nakon, što ju angjeo pozdravio. I sveti Oci pape potvrdili su tu časnu staru predaju, i to u više izvornih isprava. Zašto dakle da mi dvojimo o tome ili da ovdje s dokumentima u ruci pretresamo to pitanje?

Mi smo došli kao stari vlasnici, dragog ovog svetišta, da se poklonimo i da se pomolimo miloj nebeskoj Majci Mariji. I ne bi dobro bilo, dragi moji, kad smo pohodili Rim, središte kršćanstva, gdje kra-

ljuje i stoluje Namjesnik Sina Božjega, kad smo pohodili Asiz, gdje počiva veliki onaj Siromak, koji je preporodio cijeli svijet, ne bi valjalo velju, a da ne okrunimo putovanje svoje zlatnom krunom, a da ne pohodimo Loreto, drago ovo mjesto, gdje osobitim načinom boravi naša nebeska Majka Marija; sveto ovo mjesto, orošeno suzama predja naših; milo ovo mjesto, koje je možemo reći utemeljila ljubav hrvatskoga naroda, osobito na današnji dan, kad se otvara kapelica na čast svetih naših Apoštola Ćirila i Metoda. Spomen derežljivosti blagop. biskupa Štrosmajera i novi dokaz ljubavi Hrvata, prema svetoj Kućici loretskoj.

III.

Mila braćo moja! Jedan od najjačih dokaza za istinitost prenosa sv. Kuće iz Nazareta na Trsat i s Trsata u Loreto, jest silna ljubav Hrvata iz prošlih vjekova prema svetoj Kući. Naši stari, bili su više vični baratati oštrim mačem i šiljatim kopljem u neprestanim ratovima, nego li pisati razne dogadjaje na pergamene i zato nam je mnogo toga iz naše prošlosti nejasno i tamno. Ali za našu tvrdnju, da su upravo Hrvati utemeljili Loreto, imademo čvrstih dokaza. Talijanski takodjer pisci govore, da su odmah za prenosa sv. Kuće, dolazili amo tužni Hrvati, koji su prepoznali, da je to ista ona Kuća, koja je negda na Trsatu bila i stvorili su ovdje cijele naseobine, jer se naime nisu mogli, mnogi od njih, nikako utješiti, pa nastanili su se ovdje s obitelju i ovdje su živjeli do smrti. U 15. vijeku, nalazimo mi ovdje „Bratovštinu presv. Sakramenta“, koju su prozvali „Bratovštinom Slavena“. Iza smrti ostavljali su naši stari, sve, Djevici Loretskoj i toj bratovštini, za uzdržavanje hodočastnika i za razne bolnice, da i mrtvi, kako kaže suvremeni pisac Riera „svojim zadužbinama, štuju svetu Djevicu, koju su za života toliko ljubili.“ Toj Bratovštini imadu se zahvaliti dva bogato nadarena gostinjca

jedan u Loretu, a drugi izvan zidina gradskih, a bogato ih opskrbila ljubav predja naših.

I pogledajte pobliže tip stanovnika ove okolice, vi ćete naći mnoge crte starih naših Ilira, živi spomen ljubavi otaca naših, prema svetoj ovoj Kući.

I svake godine, kako nam pišu, mnogi očevici, dolazili su Hrvati svetoj ovoj Kući i kako veli jedan pisac iz 16. vijeka „Ostavljali su ovdje najrjedji primjer pobožnosti u ponašanju i velikodušnosti u darovima.“ I bilo ih je mnogo, premda u ono doba, nije bilo ni parobroda ni željeznica, i tako su se ponašali ganutljivo u ovom svetom mjestu, i tako su žarko molili Boga, da im povrati dragu svetinju, te su se u istinu svi pobojali — kako izvješćuje suvremenik Riera, — da ne bi blagi i milosrdni Bog, koji čini volju onih, što ga se boje i uslišaje vapaje njihove, lišio Loreto tolikoga dobra i prenio svetu Kuću u Hrvatsku. I bilo je toliko hodočašća u godini, da je politička tada oblast kako piše pisac Gaudenti, morala ograničiti broj godišnjih hrvatskih hodočašća.

Draga braćo, potomci slavnih onih predja, nasljedujmo oceve svoje! — Sjedinite molitvu svoju s molitvom mojom.

Neopisivo lijepa Djevice, Majko, jaka Kraljice Hrvata, diko naroda našega, poslušaj nas, smjerne sluge svoje! Po starodrevnom običaju predja naših, dodjosmo i mi, da Ti se poklonimo na ovom svetom mjestu. Nekada si kod nas stanovala, draga Majko, sa svetom Kućom svojom i to nam mami suze na oči, kao i predjima našim, koji su ti dolazili hrpimice ovamo i plakali za tobom. Ostavila si nas, jer je bila volja Božja, da se nastaniš s ovom dragom svetinjom, u zemlji Namjestnika Sina Tvoga. — Neka bude blagoslovljeno ime Gospodnje!

Djevice lijepa, Djevice jaka, Djevice-Majko, čuj vapaj naš. Stari naši, suzama su svojim orosili sveto ovo mjesto i zaklinjali su Te glasom silnim, glasom, što prolazi kroz kosti: „Vrati se k nama Marijo

s Tvojom svetom Kućom." I tukli su prsa svoja, jer naši stari vični ratu i u neprestanim bojevima nisu možda dosta marili za sveto ono mjesto, gdje si se udostojala boraviti tri godine dana, zato su dolazili amo i molili te za oproštenje, dobra Majko, ocevi naši kroz tolika stoljeća i vapili su raskajani: „Vrati se vrati na Rijeku, Marijo! Marijo, na Rijeku se vrati! O Marijo! Marijo! Marijo!" Drukčije bi te mi dočekali danas, draga Majko, nego naši stari, koji nisu imali kada, da mač u korice djenu i da operu krv sa košulja svojih.

Djevice lijepa, Djevice jaka, Djevice-Majko, čuj vapaj naš! Našem narodu, našoj domovini treba silne pomoći. Raskomadani smo i pocijepani u rodjenoj kući. Uvlače se vuci grabežljivci u redove naše, a neprijatelja naokolo sva sila. Vrati se k nama Marijo i blagoslovi i ujedini i složi pastire naše, svećenike naše, da budu sol zemlje i sjajne svjetiljke. Vrati se k nama lijepa Gospojo, i daj da cijeli narod plane svetim onim oduševljenjem predja naših, za vjeru svoju i da junački i složno ustaje proti vucima bezvjerja i pokvarenosti i nehajnosti.

Djevice lijepa, Djevice jaka, Djevice-Majko, čuj vapaj naš!

Na sinjem jadranskom moru, baš u onom kraju, gdje pobjediše naši predji divlju silu Mongola, gradimo ti dvije crkve, Djevice Bezgriješna. Na Rijeci, a u brzo i na Trsat gradu, gdje si boravila sa svetom Kućom svojom, dignut će ti cijeli narod naš dva veličajna spomenika, kao dva oka, koja će neprestano gledati preko pustog ovog mora, prema ovoj strani, gdje boraviš osobitim načinom: Ti o lijepa, o nezaboravna Kraljice Hrvata. I ta dva oka, daj da brzo progledaju, kad ona progledaju, možda će i bolji dani osvanuti cijelome narodu. Te dvije crkve na Rijeci i na Trsat gradu, neka budu mala zadovoljština za grijehe predja naših; za zloće našeg pokoljenja. Majko milosrdja, nije se čulo od vijeka, da si Ti odbila onoga, koji se k Tebi zaufanjem utjecao, ne odbij ni

nas, smjerne predstavnike cijeloga hrvatskoga naroda, i čuj vapaj naš: „Vrati se k nama, lijepa Gospojo, vrati se k nama Marijo, sa Tvojom svetom Kućom! Vrati se, vrati na Rijeku Marijo! Marijo na Rijeku se vrati! O Marijo! Marijo! Marijo!"

Ovaj liepo i s najvećim oduševljenjem izrečeni govor vlč. O. Augustina, orosio je sigurno svačije oko, i ostavio neopisivi dojam, u srcima, pobožnih slušatelja. I isti Talijani, ovdje prisutni, bili su u duši duboko ganuti, — ganućem našim. Vidilo se to na njihovim licima.

Poslie sv. mise, izrekao je još preč. O. Provincijal nekoliko zanosnih rieči u počast bl. Gospe i ujedno prikričao nam, daljni dnevni red, spomenuv naročito svečanu službu Božju, u kapelici sv. Ćirila i Metoda, u deset sati, kad će se kapelica u prisuću nas Hrvata i na posebni način svečano otvoriti. Razidjosmo se medjutim svi u svoja svratišta na zajutrak.

Svečana služba Božja i govor, O. Kulića u loretskoj kapelici sv. Ćirila i Metodija.

(Medjimurci u crkvi. — Hrvatsko pjevanje i nadolazak 50 Hrvatica i Hrvata iz Rieke. — Pozdrav O. Kulića. — Postanak kapele. — Tumačenje slika u Ćirilo-Metodejskoj kapeli. — Slikar Luiggio Biogeti. — Primicije u loretskoj Kućici. — Brzojavni pozdrav sv. Otcu i Njegov odgovor.)

Već i daleko prije deset sati, vidjelo se bazilikom sv. Gospe, mnogo naših, a i stranih hodočastnika, gdje promatrahu razne kapelice, slike, a i ostale znamenitosti po crkvi . . . Jedan naš čestiti Medjimurac, kruto je ronio suze od ganuća i izvjedljivo pitao me:

— Naj mi pokažeju ono mesto, gde je Mati Božja kuhala obroke našemu Zveličitelju i Kristušu . . . To bi ja najrajši videl“ . . .

Upozorih tog plemenitog našeg suputnika, da se strpi, pa da ćemo poslie svečane službe Božje, moći sve vidjeti i pregledati . . .

Došlo je i brzo deset sati, kad je pristupio k oltaru sv. Ćirila i Metoda jedan od naših odličnih svećenika, da odpjeva sv. misu. Naši hodočastnici veselo mu odgovarahu i pjevahu zanosno, mnoge naše liepe, a navlastito Marijanske pjesme. Kod te svete mise prisustvovalo je uz nas, još i oko 50 Hrvatica i Hrvata više, što dodjoše iz Rieke ovamo, da se ovdje s nama sastanu. Bilo je i tuj mnogo ganutljivih prizora. Oko nas, sakupilo se na glas naše pjesme mnogo Talijana, a i njihovih svećenika, koji svi bijahu duboko dirnuti, skladnom našom hrvatskom pjesmom i sa velikim poštovanjem, izticahu slavno naše hrvatsko ime. —

O. Bernardin Kulić, apoštolski hrvatski penitencijar u Loretu.

I pravo je! Neka znadu, da još nas ima, još Hrvata i da nas još, mržnja, nekih njihovih, izjela nije. — Kao što je Krist

Gospodin, prozvao sv. Petra, stienom i na njoj sazdao svoju svetu obćenitu i katoličku Crkvu, tako i mi Hrvati na toj stieni, na vjeri katoličkoj, — zidjemo svoj vječni spas i sreću Hrvatske svoje. — I vrata nas paklena ne će uništiti.

Poslie sv. službe, srdačno nas pozdravio naš zemljak rodom iz Šibenika, odlični i učeni franjevac konventualac Otac Bernardo Kulić, hrvatski apoštolski penitencijar u Loretu. — Kako njegov govor živo tumači povjest kapelice sv. Ćirila i Metodija u Loretu, a ujedno cielu tu kapelicu opisuje, predajem ga evo ovdje doslovno u javnost, da i našim potomcima predočuje, savremeni rad Hrvata u tudjem svietu i njihovu ljubav i odanost spram svetih slavenskih Apostola i naših uzvišenih narodnih svetinja ... Otac Kulić reče ovako:

„Velečasna i štovana gospodo!“

Pod silnim i veličanstvenim utiskom, stojim evo u ovom času, kad vidim liepu kitu po izbor najodabranijih ljudi, po položaju, znanju i učenju, koji ste došli i sakupili se iz naše Hrvatske zemlje, da ovdje kod ove sv. Kućice, koja je za 3 godine i 7 mjeseci svojim prisustvom posvetila i naše hrvatsko tlo, izkažete najprije svoje štovanje i čast prama Velikoj Bogorodici, koju mi ovdje po naredbi Rimskog Pape Lava XIII. nazivljemo „Majkom našom“, a onda da prisustvujete evo svečanom otvorenju ove naše kapelice. Ja kao list vaše gore, koji sam ovdje već 5 godina nastanjen, kao kat. apost. Penitencijar, kličem: Dobro mi došli! Živili! Vaš boravak ovdje, bio okrunjen najboljim i najplemenitijim milostima duhovnim i tjelesnim, koje će sigurno naša Majka Marija, obilato sasuti nad Vama. — Vaš boravak ovdje, ostao Vam vječno uklesan u srcu i pameti, da na povratku u milu našu domaju, možete se još za dugo sjećati, ovog sretnog dana.

Rekoh, imade još nješto, te se sretnim možemo zvati, da smo se danas ovdje sakupili, a to je svečano otvorenje ove naše slavenske kapele, koja je posvećena velikim apostolima Slavena sv. Ćirilu i Metodu. — Evo je tu, u svom veličanstvenom ruhu, ko mila zaručnica, narešena mužu svome. Mi Hrvati možemo ponosno uzkliknuti: — Divna si, krasna i liepa, pravo remek djelo kršćanske umjetnosti!

A sad ću Vam u kratkim potezima ocrtati i raztumačiti pojedine njezine djelove, koliko to dopuštaju moje slabe sile, jer za to bi se htjelo, da djelo bude podpuno savršeno, pero i znanje dotjerano u slikarskoj umjetnosti, koje ja, priznajem, mnogo ne posjedujem.

Jur godine 1887. bi ovdje ustanovljena tako zvana „Congregatio Universalis“, s tom svrhom, da sakuplja novac iz cielog kršćansko katoličkog svieta, a da taj novac bude izključivo uložen za ukras i ures velebne ove bazilike.

Narodi se odmah odazvaše tako, da kroz malo godina, vidimo Francuze, — Španjolce, a i Njemce sa svojim krasnim i posebnim kapelama, koje su dotični narodi posvetili svojim osobitim svetim pokroviteljima.

Ali nije mogao zaostati ni hrvatski naš narod, koga na osobiti način veže i privlači ovo sveto mjesto, bud radi svoje velike bogoljubnosti napram blaženoj Djevici Mariji, bud radi pretrpljenog gubitka Njezine sv. Kućice, koji gubitak kroz sva prošla stoljeća naš narod nigda nije zaboravio, vapeć i moleć neprestano: „Vrati se, vrati na Rieku o Marijo, o Marijo! o Marijo, vrati se opet k nama“.

Na čelu tog pokreta vidimo neumrlog i nigda neprežaljenog našeg biskupa Jurja Josipa Strosmayera, koji velikodušno pruža darežljivu svoju ruku, i dariva liepu svotu od preko 100 hiljada kruna. Njegov primjer sliede i mnogi drugi, uz braću Slovence i Čehe.

Po izričitoj želji velikog biskupa, kapela bi posvećena našim slavenskim apostolima sv. Ćirilu i Metodu. Njima mi, moramo zahvaliti naš preporod vjerski i ćudoredni.

Još za života našeg mecene, bi naslikan svod od profesora Luigi Stella. — U sredini je grb naše trojedine kraljevine, Hrvatske Slavonije i Dalmacije. Na desnu, ko dobro gleda, vidi grb kraljevine Češke, a s lieva je kruna Bosne ponosne. Žrtvenik je od bielog mramora i bi posvećen od Njeg. Preuzvišenosti Presvj. metropolite Stadlera god. 1892. Na žrtveniku, diže se od drva pozlaćenog sa krasnim rezbarijama tako zvani Priticum. — U sredini je naslikana „Majka naša", koju po naredbi blage uspomene Lava XIII., imadu Slaveni nazivati tim sladkim i milim imenom. — S desna naslikan je sv. Ćiril, a s lieva sv. Metod. — Djelo je ovo izradio grof Stanislav de Witten u Rimu, — a zapalo je 12 hiljada lira.

U sredini je veliki prozor, a na staklu su evo naslikani sv. Ivan Nepomuk i sv. Nikola biskup, dolje sv. Juraj i sv. Ludmila kraljica Češke. Djelo je to profesora Moretia iz Perugije. Sve ovo, što sam vam do sada ocrtao bi izradjeno još za života velikog našeg biskupa. — Pred 5 godina, kad no me providnost Božja, po naredbi mojih starješina, posla ovamo, sva moja misao bi, da napokon kraju privedem i dovršim, započeto djelo.

Bio tada ovdje biskupom Loreta sadašnji veliki komornik Monsignor Nj. svetosti Pija X. Vittorio Amedeo dei Conti Ranuzzi. — Pokazao se je odmah sklonim mojoj zamolbi. — Sreća nam posluži, da smo se namjerili na veleučenog profesora Biagia Biagettia, rodom Talijana. Jedini je to učenik nigda neoplakanog i slavnog Ludvika Seitza, koji je poznat i kod nas, radi dekoracije koje je izveo u djakovačkoj katedrali. — Istina je, da se veli „non est discipulus super magistrum" „nema učenika nad učitelja". Ali gori spomenuti još mladi profesor Biagetti, znao je od svog učitelja crpati sva ona liepa svojstva, kršćanske umjetnosti, tako, da dobrom promatraocu ne će izbjeći srodnost kista i boja umjetnosti slikarske. Profesor Biagio Biagetti, stavio se je odmah na posao. Evo gore na svodu, u pet da tako rečem udubina (Lunette), naslikao

nam je tri bogoslovne kreposti: Vjeru — ufanje i ljubav, kao simbol žive, goruće i plamteće Vjere, Ufanja i Ljubavi, koje su u najvećem stupnju resile našu svetu slavensku braću.

Sa strane, druge dvije udubine, su naslikana dva stabla puna ploda, kao znak njihovog plodonosnog evangjeskog rada na njivi Gospodnjoj. — Na stablima, čitaju se imena naroda kod kojih su rieč Božju sijali, — a to su Kozaci, Moravci, Česi, Bugari, Hrvati i Poljaci.

Hoću da vam sada još protumačim i četiri oveća polja ili strane od kapele. Prva strana malo na lievo (ko gleda) predstavlja nam sv. Ćirila, koji sa jedne tribine, desnicom podignutom, propovijeda slavenskim narodima. — Slikar je tu u onoj skupini naroda u živim bojama iztaknuo našu narodnu nošnju, tu je naša narodna crvena kapa, — peškir, zobun, ječerma, gajtani, opanki, ogrlice, naušnice i ostalo. Kad pak doznadete, da vrli slikar za model jedino se je poslužio sa našim slikanim dopisnicama, koje sam mu dostavio, moramo mu se doista diviti, da je znao onako vješto i majstorski sve skalupiti, ko da je kod nas bio i svojim očima promatrao našu divnu i bogatu narodnu nošnju.

Na drugome polju odma, vidimo svetu slavensku braću, gdje krste prvog obraćenika na vjeru Kristovu, a to je Rastislav knez Moravske. — Sveti obred obavlja O. Metod ko stariji po godinama, a sv. Ćiril prisutan je istome. — Knez kleči, prignute je glave, zaodjenut u bogatom svom odijelu. Sv. Metod lieva iz školjke vodu, te ko da i do nas dopiru one svete riječi, prvi put izrečene u slavenskom jeziku: Ja te krstim u ime Oca i Sina Duha Svetoga Amen. U svakom potezu i kretnji, lebdi nam pred očima taj divni prizor.

Uz kneza Rastislava, kleči njegova supruga, u našoj bogatoj narodnoj nošnji. Na čelu joj blista alem kamen, a na cijelom licu, zrcali se sav onaj niz kriepostí, koje ženu čine dostojnom svakog štovanja i

počitanja. Odma s desna, na prvoj strani kraj žrtvenika, to jest na trećem polju, vidimo sv. Ćirila u svojoj ćeliji, sobici. — Sjedi kraj pisaćeg stola. Čelo naslonio je na prstima ljevice, dok u desnici drži pero. — Sav je zadubljen u sastavljanju nama toli omiljenih slovà, prevadjajuć istodobno, svete knjige u staroslavenski jezik.

Sav namještaj sobe, sa otvorenim prozorom, kroz koji se vide mile ptice lastavice, što lete i kruže zrakom, ona grobna tišina, ima u sebi nešto pjesničkoga, te na motriocu ostavlja sladke misli i ugodni utisak.

Evo nas na četvrtom polju.

Naši slavenski Apostoli, tuženi od neprijatelja kod sv. stolice, gdje su se svetim obredima posluživali narodnim jezikom, po naredbi pape Nikole, morali su na daleki put u Rim, da se opravdaju. — Svjestni, da ih zato niti najmanje savjest ne grize, jer uviek im lebdijaše pred očima jedino slava Božja i spas duša, znajuć dobro, da je Krist za sve umro „i sve hoće da spasi" „Christus pro omnibus mortuus et omnes vult salvos fieri" — podložni i odani sv. stolici rimskoj iz koje jedino izvire nam „vita, salus et resurectio nostra", to jest „Život, spas i uskrsnuće naše", odma se odazvaše tom pozivu. — Papa Nikola I., preminu, a nasljedi ga Hadrijan II., koji našu svetu slavensku braću ujedno sa cijelim klerom, ljubezno i sa svim dostojanstvima prima.

Ovaj čin, najglavniji u životu svetih apostola, slikar nam je najljepše orisao.

Papa Hadrijan drugi, sjedi na svom sjajnom papinskom priestolju, u velikoj vatikanskoj dvorani, — okružen je sa biskupima — na podnožju kleči sveti Ćiril i vide se sv. knjige otvorene, od sv. apostola prevedene. — Sv. Metod stoji odma iza sv. Ćirila. Liepa ko snieg brada, resi ono muževno i odvažno lice, a na ruci drži misal. — Sveta braća na obranu navode toli mudro i razborito svoje razloge, i klevetničke i neosnovane tužbe padaju po sebi.

Papa Hadrijan, diže evo svoju desnicu, te ih blagoslivlje, i daje im vlast, da u svetom započetom djelu prosliede.

Kroz ogromni prozor Vatikana, vidi se evo poznata angjeoska tvrdjava. Odma iza svete braće vidimo nekoliko njihovih učenika, dok stiegonoša u narodnom kmetskom odijelu, diže evo ponosno sveti barjak, ko znak pobjede i slave, a dvoranom razlieže se prvi put od najveće vlasti Crkvene potvrdjeni i odobreni pjev: Slava va višnjih Bogu, a mir ljudem blagovoljenija.

Ali da vječna i trajna ostane uspomena, prenosa sv. Kućice Gospine i u našoj slavenskoj kapeli, pošlo mi je za rukom, te su na vanjskom stupovlju sa strane naslikani: na prvom Nazaret, a na drugom pročelje crkve na Trsatu, kao vječni znak, tog osobitog čuda.

Na istom stupovlju na desno, naslikani su blage uspomene Papa Lav XIII., a u ruci drži vrpcu na kojoj je napisano: „Grande Munus", početne rieči Njegove krasne Enciklike od 30. rujna 1880., u kojoj je opisan cieli apoštolski rad i život naših slavenskih apostola i naredba, da isti budu štovani i čašćeni, ko svetci, u cielom katoličanskom svietu.

Na drugom stupu, vidimo ono mudro i učeno lice, koje je zadivilo cieli sviet. — Vidimo lice našeg neumrlog i velikog biskupa Jurja Josipa Strosmayera. — U ruci drži vrpcu na kojoj se čita njegovo geslo: „Sve za vjeru i za domovinu".

I doista, dostojno i pravedno jest, da naš veliki biskup, koji je kroz dugi niz svog neumrlog života, najbolje izpunio i izvršio svoje geslo, da i njegovo lice bude baš naslikano u ovoj kapeli, za koju je On najviše doprinjeo.

Za to, slava ti vječna, neumrli biskupe, Veliki naš mecena, koji sigurno danas sa nebesa osvrćeš svoj pogled na nas ovdje sakupljene i na ovo djelo tvoje. Dá, tvoje, radi mnogih i mnogih razloga, jer Ti si najviše doprinjeo i zborom i tvorom, da ovdje u najvećem hramu kršćanstva, koji u svojoj sredini,

ima najdragocjeniju relikviju — sv. Kućicu, u kojoj Rieč put učinjena bi i prebiva u nama, Kućicu, u kojoj je živjela najsvetija obitelj: Isus, Marija, Josip — bude i naša slavenska kapela, posvećena našim svetim apoštolima Ćirilu i Metodu. — Slava, vječna slava neumrlomu biskupu Josipu Jurju Strossmayeru."— —

Poslie tumačenja veleč. O. Kulića — pohrliše još neki u kučicu Majke Božje, gdje je baš taj dan, služio oko 11 sati prvu svoju glagoljsku sv. misu — nećak zaslužnog kanonika sa Cresa u Istri, preč. Turate. Dodjoše baš u tu svrhu u Loret. . . Zaista ganutljiv prizor, dok se je i sretan mladomisnik Luka, gotovo kupao u obilju suza, što mu proticahu na oči mladenačkim licem, kad je sa oltara Majke Božje, dielio svoj prvi svećenički blagoslov, uz druge i svom dobrom ujaku.

Još nam saobćio preč. provincijal O Bernardin, kako je iz Loreta poslao brzojavni poklonstveni pozdrav sv. Otcu papi i slavnom slikaru Biagetiu u Rim. — Sveti se Otac odmah na pozdravu brzojavno i srdačno zahvalio, te ponovno i brzojavnim putem podielio hrvatskom hodočašću svoj sv. apoštolski blagoslov.

Opis svete nazaretske Kućice i protektorat — države nad njom.

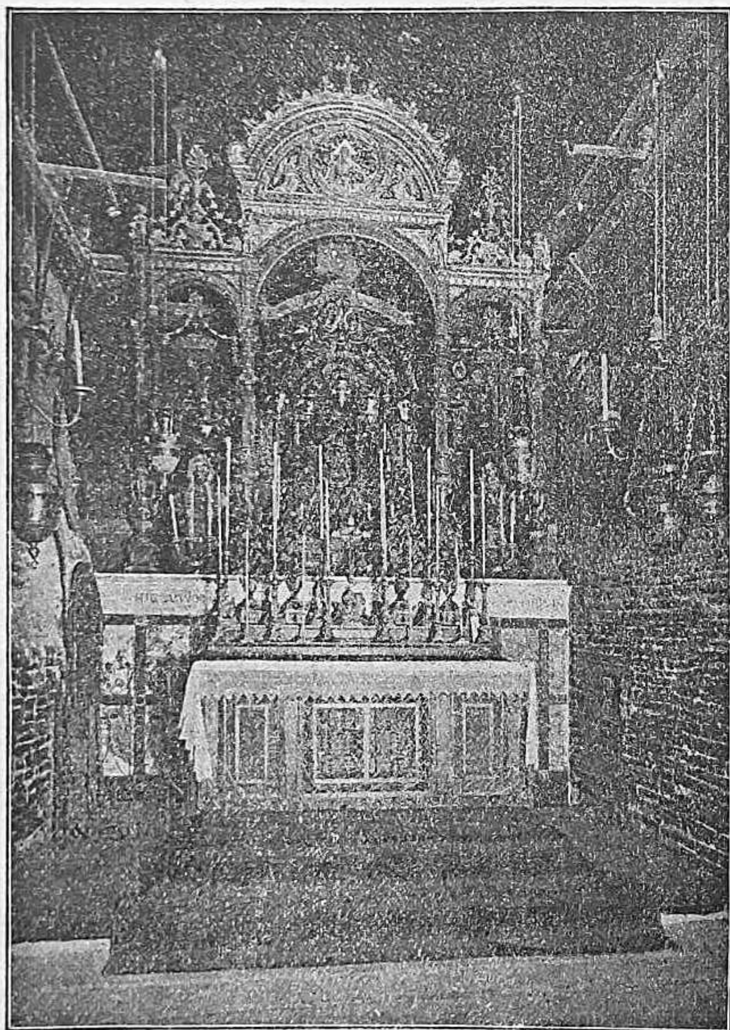
(Oltar u sredini kuće. — Ognjište bl. Djevice Marije. -- Kip čudotvorne loretske Gospe. -- Francezi oplienili svetu Kuću. -- Pladnjevi svete obitelji. -- Grčki križ sa slikom Spasitelja. -- Kamen u svetoj kućici povraćen. -- Nadpis nad vratima. -- Mramor i izklesine oko svete Kuće. -- Oltar Navještenja bl. Djevice Marije. -- Ovlaštenik talijanske vlade, pred svetom Kućom. -- Uprava države nad svetom Kućom.)

Kad obavismo sve pobožnosti, dadosmo se odmah, uz posebne vodiče, na potanje pregledavanje svete Kućice i čitave nutrinje glasovite loretske crkve.

„Casa santa" — sveta Kućica, najveće svetište na svietu iza groba Isusova, imade iznutra zidje, što je bilo i u Nazaretu. Mi se dakle dotičemo tuj i cjelivamo, iste one zidine, koje su bile posvećene čestim dodirom samog Krista, Marije, sv. Josipa, Joakima i sv. Ane, koje su bile, sve od vremena apoštolskih, cjelivane od stotine tisuća raznih hodočastnika iz čitavog svieta.

Sv. Kuća unutra je duga: 9.52 metra, široka 4.10 metra, a visoka 3.40 metra. Sa stropa iz cedrova drveta, načinjena, visi 35 srebrenih svietiljki, koje gore dan i noć bez prestanka, osim na veliki petak, kada se pale, samo dvie. Kraj oltara takodjer, imade 15 gorućih lampi, a 15 izvana oko

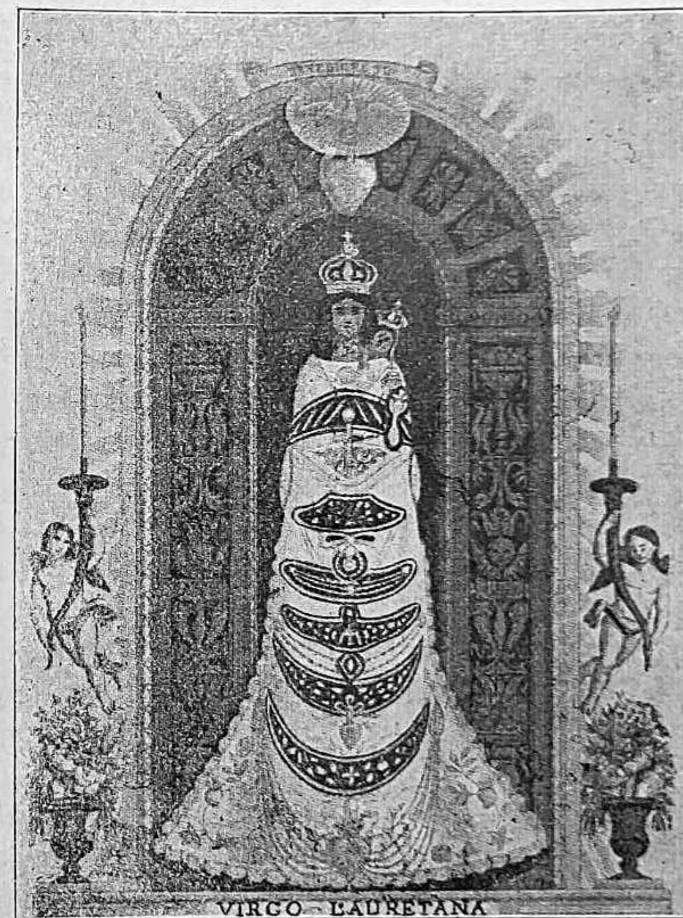
same svete Kućice... I inače gori oko oltara, bezbroj voštenih svieća,što ih Majci Božjoj u počast, dariva pobožni sviet. Svjetiljke bile su prije sve, iz suha zlata, ali sada su srebrene.

Oltar Majke Božje u svetoj Kućici.

U sredini svete Kućice, nalazi se, oltar bogato urešen zlatom i srebrom. Na njemu, nalaze se srebrene statue, svetog

Josipa i svete Ane. Vanjski oltar krije u sebi kameni stari oltar, koji je prenešen ovamo sa sv. Kućicom iz Nazareta, a na kome je služio sv. misu sv. apostol Petar. Gledasmo na nj, izvana, kroz željeznu rešetku.

Gospa od Loreta: Kip u Kućici Majke Božje.

Oltar dieli sv. Kućicu u dva nejednaka prostora. Na prostoru pred oltarom, sakupljaju se pobožni vjernici, da prisustvuju svetoj misi. Iza oltara, nalazi se ognjište, to jest, pokazuje se ono sv. mjesto, gdje da je sv. Bogorodica pripravljala hranu za svetu obitelj. Gore ravno nad ognjištem,

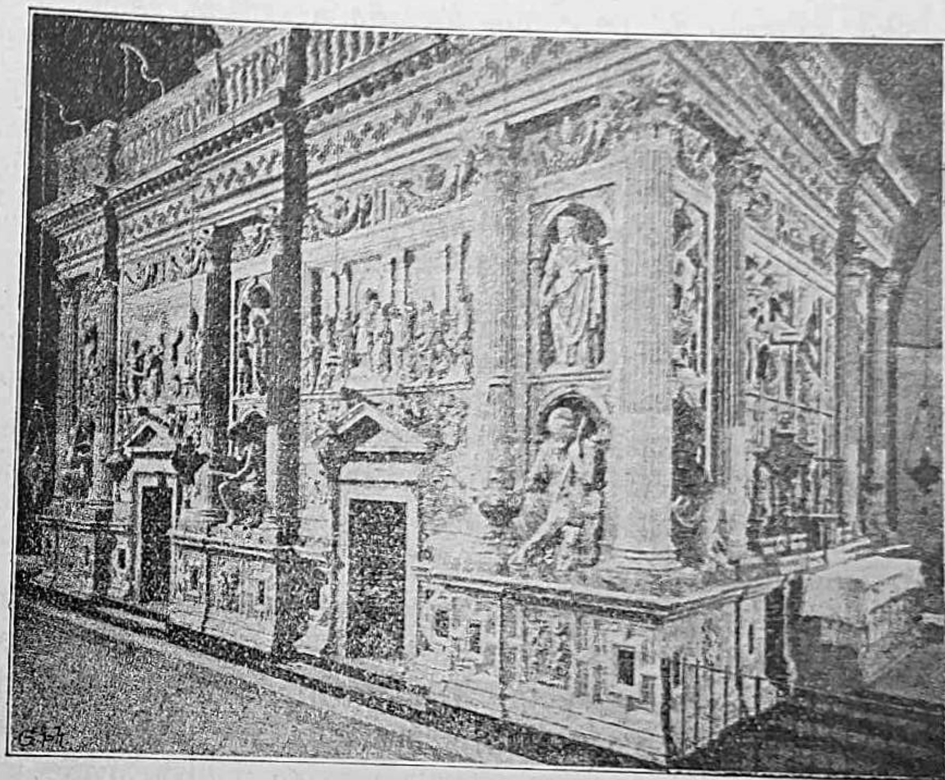
smještena je prostrana čudotvorna statua, čudesne Majke Božje sa Isusom u ruci. Neobični ovaj kip, vele, da je od cedrovine, izrezao sam sv. Luka, a došao je ovamo zajedno sa sv. Kućicom. Kip imade od prilike 1 metar visine, a urešen je zlatom i srebrom, skupocjenim odjelom i bezbrojnim draguljima. U čarobnom svjetlu, osobito se prelievaju na kipu sjajne krune Isusa i Marije, što ih, obtočene draguljima, poklonio papa Pio VII. Rekoše nam, da ovaj čudesni kip Majke Božje, sam imade na sebi vriednosti za jedan milijun 1800 talijanskih lira. Kad su god. 1798., Francezi oplienili sv. Kuću, ponesoše i kip Djevičin u Pariz i smjestiše ga u muzeju kao starinu, ali ga Napoleon već godine 1801. vrati na prijašnje mjesto, a neki misle, da se je kip i čudom stvorio natrag na svom mjestu.

S lieve strane oltara, nalazi se u zidu, izdubak, gdje da je Mati Božja spremala sudje. Za dolazka sv. Kućice, bilo je u tom izdubku, nadjeno 6 tanjura sv. obitelji. Sada su u Loretu samo dva, dok se jedan nalazi u Rimu, a tri ugrabio je pohlepni Napoleon. Tanjurići su ovi napravljeni od zemlje, a sada su obloženi suhim zlatom... U te posudice, na poziv tamo službujućeg svećenika, pometasmo na blagoslov sv. čisla i ostale nabožne predmete... Zaista mila i dragocjena uspomena...

Na zapadnoj strani Kućice, nalazi se prozor, kraj kojega kako vele, pojavio se arhandjeo Gabriel, kad je naviestio Mariji i kad ona zače po Duhu svetom... Nad prozorom, smješten je grčki križ sa slikom Raspetoga, a slikao ga navadno sv. Luka. Rekoše nam, da koliko god puta bijaše ovaj križ stavljen u drugu koju kapelu, toliko se puta na čudesni način, opet vratio na svoje staro mjesto.

U kapelici, u posebnom izdubku, kao u nekakom ormariću, nalaze se ostatci odjela bl. Djevice Marije, a sahranjeno je tuj i vjerodostojno pismo biskupa Koimbriskoga,

Ivana Svareza, gdje piše, kako se je bio odmah na smrt razbolio, kad je dozvolom pape Pavla III. iz sv. Kuće bio odnio jedan kamen, a čim ga povratio, odmah i ozdravio.

Sveta Kućica u Loretu.

Taj se kamen nalazi u svojoj izdubini, odkale je bio uzet, a okružen je željeznom mrežom ... Dadoše nam cjelivati još i komad cedrova drva, koji se lako izvlači iz zida, a došao je ovamo sa sv. Kućom. Pokazaše nam i dimnjak sv. Kućice (il santo Camino). Za oltarom, gore više, imade dva zvončića, iz vremena sv. Ljudevita kralja francezkoga, dok se na južnoj strani sv. Kućice, još razpoznaju, na malti, ostatci slikarije, koju da je ovaj svetac na uspomenu svoga putovanja u Nazaret, dao naslikati.

U svetu Kućicu vode četvera vrata, a nad svakima, imade po koji značajni nadpis. Iz početka, imala je sveta Kućica, samo jedna vrata, i to, na sjevernoj strani. Iz Kućice unilazilo se, posebnim otvorom u kamenu špilju, kraj koje je bila Kućica prizidana. I još do danas je to običaj stanovnika nazaretskih, da svoje stanove, sbog prištednje, opiru o pećine, gdje se nalaze špilje, ili barem takove, koje se dadu lako izdubsti ... Ona jedina vrata u svetu Kućicu, tečajem vremena zazidaše kamenjem, što ga od drugud odlomiše, a učiniše četiri otvora, da mogu hodočastnici lakše ulaziti i izlaziti. Sada su izdubena dvoja vrata na strani sjevernoj, a dvoja na južnoj, tako, da kad je velika navala naroda, kroz jedna vrata može se izlazit, a kroz druga ulaziti. Treća vrata vode za oltar, a posljednja služe za svećenike, da mogu lakše pristupljivati k oltaru.

Ganutljiv je nadpis nad jednim vratima, uklesan u mramoru, što ga izpisah, a glasi:

„Pie hospes, reginam angelorum et matrem gratiarum hic religiose venerare ut ejus meritis et precibus a Dulcissimo filio. — Vitae auctore et peccatorum veniam et corporis salutem et aeterna gaudia consequaris", — što od prilike znači: „Putniče, kraljicu angjela i majku milosti, ovdje uzčasti skrušenim srcem, da njezinim zaslugama i prošnjama od presladkog Sina — početnika Života i oproštenje grieha, i tjelesno zdravlje i vječno spasenje postigneš". . . .

Kako je Kućica s polja skroz na skroz obložena bielim mramorom, imade u tom mramoru uklesano i mnogih drugih nadpisa, dok se na jednoj strani nalazi izpisana i čitava povjest ove sv. Kuće.

Iz zahvalnosti spram Majke Božje, zbog čudesnog ozdravljenja, dao je kararskim mramorom svetu Kućicu obložiti papa Julij II. po nacrtu glasovitog umjetnika Franciska Bramanta. Djelo bi dovršeno tek godine 1534. za

vladanja pape Pavla III., a proizveo ga slavni kipar Sansovini. U dva reda, imade tuj izklesano preko dvadeset raznih kiparskih skupina, koje predstavljaju proročanstva iz staroga zavjeta, a veličaju vrline Majke budućeg Mesije. Umjetnik htio je, da tuj prikaže, kako se je sav rod ljudski i izabrani narod izraelski, a i ini poganstvom zaraženi narodi, kako su se tješili, dolazkom Majke Spasiteljeve i već je napred uzveličavali . . .

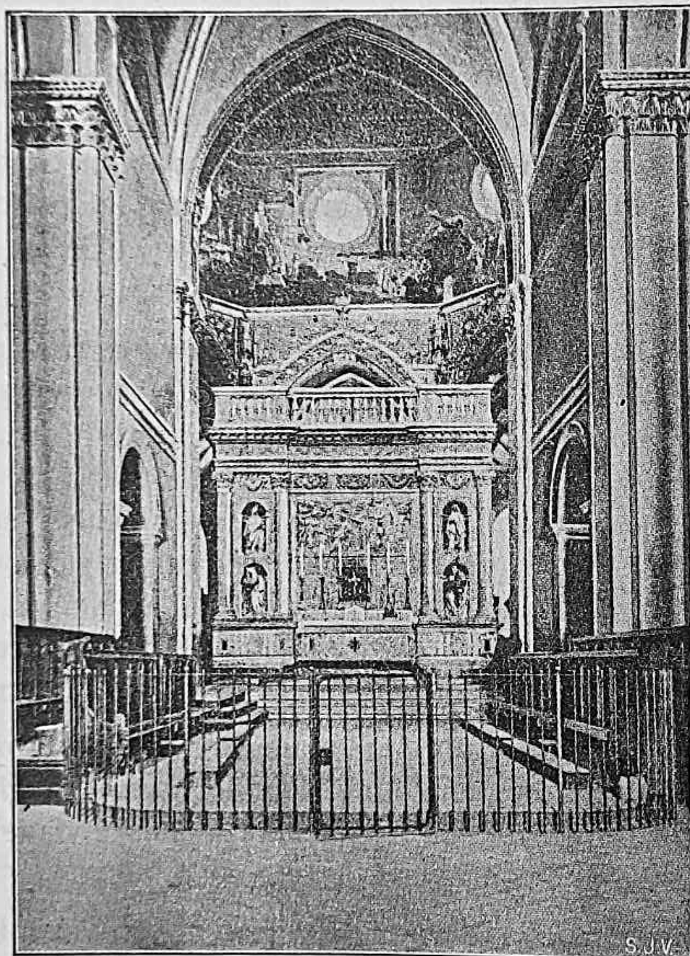
Sva Kućica izvana, okružena je širokom mramornom stubom, koja je već sva duboko izlizana od pobožnih hodočastnika, što se po njoj po koljenima vuku, a da izvrše svoje zavjete i svoje pobožnosti . . .

Na zapadnoj strani, svete Kućice izvana, pred prozorom arkangjela Gabrijela, nalazi se oltar „Navještenja blažene Djevice Marije", gdje takodjer služe bezbroj sv. misa — oni svećenici, koji ne mogu dospjeti da služe na oltaru, u samoj svetoj Kući. Tá, dosta im uspomene i sreće, kad mogu reći, da su prikazali Bogu nekrvnu žrtvu, ovdje, gledajuć za vrieme podizanja kroz prozor u Kućicu, gdje se nevini Jaganjac začeo, da kasnije mučen i propet, krvavu žrtvu na križu, izmieni nekrvnom na svetom oltaru . . ,

Jedno je žalostno, što ovdje ne mogu da prošutim . . . Svih nas vrlo se neugodno dojmilo, kad smo gledali, na ulazu u nazaretsku Kuću, ovlaštenika talijanske vlade u bielom odjelu, sa kapom na glavi, a štapom u ruci . . .

Svetinju loretsku, koja je bila nekoć vlastničtvo papinske države, zaplienila je talijanska vlada, tako, da je sada čitava bazilika i sa pokrajnim papinskim palačama, vlastničtvo talijanske vlade, a sve stoji pod upravom talijanskog ministra prosvjete. Rekoše nam, da crkva imade godišnjeg prihoda, kojih 700 tisuća kruna. Sav taj prihod, ide u državnu talijansku blagajnu, dok se i misne štipendije,

moraju šiljati vladi na obredjenje. Vlada plaća za Loret posebno odredjenog biskupa, kanonike, izpovjednike, a i inače se skrbi za sve crkvene potrebštine. — Razumjeva

Oltar „Navještenja blažene Djevice Marije" u Loretu.

se, da se tuj dosta škrtari. — Bezvjerska talijanska vlada, — smatra katoličke svetinje za krave muzare, od kojih nastoji što više izmusti dohodaka, a za njihovo uzdržavanje brine

se slabo i manje nego maćuhinski ... Nu takova je sudbina! Vlast je obično nad pravom, a pred vlašću i najsvetije pravo, ništa ne vriedi, ako ovo tumače ljudi pokvareni, ljudi bez Boga, savjesti i vjere.

Kratki pogled na samu baziliku.

(Slike u mozaicima — Kapelice u crkvi. -- Njemačka kapelica i slikar Ljudevit Seitz. -- I Magjari hoće da grade svoju kapelicu. -- Ugarsko-hrvatska nagodba).

Predaleko bih zašao, da u ovoj knjizi, potanje opisujem i čitavo nutarnje uredjenje sjajne bazilike, koja je podignuta nad svetom Kućom. Spomenut ću samo, da je gradjena u slogu talijanske gotike, da imade tri ladje, a u njima koje dvadesetak kapelica, u kojima su smješteni žrtvenici sa slikama velikom većinom ne maljanima, već složenim od raznobojnih kamenčića, tako-zvanih mozaika. Mnoge slike, predstavljaju različita čudesa, koja se zbivahu na zagovor Majke Božje u Loretu. — Kapelice, kako jur spomenusmo, uredjuju si sada pojedini narodi sami, upravo veličanstveno i razkošno. — Imadu tuj sjajne kapelice Francezi, Belgijanci, Španjolci, a i mnogi drugi narodi ... Od sviju, kan da je najsjajnija kapelica njemačka, koju rese i mnoge skupocjene slike, izradjenje po poznatom i slavnom majstoru Ljudevitu Seitzu. — Kapelica ova, rekoše nam, da zapada i preko dva milijuna kruna. — Dok bijasmo ovdje — u taj par, izradjivahu baš i Poljaci svoju kapelicu. — O našoj hrvatskoj kapelici sv. Ćirila i Metoda, već sam dosta obširno razlagao, pa hoću još samo da

spomenem, kako sam čuo, da će i Magjari, upravo kraj nas, graditi i uredjivati svoju kapelicu ... Pa da nam nisu vjerna i dobra braća?! I u crkvi ne će da nas puštaju na samu ... Tá kud bi mi Hrvati bez njih?! Mnogi od njih možda misle, da ćemo i u nebu živjeti po nagodbi od godine 1868. .. Težko si ga golubu, kad ga već jastrieb jednom šćepa ... Iz oštrih pandja, nikud nikamo ... Zaista, „sretan“ — golubinji hrvatski narod! ...

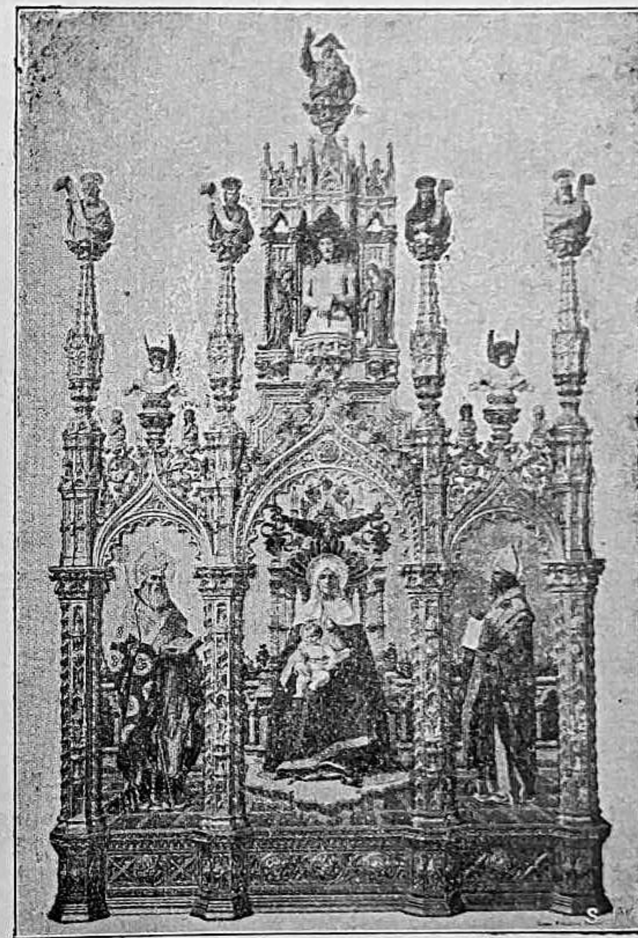
U loretskoj riznici i u papinskim palačama.

(Sakristije u loretskoj bazilici. — Kradja Franceza. — Srebrena koljevka i zlatno diete Ljudevita XIII. -- Zastava poljskog kralja Sobieskoga. -- Svadbeno ruho saskog kralja Ivana. -- Dar kraljice Jelisave. -- Papinski muzej i arkiv. -- Bitka kod Castelfidarda. -- Papini vojnici -- zuavi, hametom potučeni. -- Kako će dugo obstojati „Italia unita?“)

Bazilika Majke Božje u Loretu, imade tri ogromne sakristije, bogato snabdjevene sa svećeničkim paramentima i svetim posudjem razne vrsti. Jedna je sakristija odredjena samo za svećenike, što služe u svetoj Kućici, u drugoj oblače se oni, koji obavljaju svečane službe Božje u bazilici, dok je treća odredjena za ostalo svećenstvo.

Nakon što smo zorno pregledali nazaretski sv. Dom, skupismo se odmah u sakristiji svete Kućice, odakle krenusmo u susjednu riznicu ili crkveni muzej. To je jedna velika dvorana, gdje se nalaze dragocjenosti i znamenite uspomene iz davnih vremena, u koliko su ostale netaknute. Mnogo toga odnieli su odavle Francezi, kada ono uzdivljaše, poslie grozne revolucije, i kad im više ništa na svietu, nije ostalo svetim. Slavni, ali surovi Napoleon I., da može dalje vojevati, pokupio je ovdje godine 1798. blaga, u vriednosti, za 95 milijuna franaka i sve odvezao odavle, na 20 ogromnih vozova.

A i bilo je ovdje dragocjenih predmeta sva sila! U prostranoj dvorani, bilo kraj zidova smješteno do 70 škrinja, napunjenih zlatnim posudjem, a urešenim briljantima, smaragdima i draguljima osobite ciene. Kraljevi i knezovi, te

Žrtvenik sv. Ćirila i Metodija u Loretu.

narodi svega svieta, natjecali se, da iz zahvalnosti spram Majke Božje, – izkažu joj počast najdivnijim darovima. Bijahu tuj kaleži, monstrance, lampe, kipovi, križevi, naličja

od ruku i nogu, čudom ozdravljenih, od suha zlata. Usred sale, bili su smješteni i dugački stolovi, napunjeni premnogim stvarima od čistoga srebra... Kada sam godine 1888., prvi put boravio u toj riznici, reče nam vodič — da je u riznici najdragocjeniji dar bio kralja Ljudevita XIII., koji se zavjetovao loretskoj Djevici, ako mu Njezinim zagovorom Bog dade diete, da će riznici loretskoj darovati srebrenu koljevku i u njoj zlatno diete. Molitva bila mu uslišana, a i on je ispunio svoj zavjet. U srebrenoj koljevci, darovao je zlatno diete u težini od 36 funti, a kraj toga i zlatnog angjela 60 funti težkog... I to je orobio Napolen I.

Što su bezbožni francezki otimači ugrabili, nagradili su donekle, u novije vrieme, vjerni štovatelji Marijanski, a i neke otete stvari, bile su opet povraćene svetoj Kućici u Loretu. Ipak svakako, nestalo je nekadanjeg bogatstva sjajne loretske riznice. Predmeti, danas ovdje pohranjeni, predstavljaju vriednost koje šest milijuna talijanskih lira.

Medju darovima uzbudila je u nama ovdje osobiti interes jedna od dvaju zastava, poljskog kralja Ivana Sobieskog, koju je ugrabio u slavnoj bitci kod Beča turskom vojskovodji Kara Mustafi. Kako spomenuh, vidjesmo još i jedan barjak Sobieskoga u Rimu u crkvi sv. Ivana lateranskoga. Od nemale je zanimivosti i skromni dar saskog kralja Ivana, koji siromačak, u svojoj prostodušnosti, darovao je blaženoj Djevici, ono, što mu se činilo najmilije: šest srebrenih sviećnjaka, umjetno izdjelani krucifiks, a još i svoje svatbeno ruho, u kojem je odabranu družicu svoga života vodio k oltaru — to je: bogato urešeni frak i skupocjene hlače.

Ostali predmeti, izradjeni su od najvećih majstora ljudskog umjeća. — Imade tuj skupocjena kazula, satkana od raznog cvieća, protkana perjem američkih kolibrića, a uz zlatne kaleže i monstrance i premnogo skupocjenih misnih odjela. Liep je i biser, što ga našao neki ribar u

azijskom moru, a nosi na sebi lik Majke Božje... Nalazi se tuj i skupocjeni briljantni diadem, što ga darova Majci Božjoj loretskoj, naša blagopokojna kraljica Jelisava.

Triemovi apoštolske palače u Loretu.

A tko bi i sve izbrojio, što se tuj nalazi. — Ja sam tek nešto iztaknuo, da se vidi, kolika je pobožnost vjernika uvieke bila, naprama svetoj Kući nebeske Zaručnice Marije i kako su i okorunjene glave, počašćivale darovima čudotvornu loretsku Gospu.

Iz riznice, odveo nas odlični naš vodja u gornji sprat, u tako zvani „palazzo Apostolico“ — u papinske odaje, što se steru neposredno kraj crkve u polukrugu, a urešene su prekrasnim arkadama. U prvom spratu, stanovahu pape, kad su dolazili u Loret. Vodili nas i u njihove stanove, koji stoje netaknuto uredjeni onako, kako ih ostavio slavne uspomene papa Pio IX. Tuj se nalaze i razni papinski muzeji i arkivi. Pokazivahu nam i spavaću sobu Pia IX., urešenu prekrasnim slikama rimskih i fiorentinskih umjetnika. U njoj se nalazi priprosta postelja sa papinskim grbom nad glavom, a zastrta jednostavnim crvenim pokrivačem. Kraj kreveta, stoji klecalo, gdje se Pio IX. molio one kobne noći, kadno se radilo o razstavi Crkve od države.

Iz ove sobice izlazi se na sjevernoj strani, na prostrani balkon, s kojega se pruža razkošni vidik, na čitavu loretsku okolicu. Osobito zapinje ti odavle oko, na slikoviti brežuljak, — na kome se nalazi gradić Costelfidardo, gdje su dne 10. kolovoza godine 1868. u junačkoj bitci, izdajnički i nevjerni Sardinci, skoro hametom, potukli branitelje papinskog priestolja i neovisnosti namjestnika Kristova.

Sveti Otac, pouzdavajuć se u zahvalnost i odanost svojih podanika, nije imao velike vojske. Imao je tek pet hiljada ljudi, koji su dobrovoljno podržavali red u zemlji, a i mirno žiteljstvo branili pred nasrtajima stranih buntovnika. Bili su to dobrovoljci — zvani zuavi, — izmedj najplemenitijih domaćih i stranih obitelji, koji ostavivši dom, bogatstvo i svu udobnost, posvetiše se svetoj stvari, da život davaju i krv prolievaju za namjestnika Kristova.

Protiv tih pet hiljada ljudi, sakupio je lukavi grof Cavour, i ministar častohlepnog kralja sardinskoga oko sedamdeset tisuća vojnika, kojim dakako, nije bilo težko potući tako znatnu manjinu. Slutili su svoj poraz odlični papinski branitelji, ali bili su podpuno uvjereni, da se bore za pravdu

i pravicu, pa su radje, poput junačkih križara, sliedeći primjer svetih mučenika, svi radje, svoju krv prolili za svetu stvar, nego li da popuste. Skupiše se u Loretu i pripraviše na kršćansku smrt. Primiše svi sv. pričest i predadoše se posve pod zaštitu Majke Onoga, za Čijeg vidljivog namjestnika kretahu u boj. Htjedoše se još ipak združiti sa posadom, što je još onda boravila u papinskoj tvrdjavi u Ankoni, ali protivnici napadoše ih kod Castelfidarda i uništiše.

Sardinci sada postigoše, za čim su toliko težili, da od raznih talijanskih plemena, skalupe jedinstveno kraljevstvo. U svim većim gradovima Italije, vidimo postavljene spomenike Cavouru, ali rekosmo, njegovu izdajničku dušu, ko što i dušu gospodara njegovog, sudio je već Bog! . . . Tko bi se i usudio pitati, zašto je Providnost Božja dopustila toliku kušnju na vjerne kršćane i njihovu vrhovnu glavu? A i kako će dugo obstojati sretna: „sjedinjena Italija — Italia unita“, kada se znade za onu božansku, da jedino blagoslov Otca gradi kuću, a kletva majke — Crkve — razara ju. . . Kako dugo? — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — —

Na ručku u hotelu „Ferri".

Šetnjom kroz Loret i pogled s tornja bazilike na grad i okolicu.

(Ecco la zuppa. -- Dali je zbilja židov? -- Bieda u Loretu. -- Trgovina na trgu Madonne. -- Kip pape Siksta V. na trgu. -- Turci navaljivali na Loret. -- Collegio Ilirico. -- Progonjeni Hrvati u Loretu. -- Mjesto Rekanati i grad Osimo. -- Marijanska mjesta, moraju biti najljepša na svietu.)

Valjalo nam poći i k ručku... Ta već i izmolismo, na glas Gospinog zvona njezin pozdrav, pa je i sigurno i vrieme podneva već minulo. . . Naš gostoprimac u „albergu Ferri", već nas očajno čekao, a tko bi i znao, što mu se vrzlo glavom, kad nas tako dugo nema. — Bucmasto lice, ipak, odmah se veselo nasmiešilo, kad nas spazio i zasukav brkove, počeo nas odmah dvoriti sa razvodjenom čorbom i privikivao nam: „Ecco la zuppa, ecco la zuppa, ancora ecco — ecco de vitelo" — Evo juhe, evo juhe, onda evo, evo i pečenja". . . Odgonetali smo kakove narodnosti, mora da bude, ovaj naš „dobri i uslužni gazda"... Po uzvinutom nosu, sudio sam, da mora biti Palestinac iz Španije, a i čitava njegova vanjska pojava, odavala je čovjeka od „gešefta". . . Jedan naš vriedni suputnik, uvjeravao me, da je gazda pravi i oduševljeni katolik, — što da je čuo

u susjednoj kući, — gdje je prenoćio... Ja od svoga uvjerenja, nisam htio da popustim, a i moj susjed, došao je na žalost do istog uvjerenja i dao mi pravo tek onda, kad je snimio sa pladnja dva komadića pečenja — teletine, a morao je na poziv gazde, jedanm etnuti natrag, jer da je on upravo metnuo na pladanj samo 16 komada, a svako smije da uzme tek jedan... I obligatnog talijanskog zakuska poslie objeda, nije nam htio dati, tek na poziv donesao „sa placa", par tvrdih komada krušaka, samo da nas ne odbije... A zašto baš da i naš gazda nije bio židov? Ta ovih imade po cielome svietu, a navlastito gdje imade „gšefta", česa sigurno i u Loretu ne manjka... Veli se: Gdje se nalazi najljepša crkva, tuj imade najradje i nečastiv, svoju kapelicu, a pod sviećnjakom imade, najviše tmine!... Ne bih htio da ikome krivo učinim, pa ako sam se prevario u svom sudu, neka mi vriedni hotelier „Alberga Ferri" oprosti, možda je i kršćanin, pa još i katolik, a onda bi mu još i više zamjerio, nego židovu i smatrao bi ga još gorim od židova, kad se je tako spekulativno ponašao. . . . Medjutim Bog nam svima bio milostiv i oprostio nam griehe, a ja pomoliv se, odoh poslie objeda odmah na trg, — da se prošećem mjestom i da možda još zagledam koju znamenitost. , .

Sam Loret, imade tek jednu glavnu ulicu, a u naokolo izvan grada, nalazi se dosta raztepenih kućica, za cielo punih biede i sirotinje... Možda je i to razlogom onom silnom prosjačenju medj tim ljudima? Rekao je jedan njemački pjesnik „i u najmanjoj kolibici imade dosta mjesta za dvoje ljudi, što se sretno ljubi," a imao je možda i pravo. Gledao sam kako u tim kamenitim kolibama, osim trošnih vrata, nema ni okna, a ni otvora za svjetlo, pa ipak u njima stanuju ciele obitelji, a i njihovi hranitelji, koji izvirivahu, preko glave, na pragu sjedećih svojih gospodara.

*

Svetište u Loretu. Pogled sa strane.

a po dugim ušima predstavljahu živu sliku životinje, koja je vrlo tvrda na batine.

Kad se vratih na Gospin trg: „Piazza dela Madonna", — uzšetah se još i kraj ondje trgujućih prodavačica i kramara... Imade tuj s desne strane trga naslagano možda koje petdeset trgovina, što imadu razloženu raznu robu po raznim klupama i stolovima... Jedan nudi čisla, drugi sličice, treći kojekake podobe, odnoseće se na Loret i svetu Kućicu. Neki ovo, drugi ono, a tko bi i znao, kako sve viču za čovjekom i što sve nudjaju... Čovjek se od silne galame, i jedva može da razabere... Jao si ga onome, koji se pusti š njima u pazar, a ne razumije robi ciene... Oglobit će ga, a da i ne će znati, kako je kruto nastradao. Talijani, već spomenuh slično, kad vide stranca, precienjuju robu i četverostruko više od vriednosti... Svak istina hoće da iz svetih mjesta ponese kući, svojoj rodbini, znancima i prijateljima kaki spomen, ali valja mu biti vrlo na oprezu, pa će uviek dobro učiniti, ako takovu robu kupi posredovanjem povjerljivih ljudi, koji razumiju jezik, a i vješti su domaćim prilikama... Vjerujte mi! Izkustvo uči!

Još promatrah trg, a i vanjsku stranu, — samo pročelje, bazilike. Na trgu nalazi se bunar izklesan od mramora, gdje se umjetno privadja voda, a medj bunarom i pročeljem bazilike, na plokati, smješten je kip pape Siksta V. u naravnoj veličini. Toga papu Loretanci osobito štuju iz zahvalnosti, što im grad silnim zidinama utvrdio, što im podielio mnoga prava, a i mnogo drugih dobročinstva izkazao. Papa Siksto diže ruku, kano na blagoslov svima, koji ulaze u hram Majke Božje.

Utvrdjenje grada i crkve sa jakim kulama i zidovima, bilo je nuždno u prijašnja vremena zbog toga, što su Turci često navaljivali na loretsku svetu Kuću i hram Majke Božje, samo da se domognu njezinog blaga.

Dok promatrah i te utvrde, zape mi, tik kraj crkve, s desna, oko na nadpis: „Collegio Ilirico“. . . Znamenit nadpis, koji nam jasno tumači, kako su nekoć Hrvati imali kraj loretske kuće i svoje posebno sjemenište i svoj zavod za uzgoj hrvatske mladeži, a navlastito one, koja se posvećivala svećeničkom staležu. Sve to jasno nam pokazuje, kako su Hrvati posebnim načinom bili odlikovani i u Loretu,

Spomenik pape Siksta V. u Loretu.

a valjda i zbog toga, što je Kućica sveta od njih preplovila u zemlju namjestnika Kristova, te tako i te prilike višeg zamašaja, pripomogoše k tome, da nas i kod svečane audijencije godine 1888., slavno vladajući papa Leo XIII., oslovio sa riečima: Croatae speciales filii sancti Petri! — Hrvati osobiti su i izabrani sinovi sv. Petra! . . . Dà Hrvati izabrani su i posebni sinovi sv. Petra, ali su i progonjeni i proganjani sa svetim Petrom i na domu, a evo i u Italiji, jer u ilirskom, odnosno hrvatskom, njihovom zavodu, u Loretu,

nema više danas Hrvata. . . Talijanska vlada kako zgodno reče jedan prijatelj Švaba: „Italienische Schusteregierung“, imade danas u tome zavodu svoje škole, a i razne talijanske urede. . . Sa progonjenim Petrom i proganjana Hrvatska, tuguje i pati na svim linijama.

Zagledah se još u pročelje same bazilike, koje je satvoreno od bielog mramora, dok su u njemu namještena troja ogromna i težka gvozdena vrata — bogato urešena, sjajnim umjetničkim reliefima. Nad crkvom s jedne strane, uzpinje se nebu pod oblake i visoki umjetnički izvedeni zvonik, u koji je papa Leo X., dao smjestiti oveliko zvono, u težini od 220 centi. . . Živo još poželjeh, da se uzpnem i na sam zvonik, pa da i odavle bacim još posljednji pogled na loretsku blagoslovenu okolicu. — Neki dobri moji suputnici, udovoljiše mojoj želji, te ako i težko, uzpesmo se i na vrh tornja, odkale pruža se oku neopisiva i divna panorama.

Spram sjevoro — iztoka, kano na dohvatu, bliešti se pred tobom, sinje naše jadransko more. . . Ta nije odavle daleko ni pol sata. S lieva na vrhu, smieši se već spominjano mjesto Rekanati, a podalje kobni gradić Castelfidardo, a nedaleko i grad Osimo, gdje je sahranjen sveti Josip od Kupertina. Svuda pako u naokolo u slikovitom viencu gorja, naslagali se dražestni nasadi smokovog, uljikovog i dudovog stabalja. Izmedj toga drveća, u udaljenosti koje pet metara, vije se od stabla do stabla posvuda talijanska vinova loza, — što podaje cielom tom rodovitom kraju, divnu sliku neopisive prirodne krasote. . . Uz to vidjevaju se ovdje ondje i krasni lovorovi nasadi, protkani raznobojnim cviećem, — a gdjegdje, dižu se nebu pod oblake vitke pinije i čemprese, te i po gdjekoji komad limuna i naranče. — Zgodno uzkliknu jedna naša suputnica i prijateljica: O kako je to

divan kraj! Majčica Božja, savila si zaista preliepi sag, oko svoje crkve. I pravo je! Marijanska mjesta, po svem svietu, valja da budu najdivnija i najljepša, jer slave uzor svake divote i ljepote, — Majku divnu, **Majku Božje ljubavi!**

Na odlazku iz Loreta u Ankonu.

(Karoce na trgu. — Oproštaj s Madonnom. — Moljenje u crkvi i posljednji poljubac svetim zidovima. — Nemilosrdni veturini. — Talijansko narječje. — Prodavači na kolodvoru. -- U željezničkim vagonima.)

Oko četiri sata, morali smo već biti svi na okupu na Gospinom trgu, pred bazilikom, gdje nas čekale „karoce", da nas odvezu na kolodvor... Koja tri četvrt sata prije, skupismo se mnogi u svetoj Kućici, da se oprostimo s uzvišenom loretskom Madonnom... Klečasmo i izmolismo, na tom svetom mjestu, litanije loretske. Ako igdje to se ovdje, ove liepe litanije mole s najvećim oduševljenjem i čuvstvima harne djetinje odanosti spram „Majke naše"... Imali smo i zašto hvaliti nebeskoj Gospi... Ta čuvala nas posvuda na putu, da se evo sretni i obasuti mnogim milostima, mogosmo napokon vratiti zadovoljni, u dragi svoj hrvatski dom... Preporučismo još Njezinoj zaštiti sladku domaju hrvatsku svoju, da je spasi, da joj udieli sretnije i bolje dane... Suznim očima, propjevasmo još i na raztanku, naše mile hrvatske pjesme: „Do nebesa", — „Zdravo Djevo" i „Liepa si liepa", a onda izljubismo još svete zidine i rekosmo Gospi: posljednji s Bogom! Dà s Bogom divna Gospo, s Bogom, ali i do vidjenja, ako ne na ovome, to na drugome svietu...

Kad izadjosmo pred crkvu, bilo je tuj već sve bučno i živo, te se penjalo u pripravljene vozove... Oko nas, sjatila se i sva sila talijanske dječurlije, natežući svoje suhonjave ruke spram nas, derali se upravo zaglušnom drekom, e bi još i na razstanku ugrabili koji soldo.

Vozari švignuše bičovima i mi krenusmo. Sažaljevao sam biednu kljusad, što nas gore i dolje vukla, ali njihovi gospodari, nemaju š njome milosrdja... Sve misli njihove bojadišu se bojom novaca. Njihova je briga najviše upravljena, na naše džepove, s toga i viču: „Parare manča, Parare manča!“ — Pripravite napojnicu — napojnicu! — Ta i u nas u Hrvatskoj, rado se prima „Trinkgeld“, — a kud li više neće u Italiji!?...

Čudnovato je i talijansko narječje u tome kraju. ... Više ćićiču, siče, cviliču i pjevaju, nego li govore...

Na kolodvoru, morali smo još dosta dugo čekati, jer se vlakovi izmienjivahu, a da nam i tuj ne bude dosadno, pobrinuše se za oto, mnogi prodavači i prodavačice jabuka, krušaka, smokava, a i raznih razglednica i slika. I vino nam narivavahu u svojim opletenim bočicama...

Oko pet sati, nadjosmo se medjutim već svi u svojim željezničkim vagonima, te još i iz daljine pozdravljasmo molitvom i pjesmama loretsku Majku Božju, dok nam sveta gora sve više i više iščezavala ispred očiju...

Umorni od silnih dnevnih utisaka, skoro ni ne osjetismo, kako se u brzo nadjosmo na kolodvoru u Ankoni. U kolodvorskoj reštauraciji čekala na nas večera u osam sati, pa je prije toga mogao svak još po volji u brzini pregledati i sam grad, dok neki i pohitiše i k moru, da se osvježe i okuplju.

Večer u Ankoni. Odlazak na more i oproštaj sa Italijom.

(U kolodvorskoj restauraciji. — Pozdrav na razstanku. — Gospodine, ostani s nama! — Zahvala biskupu Mahniću i čč. kapucinima. — Neka pobjedi geslo: „Bog i Hrvati!“. — Zdravica domovini. — Tužno stanje Hrvatske. — Oproštaj sa Dalmatincima. — Doček Salone. — Zekan i Talijani. — Zapad sunca na moru. — Večernje pozdravljenje. — Parobrod odmiče. — Hrvatsko pjevanje).

U osam sati, nadjosmo se već svi u sjajno opremljenoj restauraciji, gdje uz dva ogromna u ključ složena stola, primismo večeru. Živahno pripoviedasmo tuj jedan drugome, razne talijanske doživljaje, a začinismo i večeru sa kojom šalom i doskočicom. — Ovo je već rekoh, vrlo koristno, a često i nuždno, da se čovjek malko nasmije i razvedri, pa da mu onda duh lakše prima ponovne utiske i da vedrinom svojom, dublje pronikne predmete, što ga okružuju, pa da ih zabilježi u dušu trajnom uspomenom.

Usred burnog žamora, izazvan, — ustade sa na kraj stola, jedan od odličnih naših suputnika, te izreče uz grobnu tišinu od prilike sliedeće slovo:

Zamolje nsam, visoko štovano družtvo, da na razstanku sa Italijom, izrečem u ovom svečanom času, pred toli odličnim zborom par rieči. Spominjem se i nehotice one evangjeoske

zgode, kad je dvoje učenika Gospodnjih, — putovalo u Emaus, a putem pridružio im se sam Isus Krist i tumačio, na neobični način, sveta pisma, a oni niesu ga poznavali. Kad dodjoše već u sam Emaus, bila je večer, a oni rekoše,

neznanom došljaku: „Mane nobiscum Domine, quoniam advesperascit", — „Ostani s nama Gospodine, jer blizu je večer" ... I Gospod unidje š njima ...

I mi visoko štovane sestrice i odlična braćo, — putovasmo u Emaus — u sveti grad Rim, Asiz i Loret, ... Gospod — Isus Krist — sigurno je na neobične načine govorio nam, a držim, da je i unišao u kuću srdaca naših...

Evo približila se večer i sada mi ostavljamo, ovu liepu zemlju Italiju. O kako je nuždno, da na razstanku s njome, zamolimo Gospodina, da nas On nikada ne ostavi, već da podje s nama u dragu našu otačbinu, — Hrvatsku domaju... Jest večer je, Gospodine, podji Ti s nama i nikad nas ne ostavi! ...

Kad dodjemo u svoj kraj, u sladki zagrljaj mile rodbine i znanaca, kazujmo im, što smo vidjeli i čuli. Širimo na domu svome, dobra djela u ljubavi Kristovoj i u žarkoj ljubavi i odanosti spram Hrvatske naše ...

Mislim, da ću govoriti iz srdaca sviju vas, kad dižem molitve naše k Bogu i molim ga, da do skrajnjih granica ljudskog života, — poživi — onu krasnu dušu, plemenitog katoličkog biskupa, našeg prezaslužnog presvietlog gospodina Dr. Antuna Mahnića. (Nastaje burni i oduševljeni: Živio Dr. Mahnić). — Nije žalio presvietli Gospodin i taj put, prem star, boležljiv i slabušan, da nas i osobno povede pred vedro lice namjestnika Isusa Krista sv. Otca pape Pia X. ... On je i ustrajno dielio s nama sve neugodnosti i težkoće puta, pa mu u ime čitavog hodočašća ižtičem ovdje, najsrdačniju i najljepšu hvalu. — Da nismo imali njega, došli bismo bili u vječni grad, — kao ovce bez pastira, a kud bismo pogledali, kad bi se ostavljeni našli pred svetim Otcem, — bez prvih vodja svojih?!...

Ovo naše u svakom pogledu sjajno izpalo hrvatsko hodočašće, — imade takodjer izkazivati vječnu harnost,

skromnim sinovima sv. Franje, prezaslužnim našim Otcima kapucinima s Rieke ... Prečastni provincijal O. Bernardin Skrivanić — taj muž providnosti Božje, — vriedan zamjernog poštovanja sviju Hrvata, zbog neokaljane svoje ljubavi spram vjere i domovine, zaslužuje, da u družtvu velečastne i častne svoje duhovne braće, još dugi niz godina živi zdrav i sretan na ponos Kristovog križa i na tom križu, razapete Hrvatske. Neka Otci kapucini uztraju u svom mukotrpnom radu, a mi svi, i svi čestiti Hrvati, — mora da na svim linijama, podupiremo njihovo požrtvovno i nesebično djelovanje ... Dižem čašu gospodo, i velim: Bog živi naše kapucine! (Urnebesni Živio provincijal Skrivanić, Živili kapucini!)

Još nešto gospodo! — Hrvatska naša, danas pati i njezine patnje težke su i silne ... I rane su njezine velike... Treba mnogo i mnogo značajnih, miroljubivih i požrtvovnih ljudi, — da dignu stare hrvatske slave duboki san ... Evo mi se ovdje sakupismo sa sviju strana razapete Hrvatske: — iz Bosne ponosite, iz ravne Slavonije, iz kršne Dalmacije, iz biedne Istre, — iz otetog nam hrvatskog Medjimurja. — Liepo se susretasmo u bratstvu i kršćanskoj ljubavi, kroz vrieme čitavog našeg svetog putovanja ... Tu divnu slogu ponesemo i svojim kućama i ponosimo se svuda i svagdje, sa ponosnim svojim katoličkim i dičnim hrvatskim imenom. (Nastaje neopisivo oduševljenje). ... Neka zaplakana i crnim velom zastrta vila Hrvatica, sa vrha Velebita, — razvedri tužno svoje lice i neka se zaodjene u kraljevski svoj sjajni plašt, te neka ta dobra naša majka, — već jednom sakupi pod crven, bieli i plavi barjak svoj, — svukoliku razštrkanu djecu svoju, širom slavne nekoć Zvonimirove kraljevine i neka već jednom kucne onaj čas, kad će pobjediti geslo: Bog i Hrvati!... Kada će Hrvati već jednom biti: svoji u svome, slobodni i ujedinjeni, a ne tudji

robovi. — Svoji u svome i samo Hrvati, na ognjištu hrvatskome! Oh, žalostna je domovina naša hrvatska! Kad gledamo prošlost, vidimo suze, a kad gledamo u sadašnjost, vidimo žuč! ... Sa sviju strana samo ruševine, nevjera, sumnjičenja i podmitanja, oholost i nenavist izmedj hrvatske braće. ... Kad će biti bolje?!... Nazdravljam sreći i spasu miljene otačbine Hrvatske i kličem: Živila Hrvatska!

Nakon ovih oduševljeno rečenih rieči, — uzblieštile se na mnogim očima suze, a svi se digosmo sa svojih sjedala i zapjevasmo složno i zanosno narodnu našu himnu: Liepa naša domovina!

Za vrieme govora, a i za pjevanja, skoro se dubkom napunila kolodvorska restauracija sa radoznalim Talijanima, a i napolju, u kolodvorskom triemu, sve nas ljubopitno slušalo i gledalo ... Svi propitkivahu za nas, tko su ti ljudi i sa respektom izgovarahu, naše hrvatsko ime. Tá poznaju nas Ankonci — spomenuh već, sa junačke bitke kod Visa, pa neka znadu, da jošte živi krv junačkih naših predja, što je lievahu neustrašivo u borbi: za krst častni i slobodu zlatnu.

Na zdravici liepo se i zanosno zahvališe nazdravljenici, a odlični i mladi dalmatinski svećenik Pavlinović, — nećak slavnog istoimenog blagopokojnog dalmatinskog prvaka, — nadovezao je ujedno još i par zanosnih rieči, gdje žali, što se Dalmatinci hodočastnici u taj tren, razstaju sa braćom Hrvatima i ujedno iztiče žalost, sto Dalmatinci taj put, nisu u cielosti bili s Hrvatima složni ... Obećaje, da toga više nikad biti ne će ... I Bog bi dao, da i nikada ne bude! ... I onako smo slabi, a nesložni i razcjepkani — kud ćemo?! — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Poslie večere, skočismo još brzo u svoje vlakove, a za koje deset časaka, nadjosmo se već na morskom pri-

staništu. Naš parobrod „Salona“, — već nas iz daleka, u sunčanom sjaju, pozdravljao i kan da nam svima govorio: Dobro došli — samo napried — u moje krilo, — da Vas ponesem u topli materinji zagrljaj. Kod ukrcavanja bilo je

Naš barjaktar Nikola Zekan pok. Bože. Rodjen 6. prosinca godine 1855., u Postinju Donjemu u Dalmaciji.

i nekoliko vrlo zanimivih prizora ... Na obali morskoj, sakupilo se se sva sila Talijana i sve upiralo u nas, svoje

ovejane i žarke poglede. Naš ponositi stjegonoša Zekan — bio je i ovdje predmetom najveće pažnje. Talijanski patuljci, kad ga opaziše, — razbježali se ko muhe bez glave, samo iz daljine podcikivahu: „Ecco — ecco un Croato“, pri čemu, sa strahopočitanjem pokazivahu prstom na našeg junačinu. Zekan reče nam: kako su ga i u Loretu na željezničkoj stanici molili, da podje na vagu, a valjda ga i fotografirali ... Bilo im čudno — što „un Croato“ — može težiti 160 kilograma, pa su valjda i mislili na onaj strah i trepet, — kad bi takovi poškakljali njihove traljave zemljake.

Parobrod se medjutim skoro dubkom napunio. Sunce počelo pozdravljati, sestru svoju noć ..., te tamo daleko, daleko, — iznad nevidjenih gora, ... zapadalo u more svemira ... Predivni je bio posljednji prizor, kad je prije počinka, sunce utisnulo posljednji cjelov, u divno, plavetno more. Zlato nebesko zagrljilo se sa morskim biserom i na površini uzdrhtaše, poput titrajuće ljuske, srebreni valovi liepe naše Adrije ... Nastala je tiha i mirna noć. — More je bilo mirno ko zrcalo i obećavalo sretnu plovitbu ... Veličanstven bio je trenutak, kad sa ankonskih tornjeva zazvoniše zvona, Majci Božjoj, na pozdrav ... Na brodu nastade mrtva tišina, tek čuo se šapat, molitvom razdraganih srdaca: Ave — Ave! — Zdravo — Zdravo Marijo!

Bilo je i devet sati u večer, kad je Salona i po treći put zazviždila, a mi krenusmo uz poklik: S Bogom Italijo!

Lagano — lagano, odmicao je parobrod od talijanske obale, a pratilo ga na put oduševljeno pjevanje naših marijanskih pjesama, a navlastito one značajne „O Marijo, — Djevo mora!“ ...

Kad su Talijani nešto počeli zviždati sa obale, da im veselje bude još i jače, zapjevasmo još i oduševljeno: „Oj Hrvati jošte živi“ — i onu: „U boj — u boj“, — te napokon i „Liepa naša!“

Kad sve to svršismo, čuo se iz daljine sa talijanske obale ipak i jedan gromki poklik: „Živio hrvatski narod!“

Noć na moru. Dolazak na Rieku i zajednički razstanak.

(Molitva na moru. — Pozlilo mi. — San u kajuti. — Ranjenici na parobrodn. — Naše hrvatske obale. — Izlaz sunca na moru. -- Doček na Rieci. -- Zapovied da skidamo hrvatske trobojke. -- Žalostna refleksija. -- U povorci u crkvu kapucina. -- Govor O. Bernardina. -- Te Deum. -- Iz Rieke izravno kući.)

Sve više i više, izčezavala pred nama, talijanska obala, a skoro nadjosmo se na otvorenom moru. . . . Sgrbio sam se gore na palubi, u jedan kutić i promatrao vjerni hrv. narod, — gdje zajednički pjeva i moli svetu krunicu ... O, krasna je to bila i divna zajednička molitva ljudi, sakupljenih u jedinstvu svete vjere, a medju se spojenih ognjem, žive kršćanske ljubavi ...

Duša mi se burkala u raznolikim čuvstvima, što ih more uvieke radja u čovječjoj duši. Na moru je sve veličanstveno, ogromno i bezkrajno. More je zrcalo vječnosti i svemožnosti Božje. Sve se na kopnu i na zemlji mienja, ali na moru je sva priroda upravo onakova, kakova je bila pred tisuću i tisuću ljeta. Kad je more stvoreno, bilo je isto takovo, kao što je i danas. Puno dražesti, puno nevinosti. Na kopnu čovjeka razne strasti, potrebe i životne prilike, privlače najvećma k zemlji, a na moru čovjeka

okružuje i tetoši samo nebo, sa sviju strana. Na moru vidimo nebo nad sobom i pod sobom, jer se u njemu sunce, mjesec, zviezde, a i cielo podneblje zrcali ... Na moru čovjeku sve govori: „Diete si neba i na nebu, prava ti domovina“. — Kad tako razmišljah, promatrah sveudilj zviezde, kako se objestno kuplju u moru ... Izmolih napokon i ja svoju krunicu, te još dugo i dugo, gledah gore, nebo visoko, a dolje, more duboko. — Mišljah i na Te — na Te — ma jedina, premiljena domovina! ...

Imao sam i plaćenu kajutu za spavanje kroz noć na moru, ali sam mislio, da ću radje ostati napolju, na svježem zraku ... Ipak promjenih odluku. Najednoć, kan da me nešto prosjeklo u nutrinji i neobično mi pozlilo... Izbacio sam iz sebe cieli tovar dnevne hrane, pa mi se činilo, kan da me zahvatila kolera ... Nekako mi se i zamaglilo u glavi, pa skoro da i nisam znao, gdje sam ... Medjutim ipak, primirih se u svojoj kajuti ... Čini se, kan da me je more i zanjihalo u kratki san, barem mi tako kazivao moj sudrug na spanju, preč. kanonik i opat V. iz Senja, koji se protegao nada mnom, u zajedničkoj kabini. —

Oko četiri sata rano, već ustadoh, jer nisam mogao dulje podnašati grozne sparine, u toj morskoj krljetci. — Kad dodjoh na palubu, još je sve ležalo umotano u razne gunjeve, skutove i ogrtače. Pričinilo mi se, kan da je čitav parobrod široko bojno polje, gdje poslie oštre bitke, ranjenici leže i uzdišu, — tražeći pomoći. — Upitah neke, — kako im je? ... Hladno, hladno gospodine, — rekoše, — pozlilo nam ...

I sve te neugodnosti, skoro su minule, jer se bilo već dobrahno razdanilo, a mi plovljasmo uz naše primorsko otočje i drage naše istarske obale ... I sunce počelo nas već pozdravljati, tamo — iza Učke planine, ... O kako je bio

krasan i veličanstven izlaz sunca na moru! To je pogled neizkazane krasote i pun veličanstva. Sve sjedinjene ljudske sile i sva pera najvećih umjetnika i pjesnika, pokazuju samo svoju nemoć, ako taj čar predstaviti i opisati žele ... Nepomično gledah u taj, čarobno bliešteći se ognjeni stroj nebeski, koji je ružičaste plamene svoje sipao u to plavo naše more i dizao se dostojanstveno, sve više i više ...

Doskora medjutim, točno u šest sati rano, nadjosmo se na riečkom stradonu. — Dočekalo nas ovdje, množtvo naših sestara i braće, Hrvatica i Hrvata, te i doskora padosmo u njihov zagrljaj ... Prije ipak, nego li nam je i bilo dopušteno ostaviti ladju, pristupili su riečki detektivi, sa policajnim kapetanom na čelu, na brod, te nas upozorili, da imademo smjesta skinuti naše trobojne znakove sa grudiju i da nitko nesmije na obalu, — tko ne posluša te zapovjedi. Da ne bude galame, i da nakon svetog razpoloženja u našim dušama, ne izgubimo ravnovjesje svojih čuvstava; — posluhnusmo ogorčeno, zapovied riečkih oblastnika... A sada pitam, — kažite mi vi vlastodržci, nisu li Hrvati tudjinski robovi, — kad se š njima i na rodnoj grudi — tako mačuhinski postupa? ... Po cieloj Italiji — svuda i na svakom mjestu, — mogosmo nositi svoje trobojne znakove, a kod kuće na domu, nam se to brani. Zar i najhladniji čovjek, ne bi uzkipio od tuge i boli?!... Zaista, skoro da su istinite one pjesničke Stoosove rieči: Duboko, duboko smo pali, tko to vidi, pa se ne uzpali, taj materinjeg nije sisao mlieka.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Poredasmo se medjutim i bez putničkih naših trobojnih znakova u povorku, te krenusmo u crkvu častnih Otaca Kapucina, da zajednički još zahvalimo Bogu, — na svakom dobru i svim milostima. Svečani je „Te deum“ zapjevao

preč. O. provincijal Bernardin, koji nam još i liepo progovorio na razstanku i udielio svoj sveti blagoslov.

Otac Bernardin reče od prilike medju ostalim ovo:

Eto smo draga moja braćo i sestre u Isusu, vidili namjestnika Isusova u vječnom gradu Rimu, posjetili smo rodno mjesto i grob sv. Franje Asiškoga, a i svetu Kuću u Loretu, sad je došlo vrieme da se razstanemo. Neka vas blagoslov sv. Otca, svuda prati i u svetoj vjeri učvrsti i okriepi. Branimo uvieke odlučno i samozatajno svetu vjeru Isusovu i sveto evangjelje njegovo. Naš hrvatski narod, prvi je primio vjeru Isusa Krista medj svim slavenskim narodima; hrvatski narod i junački je branio tu svetu vjeru, protiv Turaka i ostalih nevjernika. Dali su mu s toga i sv. Otci častan naslov: „bedem kršćanstva!“ ...

Sveta Kuća loretska, bila je i kod nas u Hrvatskoj. Znak je to, — osobite hvale i s nebesa ... Pamtite dobro: neprijatelji našega hrvatskoga naroda, su neprijatelji svete naše vjere, a i obratno. Nemojte se nigdje pokazivati polutanima, mlakima i ravnodušnima u vjeri. Hrvati moraju biti čisti, otvoreni i značajni katolici. Stajati onako neodlučno, ni desno ni lievo , to ne valja. Samo dvie su vojske, ili Božja ili vražja. Sa jednom i drugom, u isti čas, boriti se, nije moguće... Bez Boga, bez Isusa, nema blagoslova, nema sreće, nema reda, nema mira ... Molimo osobito uvieke Gospodina Boga, da smete one, koji nastoje otudjiti narod naš hrvatski od Isusove Crkve. Borimo se navlastito na svim linijama protiv zle štampe, to je najveća kuga i gotova propast, duševna i moralna za naš inače čestiti hrvatski narod. Ne veli badava veliki papa Pio X.: „Uzalud ćete podizati crkve i obavljati misije, osnivati škole i dobra djela činiti, sav vaš napor je uzaludan, ako ne budete razumjeli rabiti oružje kršćanske štampe, kojim ćete

se braniti i napadati“. Neka nam s toga, bude uvieke na pameti, geslo: Dolje sa zlom štampom! Još jednom velim, ostajte uvieke i budite odni sv. Otcua papi. Tko je daleko od Petra, daleko je i od Isusa... Neka vas sve, dragi Bog blagoslovi. Neka blagoslovi vas, vašu rodbinu, vaše znance i prijatelje, vaše kolibice, vaše dvorove, vaše gradove, sela i mjesta. — S Bogom braćo, na razstanku smo. Do vidjenja, ako Bog dade, opet na godinu u Lurdu ... Živio Isus! Živila Marija! Živio sv. Otac papa Pijo X.!

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

S najvećim uvjerenjem, izušćene rieči našeg plemenitog organizatora i duhovnog vodje preč. O. Bernardina, — ostaviše sigurno duboki dojam u srcima sviju vriednih i pobožnih slušatelja... A sada ostavismo kapucinsku crkvu i hvatasmo koji vlakove, a koji opet brodove. — Glavna nam sada briga bila, da se kruto izmoreni, nadjemo, što prije, na domu svom — sa sladkim spomenom!

* * *

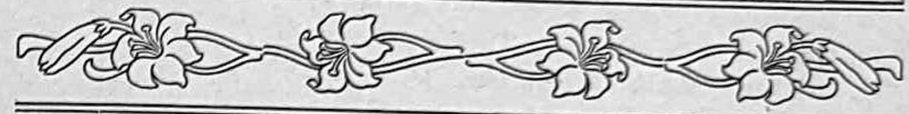
Bio sam još i mislio prije polazka u Rim, da ću na povratku ostati jedan ili dva dana, tamo negdje kraj mora u Opatiji ili drugdje, al sada sam od te odluke, odlučno odustao. A što će meni krasna i bajna Opatija i njezini vilinski dvorovi?! ... Što će meni sunce krasote ovoga svieta, kad sunce milosti Božje, sa crkve sv. Petra u Rimu, grije okajničko srce moje — — — — — — —

Oj, sijaj, sijaj, zlatno sunce, — dugo — dugo — u srcu žića moga ... Prošikni takodjer i sve slojeve, hrvatskoga naroda moga! ... Samo ondje, gdje je sunce milosti Božje nad narodima, tamo je i Bog, a Hrvati uzalud će vapiti: Bog i Hrvati, ako je srce njihovo daleko od Boga..

Bliže, bliže k Bogu! Bliže — bliže k Suncu — milosti Božje! I bit ćemo spašeni! Ti propeta Rieči Božja, bdiješ

nada mnom, pa Te jedno molim . . . Kad zapane sunce vremenitog žića moga za gore vječnosti, tad neka milost Tvoja, prati dušu moju i dobra djela života — pred Sunce — vječne Pravice i Istine. — Onamo, onamo — gdje je Bog i vječni — vječni Mir. —

DODATAK.

Imenik hrvatskih hodočastnika u Rim-Asiz-Loret godine 1913.

Predsjedničtvo:

1. Mahnić Dr. Antun, biskup sa Krka. Predsjednik hodočašća.
2. Skrivanić O. Bernardin, provincijal kapucina Rieka. Organizator hodočašća.

Direkcija:

3. Skrivanić O. Miroslav, kapucin Rieka.
4. Rogulja Petar, urednik „Riečkih Novina“ Rieka.
5. Skrivanić Anselmo, sveučilištarac Beč.
6. Skrivanić Bernardin, absolv. elektrostrojni inžinir Brno.

Ostali hodočastnici alfabetičkim redom:

7. Abjanić Eva, Dolnji Miholjac Slav. 13
8. Akurti Marija, Bakar Hrv. 30
9. Aleksić Marija, trgovkinja Rieka. 32
10. Andrašek Josina, Kotoriba 21
11. Anzel Ivan, Rieka. 31
12. Arani Kristina*, Rieka 29

---

* Križić je oznaka vodiča stanovite skupine, a broj označuje samu skupinu, u kojoj se dotičnik nalazio.

13. Babić Makso, grunt. vježbenik Zagreb 27
14. Bakarčić Cila, posebnica Rieka 33
15. Balobanić Marija, Stinjan Istra 15
16. Baneković S. Zagreb 21
17. Barbić Don. Vlaho, ekonom biskupskoga sjemeništa Dubrovnik 3
18. Barčić Marija, Pulj Istra 15
19. Barna Ana, supruga kovača Zagreb 22
20. Bartolac Stanislava, učiteljica Maruševac kraj Varaždina. Zagorje 7
21. Bezić Ana, Grohote Dalmacija. 34
22. Biuklić Kata, posjednica Babinagreda 10
23. Bizjačič Ivan Zadar, Dalmacija 16
24. Blažeković Vinko, umir. ravnatelj grad. učitelj Zagreb 22
25. Bolković G. Rab, Dalmacija 36
26. Bolković H. Rab Dalmacija 35
27. Bolković Jerka, Rab 35
28. Bolković Josip, Rab 36
29. Bošnjak Matija, Benge Ugarska 26
30. Brajković Dr. Josip, odvjetnik Gospić 6
31. Brajković V., Gospić 6
32. Brako Filomena pok. Sime, Nerezine, Istra 28
33. Brkljačić Magdalena, kuharica Varaždin, 26
34. Brožičević Ana, Prezid, Hrvatska 27
35. Brunović Ana*, podvorkinja Rieka 11
36. Bula Pavica, posjednica Rieka 10
37. Burić Viktor, Kraljevica, Hrvatska 17
38. Bžik Matija, vrtljar Čakovac, Medjumurje 24
39. Cetina Antonija, posjednica Rieka 30
40. Ciglenički Franjo, ces. kralj. narednik Sinj, Dalmacija 21
41. Ciko Tripo, pravnik Zagreb 17
42. Cerljen Dmitar, poljodjelac Golubinci 29
43. Crnković Franjo, gimnazijalac Kraljevica, Hrv. 17
44. Ćorić A. Vodice, Dalmacija 2
45. Ćuruvija Leopoldina, Golubinci, Slavonija 29
46. Ćaratan Tonka, gostioničarka Sarajevo 9
47. Čelenić Antun, Sarajevo 36
48. Cesnić Ana*, prodavačica Rieka 33
49. Cizmešija Genoveva, Velike Sredice, Hrvatska 28
50. Degrassi Marko učitelj, i župnik, Tinjan, Istra 15
51. Depeder Ivan, stolarski majstor, Kraljevica Hrvat. Primorje 27

52. Deždjek Franjo, Kotoriba Medjimurje 21
53. Dorčić Franjica, posjednica Rieka 31
54. Dubravčić Ivan*, učitelj Varoš Slavonija 12
55. Dubravčić Jula, supruga majora. Rieka 3
56. Dujmušič O. Augustin, kapucin Rieka 1
57. Durbešić Kata, posjednica Rieka 3
58. Egidio Filomena, posjednica Rieka 11
59. Elsni Josip župnik, Rodovik, Istra 5
60. Fabljan Josipa, Rieka 11
61. Feletan Stjepan, Zagreb 35
62. Ferenčić Gjuro, odvjetnički solicitator, Gjurgjevac Hrvatska 8
63. Flisar ud. Helena gazdarica, Čakovac. Medjimurje 24
64. Forgjani Dragica rodj. Križan, Resicszabanja Ugarska 1
65. Franceković Stjepan, kapelan, Vrabče Hrvatska 13
66. Fritz Katarina ravn. učiteljica Zagreb 1
67. Gašparović Anica učiteljica, Zemun 10
68. Gašparović Ljubica, učiteljica, Zemun, Slavonija 10
69. Gjinić Antun† župnik, Stinjan Istra 15
70. Golubović D. Brod. Moravice Hrvatska 22
71. Granić Bartol† umir. učitelj, Baška Voda, Dalmacija 18
72. Grbac A., Lanišće Istra 18
73. Grbavec Lenard, Mura Ujfalu Medjumurje 24
74. Grubišić Filip, gradjevni poduzetnik, Sarajevo, Bosna 9
75. Grubišić Marija, supruga poduzetnika Sarajevo 9
76. Gunjak Blaž, težak Sisak, Hrvatska 28
77. Gutterman Marija† posjednica, Čakovac, Medjumurje 24
78. Gužvinac Marija, učiteljica Bednja Hrv. Zagorje 7
79. Gužvinac Pavica, učiteljica Lepoglava, Hrv. Zagorje 7
80. Harbić Antun, župnik Kukuljanovo, Hrvatska 4
81. Hastl Otilija, Rieka 32
82. Hirz Blaž poljodjelac Čakovac 24
83. Horvat Petar, učitelj, Molve, Hrvatska 32
84. Horvat Mara, Mura-ujfalu, Medjimurje 24
85. Huber Franjica, učiteljica, Rieka 31
86. Ivančić Marija Pulj, Istra 15
87. Ivanišević pl. Josip† posjednik, Makarska Dalmacija 7
88. Ivanović Don. Tomo, župnik Sutivan, Dalmacija 1
89. Jadretić Josip Betina, Dalmacija 16
90. Jemeršić Ivan Nep., dekan i župnik, Grubišno-polje Hrvat. 7

91. Jerkunica fra Špiro† kapucin, Rieka 34
92. Jovanović Antun ratar, Cerna, Slavonija 20
93. Jović Ante† župnik Bjelina, Bosna 10
94. Jugh Marija, udovica Čakovac, Medjimurje 24
95. Jurković Petar, gostioničar Ljubuški, Hercegovina 14
96. Jnstić Ljubo† vjeroučitelj, Generalski stol 27
97. Kajčik Katarina, Rieka 18
98. Kandido Marija, posjednica, Rieka 32
99. Karlović Franjo, Rieka 35
100. Kirigin Berko† umir. školski ravnatelj, Zadar, Dalmacija 16
101. Klepac Gertruda, Šibenik, Dalmacija 34
102. Klepec Marija, Novigrad, Hrvatska 22
103. Kocijan O. Oton, kapucin Gorica, Primorsko 2
104. Kocijanić Juraj, župnik Novigrad, Hrvatska 22
105. Koegl C. Ruma Slav. 20
106. Komes Josip, umir. župnik Karlovac 10
107. Kopić Ivan, Babina greda, Slavonija 13
108. Korbus Rafaela, radnica Rieka 36
109. Kosić Budimir, zemalj. bolnice bolničar, Sarajevo 26
110. Kostel Bara, privatnica Dolnji Mihaljevac, Medjimurje 24
111. Kostelnik Ana poljodjelka Zagreb 23
112. Košarog Martin stolar, Dobrlin, Bosna 14
113. Košta Don. Pavo, župnik Visočane, Dalmacija 8
114. Kotnik Ida Beč 27
115. Kovačević O. Bruno, gvardijan Brod na Savi 1
116. Kovačić Ivan, Držimo, Medjimurje 21
117. Kropaj Marija, posjednica i gostioničarka Biškupec 10
118. Krznarić A. Moslavina 28
119. Krznarić Ljudevit, Brod na Savi 12
120. Kunda gdjica Ivana, komptoaristica, Brod na Savi 12
121. Kurlanović Eva, Drenovci, Slavonija, 13
122. Kutnjak Pavao, posjednik Strigova, Medjimurje 26
123. Lajtman Juraj† Kotoriba 21
124. Langeven Marija, Rieka 19
125. Lazić Alojzija prodavačica, Rieka 19
126. Lehner Ljudevit† Karlovac 34
127. Levaković T. Retkovci 20
128. Linić Stanko, tvornica duhana, Rieka 35
129. Lisićić Marija, Stinjan 15

130. Livajić Stjepan Zloselo, Dalmacija 35
131. Lončarec Florijan† poljodjelac Čakovac, Medjimurje 25
132. Lončarić A. kuharica, Čakovac, Medjimurje 25
133. Lončarić Ana, podvorkinja Rieka 33
134. Ljubičić Fran, kapelan, Perušić Hrvatska 27
135. Lučić Antun, gimnazijalac, Kraljevica Hrvatska 17
136. Lukatelli Olga, radnica Rieka 32
137. Machaček Dr. Franjo, liečnik Virje, Hrv. Podravina 6
138. Machaček Marija, supruga liečnika, Virje, Podravina 6
139. Mafioli Don. Ante† uprav. sjemeništa kanonik Dubrovnik 3
140. Majsec Josip† kapelan, Pregrada, Hrv. Zagorje 8
141. Manasterioti Kristina, posjednica Rieka 32
142. Marčelić Šime, Preko, Dalmacija 16
143. Maretić O. Ivo† franjevac Ilok, Hrvatska 29
144. Marušić Don. Jure, župnik Kostanje. Dalmacija 2
145. Mašić Nikola, Široka-kula Hrvatska Lika 27
146. Mejić Ante, Zloselo, Dalmacija 35
147. Melvinger Marija, supruga ravn. učitelja Kamenica 29
148. Mihalić Josipa, posjednica Sušak, Hrvatska 6
149. Mihelić Josipa, posebnica, Rieka 32
150. Mijatović Ivan, Bjela-Lotin, Bosna 14
151. Mikec Blaž, poljodjelac Čakovac Medjimurje 25
152. Mikulanda Marija, Šibenik, Dalmacija 34
153. Mikulanda Šime, Šibenik, Dalmacija 34
154. Micetić Ludovika, tvornica duhana Rieka 18
155. Müller Ana posjednica Molve 22
156. Možar Stjepan† kapelan, Strigova Medjimurje 62
157. Mrkota Ana, Šibenik, Dalmacija 34
158. Mrljić Marko† Vareš, Bosna 14
159. Mrljić Petar, narodni zastupnik Vareš, Bosna 4
160. Mušanović Ivan, gostioničar i posjednik Mostar Hercegov. 4
161. Mutić Ivan, cipelar Vareš, Bosna 4
162. Nasurović Marija, Drenovci, Slavonija 13
163. Nižić Don. Ante župnik, Lukoran, Dalmacija 8
164. Njaradi Ana, Zagreb 23
165. Njaradi Dr. Dionizije, ravnatelj grko-kat. sjemeništa Zagreb 23
166. Novak Marija. pralja Čakovac 25
167. Novak Zora, Farkaševac, Hrvatska 1
168. Obrdalj Ana, Vareš, Bosna 14

169. Paladin Katarina, Rieka 19
170. Panjković Gjuro, ravnajući učitelj, Krbavica 4
171. Parčić Katica, učiteljica Dobrinj, Istra 5
172. Paškvan Josipa, Rieka 30
173. Pavičić F. majka perovodje Sarajevo 9
174. Pavičić Dr. Ivan, odvjetnički perovodja Sarajevo 9
175. Pavletić Marija, posebnica Rieka 30
176. Pavlić R. Moslavina 28
177. Pavlinović Don. Milan župnik Tijarica, Dalmacija 2
178. Pečenko Ivana, Pazin 18
179. Pečenko Karolina, Pazin Istra 18
180. Pelizon Marija, Rieka 11
181. Perošević Franjka, seljakinja župa Roždanik Raić Slavon. 12
182. Peršić Franjo, župnik Vrh, Istra 5
183. Pescika Tereza† Rieka 31
184. Petrić Ana, Koprivnica 28
185. Petrović Stiepan, Podgajci 29
186. Pilepić Marija† Rieka 32
187. Pilz Marija, posjednica Rieka 34
188. Pindulić Dinko† kanonik i župnik, Barban, Istra 4
189. Pletenac Marija radnica, Rieka 31
190. Poljaković Ana, Novisad 29
191. Pordušić Marija, Kreševo, Bosna 14
192. Pošić H. Brod na Savi 6
193. Puljkaš Marija, poljodjelka Zagreb 23
194. Radić Ana, švelja Ruma Slavonija 20
195. Radić Marija, švelja Ruma 20
196. Radić Roza, Ruma 20
197. Rebac Dr. Marko† odvj. perovodja Capljina, Hercegovina 17
198. Rubinić Katarina radnica Rieka 31
199. Rudelić Don. Krsto, župnik Medvidja, Dalmacija 7
200. Rukavina Ivan Nep., ravn. učitelj Riečica, Hrvatska 22
201. Rusan Ljudevit, Stubica 28
202. Ružička Rikard, dekan župnik Roč, Istra 5
203. Szabo Helena, poljodjelka, Zagreb 23
204. Samsa Marija, posjednica, Rieka 31
205. Starošević Ana, poljodjelka, Ivankovo, Slav. 12
206. Silberbauer Agneza, sestra učitelja, Osik, Slav. 6
207. Silberbauer Ferdo, učitelj, Petrinja, Hrv. 6

208. Silberbauer Franjo učitelj, Lovas Sriem, Slavonija 6
209. Sklizavić Manda, Drenovci, Slavonija 13
210. Skverin Josip, Betina, Dalmacija 16
211. Slačanec I † Dolnji Miholjac, Slavonija 13
212. Smojver Matejka, trgovkinja, Rieka 11
213. Solarević P. Retkovci Slavonija 20
214. Sorko-Kralj Tereza, trgovkinja, Rieka 32
215. Spizatto Franjica, Pulj 15
216. Strbat Marija, Cakovec, Medjimurje 25
317. Stajnko Marija, Kravasko Hrvatska 8
218. Strahinšćak A. M. vjeroučitelj, Beč 27
219. Sodec Antun posjednik, Slatnjak, Medjimurje 26
220. Sustović Marija† posebnica, Rieka 30
221. Sušilo Franjo, graditelj, Sarajevo 9
222. Sutalo Stjepan težak, Stolac, Hercegovina 14
223. Suttinger Ivan† posjednik, Brod na Savi 20
224. Šabac Margareta, posjednica, Rieka 30
225. Šestan Franjo, procenitelj, Boljun, Istra 83
226. Škala Jelisava, posjednica, Zagreb 7
227. Škala Ivan privatnik, Zagreb 7
228. Škoda Marija, Rieka 33
229. Štiglić L. Pulj, Istra 15
230. Šuperina Josipa, radnica, Rieka 18
231. Šušković pl. Katica supruga bilježnika, D. Miholjac. Slav. 18
232. Tabain Marko, Smokvica, Dalmacija 8
233. Tarandek Andrija poljodjelac, Cakovac, Medjimurje 25
234. Tomašić Mandalena, supruga poštanskog činovnika, Varaždin 10
235. Tomašić Stjepan kr. poštanski činovnik, Varaždin 10
236. Topolčić Stjepan, kapelan, Zagreb 8
237. Trajer Dragutin, nadgruntovničar, Gračanica, Bosna 29
238. Trajer S. M. Gračanica, Bosna 29
239. Trinajstić Marija, učiteljica, Vrbnik, Istra 5
240. Turina Franjica, Sušak 28
241. Turk Ana, Rieka 33
242. Ucini Pavla, Rieka 33
243. Valjato Ante, kr. kot. predstojnik, Ogulin, Hrvatska 1
244. Valjato Ivan† kr. gimn. profesor-vjeroučitelj, Sušak 1
245. Varga Marija, poljodjelka, Čakovac 25
246. Verzon Antonija, radnica, Rieka 31

247. Vidas Msgr. Ivan opat, kanonik, ravnatelj bisk. sjemeništa Senj 3
248. Vidas Nikola maturant, Hreljin, Hrvatska 17
249. Vidović pl. Marija, Šibenik, Dalmacija
250. Vidulić Konstanza udova pok. kapetana, Trst, Istra 11
251. Vincetić Albert, podčinovnik u miru, Brod na Savi 12
252. Vincetić Marija, suprugaželj. podčinovnika, Brod na Savi 12
253. Visković Ante, pravnik, Zagreb 23
254. Vitezić Lucija, posjednica, Vrbnik, Istra 18
255. Vlašić Anastazija, Kotoriba, Medjimurje 21
256. Vlašić Bara, Kotoriba 21
257. Vrhovčić Marko, Vareš, Bosna 4
258. Vučetić pl. Ivan kapelan, Kravarsko, Hrvatska 8
259. Zado Ivana, Bakar, Hrvatska 30
260. Zahija Slavka, ravn. učiteljica, Kastav, Istra, 5
261. Zeiler Natalija, posjednica, Rieka 36
262. Zekan Nikola pok. Bože posjednik, Postinje, Dalmacija 13
263. Zlatarić Šandor† pekar i kućevlastnik, Sunja, Hrv. 20
264. Zloušić Stjepan, posjednik, Vareš, Bosna 14
265. Zlovečera Don. Niko† župnik, Gruž, Dalmacija 2
266. Zoričić Marija, Pulj, Istra 34
267. Žic Ivan, učitelj. Štivan, Istra 4
268. Živković Petar, Zadar, Dalmacija 16
269. Žuman G. Štrigova, 26
270. Žuman I. Štrigova, Medjimurje 26
271. Župančić Franjka, Rieka 29
272. Župančić Marija, Rieka 29

Imenica grupe hrvatskih hodočastnika u Rim iz Dalmacije, bolje iz Spljeta.

Predsjednik:

1. Gjivoje Msgr. Dr. Ante, biskup splitsko-makarski.

Direkcija i organizatori:

2. Kalogjera Don. Marko, župnik, Veliki Varoš u Spljetu.
3. Maroević Dr. Rajmund, kanonik, stolne crkve u Spljetu.

Ostali hodočastnici alfabetskim redom:

4. Bakotić Filipa, Jesenica.
5. Bakotin Mika Kaštel-Novi.
6. Baković Don. Ivan, Spljet.
7. Bašić prof. Don Stjepan, Spljet.
8. Biluš Marija, Spljet.
9. Biočić Don. Mate, kanonik Makarska.
10. Ceressati Stjepan, Kaštel-Novi.
11. Domić Ivan, Ložišće.
12. Domić Tera, Ložišće.
13. Duhović Franjka, Spljet.
14, Ercegovac Pavao, Kaštel-Novi.
15. Ercogović-Grba Benedikt, trgovac, Rogoznica kod Šibenika.
16. Gabelić Don. Vicko župnik Jelsa.
17. Gačina Paško, Primošten kod Šibenika.,
18. Glavović Mate, drvodjelac, Janjina.
19. Ivanišević Don. Frane um. župnik Jesenice.
20. Ivasović Don. Frano, Mravince.
21. Ivasović Ivan, Kaštel-Novi.
22. Jerčić Don. Frane, Katuni.
23. Jurjević Ante, Spljet.
24. Kalafatović Milić Ante posjednik, Janjina
25. Kaliterna Marija, Spljet.
26. Kinkela Don. Ivan, župnik, Janjina.
27. Koceić Marinko Spljet.
28. Koceić Mate, Spljet.
29. Koceić Tomo, Spljet.
30. Koceić Vice, Spljet.
31. Kragić Marija, Spljet.
32. Krinkokai Don. Andrija, duh. pomoćnik, Komiža.
33. Kuzmanić Vice, Kaštel-Novi.
34. Lempl Jozica, Spljet.
35. Lučić Don. Frano, Vrboska.
36. Lučić Juraj, Vrbosko.
37. Majić Martin, trgovac, Spljet.
38. Mande Amat, Spljet.
39. Milan Antun, Kaštel-Novi
40. Milan Petar, Kaštel-Novi.

41. Mrduljaš Frano, Spljet.
42. Mrduljaš Don. Mate, Spljet.
43. Peršić Marija, Spljet.
44. Petković Ante, Spljet.
45. Petković-Pistulić Ante, posjednik, Velaluka.
46. Petković Ivan, gimnazijalac, Spljet.
47. Petrić Ivan pok. Pavla, trgovac, Jesenice.
48. Plančić Don. Ivan, Starigrad.
49. Radunić Špiro, Kaštel-Novi.
50. Raić udova Marija, Spljet.
51. Sabić Marin, ces. kr. bilježnik, Vis.
52. Sablić Šimun Nikolin, zlatar, Sinj,
53. Sinovčić Antica, Spljet.
54. Sinovčić Marko, pravnik, Spljet.
55. Smolje Don. Franjo, Spljet.
56. Stipetić Jakov, Vrbanj.
57. Šević udova Marij , Spljet,
58. Tomić Ivan, Spljet.
59. Tomić Luce, Kaštel-Novi.
60. Tortova Ivanica, Spljet.
61. Tudor Antica, Spljet.
62. Ujević Don. Ilija, župnik, Zagvozd.
63. Vranjican Marija, Starigrad.
64. Vuletin Dragimir, Kaštel-Novi.
65. Vuletin Don. Ivan, župnik, Kaštel-Novi.

Odjek hodočastnika sa rimske pećine.

Kad sam već imao gotov rukopis, ovoga moga djela, htio sam još da pabirkujem po vinogradu mojih dobrih sestara i braće suputnika, pa da iz vrta njihovih srdaca i dragih rimskih uspomena, uberem kaki miomirisni cvietak ili zimzelen, pa da ga presadim na rodnu grudu knjige, mojih doživljaja ... Razaslao sam bio u tu svrhu poznate okružnice, svakom pojedinom učestniku hrvatskog hodočašća u Rim-Asiz-Loret, gdje sam bio nanizao, čitavo čislo stanovitih pitanja, da mi na lakim krilima plemenitih osjećaja, donesu odgovore, koji će nadoknaditi manjak, slabog moga pamćenja i udovoljiti svestranom zanimanju ... Pročitavši i par stotina tih visoko cienjenih i ljubeznih pisama, razabrao sam, da njihova duša, nije van odjek srca moga ... i odjek, pravih kršćanskih i katoličkih hodočastnika sa rimske pećine ...

Velika većina sviju kolikih rimskih hodočastnika, u svojim očitovanjima, našla se na rodnoj grudi srca moga, u mojoj knjizi ... I jedva imade kaka malenkost, što je ne bi bio iztaknuo, a da svačijoj želji, ne bi bilo udovoljeno ... Dobri duh — genij života moga, -- pročitavši sva ta pisma, smirio se podpunim zadovoljstvom, a skromna moja vila, — sladka ljuba srca moga, dala mi topli cjelov na čelo i prišapnula: Svršeno je ...

Kad je svemu tomu tako, tek svima i svakome zahvaljujem, na milim susretajima i dragim odgovorima . . . Vila moja, nosi im punu pregršt crven, bielog i plavog cvieća i njime kiti Kristov križ i na koncu, evo poklanja ga na uzdarje hrvatskim hodočastnicima u Rim, Asiz i Loret godine 1913 . . . Za koga možda uspomena neznatna, ali velike, trajne i vječne ciene! . . .

Molim da mi se ne zamjeri, što ja sve odgovore, ne dajem štampati u ovoj mojoj knjizi, jer je to naprosto nemoguće . . . Prvo moje pitanje bilo je:

1. Zašto ste hodočastili u Rim, Asiz i Loret?

Jedan odlični narodni zastupnik, odgovara:

„Da se poklonim sjeni prvaka apoštolskih sv. Petra i Pavla, kao i svoj onoj krvi, koja je za Isusa u Rimu prolivena, da vidim svetog Otca i sve veličanstvene rimske crkve, kao i ruševine, stare ogromne rimske moći i slave“ . . .

Plemenita hrvatska učiteljica piše:

„Hodočastila sam u Rim, Asiz, Loret, da vidim krasan, sjajno opisani vječni grad, da mi rimske znamenitosti ostanu u jasnoj slici u duši za cio život, da u Rimu, Asizu i Loretu življe obnovim uspomene preznamenite, za našu svetu vjeru, da se pomolim na najvećim svetištima, osobito na grobovima sv. Petra i Pavla, kućici majke Božje i sv. Franje, za svoje duševne slaboće, da obavim jubilejsku svetu ispovjed i isprosim si neke milosti“.

Ponosita katolička Hrvatica-posjednica iz Istre veli:

„Putovala sam iz pobožnosti, a onda da doprinesem kamećak k slavlju hrvatskog naroda, te da pokažem, da sam kći onog bedema kršćanstva, koji je lievao na potoke krvi za „krst častni i slobodu zlatnu.“

Jedna hrvatska velikašica, nadovezuje:

„Pošto me srce ne vuče na svjetske zabave, to sam imala želju poći, na jedno veće hodočašće, bilo u Rim, u Lurd ili svetu Zemlju. Sada, kad se pružila prilika, sa veseljem pohitila sam u Rim. — Čitala sam „Quo Vadis“, Nero, Krisanta i drugo, o svetim mučenicima. — Tko to ne bi želio vidjeti?!“

Visoko učeni i odlični hrvatski liečnik, medju ostalim, iztiče:

„Pošao sam sa suprugom u Rim, da se poklonim prvacima apoštola i ostalim herojima crkve Kristove na njihovim grobovima, te da crpam iz njihova primjera i po njihovom zagovoru izmolim jakosti i uztrajnosti u borbi protiv današnjeg vjerskog nehaja, indiferentizma i modernog bezbožtva“ . . .

Mladi i vrlo idealni odvjetnik ispovieda:

„U Rim hodočastio sam, da se učvrstim u katoličkoj vjeri, dočim u Asiz, da postignem skromnost i poniznost sv. Franje spram bližnjega, a u Loreto, da se što više približim Majci Božjoj, te da postanem njezinim djetetom“. —

Odlučni pobornik katoličke misli i sveučilištarac priznaje:

„Putovao sam u Rim iz goruće želje, da vidim Petrovog nasljednika, da se divim krasnim tvorevinama kršćanskog umjeća, da se ogrijem na žarištu svetih mučenika, da se poklonim grobu modernog sveca i socijalnog preporoditelja sv. Franje, da napokon ugledam za nas Hrvate toli znamenitu svetu kuću naše Gospe u Loretu“.

Vriedni kapelan iz Hrvatske piše:

„Hodočastio sam na poticaj hrv. katoličkih glasila, kojim je bila namjena, ovim načinom, svečano proslaviti 1600 godišnjicu, što je car Konstantin kršćanstvu podielio slobodu. K tomu bila mi je već odavna želja, pohoditi kršćanske svetinje, osobito katakombe, a uz to se pokloniti sv. Otcu i zadobiti u Rimu jubilejski oprost“. . .

Župnik i hrvatski književnik iz Dalmacije nastavlja:

„Rim sam pohodio, da dobijem jubilejsko oproštenje, prigodom šestnaeststogodišnjice Konstantinova edikta, Asiz za dobiti oproštenje porciunkule i viditi rodnu grudu sv. Franje i sv. Klare, a u Loretu, kućicu naše mile Gospe".

Opat i kanonik putovao je u Rim, jer ga je:

„Osvojila živa želja, viditi „Caput mundi", o kom je toliko čitao, da se naužije njegovih ljepota i osvježi duh na grobovima sv. Petra i Pavla. — Kao upravitelja III. reda sv. Franje, vukla je želja posjetiti koljevku utemeljitelja III. reda i serafinskog sveca".

Ugledni trgovac iz Dalmacije veli:

„U Rim sam hodočastio ponajprvo da obavim jubilarnu pobožnost, a nuzgredno, da obidjem i historične umjetničke spomenike, dočim u Asiz i Loret izključivo iz pobožnosti".

Knjigom prosvietljeni obrtnik govori:

„U Rim sam hodočastio, da se učvrstim u svetoj vjeri, da vidim namjestnika Kristova, da mu čestitam 10 godišnjicu papovanja, da primim njegov blagoslov, pa da vidim stare i nove uspomene".

Jedan vrli hrvatski seljak, raduje se, što je hodočastio u Rim zato:

„Da Božjoj pravdi učini zadovoljštinu, da se pokori, da isprosi velike milosti za zdravlje duše i tiela i da izpuni davnu želju srca svoga i zavjet svoga života".

Dobra Marija, seljakinja iz Bosne — putovala je u Rim:

„Za duševno spasenje na onom svietu, a na ovom, da izprosi sreću i zdravlje".

Čestiti jedan hrvatski učitelj iz Istre pripovieda:

„Vjera me dá, vukla u Rim, ali poglavito i to: da vidim krasne krajeve Italije, starinske umjetnine i ljepote onih krajeva. Putovao sam i u naučne svrhe".

Ovim očitovanjima slično, na prvo pitanje odgovaraju i svi ostali hodočastnici.

Drugo pitanje glasilo je:

2. Jeste li sa hodočašćem bili zadovoljni?

Msgr. Dr. Borković pismom iz Rima od 24. listopada 1913. javlja mi:

„Ja sam sa našim hodočašćem bio vanredno zadovoljan. Vidio sam puno hodočašća u Rimu, ali naše je bilo jedno od najskladnijih, naročito u saslušaju kod Pape. Liepo ponašanje hrvatskih hodočastnika, skladno i pobožno pjevanje, zadivilo me, a uvjeren sam, da su Hrvati u Vatikanu i kod svetog Oca ostavili najljepši utisak. — Mislim, da se i na materialia nitko nije s pravom mogao potužiti".

Jedna pobožna hrvatska hodočastnica, piše:

„O, kako ne bi zadovoljna bila! Ta pomisao na hodočašće u Rim, ispunja me tako slatkom radosti, da svaki put proplačem, i sada kada ovo pišem, zalievaju mi suze oči i ne ima dana, kada se ne sjetim na Rim. I u jutro kad se probudim, pozdravi me prva misao: „Rim". U crkvi kad se molim, eto mi u sviesti Rim! — Svoja čuvstva, ne mogu nikome izkazati i ja sam tako oduševljena, što mogu reći: „Boravak u Rimu, bili su za mene najsretnji časovi moga života!" — O, — kad bi mi bilo moguće, prije nego umrem, još jednom u Rim! Nikada nisam uživala tako što liepa, mila i ugodna!"

Medjimurski Hrvat, veli doslovno:

„Fala Gosponu Bogu i Majki Mariji i vsem dvorom nebeskim, bil sem zadovolen i jesem zadovolen i ako Bog da, bom zadovolen do zadnjega zdeha".

Visoko cienjena posjednica iz Dalmacije, priča:

„Sa hodočašćem, bila sam u svakom pogledu vrlo zadovoljna. Pratilo nas krasno vrieme morem i kopnom. Išlo je sve u najboljem redu, bez ikakva prigovora, izuzevši neke male neugodnosti, koje su

neodoljive kod ovakovih skupnih putovanja... Svaka čast i hvala vlč. OO. Kapucinima".

Jedan inžinir Hrvat, sa slovenskog sjevera, javlja:

„Prezadovoljan, dapače nisam mogao pojmiti, da se jedno hodočašće može onako uzorno bez prikora voditi. Dobro znadem, kako je težko i veoma vještu čovjeku, voditi drugoga po tudjem svietu, a koji je malo vješt putovanju".

Poljodjelka iz Sriema piše:

„Sa hodočašćem bila sam zadovoljna, jer nisam tražila zabave. Sigurno svi, bili smo sretni i veseli, što idemo na sveta mjesta, a liepo smo se susretali, ko braća i sestre... Zaboravila sam na kuću i na dom, tako me je veselilo to putovanje. Hvala Bogu, sa svime moramo da budemo zadovoljni, jer nas uvieke svuda Gospodnja ruka pratila".

Slično iztiču i gotovo svi hodočastnici, dok ćemo se na prigovore dvojice ili trojice obazrieti u točki desetoj. Inače glas: „zadovoljan prezadovoljan, vrlo zadovoljan, sasvim zadovoljan, puno zadovoljan, jako zadovoljna, veoma zadovoljna, izvanredno zedovoljna, podpuno zadovoljna", provijava skoro sve odgovore.

Pače na pripoviedanje svoje drugarice o Rimu, iztakla je jedna vriedna moja zemljakinja, svoje silno čeznuće za Rimom sliedećim stihovima:

I moja duša teži,
„Glavi" cielog svieta
Težnju tu ću gušit,
Do budućeg ljeta.
Predat ću se tada
Veličajnom moru,
Da me nosi k svetom
Vječnom rimskom dvoru!

Treće pitanje glasilo

3. Gdje ste stanovali u Rimu, u kojem hotelu ili privatnoj kući?

Vriedni učitelj I. Ž. iz Istre piše:

„Stanovao sam u hotelu Alessandra: Via Veneto, vis — a vis — kapucinskog samostana. Soba na trećem katu. Liepi pogled na južni dio grada. Posluga izvrsna. kod ovog hotela je pristanište izvazača, a tko se želi provesti gradom, lako dobije kočiju. Jednopréžnica za 4 osobe, stajala je nekako jednu liru ili 75 centessima na sat, tako da se je moglo dosta jeftino voziti".

Najviše hodočastnika i preko jedne stotine stanovalo je u samostanu čč. Sestara kod sv. Marte. O tome vodim spomen u posebnom članku. Tek dvie tri iz lista dvojice prijatelja na tome mjestu:

Jedan piše:

„Stanovao sam u Rimu kod sv. Marte, kraj crkve svetog Petra, kod dobrih Sestara, gdje smo imali sve tako liepo i dobro, da smo se upravo divili onoj čistoći i dobroj hrani, koju smo imali".

Drugi nadovezuje slično:

„U svratištu Santa Marta, bilo je prekrasno. Častne sestre, dobre ko angjeli. Liepo su nas pozdravile, dok smo se u njihovoj kapelici liepo molili i još ljepše pjevali".

Inače o rimskim gostionama, pišem i napose, dok je svak hodočastnik više manje i sa svojim „albergom", „tratoriom", „penzionom", „hotelom", bio zadovoljan. Neki hvale: „Albergo del Paradizo" na trgu istog imena broj 47, a drugim opet smeta slaba posluga. Sa priznanjem hodočastnici osobito iztiču „Hotel Royal", „Savoy", „Hotel alla Cancellaria", „Pension May" — u ulici Cavour i „Ponsion Vilma" Via xx. Settembre.

Četvrto je pitanje.

4. G d j e s t e s t a n o v a l i u L o r e t u, u k o j e m h o t e l u i l i u k o j o j k u ć i?

Gorljivi štovatelj loretske Gospe iz hrvatskog Primorja piše:

„U Loretu stanovao sam u „Albergo al Leone“ — bilo mi je dobro, ali ipak u „Santa—Marta“ u Rimu, bilo je bolje, jer je tamo kršćanska ljubav, koja sve snosi, a drugdje svjetska“. — — — Loret malen je gradić, s toga težko bilo naći povoljnih stanova. Hodočastnici razbjegli se u sliedeća skrovišta: „Hotel Pellegrino“, Trattoria „Capodacqua“ — ovdje ni najmanje zadovoljni, Trattoria di Daniele Staffolani, ovdje posluživao ih hotelier veoma uljudno. Uljudno bili su primiti u hotelu Ferri, Al Falco, a nada sve u privatnim stanovima Roze Toscani; gospodje Silvie Jaffei ndove Orlandi; u kući Marije Ankonetani; Bette Francesco; Adelaide Tanoni, a i drugud. Nada sve liepo se našli u gostioni Pespani. — Nedavno pisao mi O. Fr. Bernardo Kulić, hrvatski apoštolski penitercijar i visoko učeni Franjevac u Loretu:

„Molim kod tog pitanja — iztaknite na osobiti način u **Loretu** gostionu pod imenom: **„Albergo del Santuario“.** Vlastnik Karlo Pespani. Via Coronari Nro. 12. — — Hotel je uredan, čist, a što je glavno, osoba je sjegurna sa svakog gledišta i moralnog, jer je vlastnik kršćanin, ne samo imenom, već i djelom“.

Peto pitanje glasilo:

5. Gdje ste bili smješteni u Asizu?

Ovdje imade više gostionica na primjer: „Al Leon d' oro“, Hotel Giotto, Trattoria „Minerva“, — a možda i još koja. Sjaja nema. Sve je biedno i priprosto.

Jedan odlični Hrvat iz Dalmacije — svećenik piše:

„Stanovao sam u jednom hotelu, koji odaje pravo siromaštvo sv. Franje“.

Čini se, da je u Asizu ipak najpristaliji i svake preporuke vriedan „Hotel Subassio“. Sa terase njegove pruža se krasan vidik na široko i daleko. . . Hotel stoji u neposrednoj blizini crkve sv. Franje. Imade i liepe prostorije za konačiti, a i hrana i pilo, zadovoljavaju.

Prigodom većih hodočašća, uzimlju na noćište u samostanske prostorije hodočastnike. . . i redovnice

sv. Klare i sv. Franje. Ovdje konačili su i mnogi hrvatski hodočastnici iz Spljeta, pa se zahvalno spominju liepog susretanja i podvorbe.

Pitanje daljne bilo je:

6. Što Vam se najviše svidjalo u Rimu?

Na ovo sam pitanje dobio više manje, različite odgovore, dok se većini svidjalo gotovo sve, što su vidjeli i čuli. — Prema duševnoj dispoziciji ipak koli različiti utisci. Evo samo nešto doslovno:

Čestitom prijatelju D. svidja se najviše:

„Čudotvorni kip djeteta Isusa ili Santo Bambino u crkvi Araceli“.

Drugome:

„Grobnica kapucina i mjesto, gdje su svetom Pavlu odrubili glavu“.

Trećome:

„Čavao, kojim je Isus bio pribijen na križ.“

Četvrtome:

„Kapela „Quo vadis“ — uslied svog značenja.

Vriedni ravnatelj škole javlja:

„Svidjala mi se najviše tamnica mamertinska, u kojoj je sv. Petar bio zatvoren. Da sam mogao, bio bi u njoj čitav sat proboravio, sjećajući se djela, velikog svetog Apoštola“.

Učeni gimnazijski profesor, uvjerava:

„Najviše katakombe, jer me sjećaju žive vjere prvih kršćana i njihove ljubavi spram Sina Božjega, koja se danas napada na svim linijama. Zatim audiencija kod sv. Oca“.

Bogu odana hodočastnica, sa Malog Lošinja uzdiše:

„Kuda sam hodala po svetim mjestima, bila sam na osobiti način zanešena nekim nadnaravnim blaženstvom, kako toga nisam nikada ćutila na ovoj zemlji. Tom zgodom, dobila sam mnoge milosti, koje sam

prosila od dragog Spasitelja. Jedno mogu istaknuti, a to je, dobila sam i željno zdravlje".

Glas čestite udovice iz Medjimurja:

„Bilo mi je najlepše i uvek mi pred očmi Kalvarija i one svete štenge, po kojih je bil pelan naš dragi Jezuš na sud".

Ces. kr. narednik iz Dalmacije kazuje:

„Najviše mi se svidjala audiencija kod sv. Otca, na koju ne ću nikad zaboraviti, a onda onaj toliki bogoljubni život, što smo sprovodili u Rimu. Kamo sreće, da sam onda i ondje umro".

Hrvatica iz Ugarske uvjerava:

„Vrlo je čuvstveno u katakombama, gdje svaki katolik, pa da je bio ne znam kako veliki griešnik i ne znam da je kako ohladila njegova vjera, mora da tuj oplače svoje griehe i pokaje se. Tuj se vidi, kako je veličanstvena rimokatolička vjera".

Mladi svećenik iz hrv. Zagorja nadovezuje;

„Svidjele mi se najviše crkve, jer se odlikuju ogromnom veličinom, bogatim uresom i najdragocjenijim umjetninama, te se može gotovo reći, da je i najmanji komad u njima od velike vriednosti".

Marljiva švelja iz kitnjastog Sriema, hoće da se znade:

„U Rimu mi se najviše svidjele svete skaline, po kojima je naš božanski Odkupitelj hodao. Tamnica sv. Petra, gdje je krstio narod. Svete relikvije u crkvi sv. Križa jerusalemskoga i soba sv. Alojzija".

Čestitog hrvatškog obrtnika zanimala:

„Crkva sv. Petra, sv. Pavla, sv. Ivana lateranskoga, Gospe od sniega, sv. Agneze, u obće sve crkve, koje sam vidio. Jednako i sve galerije slika. Monte Pinčio, Piazza del popolo, Piazza venezia sa spomenikom usurpatora Rima. Uljudnost i uslužnost gradskih stražara, te tramvajskih vodiča. Razgled sa kupole sv. Petra i ostalo.

Nije mi se svidjalo ono nutkanje prodavača i guljenje kupaca".

Odlična gospoja stavlja refleksije:

„Lutala sam po Rimu i pohodila mnoge crkve, a pomislila sam, da ih je u Rimu i previše. Koliko bi kod nas sela trebalo po jednu, ma i kakovu lošiju, a tuj na jednom trgu su i četiri, što je jedva od potrebe". . . .

U registru pitanja, dolazi na red

7. Što Vam se najviše dopalo u Loretu?

Na oto svi hodočastnici u raznim izražajima odgovaraju skoro jednako. Spominjem samo nešto:

Hrvat iz Medjimurja javlja doslovno:

„V Loreto mi se najviše dopalo, da sem bil vreden dojti i pohoditi ono hižico i vu tronošu videti Ono, po kojoj i na koje zagovor sem već vnogoput bil vuslišan ja i vnogi drugi".

Jednom svećeniku svidja se;

„Sveta Kućica i radi toga, što je ona jednom počivala na hrvatskom zemljištu. Razigralo mi se srce, kad sam zagledao u kapeli sv. Ane u lauretanskoj bazilici, uklesano srce u crvenom mramoru, gdje leži tielo mučenika Hrvata iz Dalmacije Gjure Ivanovića".

Hrvatskoj učiteljici iz hrv. Zagorja:

„Najviše se svidjala Kućica i kip Majke Božje u istoj, a pogled sa tornja na okolicu, bio je pravi užitak".

Jednom oduševljenom Hrvatu:

„Dopada se liepa crkva na briegu, a osobito mora, svakom mila biti, kapela sv. Ćirila i Metodija".

Još par rieči odgovora na pitanje

9. Kakav je utisak na Vas učinio Asiz?

Hrvatska spisateljica i ravnateljica škole iz Zagreba odgovara:

„To je biser liepe Umbrije. Ima krasan položaj, kao i Loreto. Najvećma se dojmio mene, a i mnogih suputnika, onaj najgornji dio crkve sv. Franje s lebdećim modrim svodom, pak naokolo slike iz života velikoga Prosjaka".

Plemeniti redovnik i odlični naš suputnik Slovenac piše:

Ako se pride iz Rima v Asiz, je vtis, ki ga prvotno napravi na človeka — nepričakovan, kakor da bi nenadoma prišel iz bogate palače v siromašno kočo. Vender je nekaj krasnega trojna cerkev siromaka Asiškoga s svojimi freskami, nekaj lepega, cerkev sv. Klare in Porcijunkula. Zlasti krasna je okolica".

Duhom Božjim zadojen župnik iz Bosne veli:

„Gledajuć Asiz, osobito promatrajući grob velikog siromaka, — plakao sam i to od srca, prispodabljajući današnji lakomi sviet, na sve strane, s ovim svecem".

Iz Čakovca došlo sliedeće:

„V Asizu bil sem nejsrečnejši, da sem pohodil ono sveto mesto — Onoga sveca, po kojega zagovoru sem ostavil svoj prveši grešni stališ i počel verneše Bogu služiti i za svoje dušno zveličenje skerbeti".

Rav. učitelj iz djakovštine piše:

„Asiz je panorama, kakovih malo ima na svietu. Mora da je dio zemaljskog raja. — Gledanje platna u koje je sv. Franjo bio savijen, preugodno se dojimlje čovjeka, kao i odjelo sv. Franje".

Jedna pobožna duša vapi:

„Ah, predivno! Asiza sjećat ću se dokle živa budem. Ne mogu izkazati velike duhovne radosti, što sam ćutila kod zajedničke sv. pričesti, na grobu svetog Franje, a govor Dragana Dajmušića ovdje, razcvilio svačije srce. Posebna tajinstvenost vlada na grobu sv. Franje u kripti"...

Deveto pitanje glasilo je:

9. Molim od prilike u kratko odgovoriti, gdje ste sve bili u Rimu, koje Vam mjesto u Rimu najdublje ostalo upisano u duši?

Odgovor na to pitanje iztaknut je već donekle i u točki šestoj, a ovdje tek u kratko za prosudjivanje duševnosti, nekoliko izrazitijih saobćenja:

Jedna pobožna hodočastnica piše:

„Ja sam sva četiri dana boravila samo u crkvi sv. Petra. Grob sv. Petra za mene je cieli Rim".

Druga vriedna učiteljica iztiče:

„Najdublje ostala su mi u duši upisana sveta i mila čuvstva kod svete mise i svete Pričesti, što primih iz ruku vaše prečastnosti, na grobu svetog Petra izpod crkve".

Trgovac i posjednik iz dalmatinskog Primorja:

„Mogu reći, da sam vidio sve znamenitosti Rima, ali katakombe sv. Kalista, ne ću tako lako zaboraviti. Dozivljem si u pamet život prvih kršćana i uzporedjujem sa današnjima, koji se iz ljudskih obzira ni ne će prekrižiti, kamo l da vrše kakove vjerske dužnosti".

Plemenita Franciska sa Jadrana:

„Ostale mi najdublje u duši katakombe, gdje su nedužni kršćani, voljeli prije groznom smrću poginuti, nego se odreći svoga Boga".

Posjednik iz Hercegovine:

„Najdublje su me se dojmile katakombe i sužanjstvo sv. Oca u Vatikanu."

Glas sa Jadrana:

„Najviše ostalo mi u duši mjesto Kolosej, gdje bijahu mučeni prvi kršćani".

Hrvatica iz Bosne:

„Veselilo me sve, što sam vidjela, a raztužilo mi se jedino, kad sam vidjela sv. Oca, kao milo i nedužno janje, znajući da, je on prvi i najpotrebitiji čovjek na zemlji, — a sužanj."

Hrvatica iz Medjimurja:

„Najviše ostala mi u duši upisana kapelica svete Helene, kamo ženski spol nisu puštali, već sam samo gledala kroz rešetke".

Zagorkinji ostao u duši najmiliji:
„Glas zvona sa crkve sv. Petra.“.

Željezničkom činovniku najmiliji je spomen:

„Bazilika sv. Petra, gdje sam se kao pred smrt, skrušeno izpovjedio i sv. pričest primio od presv. biskupa Mahnića i slušao njegov krasni govor“.

Idealnoj Hrvatici:

„U najljepšoj uspomeni ostade audijencija kod sv. Oca i služba Božja po iztočnom obredu u crkvi sv. Klementa“.

Žarkom hrvatskom domoljubu, ostaje u duši dovieka upisan:

„Zatvor sv. Petra, gdje smo se pomolili Bogu, da nam na zagovor sv. Petra, Gospod milu hrvatsku domovinu ujedini i spasi“.

Izpod Vrbnika nad morem, vila Primorkinja:

„Duboko ostao mi u duši, vatikanski vrt, gdje sam dobila cvieća sa korienjem, što još sada cvieta kod mene na domu“.

Težak sa Biokova:

„Najviše razveselio me papin blagoslov. Drugo ne znam. Kud sam se okrenuo, sa mnom bio svagdje, Isus“.

Poljodjelka iz kitnjastog Sriema, čuvstva svoja završuje:

„Nit izreći može ovo — nit ispisat može slovo!“

Daljne pitanje glasilo:

10. Imadete li se našto pritužiti glede uredjenja samog hodočašća i boravka u Rimu i u drugim mjestima?

Hodočastnik iz prvog razreda:

„Samo se pohvalno mogu izraziti. Na možebitne manjkavosti, ne treba se obazirati. Razborit čovjek mora biti na oto pripravan i strpljivo podnieti“.

Hodoćastnik iz drugog razreda:

„Ja i moja supruga, nemamoni šta da se potužimo. Bili smo posve zadovoljni, jer nijesmo na tako udobno putovanje i bili pripravni. Zadovoljni smo dakle i preko očekivanja, što sve naravno imade se zahvaliti čč. oo. pokretačima“.

Hodočastnik iz trećeg razreda:

„Hvala i čast organizatoru O. Bernardinu, koji je i zbilja majstorski hodočašće proveo. On mi je omogućio, da sa malim troškom, vidim sva ona mjesta i svetišta, koja bi inače za mene bila čežnja. Da se na što tužim, onda ne bi bio uztrpljiv, a bio bi možda i nezahvalan“.

Hodočastnica prvog razreda iz Hrvatske:

„Hodočašće je bilo uredjeno tako, da ne može bolje biti, što se ima pohvalno iztaknuti samo organizatoru toga hodočašća“.

Hodočastnica iz drugog razreda iz Dalmacije:

„Nemam nikakovih pritužbi, nego samo hvale na čitavo družtvo, koje se najbolje ponašalo. Ni jedna psovka nije nigdje izašla preko ustiju, dočim, čim sam stupila u Dalmaciju, prva rieč bila je psovka“.

Hodočastnica iz trećeg razreda, iz Vareša u Bosni:

„Ne mogu se potužiti na uredjenje hodočašća, samo se mogu potužiti na Hrvatice, koje su mene i moje drugarice, što smo bile u dimijama, izbjegavale. Kud bi se god mi uredale četiri i četiri, kad se mi okrieni, a evo nas već same na više mjesta. A i mi smo Hrvatice jedne krvi. Ja nisam ipak za onda na putu ništa zato marila, ni osjećala, nego kad sam kući došla, onda mi je bilo žao“.

Posjednik iz blizine Karlovca:

„Potužiti se možemo na hranu u Ankoni (jeli smo piliće s perjem), i na potežkoće u traženju noćišta u Loretu“.

Vjeroučitelj sa kr. primorske gimnazije:

„Ako drugom zgodom, pohitimo u Loret, tad je najbolje, da prenoćimo u Ankoni, jer u Loretu, nema zgodnih hotela za velika hodočašća".

Kapelan zagrebačke nadbiskupije:

„Šteta je bila, što hodočastnici za boravka u Rimu i za razgledavanja znamenitosti, nisu imali izrazitijega programa, te mnogi niesu ni znali kamo idu i koje je znamenovanje pojedinih mjesta ili predmeta. Isti je nedostak bio i u tom, što su se hodočastnici u gdjekojim zgodama, morali zadovoljiti tumačenjem pojedine gospode, koja dakako nisu mogla razjasniti mnogo toga, jer im samim mnogo toga nije bilo znano".

Dvojice uglednih hodočastnika:

„Neugodno se dojmilo, što kao Hrvati i Slaveni, moradosmo slušati tumača u talijanskom jeziku, kan da nema Hrvata ili Slavena, koji bi isto znali raztumačiti u hrvatskom ili ma kojem slavenskom jeziku".

Druga dvojica pišu:

„Talijanska jela u Rimu, nisu bila baš osobitog ukusa. Za nas dvoje, bila je vrlo slaba hrana u Rimu, a bolja u Loretu i Asizu".

Treći umjestno iztiče:

„S tehničkog bih gledišta imao nešto prigovoriti. U glavnom bi naime odboru, morao biti barem i po jedan član iz svakog razreda, koji bi bio sposoban, da upravlja svojim razredom. Taj bi imao slušati želje raznih hodočasnika svoga razreda, te ih dojavljivati odboru. Iza dogovora pako s ostalim članovima odbora, davao bi svome razredu razne upute. To je za budućnost s više razloga, vrlo važno. Da nije bilo mene i mog prijatelja: „trećaši", bili bi vrlo slabo prošli".

I četvrti kan da imade pravo:

„Po mome mnienju, trebalo je biti više vještih i izučenih vodiča i tumača. Neki bili smo najviše prepušteni sami sebi, što je u tudjoj zemlji, zbog neznanja dotičnog jezika veoma neugodno".

Hodočastnik iz dalmatinske skupine u Spljetu;

„Valjalo bi, da se već jednoć ostvari pjesnikov san „da to nije roblje, što se grli preko Velebita", pa da izleti i hodočašća ne budu više razdvojena, već u cjelini".

U točki trećoj iztaknuh već u glavnome obćenito zadovoljstvo učestnika sa čitavim hodočašćem, a tuj spomenuh tek neka — možda i opravdana pomanjkanja, a to s toga, da budu naukom za buduće hodočastnike. Još se i mnogo učestnika jada, da je hodočašće trajalo prekratko vrieme. — Bogu budi medjutim hvala, ali i On — Svemogući, — svakom udovoljiti ne može, — kamo l će ljudi?

Sliedeće pitanje glasi;

11. Što biste najviše željeli da iztaknemo u našoj knjizi?

Zlatar iz vilinske Dalmacije:

„Odkada sam se vratio iz vječnoga grada Rima, bila je moja vruća želja, da se nadje medju nama jedan učeni brat, koji bi izdao i napisao jednu spomen knjigu o našem hodočašću. — Kad eto Bog nam ga dade, baš u osobi Vašoj, čija djela dragocjena, poznata su po svem svietu, gdje god imade duše, što hrvatski govori; Ja Vaše djelo s radošću očekujem, jer znadem, da ga je napisao „naš Jemeršić", a to je dosta. Izvolite mi poslati deset komada knjige".

Jedan odlični župnik poučava:

„Želim da bude knjiga, što obširnija, pak i onih znamenitih mjesta, gdje možda koji od nas nije bio. Ja sam po cielom Zagrebu u svim knjižarama, tražio hrvatske knjige o Rimu i nisam je našao. Bog dao da ovo Vaše pretežko poduzeće, bude dostojno Vašeg imena i Vašeg dosadanjeg književnog rada".

Obrtnik iz Hercegovine odgovara:

„Želim da sve opišete, što smo vidjeli i kuda smo putovali. Ja sam dosta vidio, ali prije nisam nigdje ništa čitao, pa od svega što sam vidio, ništa ne razumijem. Mi Hrvati nemamo zgodne knjige o Rimu, pa će držim Vaše djelo biti za nas — suho zlato".

Učitelj iz naše Podravine:

„Želio bih, da u Vašoj knjizi bude sve, štogodj u Rimu znamenitijeg ima. Osobito pako bilo bi prekoristno, da iztaknete i talijansko-hrvatske — najnuždnije razgovore u knjizi, da si čovjek barem u najvećoj nuždi, može lako pomoći. Uspijete li i u tom, Vaša će knjiga biti od velike praktične vriednosti".

Učitelj iz istarskog Primorja:

„Osim vjerskih znamenitosti, želio bih, da u knjizi iztaknete i znamenitosti svjetske, stare i nove. — Tloris Rima, morao bi svakako doći u knjigu, tarife kočija, imenik gostiona i drugo što je potrebno, da uzmogne knjiga služiti ne samo kao ugodno i poučno štivo, nego i kao vodič onima, koji bi htjeli, da pohode Rim. Ja bih bio za takovu knjigu dao i desetke kruna, da sam je gdje mogao naći, ali takove u hrvatskom jeziku jedva imade".

Hrvat iz Dalmacije upučuje:

„Knjiga valja da bude uredjena tako, kako će putnik za malo dana, razgledati mnogo. Valja da mu bude jasno, što će svaki dan moći vidjeti, a to valja da je blizu jedno drugome. — Ako Vam uspije takovo djelo sastaviti, zadužili ste Hrvate za sva vremena".

Vila Primorkinja:

„Želila, bi da se iztakne sliedeće: — Neka svatko gleda, koliko mu je više moguće štediti, ne trošeć u nepotrebno, pak filir do filira sakupiti, da hodočasti u ta znamenita i sveta mjesta, gdje se obogaćuje um, srce oplemeni, vjera ojača".

Profesor sa podnožja Trsat—grada:

„Želim da iztaknete, kako se na hodočašću jača vjera i nabožno čuvstvo. Trošak se bogato izplati, jer čovjek postaje bolji, u svakoj se tegobi sjeti onih svetih mjesta, pa mu se vraća pokoj i zadovoljstvo. Držim, da bi se mnogi hrvatski liberalac obratio k Bogu, da hodočasti u Rim i Loreto. Mnogi bi bili i pošli s nama, ali nije bilo nikoga, tko bi ih bio oduševio i potakao na put".

Hrvatica sa obale preko dravske:

„Želim da se preporuče narodu ovakova nabožna i pobožna hodočašća, pošto je to na korist duše i tiela. Danas je istina svakom težko za novac, ali kad se ga za ovakovu svrhu potroši, neka ne bude nikome žao. Bog to naplaćuje zdravljem, srećom i svojim svetim blagoslovom. Ja sam i na tielu bolestna bila, pa se sada ćutim zdravijom i čilijom, odkako sam se povratila doma".

Ugledni pravnik iz Dalmacije g. Tripo Ciko — želi da se iztakne:

„Kako su ovakova hodočašća u velike koristna i za nacijonalno osvještenje hodočasnika, koji se u velike oduševiše, stupajuć pod hrvatskom trobojom po italjanskom tlu, te pjevajuć hrvatske pjesme po tudjoj zemlji. U tudjini na ime, svak više ćuti za svoju domaju. Ima pak primjera, kako su neki iz ugroženih naših krajeva (n. pr. Rieke), a koji su bili narodnostno zaspali, uprav na ovom hodočašću postali opet pravi i oduševljeni hrvatski rodoljubi. — S druge pak strane, tudjinac nas je počeo cieniti, gledajuć, kako se uredno vladaju oni Hrvati, koje je do tada nazivao barbarima, te uslied toga stekao posve drugi pojam o Hrvatima. I obćenje naše sa Talijanama, koji nemaju ni pojma o našim prilikama, razbistrilo je mnoga kriva mnienja te mnoge uvjerilo o protivnom".

Vrle Hrvatice Pavica i Mica — žele da se iztakne:

„Kako je ugodno putovati s hodočašćem, gdje jedan drugoga potiče na pobožnost, upozoruje na znamenitosti, razveseljuje razgovorom i susretljivošću.

Trebalo bi da Hrvati, što više ovako zajednički putuju, bilo hodočašćem, bilo naučnim putovanjem, da ih upozna sviet i da stranima ne budu strani. — Kad nas u Rimu upitaše tko smo i što smo, začudiše se, kad im kazasmo, da smo Hrvati. Mišljahu da smo Francezi, radi liepog ponašanja i govorahu: „Croato Croato!" sa velikim začudjenjem".

Požrtvovni odvjetnik iz vrletne Like, želi:

„U kratkim crtama historiju svakog znamenitijeg mjesta i predmeta, da se tim više iztakne njegova znamenitost. Navlastito to vriedi za Rim i Loret. Zatim kratki nacrt s nuždnim uputama glede stana, hrane i ciene puta“.

Glas iz Valpovštine:

„Željela bih da iztaknete, kako sam uživala u hrvatskim propovjedima i govorima. Spadam pod pečuhsku biskupiju, pak dobijemo svećenike same sgoljne Magjare, koji s početka niti rieči hrvatski ne znaju! Tko će takove od srca slušati?... Za Rieku se boje, da se odciepi od senjske biskupije, tako i za Medjimurje, a za nas Hrvate ovdje, nitko i ne pita . . . O, kada bismo imali barem svećenike Hrvate!“

Hrvatica iz čakovačkog — Zrinjsko-Frankopanskog grada:

„Želim da iztaknete odanost Hrvata svetoj rimskoj Stolici, pa da Hrvatsku čuva od neprijatelja preko Drave, koji silom hoće, oteti nam Rieku i cielu domovinu pomagjariti“.

Poletni sokol sa Biokova u Dalmaciji piše;

„Želim i molim od Boga uztrajnost svetoj Stolici u Rimu, da može uvieke ne samo rječju, već i djelom izkazivati Hrvatima najveću odanost, te osobito štititi staroslovensku službu Božju i da dopušta, da se njome Bog slavi, po svim planinama i dolinama Dalmacije, Istre i hrv. Primorja“.

Još imade i mnogo drugih želja... Jedan hoće „da se opišu što ljepše prirodne ljepote svuda, kuda smo išli“. — Drugi želi „da bude knjiga, što sjajnije opremljena, pa makar joj bila i ne znam kakova ciena“. — Treći želi „da se knjiga što popularnije napiše, a da je i prosti puk može razumjeti i dobiti volje za buduća hodočašća“... — Četvrti želi „da knjiga imade hrvatsko — katolički značaj, pa da obiluje ponajboljim ilustracijama“. Petoga je želja „sve što bude

pisano, da bude i u slikama narisano“... Šesti bi „želio svoju sliku u knjizi“. Sedmi želi da se u buduće ne putuje nikud noćju, makar se i više platilo. Osmi „želi moju sliku u knjizi“. Jedan hoće ovo, drugi ono... Hoće se svašta, a svak hoće nešta!... Nastojao sam u koliko je bilo najviše moguće, da svima i svakome bude udovoljeno, a je li to moguće?!... Neću li ja kraj toga i materijalno, nastradati, kad je knjiga i preko očekivanja toliko narasla i prema svestranim željama, opremljena... Dà i nehotice oduljio sam, a sada bili mi u pomoći — Bog i Hrvati!...

Boravak u sv. Marti u Rimu.*

U tom konačištu bilo nas je smješteno oko sto osoba; dvojica svećenika iz Hrvatske i Slavonije, dvojica iz Istre, ostali pako hodočasnici ljudi raznih staleža. U zgradi nalazi se prekrasna kapela posvećena u čast Bezgrješne. Prispjeli smo u odredjeno prebivalište dne 31. u jutro. Revne častne sestre, razmjestiše sve hodočastnike u pojedine spratove, gdje je čekala voda za umivanje. Svećenici su pošli iza toga u kapelu, da odsluže sv. misu. Kad su se hodočasnici malo orientirali u tom velikom konačištu, gdje te sve podsjeća sa svojim natpisima na pojedinim sobama, sa slikama, kipovima svetačkim, da se nalaziš na svetom mjestu, — kad su doznali, da je u kući kapela u čast presv. Bogorodice, u brzo se ista napunila i odmah od prvoga dana zaredaše divne pjesme Marijine, jedna za drugom. Nakon zajedničkog obilnog doručka, prema odredbi vodje hodočašća, krenula je najveća četa toga hodočašća iz sv. Marte u crkvu sv. Petra. Kolikog li udivljenja! Noge se same spuštaju, a usta se primiću zemlji i čovjek cjeliva to sv. mjesto i orošuje ga suzama, osjećajući u duši svojoj nesavladivi ponos: katolik sam! Kristov sam! Kako se težko dieliti od te veličajne crkve! Valjalo je vodjama ne jedanput zvati svoje ljude, neka zadju i pred crkvu, gdje smo se imali slikati. Koliko ih i na te pozive izosta i

* Ovaj sastavak poslao mi Dr. Dionizije Njaradi, ravnatelj grčko kat. sjemeništa u Zagrebu. — Donašam ga u cielosti, jer je većina naših hodočastnika u svratištu sv. Marte boravila.

klečeći uz koji stup ili pokraj groba sv. Petra osta u crkvi, uronjen u sv. molitvu. Oko 12 sati sastadoše se opet svi u svojem konačištu, da se okriepe i tjelesno, nakon onih silnih duševnih dojmova u crkvi sv. Petra. Podvorba je bila izvrsna, hrana veoma dobra. Prigodom objeda, proglašivao se plan za čitavo po podne i tom je zgodom jedan od svećenika nastojao, da s nekoliko kratkih besjeda, svrati pozornost svojih drugova, na najvažnija mjesta, kao i na glavnu svrhu našega hodočašća. Iza ručka redovito su svi polazili kapelu, da se poklone Spasitelju i Njegovoj presv. Majci. I tom se prigodom redovito otpjevalo po nekoliko pjesmica u čast Spasitelju i presv. Bogorodici. U Rimu nam je bio kao vodja Dr. Tomo Severović, koji izvrsno poznaje svetišta Rimska, pa je naša četa bila tako sretna, da je valjda najviše vidjela i čula. Nakon večere, bio je i opet kratak i poučan govor, koji smjerao onamo, da pripravi hodočastnike na jubilejsku izpovied i oprost. Poslie večere hodočastnici su se zadržali u kapeli, pjevajući sv. pjesme i moleći tako dugo, doklegodj su samo smjeli. U 9½ s. po odredbi č. s. nadstojnice, imali su hodočastnici redovito polaziti u svoje spavaonice. Spavati, kao da nije bilo vremena. Još su u pojedinim sobama, u hodnicima pred slikama i kipovima u skupu molili, dugo molili malo ne svi, a tek koji taj stariji i umorniji od puta, pošao bi na počinak. Sjutradan u jutro, već u 4 sata bilo je već valjda sve na nogama. Kapelica je već bila puna; sve je čekalo na prvu sv. misu, koja je bila oko 5 sati. Kod te sv. mise, pristupiše mnogi k sv. pričesti, koji su se bili kod kuće ili na Rieci izpoviedili. Jedna je misa bila iza druge i hodočasnici vazda napuniše kapelu. Nakon doručka, išlo je do podne sve pa razporedu vodje hodočašća. Prigodom objeda i večere, nakon svršenih obroka, bile su pouke o sv. izpoviedi i pričesti. Malobrojni svećenici imali su od sada svaki dan u veče dosta posla sa slušanjem sv. izpoviedi. Svi su se valjano izpoviedili, a gdjekoji i po više puta, samo da nadju mir duše i da uzmognu zadovoljiti

svim propisima, glede jubilejskog oprosta. Molitva i zajedničko pjevanje pred oltarom presv. Bogorodice, postojalo je sve toplije i zanosnije; oduševljenje je sa svakim časom raslo, a suze radosnice stadoše kvasiti ona sv. mjesta, koja su tako usko spojena s početcima sv. vjere naše, koja su natopljena sv. krvi bezbrojnih mučenika. Težko je dirati i kušati, izreći ona čuvstva, koja su se rodila odmah u onom prvom času, kad smo stupili u crkvu sv. Petra i kad smo čuli, da se nalazimo na mjestu, gdje je sv. Petar umro na križu. To sveto oduševljenje sa svakim je dalnjim korakom sve više raslo. Predivne crkve, ukrašene najdivnijim umjetninama ljudskoga uma, napunjene sv. moćima, tamnica mamertinska, crkva sv. Pavla, crkva presv. Bogorodice, sv. Ivana lateranskog, Santa Scala, — Katakombe itd. itd. napunjavale su naše duše. I kad se u večer povratismo u sv. Martu, sve je dugo i dugo šutjelo da razmišlja o svem vidjenom. Prebrzo je proletjelo vrieme od 4 dana. I kad nam se valjalo rastajati sa sv. Martom, od srca se zahvalismo sestrama na njihovoj velikoj brigi i ljubavi. Moram priznati, da su se i one veoma pohvalno izrazile o našem hodočašću govoreći; to je bilo doista pravo hodočašće. Kad se rastajasmo s kapelom Bezgrješne, tuj na rieč jednoga svećenika, ne osta valja da nijedno oko suho, hvaleći Presvetoj, na velikim milostima, koje primismo po Njezinim rukama, u minulim danima.

Svratište sv. Marte, po mnienju pisca ovih redaka, najzgodnije je mjesto za prebivanje hodočastnika. Bilo bi najbolje, kad bi svi hodočastnici hrvatski bili ovdje. Mjesta imade do tisuću, čistoća je, a i hrana je relative veoma dobra.

Neke upute rimskom putniku i dnevni red za vrieme boravka u Rimu.

Tko putuje u Rim, valja svakako da znade pravac, kojim će putovati... Može se u Rim kopnom, a i morem i kopnom. U prvom slučaju, valja poći preko Zagreba ili Rieke na Ljubljanu, Nabresinu, Kormons, Udine, Mestre, Padovu, Ferraru, Bolonju, Pistoju, Fiorenzu i tako napried, kroz stotine i stotine prorova veličanstvenog apeninskog gorja. Vidi o tome spomen na strani 19. naše knjige. Ovaj put je svakako zanimiv za one, koje zanimaju prirodne krasote i pogledi na veličanstvene prizore, što ih oku putnika, pruža vidik sa vrletnih Apenina, a i umilni pogledi na mnoge talijanske gradove, gradiće i zaselke kraj kojih se prolazi... Drugi kraći i jeftiniji put je svakako morem, preko Rieke na Ankonu. Ovaj je put iztaknut u našoj knjizi na strani 28., a ciene na strani 31. Preporučam ovaj posljednji pravac svakome, jer ipak more je najuzvišenija prirodna krasota, a pogled s ladje, na otvorenom moru, zanaša čovjeka u neizmjernost, a i onamo daleko daleko, gdje se nalaze vječni ideali našega života.

Inače, kad već stigneš željeznicom u Rim, nalazi se pred kolodvorom, čitav red kočija iz raznih hotela, a i drugih. Možeš se obratiti i najprije na Guardia (policistu)

i reci mu, kuda želiš. Zatim sjedni na fiaker — i putuj. Svakako dobro je pitati najprije za cienu do mjesta kuda ići želiš, dok se vozne ciene nalaze i na taksometru kraj fiakera.

Ako čovjeku nije boravak u Rimu, ograničen na stanovito vrieme, već može i dulje ovdje boraviti, onda se svakako preporuča, da si uznastoji prvi dan zaokupiti dušom, obćenitu sliku Rima. U tu svrhu neka prije podne posveti boravku na Monte Pinciu, a poslie podne, neka se odveze uz crkvu sv. Petra na Janikul — do „St. Pietro in Montorio". Odavle došavši na Kapitolij — neka baci pogled na Forum, Palatin i Kolosej... U večer kod električne razsvjete, dobro je poći na Corso, na Via Nazionale i Corso Vittorio Emanuele.

Težko je točno ustanoviti razpored pregledavanja za pojedine dane... To ovisi o duljini boravka u Rimu.. Za vrieme **kroz sedam dana,** može se na primjer što kolima, što pješke preduzeti sliedeće:

U ponedjeljak: Sveti Petar, vatikanske galerije kipova, a možda i Pantheon. Poslie podne: crkva Il Gesu, Kapitolijski muzej, Araceli, Forum i Kolosej.

U utorak: Crkva S. Maria Maggiore, Sv. Ivana lateranskoga, lateranski muzej i galerija slika, Scala santa i crkva Sta Croce in Gerusaleme. Poslie podne: Izlet k crkvi sv. Agneze — Santa Agnese fuori le mura.

U sriedu: Crkva sv. Augustina, Fontana di Trevi, Gallerija Borghese. — Poslie podne: Via Appia do groba Cecillije Metelle. Uz put grob Scipiona, Kolumbarij i Kalistove Katakombe.

U četvrtak: Kupola sv. Petra, Forum Trajanum, Kvirinal. — Poslie podne: Izlet do crkve sv. Pavla izvan zidina gradskih, — odnosno do Tre Fontane.

U petak: Crkva santa Maria sopra Minerva, Galleria Doria, crkva S. Andrea della Vale. Poslie podne: Vatikan, Sikstinska kapela, Stance, ložije i vatikanske pinakoteke galerije slika.

U subotu: Crkva Sta Maria in Transtevere, Sta Cecilija, Galerija Corsini. Poslie podne: Villa Borghese, Muzej i galerija slika u Borghesi i šetnjom preko „Ponte mollo" — Milvijskog mosta natrag.

U nedjelju: Prisustvuj sv. misi u crkvi sv. Petra. Vatikanske grotte... S. Pietro in Vincoli, Crkva sv. Lovre izvan zidina i groblje. — Poslie podne: Aventin, Forum Romanum, Palatin i uz put nalazeće se crkve i znamenitosti.

Tko želi pregledati rimsku Canpagnu i okolicu, kano Tivoli i Villa Adriana, Albano, Ariccio, Grottu Ferrato, Frascati i drugo — svakako potrebuje u tu svrhu i dva tri dana više.

Kušat ću stvoriti dnevni red **za šest dana:**

Prvi dan: Dolazak u Rim, kratki odmor. Posjet crkve sv. Petra. Promatranje crkve sv. Petra i njezine okolice. Počinak.

Drugi dan: Kapitolij, Crkva Araceli, Crkva santa Maria in Cosmedin, crkva sv. Pavla izvan zidina gradskih, Tre fontane. Poslie podne; Crkva sv. Ignacija, Santa Maria sopra Minerva, Sv. Augustina i okoliš.

Treći dan: Opet proučavanje crkve sv. Petra, uzlazak na Kupolu i odlazak u podzemne Grotte. Poslie podne: Crkva sv. Marije i sv. Cecilije preko Tibera. — Katakombe sv. Kalista i okolica.

Četvrti dan: Crkva sv. Klementa. Uz put Mamertinska tamnica, Crkva sv. Petra u okovima, Forum romanum, Kapitolij, Palatin, Kolosej. Poslie podne: Trg i crkva svetog Ivana lateranskoga „San Giovanni in Laterano", Scala santa, Crkva Maria Maggiore, Kvirinal.

Peti dan: Crkva sv. Ignacija il Gesu. Crkva sv. Augustina, Pantheon, Santa Maria sopra Minerva. Poslie podne: Janikul i okolica.

Šesti dan: Angjeoski most i tvrdja — Španjolski trg. Crkva Trinita de Monti — Monte Pincio, crkva sv. Jeronima. Poslie podne: Kapitolij, Kapitolijski muzej. — Vatikan Vatikanski vrtovi — pinakoteke i gliptoteka.

Za **pet dnevni** boravak u Rimu:

Prvi dan: Mons Janiculi. — Janikul Crkva „Santa Maria in Transtevere". — Crkva sv. Cecilije. — Poslie podne: Crkva sv. Petra.

Drugi dan: Crkva sv. Augustina. — Pantheon. — Santa Maria sopra Minerva. — Crkva sv. Andrije. — Crkva „Al Gesu". — Kapitolij. — Crkva Araceli. — Poslie podne: Crkva sv. Lovre. — Groblje. — Crkva sv. Jeronima i okoliš,

Treći dan: Via Appia — Columbaria — Kalistove Katakombe. — Kampanjom k crkvi sv. Pavla izvan zidina i Tre fontane. Poslie podne: Crkva Majke Božje Sniežne, Sv. Ivan lateranski — Scala Santa — Crkva sv. križa Jerusalemskoga.

Četvrti dan: Kupola sv. Petra. — Vatikanski vrtovi. Ložije stance Rafaelove. — Sikstinska kapela. — Vatikanski muzej. — Poslie podne: Kvirinal, Crkva sv. Agneze izvan zidina. — Borgeški perivoj i Monte Pincio.

Peti dan: Crkva sv. Klementa, Crkva San Pietro in Vincoli. — Kolosej. — Forum romanum. — Mamertinska tamnica. — Poslie podne: Palatin i galerije slika na Kapitoliju.

Za **četiri dana** boravka u Rimu mogli bismo, prema sadržaju naše knjige, složiti sliedeći dnevni red:

Prvi dan: Crkva sv. Petra, u grottama i na Kupoli sv. Petra. — Poslie podne pješke: Kapucinska crkva i grobnice. — Fontana di Trevi. — Piazza Colonna. — Crkva

sv. Augustina. — Pantheon. — Santa Maria sopra Minerva. Kapitolij. — Kapitolijski muzej. — Crkva Araceli. — Forum Romanum. — Crkva Il Gesu i S. Ignacio.

Drugi dan kočijama: Via Appia. — Palatin. — Crkva: „Domine quo vadis." — Katakombe sv. Kalista. — Abazzia Alle tre fontane. — Crkva sv. Pavla, izvan zidina gradskih. Poslie podne: Crkva sv. Lovre izvan zidina. — Bazilika sv. križa Jerusalemskoga. — Piazza di San Giovani in Laterano. — Bazilika sv. Ivana lateranskoga. — Scala santa-Svete stube. — Crkva Majke Božje Sniežne.

Treći dan kočijama: Crkva sv. Jeronima. — Angjeoski most i tvrdja. — Vatikan. — Vatikanske knjižnice. — Vatikanski muzej. — Galerije slika. — Sikstinska kapela. -- Vatikanski vrtovi. — Poslie podne: Giardino Borghese. — Zvjerinjak. Galerija slika u Borghese. — Monte Pincio. — Crkva Sta Maria de monti. — Sveti Petar u okovima. — Mamertinska tamnica. — Kolosej. — San Pietro in Montorio. — Janikul.

Četvrti dan: Crkva sv. Klementa. — Rimsko groblje. Kvirinal. — Crkva sv. Andrije. — Crkva sv. Agneze na trgu Navona. — Crkva sv. Cecilije preko Tibera. — Crkva Majke Božje preko Tibera. — Pregledavanje javnih nasada i Villa, a možda i posjet još kake galerije slika ili kakovog učevnog zavoda.

* * *

Ovo sve, što sam naveo, samo je mali rukovodj za putnika u Rim, da ipak može bezbrižno spavati, pa ako prodje i vidi sa razumjevanjem, sve ono, što iztaknusmo, moći će biti zadovoljan, a znati će sigurno i o švemu mnogo i koješta pripoviedati. — Još iztičem, da je knjiga ova pisana za svestranu naobrazbu putnika — većinom na način pučkog shvaćanja... Imade ljudi, koji ne putuju u Rim, da ga razmatraju, kako to ja iztičem... Mnogi učenjak,

zatvori se po čitave mjesece i godine, na primjer, samo u vatikanske knjižnice, da ih proučava. — Drugi dolazi u Rim, samo da prepisuje slike u raznim galerijama... Treći zavuče se u koji učevni zavod, pa tamo sluša raznu nastavu i velike nauke... Petom, tako zvanom arheologu, je dosta, da izpituje klasične rimske starine, forume i razne ruševine... Šesti, zabavljat će se arhitekturom, proučavati razne slogove rimskih crkvi i gradjevina... Sedmome, bit će dosta, da vidi, recimo, crkvu sv. Petra, katakombe i grobove nekih Božjih ugodnika... Osmi, zanima, se kazalištem, uličnim i društvenim rimskim životom... Deveti traži gradiva, za pisanje svoje strukovne studije... Deseti htio bi zabave i razstresice... Jedanaesti sliedi put pokore i pobožnosti... Dok bi napokon dvanaestomu, bilo i to dosta, samo da vidi: namjestnika Kristova, svetog Otca papu...

Svi ovakovi „specialiste“, — naći će u ovoj knjizi ipak i za sebe možda nešto hrane, ali i pò sebi je jasno, da se za mnoge iziskuje i posebno predznanje i velika strukovna naobrazba, što im nije kadar pružiti „dnevni red“ moje knjige, a niti izpisati pero moje. — Za ovakove ljude i ne treba dnevnog reda... Oni mogu biti u Rimu ili jedan dan ili makar i deset godina, pa da i Rima u pravom smislu ni vidjeli nisu... Njih to ne zanima. — Oni žive samo svojoj struci, znanosti i umjeću...

Hoteli i gostione u Rimu.

U Rimu osim hotela ili tako zvanih Alberga, imade i Pensionata, gdje se može čovjek smjestiti i za najkraće vrieme svog boravka ondje. Imade i takovih hotela, gdje se može samo noćiti i dobivati zajutrak. Svega toga imade vrlo mnogo, pa zbog kratkoće sezone, u kojoj vlastnik hotela, mora da dodje do svoga računa, su i ciene skoro svuda dosta visoke.

Neki hoteli, u kojima smo mi Hrvati u Rimu za vrieme našeg hodočašća stanovali, nalaze se izbrojeni na strani 63. ove knjige. Svak od naših članova, iztiče njihovu čistoću i liepu poslugu. Ja ću osim toga, evo navesti još i neke hotele, što ih osobito preporučuju. Kao najglasovitiji hotel u gradu, poznat je hotel Minerva, u sredini grada, kod Pantheona: Soba i zajutrak 6 i ½ lire, a ciela dnevna obskrba 15 lira. Ovamo se rado svraćaju dostojanstvenici, a navlastito i neki naši hrvatski biskupi. Park — hotel Fischer, Via Sallustiana: Soba i zajutrak 5 lira, a ciela obskrba 10 lira. — Hotel Europa, Piazza di Spagna: Soba od 4 a ciela obskrba od 12 lira dalje. — Hassler (Trinita dei Monti): Soba 5, a obskrba 11 lira. — Pension Quisisana: via Venti Settembre 18. računa sobu 5., a obskrbu 10 lira, ovdje se govori i njemački, a vele, da je

*

i njemačka kuhinja. — Pension Bavaria, Via Alibert: Soba 5, a obskrba 9 lira. — Hotel Vilma, Via Venti Settembre 98.: Soba 4—5 lira, a obskrba 7—9 lira. — Samo noćište ili bolje stan i zajutrak može se dobiti uz cienu od 5 lira u sliedećim hotelima: Pension Svizza, Via Cavour 211., ovdje znadu kadkada i njemački. — Posta, Piazza S. Silvestro. — S. Chiara. Via Chiara 21. — Cesari, Via di Pietra. — Senato, Piazza del Panteon. — Nešto priprostije, ali ipak vrlo redne ustanove izdaje: Lehrmann. Via Frattina 138. — Brügner, Via Cavour.

Iz izkustva osobito svakome preporučam Hotel Savoy, Via Ludovisi, br. 15: Soba 5 lira, a ciela obskrba 11 lira dnevno. — Ovdje sam upravo uživao u zamjernoj susretljivosti služinčadi, koja se nije nipošto pokazivala dosadnom i nametljivom. Spavaće sobe i hodnici uzor su čistoće... Kuhinja je istina talijanska, ali ipak čovjek i toj hrani privikne i postaje mu tečnom, osobito, ako se još zalije dobrim crnim ili bielim vinom, kojim vriedni hotelier obiluje na izbor...

Neki naši osobito hvale s elegancije i „Hotel Reale“ (Royal) Via Venti Settembre? Njegova je nutarnjost, naročito blagovaonice, saloni i plesna dvorana sa staklenim nadkrovljem, pravo remek djelo graditeljske i slikarske umjetnosti. Kakove su tuj ciene ne znam.

Neka se dobro uvaži, da se za obitelji, ili ako i dvojica uzmu jednu sobu, i ciene mienjaju. U svakom slučaju valja prije ciene utanačiti i sklopiti nagodbu... Tko toga ne učini, mogao bi se ljuto pokajati.

Praktični hrvatsko-talijanski razgovori za rimske putnike i hrvatske izletnike u Rim i Italiju u obće.

Sastavio sam ovo djelo na temelju mnogih talijansko njemačkih, i njemačko talijanskih, a i inojezičnih rječnika za one Hrvatice i Hrvate, koji makar da i nisu vješti talijanskom jeziku, to će im držim, ovi razgovori ipak moći mnogo poslužiti, da se uzmognu sporazumjeti sa Talijanima u hotelima, trgovinama, željeznicima i na putu u obće. Bilo i to od Boga blagosloveno! A ako tko i iza moje smrti dodje u Rim, a služit će se ovim mojim razgovorima, molim ga, da se i za mene pomoli pred grobom sv. Petra barem Očenaš i Zdravo Mariju. Zaista meni velika plaća, za koju srdačno hvalim...

Kako se talijanske rieči čitaju i izgovaraju.

C čita se pred **a, o, u,** te pred samoglasnikom kao **k:** cómodo (ko), cámera (ka), come (kome), poco (poko), medico (-ko), carta, crudele, cristiano, crèdere, Clemente.

C pred **e,** i **i,** kao **če, či:** cento (čento), felice (-če), facile, croce (kroče), cibo, uccello (ukčelo);

ci pred **a, o, u,** tako, da se ono **„i“** zašuti: baciare (bačare), orancio (čo), ciarlare (čarlare), la mancia (manča);

ci pred **e** tako, da se „**i**" posve slabo izgovara: cielo (čjelo), cieco (čjeko), cio (čjo);

g pred **a, o, u,** te pred suglasnikom, kao obično, dok pred **i, e,** kao, dži dže; genere (dženere), gettáre (džetare), giro (džiro) gita (džita);

gi pred **a, o, u,** tako, da se „**i**" zašuti, a čuti je samo dža, džo, džu: gia (džá), giardino (džardino), giorno (džorno), giurare (džurare), mangiare (mandžare), giu (džu), ciriegia (čirjedža);

ch gh pred **e** te **i** glasi kao **k, g:** chi (ki), ch (ke), chiesa (kiesa), Tedeschi (-ki), chiudere (kiudere), righe (rige), preghiera (pregiera); **sc** pred **e** te, **i,** kao **š:** crescere (kre-šere), scintilla (šintilla), scena (šena);

sci pred **a, o, u,** ono „**i**" skoro da se i ne čuje; rovescio (rovešjo), fascia (fašja), cóscia (kóšja), sciame (šjame);

sch stoji samo pred **e** te, **i,** dok se izgovara uvieke kano **sk:** scherzo (skerco), boschi (boski), pesche (peske), maschera (maskera), freschi (freski);

gli glasi veoma meko, „**g**" kan da se sa „**l**" podpuno stapa i ne izgovara; egli (elji), bigliardo (biljardo), orgo-glio (orgòljio), meraviglia (meraviljia), consiglio (consiljio), giglio (džiljio);

kad pako „**gli**" iza sebe imade suglasnik, tada se ono „**g**" izgovara; negligenza (neglidženca), anglicano (angli-kano); **gn** pred samoglasom izgovara se kano nj: signore (sinjór), ogni (onji), ognuno (onjuno), gnocchi (njoki), co-togno (kotonjo);

dvoglasi izgovaraju se jasno i izmedju se odieljeno; fiore, miei, uomo, suoi, aurora — čita se tako, kako je pi-sano; dva jednaka samoglasnika, izgovaraju se odieljeno: veemente, punii, sentii, cooperatore, coorte — tako, ko što je pisano;

q se čita kav kv: quatro (kvatro), quadro (kvadro), quinto (kvinto);

s izgovara se na početku rieči kano **s:** sapere, sedici, sommo, salvere; **s** inače u sredini i na kraju kano **z:** usare (uzáre), uso (uzo), esito (ezito), polso (polzo), discorso (discorzo), casa (kaza);

z na početku rieči kano **z:** zodiaco, zelo, zoppo; usred rieči kano **c:** grázia (gracia), uffizio (ufficio), usanza (usanca), lezione (lecione);

zz glasi kano **c:** rozzo (roco), mezzo (meco), olezzare (olecare), nozze (noce), organizzare (organicáre),

Na željeznici.

Gdje je stanica? — Dove e la stazione?
kuda vodi put na željez-nicu? — dove si va alla stazione?
na desno? — a destra?
na lievo? — a sinistra?
da li je ova kuća željez-nica? — e questa casa la stazione?
gdje je blagajna? — dove e la cassa?
gdje je čekaonica? — dove e la sala d aspetto?
gdje je zahod? — dove e il necessario?
gdje je restauracija? — dove e l' albergo?
kada polazi vlak u — quando parte il treno per
osobni vlak — treno postale, treno passe-ggieri
brzovlak — treno celere
tovarni vlak — treno de carico.
kada dolazi vlak? — guando ârriva il treno?
kako dugo stoji vlak? — quanto tempo si ferma qui il treno?

imade li ovaj vlak priključak u — ha questo treno aggiunta
hoću da putujem u — voglio partir per
kad ćemo stići? — a che ora arivereme?
molim putnu kartu — prego un biglietto
prvi razred — prima classe.
drugi razred — seconda classe.
treći razred — terza classe.
kondukter — il conduttore.
gdje je voz prvog, drugog, trećeg razreda? — dove e il carro (vagone) della prima, seconda, terza classe?
gdje je voz za nepušače? — dove e il coupe da non fumare?
molim kupe za nepušače . .
prego un compartimento per non fumare.
odlazak — partenza
treba dugo čekati? — devo lungo tempo aspettare?
u ovaj voz ne ću — non voglio in questo coupe!
ovdje je već sve puno — qui gia tutto e pieno.
otvorite mi drugi — aprite mi un altro.
ovdje je puno ljudi — e qui una folla di gente.
dat ću vam napojnicu — vi daro mancia.

U vagonu.

Dozvolite, otvorit ćemo prozor — Permettete d' aprir la finestra.
molim zatvorite prozor — prego di chiuder la finestra
ovdje je propuh — e qui aria colata
dozvolite, ovdje izilazim — permettete, qui scendere
prosim, dopustite da sjednem kraj prozora — vi prego, lasciate me sedere preso la fenestra

ja sam stranac — sono un straniero
uživam u liepim krajevima — amo belli contorni
putujem u — parto per
izvolite mi preporučiti kaki hotel — abbiate la bonta di racco mandarni un albergo.
govorite li njemački? — parlate il tedesco?
talijanski ne govorim, ne razumijem — non parlo italiano, non ho imparato.

Izlazak iz vagona.

Trhonoša! — Un facchino!
zovite mi trhonošu — chiamate mi un facchino
gdje je vratar — dove e il portinajo?
sačuvajte mi ove stvari — prendete in custodia le mie cose
dajte mi potvrdnicu — date mi una ricevuta.
doći ću odmah — verro tosto
nosite mi stvari — portate le mie cose
vodite me u dobri hotel — menate me in un buon albergo

Sa fiakerom.

Fiakeru! — jeste li najmljen? — Vetturale! siete impegnato?
dovezite me u ulicu — sarebbe da condurmi nella contrada
koliko tražite? — quanto volete?
ištete mnogo? — chiedete molto!
ostat ću ondje — vi rimarro
odvest ćete me natrag — mi ricondurete

dva puta, tamo i natrag — due corse, per andare e venire
stupit ću dakle u kočiju — montero in carozza
zaustavite! — fermatevi!
ovdje hoću da izadjem — e qui dove voglio discendere
zadržat ću se samo malko — mi traterro un poco
skoro ću se vratiti — non tardero a tornare

čekajte — aspettate
dodjite za dva sata — venite in due ore
idite polagano — andate adagio
vozite brzo — andate di galoppo
želimo imati kočiju na jedan sat — prendiamo la botta per ora
sada je točno 10 sati — sono le dieci in punto.

Konačište u hotelu.

Gdje je dobra gostiona sa krevetima za gostove? — Dove e un buon albergo con letti per gli ospiti?
molim dovedite me onamo — vi prego, menate me
ne ću da uvieke izpitujem — non voglio sempre domandare
ovdje sam tudjincem — sono qui straniero
imadete li za mene sobu? — aveta una camera per me?

u kojem spratu? — a che piano?
želim sobu sa krevetom — mi bramo una comera con un letto
želim sobu sa dvie postelje — vorrei camera una con due letti
što se plaća za stan i hranu — quanto si paga per l' allogio e vitto?
ostajemo ovdje 15 dana — vi staremo quindici giorni

dovedite me u broj. . . — conducete me al numero. . .
u prvom spratu na ulicu — al primo piano sulla strada
donesite mi prtljagu — portatemi il baule
donesite gore moje odjelo — portate di sopra le mie robe
dali je krevet spremljen? — e il letto preparato
hoću da idem na počinak — voglio riposarmi
dajte mi spremiti postelj — fatemi preparare il letto
hoću da me probudite rano u pravo vrieme — voglio esser domani svegliato a buon ora
u četiri sata — alle quattro
poslie četiri sata — doppo le quattro
u pet sati — alle cingue
u šest sati — alle sei
probudite me u pet i pol — svegliatemi alle cingue mezzo
hoću da spavam — voglio dormir

ne ću, da me budite — non voglio esser svegliato
meni treba počinka — ho bisogno di riposo
moja je postelj zlo napravljena — il mio letto e mal fato
manjka ručnik, peškir — ci manca l' asciugamani
večerat ću u svojoj sobi — cenero nella mia camera
donesite mi odmah večeru — portate mi subito la cena
gladan sam — ho fame
žedan sam — ho sete
donesite mi bocu vina — portate mi una bottiglia di vino
ne volim vino sladko, već nešto kiselo — non voglio vino dolce, ma asciutto
donesite mi jedaću listinu — portate mi la lettera dela cena
imadem li ovdje svieću? — ho qui una candela?
gdje je svieća? — dove e la candella?
gdje su šibice? — dove sono i zolfanelli?

imadem li ovdje vode za pilo? — ho qui acqua da bere?
čisto svježu vodu za piti — fresca aqua da bere
rano ću užinati u svojoj sobi — domani faro colazione nella mia camera
donesite mi zajutrak, kad zazvonim — portate mi la colazione, guando avro suonato
odputovati ću ne sutra već večeras — partiro non domani ma stasera

Gostiona i osoblje u gostioni.

Gdje je? = Dove e?
gdje su? = dove sono?
gostioničar = l' albergo
gostioničarka = l' albergatore
prodaja piva = la vendita da birra
jeli ovdje? = e qui?
jesu l' ovdje = sono qui?
kreveti za gostove? = i letti per gli ospiti?
spavaonica = camera da dormire
pivnica = la cantina
pozovite mi = chiamate mi
konobar = il canovaio
sobarica = la camariera
kuhar = il cuoco.
kuharica = il couca
poslužitelj = il faccino, il servitore
vratar = il portinajo
brijač = il barbiere

Naziv obroka medju danom.

Zajutarkovati = Far colazione
zajutrak = la colazione
što imadete za zajutrak? che cosa avete da far colazione?
objed = il pranzo
objedovati = pranzare
hoću da ovdje objedujem = voglio qui pranzare
užina = la merenda

što ću dobiti za užinu? che cosa avete da far merenda?
večera = la cena
večerati = cenare
hoću večerati = voglio cenare
pokažite mi jedaču listinu za večeru = monstrate mi la listina della cena

Vrsti pića.

Voda = L' acqua
limunada = la limonata
pivo = la birra
vino = il vino
kava = il caffé
crna kafa = il caffé nero, naturale
biela kava = il caffè con late
čaj = il té
bielo vino = il vin bianco
crveno vino = il vin nero
boca vina = una bottigllia di vino
boca piva = una bottigllia di birra
donesite mi = portate mi
čašu kave = una tassa di caffé
čašu čokolade = una tassa di cioccolata
čašu čaja = una tassa di té
liker = acquant
mlieko = il latte
skorup = la crema
maslac = il siero del buttiro
nalijte mi = versate mi
čaša = un bicchier
dajte mi još čašu = date mi ancor un bicchier
napunite mi još jednu — riempite mi ancor una volta

Razna jela.

Čorba, juha = La minestra
juha od riže = minestra di riso
juha od krupe, = minestra di semolino
juha od rezanaca = minestra di vermicelli
riblja juha = minestra di pesce
juha sa „knedlima“ od jetara = la minestra con gnocchi del fegato
govedina = Il manzo

govedja pečenka = l' arosto del manzo
gulaš = le carne stufata
pečeno pile = i pollastrelli fritti
pečeni golubovi = i picci-oni fritti
pečeno janje = del' agnelo frittato
pečene ribe = i pesci fritti
svinjetina = la carne porcina
teletina = il vitelo
divljačina = la salvaggina
srnetina = il caprinolo
šunka = il presciuto
patka = l' anitra
guska = l' oca
slanina = il lardo
odojak = un porchetto

kruh = il pane
sir = il formaggio
švicarski sir = il formaggio di Svizzera
jaje na meko = le uova da sorbire
jaje na tvrdo = le uova dure
svježi kruh = il pane fresco
krumpir = i pomi di terra
kolač = la focaccia
načinite mi salatu = condite mi l' insalata
grah = i piselli
malko variva = un poco di verdura
nešto sladkoga = gualche cossa di dolce
torta od mandula = la torta di mandorle

Neke stvari, što spadaju k jelu i stolni pribor.

Sol = Il sale
sirče = l' aceto
ulje = l' olio
papar = il pepe
luk = la cipola

donesite stolni pribor = portate la posata
žlica = il cucchiajo
nož = il coltello
vilica = la forcina
ubrus = la tovaglia

Voće.

Htio bih voća = Vorrei delle frutte

jesu li te naranče sočne? = sono le melarancie sugose?

sto stoji jedna? = guanto costa una?
dajte mi kestena = date mi delle castagne
kako prodajete? = come vengono vendite?
rado bih triešanja = vorrei dele cirigie
imadete li bresaka? = avete delle persiche?
molim, dajte mi ove jabuke = prego, date mi delle gueste pome
po čemu prodajete kruške? = come vendete le pere?

uzet ću šljive = mi prenderó delle prugne
jesu li ove smokve sočne? = sono i fichi gustosi?
kako zovu ovdje ovo voće? = come si chiamano le frute gui?
rado bih jagode = vorrei delle fragole
rado bih grožđja = vorrei delle uve
da li je voće zrelo = sono le fruto mature?
gdje se ovdje prodaje voće — dove e gui il mercato dele fruto?

Glavni brojevi.

1 = uno
2 = duo
3 = tre
4 = quattro
5 = cinque
6 = sei
7 = sette
8 = otto
9 = nove
10 = dieci
11 = undici
12 = dodici
13 = tredici
14 = quattrodici
15 = quindici
16 = sedici
17 = diecisette
18 = diciotto
19 = diecinove
20 = venti
30 = trenta
40 = quaranta
50 = cinquanta
60 = sessanta
70 = settanta
80 = ottanta
90 = novanta
100 = cento
1000 = mille

Kupnja, novac, plaćanje, pogadjanje.

Koliko ću vam dati? = Qvanto vi daro?
što tražite? = quanto chiedete?
koliko imadem platiti? = quanto ho da pagare?
ovdje su novci! = ecco il denaro!
nemam sitnog novca = no ho monata
platiti! = pagere
plaćam! = pagharo!
hoću platiti = voglio pagare
dobijem natrag? = riceveró di ritorno?
dajte mi natrag = date mi di ritorno
to nije dosta = guesto non basta
dobijem još nešto — ricevero ancor qualche poco
varate se — vi ingannate
brojite još jedared — contate ancor una volta
pogrješka! — un erorre!
kako ste to brojili? — come lo avete contato?
hoću, da mi dadete račun — voglio farmi fare il conto
račun na papiru – un conto sulla carta
koliko iznaša skupa? — guanto in tutto?
promieniti novac — cambiare il denaro
molim, promienite mi pet lira — prego di cambiarmi cingue lire
ovdje je pet kruna austrijskoga novca — ecco il da cingue corona vaglia austriaca.
koliko dobijem za pet kruna? — guanto riceveró per cingue corona?
dajte mi drugi novac, ovo je stari — date mi un altro pezzo di moneta, questo e vecchio
htio bih kupiti kaku uspomenu na Rim — vorrei compràrmi un ricòrdo di Roma
što stoji ovaj križ? — questa croce quanto costa?
to je mnogo — e troppo
tražite previše — chiedete molto
to je odveć skupo — e troppo caro

toliko nedam — non posso darlo
što mislite? — che cosa pensate?
ako ne date jeftinije, ne ću kupiti — se non volete rilassare, non comprero
dati ću najviše polovicu — darò al piu la metà
imadete li cienik? — avete una lista dei prezzi?
imadete li ilustrovani cienik? — avete una lista dei prezzi iliustrata?
pokažite mi nešto drugoga — mostrate mi una altra cosa
ovo mi se ne svidja — questo mi non piace
umotajte mi to — impaccate melo
napravite račun — facciamo il conto

Ustanovljenje vremena, dana, mjeseca.

Koliko je sati — Che ora e? che ora fa?
jedan sat — e una ora
dva su sata — sono le due
dvanaest je i četvrt — sono le dodici et un guarto
dvanaest i pol — sono le dodici et un mezo
tri četvrta na jedan — sono le dodici e tre guarti
prošlo je jedan, dva, tri, — e l' una passata, sono le duo passate, le tre passate
poslie četiri, pet, šest sati — doppo le guattro, cingue, sei
u stalno vrieme — all' ora precisa
u koliko sati? — a che ora?
u jedan, dva, tri — all' ora, alle duo, alle tre
u četvrt na jedan, na dva, na tri — alle dodici et un guarto, all' ora et un guarto, alle due et un guarto
u pol jedan, dva, tri — alle dodici et un mezzo, all' ora et un mezzo, alle duo et un mezzo
u tri četvrta na jedan, na dva, na tri — alle dodici e tre guarti, all' ora e tre guarti, alle due e tre guarti, alle tre e tre guarti
doći ću — verro

kada ćete doći? — guando verrete? a che ora?
kad\ \as mogu očekivati?— ache ora posso aspettarvi?
kada ćemo se vidjeti? — a che ora ci vedrémo?
kada ćemo se sastati? — a che ora ci troverémo?
danas, sutra, jučer, prekjučer, prekosutra — oggi, domani, ieri, l' altro ieri, doppo domani
za jedan dan, za sat, za nekoliko časaka, za čas — in un giorno, in un ora, in alcune minute, in un momento
k večeru — verso la sera
poslie podne — doppo pranzo
prije dva dana — duo giorni fa
prije jedan sat — avanti un ora
kako dugo? često, uvieke — guanto tempo? spesso, sempre
više nema vremeua — non é piu tempo
već je kasno, još je rano — e gia tardi, e ancor di buon ora
danas je nedjelja, ponedjeljak, utorak, srieda, četvrtak, petak, subota — oggi abbiámo la domenica, lunedi, martedi, mercoledi, giovedi, venerdi, sabbatto
dan, tjedan, mjesec, godina — il giorno, una settimana, un mese, un anno
proljeće, ljeto, jesen, zima — la primavera, l' estate, l' autunno, l' inverno

Obične rečenice.

Donesite — Portate
odnosite — portate via
priskrbite — procacciate, procurate mi
dajte — date
pokažite mi — mostrate mi
kupite — comprate
prodajte mi — vendete mi
podajte mi — porgete mi
uzajmite mi — prestate mi
pošaljite po — spedite per
čujte! — udite!
dodjite ovamo! — venite gui!

zovem vas! — vi chiamo!
stojte, stanite! — fermateri
pozovite! — chiamate mi!
zatvorite prozor, vrata — chiudete la finestra la porta
otvorite prozor, vrata — aprite la finestra, la porta
rasvietlite — fate lume
napravite vatru, naložite — fate fuoco
sam, si, je, smo, ste, su — sono, sei, e, siamo, siete, sono
bio sam, bio si, bio je, bili smo, bili ste, bili su — sono stato, sei stato, e stato, siamo, siete, sono stato
bit ću bit ćeš, bit će, bit ćemo, bit ćete, budu — saro, sarai, sará, sarémo, saéte, saráno
budi, budimo, budite! — sia, siamo, siate!
imam, imaš, ima, imamo, imate, imadu — ho, hai, ha, abbiamo, avete, hanno
imao sam, imao si, imao je, imali smo, imali ste, imali su — ho avuto — sve kao gore, samo dodavaj „avuto“
imat ću, imat ćeš, imat će, imat ćemo, imat ćete imat će — avro, avrai, avro, avremo, avrete, avrano
imaj, imajmo, imajte! — abbi abbiamo, avete!
ja, ti, on, ona, mi, vi, oni, one, — io, tu, egli, ella, noi, voi, eglino, elleno
mene, meni, o meni, tebe, tebi, o tebi — di me, a me, da me, di te, a te, da te njega, njemu, o njemu, nju, njoj, o njoj — di lui, a lui, da lui, di lei, a lei, da lei
idem, ideš, ide, idemo, idete, idu — vo, vai, va, andiamo, andete, vanno
išao sam — son andato
ići ću — andro — dalje kao „avro“
dolazim, dolaziš, dolazi, dolazimo, dolazite, dolaze — vengo, vieni, viene, veniamo, venite, vengono
došao sam — son venuto
doći ću, ćeš — verro verrai
dajem, daješ, daje — daro, darai, daro
dat ću, dat ćeš — do, dai, da, diamo, date, dano

dao sam, dao si — ho dato, isto kao „ho“, samo dodavaj „dato“.

Pošta, pisaće potrebe i listovi.

Pošta — La posta
idite na poštu — andate alla posta
pitajte, imadem li ondje list — domandate, se vi ho una lettera
predajte list na poštu — consegnate la lettera ala posta
dajte ovaj list na poštu — mettete questra lettera ala posta
morate ga platiti — doveta francarla
valja da list preporučite — bissogno raccomandare la lettera
dobit ću listove s pošte — ricevero lettere dalla posta
pisat ću kretom pošte — scrivero con il primo ordinario
platite poštarinu za list — pagate il porto della lettera
da li je list plaćen? — e la lettera francata?
marka — un francobollo
priliepite marku — incolate il francobollo
marka za inozemstvo — un francobollo per l’esstero
karta dopisnica — una carta postale — una carta di corrispondenza
kupite mi dopisnicu za inozemstvo, stoji 15 centesima — comprate mi una carta postale per l’ esteroi costa quindici centesimi
adressa — l’ indirizzo
moja je adressa: — ecco il mio indirizzo
rado bih pisao list — vorrei scriver una lettera
donesite papir, tintu i pero — portate mi carta da scrivere, inchiostro e penna

Pozdravi uljudnosti.

Dobar dan — Buon giorno
dobri večer — felice sera
laku noć — felice notte
spavajte dobro — riposate bene
ustajte zdravi! — ben alzato!
sluga pokoran — servo umilissimo
ljubezno se preporučam — vi riverisco distintamente
kako ste? — come state?
hvalim, dobro! — vi ringrazio, bene!
hvala liepa — grazie tante
nije mi najbolje — mi sento poco bene
molim — vi prego
dozvolite — mi permettete
oprostite — mi scusate
kako je po volji — come vi piace
sretan put — buon viaggio
do vidjenja — a rivederci
prosim, kažite mi — vi prego di dirmi
mogu li vas moliti? — posso pregarvi?
izvolite — favorite
veoma mi je žao — mi dispiace assai
imadem čast — ho l’ onore
veoma rado — molto volontieri
s dopuštenjem — con permissione

Za pušače.

Hoću da pušim — Voglio fumare
donesite mi kake cigare? — portate mi alcuni sugari
kako se zovu ovi cigari? — come si chiamano questi sigari?
što stoji jedan? — quanto costa uno?
nemam šibica — non ho zolfanelli
gdje ovdje prodavaju cigare? — dove si qui vendono sigari?
uzet ću jedan — mi prendero uno

Razgovor sa brijačem.

Gdje je u ovoj ulici brijač? — Dove é in-questa strada un barbiere?
obrijte me — fatemi la barba
ne mogu čekati — non posso aspettare
ošišajte me — radete mi i capelli
ne posve, samo na pol — non tutti, solamente un poco
čekat ću — aspettero!
imadete li oštru britvu? — avete un acuto rasojo?
britva je tupa — il rasojo e ottuso
očistite mi odjelo — spazzolate mi le robe
uzmite kefu — prendete una spazzola
otarite me — asciugate me
podajte mi zrcalo — porgetemi lo specchio
uredite mi bradu — acconciatemi la barba
namažite mi pomadom — ungetemi colla pomata

Sa praljom.

Pozovite mi pralju = Chiamate mi una lavandaia
operite mi rublje = nettate mi, lavate mi la biancheria
košulja = le camiscie
rubci — i fazzoletti
manžete — i manichini
kupite mi puceta, izgubio sam ih — comprate mi i bottoni, le ho perduto
donesite mi rublje brzo — portate mi ben presto la biancheria
podajte prati moje rublje — mi faccia lavare la biencheria.

Sa klobučarom.

Hoću da kupim šešir = Vorrei comprarmi un capello
hoću trajni, moderni oblik — mi bramo una moderna forma, durabile.

Ova mi se forma ne svidja — questa forma non mi piace
nije li premalen? = non e troppo piccolo per me?
pokažite mi drugi = mostrate mi una altra forma
nešto veći — un poco più grande
crni šešir = un nero capello
smedji šešir — un bruno capello
tvrdi šešir — un duro capello
meki šešir — un molle capello
slamnati šešir — un capello di paglia
široki šešir — un largo capello
ne ću da bude odveć skup — non voglio un troppo caro

Sa krojačem.

Poderao sam kaput, hlače — Mi ho lacerato l' bito i calzoni
popravite mi kaput, hlače — rimendate mi l' abito i calzoni
prišijte mi puceta — mettete mi i bottoni
uzdajem se u vas, da ćete mi to odmah donieti — mi fido di voi, portate l' abito ben presto
pozovite mi krojača — chiamate mi il sartore

Sa postolarom.

Pozovite mi postolara — Chiamate mi il calzolajo
molim uzmite mi mjeru — prendete misura vi prego
trebam nove čižme, cipele — vorrei stivali, le scarpe
pazite da ne budu preuzke — badate, di non farli stretti
popravite mi cipele — raccomodate i miei stivali
poderale se — sono stracciati

Sa urarom.

Gdje ovdje stanuje urar?— Dove ho qui un orologiere il suo stabilimento?

molim, popravite mi moj sat — vi prego, riparáte il mio orologio?

pao mi je na zemlju — mi e caduto a terra

razbilo se staklo — ho rotto il vetro (il cristallo)

metnite novo staklo — metette mi un nuovo cristallo

pošlite mi sat, stanujem u hotelu . . . — spedite mèlo, allogio in albergo..

Sa optičarom.

Ja sam kratkovidan — Sono corto di vista

imao sam nepriliku, razbio sam očale — mi ho rotto i mei occhiali

izgubio sam naočale — ho perduto gli occhiali

prosim, kupit ću nove — la prego, me ne compreró nuovi

moje naočale imadu broj — i miei occhiali hanno numero

popravite mi naočale — rimendati mi i occhiali

uzajmite mi naočale — rimendati mi i occhiali

uzajmite mi medjutim druge-prestate mi alcuni frattanto

kupit ću dalekozor — vorrei comprar un cannocchiale

što stoji dalekozor? — quanto costa un cannocchialle?

Sa liečnikom.

Stanuje li ovdje u blizini liečnik? — Sta di casa qui vicino un medico?

pozovite mi liečnika — cercatemi un medico

predajte mu ovaj list — consegnategli la presente lettera

Veleštovani gospodine doktore — Stimatissimo signor dottoro!

Veoma mi je pozlilo, molim, izvolite me posjetiti. Stanujem u hotelu... broj... — Mi sento male, la prego di visitarmi. Alloggio in albergo . . . nro . . .

Sa štovanjem — La riverisco distintamente

zlo mi je — mi sento male

boli me glava — ho male di testa

bole me zubi-ho male di denti

zatvoren sam — ho una ostinata ostruzione

imadem proljev— ho diarrea

nešto me tišti na prsima — sento strettezza, dolori li petto

težko dišem — gravemento spiro

jako kašljam — ho una veemerte tosse

boli me trbuh — ho male di ventre

ćutim studen i vrućinu, čas vruće, čas hladno - sento freddo e caldo; in un momento sento fredo, in un momento caldo

grčevi u želudcu — spasimi dello stomaco

prehladjen sam — mi ho reffredato

imadem groznicu — ho una felbre

izvolite mi pregledati vrat — favorisca di rivider la mia gola

hroptim, ne mogu da govorim — ho raucedine, non posso parlar

uvieke bacam — vomito di continuo

upala pluća — l' infiamazzione del polmoni

evo recepta—eco la ricetta

idite sa receptom u ljekarnu — andatte colla ricetta nella farmacia

gdje je ljekarna? — dove é la farmacia?

Na policiji.

Da li je ured otvoren—È l' ufficio aperto?
dolazim da se potužim — vengo per legnarmi
ja sam N. N. hodočastnik iz Hrvatske — sono N. N. un pellegrino da Croazia
ukrali mi kovčeg — mi hano rubato le mie baule
stanujem u hotelu ... — allogio in albergo
bio sam u ulici — son stato nella contrada
sumnjam na = sospetto il
izvolite to iztražiti — favorisca di ricercarlo
provodič traži previše — il quida chiede molto
fiaker traži mnogo — il fiaker chiede molto
hoće da me prevari — vuole gabarmi
trhonoša traži previše — il facchino chiede molto denaro
podjimo na policiju — andremo all' ufficio di polizzia
odvedite me na policiju — conducete me all' ufficio di polizzia

Opravak putne prtljage.

Spremite mi prtljagu — Rimendate mi la mia valigia
moj je kofer nastradao — la mia valigia e danneggiata
ključanica je pokvarena — il fermaglio e guastato
izgubio sam ključić — ho perduto il chiave
ne će da se zatvara — non posso chiuderlo
ne će da se otvara — non posso aprirlo
ne znam, što ovdje fali — non so, che cosa qui manca
pošaljite mi to danas u večer — spedite melo oggi di sera

Kazalište i kazalištni posjet.

Hoću da danas u večer posjetim kazalište — Vorrei stasera invitare il teatro
što se danas predstavlja? — Cosa si rappresenta oggi?
donesite mi kartu — portate mi un biglieto
pokažite kazalištni program — mostrate mi la programma teatrale
kada je konac igre? — quando verra finita la rappresentazione?
karta za prvu galeriju — un biglietto per il primo ordine
karta za drugu galeriju — un biglietto per il secondo ordine
karta za prizemlje — un biglietto per la plattea
karta za ložu — un biglietto per il palchetto
koliko stoji karta? — quanto costa un biglietto?
kuda se ide na prvu galeriju? dova si va al primo ordine?
kuda se ide na drugu galeriju? dova si va al secondo ordine?
kuda se ide u prizemlje (parter)? — dova si va alla plattea?
imade li poslie ovog čina stanka? — e una fermata doppo quest' atto?
mogu li izaći? — posso uscire?
gdje mogu dobiti kakove okrepe? — dove ricevero un rinfresco?
gdje je buffet? — dov'e la credenza?
gdje je zahod? — dove e il necessario?
gdje je izlaz? — dove e l' uscita?
gdje je ulaz? — dove sono i additi?
hoću li još doći za vremena? — verro ancor a tempo?
zastor — il sipario
glumac — l' attore
glumica — l' attrice
pljeskati — battere i mani
na koncu prvoga čina — al fine del primo atto
izvolite mi za čas uzajmiti

vaš dalekozor — mi favorisca per un momento il suo cannochialetto

tko je najbolji glumac? — chi e il prim' nomo?

tko je prva pjevačica? — chi e la prima donna?

Vrieme.

Kako je danas napolju? — Che tempo fa oggi?

danas je veoma liepo — oggi fa bel tempo

promienljivo je — il tempo e variabile

zamračeno je – il tempo e torbido

vrieme se mienja — il tempo si cangiera

razjasnit će se — il tempo si rasserenerá

dan je prekrasan — il giorno e delizioso

nije li vjetrovito? — non fa vento?

sunce svietli, počima biti toplo — fa sole, comincia a far ben caldo

sav sam uznojen -- sto tutto in sudore

hoće li biti kiše? — pioverà?

što mislite? — che cosa pensate?

počimlje padati — comincia a piovere

podjimo nekamo pod krov — mettiamoci al coperto

imadete li kišobran? — avete l' ombrella?

podjite mi po kišobran, ostavio sam ga u svojoj sobi — andate a prendere la mia ombrela, la ho lasciato nella mia camera

maglovito je — il tempo e nebbioso

čini se, kan da će padati snieg — pare, che voglia nevicare

snieg pada — nevica

već grmi i bliska, čujete li? — giá tuona e lampeggia, non sentite?

danas je malko hladno — oggi fa un pocco fresco

Grad i pregledavanje grada.

Htio bih da vidim osobitosti grada — Vorrei vedere le cose curiose della cittá

imade li ovdje koga, tko bi me proveo gradom — e qui un servitore di piazza che me condurrebe?

sprovadjajte me — accompagnate me

hoću da sve vidim, što je vriedno pogledati — non tralasciate nulla di tutto che può meritar la nostra attenzione

oslanjam se na vas — mi fido di voi

kako se nazivlje ovaj trg? — come si chiama questa piazza?

glavna ulica — la contrada principale

pokažite mi molim ulicu, kuda bih došao k. . . ili u. . . — additame, vi prego, la strada per andore a. . .

na lievo — alla sinistra

na desno — alla destra

imade li ovdje rieka? — e qui un fiume?

kameniti most — ponte di pietra

viadukt — il ponte della ferrovia

na desnoj obali — sulla destra riva

na lievoj obali — sulla sinistra riva

ovdje je razpuće! — qui e un crocicchio?

kojim putem da podjem? — quale strada ho da prendere?

kako visoka je gora? — guale e l' altitudine del monte?

kako se zove ova kuća? — come si chiama questa casa?

dali je ova kuća župni dvor? — e questa cassa la parochia?

da li je to župna crkva? — e questa casa la chiesa della parrochia?

pivovara — la braseria

bolnica — lo spedale

gdje je zavod gluhoniemih? — dove e l' istituto dei sordomuti?

da li je ulaz dozvoljen? — l' entrata e lecita?

da li je ovdje u blizini poštarski ured? — e qui vicino l' officio postale?
molim uputite me, kuda da podjem k najbližem poštarskom uredu — vi prego d' additarmi, dove andar per venir all prossimo officio postale
dozvolite, da bismo smjeli, pregledati zavod — ci permetta di poter visitare e vedere l' istituto
čast mi je, da Vam se predstavim, ja sam N. N. iz Hrvatske — ho l' onore di presentarmi a Sua gentileza; sono N. N. un Croato
moje je ime — il mio nome e . . .
zovem se — mi chiamo
ja sam izletnik u Italiju, ovdje posve stran — ho fatto una escursione, la vostra citta mi e totalmente sconosciuta
talijanski ne razumijem, ova mi knjižica donekle pomaže — non parlo italiano, il presente libretto mi un poco giova
ovdje je moja posjetnica — ecco la mia carta d' indirizzo
izvolite oprostiti, što čitam, što govorim — mi scusi d' aver letto quello, che parlo
ništa ne razumijem — non capisco niente
činovnik sam — son un impiegato, ufficiale
kapelan — sono un capellano
župnik — un parocco
učitelj — un maestro
profesor — un professore
spisatelj — l' uomo di lettera
tvorničar — un fabriccante
trgovac — un negoziante
obrtnik — son un artigiano
djak — son un studente
može li se ovdje nešto znamenitoga vidjeti? — vi e qualche cosa di notevole du vedere?
gle kip! — ecco una statua!
što predstavlja ovaj kip? — che rappresenta quella statua?
ići ćemo u botanički vrt — andrémo ad invitar il giardinó botanico
imade li ovdje i muzej? — si trova qui anche il museo?

zviezdarna? — l' osservatorio?
izložba slika? — una esposizione di quadri?
može li se ići na toranj? — si puó ascendere la torre?
dali je liepi pogled? — e bella la veduta?
koliko se plaća ulaznine? — quanto vale l' ingresso?
da li je ovdje javni vrt? — è qui un giardino publico?
može li se ovdje u parku šetati? — sono qui passeggiate in un parco?
imade li ovdje zvjerinjak? — e qui un giardino zoologico?
sada ćemo ga posjetiti — lo inviterémo adesso
gdje je ovdje kavana? — dove e qui un caffe?
stajalište — il monte di pieta
jeli ovdje vodoskok? — sono qui ginochi d'acqua?
da li je groblje daleko izvan grada? — é il cimetério lontano dalla cittá?
grobaru, sprovedite nas po groblju i pokažite nam najljepše spomenike i grobove — becchino, accompagnateci a mostrateci i bellissimi monumenti e tombe sull' cimittero
pustite me na miru — mi lasci in pace
tornjaj se! (bekrijama, što nam dosadjuju) — váttene via!

Razgovori glede crkve, bogoslužja, crkvenih službenika i redova.

Koji put vodi... (na primjer) k svetome Petru? — Per dove si passa per andare a. . . s. Pietro?
ili Che strada si prende per andare a s. Pietro?
kako se zove ova crkva?
Kakova je to crkva? — come si chiama questa chiesa? che chiesa è questa?
molim Velečastni, kuda se ide k crkvi sv. Jeronima? — prego Reverendo, dove

si va alla chiesa dell S. Girolamo?
gdje stanuje mežnjar, sakristan? — dove sta di casa il sagrestano?
dali je čuvar crkve kod kuće? — é il sagrestano a casa?
dali je crkva otvorena? — e la chiesa aperta?
crkva je zatvorena, valja prizvati čuvara — la chiesa e chiusa, bissogno chiamare il sagrestano
momče! pozovi nam čuvara crkve, reci mu, da su ovdje stranci — ragazzo! chiamaci il sagrestano; puoi dirgli, che qui sono i stranieri
radi bismo, da razgledamo crkvu — vorèmo visitar e vedere la chiesa
molim sprovedite nas — vi prego, fatteci accompagnare
ne možemo li vidjeti tielo (na primjer) sv. Krispina? — non si puo vedere il corpo di san Crispino?
mogu li se vidjeti sv. moći?- non si possono vedere le reliquie?
može li se vidjeti sobica (na primjer) sv. Katarine? — non si possono vedere le camere di santa Catharina?
može li se vidjeti podzemni prostor? — Slika Majke Božje? — Sveto Razpelo? — non si puo vedere il sotterraneo? — L'imagine della Madona? — Il santissimo Crocifisso?
kada će se služiti sveta misa? — guando verrá celebrata la santa messa?
rado bismo bili kod svete mise — vorremo sentire la santa messa
kada će biti blagoslov? — si dira qui oggi il vespro?
da li je ovdje samostan? — qui é un chiostro ili qui é un convento?
svećenik — il prete
kapelan — il capellano
župnik — il parocco
opat — il abate
biskup — il vescovo
dali je ovdje biskupija? — e qui un episcopato? una sede vescovile?

gdje je biskupska rezidencija? — dove e la residenza vescovile?
kako se zove biskup? — come si chiama il vescovo?
jesu li ovdje redovnici — e qui una regola? un ordine?
red milosrdne braće — i fratri ospitalieri di san Giovanni di dio
red braće franjevačke — l' ordine di san Francesco
redovnica, opatica — la monaca
kaki red je u tome samostanu? — gual' ordine si trova in questo monastero?

Kazalo ili alfabetski imenik crkvi, osoba, mjesta i važnijih stvari, sadržanih u knjizi.

A.

Abazzia Alle tre fontane 185.
Abraham 74.
Acilijeve obitelji grob 165.
Adam i Eva, slika u Kvirinalu 367.
Adresa Hrvata 378.
Adrija 497.
Afrika 96, 287, 313.
Agapitus mučenik 316.
Agneza sveta 179.
Agneze svete grob 182.
Agneze svete crkva 182, 336.
Agneza sveta, sestra Klarina u Asizu 406.
„Agro verano“, groblje 358.
Agrippa Marko 109, 119.
Akvarelskih slikâ paviljon 286.
Alarik kralj 245.
Albacina postaja 427.
Albanske gore 338.
„Albergo Ferri“ u Loretu 482.

Albergo „di Pellegrini“ u Loretu 443.
Alberto, otac Viktora Emanuela 368.
Al Gesu crkva 336.
„Alle tre fontane“ 29.
Aleksandar Gjordjević 435.
Aleksandrija 119.
Almahije rimski poglavica 177.
Alojzije sveti 440.
Alojzija svetog grob 146.
Alojzija svetog soba 146.
Alpe 131.
Altieri palača 144.
Alverno, brdo u Asizu 400, 405.
Ambone u crkvi svetog Klementa 353.
Ambrozije sveti 86.
Amerika 37, 38, 82, 287.
Amfiteater 313, 314.
„Amphitheatrum Flavium“ 306.
Amulije brat Numitorov 129.
Ana sveta 432.
Anastazija svetog crkva i grob 187.
Andrea San delle Prate crkva 293.
Andrea San della Valle crkva 336.
Andrije svetog crkva 114, 110, 336, 363.
Andrije sv. kip u crkvi sv. Petra 88.
Andrije sv. glava u crkvi sv. Petra 88.
Andrije svetog apoštola ruka 114.
Andrija sv. spelanski 426.
Angjeoski most 244.
Angjeoska tvrdja 71, 463.
Ankon grad u Palestini 449.
Ankona 28, 29, 31, 49, 50, 426, 428, 481.
„Antemurale Christianitatis“ 379.

Antinov kip 258.
Antinov obelisk 289.
Antun sveti uzkrisuje mrtvaca 106.
Apenini 51, 56, 293, 428.
Appius Claudius censor 159.
Appia Via 159.
Apollo 255, 256, 261.
Apoštolat sv. Ćirila i Metoda 349.
Aqua Paola 339.
Araceli crkva 132, 336.
Arapi 140.
„Arbor mundi“ 386.
„Arbor perennis“ 386.
„Arcosolia“ grobovi u katakombama 164.
Arena u Koloseju 308.
Arezo grad 404.
Ariadna božica 257.
Arkade u Loretu 480.
Arkiv riečki 437.
Arno rieka 57.
Arsia — raški zaton 46.
Asiški seraf 400.
Asiz 26, 29, 389—399, 406, 452, 493.
Asklepije poganski bog 286.
Atanasije sveti 86.
Atila 261.
Audijencija kod svetog Otca 244, 369.
Augustin sveti 86, 268.
Augustina svetog crkva 52, 115, 116.
Augustina svetog grob 117.
Augusto car 109, 119, 132, 257, 258.
Augusta cara grob 229, 368.
Aureliana via 199.

Aurelije car 197.
Aurelija Marka stup 111.
Australija 189, 287, 428.
Austrijanci 22.
Austrijske kazamate 301.
„Ave Caesar“ 313.
„Ave Maria“ 236, 497.
Aventin 69.
Avignon 364.
Azija 96.
Azijsko more 478.

B.

Bačka 411.
Bako bog 257.
Banovina 23.
Bambino u crkvi Araceli 132, 133.
Baptisterij — krstiona cara Konstantina 211.
Baraković Juraj u crkvi sv. Jeronima u Rimu 242.
Barberina kardinala grob 106.
„Barberini Piazza“ 151.
Barberinska palača 389.
Bartolini učenjak 439.
Bartolomeja svetog crkva 114.
Batu — kan, vodja Mongola 450, 451.
„Bazilica Eudoksiana“ 298.
Bazilika u Loretu 474.
Beč 34, 219, 286, 366.
Beda častni 319.
Bela IV. kralj 450.
Belarmin 144.
Belgijanci 22, 474.
Bellini slikar 133.

Belvedere dvorište 266, 258.
Benedikt XIV. papa 247.
Benediktinci 185, 195.
Beograd 366.
Berislavić Petar ban hrv. 379.
Bernardin sveti od Siene 404.
Bernardo sveti 186.
Berseč u Istri 46.
Betlehem 52, 228, 401, 449.
Bezgriešno začeće bl. Djevice Marije 192, 293.
Biagetti Biagio slikar 460, 464.
Bizant 278.
Bjelovar 37.
Blaž sveti 336.
Boccaci 289.
Bolonja 19, 358, 427.
Bonaventure svetog slika 106.
Bonifacije IV. papa 119, 247.
Bonifacije VIII. papa 98, 438.
Borghese kapela u crkvi Majke Božje sniežne 227.
Borghese Scipion kardinal 283.
Borghese Villa 102, 284, 293.
Borghese galerija slika i muzej 284.
Borgeški perivoj 341.
Borković Dr. ravnatelj zavoda sv. Jeronima 63, 82, 239, 240 372, 382.
Bosna 23, 58, 460, 494.
Bošnjaci 234.
Bramante graditelj 80, 289, 331, 470.
Bramantovo dvorište 257.
Branimir IX. 379.
„Bratovština presv. Sakramenta“ u Loretu 452.
„Bratovština Slavena“ u Loretu 452.

„Bratu Suncu", pjesma sv. Franje 401, 416.
„Brdo nebesko" u Asizu 403.
„Brdo zločinica" u Asizu 403.
Brenta rieka 57.
Bresca mornar 74.
Breza sv. Franje 419.
Brigita sveta 84.
Brindisi 159.
Brno u Moravskoj 301, 351, 358.
Brojenje sati na talijanski način . . . 427.
Brzojavni pozdrav sv. Otcu iz Loreta 461.
Buconjić biskup . . . 19.
Budimpešta 38.
Bugari 461.
Buonnani arhitekt 354.

C.

Cadorna general 364.
„Camino Santo" u Loretu 469.
Campidoglio . . . 337.
Campitolli crkva bl. Djevice Marije 336.
Canova 289.
Capela Paulina u Kvirinalu 366.
Caravaggio slikar 273.
Carigrad 266, 278 297, 404.
„Casa Santa" u Loretu 444.
Castell Planio Cupramontana 428.
Castelfidardo u Loretu 480, 481, 487.
Cavoura spomenik u Ankoni i Rimu 52, 341.
Cavour grof 480, 481.
Cecilija sveta 167, 168, 175.
Cecilije svete crkva 178, 337.
Cecilije svete grob 168.

Cecilije svete mučeuičtvo 177.
Cecillie Metelle spomenik 159.
„Celebret" 250, 251.
Celij u Rimu 69, 306
Centaueri 358.
Cerber 258.
Cesar Julije 138.
Cesareja mučenika crkva 157.
Cesarija i Anastazija ostanci 207.
Cestijeva piramida 337.
Cezarovi dvori 155.
„Christianos od leones" 314.
„Chiesa Nuova" . . . 335, 406.
Cicero 60, 138, 142, 258, 314.
„Cicero pro Milone" 314.
Ciceronova rostra 142.
Cikade u vatikanskim vrtovima 277.
Cimabua slikar 404.
Circus Maximus 155, 211.
Cirijak sveti biskup u Ankoni 52.
Cisterciti 185, 207.
Civita Vechia 337
„Collegio Ilirico" u Loretu 486.
„Collegium Romanum" 144.
„Collegium de propaganda fide" 293.
Columbaria 159.
Comte de Basterot, grob u crkvi sv. Klementa 359.
Congregatio Universalis" u Loretu 459.
Conti palača 109.
„Continental hotel" na Sušaku 39.
Corsini Andrija, kardinal 219.
Corso u Rimu 293.
Cosmedin Marijina crkva 337.

Crasso triumvir 159.
Cres otok 46, 464.
Crnagora 367.
Curiatia grobovi 159.

Č.

Čepićko jezero 46.
Česi 370, 459, 461.
Česka 108, 460.
Ćiril sveti i Metodije 19, 26, 27, 351, 460, 462.
Ćirila sv. i Metodija kapela u Rimu i Loretu 354, 380, 444, 448, 455, 456, 459, 474.
Ćirila svetog grob 355.
Ćirila svetog slike 353, 355.
Ćirilo-Metodejska ideja 17, 352.
Ćozoti 46.
Čudesa na grobu sv. Franje 403.
Čudesno vrelo u mamertinskoj tamnici 304.
Čudotvorno Razpelo u Asizu 406.

D.

Dalmacija 23, 29, 46, 58, 150, 243, 369, 360, 494.
Dalmatinci 234, 370, 495.
Damas papa 168, 184.
Damasovo dvorište 270, 281, 384.
„Dames du sacre coeur“ 294.
Damiana svetog crkva 406.
Dante 254, 168, 411.
Delnice 38.
Demetra boginja 258.
Demosten 257, 258,
Desetgodišnjica pape Pia X. 27.
Diana božica 258.

Dimitrije kralj hrvatski 379.
„Diner“ u Rimu 231.
Dioklecijan car 162, 180.
„Disputa del Sacramento“ 267.
Dizme sv. reliquije 208.
Djakovačka katedrala 460.
Dolazak u Rim 63.
Dolcia Karla „Mater Dolorosa“ 284.
Domenichina „Zadnja pričest sv. Jeronima 92, 273,
Dominicijan car 157, 258.
„Domine quo vadis“ crkva 160, 305.
Dominik sveti reliquije 125, 126.
Dominikanski samostan u Ankoni 52.
Doria Panfili villa 339.
Dozvola za služenje sv. mise na grobu sv. Petra 250.
Dujmušić Dragan, pjesnik 342.
Duždevska palača u Veneciji 301.

E.

„Ecce Homo“ od Murilla 273.
„Ecco, ecco un Croato“ 497.
Egipat 73, 74, 197, 210.
Egipatski paša 194.
Električna željeznica u vatikanskim vrtovima 277.
Eleuzìna 258.
Eleuzinska Cerera 258.
Emaus 492.
Emerenciana sveta 182.
Enedine grob 359.
Englezi 37, 97, 98, 199, 370.
Eskulap bog 286.
Eskulapov hram u Rimu 285.
Esquilin brdo 66, 226, 297, 306.

Etna 57.
„Euharistia“ Rafaelova 267.
Eudoksija carica 297.
Eucaliptus-drvo i Eukaliptov liker 177, 686.
Eustahije sveti mučenik 316.
Evropa 82, 449, 450.

F.

Fabijana svetog glava 174.
Falkonieri palača 335.
Farnese palača 319, 336.
Faustina kraljica 257.
Faustulo ratar 129, 156.
Ferrara 17.
Ferdinand kralj 331.
Fidije kipar 368.
Fiesole Fra Angeliko slikar 125.
Filip III. kralj 331.
Filip sv. Nerijski 335.
Filipan 96.
Fiorenca 19, 278, 329, 338, 358, 364, 427.
Flavia Domitilla 157.
Foligno 426.
Fontana arhitekt 354.
Fontana pape Pavla V. 280, 339.
Fontana di Trevi 109, 339.
Fortuna božica 258.
Forum romanum 13, 28, 135, 136, 301, 322.
Forum Trajanum 135.
„Fossores“ u katakombama 164.
Francezi 22, 199, 277, 340, 370, 459, 468, 474, 476.
Francezka 366.
Francezko poslaništvo 336.

Franciske svete slika 106.
Franciske rimske crkva 337.
Franciškanski manastir u Asizu 405.
Franjo sveti Asiški 29, 289—399, 405.
Franje svetog crkva 29, 52. 403.
Franje svetog grob 29, 403.
Franje svetog rane 400.
Franje svetog pjesma 416.
Franje svetog smrt 401, 415.
Franje svetog slika 106.
Franjo sveti Ksaverski 440.
Franje svetog Ksaverskog oltar 146.
Franje svetog Ksaverskog ruka 146.
Franjo sveti Saleski 440.
Franjo Josip I. kralj 194.
Frankopanski krčki knezovi 450.
Frascati 355.
Fridrik II. 407.
Fulgencije sveti biskup 103.
Fužine u gorskom kraju 38.

G.

Gabriela arhandjela navještenje u Loretu 468.
Gaifana postaja 427.
Gaja Cestia piramida 197.
Galerije slika u Lateranu 211.
Galerije slika u Vatikanu 254.
Gali 127.
Ganimed 257.
Garda papinska 372.
Garibaldi 62, 338.
Garibaldijev spomenik 338.
Gaudencije sveti 316.

Gaudenti pisac 453.
„Gendarmi pontifici“ 280.
Genova 329, 358.
„Gerusaleme liberata“ od Tassa 341.
Ghillardi gospoja 37.
„Giardino Borghese“ 283.
Giotto slikar 404.
Gjarula-Vila Slovinka 242.
Gjivoje Dr. Biskup 243, 372, 384.
Gladiatori u Koloseju 312, 313, 314.
Glagoljska sv. misa u Loretu 464.
Gliptoteka vatikanska 253.
Goa u Indiji 146.
Goethe pjesnik 318, 341.
Golgota 76, 209, 449.
Golgotski križ 277.
Gomirje 38.
Gospa od liera 295.
Gospa od pisma 331.
Gospin trg u Ankoni 489.
„Gospodine, kuda ideš“ — crkva 160.
Goti 245.
Govor O. Bernardina na razstanku 502.
Govor O. Kulića u Loretu 456.
Graz u Štajerskoj 358.
Gradac 428.
Graha braća 368.
„Grande munus“ okružnica 19, 463.
Grbovi na grobu Pia IX. 204.
Grci 255.
Grčka 258.
Gregorija čudotvorca grob 28.
Gregorjansko sveučilište 144.

Gregorije IX. papa 403.
Gregorije XI. papa 226.
Grgur papa 315.
Grgur VII. papa 379.
Grgur XVI. papa 364.
Grgur Veliki papa 245.
Grgura Velikog pape homilije 202.
Grgura Velikog pape grob 94.
Grgur XIII. papa 363.
Grgur XVI. papa 211.
Grgura sv. Nazianskoga grob 94.
Grob sv. Franje Asiškoga 408, 502.
Groblje rimsko 358.
Grobničko polje 451.
Grotte Vaticane 97.
Grubišno-polje 37.
Gušetić Pavao u crkvi sv. Jeronima 242.
Gvaldo Tadino postaja 427.
Gvido Reno slikar 273.

H.

Hadrijan car 71, 244, 289.
Hadrijan II. papa 355, 462.
Hadrijana III. pape grob 98.
Hadrijanova tvrdja 247.
Hanibal 131.
Helena sveta carica 41, 84, 88, 205, 221, 433, 434.
Helene svete kapela 207.
Helene svete sarkofag 258.
Helena sveta od Veronesa slika 273.
Heliodor 261.
Hercegovina 23, 58.
Hercegovci 234.

Herkules bog 257, 258.
Herod kralj 297.
Homer pjesnik 286.
Honorije I. papa 114.
Horacije 289, 293.
Horazia grobovi 159.
Hranilović biskup 19, 96, 356.
Hrvati 242, 298, 300, 349, 350, 354, 450, 453, 458, 461.
Hrvati utemeljili Loreto 452.
„Hrvati posebni sinovi sv. Petra“ 378, 486.
Hrvatice 281.
Hrvatska 242, 274, 324, 380, 385, 406, 432, 434, 460, 493.
Humberta I. kralja grob 121.

I.

Ičići u Istri 46.
Ignacije sveti 145, 195.
Ignacija svetog crkva 144.
Ignacija svetog mučeničtvo 316.
Ignacija svetog grob 146, 147, 353.
Ignacija svetog soba 144.
„Ichthys“ u katakomoama 166.
Ika 46.
Il Gesu crkva 144, 145.
Iliri . . . 453.
Iločki manastir 411.
Immakulate kip 293.
Indija 49, 146.
Inocenta III. pape grob 219.
Inocenta VII. pape grob 98.
Inocet VIII. pape 116.

Inocent X. papa 214.
Inocent XII. papa 439.
Interdikt u Kvirinalu 366.
Istra 13, 58, 494.
Istrani 234.
Ivan legat papin 379.
Ivan VIII. papa 379.
Ivan saski kralj 478.
Ivana lateranskog bazilika 28, 86, 337, 478.
Ivana lateranskog trg 210.
Ivana sv. Evangjeliste kip 101.
Ivana svetog ljubimca Gospodnjeg-relikvije 227.
Ivana svetog Berkmansa grob 146.
Ivana svetog Florentinskog crkva 335.
Ivan sveti Nepomuk 460.
Ivan sv. Zlatousti 86.
Ivana svetog Zlatoustog grob 94.
Ivanišević plemić 331, 344, 346, 358.
Izlaz sunca na moru 501.

J.

Jadransko more 450, 454, 487.
Jakin — vidi Ankona.
Jakobina de Septemsolio 404.
„Jakobine brata“ grob 404.
Jakova apoštola sv. Manjeg glava 52.
Janikul 13, 78, 102, 302, 322, 326, 334, 338.
Jaslica Kristovih reliquije u crkvi sv. Križa 208.
Jaslice iz betlehemske štalice u crkvi M. B. Sniežne 228.
Jedinstvo iztočne i zapadne Crkve . . . 349.
Jelačić ban u Zagrebu 338.
Jelena talijanska kraljica 367.

Jelisava kraljica austrijska 479.
Jeronima svetog crkva 84, 238, 240, 242, 252.
Jeronima svetog grob 228.
Jeronim sveti u pustinji, slika 272.
Jeronimski kaptol 242.
Jeronimski zavod 240.
Jerusalem 67, 98, 103, 106, 137, 205, 221, 293, 297, 306, 321, 401, 403, 449.
Jerusalem crkva u Rimu 207.
Jerusalemski križ 205.
Joakim i Ana 432, 465.
Jone proroka slika 166.
Josipa svetog crkva 301.
Josipa svetog od Kupertina grob 487.
Jugurta 302.
Julijan odpadnik 52.
Julije bazilika 140.
Julije Cesar 289.
Julije II. papa 80, 470.
Julije II. pape grob 298.
Junona božica 257.
Junonine guske 127.
Junona Lucina boginja 227.
Jupiter poganski bog 95.
Jupitra Kapitolijskog hram 132. 137.
Jupiter Pluvius bog kiše 112, 119.
Juraj sveti u Loretu 460.
Justin sveti mučenik 201.

K.

Kajo Marije 289,
Kajuta na ladji 501.
Kaligula car 73.

Kalisto ili Kaliksto papa 167.
Kalisto II. papa 347.
Kalista svetog glava 174.
Kalistove katakombe 165, 167.
Kalvarija 205, 401, 403.
Kamila svetog Lelijskog crkva 360.
Kampanja 184, 197.
Kanova kipar 86, 92.
Kapela Bogorodičina prikazanja 88.
Kapela sv. Ćirila i Metoda u Loretu 29.
Kapela sv. Franje Asiškog u Rimu 219.
Kapela francuzka u Loretu 26.
Kapela gregorijanska u Rimu 88.
Kapela Klementinska u Rimu 88.
Kapela Majke Božje u Rimu 88.
Kapela Majke Božje na Trsatu 40.
Kapela Michaela Arhangjela 88.
Kapela milosrdja 88.
Kapela njemačka u Loretu 26.
Kapela sv. Petra 79, 333.
Kapela presv. olt. Sakramenta 82, 88.
Kapela sv. Sebastijana 88.
Kapitolij 69, 127, 131, 327.
Kapitolijski muzej 130.
Kapucini na Rieci 32.
Kapucinska crkva na Rieci 32.
Kapucinska crkva u Rimu 105.
Kapucinske katakombe 106.
Karagala car 257.
Karagalina kupališta 156, 257.
Karlin Dr. biskup 14.
Karlo sveti Boromejski 440.
Karla svetog Boromejskog srce. 336.

Karla Boromejskog crkva 336, 363
Karlo sveti a Catinari crkva 336.
Karlo sveti boromejski 254.
Karlo Veliki 70, 80, 260.
Karlovac 38.
Kastor i Poluks 127, 368.
Katakombe 28, 29, 162, 172.
Katakombe svete Agneze 182.
Katakombe svetog Kalista 178.
Katakombe sv. Sebastijana 174.
Katarina Kosačićeva, bosanska kraljica 133.
Katarina Sienska 364.
Katarine Sienske grob 125.
Katarina sveta 440.
Katarine svete sobica 126
Katilina 302.
Kersonez 352, 354.
Keršan 46.
Kip Majke Božje u Loretu 468.
Klara sveta 389, 400.
Klaudije car 258.
Klaudijevi vodovodi 155, 198, 199.
Klementa svetog crkva 350, 352.
Klemento XII. papa 219.
Klementa svetog ostanci 251, 353.
Klement sveti papa 353.
Klementa svetog čudo 354.
Klementa svetog trg 352.
Klemento VIII. papa 347.
Klemento XIII. pape spomenik 92.
Kleta svetog grob 98.
Klovijo Julio slikar 299.
Kočije u Rimu 283.

Kolona Ivan kardinal 114.
Kolona trg 111, 135.
Kolosej 13, 142, 155, 306, 308, 337, 353.
Kolumbo 49.
Komod car 178.
Komorske Moravice 38.
Konjski trg u Rimu 368.
Konstancija kćer Konstantina 258.
Konstantin car 200, 205, 210, 213, 215, 258, 263, 266, 278, 279, 326. 433.
Konstantina cara bazilika 140, 213.
Konstantinov edikt 41.
Konstantinov jubilej 21, 32, 42, 84, 150, 278.
Konstantinov slavoluk 28, 138, 155, 321.
Konstantinopel 278.
Konstantin Veliki 41, 73, 79, 80.
Korana 38.
Kormons 19.
Kornelija majka Graha 367.
Korsini palača 335.
Kostelec kod Kutne gore. 108
Kozaci 461.
Koze na Kapitoliju 327.
Kraljevske stube u Vatikanu 372.
„Kraljica Hrvata“ 453, 454.
Kranjska 427.
Krapac Dr. biskup 21.
Krescencije sveti mučenik 316.
Krim 354.
Kripta Kapucina na Rieci 29.
Kripta svetoga Franje 404.
Kripta svetoga Petra 348.
Krisogona svetog crkva 337.

Krispina svetog grob 106,
Križa sv. Jerusalemskog crkva 28, 207.
Križ razgovara sa svetom Brigitom 194.
Križ razgovara sa svetim Franjom 406.
Križarske vojne 434, 450.
Križevci 37.
Kuća sveta u Loretu 431 i dalje 464, 465, 466, 467.
Kukuljević str. 13.
Kulić O. Bernardo 27, 54, 458.
Kumičić 46.
Kupa 38.
Kupola sv. Petra 62.
„Quatro Fontane“ ulica 362.
Quinto Metelo 159.
Kvirin sisački biskup -- grob 174.
Kvirinal 69, 293, 296, 336, 362, 364, 368.

L.

Labin 46.
Laokonova grupa 255
Lateran 223.
Lateranska palača 213.
Lateranski crkveni sabor 214.
Lav XIII. papa 354, 458, 460, 463.
Lazara uzkrišenje 166.
Leo III. papa 261.
Leo X. papa 121, 487.
Leo XII. papa 192.
Leo XIII. papa 19, 95, 167, 277, 355, 378, 379, 410, 486.
Leo XIII. papa biskup u Perugiji 412.
Leona XIII. pape grob 219.
Leonardo il Fiamingo slikar 331.

Leonardo da Vinci 273, 289.
„Leonina“ kula u vatikanskim vrtovima 277.
Lesi postaja 428.
Lič u gorskom kraju 38.
Ličani 324.
Liberije papa 226.
Libitina božica smrti 312.
Libitinska vrata u Koloseju 312.
Likurgo zakonodavac 258.
Lina svetog grob 98.
Linc 358.
Ljubljana 19.
Ljudevit sveti, kralj franceski 434, 469.
Ljudevit XIII. 478.
Lokve u gorskom kraju 38.
Lombardija 336.
Longina svetog kip 88.
Longina svetog koplje u crkvi sv. Petra 88.
Lorenzetti slikar 404.
Loret 26, 27, 29, 50, 54, 431, 438, 452, 481, 483.
Loretske litanije 438.
Lošinj Mali u Istri 46.
Lovrana u Istri 46.
Lovro sveti 167.
Lovre svetog crkva izvan zidina 28, 98, 199, 358.
Lovre svetog grob 201, 202.
Lovre svetog kip i slika 98, 201.
Lucić Ivan u crkvi sv. Klementa 242.
Lucina Rimljanka 190.
Ludmila sveta češka 460.
Luigi Stello profesor 460.
Luke sv. kip loretske Majke Božje 432.
Luke svetog križ u loretskoj kapeli 468.

Luke svetog rame 227.
Lukula vrtovi 289.
„Lunch“ u Rimu 235, 281,
„Lupus“, majka Romula i Rema 129.
Lurd 21, 23, 33, 277, 349, 370, 503.
Lurdska špilja u vatikanskim vrtovima 277.

M.

Mačke u crkvi sv. Petra 247.
Madernova sv. Cecilija 179.
Madjari 22, 37, 48, 475.
„Madonna di S. Augustino“ 116.
„Madonna di Foligno“ 270.
„Madonna del Giglio“ 295.
„Madonna della Letera“ 331.
„Madonna del Parto“ 116.
‚Madonna della strada“ u crkvi sv. Ignacija 148.
„Madonna svetog Luke“ u crkvi M. Božje Sniežne 228,
Magare sluša propovied sv, Franje 426.
Mahnić Dr. biskup 21, 47, 244, 348, 372, 382, 384, 493.
„Majka naša,“ u Loretu 458, 460, 468.
Majke Božje Sniežne crkva 226.
Makabejske sedmero braće grob 298.
Makarije biskup jerusalemski 205.
Maksencije 73, 138, 263.
Maksimir 275.
Mamertinska tamnica 301.
„Mane nobiscum Domine, quoniam advesperascit“ 493.
„Manje braće“ red 400.
Marcela sv. II. grob. 98.
Marcelić biskup 21.
Margareta kraljica 106, 367.

Maria Santa degli Angeli crkva 413.
Maria Santa Maggiore crkva u Asizu 406.
Maria Maggiore crkva u Rimu 28, 226, 336.
Maria Santa ad presepe bazilika 228.
Maria sopra Minerva crkva 123.
Maria scala coeli 186.
Maria della Santa Scala samostan 335.
Maria Santa in Transtevere 337.
Maria Santa in Vallicela crkva 335.
Marija Kristina kraljica 116.
Marije svete crkva u ljestva nebeskih 186.
Marije Djevice angjeoske crkva u Asizu 413.
Marka svetog evangjeliste relikvije 227.
Marko Aurelije car 112, 130, 135, 175.
Markomani 111.
Marković biskup 19.
Mars bog 129.
Marsala via 199.
Martin V. papa 216.
Martin opat 378.
Martina djevica i mučenica 316.
Mateja svetog apoštola glava 227.
„Mater admirabilis“ 295.
„Mater dolorosa“ 90.
Medaljoni rimskih papa u crkvi sv. Pavla 193.
Medici Villa 336.
Medjimurci 234.
Medjimurje 48, 234, 494.
Medulin u Istri 46.
Medusina 257.
Meleagros bog lova 258.
Mentona 62.
Meran 322.

Merry del Val kardinal 340.
Merulana Via 224.
Mestre 19.
Metodije sveti 351, 460.
Metodija svetog grob i crkva u Velehradu 351, 352.
Metodija svetog slika 355.
Metodije krsti kneza Rastislava 461.
Mezzofanti kardinal 341.
Mienjanje kruna u lire 49.
Michelangelo 80, 87, 90, 91, 103, 120, 125, 298.
Michelangela kip Mojsije 289.
Michelangela križ 124.
Mihovil angjeo -- slika Gvida Rena 106.
Milan 329, 358.
Milanski edikt 22.
Milvijski most 22, 73, 363, 337.
Minerva božica 123, 257.
Ministranti u Rimu 346.
Misa sveta na grobu sv. Petra 344, 348.
Modesto sveti mučenik 316.
Modruš 436.
Mojsije 79, 290.
Mojsije, kip Michelangela 298.
Molenje u crkvi Sta Trinita 295.
Molitva na moru 497, 499.
Monakov 366.
Mongoli 450, 451, 454.
Monika sveta 117.
Monike svete grob 116.
Monte aureo. Montorio 334.
Monte Caprino 127.
Monte Mario 335.
Monte Pincio 289, 290.

Monte Rotordo 62.
Moravci 461.
Moravska 301, 351, 461.
Moreti slikar 460.
Morska bolest 48.
Moščenice u Istri 46.
Mrežnica 38.
Mučeničtvo sv Petra 333.
Mučenje kršćana u areni 316.
Mučilište kršćana 309.
Murillo slikar 273.
Muze u vatikanskom muzeju 258.
Muzej crkveni u Loretu 476.
Muzej crkve sv. Pavla 195.
Muzej lateranski 211.

N.

Nabresina 19.
Nadpis na drvu križa 208.
Nadpis na Kućici loretskoj 470.
Napoleon I. car 86, 289, 366, 468, 476, 478.
Napulj 57, 326, 364, 445.
Našašće svetog križa 207.
Nathan načelnik Rima 130.
Navona piazza trg 182, 336.
Nazaret 432, 433, 434, 436, 437, 438, 449, 450, 451, 452, 463, 465–467.
Neptun poganski bog 109.
Neptunov tempao 114.
Nereja i Ahileja bazilika 156.
Nero car 78, 97, 297, 302, 305.
Neronova palača 138, 306.
Neronova statua 306.
Nerona cara toranj 336.

Niemci 22, 459.
Nikola sveti biskup 460.
Nikola I. car ruski 194.
Nikola knez Frankopan 436.
Nikola I. papa 462.
Nikola III. papa 98.
Nikola V. papa 80.
Nila grupa 357.
Nobili slikar 354.
Nomentana via 180.
Numitar kralj 129.

O.

Obećana zemlja 449.
Obelisk pred crkvom Majke Božje Sniežne 229.
Obelisk na Kvirinalu 368.
Obelisk egipatski na trgu lateranskom 210.
Obelisk na trgu sv. Petra 73.
Obraćenje svetog Pavla slika 106.
Ocean mramorni 109.
Odanost Talijana Madonni 445.
Ogulin 38.
„Oj Hrvati, jošte živi“ 497.
Onufrija svetog kapelica 341.
Opatija u Istri 46, 503.
Opatija svetog Pavla u Rimu 185.
Oproštaj s Loretom 489.
Oproštaj s Rimom 385.
Orgulje dvoje u crkvi sv. Ignacija 148.
Osimo grad 487.
Osor 46.
Ostia via — Ostijski put u Rimu 195, 197, 302.
Ostijska vrata 197.

Otvorenje Ćirilo-Metodejske kapele u Loretu 459.
Overbekova slika 415.

P.

Pad rieka 57.
Padova 19, 59, 329.
Palatin 138, 155, 156, 306,
Palestrina 449, 482,
Palestrina glazbenik 95.
„Panem et circenses“ 155.
Pantheon 119, 293.
Pantheonova rotonda 119.
Papa kralj 279.
Papinski blagoslov 272.
Papinska garda 280, 372.
Papinska grobnica u katakombama 167.
Papinske palače u Loretu 476.
Papinsko priestolje 373.
Papinski žandari 372.
Paris bog 257.
Pariz 37, 468.
„Parnas“ slika u Vatikanu 261.
Parti 140.
Pasioniste redovnici 223.
Pashal I. papa 178.
Pasteurov zavod 37.
Pašuš — popratni list 34.
Paulinska kapela u crkvi M. B. Sniežne 228.
Pavao sveti u tamnici 304.
Pavao III. papa 336. 363, 469, 471.
Pavao V. papa 283, 366.
Pavla svetog crkva u Abazzii 185.
Pavla svetog crkva izvan zidina 28, 86, 190, 337.

Pavla svetog grob 190, 194.
Pavla svetog kapela 190.
Pavla svetog kip i slike 71, 98, 111, 135, 245.
Pavla V. pape grob 228.
Pavlinović svećenik 495.
Peregrina svetog grob 98.
Persej kralj maćedonski 302.
Perso bog 257.
Perugija 412, 460.
Perugino slikar 272.
Pešta 286.
Petar Bernardone, otac sv. Franje 399.
Petar lombardijski 268.
Petar sveti u okovima crkva 297.
Petar sveti u tamnici 302.
Petar sveti na zlatnom brdu 331.
Petra svetog crkva 28, 70, 78, 189, 190, 244, 247. 254, 302.
Petra svetog glava 86, 217.
Petra svetog grob 81, 98, 100, 250, 316, 347.
Petra svetog katakombe 97.
Petra svetog katedra 85.
Petra svetog kip 71, 95, 135, 245, 331.
Petra svetog konfesija 81, 84, 97.
Petra svetog kosti u crkvi sv. Pavla 194.
Petra svetog krštenje u tamnici.
Petra svetog kupola 95, 100, 357.
Petra svetog lice 303.
Petra svetog misa sveta prva 433.
Petra svetog oltar u crkvi lateranskoj 217.
Petra svetog Razpeće 98.
Petra svetog tielo 78, 86.
Petra svetog trg 71, 102, 252, 350.

Petra svetog i Pavla zatvor 302.
Petrarka pjesnik 254, 364.
Petronile svete grob i slika 94, 131.
Petrovaradin 37.
Pia IX. pape grob u crkvi sv. Lovre 203.
Pia IX. pape srce 98.
Pia X. poprsje 270.
„Piazza Barberini“ 105, 344.
„Piazza Grande“ u Asizu 406.
„Piazza del Quirinale“ u Rimu 368.
„Piazza della Madonna“ 351, 443, 485.
„Piazza di Monte Cavalo“ 308.
„Piazza del Popolo“ 283, 293, 351.
„Piazza di Spania“ 293.
Piemontezi 50.
Pieta od Michelangela 90.
Pietro de Cortona slikar 106.
Pietro S. in Montorio crkva 331.
Pietro S. in Vincoli crkva 297.
Pinakoteka Pia X. 270.
Pinakoteke vatikanske 253.
Pincio 13, 289, 334, 336.
Pio II. papa 98.
Pio V. papa 314.
Pio VI. papa 86.
Pio VII. papa 289, 366, 403, 404, 468.
Pio IX. papa 125, 185, 192, 200, 223, 227, 293, 295, 391, 331, 364, 480.
Pio X. papa 22, 22, 23, 41, 71, 277, 279, 281, 349, 368, 378, 460, 493, 502,
Pirenejske gore 277.
Pistoja 19.
Pitagora 289.

Pjevač sikstinske kapele 236.
Plase 38.
Plinij 289.
Plomin 46.
Podravci 234.
Poljaci 370, 461, 474.
Pomer u Istri 46.
Pompej 289.
Poncije Pilat 221.
„Pons Aelius“ 244.
„Ponte San Angelo“ 245.
„Ponte Mollo“ 337.
Porcijunkula u Asizu 29, 411, 412, 426.
„Porta latina“ 159.
„Porta ostiensis“ 364.
„Porta Pia“ santa 197.
„Porta del Popolo“ 288.
„Porta San Sebastiano 156, 159.
„Porta Santa“ u crkvi sv. Petra 80.
Posavci 234, 370.
Posilipi u Napulju 329.
Posilović Dr. biskup 19, 357.
Posljednji sud od Michelangela 270.
Prag 370.
Praksitel kipar 258, 368.
Prater u Beču 283.
Predstave u Koloseju 312.
Prepisivanje Rafaelovih slika 274.
Pričest na grobu sv. Franje 402.
Primorje hrvatsko 38.
„Priticum u Loretu“ 460.
„Processo i Martijan“ mučenici 301, 302.
„Processa i Martinijana grob“ 94.

Prodavačice i kramari u Loretu 485.
Propovied u Asizu 397.
Propovied u Loretu 449.
Ptolomais grad 434.
Pulvinar, carska loža u Koloseju 309.
Put spram Asiza 393.

R.

Radičević Branko pjesnik 342.
Rafaelova biblija 268.
Rafaelova „Euharistia“ 267.
Rafaelove ložije 69, 268.
Rafaelovo: „Polaganje Krista u grob“ 284.
Rafael Santia grob u Panteonu 121.
Rafaelove sibile 98.
Rafaelove stance 260. 267.
Rank Dr. svećenik 240.
Ranuzzi komornik Pia X. 460
Ratisbone Tobija 293.
Ravenjanin Ivan 378.
Rekanato u Italiji 437, 487.
Reliquije groba Gospodnjeg 208.
Reliquije u crkvi sv. Franje u Asizu 404.
Reliquije u Koloseju 314.
Reliquije Kristovog križa 208.
Reliquije svetog Tome 208.
Reliquije svetog Valentina 117.
Restauracija u Ankoni 54, 491.
Rhea Silvija majka Romula i Rema 129.
Ricordo di Roma 11.
Rieka 21, 28, 29, 31, 38, 44, 47, 53, 369, 382, 435, 451, 454,
Riera pisac 452,
Rimski vinar 322.

Ripetta via — zavod sv. Jeronima 240.
Rječina 38, 41.
Rodna kuća Majke Božje 432.
„Roma O Morte“ 338.
Romul i Rem 127, 129, 131, 156, 363.
Royal Hotel 199.
Rufina svetog grob u Asizu 406.
Rusija 349.
Rusini 370.
Ruže svetoga Franje 415.

S.

„Sala Ambassatoria“ u Kvirinalu 367.
„Sala de bella“ u Kvirinalu 367.
„Sala del Trono“ u Kvirinalu 367.
Salcburg 358, 428.
Sabinske planine 150, 338.
„Sallona“ 28, 44, 53, 496, 497.
Salusta vrtovi 289.
Samostan čč. Sestara u Rimu 294.
„Sancta Sanctorum“ — kapelica 223.
„Sanctissimi Salvatoris“ — bazilika 214.
„Santa Lucia“ 236.
Sapienza — sveučilište 336.
Saracenska vojska 407.
Sardinci 480, 481.
Saslušaj kod svetog Otca 370.
Saturnov hram 142.
Savoj -- hotel 230.
Savojski kraljevi 278.
„Scala della Garda“ u Kvirinalu 366.
Scala santa 221.
Sebastijana svetog crkva 28, 174.

Sebastijana svetog grob 174.
Sebastijana svetog -- Ticijanova slika 273.
Sebastijana svetog vrata 162.
Seitz Ljudevit slikar 460, 474.
Seneke grob 159.
Septimija Severa slavoluk 140. 301.
Serafinski Jerusalem 394.
Serafinska okolica 426.
Sergije III. papa 214.
Severin 37.
Severović Dr. svećenik 356.
Sicilija 57.
Sicilijanci 331.
Sifaks kralj numidski 302.
Siksta II. pape crkva 157.
Siksta II. mučenika grob 157.
Siksta IV. pape nadgrobni spomenik 82.
Siksta V. pape grob u crkvi M. B. Sniežne 228.
Sikstinska kapela u crkvi Majke Božje Sniežne 228.
Sikstinska kapela u Vatikanu 260, 270.
Siksto II. papa 167.
Siksto III. papa 206, 297.
Siksto IV. papa 260.
Siksto V. papa 74, 111, 135, 211, 228, 229, 363, 364.
Sikstov obelisk 76.
Sikstov spomenik u Loretu 485.
Silvestar papa I. 266.
Sirija 436.
Siromaštvo sv. Franje 399.
Sisol u Istri 46.
Sjedinjena Italija 387.
Skidanje trobojnica na Rieci 501.
Skitača u Istri 46.

Slaveni 378, 640.
Slavija 352.
Slavonci 234.
Slavonija 23, 460, 494.
Slikarska škola u Rimu 335.
Sljeme 37.
Slovenci 22, 459.
Spasiteljev grob 403.
Spello grad 426.
Spilberg kod Brna 301.
Spljet 29, 243.
Sprovod u Rimu 360.
Sobieski Ivan, kralj poljski 219, 478.
Sofokle 258.
Sokrat 258.
Soracte 293.
Srca Isusova crkva u Rimu 360.
Stadler Dr. nadbiskup 19. 460.
Stanislava svetog Kostke grob 363.
Staroslovenski jezik i služba Božja 462, 350, 356.
Stefano Rotondo crkva 157.
Stjepan sveti mučenik 157, 201.
Stjepana svetog crkva 157.
Stjepana svetog glava 174.
Stjepana svetog grob 201, 202.
Stoos pjesnik 501.
Stradon na Rieci 501.
Stol posljednje večere u crkvi lateranskoj 218.
Stube svete 221.
Stup, gdje je sveti Pavao bio vezan 186.
Stup, gdje je sveti Petar bio vezan 302, 304.
Stup, gdje je Spasitelj bio bičevan 202.
Subassio, hotel u Asizu 396.

Sudar vlaka sa terezinom 428.
Sudbena Rimska palača 244.
Superga -- grobnice 122.
Susak otok u Istri 46.
Sušak kraj Trsata 39, 42.
Svarez 144.
Svarec Ivan biskup Koimbriski 469.
Svećenik „Ungaro Croata“ 234.
Sveta mjesta u Palestini 450.
Sveta zemlja 450.
„Sve za vjeru i za domovinu“ 463.
Svetac i breza 419.
Svjetovna vlast papi -- k čemu? 278

Š.

Šarlota kraljica Cipra 98.
Šenbrun bečki 275, 286.
Šibenik 458.
Šimuna svetog i Jude grob 94.
Španija 482.
Španjolci 22, 199, 340, 370, 459, 474.
Španjolski trg 293.
Štajerska 428.
Štala sv. Franje 406.
Štrosmajer biskup 19, 26, 94, 96, 134, 354, 355, 459, 436.

T.

Tacit 289.
Taksometer 283.
Talijanska fakinaža 327.
Tarpejska pećina 127.
Tasso Torquato pjesnik 254, 341,

Tassov grob 341.
Tebe 210.
„Te Deum“ u crkvi kapucina 501.
Tegethof 50.
„Tempio di Esculapio“ 285.
Teodosije car 190.
Theopisto mučenik 316.
Tiber 62, 71, 120, 129, 240.
Tiberije car 257.
Tiburcije sveti 98, 176, 177.
Tiburtina Via 199.
Ticijan slikar 273.
Timoteja svetog grob 194.
Tirol 322.
Tito car 138, 306,
Titov slavoluk 137, 142, 155, 320, 321.
Titus Flavius Vespasianus car 306.
Tivoli 199.
Tobija Ratisbone 293.
Toma sveti Aquinski 268, 289.
Toma nevjerovani 386.
Tomislav I. kralj 379.
Tossatovico postaja 427.
Totila kralj 245.
Trajan car 301.
Trajanov forum 155.
Trajanova statua 135.
Trapisti 167, 173, 185, 189,
Treći red svetog Franje 400.
Tri stotine milijuna kršćana na svietu 279.
Tri vrela svetog Pavla 185.
Tribuni 142.
Trinita ai Monti crkva 294.

Trinita dei Pelegrini gostinjac u Rimu 336.
„Tringeld“ u Italiji 490.
Trn od krune Spasiteljeve 208.
Troja 255.
Trojanski rat 257.
Trsat 27, 40, 41, 44, 380, 433, 435, 437, 438, 451, 452, 454, 463,
Tumba sv. Petra 347.
Tumba Scipionova 159.
Turato kanonik 464.
Turci 379, 434, 485, 502.
Turin 122, 278, 338.

U.

Učka u Istri 500.
Udine 19.
Ujević don Ilija 16, 369.
Umberto kralj 284, 367.
Umberto Villa 284.
Umbrija 411.
„Ungaro-Croata“ svećenik 234.
Urban papa 167, 175, 176.
Urbana VI. pape grob 98.
Urban VIII. papa 80, 106.
„Uskrsnuće Kristovo“ od Perugina 272.

V.

Valentinian car 190.
Valentinian III. car 297.
Valerijan zaručnik svete Cecilije 167, 175, 177.
Varaždinske Toplice 233.
Varošliget u Pešti 286.
Vatikan 71, 252, 253, 254, 274, 277, 293, 333, 338, 344, 463.

Vatikanske galerije slika 274,
Vatikanski dvori 235, 238.
Vatikanska knjižnica 254.
Vatikanski muzej 255.
Vatikanski sabor 94,
Večera u Ankoni 54, 491.
Vatikanski vrtovi 103, 275, 277.
Velebit u Lici 427, 494.
Velehrad u Moravskoj 351, 427.
Venecija 329.
Venecijska palača 319, 336.
„Venezia Piazza“ 142.
Venera boginja 205, 258.
Venere božice kip u Jerusalemu 205.
Vergil 254.
Verige sv. Petra 297.
Veronese Pavao slikar 273.
Veronike svete kip 88, 97.
Veronike svete rubac 88.
Vespazijan car 306.
Vespazijanov hram 140.
Vesta boginja 129.
Vestalinke 138, 309, 314.
Veste hram 138.
Vezuv 57, 329.
„Via del Quirinale“ 363.
„Via nazionale“ 296.
„Via sacra“ na forumu 137.
„Via triumfalis“ na forumu 137.
„Via Venti Settembre“ 363.
„Via Volturna“ 199.
Vid sveti mučen 316.
Viktor-Emanuel kralj 60, 142, 143, 284, 338, 364,

Viktora Emanuela grob 121.
Viktora Emanuela II. slika 367.
Viktora Emanuela spomenik 143.
Viktora Emanuela tunel 154.
Viktora Huga spomenik 341.
Vila Hrvatica sa Velebita 494.
Viminal 69.
Vincencija svetog crkva i grob 187.
Virgil 289.
Vis u Dalmaciji 50, 495.
„Visita medica“ na brodu 53.
Witten grof Stanislav slikar 460.
„Vittorio Emanuele corso“ u Ankoni 52.
Vivarija u Koloseju 312.
Vlaho sveti 336.
Vodena ura na Pinciu 290.
Volosko u Istri 46.
Volovi vuku kočiju 396.
Vučica hraniteljica Romula i Rema 127.

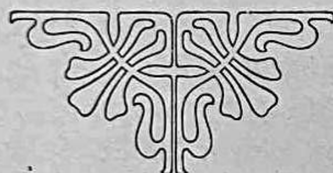
Z.

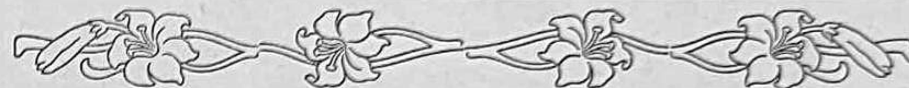
Zagorci 274.
Zagreb 19, 34, 62, 338, 533.
Zapad sunca na moru 497.
Zastava Sobieskoga 29, 478.
Zaton Raški — Arsia 46.
Zauzeće Rima 331, 364.
Zdravica domovini 494.
Zekan — barjaktar 199, 274, 497.
Zeno sveti vojvoda v87.
Zlatni vrh — „Monte aureo“ u Rimu 331.
Zoološki vrt u Rimu 286.
Zrinjevac u Zagrebu 275.
Zuavi, papinski vojnici 480.

Zvjerinjak u Rimu 286.
Zvjezdarne u vatikanskim vrtovima 277.
Zvonimir kralj hrvatski 46, 379, 494.

Ž.

Ženske nošnje u Rimu 361.
Židov načelnik Rima 386.
Židovsko groblje 155.

Slike.

		Strana
1.	Sveti Otac papa Pio X. . . .	3
2.	Isus predaje Petru ključeve . .	8
8.	Biskup Dr. Antun Mahnić . . .	20
4.	Konstantin Veliki izdaje „Milanski proglas“	24
5.	Provincijal O. Bernardin Skrivanić .	30
6.	Grubišno-polje	36
7.	Čudotvorna slika Marijina na Trsatu	41
8.	Pristanište na Rieci	42
9.	Pobjeda Konstantinova nad Maksencijem	43
10.	Mjesto Trsat sa crkvom Majke Božje	45
11.	Parobrod „Salona“	47
12.	Krštenje Konstantina Velikoga . .	51
13.	Pogled na Ankonu s mora . .	53
14.	Car Konstantin Veliki u triemu crkve sv. Petra	56
15.	Željeznička stanica u Rimu . .	58
16.	Majka Talijanka	59
17,	Na poljanama okolice Rima . .	61
18.	Zrakoplovni pogled na Rim . .	68
19.	Pogled na crkvu i na trg sv. Petra	72
20.	Trg sv. Petra	75

	Strana
21. Pogled na crkvu sv. Petra sa strane kolonada	76
22. Crkva sv. Petra	79
23. Spomenik pape Sixta IV.	81
24. Žrtvenik nad grobom sv. Petra . .	83
25. Unutrašnjost sv. Petra	85
26. Michelangelo Buonarotti	87
27. Michelangelova „Pieta" u crkvi sv. Petra	89
28. Spomenik pape Klementa XIII. u crkvi sv. Petra u Rimu	91
29. Kip sv. Petra u crkvi sv. Petra u Rimu	93
30. Sv. Otac Pio X. obavlja službu Božju u crkvi sv. Petra	99
31 Kupola sv. Petra	101
32. Pogled sa kupole sv. Petra na angjeosku tvrdju i most preko Tibera	103
33. Košturnica u podzemlju kapucinske crkve u Rimu	107
34. Fontana di Trevi u Rimu . . .	110
35. Piazza Colonna — Trg Kolona . .	112
36. Stup Marka Aurelija na trgu Kolona	113
37. Prizor čudesne kiše na stupu Marka Aurelija.	114
38. Pantheon. Hram sviju bogova . .	117
39. Nutrašnjost Pantheona	120
40. Papa Leo X. nad odrom Rafaelovim	122
41. Crkva S. Maria sopra Minerva . .	142
42. Nutrašnjost crkve sv. Marije nad Minervom	125
43. Kapitolij i Forum Romanum sa svojim spomenicima oko godine 300. poslie Krista	128
44. Spomenik Marka Aurelija na Kapitoliju	129

	Strana
45. Vučica u kapitolijskom muzeju. Hraniteljica Romula i Rema . . .	130
46. Kapitolij	131
47. Crkva svete Marije Araceli . . .	133
48. Bambino. Sveto Djetešce u Araceli .	134
49. Forum Traiani — Trajanov trg .	136
50. Pogled na razvaline rimskog Foruma	137
51. Povratak Titov iz Jerusalema u Rim, na Titovom slavoluku	138
52. Slavoluk Titov	139
53. Hram Veste	140
54. Rimski Forum i pogled na Kapitolij danas	141
55. Ruševine Saturnovog i Vespazianovog hrama na rimskom Forumu . .	142
56. Hrvatski djaci na rimskom Forumu	145
57. Spomenik pape Grgura XV. u crkvi sv. Ignacija	147
58. Iz knjige rimskog života na ulici .	149
59. Konstantinov slavoluk u Rimu . .	151
60. Glavni žrtvenik sv. Pavla u Rimu .	152
61. Via Appia	154
62. Ruševine palače cara Domicijana na Palatinu	155
63. Bazilika sv. Nereja i Ahileja u katakombama sv. Domitille . . .	156
64. Aurelijanski gradski zidovi Rima na apijskoj cesti	157
65. Grobnica Cecillie Mettelle . . .	159
66. Crkvica „Domine quo vadis?" i prikazanje Isusa sv. Petru na apijskoj cesti	161
67. Papinska grobnica u katakombama	163

Strana
sv. Kalista 163
68. Kalistove Katakombe 164
69. Grobnica obitelji Acilijeve . . . 165
70. Ulaz u Katakombe 166
71. Pokapanje mučenika u katakombama 168
72. Slika sv. Cecilije, božanskog Spasitelja i sv. Urbana u katakombama . 170
73. Slika Marijina u katakombama svetog Kalista 171
74. Perivoj kraj katakomba. Drvo Eucaliptus 172
75. Crkva sv. Sebastijana, kraj istoimenih Katakomba 173
76. Mučeničtvo sv. Sebastijana . . . 176
77. Sveta Cecilija na umoru 177
78. Kip svete Cecilije od Maderne . . 178
79. Grobnica svete Cecilije u katakombama 179
80. Sveta djevica i mučenica Agneza . 181
81. Kod katakomba . , ... 182
82. Rafaelova sveta Cecilija u francezkoj narodnoj crkvi u Rimu 183
83. Crkva Opatije od triju vrela sa slikom obraćenja svetog Pavla na stieni . 186
84. Mučeničtvo svetog Pavla . . . 187
85. Prizor iz rimske Kampanje 189
86. Proglašenje dogme neoskvrnjenog začeća . . . , ... 191
87. Mozaik na tribini u crkvi svetog Petra 193
88. Zvonik sv. Pavla izvan zidina . . 195
89. Vrata svetog Pavla sa Cestijevom piramidom 196
90. Klaudijev vodovod u Rimu . . . 198
91. Crkva svetog Pavla izvana . . . 200

Strana
92. Nutrašnjost crkve svetog Lovre . . 202
93. Sveti Lovro dieli milostinju . . . 203
94. Pogreb svetog Stjepana u crkvi sv. Lovre 204
95. Grob pape Pia IX. u crkvi svetog Lovre 206
96. Crkva svetog Križa Jerusalemskoga . 209
97. Lateranska palača u Rimu sa egipatskim obeliskom 208
98. Crkva svetog Ivana lateranskog. Pročelje 211
99. Kip cara Konstantina Velikoga . . 214
100. Unutrašnjost bazilike svetog Pavla . 215
101. Nutrašnjost crkve svetog Ivana Lateranskog . . . . , . . 216
102. Scala santa — Svete stube . . . 218
103. Nutrašnjost crkve Majke Božje Sniežne 222
104. Madona svetog Luke u crkvi S. Maria Maggiore 226
105. Kip Meleagra u vatikanskom muzeju 229
106. Crkva Majke Božje Sniežne — Maria Maggiore 231
107. Kip cara Domicijana u vatikanskom muzeju 233
108. Apollo Belvedere u vatikanskom muzeju 235
109. Kip stidljivosti u vatikanskom muzeju 236
110. Msgr. Dr. Janko Borković ravnatelj zavoda sv. Jeronima 237
111. Kip pape Pia X. u vatikanskoj pinakoteki 239
112. Zgrada sudbene palače u Rimu . . 241
113. Eleuzinska Cerrera u vatikanskom muzeju 243

Strana
114. Angjeoska tvrdjava i angjeoski most 247
115. Skupina Laokonova u vatikanskom muzeju 248
116. Car Komod u vatikanskom muzeju . 250
117. „Domine quo vadis?“ Slika na stieni sakristije svetog Petra . . . 251
118. Vatikan 253
119. Vatikanski muzej 256
120. Kip Nila i njegovih pritoka . . . 257
121. Muza Kalliopa u Vatikanu . . . 258
122. Iz životinjskog muzeja u Vatikanu . 259
123. Iz životinjskog muzeja u Vatikanu, druga slika 261
124. Požar u rimskom predgradju (Borgo) 262
125. Papa Leo Veliki i kralj Atila . . 263
126. Rafaelova „Euharistia“ u Vatikanu . 264
127. Car Konstantin predaje Rim papi Silvestru 266
128. „Posljednji sud“ od Michelangela u Sikstinskoj kapeli 269
129. Heliodor izagnan iz hrama . . . 271
130. Pieta od Caravaggia: Spuštanje Isusa u grob 272
131. Papa Pio X. na šetnji u svojim vrtovima 276
132. Vatikanski vrt 278
133. Papinski žandari u svečanoj uniformi 280
134. Obelisk na pučkom trgu u Rimu. — Piazza del Populo 284
135. Eskulapov hram u borgeškom perivoju 285
136. Morski galebovi u rimskom zvjerinjaku 286
137. Morski psi u rimskom zvjerinjaku . 287
138. Partija na Monte Pinciu . . . 290
139. Pogled na Rim sa Monte Pincia . 291

Strana
140. Na Pinciu 292
141. Španjolske stube i crkva Trinita dei Monti 295
142. Mater admiralilis — Madona od liera 296
143. Mramorni kip Mojsije od Michelangela 299
144. Mamertinska tamnica — gornji dio . 303
145. Mamertinska tamnica — dolnji dio . 304
146. Kolosej 307
147. Kod Koloseja 309
148. U areni. Posljednja molitva kršćana . 310
149. Ruševine Koloseja 311
150. Pred borbom. Gladiator pozdravlja cezara: „Ave Caesar“ . . . 113
151. Pobjedonosni gladiator 315
152. Pet progonitelja kršćana . . . 317
153. U Koloseju 318
154. Kolosej i Konstantinov slavoluk . . 320
155. Rimski vinar u gradu, na odmoru . 323
156. Vinar iz rimske okolice na putu . 325
157. Slika iz staroga Rima. (Po profesoru Gateschiu) 328
158. Propinjanje sv. Petra. Slika Gvida Rena 332
159. Vodovod „Aqua Paola“ na Janikulu 335
160. Milvijski most na Tiberu . . . 337
161. Garibaldijev spomenik na Janikulu . 339
162. Kardinal Merry del' Val . . . 340
163. Papa Pio IX. iza krunisanja u crkvi svetog Petra 345
164. Bazilika sv. Klementa 352
165. Kvirinal 363
166. Papa Grgur XVI. daje svoj prvi blagoslov sa palače na Kvirinalu . 365
167. Straža pred ulazom u Vatikan . . . 371

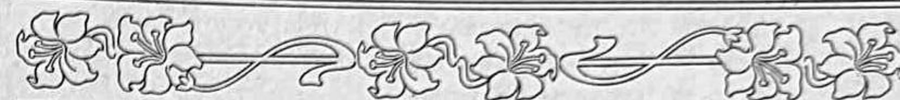
Strana

168. Papinski vojnici od švicarske garde 373
169. Sveti Otac Pio X. u dvorani za audijencije 375
170. Učestnici hrvatskog hodočašća . . 376
171. Autograf papin 383
172. Oproštaj s Rimom sa kupole svetog Petra 387
173. Crkva svetog Lovre u Rimu . . 389
174. Na kolodvoru u Asizu 394
175. Pogled na Asiz sa kolodvora . . 395
176. Franjevački samostan u Asizu . . 397
177. Bazilika svetog Franje u Asizu . . 398
178. Sveti Franjo od Murilla 401
179. Sveti Franjo asiški mrtav 402
180. Tielo sv. Klare u Asizu 405
181. Kristov križ u crkvi sv. Klare u Asizu 407
182. Grob svetog Franje 408
183. Crkva Majke Božje angjeoske u Porcijunkuli 413
184. Kapelica od Porcijunkule u Asizu . 414
185. Mjesto, gdje je sv. Franjo pjevao bratu Suncu 417
186. Sveti Franjo govori ptičicama . . . 421
187. Izpod Apenina na paši. Prizor iz Asiz Loreta 424
188. Prenos sv. Kućice po angjelima u Loret 437
189. Pogled s kolodvora na grad Loret . 442
190. Bazilika u Loretu. Pročelje sa glavnim ulazom i toranj 447
191. O. Bernardin Kulić, apoštolski hrvatski penitencijar u Loretu 457
192. Oltar Majke Božje u svetoj Kućici . 466

Strana

193. Gospa od Loreta i Kip u Kućici Majke Božje 467
194. Sveta Kućica u Loretu 469
195. Oltar: „Navještenja bl. Djevice Marije“ u Loretu 472
196. Žrtvenik sv. Ćirila i Metodija u Loretu 477
197. Triemovi apoštolske palače u Loretu 479
198. Svetište u Loretu. Pogled sa strane 484
199. Spomenik pape Siksta V. u Loretu . 486
200. Ivan Nep. Jemeršić 492
201. Naš barjaktar, Nikola Zekan pok. Bože 496
202. Omotna slika: Angjeoski most preko Tibera sa tvrdjom i kupola sv. Petra. Naslovni list.

Sadržaj knjige.

	Strana
Prikazba	7
Čitatelju na prosudjivanje i razumievanje	13
Proglas i poziv na hodočašće u Rim	19
Priprava na put	32
Odlazak od kuće, preko Zagreba na Rieku	33
Na Rieci i odavle morem u Ankonu	40
Ankona. Dolazak u Ankonu te večera na kolodvoru	50
Italija. Put iz Ankone i dolazak u Rim	53
Tloris Rima	65
Kakav je Rim i što je Rim?	67
K sv, Petru i na trgu sv. Petra u Rimu	70
O crkvi i u crkvi sv. Petra	78
Pod zemljom i na kupoli sv. Petra u Rimu	97
Kapucinska crkva. „Chiesa dei Cappuccini“	105
„Fontana di Trevi“	109
„Piazza Colonna“	111
Crkva sv. Augustina	119
Pantheon	119
S. Maria sopra Minerva.	123
Kapitolij	127
Santa Maria in Ara coeli	132
Forum romanum	135
Crkva Il gesu i S. Ignazio, Ime Isusovo i Sveti Ignacije.	144
Kočijama putem klasičnih razvalina u katakombe i rimske crkve	150
Domine quo vadis? Kuda ideš Gospodine?	160
Katakombe svetoga Kalista	162
Dva liera u rimskim katakombama	175

	Strana
„Abazzia Ale tre fontane“ — Tri vrela svetog Pavla .	185
Crkva sv. Pavla — extra muros — izvan zidina gradskih	190
Crkva sv. Lovre izvan zidina	199
Bazilika S. Croce in Gerusaleme Sv. Križa Jerusalemskoga	205
„Piazza di San Giovani in Laterano“ — Trg sv. Ivana lateranskoga	210
Bazilika sv. Ivana lateranskoga — S Giovani in Laterano	213
Scala santa ili svete stube	221
S. Maria Maggiore ili „Crkva M. Božje Sniežne ili Velike“	225
Večer i večera u hotelu Savoju	230
Na putu k Vatikanu — u crkvi sv. Jeronima	238
Angjeoski most i tvrdja, te šetnja plokatom svetog Petra	245
Vatikan	252
Vatikanski muzej	255
U vatikanskim galerijama slika	260
U vatikanskim vrtovima	275
U rimskom šetalištu: Giardino Borghese i zvjerinjaku .	283
Monte Pincio	289
„Santa trinita ai Monti.“ — Crkva presvetog Trojstva i posjet samostana čč. sestara	294
S. Pietro in Vincoli. Sveti Petar u okovima . . .	297
Mamertinska tamnica	301
Kolosej	306
Dvie slike sa rimskih ulica	322
Ulični život sirotinje u Rimu i gradovima Italije . .	237
S. Pietro in Montorio. — Sveti Petar na zlatnom vrhu .	331
Monte Gianicolo ili Mons Janiculus	334
Povratak s Janikula	341
Uz put o talijanskim ministrantima	344
Svete mise i biskupova propovied u crkvi sv. Petra .	347
U crkvi svetog Klementa	351
Na rimskom groblju	358
Na Kvirinalu	362
Hrvatski hodočastnici u svečanoj audienciji kod sv. Otca	369
Oproštaj s Rimom	385
Put spram Asiza	393
Propovied i sv. mise u Asizu	397
Gradom svetoga Franje. U crkvi Franjinoj, svete Klare i Damiana	403

	Strana
Pogled iz Asiza na Umbriju. Posjet crkve Porcijunkule	411
Pjesma „Bratu Suncu“ i mjesto, gdje ju sv. Franjo spjevao	416
Svetac i breza	419
Iz Asiza k Loretu	426
Dolazak u Loret	431
Povjest prenosa sv: Kuće iz Nazareta na Trsat i u Loret	432
Polazak sa željezničke stanice i dolazak u grad Loret .	441
Poklon hodočastnika u sv. Kući, Svete mise i propoviedi	446
Svečana služba Božja i govor O. Kulića u loretskoj kapelici sv. Ćirila i Metodija	456
Opis sv. nazaretske Kućice i protektorat — države nad njom	465
Kratki pogled na samu baziliku	474
U loretskoj riznici i u papinskim palačama . , .	476
Na ručku u hotelu „Ferri“	482
Na odlazku iz Loreta u Ankonu	489
Večer u Ankoni. Odlazak na more i oproštaj sa Italijom	491
Noć na moru. Dolazak na Rieku i zajednički razstanak .	499
Imenik hrvatskih hodočastnika	507
Odjek hodočastnika sa rimske pećine	517
Boravak u svetoj Marti u Rimu	538
Neke upute rimskom putniku i dnevni red za vrieme boravka u Rimu	541
Hoteli i gostione u Rimu	547
Praktični hrvatsko-talijanski razgovori za rimske putnike i hrvatske izletnike u Rim i Italiju u obće .	549
Kazalo ili alfabetski imenik crkvi, osoba, mjesta i važnijih stvari, sadržanih u knjizi	579

Errata corrige. — Pogrješke ispravi.

Strana 17. redak 21. i sliedeći odzgor: „da se dvie rodjene sestrice, istočna i zapadna Crkva, što skorije opet nadju u toplom zagrljaju svoje Majke, koja ih rodila i Kristovim Križem odkupila.“ Razumjeva se ovako: Krist Gospodin odkupio je sve ljude svojom smrti na križu i utemeljio **samo jednu** katoličku Crkvu, kao Majku, koja zove sve narode u topli svoj i jedino spasonosni zagrljaj, a istočna braća naša, ovce su, što izadjoše iz ovčinjaka, pa valja da se nadju u jedinstvu sa Majkom svojom katoličkom Crkvom ili crkvom sv. Petra.

Strana 18. sedmi redak odzdol: Leo papa XIII., ima biti -- Papa Leo I. Veliki.

Strana 19. jedanaesti redak odzgor: „na prvi stupanj obćenitog štovanja u čitavoj Crkvi“, -- ima biti: -- samo u Moravskoj i gdje su sveta braća Patroni principales, inače je duplex minus.

Strana 19. deseti redak odzdol 50 godišnjicu biskupovanja, -- ima biti: svećenstva.

Strana 21. prvi redak odzdol: kšrčanstvu, ima biti -- kršćanstvu.

Strana 34. šesti redak odzgor: komadičak, ima biti -- komadićak.

Strana 35. prvi redak odzgor: Taempora, ima biti -- Tempora.

Strana 44. peti redak odzdol: plavetnogi, ima biti -- plavetnog.

Strana 44. treći redak odzdol: Dičnih hrvatski naš, ima biti -- dični.

Strana 84 petnaesti redak odzgor: podpuno oproštenje svojih grieha, razumjeva se -- putem svete izpovjedi, dok se oprost tiče samo vremenitih kazni.

Strana 86. šesnaesti i sliedeći redak odzgor: „da papa pogriešiti ne može samo onda, kada kao crkveni pastir čitavoj crkvi, pod kaznom naredjuje nauku, koju mora, kao objavljenu da vjeruje.“ -- Razumije se ovako: Papa kao vrhovni crkveni učitelj **u stvarima vjere i ćudoredja,** obavljajuć službu vrhovnog pastira i naučitelja, neprevarljivo uči, što je Bogom objavljena nauka, a čim vjernici to doznadu, njihova je dužnost vjerovati.

Strana 98. šesti redak odzdol: pape Pie IX., ima biti -- Pia IX.

Strana 102. osmi redak odzgor: na vanjskog galeriji, ima biti -- vanjskoj.

Strana 119. osmi redak odzdol: Sesvete na 1. listopada, ima biti -- studenoga.

Strana 119. sedmi redak odzgor: od Martyres, ima biti -- ad Martyres.

Strana 123. treći redak odzgor: „devocionaliama“ -- bolje „blagoslovinama“ -- Mjesto blagoslovinama -- ima biti „nabožnim predmetima“ -- Inače blagoslovine znače „Sacramentalia.“

Strana 132. šesti redak odzdol: „Talijani pripisuju tom kipu čudotvornu moć“, ima biti: -- Pripisuje se tom kipu čudotvorna moć.

Strana 133. deveti redak odzdol: propovjedi za djecu, ima biti -- dječje propovjedi, jer djeca deklamiraju.

Strana 142. prvi redak odzgor: ogrugli, ima biti -- okrugli.

Strana 159. prvi redak odzdol: „Za vratima sv. Sebastijana,“ ima biti -- Nedaleko vratiju svetog Sebastijana.

Strana 182. treći redak odzgor: „Kraj svete Agneze sahranjena je i njezina rodjena sestrica sveta Emerenciana“ -- razumjeva se rodjena po mlieku, kako bi Niemci rekli: „Milchswester“ -- latinski collactanea sv. Agneze to jest: dojkinja je dojila svoje diete Emerencianu i svetu Agnezu.

Strana 189. četvrti redak odzgor: malarije ima biti -- malarije.

Strana 199. četvrti redak odzgor: sastanaki, ima biti -- sastanak.

Strana 201. dvanaesti redak odzdol: „naslagane su kosti sv. Lovre i sv. Stjepana,“ ima biti -- pohranjene su, jer se nalaze u urni.

Strana 207. sedmi redak odzdol: ovje, ima biti -- ovdje.

Sirana 208. Opazka -- čini se, kan da sadržaje nesmisao i protuslovlje, ali to je tek potencirana poredba, dok se i u jednom i u drugom slučaju, zapravo gledje ne tjelesnim, već duševnim očima.

Strana 213. redak deseti odzgor: Lateran nazivlje se „majka sviju crkvi u Rimu i na cielome svietu“ s toga, -- jer je stolna crkva biskupa rimskoga.

Strana 215. sedmi redak odzgor: vjern, ima biti -- vjerni.

Strana 228. šestnaesti redak odzdol: „Ovu Sikstinsku kapelicu ne treba zamjenjivati sa onom glasovitom u sv. Petru istoga imena“ -- mjesto „u svetom Petru“ ima biti „u Vatikanu“. Inače i papinski pjevački zbor zove se „capela Sixtina“ -- ali ta poredba, nije ovdje mišljena, a niti stoji sa sadržajem u savezu.

Strana 235. sedmi redak odzgor: „Cives sum Romanus“ -- ima biti „Civis sum romanus“ -- Inače sv. Pavao bio je Grk, a ne Rimljanin. Poredba sa vjerskog u narodnostnom pogledu, učinjena je ovdje u prenesenom smislu.

Strana 243. prvi redak odzgor: mot, ima biti -- moji.

Strana 245. prvi redak odzgor: trvdja ima biti tvrdja.

Strana 255. prvi redak odzdol: **kob,** ima biti **bok.**

Strana 258. šestnaesti redak odzgor; a kip, ima biti -- a i kip.

Strana 275. četvrti redak odzgor: Maksmir, ima biti Maksimir.

Strana 285. nadpis izpod slike: Eskulopov hram, ima biti -- Eskulapov.

Strana 286. nadpis izpod slike: Morski golebovi u Rimskom zvjerinjaku, ima biti -- Morski galebovi.

Strana 300. drugi redak odzgor: slikari, ima biti -- slikar.

Strana 301. naslov: „Mamertinska tamnica?“ imade se mjesto „?“ -- staviti točka.

Strana 318. peti redak odzdol: drščuće, ima biti -- dršćuće.

Strana 319. peti redak odzdol: kršćake krvi, ima biti -- kršćanske.

Strana 332. Podpis slike: Vidi opis strana 270., ima biti 273.

Strana 338. deseti redak odzgor: postaviše godine 1895., ima biti -- postaviše Talijani godine 1895.

Strana 341. treći redak odzgor: Gaeghthea, ima biti Goethea.

Strana 359. deveti redak odzgor: li žali gubitak, ima biti -- i žali.

Strana 374. četrnaesti redak odzgor: nasv etog Otca, ima biti -- na svetog Otca.

Strana 380. osamnaesti redak odzgor: zndržavala, ima biti -- zadržavala,

Strana 381. sedmi redak odzgor: a ona, ima biti -- a da i ona.

Strana 382. devetnaesti redak odzgor: uzaamna ljubav, ima biti -- uzajamna.

Strana 382. deseti redak odzdol: svimpol onicima, ima biti -- svim poklonicima.

Strana 386. deveti redak odzdol: vječnot, ima biti -- vječnost.

Strana 399. četrnaesti redak odzdol: okrenu se njegova bol i gnjev, ima biti -- bol u gnjev.

Strana 404. sedmi redak odzgor: zbila ze ima biti -- se.

Strana 413. peti redak odzgor: laludov piev, ima biti labudov piev.

Strana 434. sedamnaesti redak odzgor: Providnost nije dala da uzpiju, ima biti -- uspjevaju.

Strana 452. jedanaesti redak odzgor: derežljivosti, ima biti -- darežljivosti.

Strana 480. sedamnaesti redak odzgor: Costelfidardo, ima biti -- Castelfidardo.

* * *

Rukopis, za ovo moje djelo, bio je u cjelini predan tiskari Luke Bralić, u Grubišnom-polju, dne 16. listopada 1913. -- Knjiga imala je biti dostampana, već i prije Božića. Medjutim seobom tiskare u Viroviticu, štrajkovima slagara i raznim drugim novčanim, a i inim neprilikama, zateglo se štampom, te je evo ovo ogromno djelo, ugledalo svjetlo tek koncem ožujka 1914.

Rukopis nisam bio dao nikome na pregled, pa kad sam imao arke **odštampane,** sve do „Dodatka“, poslao sam ih kr. sveučilišnom profesoru u Zagrebu Dru Josipu

Pazmanu, kao jednom od najboljih poznavaoca Rima u Hrvatskoj, te ga umolio, da me na možebitne manjkavosti upozori, pa da ih izpravim na kraju knjige u „Dodatku"...

Gospodin profesor temeljito je knjigu proučio, pa mu hvalim i kao cenzoru nadbiskupije zagrebačke na zamjernom trudu... Donašam evo uz tiskarske pogrješke i neke po njemu istaknute manjkavosti. Činim to rado, samo da djelo bude što izpravnije, pa da učenjaci imadu što manje razloga, spoticati se i o neke stvari, kojim obični ljudi i ne bi prigovora našli....

Ja kad sam slobodan od svog duhovnog pregnuća i zvanične službe, onda najradje čitam, učim i pišem, a biva to često i u dubokoj noći. Što napišem, nikada ne prepisujem. Rukopis moj vrlo je težko čitati, pa ga stoga i nisam dao prije štampe i nikome, da ga čita, jer i sam priznajem, da je velika muka za čovjeka, čitati i pročitati rdjavo pismo... A tko bi i to htio?!... Lako će mi s toga oprostiti vriedn, čitatelji, što tek nakon gotove štampe, donašam ove izpravke. Bolje i ovako, nego nikako! -- Uz to izpravljam i neke nemile krupnije tiskarske pogrješke, jer i uz najbolju pažnju i piscui a i slagarima podkrade se sad ovo, sad ono, što se tek nakon svršena posla opaža. -- I unatoč svih tih izpravaka, djelo ovo ostaje samo djelo ljudsko, a u njemu ostaju i pogrješke. Ljudi koji rade -- mogu da pogrješe, dok nema ništa savršena pod suncem. I veliki mudrac Sokrate, nije se stidio priznati svoje neznanje. -- Humanum est errare Kome bi pako ljudski prigovori smetali, ne bi nikada ništa radio i cieli život čovječji, bio bi sličan pustoši truležu bez života. -- Errando discimus! -- Život je neprekidna škola i mi se učimo:

Od snage je mudrost jača,
Desnica se glavi klanja...

Moja književna djela:

---

1. **Temeljne istine objave božje i razum** K —·80
2. **Majka u radu za Boga i Hrvatsku.** Treće izdanje*) . . . . „ 1·40
3. **Bog i Hrvatska ili ozbiljne misli za vjeru i domovinu** . . . . „ 2·40
4. **Povjest kraljevine Češke** . . . . . „ 4.—
5. **Hrvatski narod** (prvo izdanje zaplienjeno) Drugo izdanje . . . . „ 4·—
6. **Iz života za život.** Razpačano u Americi u pet hiljada primjeraka . . . . . . „ 1·—
7. **Kopnom i morem na Plitvička jezera.** Putne uspomene u slici i rieči . . . „ 5·—
8. **Bez slobode ili uzničke domoljubne crtice** . . . . „ 5·—
9. **Svojim izbornicima godine 1906.** . . „ 1·—
10. **Moje stanovište.** Politička študija . . „ 1·20
11. **Hrvati u Lurdu** . . . . „ 4·—
12. **Hrvati u Rimu** . . . . „ 5·—

*) Ovo je djelo prevedeno u slovenski jezik pod naslovom:

Materino delo za Boga in domovino.
Priredil za slovenke Simon Gregorčić . . . . K 1·40

Sve se ove knjige dobivaju u svim hrvatskim knjižarama, a navlastito prve dvie kod nakladnika kr. sveuč. knjižare S. Kugli u Zagrebu, a tek samo „Hrvati u Lurdu" kod njihovog pisca u Grubišnom polju.

Moja književna djela:

1. **Temeljne istine objave božje i razum** K —·80
2. **Majka u radu za Boga i Hrvatsku.** Treće izdanje*) . . . . „ 1·40
3. **Bog i Hrvatska ili ozbiljne misli za vjeru i domovinu** . . . . „ 2·40
4. **Povjest kraljevine Češke** . . . . . „ 4.—
5. **Hrvatski narod** (prvo izdanje zaplienjeno) Drugo izdanje . . . . „ 4·—
6. **Iz života za život.** Razpačano u Americi u pet hiljada primjeraka . . . . „ 1·—
7. **Kopnom i morem na Plitvička jezera.** Putne uspomene u slici i rieči . . . . „ 5·—
8. **Bez slobode ili uzničke domoljubne crtice** . . . . „ 5·—
9. **Svojim izbornicima godine 1906.** . . . „ 1·—
10. **Moje stanovište.** Politička študija . . „ 1·20
11. **Hrvati u Lurdu** . . . . „ 4·—
12. **Hrv[illegible]mu** . . . . „ 5·—

---

*) Ovo [illegible] prevedeno u slovenski jezik.

[illegible]delo za Boga in domovino.
Prire[illegible] Simon Gregorčič . . . . K 1·40

Sve se ove knjige dobivaju u svim hrvatskim knjižarama, a navlastito prve dvie kod nakladnika kr. sveuč. knjižare S. Kugli u Zagrebu, a tek samo „Hrvati u Lurdu“ kod njihovog pisca u [illegible] polju.